

*Semnele
timpului*

Dezvăluiri
confruntări
sinteze
rememorări

Publicație pentru cazuri extraordinare

Conjurația anti-Eminescu

O mână plătește,
alta execută

Psihiatrul Șuțu
vorbește singur
la persoana a treia

Complicitatea
celor care tac

Maiorescu
și Eminovicii

Recurs Eminescu

Calvarul cetățeanului
(III)

**Noi mărturii
în dosarul
crimei**

**Politica
și negustorii
de vorbe**

**Nr. 3-5
2002**

„Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii”
(Pildele lui Solomon – 1,7)

„...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta, căci și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!” (12 ianuarie 1884)

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine să mor.” (aprilie 1884, citat de Emilia Humpel)

DRAMA LUI EMINESCU ȘI LEGISLAȘIA VREMII

Călin Cernăianu continuă cu acest volum examinarea documentelor oficiale și a memorialisticii privind drama lui Eminescu, din ziua de 28 iunie 1883, când este declarat alienat mintal, și până în ajunul trecerii sale în eternitate. Se prezintă acum ultima epocă ieșeană, fără episoadele Mănăstirea Neamțului, Botoșani și venirea la București, care vor forma obiectul cercetărilor viitoare. Nu este simplu și nici plăcut, cum arată autorul, să constăți că propunerile exegezei eminesciene, în care ai crezut o viață, sunt departe de a reprezenta realitatea. O realitate care se dovedește nu numai sumbră, ci și adânc mahnitoare și dureroasă.

Demersul autorului este orientat pe un drum care putea fi urmat și de exegeții biografiei și operei lui Eminescu și totuși nu a fost urmat, poate nu întâmplător. Drama lui Eminescu este cercetată de astă dată în contextul legislației din acea vreme, o legislație cu prevederi foarte riguroase, dar care sunt ignorate cu bună știință, pentru varii motive. Între acestea, dominantă rămâne preocuparea să se bareze reintrarea acestuia în publicistică și în bună măsură și în viața civilă.

Eminescu este declarat alienat mintal de o persoană fără specialitate (chiar fără pregătire intelectuală), dar medicul Alexandru Șuțu preia diagnosticul și impune tratamentul de rigoare, fără a respecta cele mai elementare prevederi ale legislației în vigoare. Mai târziu, pus în situația să ofere informații asupra acestui moment din biografia poetului, se mărginește la considerații generale, din care specialistul în boli mintale, interesat de această problemă, nu are ce alege. Pentru a fi internat în ospiciul din Viena, Eminescu este scos din țară, nu se știe pe baza căror documente, deși pentru trecerea graniței se cerea pașaport; nu avem nici documentele pentru internarea și externarea din ospiciul din Viena și, ce este mai important, nu se cunoaște fișa medicală cu privire la tratamentul pe care l-a urmat – dacă a urmat, în adevăr și un alt tratament medical în afară de reclusiune și regimul restrictiv alimentar. Întors în țară, se încalcă dorința sa de a rămâne în București și este trimis la Iași, de teamă să nu-și reia activitatea publicistică la presa centrală – teamă sporită și de faptul că, îndată după sosirea în București, Eminescu vizitează redacția „României libere”, la care se va reîntoarce câțiva ani mai târziu.

Exegeza eminesciană vorbește îndeajuns de mult despre rămânerea lui Eminescu ca subbibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară din Iași – pe care acesta o condusese cu câțiva ani mai înainte –, dar nu există o numire legală în acest post. Acceptat în post fără forme legale, Eminescu este eliberat din funcție prin dispoziția conducătorului instituției. În motivarea eliberării din funcție se arată că serviciul avea de suferit din cauza lipsei de interes a poetului pentru obligațiile administrative. În acest timp, Eminescu traducea gramatica sanscrită, mărturie elocventă a capacității sale intelectuale. Tot acum Eminescu este în mod legal numit profesor la Școala Comercială din Iași – instituție aflată însă în afara influenței cercului „Junimii” ieșene. Aceasta este schema traseului ilegalităților și abuzurilor.

Metoda adoptată pentru cercetarea documentelor oficiale și a memorialisticii relevă aspecte noi cu privire la raporturile lui Creangă și Caragiale cu „Junimea” și cu contemporanii lor din afara societății ieșene. Ne așteptam ca Alexandru Chibici-Revneanu, colegul lui Eminescu la Liceul german din Cernăuți și însoțitorul lui în călătoria din Italia, să ne lase mărturii despre raporturile sale cu poetul. Nu a făcut-o. Faptul apare cu atât mai neașteptat cu cât Eminescu îl evocă în versurile sale și îl consideră, cum se desprinde din corespondență, un apropiat al său în exilul de la Iași. N. Petrașcu îi consacră lui Eminescu, în schimb, un studiu monografic. În lucrarea de față, el este surprins modificându-și opiniile de la o ediție la alta, în funcție de conjunctura politică.

Exegeza eminesciană trece repede – nu fără motiv – peste dialogul epistolar dintre T. Maiorescu și Emilia Humpel, sora sa, directoarea unei instituții de învățământ pentru fete, din Iași. Criticul invocă autoritatea sa în cunoașterea bolilor mintale și stăruie în convingerea că poetul era irecuperabil intelectual. Fără să facă paradă de erudiție, sora criticului privește boala poetului ca pe un accident, nu are nici o încredere în Alexandru Șuțu și clinica sa. Pledează cu energie pentru trimiterea lui Eminescu în străinătate și oferă pentru aceasta o sumă importantă de bani. Maiorescu cedează presiunilor surorii sale și revenirea poetului din boală rămâne cea mai grea lovitură dată erudiției sale în materie de medicină. De aici înainte, în tot ce întreprinde, el caută să demonstreze că nu se înșelase totuși în verdictul său inițial.

Autorul reproduce în *Anexă* studiul lui Marcel-Dumitru Ciucă, *Mihai Eminescu. Profesor la Școala Comercială din Iași (1884–1885)*, însoțit de documentele oficiale privind numirea lui Eminescu ca profesor la această instituție de învățământ ieșeană. Lucrarea este chemată să demonstreze că numirile în funcție și destituirile se făceau cu respectarea strictă a legislației de atunci.

De altfel, Marcel-Dumitru Ciucă este și coordonatorul ediției *Mihai Eminescu și documentele de arhivă. Catalog*, tipărită la București, în 2001.

Călin Cernăianu examinează documentele oficiale și memorialistica privitoare la această perioadă din biografia lui Eminescu în toate conexiunile politice, sociale și culturale. Materialul documentar se va publica integral într-un volum separat pentru perioada 1883–1889.

A handwritten signature in black ink, reading "J. Vatamaniuc". The script is cursive and elegant, with the first letter 'J' being particularly large and stylized.

DOCUMENTE. Mihai EMINESCU

Profesor la Școala Comercială din Iași (1884–1885)

După ieșirea din Institutul „Leidesdorf” din Viena și după călătoria în Italia, care a urmat, Mihai Eminescu a revenit în țară și, în aprilie 1884, a fost instalat la Iași, în casa lui Miron Pompiliu. Aici, s-au căutat soluții pentru a-i oferi o slujbă care să-i asigure existența. Pentru început, în luna mai 1884, a fost numit în comisia pentru inventarierea documentelor aflate la biserica Sf. Neculai din Iași, iar în septembrie același an a fost recomandat de B. P. Hasdeu pentru postul de director al filialei Arhivelor Statului din Iași, fiind „foarte cunoscut nu numai ca scriitor, dar posedând, totodată, după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuși, cunoștințe serioase în istorie și paleografia română”, însă nu a ocupat acest post. În schimb, la 24 septembrie 1884, prin Decret Domnesc, a fost numit ca subbibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, rămânând în această funcție până în luna mai 1886.

Concomitent, între 1 octombrie 1884 și sfârșitul lui august 1885, a fost și profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică a Școlii Comerciale din Iași. Chiar dacă activitatea lui didactică, concretă, a durat puțin, doar până la 30 octombrie, când i s-a aprobat un concediu medical de două luni, care, în fapt, s-a prelungit până la sfârșitul anului școlar, el a semnat în statele de prezență și de achitarea salariilor cadrelor didactice ale școlii până în luna august 1885.

Dacă din activitatea poetului ca subdirector la Biblioteca Centrală din Iași s-au publicat unele documente¹, din activitatea lui ca dascăl se cunoșteau până recent doar câteva informații. În excelentul volum XVI al lucrării M. Eminescu, *Opere*, coordonat de Dimitrie Vatamaniuc, este editată scrisoarea poetului adresată, la 20 octombrie 1884, prietenului său Alexandru Chibici Revneanu. Din epistolă aflăm că la această dată Eminescu era găzduit în hotelul „România”, „într-o hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere”, și că „Sănătatea mea scârțâie întruna ca o moară de mult stricăță, ba poate ireparabilă. Săptămâna aceasta am avut friguri și dureri de cap; cât despre picioare, ele sunt într-o stare așa de plâns, precum erau în București”. Spre sfârșitul scrisorii, poetul arăta: „Am mai încăput – fără voie – într-o belea greu de descurcat. Fiind vacante mai multe catedre la Școala Comercială, cerusem suplinirea Istoriei. Dar catedra aceasta dându-se altuia, m-a însărcinat pe mine cu Geografia și Statistica, cu un program foarte încărcat, obiect care are inconvenientul ca nici cărți nu există pentru studierea lui, iar el însuși consistă dintr-un dicționar de mii de nume proprii și de cifre statistice”². Din comentariile la scrisoare aflăm că: „Poetul figurează între cadrele didactice de la această școală în anul școlar 1884 – 1885. Este suplinat de E. Gruber, care va ocupa prin concurs catedra de Geografie și Statistică; catedra de Istorie la care reflecta poetul este ocupată de V. I. Radul, director, mai târziu, al Școlii Comerciale ieșene”³.

Din același volum mai rezultă că: la oct. 21/ nov. 2, „Familia” informa că Eminescu fusese numit profesor la Școala Comercială

¹ Vezi lista lor în M. Eminescu, *Opere*, XVI, *Correspondență. Documentar*, ediție critică, coordonator Dimitrie Vatamaniuc, București, Editura Academiei RSR, 1989, p. XXXVIII –XL.

² Ibidem, p. 202, doc. nr. 191 (text integral, după Arhivele Naționale Direcția Județeană Iași, colecția Documente, pachet 555, doc. 58); din comentariile la scrisoare (Ibidem, p. 733) rezultă că: a fost publicată de Gh. Teodorescu-Kirileanu, în „Convorbiri Literare”, XL, nr. 11, nov. 1906, p. 1013; a fost tipărită, în Mihai Eminescu, *Opere complete*, Iași, Editat de Librăria Românească <și> Institutul de Arte Grafie, 1914, p. 658

³ Ibidem. p. 733. În notă este citat „Anuarul Școlii Comerciale din Iași” (1894), p. 6.

pentru Geografie și Statistică; iar la nov. 25/ dec. 6, tot „Familia” anunța că și-a fracturat un picior, la coborârea din trăsură, și a fost internat la Spitalul Sf. Spiridon. Aici era internat și în ianuarie 1885⁴. Cam atât se știa despre Eminescu - profesorul.

În timpul documentării pentru realizarea catalogului intitulat *Mihai Eminescu în documente de arhivă*⁵, inițiat la Arhivele Naționale pentru a marca *Anul Eminescu*, așa cum a fost declarat anul 2000, am depistat 34 de documente care se referă la perioada când M. Eminescu a fost profesor la Școala Comercială din Iași, pe care le-am făcut cunoscute prin rezumatele cuprinse în volumul respectiv. Acestea au fost descoperite în arhiva Regiei Exploatărilor Agricole și Zootehnice, în care se află dosare cu documente referitoare la școlile comerciale din țară, subordonate Ministerului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor.

În continuare, publicăm textul integral al celor 34 documente.

Primul dintre ele este cererea adresată de Mihai Eminescu, la 18 septembrie 1884, ministrului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor de a i se încredința suplinirea postului la catedra de Istoria Universală de la Școala Comercială din Iași. Pe cerere este o rezoluție care stabilește ca cererea poetului să fie pusă la dosar, deoarece, la această catedră, în urma concursului, a fost numit B. I. Radu, iar lui Eminescu i s-a acordat suplinirea celei de Geografie și Statistică. În urma recomandării Comisiei Permanente din Ministerul Agriculturii, ca poetul să fie numit profesor cu titlu de suplinitor la catedra respectivă, urmând ca tocmai la 23 iunie 1885 să se țină concursul pentru ocuparea ei, la 4 octombrie s-a dat decizia de numire a lui, începând de la 1 octombrie. Pe 6 octombrie, lui Mihai Eminescu i s-a comunicat numirea în postul de profesor la Școala Comercială, pentru care a trebuit să depună și un jurământ. Dar, la 30 octombrie noul profesor cerea ministrului Agriculturii să-i acorde un concediu de două luni, fiind bolnav, probând aceasta cu „alăturatul certificat medical”, din care rezultă că suferea de o „fraktură maleolară”, pentru a cărei vindecare avea nevoie de două luni de zile. Surprinde faptul că deși cererea este din 30 octombrie, pe lângă care era „alăturat” și certificatul medical, acesta poartă data de 12 noiembrie. Din relatarea

⁴ Ibidem, p. XXXIX.

⁵ *Mihai Eminescu în documente de arhivă. Catalog*, coordonator Marcel-Dumitru Ciucă, București, Arhivele Naționale ale României, 2001, 208 p.

„Familiei”, arătată mai sus, rezultă că poetul, coborând din trăsură, și-a fracturat un picior. Deși Eminescu a cerut să fie suplinît de Simion Crainic, student în anul al III-lea al Facultății de Litere din Iași, la propunerea directorului școlii, I. G. Stravolca, a fost numit suplinitor Eduard Gruber. La 24 ianuarie 1885, „Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital”, I. G. Stravolca cerea Ministerului continuarea suplinirii sale, până la însănătoșire, tot prin E. Gruber. Același lucru îl face și la 4 aprilie 1885, când comunică Ministerului că „În temeiul declarațiunei verbale făcute nouă de către Domnul M. Eminescu, cum că nu-și poate reîncepe cursul” și, în consecință, cere să se aprobe suplinirea lui până la sfârșitul anului școlar. Pe lunile noiembrie 1884 – august 1885, avem și statele de prezență și plata salariilor cadrelor didactice din Școala Comercială din Iași, semnate de fiecare profesor și chiar de M. Eminescu, din care se poate vedea ce salariu primea chiar și atunci când nu a activat ca profesor, fiind bolnav. El apare deci prezent în statul de salarii și în luna august, când, se știe, se afla la Odessa la băi. Dintr-o scrisoare adresată lui Vasile Burlă la 12 august, de la Odessa, rezultă că se afla acolo de „peste două săptămâni”⁶. Din luna septembrie, în statul de prezență și salarii nu mai apare M. Eminescu și în locul lui este E. Gruber⁷.

Aceasta a fost scurta carieră de profesor a lui Mihai Eminescu, activitate concretă la catedră de numai o lună de zile, în octombrie 1884, în restul anului școlar, până în august 1885, poetul fiind în concediu medical.

Marcel-Dumitru CIUCĂ

⁶ M. Eminescu, *Opere*, XVI, p. 216, doc. 202.

⁷ D.A.N.I.C., R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 146-147, original.

Dosarele 797/1884 și 834/1885

REGIA EXPLOATĂRILOR AGRICOLE I ZOOTEHNICE

1. 1884 sept. 18, Iași. Mihai Eminescu cere ministrului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor să-i încredințeze suplinirea catedrei de Istorie Universală de la Școala Comercială din Iași.

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ^a I COMERCIULUI

Iași, în 18 septembrie 1884

ÎNREGISTRAT la no. 4413

1884, luna 19 sept.

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ^a I DOMENIILOR

No. 56056, 1884 sept. 19

Domnule Ministru,

Aflând că catedra de Istoria Universală de la Școala de Comerț din Iași este vacantă, vin prin aceasta a Vă ruga să binevoiți a-mi încredința suplinirea acestui post până la concurs.

Primiți, Vă rog, Domnule ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni,
M. Eminescu

<Rezoluții>:

La dossier,

Deoarece la această catedră în urma concursului, s-a numit Dl B. I. Radu și D-nului Eminescu i s-a acordat suplinirea catedrei de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași.

Aslan (?) 12 octombrie 1884

Asta

La Onor. Comisiune Permanentă, pe lângă raportul juriului de la J. no. 4425.
ss. indescifrabil

Domniei sale,

Domnului Ministru al Domeniilor

D.A.N.I.C., fond Regia Exploatărilor Agricole și Zootehnice (în continuare, prescurtat: R.E.A.Z.), ds. 800/1884, f. 150, original.

2. 1884 sept. 26. Comisiunea Permanentă din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor propune Diviziunii Agriculturii,

Industriei și Comerțului, din același minister, numirea lui M. Eminescu ca profesor suplinitor la Catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași.

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ȘI DOMENIILOR
COMISIUNEA PERMANENTĂ

AVIZ
No. 339

Anul 1884, luna septembrie zile 26

DIVIZIUNEA

AGRICULTURII, INDUSTRIEI * I COMERCIULUI

ÎNREGISTRAT LA No. 4261

1884 luna septembrie

Asupra raportului Juriului examinator instituit de Minister pentru examinarea concurenților la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași, înregistrat la No 54520/4261;

Având în vedere că pentru această catedră nu s-au prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandățiunea verbală, făcută de Domnul Director al acelei Școale în privința persoanei căreia ar trebui încredințată suplinirea acelei catedre, până la ocuparea ei prin concurs;

Având în vedere legea și regulamentul pentru numirea profesorilor la școalele secundare, din 1879;

Comisiunea este de părere:

1. Să se numească Domnul M. Eminescu profesor cu titlu de suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași;

2. Să se publice concurs pentru ocuparea acestei catedre pentru ziua de 23 iunie 1885, care se va ține în localul Universității din Iași.

ss. indescifrabil

<Rezoluție>:

2 octombrie 1884

Se aprobă

ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 34, original.

3. 1884 oct. 4. *Decizia ministrului secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor prin care M. Eminescu a fost numit profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași, începând cu 1 octombrie, urmând ca pe 23 iunie 1885 să se dea concurs pentru ocuparea catedrei.*

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ^a I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 4768 REGISTRATURA
1884, luna 4 octombrie MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ^a I DOMENIILOR

No. 59983, 1884 oct. 4

Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerciului și Domeniilor,

Având în vedere că la concursul publicat a se ține la 10 septembrie 1884, pentru ocuparea cu titlu provizoriu a catedrei de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași, nu s-a prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandățiunea verbală făcută de Dl Director al acelei școale;

Având în vedere avizul Comisiunii Permanente, cu no. 339, din 26 septembrie 1884;

Având în vedere art. 20 din legea pentru numirea profesorilor la gimnazie, licee și școale profesionale, din 17 martie 1879;

Decidem:

Art. I. Domnul M. Eminescu se numește profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași pe ziua de 1 octombrie 1884;

Art. II. Se va publica concurs pentru ocuparea acestei catedre cu titlu provizoriu pentru ziua de 23 iunie 1885;

Art. III. Domnul Șef al Diviziunii Agriculturii, Industriei și Comerciului este însărcinat cu executarea deciziei de față.

Dată în București, la 4 octombrie 1884

Ministru, ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 37, original; f. 36, concept.

4. 1884 oct. 6. *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor comunică lui M. Eminescu numirea sa ca profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică a Școlii Comerciale din Iași.*

DIVIZIUNEA AGRICULTURII

I. No 4768 No 59983

1884 octombrie 6

D. M. Eminescu

În urma recomandățiunei facută de Dl Director al Școalei Comerciale din Iași, subsemnatul, auzind și pe Comisiunea Permanentă, am onoare a vă face cunoscut că, în baza deciziei cu no. 59983/84, Dv. sunteți numit, pe ziua de 1 october 1884, profesor cu titlu suplinitor la catedra Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași, până la ocuparea acestei catedre prin concurs.

Comunicându-vă cele ce preced, am onoare a vă ruga ca să binevoiți a depune

cuvântul jurământ înaintea Dlui Director al acelei școli și apoi să intrați în exercițiul funcțiunii ce vi s-a încredințat.

Primiți etc.

Ministru, ...

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38, concept.

5. 1884 oct. 6. *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor comunică directorului Școlii Comerciale din Iași numirea lui M. Eminescu pe post de suplinitor la Catedra de Geografie și Statistică de la acea școală.*

No 59983

<1884 octombrie 6> D. Director al Școlii Comerciale din Iași

Am onoare a vă face cunoscut că, în baza Deciziunii ministeriale cu no. 59983/84, Dl M. Eminescu este numit profesor cu titlu suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala ce derigeți, până la ocuparea acestei catedre prin concurs.

Comunicându-vă cele ce preced, am onoare a vă ruga să binevoiți a instala pe Dl M. Eminescu în atribuțiunile funcțiunii ce i s-a încredințat, comunicându-i alăturatul ordin de numire și, imediat ce va depune jurământul înaintea Dv., să înaintați Ministerului foaia sa de jurământ.

Primiți etc.

Ministru, ...

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38 r.-v., concept.

6. 1884 oct. 6. *Diviziunea Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor comunică directorului Domeniilor, Secția Ordonanțare, numirea lui M. Eminescu pe post de suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași.*

No 59983

1884 octombrie 6

D. Director al Domeniilor
(Secția Ordonanțare)

Am onoare a vă face cunoscut că, în baza deciziunii ministeriale cu no 59983/84, Dl M. Eminescu s-a numit profesor cu titlu suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași, pe ziua de 1 octombrie 1884.

Primiți etc.

Șeful Diviziunii <Agriculturii>.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 800/1884, f. 38 v., concept.

7. 1884 oct. 15. *Directorul Școlii Publice de Comerț din Iași trimite Ministerului Agriculturii, Industriei și Comerțului foile de jurământ ale noilor profesori ai școlii, între ei fiind și Mihai Eminescu.*

ROMÂNIA
Direcțiunea
SCOALEI PUBLICE DE COMERCIU
din
IAȘI
No. 448

15 octomber 1884

DIVISIUNEA
AGRICULTURII INDUSTRIEI ^a I COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA No. 5006
1884 luna 16 oct
REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI COMERCIULUI
INDUSTRIEI ^a I DOMENIILOR
No. 63293 1884 oct 16

Domnule Ministru

Am onorul a înainta D-voastre alăturat aci un no. de 5 foi de jurământ, și anume:

- 1). Foaie de jurământ a D-lui profesor-suplinitor M. Eminescu, numit cu ordinul D-voastre no. 59983 a.c.;
- 2). Foaie de jurământ a D-lui profesor-suplinitor C. Vișinescu, numit cu ordinul D-voastre no. 60921 a.c.;
- 3). Foaie de jurământ a D-lui profesor-suplinitor Th. Buicliu, numit cu ordinul D-voastre no. 60921 a.c.;
- 4). Foaie de jurământ a D-lui profesor-suplinitor I. Caraciovăanu, numit cu ordinul D-voastre no. 60922 a.c.;
- și 5). Foaie de jurământ a D-lui profesor-suplinitor A. Averoff, numit cu ordinul D-voastre no. 59983 a.c.;

Înaintând aceste foi de jurăminte, comunic că și acești D-ni profesori au intrat în exercițiul funcțiunei încredințate prin arătatele ordine.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi încredințarea prea osebitei mele considerații.

Director, I.G.Stravolca

Secretar, N.I.Climescu

<Rezoluție>:

Se vor înainta Serviciului de Ordonanțare

ss. indescifrabil

17 octombr 1884

Domniei-Sale

Domnului Ministru <al> Agriculturii etc., București

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 796/1884, f. 274, original.

8. 1884 oct. 18. *Nota Diviziunii Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor cu care înaintează directorului Domeniilor (Secția Ordonanțare), din același minister, foile de jurământul depus de Mihai Eminescu și alți profesori de la Școala Comercială din Iași.*

No 5006

DIVIZIUNEA AGRICULTURII

No 63293

1884 octobrie 18

D-lui Director al Domeniilor
(Secțiunea Ordonanțare)

Am onoare a vă înainta cu acesta, foile de jurământ depus de D-nii M. Eminescu, C. Vișinescu, Th. Buicliu, I. Caracoveanu și A. Averof, despre cari tratează notele noastre cu no. 59983 din 6, 60921 din 9, 60922 din 10 și 59938 din 5 octobrie curent.

Primiți etc, ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 796/1884, f. 275, concept.

9. 1884 oct. 30, Iași. *Mihai Eminescu cere ministrului „Domeniilor, Comerțului, Agriculturii și Industriei” aprobarea unui concediu de două luni, fiind bolnav.* DIVIZIUNEA Iași, 1884 octombrie 30

AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI

ÎNREGISTRAT LA No. 5486

1884 luna 14 noiembrie

REGISTRATURA

MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ȘI DOMENIILOR

No. 69505/1884 noiembrie 14

Domnule Ministru,

Subsemnatul, fiind bolnav după cum probează alăturatul certificat medical, Vă rog să binevoiți a-mi acorda un concediu de două luni, timp pentru care Vă propun de suplinitor pe d. Simeon Crainic, student în anul al III-lea al Facultății de Litere din Iași.

Primiți, Vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

M.Eminescu

Consimt a suplini pe dl Eminescu pe timpul concediului său,

Simeon Crainic

<Rezoluții>:

Referat

Dl. M. Eminescu e suplinitorul catedrei de Geografie și Statistică de la Școala Comercială din Iași de la 1 octombrie 1884

ss. indescifrabil

Se va cere telegrafic avizul Direcțiunei asupra persoanei recomandate de dl Eminescu

16 nov. 84

ss. indescifrabil

Domniei Sale,

Domului Ministru al Domeniilor, Comerțului, Agriculturii și Industriei

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 11, original.

10. 1884 nov. 9, Iași. I .G. Stravolca, directorul Școlii Publice de Comerț din Iași cere Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor să-i comunice decizia luată în urma cererii lui Mihai Eminescu pentru un concediu de două luni, pe motiv de boală.

ROMÂNIA	Iași, 9 noiembrie 1884
Direcțiunea	
ȘCOALEI PUBLICE DE COMERCIU	DIVISIUNEA
din	AGRICULTURII INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI
IAȘI	ÎNREGISTRAT LA No. 5431
No. 463	1884 luna 10 noembrie

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ȘI DOMENIILOR
No. 68651/1884 noembrie10

Domnule Ministru,

De mai mult timp, Domnul suplinitor al Catedrei de Geografie de pe lângă această școală, M. Eminescu, ne-a făcut verbal cunoscut că a cerut de la Domnia Vostre, pentru caz de boală, un concediu pe două luni, cu condițiune de a lăsa în locu-i, spre suplinire, altă persoană.

În privința deciziunii ce veți fi binevoit a lua asupra cererii în cestiune, neavând nici o cunoștință, și pe lângă aceasta cursul de Geografie nefiind de nimeni predat, vă rugăm respectuos, Domnule Ministru, a ne comunica deciziunea Domniei-Voastre în cauză și a ne da ordin de urmare.

Binevoiiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluție>:

La dossier

A se scrie lucrarea la 9 no. 5486/84

ss. indescifrabil

16 nov. 84

Domniei-Sale,

Domnul Ministru al Agriculturii, Ind. Com. și Dom., București

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 10 r., original.

11. 1884 nov. 12. Certificatul medical dat de dr. Sculy, medic primar, conform căruia Mihai Eminescu suferă de o fractură maleolară, având nevoie de un concediu de două luni de zile.

No 44

Certificat

Subsemnatul, Doctor în Medicină, Medic Primar al Secțiunii Chirurgice, certifică că Dl M. Eminescu suferă de o fractură maleolară și pentru a cărei vindecare are necesitate de un timp de 2 luni de zile.

Drept care i se eliberează acest certificat.

1884 noembrie în 12

Medic Primar, Dr. Sculy

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 12, original.

12. 1884 nov. 16. *Telegrama Diviziunii Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor prin care solicită directorului Școlii Comerciale din Iași avizul în privința celui recomandat de Mihai Eminescu drept suplinitor al său pe timpul concediului.*

No. 5486

Diviziunea Agriculturii

No. 69505

Telegramă

1884 noiembrie 16

Direcțiunei Școalei Comerciale Iași

Dl Eminescu propunând a fi suplinitor pe timpul concediului ce cere, prin Dl Simeon Crainic, rog comunicați urgent avizul Dvs. în privința recomandatului.

Șeful Diviziunii Agriculturii.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 13, original.

13. 1884 nov. 17. *Directorul Școlii Comerciale din Iași trimite Ministerului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor tabelul cu numărul și data ordinului de numire a personalului didactic al școlii.*

ROMÂNIA

1884 noiembrie 16, Iași

Direcțiunea

SCOALEI PUBLICE DE COMERCIU

din

DIVIZIUNEA

AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI

IAȘI

ÎNREGISTRAT LA no. 5541

No. 472

1884 luna 17 noiembrie

REGISTRATURA

MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ȘI DOMENIILOR

No. 70038/ 1884 nov. 17

Domnule Ministru,

Am onoare a vă trimete, pe lângă aceasta, tabloul cerut cu telegrama Domniei Voastre No 69.178 din 12 noiembrie a

În acelaș timp, am onoare a vă înainta, în patru exemplare, și statele personalului didactic și servitorilor acestei școale pe curenta lună noiembrie /84, prelucrate conform ordinului 68.323 din 12 noiembrie a.c. și vă rog să binevoiți a ordona să ni se înapoieze statele în triplu exemplar pe aceeași lună, ale aceleiași personal, înaintate Domniei-Voastre cu raportul no. 465 din 11 noiembrie /84.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

Domniei-Sale

Domnului Ministru al Agriculturii, Com. Industr. și Dom., București

Divis. Agriculturii

Tablou cu

Numărul și data ordinului de numire a personalului didactic
al Școalei Comerciale din Iași

Nr. crt.	Numele și Pronumele	Catedra	Nr. Ordinului	Data	Observațiuni
1.	Dl. A. Bădărău	Francesa	51.786	5 septembrie/84	Ordin de transferare Întărit din nou cu ordinul 60.921 Idem
2.	„ Dr. C. Thiron	Higiena	58.107	2 octombrie/84	
3.	„ B. I. Radu	Istoria	59.822	5 idem	
4.	„ M. Eminescu	Geografie	59.983	6 idem	
5.	„ C. Vișinescu	Fizica	60.921	9 idem	
6.	„ Th. Buicliu	Caligrafia			
7.	„ A. Averoff	Greaca	59.938	5 idem	
8.	„ I. Caraciovianu	Dreptul	60.922	10 idem	
9.	„ Gh. Roșu	Matematica	63.363	8 idem	
10.	„ I. Cotea	Română	18.086	31 martie/84	
11.	„ N. Dăncescu	Germana			
12.	„ M. Zancovici	Comptabilit.	10.169	12 septembrie/84	
13.	„ Am. Weitzsecker	Italiana	28.851	1 iunie/84	

Pentru Conformitate,
p DIRECTOR, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 18-19, original.

14. 1884 nov. 22. Comisiunea Permanentă din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor propune aprobarea concediului cerut de M. Eminescu și suplinirea lui prin E. Gruber.

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ȘI DOMENIILOR
COMISIUNEA PERMANENTĂ
AVIZ
No. 466

Anul 1884, luna noembrie, zile 22

Asupra petițiunei Domnului M. Eminescu, înregistrată la no. 69505/5486 din 14 noiembrie, prin care cere să i se acorde un concediu de 2 luni;

Având în vedere certificatul medical alăturat, prin care se arată că D-sa este bolnav de o fractură maleolară;

Având în vedere raportul telegrafic al D-lui Director de la Școla Comercială din Iași, prin care propune ca suplinitor în locul D-lui Eminescu pe Dl Gruber, licențiat în Litere,

Comisiunea este de părere a se aproba concediul cerut de Domnul Eminescu și a se însărcina Domnul Gruber cu suplinirea catedrei ocupate de D-sa.

D. Theodorescu

<Rezoluție>:

Se aprobă

22 nov. 84

ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 24, original.

15. 1884 nov. 24. *Telegrama directorului Școlii Comerciale din Iași prin care roagă Ministerul Domeniilor să aprobe suplinirea lui M. Eminescu prin E. Gruber.*

Prezentată la Oficiul Iași. Transmisă de Oficiul Iași

DIVIZIUNEA

AGRICULTURII, INDUSTRIEI ^a I COMERCIULUI

ÎNREGISTRAT LA no. 5673

1884 luna 24 noiembrie

REGISTRATURA

MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ^a I DOMENIILOR

No. 71715 1884 noiembrie 24

No. prezentat 52 Cl.....

No. cuv. 21 Gr. T.....

Data 6 1884

Ore 9 m. 10 timpul D

No. sosire

Data 6/19 1884

Ore 10 m. timpul D

ROMANIA

TELEGRAMA

Expedită

Data 18.....

Ore m.timpul

Subscris

N 480

Rog răspundeți telegramei 473, aprobând suplinirea lui Eminescu cu Gruber, licențiat Litere.

Director, Stravolca

<Rezoluție>:

La dosar

A se vedea adresa noastră cu no 70256, din 24 noiembrie 1884

Aslan, 26 noiembrie 1884

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 53, original.

16. 1884 nov. 24. *Diviziunea Agriculturii, Industriei și Comerțului comunică Direcției Școlii Comerciale din Iași acordarea concediului de două luni lui M. Eminescu și aprobarea suplinirii lui, în acest timp, prin E. Gruber.*

DIVIZIUNEA

AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI

ÎNREGISTRAT LA No. 5556, 5486

1884 luna noiembrie

Direcției Școalei Comerciale din Iași

1884 noiembrie 24

La telegrama Dv. no. 473, am onoare a vă răspunde că Ministerul, pe baza certificatului medical alăturat pe lângă petiția registrată la no. 69505, acordă un concediu de două luni de zile D-lui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică de la acea școală, și înlocuirea D-sale, în acest interval de două luni, cu Dl Gruber, licențiat în Litere, rugându-vă să binevoiți a comunica numiților această dispozițiune.

Primiți etc.

S.D.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 25, concept.

17. 1884 nov. 24. *Diviziunea Agriculturii, Industriei și Comerțului comunică Direcției Domeniilor (Secția Ordonanțare) aprobarea concediului de două luni lui M. Eminescu și a suplinirii sale prin E. Gruber.*

No. 69505

24 noiembrie <1884>

Direcțiunei Domeniilor
(Secția Ordonanțare)

Am onoare a vă comunica că Ministerul, luând și avizul Comisiunei Permanente, a acordat un concediu de două luni de zile D-lui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică la Școala Comercială din Iași, și înlocuirea sa, în acest interval de două luni, cu Dl Gruber, licențiat în Litere.

Primiți etc.

S.D.

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 25, concept.

18. 1884 nov. 29. *Telegrama directorului Școlii Comerciale din Iași prin care cere Ministerului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor să aprobe suplinirea lui M. Eminescu prin E. Gruber.*

DIVIZIUNEA

AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI

ÎNREGISTRAT LA no. 5556

1884 luna 29 noiembrie

REGISTRATURA

MINISTERULUI AGRICULTUREI,
COMERCIULUI, INDUSTRIEI ȘI
DOMENIILOR

No. 70256/ 1884 noiembrie 19

TELEGRAMA

Prezintată la Iași

1884, 29/11, ora 3 timpul

N 473

Sosită la

1884, 29/11, ora 3 timpul 371

Răspund telegramei 69505

Rog aprobați, în interesul învățământului, suplinirea lui Eminescu prin Gruber, licențiat în Litere. Am văzut pe Eminescu la spital, cu care m-am înțeles.

Director, Stravolca

La Comisiunea Permanentă, pentru aviz.

29 nov. 1884

ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 23, original; datele de înregistrare sunt greșite (19).

19. 1884 nov. f. z.: Statul de prezență și achitarea salariilor personalului Școlii Comerciale din Iași pe luna noiembrie, la poziția 6 este M. Eminescu, ca profesor de Geografie.

ROMÂNIA

DIRECȚIUNEA ^a COALEI PUBLICE DE COMERȚ

din Iași

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ^a I DOMENIILOR

STAT

Constatând prezența ^oi achitarea personalului ^a celei Comerciale pe luna noiembrie 1884

No. cr.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în buget				REȚINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată			Taxa de 5 %			SUMA plătită			No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curent	SEMĂNĂTURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE	
			Servite	Vacante	Retribu- țiune		Diumă		Spese		10 la sută	jumă- tate din retribu- țiune		sporul retribu- țiunei cumulate	economii prin va- cante	TOTAL LUL reține- rilor	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.						
					L.	B.	L.	B.	L.	B.		L.	B.												L.	B.	L.			B.
1	DI. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	—	252	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	25	20	22680	11	34	215	46	—	—	—	—	M. Zancovici			
2	„A. Bădărău	„de Franceză	„	—	252	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	25	20	22680	11	34	215	46	—	—	—	—	A. Bădărău			
3	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	—	150	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	15	—	135	—	6	75	128	25	—	—	—	Am. Weitzsecker			
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	—	300	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30	—	270	—	13	50	256	50	—	—	—	B. I. Radu			
5	„A. Averoff	„de Greacă	„	—	150	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	15	—	135	—	6	75	128	25	—	—	—	A. Averoff			
6	„M. Eminescu	„de Geografie	„	—	252	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	25	20	22680	11	34	215	46	—	—	—	—	M. Eminescu			
7	„I. Caracitoveanu	„de Drept	„	—	200	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	—	—	—	I. Caracitoveanu			
8	„Gh. Rogu	„de Matematică	„	—	200	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	110	—	90	—	4	50	85	50	—	—	—	Gh. Rogu			
9	„C. Vișinescu	„de Fizică	„	—	200	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	—	—	—	C. Vișinescu			
10	„Th. Bucliu	„de Caligrafie	„	—	140	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	14	—	126	—	6	30	119	70	—	—	—	Th. Bucliu			
11	„I. Cotea	„de Română	„	—	200	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	—	—	—	I. Cotea			
12	„N. Dăncescu	„de Germană	„	—	200	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	—	—	—	N. Dăncescu			
13	„Dr. C. Thiron	„de Higenă	„	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	—	—	—	C. Thiron			
14	„I. G. Stravolca	Director	„	—	50	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	—	—	I. G. Stravolca			
15	„D. Bodescu	Secretar	„	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	—	—	—	D. Bodescu			
16	„Const. Armanu	Curier	„	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	—	—	Const. Armanu			
17	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	—	—	Gh. Suhăreanu			

Se certifică prezența în serviciu a personalului coprins în acest ^a tat ^oi exactitatea cifrelor

Văzut ^oi controlat la ordonanciare

DIRECTOR,

I. G. Stravolca

Secretar ^oi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 20-21; la filele 4-5, 6-7, 8-9 sunt alte exemplare ale Statului de salariu pe luna nov., dar cel original este acesta. De fapt pe unul din cele anterioare s-a notat: „Acest Stat urmează a servi ca model al Statelor ^a coalei Com. din Iași, pe luna noiembrie curent, după care întocmindu-se alte state se vor înainta Ministerului în patru exemplare, spre a se dispune mandatarea sumei de plată. Opri'an” . (ibidem, f. 9).

20. 1884 dec. f. z. Statul de prezență^o i achitarea salariilor personalului^a colii Comerciale din Ia^o i pe luna decembrie, la poziția a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

ROMÂNIA
DIRECȚIUNEA^a COALEI PUBLICE DE COMERȚ
din Ia^o i MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI^a I DOMENIILOR

STAT

Constatând prezența^o i achitarea personalului^a colei Comerciale pe luna decembrie 1884

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMEREA POSTULUI	ZILE		Quantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în buget				REȚINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată			Taxa de 5%			SUMA plătită			No. chitanței sub care s-a plătit contribuția pe trimestrul curent	SEMNĂTURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE			
			Servite	Vacante	Retribu-țiune		Diumă		Spese		legea de la 1872										L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.			B.		
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	jumă- tate din retribu-țiune	10 la sută	economii prin va- canțe cumulate	TOTĂ- LUL reține- rilor																		
															L.	B.	L.	B.	L.	B.											L.	B.
1	DI. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	—	252	—							25	20							25	20	22680	11	34	215	46				M. Zancovici	
2	„A. Bădărău	„de Franceză	„	—	252	—							25	20							25	20	22680	11	34	215	46				A. Bădărău	
3	„M. Eminescu	„de Geografie	„	—	252	—							25	20							25	20	22680	11	34	215	46				M. Eminescu	
4	„B. I. Radu	„de Istorie	„	—	300	—							30	—							30	—	270	—	13	50	256	50				B. I. Radu
5	„Ch. Rogu	„de Matematică	„	—	200	—							20	—							20	—	180	—	9	—	171	—				Ch. Rogu
6	„I. Caraciovaneu	„de Drept	„	—	200	—							20	—							20	—	180	—	9	—	171	—				I. Caraciovaneu
7	„C. Vișinescu	„de Fizică	„	—	200	—							20	—							20	—	180	—	9	—	171	—				C. Vișinescu
8	„N. Dăncescu	„de Germană	„	—	200	—							20	—							20	—	180	—	9	—	171	—				N. Dăncescu
9	„I. Cotea	„de Română	„	—	200	—							20	—							20	—	180	—	9	—	171	—				I. Cotea
10	„A. Averoff	„de Greacă	„	—	150	—							15	—							15	—	135	—	6	75	128	25				A. Averoff
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	—	150	—							15	—							15	—	135	—	6	75	128	25				Am. Weitzsecker
12	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	—	140	—							14	—							14	—	126	—	6	30	119	70				Th. Buicliu
13	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	—				100	—														100	—			100	—				Dr. C. Thiron
14	„I. G. Stravolca	Director	„	—				50	—														50	—			50	—				I. G. Stravolca
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	—				100	—														100	—			100	—				Dim. Bodescu
16	„Const. Armanu	Curier	„	—				50	—																		50	—				Const. Armanu
17	„Ch. Suhăreanu	Portar	„	—				50	—																		50	—				Ch. Suhăreanu
Total			2496		—		350		—		249		60		90		249		60		259640		11232		2484		58					

Se certifică prezența în serviciu a personalului coprins în acest^a tat^o i exactitatea cifrelor

Văzut^o i controlat la ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 66-67, original.

Secretar^o i custode, Dim. Bodescu

21. 1885 ian. 24, Ia^oi. *Directorul ^acolii Comerciale din Ia^oi cere Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului ^oi Domeniilor să aprobe continuarea suplinirii lui M. Eminescu, acesta fiind încãbolnav, în spital.*

ROMÂNIA
MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI,
COMERCIULUI ȘI DOMENIILOR

Iași. Luna 24 ianuarie 1885

Direcțiunea
ȘCOALEI PUBLICE DE COMERCIU

din
IAȘI
No. 513

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ȘI DOMENIILOR
No. 3967, 1885 Ianuarie 25

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 464
1885 luna 25 ianuarie

Domnule Ministru,

Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital și, prin urmare, în imposibilitate de a-și începe cursul său la această școală, am onoare a vă ruga să binevoiți a aproba continuarea suplinirii sale până la însănătoșire, tot prin Domnul Gruber, ca până în prezent.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluții>:

DI Eminescu, suplinitor la Catedra de Geografie de la Școala Comerc. din Iași, a avut concediu de 2 luni de zile, care a expirat la 24 ale curente, în care timp a fost suplinat de un domn Gruber. Oprișan

Se aprobă pentru 2 luni

1 februarie 84

ss. indescifrabil

D. Sale,

Domnului Ministru al Agriculturii, Ind., Com. și Domeniilor, București

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 114, original.

22. 1885 ian. f. z. Statul de prezență °i achitarea salariilor personalului a colii Comerciale din Iași pe luna ianuarie, la poziția a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

ROMÂNIA

DIRECȚIUNEA a COALEI PUBLICE DE COMERȚ

din Iași MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI a I DOMENIILOR STAT

Constatănd prezența °i achitarea personalului a celei Comerciale pe luna ianuarie 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMERUL POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în buget				REȚINERII AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872												SUMA de plată			Taxa de 5%			SUMA plătită			No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curent	SEMNAȚURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE	
			Servite	Vacante	Retribu- țiune		Diumă		Spese		jumă- tate din retribu- țiune				10 la sută	sporul din retribu- țiunii cumulate				economii prin va- cănțe cumulate		TOTĂ- LUL reține- rilor										
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		L.	B.	L.	B.	L.	B.								L.			B.
1	Dl. M. Zancovici	Prof. de Comptabil.	30	—	252	—							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46			M. Zancovici			
2	A. Bădărău	„de Franceză	„	—	360	—							36	—					36	—	324	—	16	20	307	80			A. Bădărău			
3	M. Eminescu	„de Geografie	„	—	252	—							25	20					25	20	226	80	11	34	215	46			M. Eminescu			
4	B. I. Radu	„de Istorie	„	—	300	—							30	—					30	—	270	—	13	50	256	50			B. I. Radu			
5	Gh. Roșu	„de Matematică	„	—	200	—							20	—					20	—	180	—	9	—	171	—			Gh. Roșu			
6	I. Caracivoeanu	„de Drept	„	—	200	—							20	—					20	—	180	—	9	—	171	—			I. Caracivoeanu			
7	C. Vișnescu	„de Fizică	„	—	200	—							20	—					20	—	180	—	9	—	171	—			C. Vișnescu			
8	N. Dăncescu	„de Germană	„	—	200	—							20	—					20	—	180	—	9	—	171	—			N. Dăncescu			
9	I. Cotea	„de Română	„	—	200	—							20	—					20	—	180	—	9	—	171	—			I. Cotea			
10	Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	—	150	—							15	—					15	—	135	—	6	75	128	25			Am. Weitzsecker			
11	A. Averoff	„de Greacă	„	—	150	—							15	—					15	—	135	—	6	75	128	25			A. Averoff			
12	Th. Bucliu	„de Caligrafie	„	—	140	—							14	—					14	—	126	—	6	30	119	70			Th. Bucliu			
13	Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	—	—	—			100	—			—	—					—	—	100	—	—	—	100	—			Dr. C. Thiron			
14	I. G. Stravolca	Director	„	—	—	—			50	—			—	—					—	—	50	—	—	—	50	—			I. G. Stravolca			
15	Dim. Bodescu	Secretar	„	—	—	—			100	—			—	—					—	—	100	—	—	—	100	—			Dim. Bodescu			
16	Const. Armanu	Curier	„	—	—	—			50	—			—	—					—	—	50	—	—	—	50	—			Const. Armanu			
17	Gh. Suhăreanu	Portar	„	—	—	—			—	—			—	—					—	—	50	—	—	—	50	—			Gh. Suhăreanu			
			2604		—	350	—					260	40					260	40	269	360	117	18	2576	42							

Se certifică prezența în serviciu a personalului coprin în acest a tat °i exactitatea cifrelor

Văzut °i controlat la ordonanciare DIRECTOR, I. G. Stravolca

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 90-91, original.

Secretar °i custode, Dim. Bodescu

23. 1885 febr. 4. Diviziunea Agriculturii comunică directorului Școlii Comerciale din Iași că Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor a aprobat prelungirea concediului lui M. Eminescu cu încă două luni.

No. 464

Diviziunea Agriculturii

No. 4478

1885 februarie 4

D-lui Director al Școalei Comerciale, Iași

Spre răspuns la raportul Dvs. 513 din 24 ianuarie 1885, am onoare a vă face cunoscut că Ministerul, în baza celor arătate de Dvs. prin citatul raport, acordă prelungirea concediului D-lui M. Eminescu, profesor la acea școală, încă cu 2 luni, cu condițiunea de a fi suplinat prin Dl Gruber, care a suplinat și până acum.

Primiți ...

S. D... (indescifrabil)

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 115, concept.

24. 1885 febr. 4. Diviziunea Agriculturii comunică Direcțiunii Domeniilor, Secția Ordonanțare, prelungirea concediului lui M. Eminescu cu încă două luni și suplinirea lui tot prin E. Gruber.

No. 464

4 februarie <1885>

D-lui Director

La Ordonanțare

Referindu-mă la nota noastră No 69505/84, am onoare a vă face cunoscut ca s-a acordat prelungirea concediului D-lui M. Eminescu, profesor la Școala Comercială din Iași, încă cu 2 luni, fiind suplinat în acest timp tot prin Dl Gruber.

Primiți ...

S. D... (indescifrabil)

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 115, concept.

25. 1885 febr. f. z. Statul de prezență ^oi achitarea salariilor personalului ^a colii Comerciale din Ia^oi pe luna februarie, la poziția a 3-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

ROMÂNIA

DIRECȚIUNEA * COALEI PUBLICE DE COMERȚ

din Ia^oi

MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI * I DOMENIILOR

STAT

Constatând prezența ^oi achitarea personalului ^a celei Comerciale pe luna februarie 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în buget				REȚINERII AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872												SUMA de plată						Taxa de 5%						SUMA plătită						No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curent	SEMNĂȚURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
			Servite	Vacante	Retribu- țiune				Spese				10 la sută din retribui- țiune						jumă- tate din retribui- țiune						sporul economii prin va- cănțe și cumul reține- rilor						TOTALUL																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																						
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																					
																																	L.	B.	L.	B.	L.	B.			L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
1	DI. A. A. Bădărău	Prof. de Franceză	30	—	360	—	—	—	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Se certifică prezența în serviciu a personalului coprins în acest ^at ^oi exactitatea cifrelor

Văzut ^oi controlat la Ordonanțare

DIRECTOR, I. G. Stravolca

Secretar ^oi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 127-128, original.

26. 1885 mart. f. z. Statul de prezența^o i achitarea salariilor personalului^a colii Comerciale din Ia^o i pe luna martie, la poziția a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

ROMÂNIA
DIRECȚIUNEA^a COALEI PUBLICE DE COMERȚ
din Ia^o MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI^a I DOMENIILOR

STAT
Constatând prezența^o i achitarea personalului^a celei Comerciale pe luna martie 1885

No. cfr.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrise în buget						RETINERI AFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată			Taxa de 5%			SUMA plătită		No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curent	SEMNAȚURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE
			Servite	Vacante	Retribu- țiune		Diumă		Spese		După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872				10 la sută retribui- țiune		sporul din retribui- țiune		economii prin va- canțe și cumul											
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.							L.	B.	L.	B.						
															L.	B.	L.	B.	L.	B.					L.	B.	L.	B.		
1	DI. I. G. Stravolca	Director	30	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	50	—	5853/85	I. G. Stravolca				
2	„A. A. Bădărău	Prof. de Franceză	„	—	360	—	—	—	—	—	36	—	—	—	36	—	324	—	16	20	307	80	1869/85	A. Bădărău						
3	„B. I. Radu	„de Istorie	„	—	300	—	—	—	—	—	30	—	—	—	30	—	270	—	13	50	256	50	8961/85	B. I. Radu						
4	„M. Zancovici	„de Comptab.	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	8960/85	M. Zancovici						
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	1549/85	M. Eminescu						
6	„Gh. Roșu	„de Matematică	„	—	200	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	8774/85	Gh. Roșu						
7	„I. Caracitoveanu	„de Drept	„	—	200	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	8640/85	I. Caracitoveanu						
8	„N. Dăncescu	„de Germană	„	—	200	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	1558/85	N. Dăncescu						
9	„I. Cotea	„de Română	„	—	200	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	1589/85	I. Cotea						
10	„C. Vișnescu	„de Fizică	„	—	200	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20	—	180	—	9	—	171	—	1705/85	C. Vișnescu						
11	„A. Averoff	„de Greacă	„	—	150	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	—	135	—	6	75	128	25	15267/85	A. Averoff						
12	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	—	150	—	—	—	—	—	15	—	—	—	15	—	135	—	6	75	128	25	8443/85	Am. Weitzsecker						
13	„Th. Buicliu	„de Caligrafie	„	—	140	—	—	—	—	—	14	—	—	—	14	—	126	—	6	30	119	70	9134/85	Th. Buicliu						
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	11073/85	Dr. C. Thiron						
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	8421/85	Dim. Bodescu						
16	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	scutit	Gh. Suhăreanu					
17	„Const. Armanu	Curier	„	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	scutit	Const. Armanu					
			2604		—		350		—		260		40		260		40		2693		60		117		18		2576		42	

Se certifică prezența^o în serviciu a personalului coprins în acest^a tat^o i exactitatea cifrelor

Văzut^o controlat la Ordonanțare DIRECTOR, I. G. Stravolca

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 797/1884, f. 142-143, original.

Secretar^o i custode, Dim. Bodescu

27. 1885 apr. 4. I. G. Stravolca, directorul Școlii Comerciale din Iași, cere ministrului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor să aprobe suplinirea lui Mihai Eminescu până la sfârșitul anului școlar, prin Eduard Gruber.

ROMÂNIA
MINISTERUL AGRICULTUREI, COMERCIULUI
ȘI DOMENIILOR
Direcțiunea
ȘCOALEI PUBLICE DE COMERCIU

Iași, luna 4 aprilie 1885

din

IAȘI
No. 535

REGISTRATURA
MINISTERULUI AGRICULTUREI, COMERCIULUI,
INDUSTRIEI ȘI DOMENIILOR
No. 18732/1885 april. 5

DIVIZIUNEA
AGRICULTURII, INDUSTRIEI ȘI COMERCIULUI
ÎNREGISTRAT LA no. 1674
1885, luna 5 aprilie

Domnule Ministru,

În temeiul declarațiunei verbale făcute nouă de către Domnul M. Eminescu, cum că nu-și poate reîncepe cursul său de Geografie la această școală, din cauza nedeplinei sale însănătoșiri, am onoare a vă ruga se binevoiți a aproba suplinirea D-sale – în interesul învățământului – până la finele anului școlar 84-85, tot prin Domnul Eduard Gruber.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea destinsiei mele considerații.

Director, I. G. Stravolca

Secretar, Dim. Bodescu

<Rezoluții>:

Dl M. Eminescu, suplinitor la catedra de Geografie de la Școala Comercială din Iași, a avut concediu de 4 luni de zile, care a expirat la 24 martie trecut. În acest timp a fost suplinat prin dl Gruber.

Direcția școalei arată, prin prezentul, că dl Eminescu încă nu este pe deplin sănătos și cere să se acorde prelungirea suplinirii prin d. Gruber până la finele anului școlar curent.

Oprîșan

Se aprobă

11 apr. 1885

ss. indescifrabil

D. Sale,

Domnului Ministru al Agriculturii, Ind., Com. și Domeniilor, București

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 8, original.

28. 1885 apr. 13. *Direcția Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor comunică Școlii Comerciale din Iași că s-a aprobat suplinirea catedrei ocupate de Mihai Eminescu, prin E. Gruber, până la sfârșitul anului școlar.*

No. 1674
Divizia Agriculturii
No. 17230
1885 aprilie 13

Școalei Comerciale din Iași

Am onoare a vă face cunoscut că, potrivit celor arătate de Dv. prin raportul no. 535, Ministerul a aprobat suplinirea catedrei ocupate de Dl M.Eminescu, prin Dl Gruber, până la finele anului școlar.

Ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 9, concept.

29. <1885 apr. 13>. *Direcția Agriculturii din Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor comunică <Direcției Domeniilor> (la Ordonanțare) că s-a aprobat suplinirea lui Mihai Eminescu, prin E. Gruber, până la sfârșitul anului școlar, la Școala Comercială din Iași.*

No. 1674
<Divizia Agriculturii>
<1885 aprilie 13>

La Ordonanțare

Am onoare a vă face cunoscut că Ministerul, în vederea celor arătate de Direcțiunea Școalei Comerciale din Iași prin raportul no. 535, a aprobat suplinirea Dl profesor suplinitor M. Eminescu, prin dl Gruber, până la finele anului școlar curent. In statele de lefi însă se va urma întocmai ca și până acum.

Ss. indescifrabil

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 9, concept.

30. 1885 apr. f. z. Statul de prezență ^oi achitarea salariilor personalului ^a colii Comerciale din Ia^oi pe luna aprilie, la poziția a 5-a fiind *M. Eminescu, profesor de Geografie.*

ROMÂNIA

DIRECȚIUNEA ^a COALEI PUBLICE DE COMERȚdin Ia^oi MINISTERIUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ^a I DOMENIILOR

STAT

Constatănd prezența ^oi achitarea personalului ^a celei Comerciale pe luna aprilie 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună al sumei fixate și înscrisă în buget						REȚINERI AFFECTATE LA FONDUL CASEI PENSIUNILOR După art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872										SUMA de plată						Taxa de 5 %			SUMA plătită	No. chitanței sub care s-a plătit contribuțiunea pe trimestrul curent	SEMNĂȚURA DE PREZENȚĂ ȘI ACHITARE			
			Servite	Vacante	Retribu- țiune		Diumă		Gradia- țiune		Totalul	Taxa de retribu- țiunei 10 %				sporul retribu- ției cumul				economii prin va- lul reține- rilor	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.				B.		
					L.	B.	L.	B.	L.	B.		L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.															L.	B.
1	DI. I. G. Stravolca	Director	30	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	584/85	I. G. Stravolca										
2	„A. A. Bădărau	Prof. de Franceză	„	—	360	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	324	—	16	20	307/80	690/85	A. Bădărau											
3	„B. I. Radu	„de Istorie	„	—	360	—	—	—	30	—	390	—	—	—	—	—	—	351	—	17	55	333/45	146/85	B. I. Radu											
4	„M. Zancovici	„de Comptab.	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	430/85	M. Zancovici												
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	45/85	M. Eminescu												
6	„Ch. Roșu	„de Matematică	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	726/85	Gh. Roșu												
7	„I. Caracoveanu	„de Drept	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	666/85	I. Caracoveanu												
8	„C. Vișnescu	„de Științe fizice	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	52/85	C. Vișnescu												
9	„I. Cotea	„de Română	„	—	366	66	—	—	44	25	410/85	41	09	—	—	—	—	369/82	18	48	351/34	719/85	I. Cotea												
10	„N. Dănescu	„de Germană	„	—	300	—	—	—	45	—	345	34	50	—	—	—	—	310/50	15	53	294/97	162/85	N. Dănescu												
11	„A. Averoff	„de Greacă	„	—	360	—	—	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	324	—	16	20	307/80	222/85	A. Averoff											
12	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	—	252	—	—	—	—	—	25	20	—	—	—	—	—	22680	11	34	215/46	88/85	Am. Weitzsecker												
13	„Th. Buicliu	„de Desenu	„	—	140	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	126	—	6	30	119/70	797/85	Th. Buicliu											
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	405/85	Dr. C. Thiron										
15	„Dim. Bodescu	Secretar	„	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	38/85	Dim. Bodescu										
16	„Const. Armanu	Servitor	„	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	scutit	Const. Armanu										
17	„Gh. Suhăreanu	Idem	„	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	scutit	Gh. Suhăreanu										
			3398	66	350	—	119	25	1145	85	351	79	—	—	—	—	—	3516	12	158	30	3357	82												

Se certifică prezența în serviciu a personalului coprins în acest ^a tat ^oi exactitatea cifrelorVăzut ^oi controlat la Ordonanțare

DIRECTOR, I. G. Stravolca

Secretar ^oi custode, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1884, f. 19-20, original.

31. 1885 mai. f. z. Statul de prezență și achitarea salariilor personalului Școlii Comerciale din Iași pe luna mai, la poziția a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ȘI DOMENIILOR
ȘCOALA DE COMERCIU DIN IAȘI
STAT

Constatând prezența și achitarea personalului acestei Școale pe luna mai, anul 1885

No cîr.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet						RETINERI PENTRU CASA PENSIUNILOR										SUMA de plată						Taxa de 5% pentru Stat		SUMA plătită		No. chitanței de contribuție	SEMNĂȚURA Constatînd prezența și achitarea celui în drept
			Serviciu	Vacanțe	Leață		Gradare		Diumă		Total	10 la sută	Jumă- tate din retribu- țiune		Sporul din retribu- țiunei		Econo- mii prin vacanțe		Totalul reține- rilor		L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.				
					L.	B.	L.	B.	L.	B.			L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.									L.	B.		
1	Dl. B. I. Radu	Director	30	—	—	—	—	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	50	—	146/85	B. I. Radu		
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	—	25	20	—	—	—	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	M. I. Zancov		
3	„A. A. Bădărau	„de Franceză	„	360	—	—	—	—	—	—	360	—	—	36	—	—	—	—	—	—	36	—	324	—	16	20	307	80	690/85	A. A. Bădărau		
4	„B. I. Radu	„de Econ. Polit.	„	360	—	30	—	—	—	—	390	—	—	39	—	—	—	—	—	—	39	—	270	—	17	55	333	45	146/85	B. I. Radu		
5	„M. Eminescu	„de Geografie	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	—	25	20	—	—	—	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	M. Eminescu		
6	„C. Vișinescu	„de Științ. Fis. Nat.	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	—	25	20	—	—	—	—	—	25	20	180	—	11	34	215	46	52/85	C. Vișinescu		
7	„I. Caraciovceanu	„de D ^{ul} Adm. Cont.	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	—	25	20	—	—	—	—	—	25	20	180	—	11	34	215	46	666/85	I. Caraciovceanu		
8	„G. Roșu	„de Matematică	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	—	25	20	—	—	—	—	—	25	20	180	—	11	34	215	46	726/85	G. Roșu		
9	„I. Cotea	„de Română	„	366	66	44	25	—	—	—	410	—	41	09	—	—	—	—	—	—	41	09	180	—	18	48	351	34	719/85	I. Cotea		
10	„N. Dăncescu	„de Germană	„	300	—	45	—	—	—	—	345	—	34	50	—	—	—	—	—	—	34	50	180	—	15	53	294	97	162/85	N. Dăncescu		
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	„	252	—	—	—	—	—	—	252	—	25	20	—	—	—	—	—	—	25	20	135	—	11	34	215	46	88/85	Am. Weitzsecker		
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	„	360	—	—	—	—	—	—	360	—	—	36	—	—	—	—	—	—	36	—	135	—	16	20	307	80	222/85	Arist. Averoff		
13	„Th. Buicliu	„de Caligr. Desen	„	140	—	—	—	—	—	—	140	—	14	—	—	—	—	—	—	—	14	—	126	—	6	30	119	70	797/85	Th. Buicliu		
14	„Dr. C. Thiron	„de Higienă	„	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	100	—	405/85	Dr. C. Thiron		
15	„D. Bodescu	Secretar	„	—	—	—	—	100	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	100	—	38/85	D. Bodescu		
16	„Gh. Suhăreanu	Portar	„	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	scutit	Gh. Suhăreanu		
17	„Cost. Armanu	Idem	„	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	30	50	—	scutit	Cost. Armanu		
Total				3398	66	119	25	350	3517		351	79									351	79	3516	12	158			3357	82			

Se certifică prezența în serviciu a personalului în acest Stat și exactitatea cifrelor.

Director, B. I. Radu

Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 32-33, original.

32. 1885 iun. f. z. Statul de prezență ^oi achitarea salariilor personalului ^a colii Comerciale din Ia^oi pe luna iunie, la poziția a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI ^a I DOMENIILOR
^a COALA DE COMERCIU DIN IA^a I
STAT

Constatând prezența ^oi achitarea personalului acestei ^a coale pe luna iunie, anul 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet						RETINERI PENTRU CASA PENSUNIILOR										SUMA de plată				Taxa de 5% pentru Stat				SUMA plătită				No. chitanței de contribuție		SEMNĂȚURA Constatând prezența și achitarea celui în drept																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																								
			Serviciu	Vacanțe	Leacă			Gradare			Dormită			Total			10 la suță	Jumătate din retribuție- iunie	Sporul din retribuție- iunie	Econo- mie prin vacanțe	Totalul reține- rilor	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.																		L.		B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							
1	Di. B. I. Radu	Director	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Se certifică prezența în serviciu a personalului în acest Stat ^oi exactitatea cifrelor.

Director,
B. I. Radu

Secretar,
Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 51-52, original.

33. 1885 iul. f. z. Statul de prezență^oi achitarea salariilor personalului^a colii Comerciale din Ia^oi pe luna iulie, la poziția a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI^a I DOMENIILOR^a
a COALA DE COMERCIU DIN IA^a I
STAT

Constatând prezența^oi achitarea personalului acestei^a coale pe luna iulie, anul 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet						RETINERI PENTRU CASA PENSINIILOR										SUMA de plăți			Taxa de 5% pentru Stat			SUMA plății	No. chitanței de contribuție	SEMNĂȚURA Constatând prezența și achitarea celui în drept									
			Servite	Vacante	Leață		Gradare		Diumă		Total	Jună- tate din retribu- țiune				Sporul de retribu- țiune				Econo- mii prin vacanțe				Tota- lul reține- rilor														
L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.													
1	DI. B. I. Radu	Director	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	146/85	B. I. Radu								
2	M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	430/85	M. I. Zancov								
3	A. A. Bădărău	„de Franceză	—	—	360	—	—	—	—	—	360	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3003/	A. A. Bădărău								
4	B. I. Radu	„de Econ. Polit.	—	—	360	—	30	—	—	—	390	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	B. I. Radu								
5	M. Eminescu	„de Geografie	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	422/85	M. Eminescu								
6	C. Văginescu	„de Științ. fizice	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	429/85	C. Văginescu								
7	J. Caraciovăanu	„de Drept	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	440/85	J. Caraciovăanu								
8	G. Roșu	„de Matematic	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	666/85	G. Roșu								
9	J. Cotea	„de Română	—	—	366	66	44	25	—	—	410	91	41	09	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2949/	J. Cotea								
10	N. Dăncescu	„de Germană	—	—	300	—	45	—	—	—	345	34	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	N. Dăncescu								
11	Am. Weitzsecker	„de Italiană	—	—	252	—	—	—	—	—	252	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3066/	Am. Weitzsecker								
12	Arist. Averoff	„de Greacă	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85									
13	Th. Bucliu	„de Desen	—	—	140	—	—	—	—	—	140	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	423/85	Th. Bucliu								
14	Dr. C. Thron	„de Higiienă	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88/85	Dr. C. Thron							
15	D. Bodescu	Secretar	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	D. Bodescu							
16	Const. Armanu	Curier	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	209/85	Const. Armanu							
17	Gh. Suhăreanu	Portar	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	405/85	Gh. Suhăreanu							
Total			3038	66	119	25	350	—	—	—	3157	91	351	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	351	79	3192	12	142	10	3050	02	38/85

Se certifică prezența în serviciu a personalului în acest Stat^oi exactitatea cifrelor.

Director, B. I. Radu

Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 93-94, original.

34. 1885 aug. f. z. Statul de prezență oî achitarea salariilor personalului a colii Comerciale din Ia^o i pe luna august, la poziția a 5-a fiind M. Eminescu, profesor de Geografie.

MINISTERUL AGRICULTUREI, INDUSTRIEI, COMERCIULUI a I DOMENIILOR
a COALA DE COMERCIU DIN IA^a I
STAT

Constatând prezența oî achitarea personalului acestei a coale pe luna august, anul 1885

No crt.	Numele și pronumele	FUNCTIUNEA sau NUMIREA POSTULUI	ZILE		Cuantumul pe lună a sumei din bughet								RETINERI PENTRU CASA PENSINIILOR										SUMA de plată				Taxa de 5% pentru Stat				SUMA plătită		No. chitanței de contribuție	SEMNĂȚURA Constatând prezența și achitarea celui în drept
			Serviciu	Vacanțe	Lealtă		Gradare		Dinună		Total		10 la suță	Jumă- tate din retribu- țiune		Sporul retribu- țiunei vacanței		Econo- mii prin vacanței	Totalul reține- rilor	SUMA de plată				Taxa de 5% pentru Stat				SUMA plătită						
					L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.		L.	B.	L.	B.			L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.	L.	B.					
																														L.	B.	L.		
1	DI. B. I. Radu	Director	30	—	—	—	—	—	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	50	—	146/85	B. I. Radu						
2	„M. I. Zancov	Prof. de Comptabil.	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	430/85	M. I. Zancov	—	—	—	—						
3	„A. A. Bădărău	„de Franceză	—	—	360	—	—	—	—	360	36	—	—	—	36	—	324	—	16	20	307	80	690/85	A. A. Bădărău	—	—	—	—						
4	„B. I. Radu	„de Econ. Polit.	—	—	360	—	30	—	—	390	39	—	—	—	39	—	351	—	17	55	333	45	146/85	B. I. Radu	—	—	—	—						
5	„M. Eminescu	„de Geografie	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	45/85	M. Eminescu	—	—	—	—						
6	„C. Vișinescu	„de Științ. fizice	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	52/85	C. Vișinescu	—	—	—	—						
7	„I. Caraciovăanu	„de Drept	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	666/85	I. Caraciovăanu	—	—	—	—						
8	„G. Roșu	„de Matematici	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	180	—	11	34	215	46	726/85	G. Roșu	—	—	—	—						
9	„I. Cotea	„de Română	—	—	366	66	44	25	—	410	91	41	09	—	41	09	369	82	18	48	351	34	719/85	I. Cotea	—	—	—	—						
10	„N. Dăncescu	„de Germană	—	—	300	—	45	—	—	345	34	50	—	—	34	50	310	50	15	53	294	97	162/85	N. Dăncescu	—	—	—	—						
11	„Am. Weitzsecker	„de Italiană	—	—	252	—	—	—	—	252	25	20	—	—	25	20	226	80	11	34	215	46	222/85	Am. Weitzsecker	—	—	—	—						
12	„Arist. Averoff	„de Greacă	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
13	„Th. Buicliu	„de Desen	—	—	140	—	—	—	—	140	14	—	—	—	14	—	126	—	6	30	119	70	797/85	Th. Buicliu	—	—	—	—						
14	„Dr. C. Thiron	„de Higenă	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	405/85	Dr. C. Thiron	—	—	—	—						
15	„D. Bodescu	Secretar	—	—	—	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	—	—	100	—	38/85	D. Bodescu	—	—	—	—						
16	„Const. Armanu	Curier	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	scutit	Const. Armanu	—	—	—	—					
17	„Gh. Suliăreanu	Portar	—	—	—	—	—	50	—	—	—	—	—	—	—	—	50	—	—	—	50	—	—	scutit	Gh. Suliăreanu	—	—	—	—					
Total			3038	66	119	25	350	—	3157	91	351	79	—	—	351	79	3192	12	142	10	3050	02	—	—	—	—	—	—	—					

Se certifică prezența în serviciu a personalului în acest Stat oî exactitatea cifrelor.

Director, B. I. Radu

Secretar, Dim. Bodescu

D.A.N.I.C., fond R.E.A.Z., ds. 834/1885, f. 102-103, original.

CONJURAȚIA ANTI-EMINESCU

(nr. 3-5)

Călin L. Cernăianu

CINE ERA, DE FAPT, „ANONIMUL”?

Cu decenii în urmă, G. Potra a predat Bibliotecii Academiei Române cele 14 file (16 pagini scrise) ale unui manuscris descoperit de el în condiții încă neclare. Nesemnăt și nedatat, acest document este frecvent folosit de către cei care se ocupă de biografia lui Eminescu. Iată ce scrie Potra însuși despre acest document:

„Manuscrisul original este proprietatea mea și îl am din hârtiile rămase dela regretata poetă Cornelia din Moldova. Am căutat în nenumărate rânduri și pretutindeni, unde am avut bănuiala că aş putea da de numele autorului, dar mi-a fost imposibil, fiindcă timpul îndelungat care s' a scurs de atunci și până acum, târâse în vecinicie pe aceia care mai puteau să spună, ceva, despre el. În orice caz, se vede că manuscrisul este al unui medic și aceasta o dovedește caracteristica scrisului și numeroșii termeni medicali întrebuițați în raport.

Eu, aş propune ca autor al manuscrisului pe Dr. N. Tomescu, fost medic primar al Spitalului de Copii și al institutului unde era internat M. Eminescu. El este acela care a pus diagnosticul sistemului circulator al poetului și numai el singur, dintre medicii care l-au îngrijit nu a publicat nimic în legătură cu el; deci, ar fi exclus ca să nu-și fi luat și el notițe, ca și ceilalți, de felul cum se manifesta boala și viața poetului.”

A fost destul ca Potra să sugereze numitul autor al manuscrisului (care numai *raport* nu este), pentru ca mai toată lumea să repete formule de genul: „se crede că buletinul ar fi fost întocmit de dr. Tomescu”. Între Potra crede și se crede că este o mare diferență. Și din asemenea confuzii se nasc convingerile colective greșite. Faptul că Tomescu (în unele lucrări medicale apare scris Thomescu) ar fi „pus diagnosticul sistemului circulator al poetului” ne este atestat de colegul său de breaslă V. Vineș, care, în singurul lui text despre Eminescu, insistă asupra acestui detaliu, repetat la distanță de numai o pagină: 1) „Din partea sistemului circulator, cordul prezintă o endocardită veche (diagnostic pus și de profesorul N. Tomescu)” și 2) „...este consecința unei

endocardite mai vechi (diagnosticată de regretatul profesor N. Tomescu, medic primar al serviciului de boli interne de la spitalul de copii care era și medic al Institutului)” – vezi România medicală, numărul 11/iunie 1931. Ei, și? Oare, cei care-l consideră pe N. Tomescu drept autor al manuscrisului anonim nu s-au întrebat deloc cum se face că în paginile acestui document nu este prezentată ca sigură tocmai endocardita, pe care ni se cere să credem că ar fi diagnosticat-o numitul medic, personal?

Citim din manuscris:

*„Această stare a lui Eminescu, d-apururea incurabilă se complică în ultimele săptămâni și de sincope care au fost considerate ca rezultate ale unei circulațiuni cardiace neregulate, **ca niște** manifestațiuni ale unei **maladii a cordului, ce simptomele locale nu permiteau a o determina cu precizieune.***

*S-a bănuît zicem o degenerescență cardiacă, **poate chiar și o endocardită vegetantă**”*
(subl. ns.).

Din rândurile de mai sus rezultă că pozițiile lui Șuțu și Vineș sunt opuse, ultimul contrazicându-și fostul șef. Desigur, ca persoană direct răspunzătoare de decesul lui Eminescu, V. Vineș era interesat să-și apere propria piele, iar faptul că „amintirile” lui au ajuns în presă doar după moartea lui Șuțu și că, potrivit propriei mărturisiri, conțin anumite... „lipsuri fatale” nu-i sporesc credibilitatea. Dar asupra acestui personaj vom reveni cât de curând, cu o analiză amplă, care se impune, mai ales datorită modului superficial în care unii continuă și astăzi să apeleze la „spusele” lui.

Nu credem că un medic poate fi depistat cu precizie după caligrafie ori după faptul că folosește termeni specifici profesiei sale, chiar dacă prezența acestora ne poate face să *bănuim* profesia autorului. Afirmția lui G. Potra, potrivit căruia N. Tomescu ar putea fi o excepție, deoarece „numai el singur, dintre medicii care l-au îngrijit nu a publicat nimic în legătură cu” Eminescu, nu are suport în realitate.

Eminescu nu a fost nici o clipă pacientul lui N. Tomescu, care s-ar putea, eventual, număra doar între cei care au urmărit din curiozitate strict profesională evoluția lui în ospiciu (psihiatria a fost exersată pe seama celor care, cu sau fără motiv, ajungeau prin ospicii, Eminescu era o persoană de excepție și, în plus, în perioada aceea, două dintre principalele lucrări ale lui C. Lombroso – *Geniu și nebunie* [1864] și *Omul delincvent...* [1874] – continuau să fie subiect de studiu și de controverse, fiind, într-o oarecare măsură, „la modă”).

Lucrurile stau exact invers față de modul în care le prezintă Potra, fiindcă, sfidând Legea, tocmai cei care l-au examinat și care i-au impus anumite tratamente lui Eminescu nu au scris un rând referitor la cazul acestuia, în contrast cu tot soiul de neaveniți (între care și unii cărora, prin cele ce-au fantazat, pare să li se fi potrivit mai degrabă calitatea de pacienți ai ospiciilor, nu de medici). În acest sens, principalul doctor care nu a dat publicității nici un rând despre situația medicală a lui Eminescu este Șuțu, omul fără de care răpirea și sechestrarea lui Eminescu în ospiciu nu era posibilă, dar, culmea, tăcerea lui pare a nu surprinde pe nimeni! Al doilea este doctorul Obersteiner, iar lângă acesta stă Isac, atât de elogiât de biata Harieta, căreia îi făcuse promisiuni rămase neonorate:

„Tot cu părerea de mai nainte a rămas, că [Eminescu] are să se vindece cu totul, zicându-mi că va da cu numele lui un articol, descriindu-i toată boala (subl. ns.) și că profesorii ce l’au căutat [la Viena] sunt în cea mai mare parte în eroare...” (Harieta către Cornelia Emilian, 16 septembrie 1887).

Se impune o digresiune, pentru câteva precizări. Cum am mai spus-o, institutul doctorului Șuțu este invocat de mulți dar, întrucât acest stabiliment nu figurează în listele oficiale ale vremii, deși i se făcea o discretă publicitate, suntem siliți să ne întrebăm dacă funcționa legal sau nu și dacă deservea ori ba autoritățile vremii. Oricum ar fi, de vreme ce *Caritatea* era un ospiciu privat condus de Șuțu (care avea și calitatea de „*Medic-Director*”), rezultă că, asemenea lui V. Vineș, și N. Tomescu era *salariat al acestuia*. Dacă Șuțu era proprietar unic ori dacă el avea asociați persoane fizice și/sau juridice (din cea de a doua categorie putând face parte inclusiv Poliția), nu știm încă și nici nu există garanția că situația se va mai limpezi vreodată complet. Acum însă ne interesează cu precădere altceva: ca *angajat al lui Șuțu*, de la care (mai?) primea un *salariu*, nu știm câtă libertate de exprimare avea *pediatrul* Tomescu (în cazul în care inima i-ar fi dat ghes să-l contrazică pe *patron*) și nici cât profesionalism avea, deoarece, oricât de mult am ține cont de faptul că, la acea dată, specializările nu erau stricte ca astăzi, nici nu se putea spune că orice medic trata, la fel de eficient, pe oricine, de orice boală. Totuși, între bolile copilăriei și dereglările mintale ale adulților este o distanță suficient de mare pentru ca un singur om să nu o poată acoperi, fiind la fel de priceput și într-un domeniu, și în celălalt. Și, din curiozitate: cum o fi stabilit doctorul Tomescu, așa de precis, că endocardita era una „*veche*”? Din păcate, Vineș, cel care face

precizarea, nu spune și ce înțelegea el prin „*endocardită veche*”, astfel încât să putem astăzi risca o cât de aproximativă datare a instalării acesteia.

Modul în care Potra a intrat în posesia documentului rămâne o temă de studiu. Deocamdată, reținem o singură întrebare: cum se face că nimeni din familia Corneliiei din Moldova, din familia Conta (fratele Corneliiei, Gheorghe, fusese însurat cu sora lui Vasile Conta) sau dintre prietenii „*regretatei*” nu a pomenit, măcar, de existența acestui manuscris, ajuns pe căi necunoscute „*proprietatea*” lui G. Potra? Sigur este faptul că decesul Corneliiei din Moldova a survenit la 12 aprilie 1933, textul manuscrisului păstrat de ea fiind publicat de G. Potra în anul următor.

Cine fusese Cornelia de la Moldova? Cei mai mulți nu au auzit de ea, pentru majoritate fiind la fel de necunoscută ca Ioana din Ardeal sau Filofteia din Regat. Născută Kernbach (9 iunie 1866, la Botoșani) și măritată Tatușescu, ea era sora lui Gheorghe din Moldova – pseudonimul lui George Kernbach, născut tot la Botoșani, cu trei ani mai devreme (în 1859, după alții) și devenit, mai târziu, redactor al revistei *Fântâna Blanduziei*. Datele referitoare la familia celor doi frați sunt vagi și, mai mult, puțina informație existentă este contradictorie. Unele izvoare ni-i prezintă drept copii ai lui G. Kernbach. Altele susțin că tatăl lor ar fi Iosif Kernbach, care în mod sigur a avut un frate, dar nu avem garanția că acesta s-ar fi numit Gheorghe (George). Despre Iosif Kernbach știm că a corespondat mult timp cu Maiorescu, care îl numea și *Körnback* – și, pentru ca lucrurile să fie și mai complicate, Kernbach însuși se prezenta și Cornea. Cum, conform lui Maiorescu, în toamna lui 1858, Iosif Kernbach era funcționar – „*adjunct la telegraf, la Botoșani (Moldova)*” – și cum atât Cornelia, cât și fratele ei, George, au văzut lumina zilei în acest târg, putem fi tentați să socotim că „*telegrafistul*” era tatăl lor. (Desigur, dacă Iosif Kernbach a locuit în Botoșani, nu înseamnă că fratele lui nu putea domicilia în aceeași localitate.)

Numele acestui Kernbach este invocat întâmplător și de Eminescu, într-o epistolă către tatăl lui, căminarul Eminovici:

„Sărut mâinile mamei și cred că veți tăinui încă această știre (moartea lui Șerban, 17 noiembrie 1876 – n. ns.). Eu n-am spus-o nimăru, căci ușor ar veni și în Botoșani. Nu știe decât Chernbach, care-acum e-aici (în Iași – n. ns.) la telegraf.”

Este evident că numele lui Chernbach era cunoscut tuturor Eminovicilor. Una peste alta, Cornelia din Moldova era fiica sau nepoata unei persoane

care, cel puțin până la un un punct, s-a numărat printre amicii lui Maiorescu și care, cunoscând bine Botoșanii, rămâne foarte plauzibil să fi deținut informații legate de familia Eminovicilor.

Deși figurează drept poetă în puținele lucrări care îi amintesc numele, Cornelia din Moldova se numără printre primele femei-medic din România. Despre adevărata ei profesie, Gabriela Drăgoi precizează: „*Funcționează ca intern și apoi, după o specializare în străinătate, ca medic secundar al Eforiei Spitalelor civile. Fiind și profesoară de igienă, publică pentru uzul școlilor secundare de gradul al doilea manualul Noțiuni de medicină și farmacie populară (1912). După căsătorie, purta numele Tatușescu.*” Dacă soțul ei era una și aceeași persoană cu medicul N. Tatușescu sau se înrudea cu acesta, prezența în casa Corneliei din Moldova a documentului prezentat de G. Potra devine foarte plauzibilă, deoarece N. Tatușescu a fost unul dintre asistenții **psihiatrului** Al. Obregia (1860 – 1937), iar acesta din urmă a avut, din 1893, și calitatea de medic primar al Spitalului Mărcuța – unde i-a urmat mai vârstnicului coleg Șuțu.

Așa stând lucrurile, am avea într-adevăr motive să nu ne mai mirăm că manuscrisul conține „*numeroși termeni medicali*”. La primă vedere, el putea să fie scris atât de Cornelia Kernbach, cât și de N. Tatușescu ori chiar de către A. Obregia. Aceste ipoteze trebuiau să fie de mult incluse între versiunile plauzibile, întrucât, din 1934, când a publicat Potra textul în discuție, specialiștii au avut răgaz suficient (azi-măine se fac 70 de ani!). Lipsa întrebărilor dovedește că documentarea prea multor biografi se rezumă la a citi paginile altora, multe cărți „noi” fiind, de fapt, viziuni particulare asupra informațiilor, preluate (de obicei, necritic) din cărți mai vechi. De altminteri, numărul restrâns de citate folosite (frecvent aceleași) confirmă metoda. Mă întreb: ce au păzit *colectivele* care au fost plătite să se ocupe de Eminescu? Ce a lăsat în urmă „*colectivul «Eminescu» al Academiei*” sau catedra de la Universitate, înființată în 1971? Oare, la o *catedră Eminescu*, studiul se rezumă la memorarea unui număr de fraze din „decretele” anumitor critici și/sau istorici literari? Oare, în general, studenții nu ar putea fi dirijați spre cercetarea directă, din document, în loc să fie făcuți prizonieri de extrase mai mult sau mai puțin inspirate, impuse de profesor în cursul pe care îl predă? Se tem oare unii profesori că, dacă ar afla astfel ceva și de la ucenicii lor, s-ar descalfica în ochii acestora? Oare, lucrul în echipă se potrivește în construcții sau în cercetare, dar nu și în învățământul superior?

Senzațional: psihiatrul Șuțu vorbește singur, la persoana a treia

Să revenim însă la manuscrisul nostru, nedatat și nesemnat.

În mod absolut surprinzător, istoricii literarii nu au observat un detaliu esențial: scrisul din acest document „anonim” este identic cu grafia folosită în cele două așa-zise certificate medicale, atribuite doctorului Șuțu (unul fiind contrasemnat – se pare – și de alți doi colegi de breaslă). În felul acesta, se deschid trei căi:

a) documentele nu sunt scrise de mâna lui Șuțu – caz în care toate sunt falsuri, comise nu se știe de cine, dar, cunoscut fiind cel care le-a manevrat, se poate bănuî (dacă nu preciza) cine le-a comandat;

b) unul sau două dintre cele trei documente sunt puse pe hârtie de mâna lui Șuțu, restul – nu:

c) Șuțu a scris atât documentele medicale, cât și textul nesemnat dat publicității de G. Potra.

Din multe motive, primele două variante sunt puțin plauzibile și, dacă ar fi să se dovedească reale, cercul celor implicați s-ar lărgi, fără ca vreunul dintre vinovații deja știuți să fie eliminat. Oricum, Șuțu nu se poate disculpa, fie și numai pentru că, neîntocmind documentele de internare și, respectiv, de externare a lui Eminescu, el rămâne persoana care a pus la dispoziție spațiul în care a fost sechestrat acesta. În plus, într-o asemenea ipoteză, cum Maiorescu și ceilalți junimiști de vază erau în 1889 membri ai Guvernului și/sau ai Camerei, ar deveni și mai evidentă implicarea autorităților Statului, scoțându-se astfel și mai pregnant în relief imaginea de deținut politic a lui Eminescu.

În cazul în care nu ne aflăm în fața unor măsluiri de proporții, când certificatele medicale semnate de Al. Șuțu ar fi fost contrafăcute, o privire sumară ne convinge că documentul dat publicității de G. Potra și predat Academiei este scris de mâna lui Șuțu însuși. Grafia documentelor în cauză dovedește acest lucru. Spre edificare, alăturăm pe aceeași pagină pasaje din Certificatul medical (5 iulie 1883), din Raportul medico-legal (23 martie 1889) și din Manuscris (1889–1890), notându-le cu literele „C”, „R” și, respectiv, „M”.

C

1883

Subscripsatul, doctor în
medicină, atest prin acesta
că d. Puciusca, adus în
cantăria amănuntului la
vitală, din București la
28 Iunie 1883, de către
Dr. Prefectura Capitalei,
este artur de abuzare

R

1889

De la Inducerea Subscrip-
ției enunțată, în d. Mihail Puciusca
este artur de abuzare,
mistată în formă de Scandal,
stare care reclamă seducția
fără un institut atât spre așezare
de cantărie cât și spre așezare pub-
lică. —

M

1889/

1990

Adversarii cauzei a Oratoriei lui Dominișcu
pare a fi sumariul cerebral, abuzul
precare și înlocuirea a facultăților sale artistice
sale. Pentru constituirea sa de așezare
sunt cei care l'a împing de timpuriu la
o activitate mistată exagerată, în care ima-
ginația sa a avut rolul preponderent, în
trădătoarea sa la producția sa
în care apare o coexistență turbulentă, gra-

Precum se vede în facsimilul prezentat, grafia din Manuscrisul descoperit de Potra acoperă întreaga foaie de hârtie, nelăsând spațiul obișnuit în partea stângă, și este mai rarefiată decât cel pe care îl găsim în Certificatul medical din 5 iulie 1883. Faptul că pare să fi fost așternut pe hârtie la repezeală ne este dovedit și de existența unor cuvinte legate pur întâmplător între ele. În cazul invocatului certificat, scrisul pare mai lăbărșat, iar distanța dintre rânduri este mai mare, indicând intenția autorului de a acoperi cu cuvinte puține o cât mai mare suprafață de hârtie (documentul este penibil de scurt; nu știm să mai fi existat unul la fel, în baza căruia să se ceară punerea cuiva sub interdicție, dar putem dovedi că Șuțu însuși îi acuza pe colegii care emiteau asemenea fițuici). Se poate, însă, ca explicația să fie alta: cineva a încercat să imite scrisul lui Șuțu – poate, chiar prin meticuloasă copiere, literă cu literă. Suspiciunea este alimentată și de existența unor litere care par a fi fost scrise cu o ușoară ezitare.

Bineînțeles, un răspuns ferm ne pot da numai specialiștii. Și nu este vorba de grafologi, cum cred unii, deoarece, până la noi ordine, grafologia rămâne știința (sau priceperea?) de a descifra caracterul și aptitudinile unei persoane, prin analiza scrisului ei. Ideea centrală pe care se bazează grafologia este aceea că individul nu poate fi insensibil ca o mașină de scris, scrisul rămânând un mod de manifestare al conștientului și subconștientului fiecăruia, dependente de factori precum gândurile și starea de spirit din momentul în care așterne cuvintele pe hârtie. Încărcătura de semnificații psihologice a scrisului este deosebit de mare, chiar dacă puțini sunt cei care reușesc să o observe și să o „traducă”. În dosarul Eminescu, specialiștii în grafologie patologică ar putea ajuta doar pentru a determina dacă ultimele mostre ale scrisului acestuia atestă sau nu pretinsa lui stare de alienare, gravitatea acesteia etcetera. Și poate n-ar fi rău dacă cercetarea s-ar extinde, o analiză similară făcându-se și unor texte redactate de personaje mai mult sau mai puțin direct implicate în destinul acestuia.

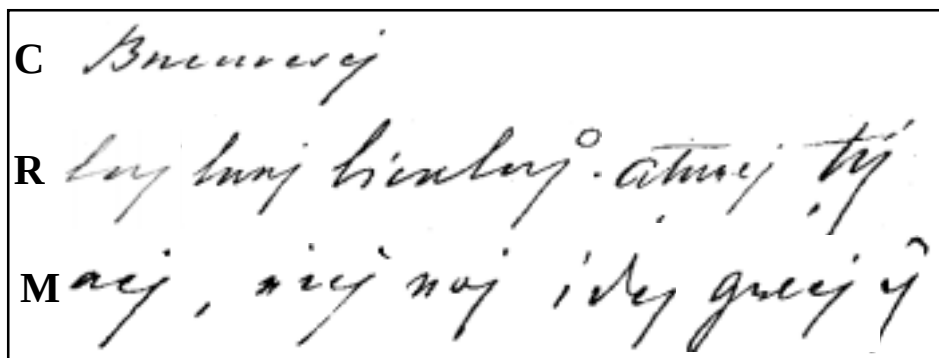
În cazul de față, se impune însă o expertiză criminalistică a scrisului, care, departe de a urmări să descopere unghere nevăzute din sinea autorului, poate stabili dacă cele trei documente medicale la care ne referim au fost sau nu scrise de aceeași mână. Fără să avem pretenția că am face o analiză științifică, semnalăm o serie de elemente, pe care le considerăm elocvente în cazul în speță, exprimându-ne totodată convingerea că instituțiile depozitare ale documentelor în cauză (și nu numai) ar trebui să apeleze constant la specialiștii capabili să efectueze expertiza criminalistică a scrisului.

Cele trei documente conțin anumite litere puternic personalizate – cum ar fi „i”, „l” sau „s” (îndeosebi, la sfârșit de cuvânt), precum și „r”. Altă dovadă că ele sunt opera aceleiași persoane o constituie greșelile de scriere, precum incorecta așezare a ghilimelelor și chiar greșita despărțire în silabe. La fel, atrage atenția dublarea unor consoane – care se regăsește chiar și în lucrările tipărite ale lui Șuțu (îndeosebi, în cazul cuvintelor preluate din limba franceză).

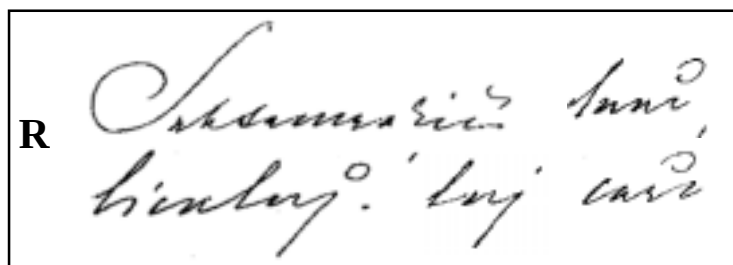
Data fiind lungimea atât de diferită a celor trei manuscrise, evident că minimumul de exemple de litere personalizate îl găsim la cel mai scurt dintre ele (așa-zisul „*Certificat medical*”). Având un număr extrem de redus de cuvinte (53, cu semnătură și cu date cu tot), acesta este scris cu litere mai mari și mai rare, spațiul dintre rânduri fiind, de asemenea, mai mare. Când plecăm de la premiza (încă necontestată) că atât *Certificatul medical*, cât și *Rapportul medico-legal* sunt scrise de Șuțu, compararea oricăruia dintre aceste documente medicale cu Manuscrisul descoperit de Potra se face (și) pe baza faptului că dacă $a=b$ și $b=c$, invariabil, $a=c$. De aceea, în cazurile în care aceeași mostră nu există în fiecare dintre cele trei documente nu schimbă fundamental lucrurile, atâta vreme cât ea se regăsește în Manuscris și în unul dintre celelalte două acte oficiale, indiferent dacă este vorba de Certificat sau de Raport.

Deși, din motive independente de noi, calitatea copiilor pe care le folosim nu este cea dorită, vom încerca să exemplificăm. Acolo unde am întâlnit cuvinte care încep pe un rând și se termină pe următorul, alăturarea celor două părți, păstrând și cratima, are drept scop înlesnirea urmăririi elementelor grafice care ne interesează.

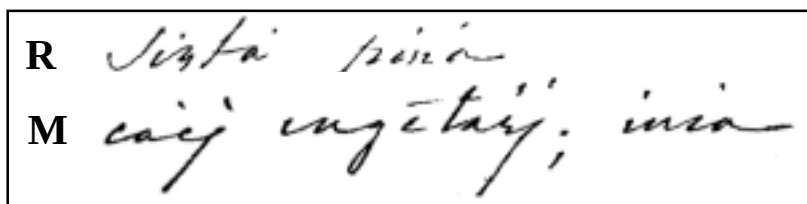
Nu o dată, litera „i” apare destul de des ca un „j” fără buclă. Acest mod de a caligrafia este inconfundabil – cel puțin, în documentele din epocă, privitoare la Eminescu.

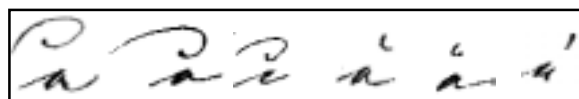
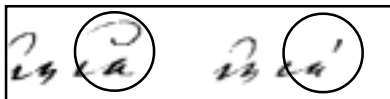
Uneori, punctul lui „i” este înlocuit cu o linie curbă de diverse amplitudini sau chiar cu un inel, amintind de modul în care este caligrafiat „ă”

În alte pasaje se întâmplă invers, „căciula” lui „ă” fiind asemenea punctului lui „i”:

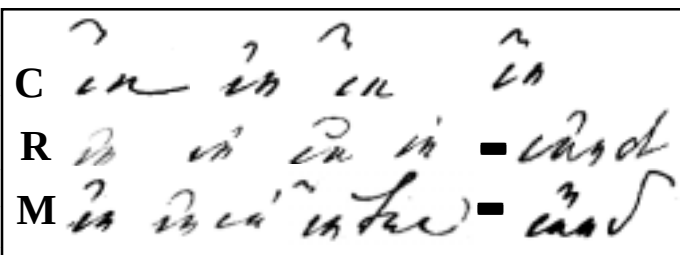

În ceea ce privește semnele diacritice ale literelor „î”, „ă” și „â”, acestea au forme variate, întîmplându-se ca, la distanță de numai câteva cuvinte, autorul să folosească modele diferite.

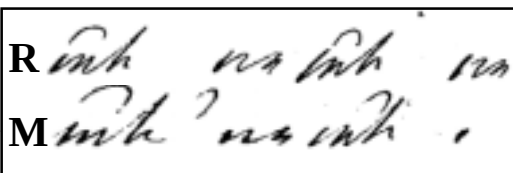

Variante ale minusculei „ă”, existente în Raport și în Manuscris.

Litera „î” (și, mai puțin „â”) cunoaște o mare varietate de forme, dar fiecare dintre acestea se regăsește în cel puțin două din cele trei documente.

În Raport și în Manuscris, „într-un” și „într-o” apar scrise în forme atât de asemănătoare, încât aproape că se pot suprapune perfect.

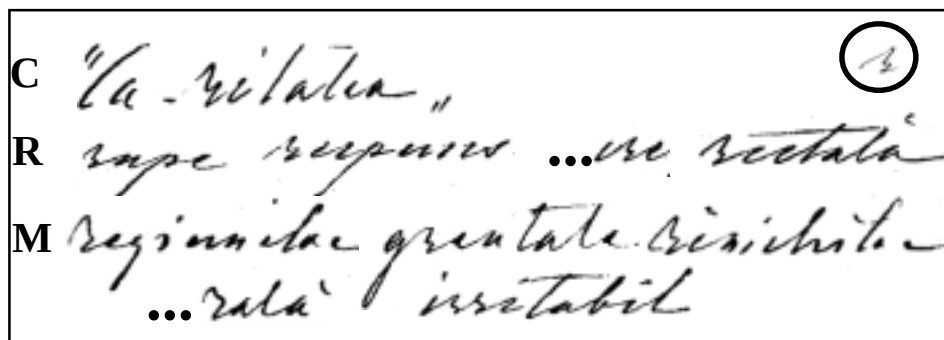
C *5 Iulii 1883*
M *8 Iulii 1883*
În Manuscris, majuscula „I”, se găsește și sub forme precum: *I, I*

C ... take it ... take ... take ...
R special and first legal
M at total mental at most it

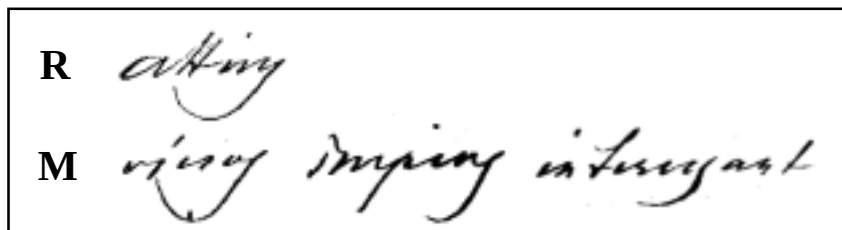
Caduns d. de d. Dón
Rhoic de de dñe chis cãnd
Mde das de nãde provocand

C Marin de care
R vator...ste impulsiv
M in barca care sa fac
care ca mare

Caligrafia lui Șuțu este particularizată și printr-un soi aparte de „r” (care alternează cu altele, mai „clasice”):

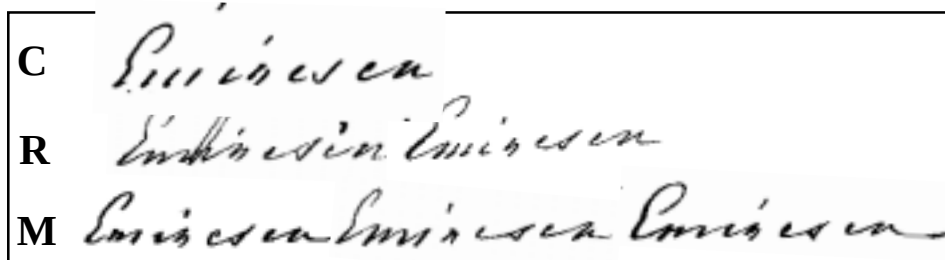

Modul în care autorul celor trei documente olografe comparate construiește uneori minuscula „s” face parte (ca și în cazul literelor „i” și „r”) din ceea ce unii specialiști prezintă drept „*caracteristici speciale*” ale scrisului unei persoane (după alții, denumirea mai potrivită ar fi „*caracteristici particulare*”), spre a le deosebi de „*caracteristicile generale*”, care privesc

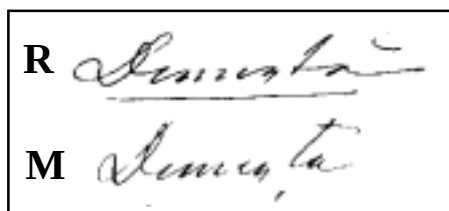
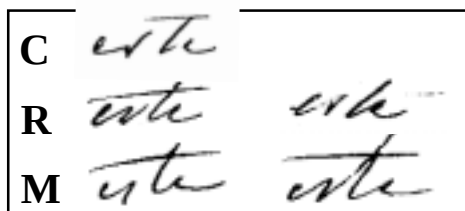
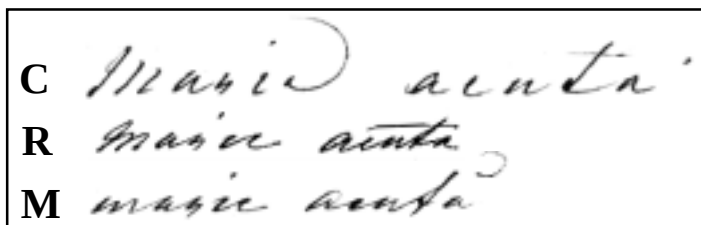
grafia cuiva în ansamblu.

Inevitabil, există o serie de cuvinte care se regăsesc în două sau chiar în toate cele trei documente. Unul dintre ele este, evident, numele lui Eminescu.

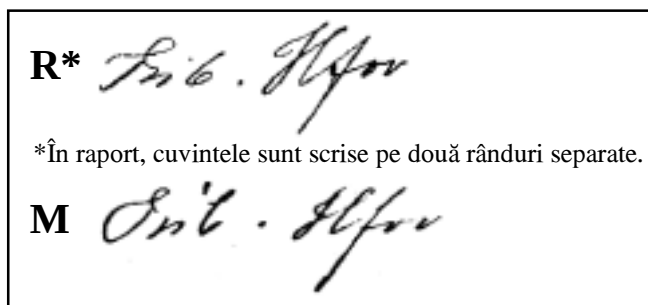

Diagnosticul stabilit lui Eminescu în 1883 (*manie acută*) apare și el în

toate cele trei documente (ca și cuvântul „este”), iar diagnoza pusă șase ani mai târziu (*demență*), doar în ultimele două (1889 și, respectiv, 1889/1890).

În Raport și în Manuscris, numele Tribunalului Ilfov este și el caligrafiat într-un mod aproape identic, diferența apărută în cazul majusculei „T” nefiind semnificativă. Această literă este construită din aceleași componente: un

baston (ca și) vertical și, deasupra lui, orizontal, o bară buclată. În Raport, originala bară a majusculei „T” este legată de minuscula „r”, care-i succede, bucla barei având, se pare, rostul de a

înlesni continuitatea scrisului, diminuând, astfel, numărul punctelor de atac necesare. În Manuscris, autorul scrie majuscula „T” dintr-o singură trăsătură de condei (de unde și asemănarea acesteia cu „O”), dar nu o leagă de litera următoare. În Raport, însă, unde scrisul trebuia să fie cât mai lizibil, procedează invers și, construind-o din două elemente distincte, îi face legătura cu „r”.

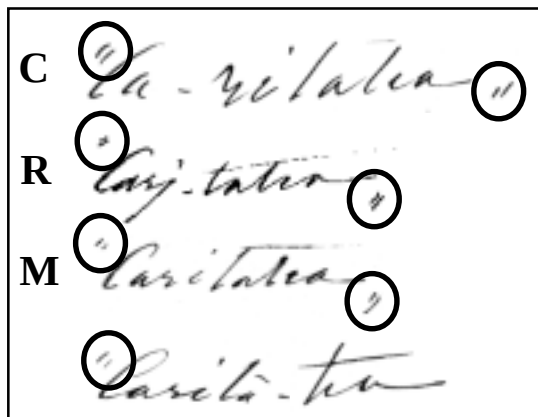
ca similitudinea ei acceptată și ca neîncolțirea¹²
ei pasivă. Să-l aparagă civilizația
modernă și intelectuală. Perpetua ei
tablă și conștiința ei. Congestione
găsiți eroarea înțeleasă regiunii ale ei.
Să-l aparagă, aceluși în care simțurile im-
aginației și rațiunii ei și alge
de apă și de apă.

Să-l aparagă înțelegerea adevărată alinată
în urma unei singure maladii sifilitice, cel
și înțeles în anii 10-12 ani. Erroarea. Erro-
area n-a fost sifilitică. Ideea aceasta s-a
găsit din doctrina eronată de profesori.
Sistă găsirea în paraliză generală, este
tot sama. Manifestațiunea sifilitică, tot
asa de înțelată ca aceea care sifilitică în
silei voborile cerebro-spirale sunt de o-
găsiți sifilitice. - Alții au și ei de se
absoția. Si aceasta idee este ca cea d'antep
• Suppusițiunea ca total grație. Dacă Erro-
area a absoția de beție alcoolică, a-
cista a făcut o cadă deși maladia înțep
- Este o oare hereditatea adonată causa a
maladii? Să-l aparagă și înțeles în fazele acti-

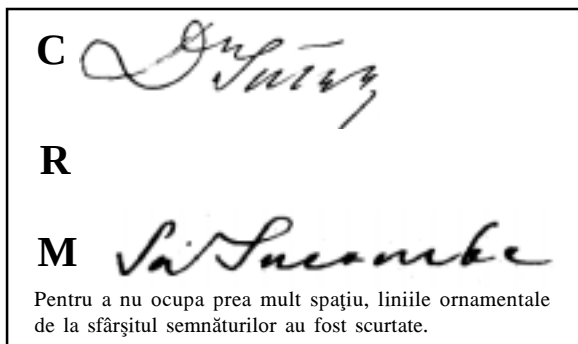

Facsimilul din stânga reprezintă a doua pagină a Raportului, iar cel din dreapta, pagina numărul 14 din Manuscris (în colțul din dreapta, sus, apare cifra 12, deoarece primele două file au fost scrise pe ambele fețe). Selecția nu a avut la bază o mai mare asemănare între aceste două mostre decât cea existentă între altele, ci faptul că pagina din mijloc a Raportului este singura scrisă integral, iar fragmentul din Manuscris cuprinde și mărturisirea scrisă privind pretinsul diagnostic de sifilis.

Un element distinctiv al scrisului folosit de autorul celor trei documente îl constituie, așa cum se vede în facsimilul de mai jos, și greșita poziționare a ghilimelelor.

Semnătura lui Șuțu nu există în Manuscris, acesta nefiind un document oficial – precum actele eliberate în calitate de medic solicitat de autorități – ci

unul privat. În facsimilul alăturat remarcăm marea similitudine între felul în care apare litera „S” (fie ea majusculă ori minisculă), atunci când autorul o leagă de terminația ultimei litere a cuvântului precedent.

Când a fost scris acest document medical nesemnat, pe care l-am numit Manuscrisul? Data redactării lui poate fi așezată între 17 iunie 1889 (ziua funeraliilor lui Eminescu) și finele anului 1890, când N. Petrașcu a publicat în *Convorbiri literare* studiul *Eminescu*, inspirat și din acest text.

Mai mult sau mai puțin credibil, textul doctorului V. Vineș are meritul de

a fi fost scris în nume propriu, asemenea unei declarații („*Găsesc acum...*”, „*...rog pe cititori să...*” etcetera). Spre deosebire de subalternul lui, Șuțu procedează altfel, evitând să se implice în mod explicit:

„Autopsia, făcută 24 ore după moarte la amfiteatrul Spitalului Brâncovenesc, de domnii profesori Alecsianu și Șuțu...” (subl. ns.).

Astfel, textul lui putea fi atribuit oricui – cum, de altfel, s-a și întâmplat. De ce așa? Cine să mai știe cu precizie de ce și-a ascuns Șuțu identitatea? Poate, pentru a nu mai explica de ce a ocolit Legea, neîntocmind un raport oficial de autopsiere (dacă, într-adevăr, autopsia chiar a fost făcută). Poate, pentru a înlocui această carență printr-un document anonim, nu neapărat onest redactat și pentru care nu își asuma nimeni responsabilitatea. Să ne amintim faptul că tot Șuțu a emis și certificatul de moarte, dar că acesta a devenit – și el – de negăsit. Întrucât manuscrisul a rămas, dar certificatul de moarte, pe baza căruia s-a întocmit actul oficial de deces, a dispărut, devine firesc să ne întrebăm dacă și în ce măsură conținutul lor semăna ori ba. Pentru că, totuși, un act oficial este mai greu de distrus decât un manuscris personal. Or, în cazul de față, lucrurile s-au petrecut exact pe dos.

Fără să aprofundăm acum conținutul manuscrisului lui Șuțu, ne rezumăm la a spune că el conține și o contestare categorică a diagnosticului de sifilis pus de avocatul-estet și de epigonii lui într-ale literaturii, precum și o negare a zvonului otrăvit și stupid că ar fi fost alcoolic:

*„S’a zis că Eminescu a devenit alienat în urma unei malatii sifilitice ce l’ar fi isbit acum 10–12 ani. **Erroare. Eminescu n’a fost sifilitic*** (subl. ns.). *Idea aceasta s’a născut din doctrina eronată ce professă școala germană că paralisia generală este totdeauna o manifestare sifilitică, tot așa de înșelată ca aceea care susține că toate sclerozele cerebro-spinale sunt de origine sifilitică. – Alții au zis că el se alcoolisa. Și această idee este ca cea d’întâia o suppozițiune cu totul gratuită”* (subl. ns.).

Aceste rânduri contrazic flagrant șoaptele lui Maiorescu, numărându-se, poate, printre cauzele principale pentru care manuscrisul lui Șuțu nu a văzut lumina tiparului, fiind, după cum vom arăta, fructificat parțial și fără a se declara sursa.

Șuțu recunoaște că Eminescu nu a suferit de sifilis, dar nu scrie nimic despre tratamentul pe care i l-a aplicat acestuia. Peste ani, în 1931, fostul lui subaltern, Vineș – omul cu a cărui mână și știință i-au fost date lui Eminescu ultimele lovituri, sub formă de... medicație – avea să precizeze că, în stabilimentul din strada Plantelor, victimei i s-au făcut (și) injecții mercuriale – deci, a fost tratat ca un bolnav de sifilis. Ne aflăm în situația de a trebui să alegem una dintre cele două concluzii care se impun: Șuțu fie a greșit diagnosticul, fie l-a stabilit în mod deliberat, știind bine că în felul acesta își va ucide pacientul.

În fața acestei dileme, formulăm doar două dintre multele întrebări existente:

1) dacă Șuțu chiar ar fi crezut că Eminescu suferea de sifilis, de ce i-a pus un alt diagnostic?

2) de ce a mai fost nevoie ca, de la decesul lui Eminescu până în prezent, înși considerați „crema” istoricilor noștri literari (și, implicit, modele sociale) să admită fără a protesta furtul unor piese din cele două dosare de curatelă deschise lui Eminescu? De ce respectivii domni nu au făcut public acest lucru, atunci când posibila teamă de represalii n-a mai avut temei și, mai ales, de ce s-au ocupat ei înșiși de falsificarea – prin omisiune deliberată – a cel puțin unul dintre documentele rămase în Arhivele Naționale?

Atât de mult citatul doctor V. Vineș nu a contrariat pe nimeni, deși tocmai el, medicul curant, nu invocă nici un diagnostic propriu, celebrul lui text fiind o simplă înșiruire de simptome, pe care pretinde că le-ar fi avut Eminescu, fără a demonstra acest lucru în vreun fel. Ca și doctorii Juliano și Bogdan, în privința diagnozei Vineș operează cu probabilități teoretice și cu întrebări fără răspuns, însă, în ciuda acestor neclarități, el aplică tratamente dureros de concrete. Dar sus, în sferele plutitoare ale șamanilor literaturii, asta nici măcar nu miră, necum să revolte. Acolo, sus, se creează. Acolo, însuși Eminescu este tratat ca un fel de paradoxal material consumabil gratuit și interminabil, din care fiecare se înfruptă după plac și, după ce enzimele talentelor dizolvă totul, încheind digestia, rodul este împachetat pe hârtie spre a fi făcut cadou lumii banale crescute din glod.

DIFICULTATEA DE A NUMĂRA PÂNĂ LA TREI

Ca atâția alți români interesați să afle detalii despre ultimii ani din viața lui Eminescu, până de curând, din lectura lucrărilor de istoriografie, și eu am știut că raportul medio-legal întocmit acestuia la 23 martie 1889 ar fi fost semnat de doctorii Al. Șuțu și Z. Petrescu. Când am avut ocazia să văd cu proprii ochi acest document, stupeoare: celor două semnături ultra-mediatizate li se adaugă o a treia, a doctorului Gh. Alexianu (nu mai puțin celebru, în epocă). Cazul este cu atât mai suspect, cu cât de la dosarul de curatelă deschis lui Eminescu în 1889 tocmai pe baza acestui document medical au fost sustrate piese.

Lucrurile devin și mai încâlcite, după ce parcurgi știrile apărute în presa vremii. Bunăoară, rubrica „*Informațiuni*” a ziarului *Epoca* din 9 aprilie 1889 anunță (la pagina 3, unde, cu câteva zile înainte, apăruse o reclamă pentru avocatul T. Maiorescu, cu orele de consultație în strada Mercur 1):

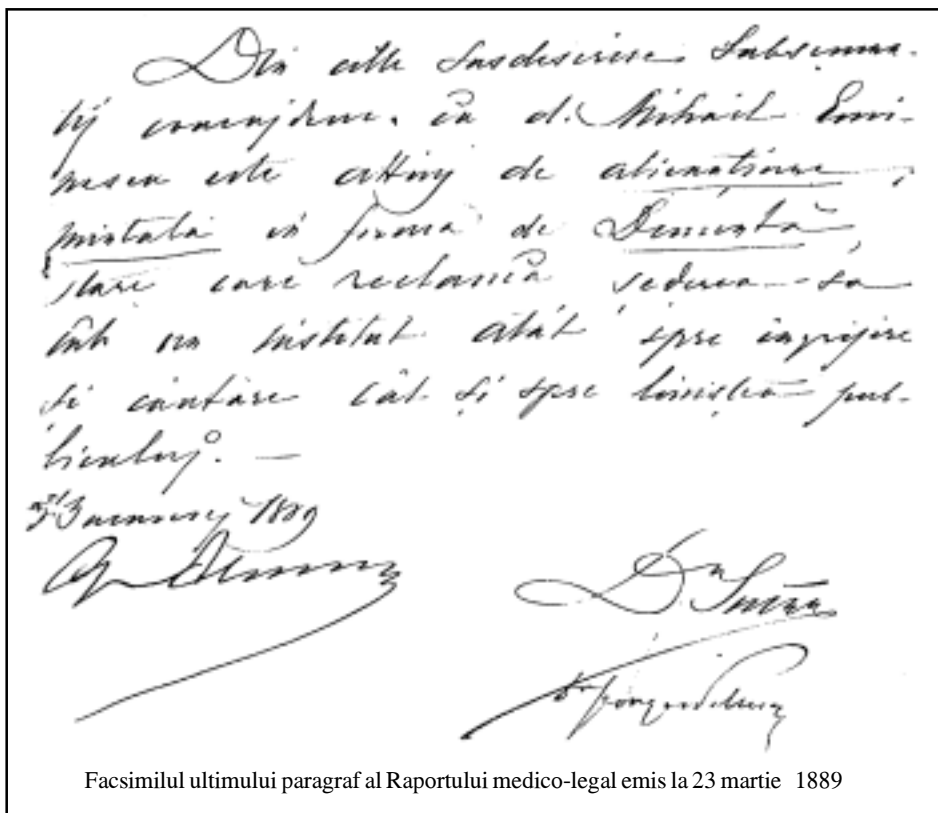
„Direcțiunea ospiciului Mărcuța (având în frunte pe Șuțu – n. ns.) a făcut cunoscut parchetului că nu mai poate ține în căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu... (...)

*Primul-procuror față de această invitațiune puțin umanitară a direcțiunei ospiciului de alienați, a cerut de la domnii medici **Nikita Alexianu** și **Șuțu** să-i prezinte un raport asupra stărei poetului Eminescu.*

Acest raport a fost depus joi...” (subl. ns.)

Precum se vede, nici urmă de doctorul Zaharia Petrescu! Cum și de ce ar fi participat acesta la întocmirea amintitului raport, dacă, așa cum susține presa, primul-procuror desemnase doar pe Șuțu și pe Alexianu? Iar dacă totuși ar fi fost de față, de ce ar fi omis gazeta să-i pomenească numele? Situația este cu atât mai stranie, cu cât ziarul relatează *fapte deja petrecute*, nu intenții. Raportul la care se referă ziaristul era, deci, depus la Parchet, iscăliturile fiind, dacă nu descifrabile, măcar, lesne de numărat – pentru cine vrea. Atunci? Să fi apărut

numele lui Petrescu mai târziu, fiind adăugat de cineva interesat, care nu știa că o comisie medicală de tipul celei necesare în cazul lui Eminescu era

Facsimilul ultimului paragraf al Raportului medico-legal emis la 23 martie 1889

– de obicei – compusă numai din două persoane? Parcă sună a prea multe complicații inutile.

Indiscutabil, facsimilul arată clar că pe document există o semnătură care n-ar fi exclus să aparțină unui „Petrescu”, chiar dacă nici una dintre literele iscăliturii nu aduce cât de vag aminte de „h”, a treia literă a prenumelui *Zaharia*. Cum anume a fost depistat numele acestui doctor? De ce Petrescu și nu Petrini, să zicem (Paul Petrini, nu dermatologul Mihail Petrini-Galatz)? La urma urmei, trioul Alexianu-Șuțu-Petrini nici nu s-ar fi întâlnit pentru prima oară spre a colabora, la cererea autorităților. De exemplu, raportul medico-legal elaborat și susținut de ei în 1878 rămâne o realitate, pe care dacă dorim o putem studia și astăzi.

La data la care a fost pusă în paginile ziarului *Epoca*, informația mai sus invocată era „caldă” sau chiar „frigea”. Cum presa era pe atunci antedatată

(numărul pe frontispiciul căruia scrie, de pildă, miercuri 17 iunie, apărând marți, 16 iunie) și cum 9 aprilie se nimerise să cadă într-o duminică, deducem că știrea a fost scrisă joi sau vineri (6 ori 7 aprilie) – adică, dacă nu în aceeași zi în care a fost depus raportul, imediat după aceea. Interesul Cuiva ca informația să devină publică pare destul de evident, după cum evidentă este și ciudățenia care a făcut ca raportul redactat la 23 martie să fie depus doar două săptămâni mai târziu, la 9 aprilie, fără ca asta să-l agite pe primul-procuror, în ciuda faptului că, așa cum este prezentată, rezolvarea situației nu suferea amânare. Dacă Șuțu nu minte, înseamnă că invitația trimisă de primul-procuror medicilor, oricare ar fi fost aceștia, a dispărut de la dosar – bineînțeles, nu întâmplător. Dincolo de infrațiunea în sine, lipsa adresei sustrase face ca dosarul numărul 645/1889, având scris pe prima copertă: „*Mihail Eminescu. Interdicție*”, să înceapă în mod neobișnuit, cu un document medical. Șuțu afirmă în raport că primul-procuror al Tribunalului Ilfov i-ar fi cerut „*prin adresa N°-5717 a examina starea facultăților mintale lui Mihail Eminescu*”. Deducem că, pe lângă adresa 5717, de la dosar a mai dispărut una, semnată de Șuțu însuși: aceea prin care, ca director al ospiciului Mărcuța, a anunțat parchetul că îl va arunca pe Eminescu în stradă, deoarece nu ar fi avut suficienți bani ca să îl... hrănească! Unde erau, oare, „protectorii”?

Nepotul Radu consolidează lucrătura unchiului Titus

Așadar, importanți istorici literari ne spun fără ezitare că raportul a fost semnat de Șuțu și de Petrescu, în ziarele timpului se vorbește de Șuțu și Alexianu, iar documentul (!) împacă pe toată lumea, indicându-i pe toți trei. Dacă, în cazul ziaristului care a înșăilat știrea, am mai putea înțelege omiterea numelui lui Petrescu sau „botezarea” lui Alexianu, al cărui prenume era George, nu Nikita, ce explicație să mai găsim în cazul lui Radu D. Rosetti, cel care peste decenii, la 17 septembrie 1922, a „dezvăluit” prin presă existența dosarului de curatelă deschis lui Eminescu în 1889 („...*depunerea raportului medico-legal, iscălit de doctorii Șuțu și Petrescu*” – subl. ns.)? Sau cum s-ar explica aceeași omisiune, repetată peste fix o jumătate de secol de doctorul I. Nica (vezi *Eminescu. Structura somato-psihică*)? Acesta din urmă a văzut originalul certificatului în discuție (la Arhivele Naționale, numele său figurează pe mica listă olografă a celor care l-au parcurs). De ce, atunci, și el îi indică doar pe Șuțu și pe Petrescu? Ce anume l-o fi oprit să comunice toate numele pe care *le-a văzut cu proprii ochi*? E drept, cu Nica putem să fim mai puțin aspri, el nefiind un autor pe care elevii au fost vreodată obligați să îl citească.

În plus, doctorul Ion Nica expune un punct de vedere care, la apariția cărții sale (1972), are – măcar – meritul de a contesta nejustificatul diagnostic de sifilis, sugerat de Maiorescu și consacrat de Călinescu. Acest lucru face ca vocile care afirmă că lucrarea lui Nica ar fi fost primită cu încruntări de adepții lui Călinescu să sune plauzibil.

Ce ne facem însă cu acei istorici literari ale căror opinii sunt folosite în școli ca adevărate scripturi laice, temeinic repetate în decursul diferitelor trepte de studiu, tinerii fiind siliți să memoreze informațiile cuprinse în ele? Nu oficializează astfel minciuna? Dumnealor, biografi și procurori literari preferați ai programelor analitice școlare și nu o dată profesori la catedre universitare, pe ce bază indică tot numai numele doctorilor Șuțu și Petrescu, eliminându-l pe Alexianu? Cum de domniile lor nu i-au tras de mânecă pe alde I. Nica sau A. Z. N. Pop? Nu au sesizat că informațiile din epocă erau incomplete? Sau nici nu au citit presa vremii? Să nu fi răsfoit nici dosarul de curatelă, în care trebuia să se găsească solicitarea primului-procuror? Preferăm să credem că nu s-au ostenit, căci, în caz contrar, ar însemna că au observat absența adresei, dar, din motive și astăzi rămase secrete pentru marele public, nici nu au anunțat faptul ca atare, nici nu au căutat să-și explice de ce a dispărut piesa fundamentală a dosarului, fără de care raportul celor trei medici nu are suport legal, fiind, formal, apărut din senin.

Așa stând lucrurile, nu ne mai miră că nimeni nu a sesizat (sau nu a făcut public) faptul că, la data la care Șuțu și colegii îl „expertizau” pe Eminescu, acesta se afla de două luni în ospiciu, fără să-i fi fost întocmit vreun document de internare și, mai ales, fără să-i fi fost stabilit un diagnostic, dar fiind supus unui tratament intensiv! Unul dintre subalternii lui Șuțu, doctorul V. Vineș invocă „*Injecțiile mercuriale ce i s'au făcut*” lui Eminescu (era a treia serie, în decurs de doi ani!). La rândul lui, Șuțu își învâta studenții că între varietățile demenței se înscria și aceea „*prin intoxicațiune*”, una dintre cauzele care o provoacă fiind „*otrăvirea cronică prin plumb, prin mercur...*” (vezi *Alienatul în fața societății și a științei*, 1877). Doar atât de-ar fi să știm, am mai putea crede necondiționat că Șuțu a dorit binele lui Eminescu?

Nepotul lui Maiorescu a anunțat public existența acestui dosar de curatelă la 17 septembrie 1922. Trei luni mai târziu, la 22 decembrie, dosarul era „*numerotat, șnuruț și sigilat*”, iar la 30 octombrie 1923 Ministerul Justiției îl scotea definitiv din inventarul său. În presă și, mai apoi, în repetatele ediții ale volumului *Eri...*, Radu D. Rosetti afirmă:

„Dându-ne seamă de discreția cu care trebuie tratată chestiunea și eliminând tot ce-ar putea să atingă dureros pe admiratorii genialului inspirat, dăm în vileag numai ce

credem de cuviință, lăsând altora sarcina delicată de a complecta studiul medical și psihiatric al figurii marelui dispărut, cu nouile acte puse la îndemână”.

Tragedia lui Eminescu

— Documente Inedite —

de RADU D. ROSETTI

Un funcționar dela Secția II-a a Tribunalului Ilfov, așezând arhiva, a dat peste un dosar care va interesa, desigur, pe bibliograful lui Eminescu, într'un mod deosebit. E vorba de dosarul punerii sub interdicție a marelui poet, cu No. 645 din 1889, în care se găsește răspunsul la interogator al acestuia, precum și raportul medico-legal al specialiștilor numiți de Parchetul de Ilfov să-l examineze.

Dându-ne seama de discreția cu care trebuie tratată chestiunea și eliminând tot ce-ar putea să atingă dureros pe admiratorii genialului inspirat, dăm în vileag numai ce credem de cuviință, lăsând altora sarcina delicată de a complecta studiul medical și psihiatric al figurii marelui dispărut, cu nouile acte puse la îndemână.

Se știe că Mihail Eminescu, lovit în Iunie 1883 de „nemiloasa fatalitate ereditară”, cum o numește Maiorescu în prefața poeziilor publicate în 1900 în editura Socec, a fost internat în diferite sanatorii, atât în țară cât și în străinătate și între sfârșitul lui 1884 și începutul lui 1889 părea vindecat, — când în 1889 autoritățile sesizate de cel în drept l-au internat din nou în spitalul Caritas din București.

Fragment din textul publicat de Radu D. Rosetti în *Adevărul literar și artistic*, numărul 95 (17 septembrie 1922).

Sub acest pretext, este explicată nepublicarea textului raportului respectiv („document prea trist pentru a-l reproduce în întregime”), din care Rosetti citează fix șase cuvinte, nesemnificative pentru cauză („vocea cântătoare a bolnavului vecinic distrat”). Poate, Radu D. Rosetti a fost de bună-credință. La fel de bine, însă, nu este exclus ca, astfel, el să fi ocolit publicarea motivului oficial al ultimei internări a lui Eminescu, acuzat că ar fi comis „oare-cari fapte impulsive și scandaloase”, care, vezi Doamne, ar fi „provocat reșezarea sa într'un asil special”. Dacă ar fi întrebat cineva, de pildă, în ce au constatat respectivele „fapte impulsive și scandaloase”, ce să fi răspuns

Radu D. Rosetti? Că nu știe, deoarece procesul-verbal, pe care autoritățile erau obligate să îl întocmească, nu (mai) există nici el la dosar?

Radu D. Rosetti se declară plin de delicatețe față de memoria lui Eminescu, dar, pe de altă parte, dă publicității celebrul interogatoriu luat acestuia – se zice – cu două zile înainte de a se stinge. Trecem peste ciudățeniile respectivului document și presupunem că Radu D. Rosetti a fost inocent, operând selecția citatelor folosite pe baza unor criterii pe care le considera de bun-simț. Punem însă întrebarea: cum a depistat el, în 1922, că în spatele celei de-a treia semnături din raportul care a legalizat sechestrarea lui Eminescu s-ar fi găsit doctorul Zaharia Petrescu, decedat în 1901? A scotocit prin arhive după un specimen de semnătură al acestuia? Ca să-l caute, trebuia să aibă un indiciu; și-apoi, dacă s-ar fi zdrobit atâta, ne-ar fi spus. L-a întrebat el pe Șuțu? Nu, pentru că și acesta decedase, în 1919. L-a descoperit într-o altă piesă a dosarului găsit întâmplător de – zice Rosetti – „*un funcționar de la secția II-a a Tribunalului Ilfov*”, pe când aranja arhiva? Nu, pentru că în piesele care îl compun numele Petrescu nu figurează. Și-atunci? De unde a apărut acest Petrescu? Cine putea deține amănunte despre un dosar ca și secret, dacă nu cei implicați direct în alcătuirea lui? Iar, între aceștia, unchiul Titus dovedise mult zel pentru punerea „protejatului” sub interdicție, astfel încât pensia acestuia (votată de Camere din noiembrie 1888, pe când Eminescu mai era liber, dar aprobată de Carol I doar la 12 februarie 1889, după ce fusese sechestrat din nou), să fie destinată a acoperi costurile necesare reclusiunii acestuia. Amară ironie: cu atâția „amici” și „ocrotitori”, era planificat ca Eminescu să-și sfârșească zilele în balamuc, „cazarea”, tainul și ucigătoarele injecții cu derivați ai mercurului având să fie plătite din banul public!

În contextul dat, putem avea garanția că a treia semnătură din raportul medico-legal n-a fost adăugată ulterior închiderii cazului?

Ipoteze sunt multe, dar, indiferent care dintre ele ar fi mai aproape de adevăr, tot mai rămâne o nedumerire, în ceea ce-l privește pe Radu. D. Rosetti: de ce a trecut sub tăcere numele doctorului Alexianu, cel de-al treilea semnatar? Ceea ce știm sigur este faptul că toate mărturiile îi indică drept autopsieri ai lui Eminescu pe Șuțu și pe Alexianu. Cum tot ei semnaseră și raportul medico-legal, în cazul în care necropsia dovedea că stabilirea diagnosticului fusese incorectă, iar tratamentul fixat în temeiul acesteia – funest, se năștea un vădit conflict de interese, ambii doctori fiind interesați să ascundă orice eventuală vină personală. Să se fi temut Cineva că dublul statut al celor doi, de diagnostician și de legist al aceluiași pacient, putea atrage atenția și că, în cazul în care se cercetau detaliile cazului, apărea riscul ca aspecte bine protejate până atunci să iasă la iveală?

Dacă *da*, trebuie spus că Maiorescu și ceilalți protagoniști ai înscenării decedaseră la data la care nepotul Radu D. Rosetti îl aruncă în scenă pe numitul Petrescu. În consecință, dacă omiterea lui Alexianu și apariția lui Petrescu au fost, așa cum par, o manevră, putem înțelege că magistrul decedase, dar interesele apărute de el continuau să existe, fiind reprezentate de noi generații. Și, de-ar fi doar atât nu ne-am alarma, căci am putea crede că vehemența proteguitoare a respectivilor este efect firesc al credinței lor oneste că apără ceea ce lor li se pare a fi valoros. Chestiunea e că acești inși nu se mărginesc la a-l apăra, de pildă, pe Maiorescu, ci îi și denigrează pe cei cu care acesta nu s-a aflat în relații cordiale. Minimalizarea gazetarului Eminescu este un astfel de exemplu.

Marea preocupare a anumitor domni nu constă atât în a planta în tot mai multe minți opera lui Maiorescu, cât în a o contesta pe aceea a „protejatului” acestuia. Dar, cum nimic nu este veșnic, iar fapte incontestabile ale magistrului numai de laudă nu sunt, ne temem că Maiorescu va fi curând lăsat din brațe. În favoarea cui? Nu ne hazardăm să oferim un răspuns, dar, tot căutându-l, am sesizat neașteptata importanță a „dimensiunii politice” în evaluarea oamenilor de... cultură. De pildă, se găsesc inși care să-i reproșeze unei valori incontestabile precum Mircea Eliade că ar fi simpatizat cu legionarismul (fenomen care, fără a fi dat exemplu, nu mai poate fi nici combătut cu ochii închiși din cauza asasinatului comandat de Carol al II-lea, care a rezolvat prin crimă ceea ce, probabil, nu putea reuși prin Lege). Nici un cuvânt, însă, despre faptul că Gh. Călinescu a fost tolerant cu comunismul, fiind, la rândul lui, tolerat de așa-numita „ciumă roșie”, adusă de ruși, cu acordul (ca să nu spunem *la propunerea*) englezilor și a americanilor.

Când a încheiat cel de-al XII-lea volum intitulat *Studii și documente literare*, cuprinzând o parte din corespondența membrilor *Junimii* și a celor de la *Sămănătorul*, I. E. Torouțiu preciza că Simion Mehedinți (om de încredere al lui Maiorescu) încă mai avea destule epistole, cu care el, editorul, ar mai fi putut umple două volume și jumătate. (Desigur, această masă documentară nu constituia întreaga arhivă a *Junimii*, scrisorile cu adevărat importante rămânând secrete.) Din păcate, seria a doua n-a mai apărut, iar Torouțiu a sfârșit în mod tragic, sinucigându-se, împreună cu soția, în 1953 – cel puțin, așa s-a spus.

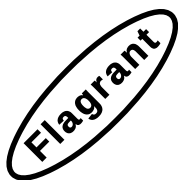
Care Petrescu? sau Instituționalizarea iresponsabilității

Un alt aspect privind modul în care Radu D. Rosetti a prezentat publicului pentru prima oară dosarul 645/1889 este acela că el îi invocă pe „Șuțu și Petrescu”. Despre care Șuțu era vorba, știm. Dar care Petrescu? Petrescu și

mai cum? Unii domni literați au ales prenumele Zaharia, întregindu-l astfel pe numitul Petrescu, pe care Rosetti îl identificase doar pe jumătate. De ce Zaharia? Nu neapărat pentru că nu ar fi plăcut cum sună Matei, Gheorghe, Inocențiu sau Hasan, ci pentru că un medic numit Zaharia Petrescu existase aieva. Printr-o colaborare inconștientă (sperăm!), nepotul lui Maiorescu și grosul istoricilor literari au rezolvat o problemă... inexistentă, creând, în felul acesta, una autentică: instituționalizarea superficialității.

În concluzie, referitor la semnatarul raportului medico-legal din 23 martie 1889, cercetătorii au avut de ales între două variante. De o parte, se aflau știrile din epocă, care precizau că documentul în cauză ar fi fost semnat de Șutu și Alexianu. De cealaltă parte, era Radu D. Rosetti, care îl înlocuia pe Alexianu cu un anume Petrescu. Mulți istorici literari au mers pe mâna lui Radu D. Rosetti (în vârstă de 15 ani în 1889), în vreme ce alții, mai prudenți, au preferat să nu spună nici un nume. Dar, dacă ne gândim că alegerea celor dintâi nu a fost contestată de nimeni, putem spune că opțiunea acestora a aparținut tuturor. Și, dacă nu ar fi existat dosarul în sine, cu hârtiile lui palpabile și foșnitoare, pe care să le poată consulta fiecare dintre dumnealor, poate că încă ar mai fi fost de înțeles.

Radu D. Rosetti a trăit până în 1964, așa că, de-ar fi dorit, cercetătorii puteau să se informeze direct de la el. Nu au făcut-o, deși se știa nu numai că era rudă cu unele persoane direct implicate în cazul Eminescu, ci și că, născându-se în 1874, era posibil ca el să fi deținut unele detalii privind soarta acestuia. De ce Rosetti nu a fost atent chestionat? Probabil, pentru că, pur și simplu, ceilalți au fost convinși că știau totul (unii continuă și acum să creadă același lucru). Drept dovadă, lipsa oricărei urme de îndoială. Ca să-l întrebe pe Radu D. Rosetti de unde-l scosese pe Petrescu și unde-l pierduse pe Alexianu, era obligatoriu ca înainte ei înșiși să vadă documentul cu pricina. Complicat și neplăcut! Culmea este însă alta: atunci când le sunt arătate nepotriviri flagrante, gogomăanii medicale ori ilegalități strigătoare la cer, în loc să tresară și să verifice veridicitatea celor semnalate, acești domni inflexibili ca țeava de mitralieră devin agresivi. Mulți dintre ei sunt cu atât mai tragici, cu cât nu apără altceva decât propriile erori, deja așternute pe hârtie și strânse între două sau mai multe coperti. Incapabili să recunoască și propria greșală, sunt îndrăgostiți de sine în asemenea hal încât își iubesc în mod egal, părintesc, fulgerările de talent și prostiile.

O REZOLUȚIE TĂINUITĂ APROAPE 120 DE ANI

În pagini precedente, exprimam serioase dubii privitoare la cele patru piese ale primului dosar de curatelă deschis lui Eminescu (numărul 968/1883), mergând până la a le pune la îndoială autenticitatea și chiar existența. Ulterior, aveam să ne convingem de prezența lor materială în arhive, dar și de faptul că simpla lor existență formală nu justifică în vreun fel fondul cazului Eminescu.

Lipsa noastră de încredere a avut mai multe cauze, între care:

- 1) constataseam că unele dintre informațiile cu care operam, departe de a fi adevărate, așa cum se vehicula, conțineau falsuri incredibile;
- 2) chiar și istoricii literari par să fi aflat de existența dosarului în discuție abia în 1958;
- 3) nu a fost publicat nici un facsimil al pieselor care îl compun;
- 4) nu s-a precizat sursa documentelor.

Lucrurile ne-au apărut cu atât mai suspecte, cu cât era vorba de acte oficiale fără de care destinul lui Eminescu ar fi fost altul. Dacă biografia acestuia nu s-au înghesuit să publice în facsimil dosarul 968/1883 sau să indice celorlalți locul în care se află depozitat, faptul are cel puțin două explicații. Pe de o parte, oricine îl cercetează își dă seama că, potrivit numerotării originale, din el au fost sustrate cel puțin două file (lucru asupra căruia nici unul dintre dâșii nu îl avertizează pe cititor). Pe de altă parte, un eventual facsimil al adresei oficiale a Parchetului către Tribunal risca să dezvăluie publicului larg o fraudă a biografilor lui Eminescu de după 1958. De aici, automat, s-ar fi ridicat întrebarea: *de ce?*

Cu neobrăzare calificată, falsul certificat medical emis de doctorul Șuțu a fost (și continuă să fie) folosit ca argument indubitabil de adepții teoriei privind

„nebulia” lui Eminescu. Pe baza lui s-a încropit chiar și un simulacru de dosar civil, pentru punerea „*morbosului*” sub tutelă (dosarul numărul 968/1883, despre care cei mai mulți istorici literari, când totuși deschid gura, vorbesc rar și în termeni vagi). Spunem „*simulacru*”, întrucât cele câteva piese care au mai rămas astăzi între copertile dosarului arată că nu s-a dorit un proces public real, ci, probabil, doar înregistrarea cazului la Tribunal – șmecherie care, între alte avantaje aduse, făcea ca falsul certificat medical semnat de Șuțu să capete greutate, ca și când ar fi fost legal.

Astăzi, dosarul 968/1883 mai cuprinde doar patru piese:

1) procesul-verbal al Poliției, privind ridicarea lui Eminescu de la baia publică (act oficial despre care s-ar zice că, înainte de 1958, nu au știut decât cei care l-au întocmit, acesta fiind involuntar contestat chiar și de Livia Maiorescu, care pare să nu fi auzit de el nici ca zvon),

2) așa-zisul certificat medical eliberat de Șuțu,

3) o stranie adresă trimisă de Tribunal lui Matei Eminovici, ca răspuns la o pretinsă petiție a acestuia, și, în fine,

4) o solicitare înaintată de primul-procuror președintelui Secției a II-a a Tribunalului Ilfov.

Menită să acopere nereguli anterioare, adresa Parchetului are un conținut semnificativ de bizar:

„Domnule Prim-Președinte,

*Am onoare a Vă înainta un certificat medical [în]registrat la N°. 12535/83 și un proces verbal primit cu adresa N° 21433 a Poliției și Vă rog să bine voiți a lua măsuri pentru **regularea averei** (subl. ns.).*

Primiți asigurarea distinsei noastre considerațiuni.” (Semnează un ins al cărui nume pare a fi M. Vlădoianu.)

Avem în față un aranjament, de care procuratura nu a fost deloc străină. Cea mai bună dovadă în acest sens rămâne faptul că, după ce primul președinte al Tribunalului a pus rezoluția:

*„Se va întreba Parquetu ce persoane ar putea constitui consiliul de familie, **cari sunt rudele interzisului** și dacă este în țară”* (subl. ns.),

primul-procuror a „uitat” să răspundă, făcând pierdut dosarul 968/1883.

ROMANIA

 PRIMUL-PROCUROR
 DE LÂNGA
 TRIBUNALUL ILFOV
 Nr. 1422

4-7516
 5800
 P. 11 Iuliu 1909
 A. Z. N. Pop drept II
 12 2
 Domnule, Prim Președinte
 Jucător de cărți - cardul
 Emilescu, în vînzare, care
 este în posesia
 a lui...

968/93
 Cătelea

Am onoare a vă înainta
 un certificat medical registrat la
 CP 1255/93 și un proces verbal primit
 cu adresa CP 21433 a Poliției și re-
 sug să bini vînte a lua măsuri pentru
 regularizarea aerei.
 Trimiteți asigurarea destinației noastre
 considerabilă.

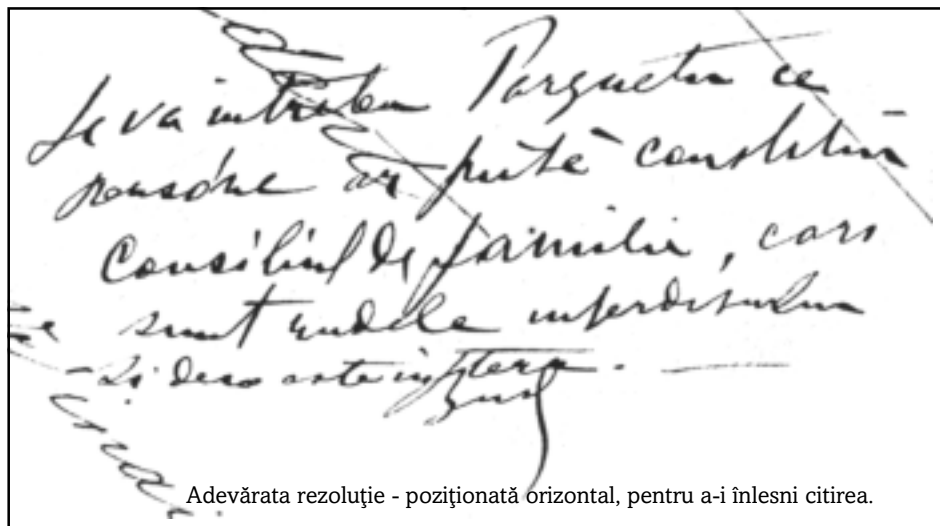
Prim Procuror

Șeful Casei de
 Emilescu

Domniei-Sale
 Domnului Prim Președinte

Am așteptat să-mi se prezinte
 documentul și să-mi se prezinte
 a-mi arătat că este în posesia
 a lui...

Astfel arată adresa prin care primul-procuror îi cere președintelui Tribunalului să ia „măsuri pentru regularizarea aerei” lui Eminescu. În stînga, de-a lungul paginii, este nota unui anonim, mediatizată de A. Z. N. Pop drept „rezoluție”. Rezoluția autentică este scrisă pieziș, în partea din dreapta, sus, a paginii.

Se va interzice Parguetu ce
 persoane se pute' consilia
 Consiliul de familie, care
 sunt tutele inferioare
 si deose amte infiere. —

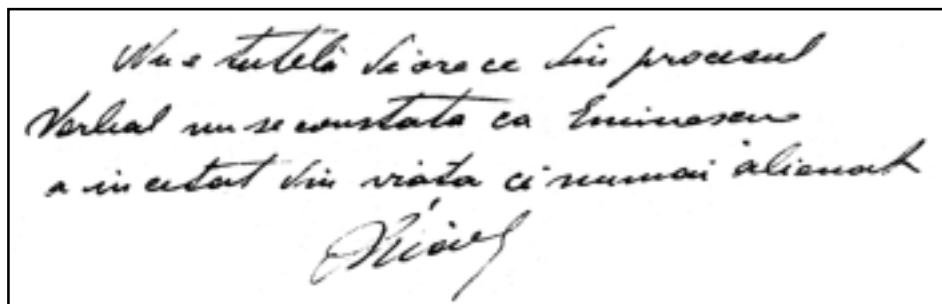
Adevărata rezoluție - poziționată orizontal, pentru a-i înlesni citirea.

Rezoluția prezentată mai sus în facsimil, esențială pentru cât mai corecta apreciere a celor petrecute în 1883, a fost cu bună știință ocolită de importanți istorici literari. Astăzi, **ea vede pentru prima oară lumina tiparului.**

Dacă primul-procuror ar fi dat curs acestei rezoluții, Eminescu ar fi fost rapid eliberat din ospiciu, întrucât, chiar și în ipoteza în care s-ar fi alienat, Matei, fratele mai mic, se declarase gata să se îngrijească de sănătatea lui. Pentru aceasta, avea disponibilă o sumă de bani mai mare decât cea plătită de junimiști pentru a-l ține închis la Șuțu și la Obersteiner.

Augustin Z. N. Pop, conștient de importanța acestei decizii a magistratului din fruntea Tribunalului Ilfov, s-a prefăcut că nu o vede, substituind hotărârii acestuia părerea unui anonim, care, cu un tupeu stupefiant, își corectează superiorul:

„Nu e tutelă de oare ce din procesul verbal nu se constată că Eminescu a încetat din viață ci [e] numai alienat”.

Nu e tutelă de oare ce din procesul
 Verbal nu se constata ca Eminescu
 a incetat din viata ci numai alienat
 Niculescu

Din aceste rânduri, reiese clar intenția reală a primului-procuror și a celor care îi cântau cum să joace. Într-adevăr, juridic vorbind, așa cum am arătat în alte pagini, curatela se impunea în două situații: cea în care subiectul era viu (cazul *punerii sub interdicție*) și cea în care era decedat (când se vorbește de așa-numita *succesiune vacantă*). „*Regularea averei*” cerută de Parchet presupunea ca Eminescu să se fi stins, lucru pe care procurorul îl știa foarte bine. Cea mai bună dovadă în acest sens este faptul că pe coperta dosarului înaintat de el Tribunalului scrie limpede: „*Interdicția Mihailu Eminescu*” .

De asemenea, chiar și în adresa primului procuror, lângă numărul dosarului, scrie mare și este subliniat cuvântul „*Tutelă*” .

În plus, simpla existență a „*Certificatului medical*” arăta că Eminescu era viu, deci nu se putea vorbi de „*regularea averei*”, ci de interdicție. Poate, președintele Tribunalului o fi crezut că cererea procurorului era o greșeală datorată neatenției și a încercat să o repare din mers. Poate lucrurile sunt ceva mai complicate (în această direcție ne trimite ușurința cu care a primit documentul medical al lui Șuțu, deși, conform Legii, acesta nu avea nici o valoare juridică). De ce-de nece, magistratul a redactat rezoluția, iar apariția acesteia pare să fi produs panică în rândul celor care numai de un proces public și de amestecul Eminovicilor nu aveau nevoie în planurile lor. Și atunci, a apărut stupida formulare, potrivit căreia „*nu e tutelă*”, întrucât Eminescu ar fi „*numai alienat*”, de parcă tutela ar fi un mod de a-i proteja pe cei zdraveni la minte de vicleniile smintiților!

Nimeni din vasta clasă a istoricilor literari nu a intervenit, spre a-l trage de mânecă pe A. Z. N. Pop. Dacă tăcerea colegilor se datorează necunoașterii, foarte rău – dar, oricum, infinit mai bine decât în caz contrar. În ceea ce-l privește pe A. Z. N. Pop (dar nu numai), modul în care el a continuat *cu orice preț* o linie ce pare sacrosanctă pentru unii, mergând până la a falsifica documente (și asta, inclusiv, în cărți apărute cu sprijinul direct al Academiei Române!), precum și suportul mediatic de care s-a bucurat și încă se mai bucură, ne fac să credem că nu a acționat doar pe cont propriu.

O fariseică eleganță face ca lucruri scandaloase în plan profesional petrecute în cercul restrâns al unor tot mai discutabile elite să fie păstrate în secret, ca niște taine de natură mistică.

Pentru a nu își crea probleme sau pentru a nu stârni replici, atunci când

după care cele două procese-verbale, fură înaintate primului procuror. Cum șeful parchetului se gîndea la măsuri judiciare pentru „regularea averei” inexistente a lui Eminescu, primul-președinte puse o rezoluție de cea mai inexpertă comoditate:

Curatelă nr. 968/1883

București 1883 Iulie 9

Domnule Prim-Președinte,

Am onoarea a vă înainta un certificat medical (în)registrat la nr. 12535/83 și un proces-verbal, primit cu adresa nr. 21433 a Poliției.

Vă rugăm să binevoiți a lua măsuri pentru regularea averei.

Primiți asigurarea distinsei noastre considerațiuni

Prim-Procuror

(indescifrabil)

Rezoluție:

Nu este curatelă, de oare ce

Eminescu nu a încetat din viață,

ci numai e alienat.

Prim Președinte

(indescifrabil)

La 5 Iulie Dr. Al. Suțu atesta „manie acută”, sindrom al alterației mentale a lui Eminescu și opina pentru internarea într-un „stabiliment special”.

Pasaj edificator din materialul *Din ultimii ani*, publicat de A. Z. N. Pop (*Caietele Mihai Eminescu*, II, 1974, pagina 200).

nu tac, mulți dintre oamenii de valoare bine informați asupra moralității unora dintre colegi, comentează cu nejustificată blândețe faptele acestora din urmă, oricât de murdare ar fi. Compromis cu adevărul? I se poate spune și așa. I se poate spune și auto-protecție. Dar nu explicațiile date sau eticheta pusă acestei tăceri contează, ci efectul ei. Parte a organismului social, elitele au și ele obligația de a fi oneste. Pentru noi, pentru oamenii simpli, aristocratica lor muțenie este la fel de rea ca o trădare.

COMPLICITATEA CELOR CARE TAC

După apariția celui de-al doilea caiet din seria *Recurs Eminescu. Calvarul cetățeanului*, unele voci și-au cântat telefonic nemulțumirea, privind un aspect strict medical al chestiunii: diagnosticul de sifilis, susținut de Gh. Călinescu (*Viața lui Mihai Eminescu*) și răs-susținut de G. Munteanu (*Hyperion. I*). Am fost aproape somați să demonstrăm *cu probe materiale* că marii critici au greșit. Așa cum am mai spus, conform bunului-simț și principiilor fundamentale ale Dreptului, primii care aveau obligația să producă mult cerutele *probe materiale* erau (și) cei doi autori, căci nu absența „bolii” ar trebui demonstrată, ci existența ei. Călinescu nu și-a susținut teoria cu dovezi, pentru că adevărul lui e calp, dar pentru majoritatea colegilor critici asta n-a mai fost pricină de supărare – nu discutăm acum cine și de ce a făcut bătăturei aplaudându-l. Prima *probă materială* pentru contestarea diagnosticului de sifilis o constituie chiar lucrările celor doi mari critici și istorici literari invocați, din care lipsește până și cel mai mărunț document medical legal, pe baza căruia un profesionist să stabilească diagnosticul de lues, în cazul Eminescu. Gheorghe Călinescu face afirmații tranșante și, încercând să ne convingă de natura luetică a „bolii”, manifestă o adevărată obsesie pentru asta („...*ebulițiunea de valuri înfuriate și învinețite ale sângelui...*”, „*Spiritul obosit și blazat al lui Eminescu, învrăjbit de un sânge veninos...*”, „...*sub imperiul otrăvii din sânge...*” etcetera), dar nu ne „agresează” ochiul cu vreun *diagnostic legal scris* de un medic. Călinescu menționează că diagnoza lui Șuțu era aceea de „*manie*”, dar uită să precizeze că documentul cu pricina nu avea valoare juridică, uită să spună la care dintre cele peste 20 de feluri de manii știute pe atunci se referea numitul doctor și de ce el, „*divinul*”, era de altă părere. Din păcate, Gh. Călinescu și G. Munteanu rămân doar două exemple dintr-o întreagă serie de nume, mai mult sau mai puțin importante, despre care se poate spune că îl denigrează pe Eminescu, băznind pe seama lui vrute și nevrute. Știm că sună aspru (ca orice adevăr neașteptat și neplăcut), dar noi om fi de vină?

Întrucât unii insistă în a promova teza pretinsului sifilis, fără a avea pretenția că noi am fi înțelepții care caută piatra aruncată în lac, vom încerca să aducem și alte argumente, în afara elementarei dovezi amintite. În acest scop, vom folosi și pasaje din textul unei foarte lungi scrisori, expediate de noi cu vreun an în urmă unui domn profesor universitar. Unele pasaje ale acestei epistole au fost modificate și/sau reorganizate și, în plus, au fost adăugate subtitluri. Ne cerem iertare dacă, în încercarea de a recupera adevărul, va trebui să coborâm împreună în noroaiele batjocurii (interesate sau gratuite) ridicate la rang de operă de artă.

În cazul dezvăluirilor făcute în „dosarul Eminescu”, dacă tăcerea multora putea fi previzibilă, neangajarea unora surprinde și îl descumpănește pe cel prea optimist. Bunăoară, e greu de înțeles tăcerea celui care, nu de mult, scria cuiva:

„Eu (să nu iei asta drept trufie!), în [***], spun destule lucruri despre ticăloșia maioreșciană, a altor junimiști, a masonilor de diferite apartenențe din anii aceia. N-am spus tot ce știam, pentru că [***] era teză de doctorat și prevedeam că Șerban Cioculescu, conducătorul lucrării, Piru, alții, se vor scandaliza până acolo încât să-mi respingă lucrarea, la susținere (chiar așa au voit să facă, dar i-a dat peste cap masa de studenți care erau în sală și care i-au fluierat – pur și simplu)”.

Autorul unor asemenea rânduri trebuie să fi cunoscut foarte bine asprimile luptei cu fanaticii pro-maioreșcieni și, în general, el trebuie să fi aflat ce înseamnă să mergi împotriva curentului – fie el natural sau determinat de te miri ce, de la naivitate la interes ocult. Dacă, să admitem, reținerea de acum câteva decenii mai avea unele explicații, ce-a mai putut-o justifica după 1990?

Ceva mai combativă pe vremuri, persoana în cauză s-a numărat totuși și ea printre cei care și-au argumentat convingerea că Eminescu ar fi fost bolnav de sifilis, apelând la un fragment dintr-o scrisoare a Veronicăi Micle către Eminescu, pe care critica și istoria literară l-au interpretat așa cum au vrut. Atât și nimic mai mult!

Cu toate acestea, autorul pretinde în amintita monografie că Eminescu „și-a descoperit boala și i-a dedus consecințele” cu mult timp în urmă: „încă de pe la 1872–1874”. De unde această estimare? De unde „curajul” de a-l sacrifica pe Eminescu, la o persoană care se temea să spună tot ce știa, pentru a nu „scandaliza” o mânăută de profesori?

Să răsfoim câteva scrisori ale lui Eminescu către Veronica:

◆ **4 aprilie 1880** – „*O singură veste bună. // Fierul lui Russel îmi face bine și-mi luminează capul. Dispar toate urmele fără excepție, încât deși numai de 4 zile am început a lua, eu care n-am luat nici când medicamente* (subl. ns.), *resimt efecte miraculoase*”. Dacă Eminescu însuși declară că nu mai luase medicamente înainte de primăvara lui 1880, în ce temei am crede că pretinsa lui boală ar fi fost contractată în 1872? În cazul în care Eminescu ar fi descoperit-o, să înțelegem că o lăsase netratată? Putem lua în serios ipoteza că, fiind mai... poet, el se lăsase în voia sorții, când aflăm că o simplă stare de oboseală îl convinsese să apeleze la tonifiantele prescrise?

◆ **12 februarie 1882** – „*Ieri mare adunare conservatoare, meeting, la Ateneu, care-a ținut de la 8–12, unde asemenea am fost obligat a mă duce. Încolo sunt sănătos...*” (subl. ns.).

◆ **17 aprilie 1882** – „*Numai afurisitele astea de picioare nu-mi dau pace, drăguța mea, și întruna trebuie să le cârlesc sănătatea cu petece de bumbac. C' est à desesperer. Dar în sfârșit, bun e Dumnezeu și meșteră-i Balta Albă. Frate-meu mă chiamă la el lângă Baltă, unde cred că vor dispărea pe de-a pururi urmele acestea care-mi încurcă zilele*” (subl. ns.). Cum sifilisul nu se localizează pe picioare și nici nu se combate „*cu petece de bumbac*”, acestea fiind folosite în cazul unor boli de piele, nu este limpede că singura suferință fizică era ectima de pe gambe? Sau mărturia lui Eminescu nu contează?

În mod normal, aceste citate, alăturate celor invocate în pagini anterioare (ca să mă refer strict la documentele folosite de noi, în ancheta jurnalistică *Recurs Eminescu*) ar trebui să fie suficiente, dacă nu pentru a demonstra că nu îmbolnăvirea de sifilis a fost cauza pentru care Eminescu s-a trezit peste noapte sechestrat în ospiciul privat al lui Șuțu, atunci măcar pentru a determina reanalizarea dosarului. Nu este cazul, specialiștii preferând să răspundă printr-o muțenie convenabilă ori prin ocolișuri savante.

De aceea, într-un context în care este respins documentul, sub pretextul că tonul cu care a fost prezentat nu ar fi elegant, chestiunea bolii psihice, în general, și a sifilisului, în special, trebuie demontată piesă cu piesă.

Deoarece astăzi manifestările sifilisului sunt mai puțin cunoscute pentru nemedici și, totodată, pentru a tempera agresivitatea celor care, neavând argumente, speculează la nesfârșit o mână de citate alese de înaintașii dumnealor într-ale profesiei, voi oferi fotografii aflate în *Doctorul de casă*. Semnată de medicul V. Bianu și I. Glăvan, în anul 1911, lucrarea a primit Premiul *Năsturel Herescu* din partea Academiei Române (din păcate, nimeni nu s-a învrednicit să o concureze cu o alta, și mai bună, sau să o completeze și să o aducă la zi).

Toate imaginile au fost preluate de către numiții autori din fototeca unui confrate, Dr. Cimoca. Știm că nu sunt imagini plăcute, dar le folosim tocmai pentru a arăta foarte concret ce însemna să ai sifilis prin anii 1880-1890.

Iată ce mai mărturisește, într-o epistolă din iulie 1999, stimabilul profesor universitar, care în tinerețe s-a temut să nu-și scandalizeze dascălii:

*„Iar pentru moment, – între noi fie vorba, – îți voi spune de ce (fără a insista, de vreme ce un **geniu** bolnav, respectiv un bolnav **de geniu**, nu e pe priceperea psihiatrilor de peste veac), am optat eu pentru diagnosticul cu «luesul». Întâi, fiindcă un lues ereditar cu vechime de câteva generații duce la manifestări **atipice**, în raport cu inevitabilitatea «paraliziei generale progresive». Raluca, mama, a murit de cancer, frații, aproape toți, de boli care nu aduceau a paralizie generală progresivă – totuși boli implacabile. Asta nu se poate explica prin genericul «fond ereditar». Șubred. Nu știu ce va mai fi bolmojit Ovidiu Vuia în cea de a doua carte a sa, care nu mi-a ajuns în mâini. Însă în [***], la p. [***], eu reproduc o scrisoare a Veronicăi Micle în care se spune că «dacă însă vreun rău a existat [la Eminescu], apoi pozitiv că s-a transmis»; se poate transmite altceva decât luesul, ori altă morbiditate ca asta, prin «psihoza maniacală» a spiritului, sau prin trupescul act sexual?... Iată singurul punct – discutabil la infinit – unde eu, deși știam deja din cartea doctorului Nica, nu am putut să mă raliez părerii lui” (***)*.

De ce nu putea fi de acord cu I. Nica? Autorul explică:

„Însă în scrisorile din 3 și 7 noiembrie, confirmând o aprehensiune a poetului ce-i apăruse de neînțeles la 1876, Veronica se arăta speriată de unele penibile urmări fiziologice ale «lunii de miere» (cu atât mai mult, cu cât, bănuind ce putea să se întâmple, Eminescu scăpase niște ciudățenii într-un răspuns recent): «La informațiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă, nu pot să-ți răspund mai NIMIC, SUNT unele lucruri care cu greu le-aș putea confia unei scrisori; dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea și o frică, care m-a făcut să-mi imaginez cine știe ce, dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis; în tot cazul, nu-i nimic, îți voi explica când vom fi împreună ce-i și cum...». Acesta e pasajul edificator din [***]”.

Un raționament identic, bazat pe același fragment de scrisoare, oferă și Gh. Călinescu. În bibliografia parcursă, nu am întâlnit o scrisoare datată 3 noiembrie 1879, în care Veronica să facă referiri similare celor din epistola trimisă patru zile mai târziu, așa cum se susține în citatul de mai sus. În schimb, știm că există două scrisori datate 7 noiembrie 1879, dar că, lucru ciudat, în nici una dintre ele Veronica nu o invocă pe cealaltă, cum ne-am fi așteptat, în ipoteza în care, să zicem, ea ar fi apucat să scrie una dintre ele, după care ar fi sosit o epistolă de la Eminescu, căruia s-ar fi grăbit să-i răspundă în aceeași zi. În altă ordine de idei, după știința mea, între cuvintele

pe care le-am scris cu majuscule nu se află o virgulă, ci punct și virgulă – fapt care poate modifica radical înțelesul.

Nu știu la ce anume se referă autorul când pomenește „*ciudățeniile*” pe care le-ar fi scăpat Eminescu. Știu însă că, la 31 octombrie 1879, deci, cu numai o săptămână înainte de a primi de la Veronica epistola în discuție, Eminescu îi scrie acesteia:

„De când ai plecat tu, n-a plecat numai fericirea ci și liniștea și sănătatea mea. Dureri reumatice am început a simți în picioare, însoțite ca totdeauna de dese bătăi de inimă.”

Precum se vede, nici o manifestare de natură sifilitică, în niște relatări deloc codificate. Oare, în singurul context în care se referă la sănătatea sa, Eminescu ar fi ocolit problema cu adevărat gravă, adică, luesul de care este suspectat? Iar dacă se ferea de adevăr, ar mai fi deschis subiectul?

Să reluăm, pe rând, rău interpretatele afirmații din scrisoarea Veronicăi:

1) „...unele penibile urmări fiziologice ale «lunii de miere»”. Încă de prin 1930, doctorii Bianu și Glăvan scriau despre primele manifestări ale sifilisului: „șancrul indurat (tare) nu se vede bine decât cam după 15 – 30 de zile după îmbolnăvire”. Întrucât Veronica a stat cu Eminescu în jur de 45 de zile (e vorba de perioada 5 septembrie – 18 octombrie 1879), nu ar fi fost normal ca ea să observe primul simptom pe când încă se mai afla la București?

2) „...nu pot să-ți răspund mai nimic, sunt unele lucruri care cu greu le-aș putea confia unei scrisori.” Să zicem că reținerile Veronicăi ar porni de la zona anatomică în care apăruse „șancrul indurat”. Numai că, într-o astfel de ipoteză, șancrul exista sau nu, prezența sau absența lui putând fi demonstrată (lucru ca și imposibil în cazul durerii de cap, bunăoară)! Șancrul nu putea fi o părere, care să necesite o confirmare spre a deveni realitate („...dacă răul n-a

**Șancr, sau ulcer
sifilitic**

Sifilis secundar corimbiform

existat la tine, atunci e o închipuire a mea..., dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis... – subl. ns.). De aceea, răspunsul lui Eminescu nu avea cum să influențeze șancrul, producându-l sau, dimpotrivă, determinând resorbția lui. Să fi fost Veronica alertată de vreun un alt simptom? Nu, pentru că prima manifestare a sifilisului este șancrul, care are un caracter inconfundabil.

Una peste alta, în cazul în care „răul” este interpretat ca fiind

neapărat de natură medicală, cred că incertitudinea Veronicăi („dacă..., dacă însă...”) o apropie pe aceasta, eventual, de situația celui care se teme că ar avea halucinații și, pentru a se convinge, întreabă și pe altcineva dacă vede/aude/simte la fel ca el.

3) „...dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea și o frică...”, scrie Veronica. Oare „la tine” poate fi interpretat numai ca un similar al lui „în tine”? Prin „la tine” nu se poate înțelege și „la tine în oraș”, „la tine la serviciu”, „la tine la cenaclu”, „la tine acasă”, „la tine în inimă”, „la tine în gând” etcetera?

Veronica susține sus și tare: „dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis”. În cazul în care ea s-ar fi referit la starea de sănătate (mai precis, la infestarea ei), mai avea sens să îl întrebe pe Eminescu, atâta vreme cât ea știa cu certitudine că „s-a transmis”? Fraza aceasta trimite cu gândul la un eveniment, la o faptă sau la altceva, despre care nu era nici un dubiu că s-ar fi produs („pozitiv că s-a transmis” – subl. ns.). Din scrisoarea

Veronicăi este limpede că „răul” exista în mod cert. Singura necunoscută era răspunsul la întrebarea: a avut sau nu Eminescu vreun rol în *transmiterea* acelui „rău” și prin cine ori pe ce cale s-a făcut respectiva *transmitere*? În cazul în care Veronica ar fi fost, pe de o parte, sigură că se căptușise cu un sifilis, dar, pe de altă parte, avea îndoieli dacă o contaminase Eminescu, nu rezultă că, pe lângă el, în viața tinerei văduve ar mai fi existat la acea oră și – cel puțin! – un alt bărbat? Altfel spus, descoperise ea că are sifilis, dar nu știa cu precizie cui trebuia să-i fie „recunoscătoare” pentru el?

Și-apoi, „răul” este numai de natură fizică, iar răul fizic este, musai, sifilis? De ce „răul” n-ar viza relațiile sociale sau nerezolvarea anumitor interese? De pildă, la 23 octombrie 1879, referitor la ceea ce numește „*Suplica ta către Cameră*”, Eminescu îi scrie: „**Rău** (subl. ns.) *e pentru tine că roșii sunt asupra căderii, căci atunci până la venirea unui alt guvern i[-]ar întârzia citirea și trecerea prin cameră*”.

În condițiile în care prindem un crâmpei dintr-un dialog, dar nu știm în ce constau problemele care au generat conversația respectivă, nu este riscant să pretendem că recompunem fidel o stare de lucruri ori o discuție, pornind de la interpretarea la noroc a unui cuvânt anume, rostit de unul dintre vorbitori?

Oare, se poate construi o certitudine, plecând doar de la o vorbă, care, pe lângă faptul că are nenumărate sensuri, mai e și smulsă din context? Se poate face o afirmație certă, în absența vreunei probe materiale doveditoare? Oare, dacă Eminescu chiar ar fi fost bolnav de sifilis, ar mai fi fost doctorul Șuțu obligat să comită un fals grosolan, precum cel din 5 iulie 1883, iar anumiți istorici literari mai trebuiau să falsifice ori să tolereze falsificarea rezoluției președintelui Tribunalului Ilfov, în dosarul Eminescu, din 1889? Pot fi

Sifilide tubero-ulceroase

admise asemenea „probe” în istoriografia literară, fără a o compromite, coborând-o – în cel mai bun caz – la nivelul bârfei elevate?

4) „...în tot cazul, nu-i nimic, îți voi explica când vom fi împreună ce-i și cum...” Veronica este contradictorie, exprimarea ei liniștitoare venind imediat

după ce se declarase înfricoșată! Oare, dacă avea în vedere posibila lor îmbolnăvire de sifilis, chiar ar fi socotit că „nu-i nimic”?

Poate și mai mult miră precizarea: „îți voi **explica** când vom fi împreună **ce-i și cum...**” (subl.ns.). Ce avea Veronica de gând să-i **explice**? „Ce-i și cum” e sifilisul? Cum să-i explice ceva necunoscut și cu existență incertă? Trebuie cumva să ne imaginăm că, de fapt, ea îl îmbolnăvise pe el, nu invers? Ar fi aberant, deoarece dacă lucrurile ar fi stat așa, își pierde sensul „frica” ei, iar incertitudinea devine inexplicabilă.

Iubirea iartă multe, dar minciuna (fie ea și prin omisiune) o zdruncină sever. Desigur, se poate trece și peste ea, dar nu chiar imediat și nu oricum. În orice caz, descoperirea minciunii anihilează entuziasmul, măcar pentru o vreme. Or, doar peste câteva zile, în 7 Noiembrie 1879, Veronica i se adresează tandru („*Eminescule al meu iubit și dragălaș*”) și, tot în acea zi, îi mai scrie, în cealaltă epistolă, datată tot 7 noiembrie:

„Mâne e ziua numelui tău; îmi pare destul de rău că nu pot măcar să te sărut pe ochii tăi cei frumoși; fă-mi să-i pot săruta cât mai în grabă și să pot **a-ți cere iertare, dacă poate din prostie te-am jignit cu ceva**; tu de mă iubești desigur că **mă vei ierta**, și vei veni la Iași, să ne mai îmbătăm unul de altul” (subl. ns.).

Se poate admite ideea că, într-un moment în care se temea că s-ar fi molipsit de sifilis de la Eminescu, tot Veronica era cea care își cerea iertare? Oare, în cazul în care Eminescu îi aducea în casă o boală venerică, reacția ei n-ar fi fost, dacă nu agresivă, măcar ironică? Poate greșesc, dar eu mi-o imaginez prea... inimoasă și prea geloasă, ca să tacă într-o atare situație, indiferent cât de mari ar fi fost urmările izbucnirii sale.

5) „La informațiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă...” Fraza conține două aspecte insuficient de bine documentate:

Sifilis secundar

sensul real al cuvântului „informații” și înțelesul pe care Veronica îl dă scrisorii numite cea „din urmă”.

Dacă „informațiile” pe care Veronica scrie că i le-a cerut Eminescu ar fi privit starea ei de sănătate, să înțelegem că trebuie să fii prea inteligent pentru a-ți da seama dacă ești sănătos ori bolnav? Să mai credem că Eminescu era pentru ea un „punct luminos”, dar aducător de sifilis? Nu știu cum era definit termenul *informați(un)e* în anul 1879, dar știu că, la 1930, acest cuvânt avea doar două sensuri, ambele, astăzi pierdute: „*1. act judiciar care conține depozițiunile marturilor, în materie criminală; 2. pl. cercetări spre a afla ceva*” (Lazăr Șăineanu). De altfel, și într-un *Mic dicționar francez* (Larousse, 1936), „*information*” este astfel prezentat: „*Acte judiciaire, qui contient les dépositions des témoins sur un fait; informations politiques. Par ext. Enchête*”. Precum se vede, termenul „informație” avea un sens mai restrâns și, în bună măsură, diferit de înțelesurile pe care le citim astăzi în DEX: „*1. Comunicare, veste, știre care pune pe cineva în curent cu o situație; 2. Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și de documentare; izvoare, surse. 3. Fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicație a unui instrument etc.).*”

Așa stând lucrurile, se mai poate susține că Eminescu i-ar fi cerut Veronicăi *știri* intime privind *sănătatea*? Se mai poate lua în calcul ipoteza că ea s-ar fi rușinat să *confieze hârtiei* ipotetice *simptome* ale *sifilisului*? Și nu devine greu de imaginat cam *ce fel de întrebări îi putea pune Eminescu, pentru ca ea să-i trimită răspunsul știut*, îndărătul căruia noi să întrezărim sifilisul?

Dar să fiu și mai exact. Fără a fi specialist, din *Dicționarul sănătății* (Editura Albatros, 1978) aflăm despre sifilis următoarele:

„...evoluează cronic în 3 perioade: perioada primară se caracterizează prin apariția la nivelul pătrunderii microbului a unei ulcerări cu margini regulate, dură, nedureroasă, numită șancru de inoculare sau șancru dur. (...) Concomitent, ganglionii regionali (de cele mai multe ori ganglionii inghinali) se măresc în volum, fiind foarte duri dar nedureroși și fără aderențe între ei (adenopatie sifilitică). Șancrul de inoculare ca limfangita (inflamația căilor limfatice care merg de la ulcerare la ganglioni și se simt ca niște sfori sub piele) și adenopatia satelită constituie complexul primar sifilitic, caracteristic perioadei primare.”

Acestea sunt lucruri certe, valabile oriunde-n lume, și astăzi și acum un veac sau două. Ne-am putea imagina că Eminescu își chestiona iubita, de pildă, dacă i-au apărut „*ulcerații*”, dacă i s-au inflammat „*ganglionii regionali*” ori dacă simte ceva „*ca niște sfori sub piele*”? Și de ce ar fi întrebat-o, dacă s-ar fi știut bolnav? De ce ar fi deschis discuția tocmai el, cel care o infestase? Dintr-o anume... jenă? În nici un caz, căci, dacă Eminescul imaginat ar fi cunoscut acest sentiment, acesta l-ar fi oprit la timp. Iar dacă i-ar fi lipsit rușinea, ce-i mai păsa de soarta Veronicăi?

Scrisoarea din 7 noiembrie 1879 conține o formulare derutantă pentru oricine nu cunoaște cu precizie tema schimbului lor de misive. Ea începe cu cuvintele: „*La informațiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă...*” (subl. ns.), pentru ca următoarea frază să aibă în cap pe „*însă*” – „*Însă, ca o afirmațiune a presupunerii mele, și a temerilor mele, primesc scrisoarea ta din 31. oct. care...*” (subl. ns.). Exprimarea Veronicăi face ca, la primă vedere, să pară că ar fi vorba de două scrisori distincte: cea „*din urmă*”, adică *ultima*, și cea de dinaintea ei, respectiv, „*din 31 oct.*”. În realitate, cred că Veronica nu se referă la două epistole, ci la una singură, datată chiar de Eminescu: „*București, 31 Oct. [1]879*”.

Să zicem ca alții: prin „*răul*” pomenit, Veronica ar înțelege primele simptome ale sifilisului. Cine a adus primul vorba de acel „*rău*”, cerând cele dintâi deslușiri: Eminescu sau Veronica? Așa cum am arătat, este dificil de presupus cam ce anume o putea el întreba în această imaginară și ultra-delicată chestiune, dar modul în care începe scrisoarea Veronicăi („*La informațiile care mi le ceri...*”)

**Sifilis terțiar
(gomă ulcerată profundă)**

elimină automat ipoteza în care ea ar fi solicitat lămuriri – fapt straniu, câtă vreme temerile ei erau anterioare cererii lui Eminescu. De aceea, dacă am accepta și că Eminescu, sub o formă oarecare, i-ar fi pus întrebarea-cheie, vrând, să spunem, să afle dacă se infectase și ea,

răspunsul Veronicăi („...dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea și o frică”) devine un nonsens. Mai mult, ipotetica lui întrebare nici măcar nu pare să o surprindă, iar gândul că s-ar fi căptușit cu o boală venerică nu o sperie. Și, detaliu extrem de important, Veronica nu oferă o confirmare. Pur și simplu, nu răspunde la o întrebare privind o chestiune pe care dacă interpretarea dată cuvintelor ei de Călinescu et Comp. ar fi corectă – doar ea putea să o dezlege. De aceea, în rândurile sale nici nu găsim vreo exprimare din care să rezulte că temerile i-ar fi fost întemeiate. Simplificând până

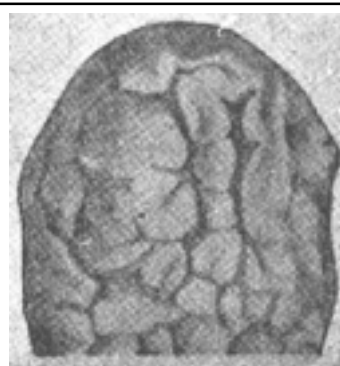
la grotesc lucrurile, potrivit lui Călinescu și școlii acestuia, lucrurile ar sta cam ca în situația în care un bărbat o întreabă pe femeia cu care trăiește:

- Ai simptome de sifilis?
- Nu pot să-ți răspund, dar dacă tu n-ai sifilis, atunci mie mi-a fost degeaba frică.

Încurcătura îmi pare a fi generată atât de exprimarea deficitară a Veronicăi Micle, cât și de eronata înțelegere a sensului cuvântului „informații”. Numai

că, în această scrisoare, al cărei text s-a publicat abia în anul 2000, Eminescu se referă succint doar la propria stare de sănătate, fără să facă nici cea mai voalată aluzie la sănătatea iubitei.

De altminteri, epistola în cauză este compusă cu precădere din declarații – cele mai multe privitoare la starea emoțională a expeditorului. Frazele interrogative sunt cinci la număr și conținutul lor nu are nici o legătură cu starea sănătății cuiva. Prin ele, Eminescu privește relația și sentimentele lor ca pe posibile victime ale lumii și

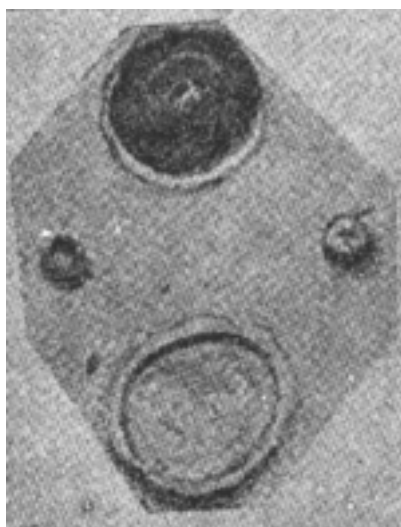
**Sifilide terțiare
ale limbii
(glosită scleroasă)**

Sifilis malign precoce

ale relelor ei *apucături*, nicidecum ale unei spirochete, pe care, oricât am fi de suspicioși, nu o putem întrezări îndărătul stării lui afective declarate. (La fel, în 1882, când amenință cu sinuciderea, Veronica anunță și ea: „...*la moartea mea voi lăsa câteva cuvinte la adresa ta și a lumii*”, în seama căreia punea eșecul tentativelor lor de a se căsători, după ce, în decembrie 1878, scrisese că îi era „*lehamite de lumea asta, care nu mă lasă în pace, și care mă sfâșie...*”) Ce a înțeles Veronica din zbaterea lăuntrică pusă de Eminescu pe hârtie la 31 octombrie 1879 rămâne cu atât mai greu de aflat, cu cât ea singură mărturisește:

„În fine, scumpul și iubitul meu, poate că sunt un cap atât de sec și de nărod, de nu mai înțeleg măcar cuprinsul scrisorilor, care-mi vin de la ființa care o iubesc atâta pe pământ!”

**Sifilide secundare
rupioide**

Deruta ei nu pare să fi fost cu mult mai mică decât este a noastră astăzi, căci, după ce citează pe sărite din amintitele întrebări puse de Eminescu, încheie intrerogativ: „*ce înseamnă toate aceste?*”.

De ce am exclude ipoteza în care „*răul*” era, bunăoară, o *intrigă*, să zicem, de tipul celei prin care, în anul imediat următor, se va ajunge la ruperea relației lor? Pentru ce motiv n-ar trebui să ne întrebăm dacă, în mintea Veronicăi, „*răul*” nu o fi fost reprezentat de șicane sau de nereușite de tot soiul, aducătoare de indispoziții trecătoare?

Reamintesc din cele transmise de Veronica în anul 1879, după întoarcerea ei la Iași:

♦ „În minutul în care-ți scriu sunt atât de *supărată cum nu-ți poți face idee*; de când am sosit în Iași, *neconținut am neplăceri și certuri* și, pe lângă aceste toate, tăcerea ta mă omoară...” (subl. ns.) – 23 octombrie;

♦ „Ieri am fost la *Judecătoria de pace* să chem să ridice pecețile aplicate, pe drum m-am întâlnit cu Jacques Negruzzi”, care i-a spus: „– Am să viu să te văd. – Numai nu acum până nu mă voi muta, că *nu am unde te primi*. – Atunci după ce te vei muta” (subl. ns.) – 26 octombrie;

◆ „Așa **m-a cuprins urâtul** de tare încât, pentru ca să scap de el, umblu câte patru, cinci ore pe zi... (...) *Simt necesitatea de a mă duce și a mă tot duce...*” (subl. ns.) – 30 octombrie.

Ar fi aberant să legăm aceste fragmente, care invocă clipe de tensiune stinse în plictis, de liniștitorul „*nu-i nimic, îți voi explica când vom fi împreună ce-i și cum*”, consemnat câteva zile mai târziu?

Dacă se caută neapărat o „traducere” a acestei scrisori, de ce nu ne-am imagina că șirurile lui Eminescu i-au provocat teamă Veronicăi, deoarece se gândea ca nu cumva ele să reprezinte o etapă pregătitoare a ruperii relațiilor, sub ipocrita scuză că, în felul acesta, Eminescu i-ar face un bine? Oare, evoluția ulterioară a lucrurilor nu este de natură să convingă că acest soi de frică avea atunci un temei real pentru Veronica? Pe ce considerent am elimina dintre multele ipoteze posibile pe aceea care pornește de la ideea că „*răul*” ar fi, să zicem, zvonul – întemeiat sau nu – privind o altă legătură amoroasă a lui Eminescu?

În fond, nu s-a jucat în acel an un prim și tensionat act al poveștii lor de iubire? Nu a fost Veronica vizitată de Maiorescu, cam în ultimele zile ale lui **aprilie** și primele zile ale lui mai 1879 și nu s-a lăsat ea copilărește euforizată de prezența lui interesată („...*trebuie să mărturisesc că, precum era sărbătoare pentru mine când veneai tu să mă vezi, tot astfel, ba încă mai mult, am simțit când l-am văzut pe d-l M.*” – 3 mai)? Nu ne încredințează Mite Kremnitz că după această vizită, revenit în Capitală, Maiorescu „*era foarte agitat din cauza unei știri pe care întâmplător o aflase acolo: doamna Miclea, o femeie puțin onorabilă, zise el, este aceea pe care Eminescu a cântat-o în poeziile sale din tinerețe*”? La **1 iunie**, nu notează același Maiorescu (care pare să fi urmărit relația dintre Eminescu și Mite inclusiv prin gaura cheii) în jurnalul intim: „*Grea epocă Eminescu. / «Dacă ai fi fată, nu te-aș lăsa să trăiești, ci te-aș ucide.» / Îngenunchiare. / Sărutare de [cuvânt șters] și de mână. / Scoate un volum de poezii din bibliotecă și zice [citind ceva acolo]: asta a făcut-o el pentru ea. «Când eu»... ș.a.m.d. / Să fugă cu el în Dobrogea.*”? În **septembrie**, înainte de a sosi în Capitală, nu-i imputa Veronica lui Eminescu, fără ocolișuri, că ar fi făcut o pasiune pentru principesă, versurile poeziei *Atât de fragedă*... trebuind să fi fost rodul unui „*sentiment atât de înalt, atât de curat, atât de adânc – însă adresată unei ființe cu care din nefericire sau din fericire poate eu nu mă pot nici măsura, nici compara (Elisabeth)*”? Peste numai câteva zile, nu avea să-l întâlnească pe Eminescu și să-și spulbere teama, care se va

muta, însă, la Mite? Nu află aceasta din urmă de la I. Negruzzi „*că a întâlnit pe Eminescu și pe doamna Miclea pe stradă, că Eminescu i-a prezentat-o ca logodnica lui...*” și că numiții „*își petreceau luna de miere*”? În ce măsură faptul a afectat-o pe Mite aflăm chiar de la ea: „*amorul propriu începu să mă turbure tare*”, dar, mai zice ea, „*Îmi înăbușeam durerea*”. Nu a fost influențat, prin ricoșeu, și Maiorescu, sensibil, pe atunci, ca o mimoză la tot ce era legat de cumnata lui? Era **octombrie**. În partea a doua a lunii, Veronica se întoarce la Iași, unde va avea de înfruntat un șir de „*neplăceri și certuri*”, iar în penultima zi a lui octombrie nu este ea pradă singurătății și unei chinuitoare stări de plictiseală? Grație (și?) intrigii junimiștilor, perechea despre care Negruzzi spunea cu trei luni în urmă că „*strălucea de fericire*” nu întâlnește, încă din **ianuarie** următor, primul ei mare hop, fiind la un pas să devină trecut, când, după insinuarea din 17 ianuarie („...*tiptil aș veni la tine și te-aș surprinde în cine știe ce flagrante delict*”), Veronica îi scrie de-a dreptul: „...*te rog, totul să fie de azi înainte, rupt și stins între noi; cred că-ți voi face [prin] aceasta un serviciu imens, te voi descărca de povara, de grija care-ți apasă umerii și te face să-ți iei lumea în cap. Fii liber de azi înainte...*” (30 ianuarie)?

Dacă aceste rânduri au fost dictate de ciudă, de frică, de calcul femeiesc (mai mult sau mai puțin pueril) ori de alte motive similare, rămâne cu adevărat relevant doar pentru biografii Veronicăi (care nu se prea înghesuie). Noi știm cu precizie că, nici o lună mai târziu, Veronica se plângea soților Hașdeu:

„*D-l Maiorescu a trebuit până și în privința căsătoriei mele cu Eminescu să-și illustreze ființa, căci după numeroase expediente a decis pe D-l Eminescu a renunța la alianța proiectată*” (subl. ns.).

Într-o asemenea dinamică a faptelor, mai putem crede că pentru o femeie „*superstițioasă și fatalistă*”, cum se autodefineste Veronica la 12 decembrie 1879, „*răul*” de care scrie ea la 7 noiembrie era, neapărat, de natură medicală? Mai putem crede că temerile ei nu erau îndreptățite? Oare, măcar în ceea ce pare a fi clipa ruperii relațiilor lor, nu i-ar fi „mulțumit” Veronica lui Eminescu pentru spirocheta primită în „dar”, spre a-i aminti mereu de el?

Știind cum se fugăresc ideile în mintea omului și necunoscând mai nimic din intrigile a căror existență este recunoscută, fără a se afla însă în ce au constat, concret, oare chiar *trebuie* să găsim o explicație (medicală sau nu)

pentru această biată epistolă? Nu riscă să devină o ambiție mai rău decât vană – chiar periculoasă?

Pentru ca fiecare să poată judeca în cunoștință de cauză, iată alături pasajele care ne interesează din epistola lui Eminescu și, integral, replica Veronicăi:

EMINESCU : „Când gândesc la tine mi se umplu ochii de lacrimi și nu mai găsesc cuvinte să-ți spun ceea ce de-o mie de ori ți-am spus: că te iubesc. Această unică gândire, care e izvorul fericirii și a lacrimelor mele, această unică simțire care mă leagă de pământ e totodată și izvorul îngrijirilor mele.

Veronică dragă, au n-am fost noi doi prea fericiți într-o lume, în care fericirea nu poate exista? Este în lumea asta destul loc pentru atâta iubire câtă o avem? Nu este amorul nostru o anomalie în ordinea lucrurilor lumii, o anomalie pentru care câtă să fim pedepsiți? Se potrivește amorul și suferințele noastre cu o lume în care basseșea, invidia, răutatea domnesc peste tot și pururea?

Și când gândesc că-n viața mea compusă din suferințe fizice și rele morale ca o excepție tu mi-ai dat zile aurite, pot crede în dănuirea acestei excepții?

Dulce și dragă Veronică, doresc ca amorul unui nenorocit ca mine să nu fi aruncat o umbră în viața ta senină, în sufletul tău plin de veselie precât e plin de un gingaș și nesfârșit amor. Iubește-mă și iartă-mi păcatele, căci tu ești Dumnezeu la care mă închin.

Deacuma-ți voi scrie mai des, deși sărmenele foi scrise sunt departe de-a plăti o singură îmbrățișare a ta – dulcea mea copilă.” (31 octombrie 1879)

VERONICA : „Eminescule al meu iubit și dragălaș,

La informațiile care mi le ceri prin scrisoarea ta din urmă nu pot să-ți răspund mai nimic; sunt lucruri care cu greu le-aș putea confia unei scrisori; dacă răul n-a existat la tine, atunci e o închipuire a mea și o frică care a făcut să-mi imaginez cine știe ce, dacă însă vreun rău a existat, apoi pozitiv că s-a transmis; în tot cazul nu-i nimic, îți voi explica când vom fi împreună ce-i și cum. Însă, ca o afirmațiune a presupunerii mele, și a temerilor mele, primesc scrisoarea ta din 31 oct. care, iartă-mă, e o mărturisire tainică a multor lucruri: «viața ta compusă din **suferinți fizice** și **rele morale**, dorești ca amorul unui nenorocit ca tine să nu fi **aruncat o umbră** în viața mea senină, iubește-mă și-mi **iartă păcatele**», ce înseamnă toate aceste? Și eu care descoperisem ceva nu aveam dreptul să cred că, deși târziu, dar totuși vii a-mi destăinui lucruri pe care din cine știe ce cauze mi le-ai negat înainte? În fine, scumpul și iubitul meu, poate că sunt un cap atât de sec și de nărod, de nu mai înțeleg măcar cuprinsul scrisorilor, care-mi vin de la ființa care o iubesc atâta pe pământ! Am început a mă-ndoi de mine însumi, nu mai văd clar, nu mă pot bine orienta, vai de sufletul meu! E așa de trist să fii singură, și a avea în jurul tău ființi care-și pun în tine toată speranța, și când te simți așa de slabă de a-i putea ajuta!

Eminescul meu, vom mai vorbi dacă va vrea bunul D-zeu, pentru care sfârșit te rog și te rog și iar te rog, să vii de aniversara Junimei, căci te aștept c-un dor nespus, te aștept ca pe singurul meu mângâitor, căci, după cum ți-am mai spus, ești singurul punct luminos al vieții mele întunecate de greutăți, de griji și de necazuri. În două scrisori nu te-ai

iscălit «al tău pentru totdeauna» pentru ce?

A ta pe vecie,” (7 noiembrie).

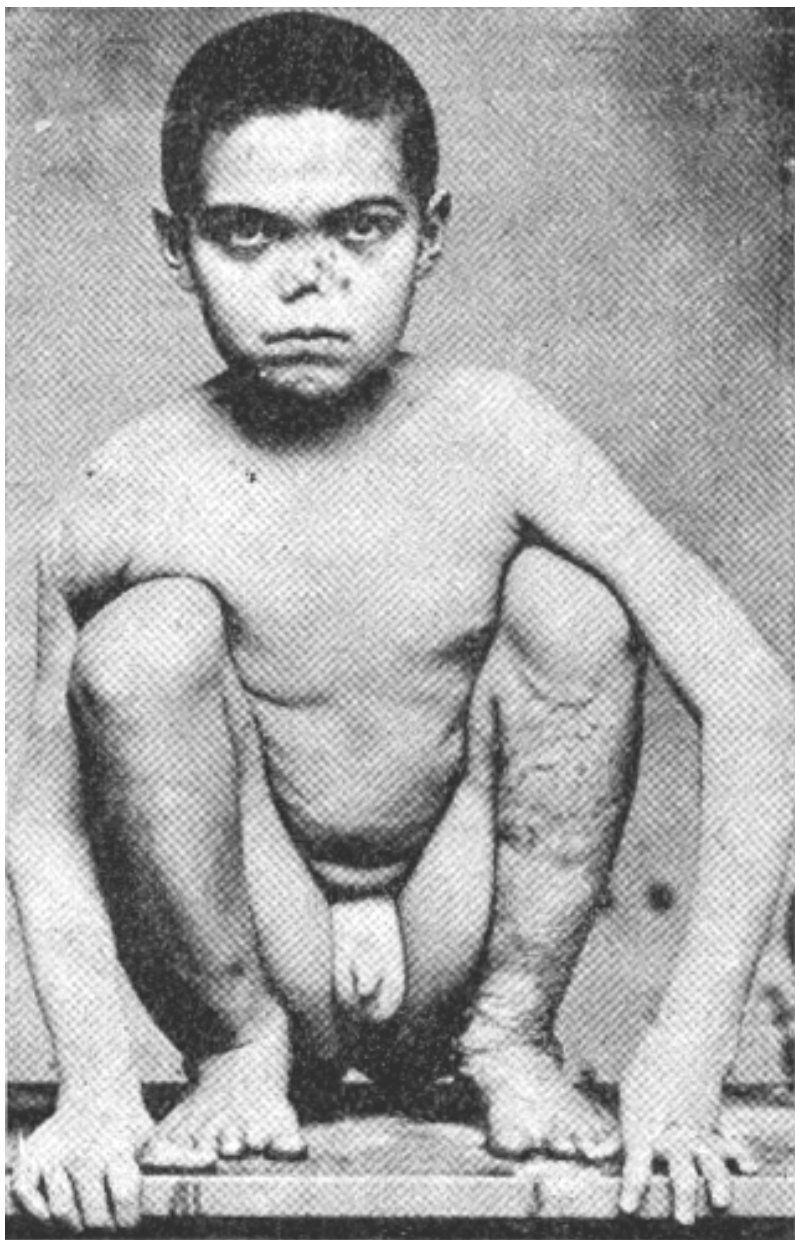
Mă întreb: cum ar fi fost interpretată această scrisoare a Veronicăi, în absența sentințelor formulate de Gh. Călinescu în *Viața lui Mihai Eminescu*? Și care ar fi fost în cele din urmă destinul acestei monografii, în lipsa susținerii ei politice?

Teamă îmi este că versiunea îmbolnăvirii de sifilis a rezistat și continuă să reziste numai pentru că, în cursul școlarizării, acest verdict îi este prezentat tânărului încrezător ca un fapt indiscutabil, deși nu este susținută cu nici o dovadă credibilă. Mai exact spus, nici unul dintre documentele cerute de legislația vremii pentru un caz precum cel imaginat de anumiți istorici literari lui Eminescu nu este de găsit. Timpul trece, iar numărul cărților care preiau fără discernământ ipoteza nebuniei sporește. Faptul că unele lucrări mai noi sugerează alte cauze ale „alienării” nu consolează. Cantitatea ajunge să altereze calitatea, devenind instrument de inoculare a prejudecății, de parcă ar exista un interes vădit necesar în acest sens. Chiar și atunci când se descoperă diverse noi amănunte biografice legate de Eminescu, se manifestă tendința (involuntară?) de a le transforma în confirmare a „nebuniei” lui. Și, dacă i-am mai înțelege, poate, pe cei cărora le vine greu să se dezică de ceea ce au apucat să scrie, cu nici un chip nu putem justifica atitudinea celor care îi copiază necritic – probabil, tot pentru a nu „scandaliza” nomenclatura culturală. Numele trec, relele apucături rămân?

Suspiciunea se poate naște din nimic, asta e natura umană! Este însă oare moral ca ea să dureze atâta timp, ca în cazul lui Eminescu, deși nu numai că nu au fost descoperite posibile documente care să o susțină, dar acestea nici măcar nu au fost căutate? Oare, dacă poliția reține un suspect, ea are dreptul să îl țină pe veci în pușcărie? Dezinteresul față de aflarea unor dovezi nu arată, el singur, că autorii acestei teze știu că mint? Este drept, este științific ca, în temeiul unei (să-i zicem, totuși) suspiciuni, să punem etichete excesive precum „sifilitic” sau „alienat”, indiferent cui?

O injurie: diagnosticul de sifilis ereditar

În privința caracterului ereditar al așa-numitei „boli”, acesta poate fi respins dacă ne gândim fie și numai la faptul că nu degeaba sifilisului i se spune și

Sifilis ereditar tardiv,
(nas în șea, osteoperiostită și artrită sifilitică)

„boală franțuzească”. Este ușor să scrii, invocând „*un lues ereditar cu vechime de câteva generații*”, care să ducă „*la manifestări atipice*” peste vremuri. Mai greu e să răspunzi la întrebarea: ajunsese sifilisul în România de suficient timp, pentru a putea vorbi de așa ceva? Biografii lui Eminescu nu au apăsări de acest soi, dumnealor părând să nu știe ce este îndoiala. Deoarece nu ne-ar mira ca vreunul să ceară probe materiale împotriva supoziției invocate, recunoaștem că nimeni nu poate să demonstreze cu acte în regulă că vreun strămoș de-al lui Eminescu nu a fost marinar pe caravala lui Columb, că nu el a fost primul beneficiar al treponemei sifilitice și că nu el a fost primul care a făcut-o cadou Europei. Dar aceeași remarcă este, la fel de bine, valabilă și în cazul oricărui domn critic și/sau istoric literar, politician etcetera – ba, chiar și în cazul ipoteticului solicitant.

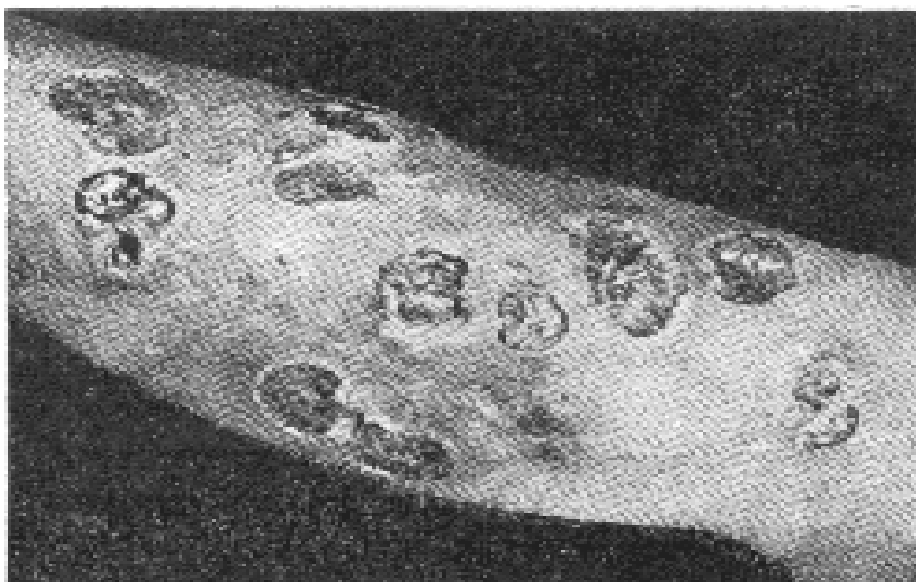
E drept că, încă din 1539, la Brașov pare să fi existat un stabiliment destinat suferinzilor de sifilis. Pe atunci, însă, nu numai că Brașovul era în... străinătate,

Sifilis terțiar varioliform

dar, mai ales, asemenea instituții medicale aveau doar câteva locuri. La 1655, în *Letopisețul Cantacuzinesc* este consemnată existența a „*multe boli și nevoi grele și în tot chipul de bube*”, fiind adăugat cu silă, ai zice, că „*era spurcăciune multă de voie și asemănare Sodomului și Gomorului*”. Posibil ca mențiunea să se refere la prezența sifilisului, dar autorul are în vedere doar două orașe: București și Târgoviște, ambele, aflate la sute de kilometri de nordul Moldovei. La noi, boala pare să fi fost adusă de trupele străine (foarte probabil, după 1770, când zăzania dintre cele trei imperii care ne înconjurau a luat amploare), pe la 1830–1840, fiind semnalată aproape exclusiv în târgurile mai răsărite și luând proporții îngrijorătoare doar în preajma primului război mondial. Or, căminarul Gheorghe Eminovici se născuse la 10 februarie 1812, iar viitoarea lui soție, Raluca Iurașcu, în 1816.

În plus, rămâne aproape imposibil de conceput un sifilis ereditar lipsit de oricare dintre stigmatetele ce apar în cazul transmiterii lui ereditare – deformări ale trunchiului, deformări dentare, surditate, deficiențe de vedere și altele asemenea. În fine, mă întreb dacă nu cumva acceptarea tezei sifilisului ereditar transmis pe linie maternă echivalează cu a susține, implicit, că ar fi

Sifilis terțiar, gome superficiale

fost posibili luetici și familia stolnicului Vasile Iurașcu (între ale cărui patru fiice se numărau și două mame – Fevronia și Olimpiada), și cei trei nepoți dăruți stolnicului de Safta (Maria, Nicu și Xenia – și ea, mamă la Agafton) și tatăl lui Eminescu (pe care l-ar fi îmbolnăvit soția sa, Ralu) și Harieta și Aglaia și cei doi soți ai Aglaiei și Matei și soția lui Matei, precum și descendenții acestora din urmă. Sigur, nu era obligatoriu ca absolut toți cei enumerați să aibă microbul în sânge, dar 84 % dintre ei (cifra o înaintează medicii), aveau această „șansă”. Se știe bine, nici vorbă de așa ceva.

Dar iată ce scrie „*Doctor I. Rottmann Cerna*”, în *Calendarul ziarului Universul* (1926), despre sifilisul ereditar:

„...insuficient tratat, sau, cu atât mai mult, netratat de fel, sifilisul ucide pruncul concepțiunei la diferite vârste. Astfel:

Îl ucide, cele mai adeseori, dela primele luni ale concepțiunei. De aici «avortul sifilitic», cunoscut prin frecvența sa. (...)

Il ucide deseori... în ultimele luni ale sarcinei. De unde «facerile premature»... (...)

Îl ucide la nașterea sa. (...)

Îl ucide, deseori, și în primii 2-3 ani. (...)

În fine, sifilisul în loc de a ucide din vreme acești copii sifilitici, îi lasă să trăiască un timp oare-care, câțiva ani de exemplu, chiar până la adolescență...” (subl. ns.)

Așadar, până și în varianta în care am face cu totul abstracție de opera lui Eminescu, constatăm că, dacă acesta ar fi avut sifilis, în nici un caz nu putea fi unul ereditar și, întorcând fraza, dacă ar fi suferit de vreo boală ereditară, aceasta nu avea cum să fie cea „*franceză*”. Chiar dacă, în timp, unele dintre informațiile medicale citate mai sus s-ar fi dovedit parțial eronate, important rămâne faptul că ele existau la vremea la care s-a făcut cea mai mare vâlvă pe tema sifilisului și a eredității „bolii” lui Eminescu, fiind socotite ca adevăruri indiscutabile.

Literații care pretind că în familia Eminovici sifilisul s-ar fi transmis din tată-n fiu, confundă boala cu folclorul.

MINCIUNI GROSOLANE ȘI VINOVĂȚII DISCUTABILE

Un nume sonor adus târziu la rampă: neurologul Gh. Marinescu

Din 1962, este intens folosită drept probă a îmbolnăvirii lui Eminescu de sifilis și o scrisoare, datată 29 iulie 1914, a marelui neurolog Gheorghe Marinescu, spre al cărei final autorul afirmă că Eminescu ar fi „*murit de Paralizia generală*”.

Episodul implicării savantului neurolog în cazul Eminescu trebuie atent reconsiderat, fiindcă, iată cum este el prezentat de Augustin Z. N. Pop, în *Contribuții documentare...* (1962) :

*„Doctorul G. Marinescu, care-l cunoscuse pe poet și colaborase la revista Fântâna Blanduziei, a cerut autopsierilor de la Spitalul Brâncovenesc să-i dea spre studiu deosebit zonele creierului poetului. Doctorii Șuțu și Alexeanu i-au transmis într-un recipient de sticlă cele două emisfere, fără cerebel. Marinescu își propusese ca prin secționări și observații multiple să studieze particularitățile cerebralității din care luaseră viață poemele lui Eminescu. Emisferul stâng prezenta ulcerări în partea psihică și în sectorul motrice; iar membranele creierului erau injectate și aderente, semne clinice ale tabesului, diagnosticat după reflexe și de către doctorul Șuțu cu câteva zile înainte, când, întrebat...
(...)”*

*Accidentul s-a produs mai curând decât presupunea dr. Șuțu, în somn, urmând unei lucidități scurte din primele ore ale zilei de 16 iunie, când poetul raportase tânguitor doctorului de gardă în acea noapte la sanatoriul «Caritas», prin vizeta ușii de metal, că se simte năruit. Erau ultimele sale articulații. Sfătuindu-l să se culce, medicul i-a dăruit (?) un pahar cu lapte. Eminescu s-a supus. A urmat sincopa. Într-o **comunicare de popularizare**, neurologul a precizat că dorind să secționeze pentru analize creierul*

poetului, **intervenise** ca el să fie adus la laboratorul Babeș. Din nebăgare de seamă, o îngrijitoare a uitat pe fereastră în bătaia soarelui de iunie creierul lui Eminescu, care s-a alterat, astfel încât a trebuit să fie aruncat în lada cu rămășițe, frunze și ingrediente fetide. Unui ieșean care-l rugase în 1914 să-i transmită observațiile sale de competență, Marinescu îi răspundea în scris:

«Mult stimată Doamnă,

Din nefericire nu aș putea să vă dau multe informații în privința creierului marelui și nefericitului poet Eminescu. Creierul mi s-a adus de la Institutul Șuțu într-o stare de descompunere, care nu permitea un studiu fin al structurii circonvoluțiunilor. Putrefacția era datorită faptului căldurei celei mari și probabil că s-a scos prea târziu după moarte. Creierul era în adevăr voluminos, circonvoluțiunile bogate și bine dezvoltate și prezintă ca **leziuni microscopice** o meningită localizată în lobii anteriori.

Din nenorocire, creierul fiind, cum am spus, descompus, nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună.

Sărmanul Eminescu! Nu a avut parte nici de acest studiu anatomic, care fie zis în treacăt nu știu dacă s-a făcut în bune condițiuni altor literați distinși cari **ca și dânsul au murit de Paralizia generală** (Nietzsche, Lenau, de Maupassant etc.).

Primiți vă rog, stimată dle, espresiunea sentimentelor mele cele mai devotate,
Dr. G. Marinescu»

Afirmațiile vor fi reluate în eseu Geniul și nebunia lui Eminescu.

În 1939, doctorul Marinescu comunică tinerilor de la liceul «Mihail Eminescu» din București, ce se îndemnaseră să omagieze prin revista lor **Extemporal** amintirea lui Eminescu, câteva rânduri de prețuire pentru poet...” (sublinierile ne aparțin).

Erorile din acest fragment tipărit într-un volum girat de Editura Academiei R.P.R. sunt atât de dese și de flagrante, încât citatul aduce mai degrabă a fals deliberat. O simplă confruntare a celor puse în seama doctorului Gheorghe Marinescu cu cele așezate în gura mai vârstnicului lui coleg, Alexandru Șuțu, este edificatoare, denunțând vădita încercare de a genera confuzie.

1) În 1939, doctorul Marinescu nu putea „comunica” nimic, nimănui, nici prin viu grai, nici în scris, din simplul motiv că *era mort de un an*.

2) Nu știu la ce „comunicare de popularizare” s-o fi referit A. Z. N. Pop, dar atrag atenția că „popularizare” se poate face și (de) la colțul blocului, răspândirea unei informații, cu scopul de a o „face cunoscută în masele largi ale poporului, într-o formă accesibilă” (DEX), nepresupunând strângerea întregii populații a Țării într-un punct fix, în jurul unei mese pe care se cocoată vorbitorul. Informația, se știe, pătrunde din aproape în aproape. Așa stând lucrurile, în lipsa oricărui detaliu privind conținutul așa-zisei „comunicări de popularizare”, data și locul în care a fost ea făcută și ținând cont de fraudele informaționale știute ca fiind opera lui A. Z. N. Pop, aceasta rămâne

contabilizată, cu un semn de întrebare agăţat de ea, şi nimic mai mult. Oricâtă bunăvoinţă am avea faţă de autor, nu putem uita că, la distanţă de câteva paragrafe, el a mai susţinut existenţa unei alte comunicări, făcute... după moarte!

3) Neurologul *Marinescu* nu declară nici în somn, nici în stare de veghe că l-ar fi cunoscut personal pe *Eminescu*. El afirmă că a colaborat „la” revistă, nicidecum „cu” *Eminescu*, despre care scrie doar că „fundează ziarul *Fântâna Blanduziei*, la care am colaborat şi eu” (*Geniul şi nebunia lui Eminescu – Universul*, 1934). Dacă l-ar fi cunoscut personal, mai avea nevoie de poveştile altora?

Singura cercetare directă, invocată de Gh. *Marinescu* în textul din *Universul*, priveşte ultimele trei articole publicate de *Eminescu* în *Fântâna Blanduziei* şi grafia autorului lor. Este vorba de, scrie *Marinescu*, „3 articole de fond semnate cu *E* sau *E. M.*, eşite cu siguranţă din pana lui *Eminescu* şi din care se desprind preocupările sale filozofice, politice şi sociale”. Apoi continuă:

„Astfel într-un articol face o caracterizare justă a filozofiei lui *Schopenhauer* şi arată exagerările lui *Hegel*.

În numărul din 25 decembrie 1888 găsim o revistă de sfârşit de an în care tratează chestiunea agrară şi prevede furtuna viitorului.

Toţi admiratorii lui *Eminescu* să citească **aceste articole care reflectează cunoştinţele lui întinse şi analiza profundă ce o face vieţii sufleteşti**.

Am fost mirat de faptul că, examinând unele cărţi de vizită trimise de *Eminescu* cu o lună jumătate înainte de a fi dus la Institutul dr. Şuţu, d-lui N. *Petraşcu*, care a binevoit a-mi permite să le cercetez cu toată atenţia, **n’am găsit nici o tulburare psihică** (subl. ns.) sau caligrafică. (...)

Am examinat cu toată atenţia şi această scrisoare, am recitit-o şi n’am găsit nici cea mai mică greşeală de stil sau caligrafie. Totuşi, **sănătatea lui nu fu de lungă durată căci** (subl. ns.) curând a fost internat pentru a doua oară în *Martie* 1889 (de fapt, cel mai târziu, în februarie – n.ns.), în Institutul dr. Şuţu şi din anamneza luată de d. dr. *Vineş*, dela prietenii care l-au internat, rezultă că *Eminescu* abuza de alcool şi făcea excese veneriene.”

Dacă articolele lui *Eminescu* reflectau „cunoştinţele lui întinse”, înseamnă că măcar memoria îi era neatinsă, iar dacă el reuşea să facă „*analiza profundă*” taman a „*vieţii sufleteşti*”, deducem că era perfect lucid. De altfel, doctorul Gh. *Marinescu* îndeamnă ca respectivele articole să fie citite şi, ceea ce este mai important, precizează: „**n’am găsit nici o tulburare psihică sau caligrafică**”.

Această mărturie a doctorului *Marinescu* se află în totală opoziţie cu părerea „doctorului” *Maiorescu*, ale cărui fapte, de-ar fi fost comise de alţii, ne-ar fi

îndrituit să ne întrebăm dacă nu cumva aceia au nevoie de asistență medicală. În vreme ce autenticul neurolog nu descoperă „nici o tulburare psihică sau caligrafică” la **25 decembrie 1888**, antenele lui Maiorescu depistează cu 6 luni înainte, încă din **27 iunie 1888**, că Eminescu n-ar fi „în starea sigură de a se îngriji însuși” – motiv pentru care „amicii” își încordează din nou mușchii, pregătind ultimul atac, decisiv. Opinia lui Gh. Marinescu coincide însă cu afirmațiile confratelui V. Vineș, care consemnează că, la internare, Eminescu „Nu prezenta dificultate în vorbire, nici tulburări în articularea cuvintelor și scriere. Scrisa perfect, fără tremurături, fără omisiuni de litere sau cuvinte” și, totodată, „nu manifesta nici un delir, vorbea însă foarte puțin”.

Poate din exagerat spirit de breaslă, pentru marele savant internarea a constituit o dovadă că Eminescu ar fi fost suferind. Nici o clipă nu s-a întrebat: dar de unde știau „amicii” atât de precis că „bolnavul” făcea „excese veneriene”, dacă tot ei spun că îi ocolea? Și de ce, oare, Vineș nu relatează fapte sau atitudini consumate în prezența lui, chiar în ziua internării ori în cele imediat următoare?

4) Textul lui A. Z. N. Pop poate crea falsa părere că Șuțu și Alexianu i-ar fi făcut un favor lui Marinescu, care, zice istoricul literar, „*intervenise*” pentru a primi spre studiu creierul lui Eminescu. La cine anume „*intervenise*” Gh. Marinescu? La ministrul de Interne, la Șuțu, la Justiție, unde? Oare, chiar așa, creierele decedaților umblau cu trăsura prin târg, de la un institut la altul, la simplă solicitare verbală, transmisă printr-un fecior bun la toate?

De fapt, lucrurile stăteau exact pe dos, *documentele semnate de medicul Gheorghe Marinescu înfirmând spusele lui A. Z. N. Pop*, care susține și că neurologul ar fi cerut „*autopsierilor de la Spitalul Brâncovenesc*” să-i fie trimis creierul lui Eminescu „*spre studiu*” și că „*își propusese ca prin secționări și observații multiple să studieze particularitățile cerebralității din care luaseră viață poemele lui Eminescu*”. Conform declarației lui Marinescu, el nici măcar nu a dorit, din proprie inițiativă, să-l cerceteze personal:

„După 2 zile dela moarte s’a adus creierul la Institutul **prof. V. Babeș care m’a însărcinat să mă ocup de studiul acestui organ prețios**” – subl. ns.

Afirmația este parțial confirmată de revista *Familia*, care, în numărul din 25 iunie 1889, citează un alt ziar:

„«Democrația» scrie : Ieri – vineri – la orele 3, *remășițele mortuale ale poetului Eminescu au fost transportate dela ospiciul dlui dr. Suțu la spitalul Brâncovenesc și depuse în camera mortuară, unde dnii doctori Suțu și Alexian au făcut autopsia cadavrului.* (...)»

Dnii doctori Alexian și Șuțu împreună cu alți medici au făcut la orele 11 o nouă esaminare a creierului ilustrului răposat.

O parte din creier a fost dată în studierea drului Babeș.”

Cine și de ce i-a dat „o parte din creier” lui Babeș, rămâne să ghicească fiecare dintre noi. Dar principala informație care lipsește vizează rezultatul la care a ajuns Victor Babeș – sau Marinescu, pe care se pare că îl numise spre a efectua un studiu amănunțit. Și nu ar trebui să fim surprinși dacă am afla că siguranța cu care Șuțu scrie că Eminescu nu a fost bolnav de sifilis își are rădăcinile și/tocmai în această analiză, ale cărei constatări au rămas secrete – poate pentru a nu agita prea puternic publicul și a nu strica imaginea de „protector” a magistrului.

Merită remarcat modul *impersonal* de prezentare a felului în care ar fi ajuns creierul lui Eminescu la Institutul condus de Babeș: „s’ a adus”. „S’ a adus” de cine?—De vântoase, de talazurile mării, de zbuciumul întregii naturi? Nici în scrisoarea doctorului Marinescu către A. C. Cuza acest aspect nu este mult mai explicit („...mi s’ a adus...”).

De altfel, Gh. Marinescu oferă două variante: cea amintită în *Universul* și cea subscrisă în epistola din 1914, în care nu face nici o referire la vreo sarcină de serviciu trasată de Babeș, care încă mai trăia pe atunci.

În acest prim derutant context, să recitim următorul calup din textul lui Augustin Z. N. Pop:

„Doctorii Șuțu și Alexeanu i-au transmis într-un recipient de sticlă cele două emisfere, fără cerebel. Marinescu își propusese ca prin secționări și observații multiple să studieze particularitățile cerebralității din care luaseră viață poemele lui Eminescu. Emisferul stâng prezenta ulceratii în partea psihică și în sectorul motrice; iar membranele creierului erau injectate și aderente, semne clinice ale tabesului, diagnosticat după reflexe și de către doctorul Șuțu cu câteva zile înainte...”

Fragmentul începe, deci, cu fapta lui Șuțu, îl aruncă în scenă pe Marinescu, după care, fără să atenționeze asupra acestui lucru, continuă cu observații culese din... ziar. Știrile lansate pe piața mediatică de *Constituționalul* (ziar aflat în mâna junimiștilor lui Maiorescu), par a dobândi, astfel, și girul doctorului Gh. Marinescu – lucru total neadevărat. Greșeală nevinovată, datorată unei exprimări defectuoase? Nici vorbă! Drept mărturie stă conjuncția „și”, prin care autorul pretinde că înainte ca Marinescu să ajungă, vezi Doamne, la concluziile pe care A. Z. N. Pop le pune cu de-a sila pe seama lui Șuțu, acesta din urmă ar fi constatat același lucru, pe alte căi.

Este, cred, evident că Augustin Z. N. Pop încearcă să atragă abuziv renumele doctorului Gheorghe Marinescu în această poveste urâtă. Tentativa poate să fie dovada că marele neurolog fie nu a fost deloc implicat, fie, din considerente doar de el știute, a acceptat compromisuri parțiale, pronunțându-se în maniera prezentată, în care sifilisul cert alternează cu cel... probabil. De-a dreptul șocant mi se pare și faptul că doctorul Marinescu nu invocă nici o amintire proprie, de dinainte de 15 iunie 1889, care să aibă legătură cu Eminescu. Nici un titlu de gazetă, nici un zvon, nici o surpriză, nimic, de parcă n-ar fi trăit (și) în acea epocă.

Demn de reținut rămâne și faptul că Gh. Călinescu nu folosește afirmațiile lui Marinescu, deși el le-a parcurs, fie și doar în urma lecturii cărții lui A. Z. N. Pop, pe care o adaugă la impresionanta bibliografie, dar despre care precizează: „*necitat de noi, dar folosit în unele detalii*”. Este metoda frecvent folosită de Gh. Călinescu, și nu numai în monografia *Viața lui Mihai Eminescu*, ci chiar și în *Istoria literaturii române*, unde preia fraze din diverși autori, fără a se osteni să le marcheze cu ghilimelele de rigoare. Dacă alții ar fi procedat la fel, s-ar fi vorbit de plagiat sau de alt soi de fructificare ilicită a unei proprietăți intelectuale.

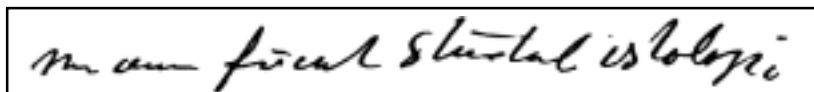
Așa cum s-a văzut, A. Z. N. Pop precizează: „*Doctorii Șuțu și Alexeanu i-au transmis [lui Marinescu] într-un recipient de sticlă cele două emisfere, fără cerebel*”. Fusese acesta afectat de lovitura dată lui Eminescu, conform lui D. Cosmănescu, „după ureche”, sfărâmându-i „*osul capului*”? Sau Șuțu a reținut cerebelul din motive de o cu totul altă natură, acesta putând dovedi absența sifilisului, căci nu degeaba scrie el într-una dintre lucrările lui: „...*cerebelul, pe care Luys îl consideră ca alterat în paralisia generală*” (vezi *Alienatul în fața societății și a științei*)?

Scrisoare măsluită

În destul de multe lucrări, am întâlnit referiri la scrisoarea prin care, la 29 iulie 1914, doctorul Gh. Marinescu ar răspunde unui „*necunoscut*”. Acest document prezintă unele ciudățenii. În plan profesional, constatăm că autorul ei se contrazice, căci, după ce scrie că ar fi observat „*ca leziuni macroscopice,*

realitate si prezinta ca leziuni
macroscopice, o meningita locala

o meningită”, doctorul Gh. Marinescu afirmă: „nu am făcut studiul istologic”

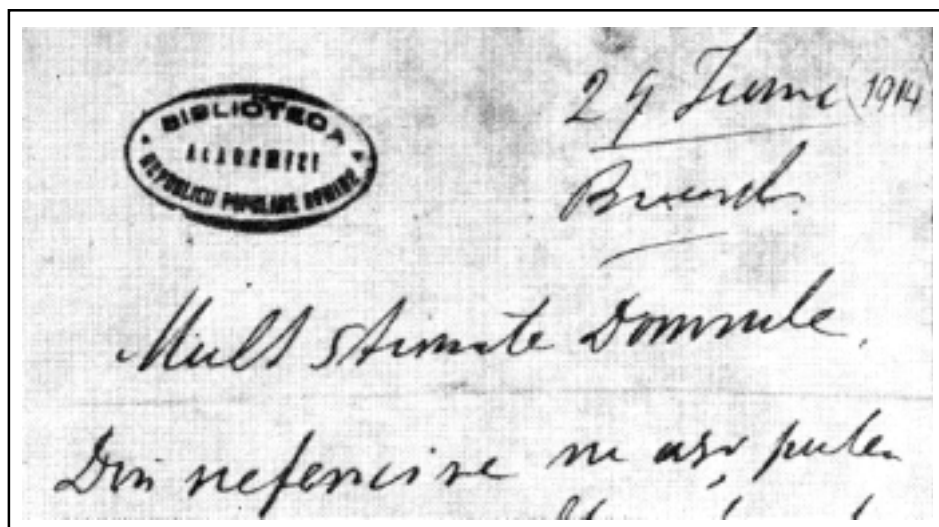
al creierului – deci, nu l-a studiat la microscop! A greșit savantul Marinescu, scriind *mIcroscopice* în loc de *mAcroscopice*? Nu este imposibil, după cum nu e imposibil nici să ne aflăm în fața unui document ticluit (n-ar fi primul din acest dosar descompletat până aproape de dispariție, inclusiv prin ciopârțire cu lama).

Scrisoarea aceasta, așa cum este reproducă de Augustin Z. N. Pop, pare suspectă, înainte de toate, din cauză că nu se indică nici numele destinatarului – o impolitețe pe care Marinescu nu și-ar fi permis-o cu o persoană căreia îi acorda suficientă atenție pentru a-i răspunde. Unele surse (Gheorghe Sărac, de pildă) precizează că epistola ar fi fost adresată „unui ziarist”, altele susțin că ar fi fost trimisă „unui ieșean” (Augustin Z. N. Pop). Cititorului grăbit, presupunând că parcurge lucrările ambilor și că reține tot ceea ce cuprind ele, ca să împace și capra și varza nu-i rămâne decât să-și imagineze că destinatarul o fi fost un „ziarist ieșean”.

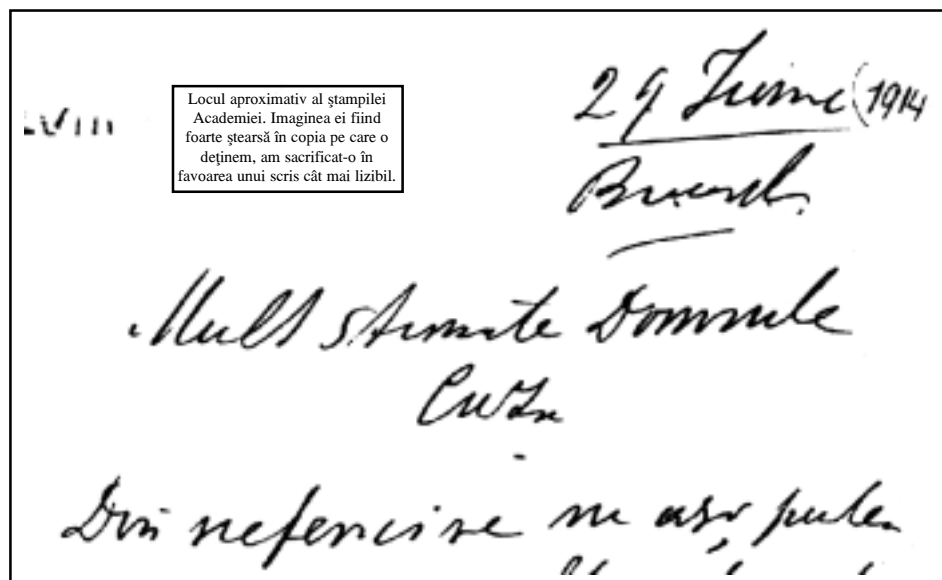
De fapt, ne aflăm în fața unui fals ordinar, comis sub înaltul gir al Academiei R.P.R., a cărei editură a publicat lucrarea lui Z. N. Pop (și a cărei Bibliotecă i-a pus la dispoziție o bună parte din materialul invocat). Se demonstrează, astfel – a câta oară? – că documentele privind cazul Eminescu trebuie analizate cu maximă prudență. Totodată, se pune întrebarea: de ce a fost nevoit Augustin Z. N. Pop să comită acest fals? Ce se întâmplă în lumea înaltă și rarefiată a elitelor?

Numele destinatarului este A. C. Cuza. Foarte probabil ca majoritatea să nu fi știut acest lucru, deoarece, în lucrarea lui A. Z. N. Pop, deși epistola este prezentată în facsimil, lipsește numele lui A. C. Cuza, fiind în mod deliberat eliminat. Aceasta dovedește, în cel mai bun caz, că se scriu cărți din cărți, fără urmă de spirit critic. Cred că, atunci când lipsesc probele indubitabile într-o privință oarecare, ar fi preferabil ca, din când în când, să mai fie emise și teorii greșite, decât să fie urmată, cu moliciunea obedientă a oii, o singură cale, deschisă nu se știe de cine și bătută până devine văioagă. Eroarea *unui*a poate fi lesne îndreptată de *ceilalți*, pe când greșeala colectivă cu greu poate fi corectată de unul singur. Cazul lui Eminescu este mai mult decât elocvent.

Dar, să revenim, prezentând partea care ne interesează din facsimilul lui A. Z. N. Pop.

Între „*Mult stimate Domnule*” și primul rând al scrisorii se poate observa o linie fină, marcând locul de îmbinare al celor două părți, după prelucrarea epistolei. Iată și originalul scrisorii doctorului Marinescu:

Se poate spune că ștergerea numelui destinatarului nu ar fi mare lucru și, de aceea, nici nu ar fi un fals în adevăratul sens al cuvântului? Nu împărtășim această ipotetică părere. De fapt, această mărunță contrafacere ne arată de ce sunt capabili unii dintre istoricii noștri literari și ne face să ne întrebăm: cine

și cum garantează că acela care, tăind astăzi un cuvânt, din dorința clară de a convinge publicul că acel cuvânt nici nu ar fi existat vreodată, mâine nu va tăia o frază ori nu va face pierdute documentele care nu convin? Exemple concrete precum A. Z. N. Pop ar trebui să fie lecții din care să învățăm că acela care tolerează dezinformarea deliberată, oricât de mică și indiferent de pretextele care o scuza, nu mai poate aștepta să i se spună vreodată adevărul.

Faptul că A. C. Cuza i s-a adresat lui Gh. Marinescu ridică mai multe întrebări. Ce spera expeditorul să obțină de la cel chestionat și de ce nu a făcut public răspunsul acestuia? Cine și când a predat Academiei Române scrisoarea doctorului Marinescu? De unde știa A. C. Cuza că Marinescu avusese în mână creierul lui Eminescu, atâta vreme cât faptul nu fusese mediatizat? A umblat zvonul acesta printre junimiștii ieșeni? Cine l-a lansat? Și, dacă i-a cerut lui Marinescu informații „*în privința creierului*” lui Eminescu, să înțelegem că încă de pe atunci existau suspiciuni privind cauza reală a morții acestuia?

Răspunsuri parțiale găsim într-un manuscris aflat la Academie și nepublicat până acum. Aici, A. C. Cuza consemnează, în legătură cu epistola primită de la neurolog:

„La 16 Iunie 1889, după dorința dlui T. Maiorescu, la Spitalul Brâncovenesc s-a făcut autopsia corpului lui Eminescu, dând următoarele rezultate, după arătarile ziarului «Constituționalul» organ al Junimei politice:

«S-a constatat că creeri ... degenerațiune.»

Aceasta e istoria oficială, cum am zice, povestindu-ne ultimul episod al existenței pământești a poetului. Și ca mai totdeauna, și de data aceasta, istoria povestește, dar nu reproduce întreaga realitate. Că să-mi dau seama încă și mai bine despre aceasta – aflând că cercetarea anatomică a creierului lui Eminescu fusese făcută de d. Dr. G. Marinescu, acum profesor la Universitate și Membru al Academiei române – m-am adresat ilustrului savant care a binevoit să-mi dea următoarele prețioase amănunte:

«29 iunie (1914) București

Mult stimate domnule Cuza...» (Urmează restul scrisorii – n. ns.). »

Aceste lămuriri ale dlui Prof. Dr. G. Marinescu ni arată: că nu putem înfiera de la starea anatomică a creierului lui Eminescu, așa precum s-a găsit după moarte, la starea imediat anterioară morței, pentru a zice că Eminescu ajunsese în stare de «ramoliție». Ceea ce de altfel nu corespunde nici cu alte amănunte, pe care le cunoaștem. Acea ce să reținem, e doar această constatare a dlui Prof. Dr. G. Marinescu «creierul era, în adevăr, voluminos, circonvoluțiunile bogate și bine dezvoltate». Meningita constatată se datora desigur lovirei.”

Faptul că în rândul meningitelor se înscrie, astăzi, și cea *traumatică* ne obligă sau nu să luăm în considerare și varianta în care meningita

remarcată, se pare, de Gh. Marinescu „*se datora desigur lovirei*”, așa cum afirmă A. C. Cuza?

Atunci când ne referim la istoricii literari care s-au ocupat de destinul lui Eminescu, unul dintre aspectele neplăcut surprinzătoare constatate este acela că nimeni nu pare să fi fost interesat *să înțeleagă* ce anume se petrecuse. Toți au preluat câteva cuvinte-cheie, pe care le-au perpetuat cu sfințenie – și, probabil, din cauza prea multelor repetări mecanice, azi le vine greu să accepte că în multe privințe s-au înșelat.

În timp, diverși medici au publicat pe seama lui Eminescu studii atât de științific elaborate, încât nu găsim doi care să fi ajuns la aceeași concluzie. În mod normal, departe de a fi lămuritoare, opiniile lor profesioniste, dar... divergente trebuiau să atragă și mai mult atenția, dând de gândit. Nu s-a întâmplat așa. A crede că de aproape o sută douăzeci de ani „dosarul” Eminescu a încăput numai pe mâini de naivi chiar că ar fi o naivitate. Din evoluția lucrurilor, reiese pregnant faptul că Eminescu *trebuia* să fie socotit nebun. Că i se pune diagnosticul de schizofrenie, de sifilis sau de orice altceva, conta prea puțin. Esențial era, repet, ca el, spiritul critic incoruptibil, să fie perceput ca un om cu mintea dusă. Și asta, deoarece Cineva știe bine că pe nebun îl compătimești, dar nu bagi în seamă ce-ți spune. Iar Eminescu supăra tocmai prin afirmațiile lui.

La o jumătate de veac de la decesul lui Eminescu, a apărut cartea lui Gh. Călinescu, obraznică și vicleană. S-au stârnit polemici aprinse. Și nu degeaba, căci atunci încă mai exista o firavă legătură directă cu anii 1880, prin persoane mai vârstnice. De pildă, A. C. Cuza (cel care, vizitându-l în 1887 pe Eminescu la Botoșani, a descoperit trei noi poezii ale acestuia) a decedat în 1947, iar doctorul Gh. Marinescu s-a stins în 1938. Alții, precum I. E. Torouțiu, născut în 1888, nu-l cunoscuseră pe Eminescu în viață, dar strâneau documente legate de acesta – și astăzi, volumele editate de Torouțiu (primul, în colaborare cu Gh. Cardaș) sunt un punct de referință pentru toți cei interesați de Eminescu. Prezența în cele XII volume a unor poziții subiective sau chiar a unor date eronate, nu justifică marginalizarea lui Torouțiu, care apare prea puțin, fiind găsit mai des în bibliografii de ordin... tactic. Mai că-ți vine să te-ntrebi dacă, nu cumva, a supărat prin generozitatea cu care, într-un răstimp destul de scurt, a pus la dispoziția publicului larg corespondență din care un anumit soi de istorici literari ar fi avut despre ce să scrie timp de mai bine de o sută de ani.

Cartea lui Gheorghe Călinescu a revoltat prin conținutul ei, declanșând un adevărat război, încheiat doar după 23 august 1944, chiar dacă verdictul lui

fusese decis, practic, încă din 1936, când Academia Română i-a acordat lui Călinescu premiul „*Hamangiu*” pentru volumele cuprinzând *Viața* și *Opera* lui Eminescu. Faptul că premiul pentru *Viața lui Mihai Eminescu* i-a fost acordat la patru ani de la data lansării pe piață a acestei lucrări argumentat contestată de importanți oameni de cultură, dar imediat după încheierea tomurilor privind *Opera* (la o diferență de câteva luni), arată că monografia a fost premiată ca să se astupe gura celor care o combăteau. Și, astfel, prin premiul Academiei Române, adevărul privind soarta lui Eminescu a fost ca și tranșat, onorabila instituție asumându-și rolul, nu tocmai academic, de gopar. Ne vine greu să credem că n-a știut ce face, inclusiv din motivul că unul dintre membrii ei era vestitul medic Gh. Marinescu. Desigur, ar fi injust să învinovățim întreaga tagmă a academicienilor, mulți – dacă nu majoritatea – mergând pe mâna colegului lor neurolog, care, în 1934 – deci exact la mijlocul intervalului dintre apariția biografiei imparate de Călinescu și premiera ei – a dat publicității un text căruia îi vom acorda numaidecât atenția cuvenită.

În documentarea (?) lui, Gh. Călinescu nu a apelat la știința doctorului Marinescu (care, pe lângă faptul că era unul dintre cei mai proeminenți specialiști români, se număra și printre foarte puținele persoane în viață, care fuseseră contemporane cu Eminescu). Evident, faptul nu constituie o crimă. El surprinde, însă, deoarece Marinescu era o avizată sursă de informații. Bunăoară, el trebuia să știe care era statutul stabilimentului din strada Plantelor numărul 9, trebuia să știe dacă existau ospicii particulare sau nu, dacă Șutu era patron sau numai director, dacă Eminescu a fost sau nu internat la Spitalul *Caritas* și multe alte asemenea necunoscute. Dar, și mai important în cazul lui Călinescu, cel care a acreditat ideea infestării lui Eminescu cu sifilis, rămânea faptul că doctorul Gh. Marinescu putea oferi celor interesați răspunsuri privind măsura în care anumite simptome ale sifilisului puteau fi confundate cu acelea ale alienării mintale, putea trasa o limită relativă între normal și starea de alienare etcetera. Mai mult chiar, miră faptul că Gh. Călinescu, cu toate că era și gazetar, nu a încercat să ia legătura direct cu doctorul V. Vineș, de la care ar fi putut afla multe lucruri nu numai inedite, ci și folositoare (ca să nu spun „obligatoriu necesare”). Orice s-ar spune, lipsa oricărui interviu luat celor care îl cunoscuseră pe Eminescu rămâne stranie.

Lucrurile sunt cu atât mai ciudate, cu cât, încă din 1903, Ilarie Chendi anunță că „*renumitul neurolog și acum academician dr. Marinescu prepară un studiu complet*” privind „*boala lui Eminescu*”. De ce o fi trebuit să treacă

31 de ani până când Marinescu să scrie cele câteva pagini despre Eminescu – pagini din care mai mult de o treime sunt dedicate unor medici și unor pacienți celebri, iar restul rămâne o simplă alăturare de parafraze? Nu cumva în 1903 Marinescu a renunțat la preconizatul studiu tocmai pentru că pricepuse ce s-a petrecut, în realitate?

Să nu trezească suspiciuni faptul că în *Constituționalul* – foaia junimistă care, în mod inexplicabil, a deținut exclusivitatea asupra informațiilor privind rezultatele autopsiei – nu este pomenit și numele doctorului Marinescu, deși, într-o conjunctură încă tulbure și dintr-un motiv și mai incert, creierul lui Eminescu i-ar fi fost trimis lui, nu se știe de către cine („*Creierul mi s-a adus...*”, scrie el) și la îndemnul cui? În numitul cotidian, „*Ultimele informațiuni*” încep cu paragraful: „*Azi după amiazi d-nii doctori Șuțu și Alexianu au făcut autopsia cadavrului lui Eminescu*” și se încheie cu precizarea că trupul acestuia „*va fi depus în biserica Sf. Gheorghe-Nou, de unde...*” Nici un cuvânt despre doctorul Marinescu, a cărui presupusă intervenție ar fi avut loc între aceste două momente. În schimb, peste decenii, avem surpriza să constatăm că doctorul Gheorghe Marinescu apare, brusc, ca girant al diagnosticului pus de Șuțu, dascăl pe care, profesional vorbind, îl depășise.

Poate exagerez, dar, pe un teren încă atât de nesigur cum sunt ultimii ani ai vieții lui Eminescu (unde atâtia nechemăți par să fi fost încurajați să turbure apele), nu prea am de ales; prefer să înaintez cu pași mici, iritant de prudenți și de lipsiți de spectaculozitate, dar (cât de cât) siguri, decât să copiez modelul celor care fac salturi mari, dar care se prăbușesc în genunea prejudecății.

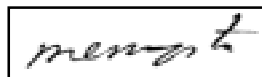
Doctorul Gheorghe Marinescu scrie cu regret și convins de ignoranța noastră: „*Nu s'a păstrat nici craniul lui [Eminescu] ca să'l putem studia, cum s'a făcut pentru Kant, Beethoven și alți oameni superiori*”. Sărmanii! Nu este o ironie ca tocmai „*oamenii superiori*” să fie înmormântați fără cap, doar pentru ca niște mititei să aibă subiect de studiu? Cui ajută încercarea de a localiza reduta geniului, presupus ca fiind ascuns în anumite celule ale creierului, precum puiul în găoace? La ce bun l-am căuta și l-am descoperi, dacă tot nu-l înțelegem? Că de respect, ce să mai vorbim! Savantul Marinescu îl căinează pe Eminescu pentru o vină care, conform acestei scrisori, îi revine integral, întrucât oricât de avansată ar fi fost starea de descompunere invocată, ea nu împiedica analizarea creierului și depistarea, fără dubii, a eventualului sifilis.

Contrazicerile unui savant

Potrivit documentelor, situația doctorului Gheorghe Marinescu nu este tocmai confortabilă. Între altele, el prezintă creierul lui Eminescu în două moduri diferite:

1914 – „*Creierul... nu permitea un studiu fin al structurii circumvoluțiunilor. (...) Creierul era în adevăr voluminos, circumvoluțiunile bogate și bine dezvoltate și prezintă ca leziuni microscopice o meningită¹⁾ localizată în lobii anteriori. Din nenorocire..., nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună.*”

¹⁾ Cuvântul „*meningită*” poate fi doar dedus, grafia nefiind deloc lizibilă, dar, foarte probabil, asta a vrut savantul să scrie.

1934 – „*Necropsia a fost făcută de prof. Șuțu și Alexianu. Creierul cântărea 1400 gr., iar circumvoluțiunile și șanțurile erau foarte bine pronunțate. (Ambele informații apar în Constituționalul din 1889 – n.ns.)*

După 2 zile dela moarte s'a adus creierul la Institutul prof. V. Babeș care m'a însărcinat să mă ocup de studiul acestui organ prețios. El se afla într' o stare de putrefacție din cauza căldurei și nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunțite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonei, creierul s'a pierdut.”

Principala deosebire dintre cele două fragmente constă, așadar, în faptul că primul precizează existența unei „*meningite*”, în vreme ce al doilea se bazează, strict, pe informațiile apărute în *Constituționalul*. Deși afirmă despre creier că „*nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunțite*”, Gh. Marinescu nu oferă nici un detaliu *observat de el* cu ochiul liber. În plus, în *scrisoare* nu face nici cea mai vagă referire la obligația de a pleca în Franța, deși o asemenea coincidență nu se uită ușor – dovadă, douăzeci de ani după ce a scris epistola, încă o avea vie în minte.

De aici și cea mai neliniștitoare întrebare care se pune privitor la doctorul Marinescu: *a ținut el, cu adevărat creierul lui Eminescu în mână?* L-a văzut, măcar? Este scrisoarea din 1914 autentică? Într-unul dintre manuscrisele lui aflate la Academie, A. C. Cuza ne asigură că *da*. Conține ea însă adevărul? Putem crede că Marinescu a uitat de prezența „*meningitei*” sau ne putem gândi că, așa cum el îl implică pe Babeș doar după moartea acestuia, și alții s-au folosit de numele său abia după anul 1938, când a decedat?

Ce afirmă, în fond, neurologul Marinescu că s-ar fi petrecut la Institutul condus de Babeș? În 1914, când Babeș trăia, Marinescu susține – în particular, nu public! – că ar fi văzut *personal* meningita și că *nu se grăbea nicăieri*. Peste două decenii, relatarea se schimbă. Astfel, aflăm că Babeș (acum decedat) îl însărcinase pe Marinescu să studieze creierul lui Eminescu, fără a-i spune: 1) când și de unde a aflat că acesta fusese autopsiat; 2) când, cum și de ce luase legătura cu Șuțu și cu Alexianu și, mai ales: 3) de ce nu-i ceruse tânărului neurolog să participe nemijlocit la întreaga necropsie (unde, potrivit ziarului *Constituționalul*, numai cine n-a vrut n-a venit) și, apoi, să aducă creierul la institutul lor, pentru cercetări suplimentare. Dar Babeș fiind mort din 1926, însuși ilustrul Gh. Marinescu putea acum să scrie orice despre acel Eminescu „*sifilitic și alcoolic, cel mai mare poet al neamului nostru, unul dintre cei mai adânci cugetători de care ne mândrim cu toții...*” etcetera. Oare, cum ar fi să schimbăm persoana și să spunem: „*sifilitic și alcoolic, cel mai mare neurolog al neamului nostru, unul dintre cei mai marcanți savanți ai plaiurilor românești...*”?

Să încercăm să reconstituim implicarea doctorului Marinescu, așa cum este ea relatată în perioada interbelică. Prin urmare, creierul a sosit într-un moment în care medicul tocmai trebuia să părăsească Țara. Deci, se grăbea. Se grăbea, se grăbea, dar cât de tare se grăbea? A plecat în străinătate chiar în acea zi? Unde era în clipa în care a venit „marfa”? Dacă era la Institut și nu a văzut-o – după cum reiese din spusele lui, înseamnă că dezinteresul era covârșitor, de vreme ce nu a rezolvat sarcina primită.

Și-apoi, dacă Victor Babeș știa că doctorul Marinescu urmează să reprezinte Institutul la Sorbona, cum l-ar fi desemnat tocmai pe el să analizeze creierul lui Eminescu? Și de ce tocmai ultra-specialistul Victor Babeș nu ar fi luat nici o măsură pentru conservarea celor două emisfere?

Atunci, cine a trimis creierul, de ce și cu ce rezultat?

Întru totul suspect, nici în amplul articol din 1934, Gh. Marinescu nu precizează cine a avut inițiativa studierii creierului la Institutul Babeș și, mai ales, nu lămurește un aspect și mai ciudat: data morții lui Eminescu. Dacă acesta a murit pe 15 iunie, iar creierul lui a ajuns la Institut „*după 2 zile dela moarte*”, deducem că, din rațiuni care ne scapă, Eminescu a fost în mod deliberat îngropat fără creier?

Revin la întrebarea: cum și de ce a ajuns creierul lui Eminescu de la Spitalul Brâncovenesc la Institutul condus de Babeș? Cum de Gh. Marinescu nu a fost absolut deloc interesat de rezultatele amănunțite ale autopsiei, mărgininu-se să repete doar ceea ce a auzit la alții? Cum de el, marele savant, nu a sesizat că

lipsește documentul obligatoriu, conținând rezultatul necropsiei – consemnare de care ar fi avut mare nevoie pentru a se putea pronunța (cât de cât) în cunoștință de cauză? Dacă lucrurile s-au derulat invers, cei de la Institutul lui Babeș trezindu-se, tam-nesam, cu creierul lui Eminescu în brațe, dar constatând că nu îl pot studia datorită stării avansate de degradare, de ce nu l-au trimis înapoi și de ce nu au făcut public acest fapt?

De asemenea, este bizar că, la rându-le, nici autopsierii Șuțu și Alexianu nu au manifestat interes față de eventualele descoperiri ale colegului Marinescu. Nu în ultimul rând, trebuie să constatăm că o indiferență la fel de mare a dovedit și Maiorescu, omul care se credea specialist în boli psihice și care, încă de la 28 septembrie 1876, nota în jurnal: „*una dintre cele mai animate convorbiri până pe la 12 1/2 noaptea. Despre creierul mare și cel mic (à propos de excitații ale poeziei și Eminescu), apoi despre politică democratică și liberală*” (subl. ns.).

O altă mare uimire stârnește modul neașteptat în care doctorul Gh. Marinescu stabilește diagnosticul „bolii” lui Eminescu.

1914 – În scrisoarea către A. C. Cuza, maladia este indicată în mod indirect: „... *literați distinși cari ca și dânsul au murit de Paralizia generală*”.

1934 – „... *surmenat până la exces, sifilitic și alcoolic, cel mai mare poet al țării...*” bla-bla-bla. Ai zice că lucrurile sunt limpezi. Patru paragrafe mai jos, însă, Marinescu o întoarce:

„*Dacă s'ar fi urmat oarecare norme în studiul boalei lui Eminescu și s'ar fi consemnat toate particularitățile și leziunile lui ne-am fi dat mai bine seama de cauza și felul boalei lui. Din nenorocire, nu s'a putut face aceasta.*

Foarte probabil c'a suferit de paralizie generală atipică, cu remisiuni. Dar ceea ce este surprinzător este că unele turburări au lipsit chiar în faza terminală.” (subl. ns.)

Ce anume îl putea determina pe un academician, pe un medic cu reputația lui Marinescu să facă asemenea viraje? Acum îl numește, ferm, pe Eminescu „*sifilitic și alcoolic*”, acum recunoaște că, „*din nenorocire*”, încă nu sunt certe „*cauza și felul boalei lui*”.

Deci, „*Foarte probabil c'a suferit de paralizie generală atipică, cu remisiuni*”! „*Atipismul*” este convenabil, dar mă întreb dacă, totuși, nu are și el niște limite. De pildă, forțând mult nota, nu cred că o hepatită se poate manifesta ca un infarct ori ca o colică biliară, oricât de *atipică* ar fi ea sau că, în general, omul sănătos poate să fie socotit un bolnav *atipic*. Mă întreb în ce a constat, concret, *atipismul* Paralaziei generale de care se spune că ar fi suferit

Eminescu. Savantul Gh. Marinescu scrie că „*unele turburări au lipsit chiar în faza terminală*” (subl. ns.), dar uită să le enumere pe cele care s-ar fi manifestat și pe baza cărora el a pus ștampila de Paralizie generală. Raționamentul meu nu este, subliniez, al unui medic și, dacă pun aceste întrebări, nu o fac pentru a combate, ci în speranța că lumea medicală – din care au făcut parte Șuțu, Vineș, Marinescu, Isac și alții – va lămuri odată, convingător, acest dosar pe care tocmai numărul exagerat de diagnostice contradictorii îl indică drept maculatură de presupuneri și erori, care minează reputația unui om, pentru a permite câtorva pigmei să i se cocoate pe umeri.

Să mergem pe firul „bolii”, de la începutul ei: deci, în iunie 1883, s-ar fi instalat Paralizia generală progresivă. Aceasta s-ar fi manifestat prin neconținut delir, timp de „*vre-o 6 luni și 8 zile*” (Maiorescu, 18 ianuarie 1884), după care urmează o *remisiune*, Eminescu devenind perfect normal pentru mai bine de doi ani și jumătate, când iar ar fi căzut pradă manifestărilor Paralizei generale, pentru nici două luni. Urmează altă *remisiune*, care durează nici o jumătate de an. Evadat din Iași, „pacientul” Eminescu ajunge la Botoșani, unde caută să scape de regimul cazon și de teroarea sub care trăia între junimiști, ca orice om care se știe permanent urmărit, permanent corectat, permanent îndrumat, dându-i-se peste degete ca unui copil, de câte ori dorea ceva, dar nu avea voie de la Împăratul. Și unde, nu în ultimul rând, nimeni nu îl îndemna să scrie, ca să nu se surmeneze, vezi Doamne, și unde nimeni nu îl ajuta să-și recupereze manuscrisele și biblioteca, toți tratându-l ca pe un alienat irecuperabil. Eminescu pare să se fi împăcat mai ușor cu atmosfera din ospiciu – unde, măcar, nu era cicălit fără încetare – decât cu traiul din Iași, oraș ce-i devenise nesuferit. La Botoșani, după ce petrece doar câteva zile de liniște și pace, se pomenește subit luat pe sus și internat în spitalul din localitate, din motive despre care nimeni nu a scris un cuvânt. Unii zic că se isprăvise iar *remisiunea*. Maiorescu, vorbind doar de două „*recidive*”, contrazice însă această opinie. Refuzul lui Eminescu de a mai primi hrană cât timp s-a aflat în spital (azi, i-am zice *grevă a foamei*) este numai unul dintre argumentele care arată că nu boala era de vină. Urmează cam o lună și jumătate de „reintrare în drepturi” a Paralizei generale, întreruptă de o nouă *remisiune*, de aproximativ un an și jumătate. Starea de deplină sănătate dispare din nou, brusc, atunci când Eminescu revine în București hotărât să redevină om de presă. Abia începuse să se reacomodeze cu mediul bucureștean, când este iar ridicat și închis la Șuțu, de unde nu a mai ieșit decât mort. Totul a durat fix 6 ani, maximum de viață la care ar putea spera și un adevărat suferind de Paralizie genererală, din clipa instalării acestei faze de încheiere. Din acest punct de vedere, lucrurile par a sta chiar ca la carte!

Medicina poate însă admite alternanța Paraliziei generale cu *remisiuni*, după tiparul mai sus prezentat? Întreb.

Indiferent de răspuns, statistica rămâne inflexibilă. Ea ne arată că, în cazul lui Eminescu, „sifilisul” ar fi fost atât de *atipic*, încât, într-un interval de 6 ani, Paralizia generală ar fi fost activă cel mult un an și patru luni, restul de 4 ani și 8 luni fiind trăit în *remisiuni*, în timpul cărora capacitățile intelectuale îi erau neatinse – de unde am putea deduce că Paralizia generală și sănătatea au coexistat, ca două entități distincte, precum patentul și șurubelnița, distrugerea materiei nervoase nefiind decât aparentă sau temporară. Dacă Paraliziei generale i se spune și „*progresivă*”, din cauză că ea este o boală (de fapt, o fază a unei boli) care se agravează continuu, numărul mare al „*remisiunilor*” detectate în cazul lui Eminescu și impresionanta lor întindere în timp, aproape că ne-ar face să credem că, la nevoie, celula nervoasă seamăna cu tufișul și, înmugurind sub mămoasa acțiune a *treponemei*, transformă creierul într-o pădure, care, ca-n poveste, crește pe măsură ce-o defrișezi.

Doctorul Marinescu mai scrie și cuvântul „*leziuni*”. Deducem că, așa cum era de bănuț, Marinescu era interesat să știe dacă au fost descoperite ori ba leziuni de natură sifilitică. Cuvântul „*leziuni*” nu mai este folosit decât o singură dată în actele medicale, când, cu doar trei luni înaintea morții lui Eminescu, doctorii Șuțu, Alexianu și Petrescu (Petrini?) îl examinează, la cererea primului-procuror și constată, între altele: „*nu prezintă pe suprafața corpului leziuni remarcabile*” (23 martie 1889). Ce ne-am putea dori mai clar? Cum putea cineva să ajungă în faza terțiară a sifilisului, fără a avea pe trup urmă de cicatrice tipică acestei stări morbide? Peste decenii, la 1 iunie 1931, V. Vineș va scrie, viclean, într-un articol publicat în *România medicală*: „*Prezenta pe ambele gambe cicatrice, urme ale unor ulcere vechi (sifilitice?)*”. Asupra acestor afirmații ale lui V. Vineș, prezentate mai amplu în pagini trecute nu mai revin, atenționând doar asupra faptului că el însuși, deși îl îndopase pe Eminescu cu mercur, declară că nu știa cu precizie dacă leziunile în cauză erau sau nu „*sifilitice*”.

Bolile psihice curente sunt detectabile prin modul de percepere a realității înconjurătoare, prin relația insului cu sinele, prin tipul de legături dintre individ și mediul în care trăiește *etcetera*. Ele există, cunosc o multitudine de forme, dar nu pot fi depistate prin analiză anatomo-patologică simplă, cum se întâmplă în cazul sifilisului, în general (grație așa-numitului „*sifilis florid*”), și al Paraliziei generale, în special (care lasă în urmă și *gomele sifilitice* – mici tumori). Spre deosebire de schizofrenie, bunăoară (concept introdus în 1901 de psihiatrul elvețian P. E. Bleuler, cu aportul lui H. Meier și C. J. Jung – *schizein* = a

diviza, *phrenos* = spirit), unde dereglările – de un anume tip – sunt produse de cauze nici astăzi totdeauna cunoscute cu precizie, sifilisul, fiind o boală infecțioasă, nu este un „defect” al organismului, ca boala psihică „obișnuită”, ci efectul agresiunii lui de către o altă viețuitoare, microscopică. Dacă schizofrenia nu poate fi depistată prin analiză anatomo-patologică, nu la fel stau lucrurile și cu sifilisul, în general, și cu Paralizia generală, în special. Spirocheta sifilisului produce leziuni vizibile, ale căror urme nu mai dispar în veci și care, în faza

Anul al 51-lea Nr. 228 Miercuri 22 August 1934

Geniul și nebunia lui Eminescu

(Urmare din pagina I-a)

stare de putrefacție din cauza căldurii și nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunțite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonel, creierul s'a pierdut.

*

Puțini oameni au avut o viață atât de nenorocită ca Eminescu. Predestinat la geniu ca și la suferință prin ereditate, stăpânit în cursul vieții, de o constituție și un temperament cu totul special; surmenat până la exces, sifilitic și alcoolic, cel mai mare poet al neamului nostru, unul din cei mai adânci cugetători de care ne mândrim cu toții, această fală a țării n'a avut parte în viață decât de mizerie și desamăgiri iar, după moarte, de o recunoaștere care a întârziat prea mult.

paralizie generală atipică, cu remisiuni. Dar ceea ce e surprinzător este că unele turburări au lipsit chiar în faza terminală.

Nu există un muzeu al reliquiilor lui Eminescu. Casa dela Ipotești e în ruină. Unele din documente privind ultimii timpai al boalei lui cedate de Maiorescu Academiei sunt așezate fără nici o ordine, fără cronologie. Nu mi-am putut da seama încă dacă ele reflectează o desordine intelectuală sau dacă din contră în figurile și formulele matematice ce se găsesc în ele nu scapără încă ideii superioare.

Știm cât de prețuit și important era la antici cultul morților. Constatăm însă cu durere că acest cult a lipsit lui Eminescu, poet genial fără pereche a cărui viață a fost un

terțiară, mai ales dacă apar în creier, nu se mai vindecă, dar de agravat se pot agrava continuu. De altfel, tocmai distrugerea unor centri nervoși ai creierului este cea care poate produce paralizia propriu-zisă. De aceea, în cazul sifilisului cerebral, se poate, eventual, vorbi de perioade de staționare, dar nu și de reveniri spectaculoase la starea de dinaintea intrării în faza terțiară.

Poziția doctorului Gh. Marinescu pare cu atât mai șubredă, cu cât el mai precizează, legat (și) de „foarte probabilul” *atipism* al sifilisului: „Dacă

s'ar fi urmat oarecare norme în studiul boalei lui Eminescu și s'ar fi consemnat toate particularitățile și leziunile lui..." Prin urmare, „boala” lui Eminescu nu a fost urmărită conform „normelor”? Prin urmare, deși acest lucru era obligatoriu prin Lege, nu „s-au consemnat toate particularitățile și leziunile”? Aflăm încă o dată că lui Eminescu nu i-a fost întocmită fișa medicală și că nu au fost emise documente medicale în ceea ce-l privește. Desigur, apare întrebarea: și-atunci, în ce temei vorbește Marinescu? Dacă nu a cunoscut „toate particularitățile și leziunile lui”, cum s-a hazardat să pună diagnosticul de sifilis?

Dar, mai ales, cum să-l credem pe doctorul Gh. Marinescu, când, așa cum se vede în facsimilul de mai jos, Șuțu însuși a scris cu mâna lui, fără să aibă pistolul la tâmplă: „Erroare. Eminescu nu a fost sifilitic”?

De asemenea, repetăm, Șuțu contestă și excesul de băutură, la care, potrivit câtorva voci răzlețe și lipsite de orice argument, s-ar fi dedat Eminescu.

Pe criterii pur subiective, Marinescu pare să aibă în aceștia din urmă încredere mai multă decât are musulmanul în strigătul muezinului.

Povești de adormit copiii critici

Diversiunea cu *infirmiera* neglijentă este o altă poveste... clasicizată, din păcate. Se pretinde că, într-o „comunicare de popularizare”, doctorul Marinescu ar fi declarat că n-a putut studia creierul lui Eminescu, din cauza unei greu credibile erori comise de o biată îngrijitoare anonimă!

Să zicem că Augustin Z. N. Pop are dreptate și să ni-i imaginăm pe Șuțu, Alexianu și Petrescu (Petrini?) cum pun creierul „într-un recipient de sticlă”

și, prin Subaltern, i-l trimit lui Marinescu. Cum a ajuns însă recipientul pe un pervaz încins de soare? Oare, îl putem „vedea” pe Subaltern ajungând la Institutul condus de V. Babeș, predând „recipientul” primei îngrijitoare întâlnite, cea mai toantă, după care fuge la ștrand?

Lucrul este cu atât mai derutant cu cât, conform lui A. Z. N. Pop, doctorul Marinescu era cel care apelase la Șuțu – fiind, prin urmare, direct interesat. Bun profesionist, el știa că, după deces, creierul se alterează rapid, astfel încât, în mod normal, chiar dacă îngrijitoarea ar fi pus creierul în mod intenționat pe pervaz, efectul nu putea fi prea grav, deoarece Gh. Marinescu, anunțat că i-a sosit „marfa”, ar fi apărut imediat, spre a o studia.

Sigur că se pot găsi multe subterfugii convenabile, greu sau chiar imposibil de demontat cu probe materiale. Oricând pot fi invocate elemente de ordin subiectiv, precum neatenția, prostia, întâmplarea nefastă și altele. Dar nu cumva o atare scuză este, în fond, menită să ascundă nemedicilor (adică, majorității covârșitoare) faptul că în cazul lui Eminescu nu există nici un document oficial cerut de Lege pentru autopsii? Nu cumva s-a încercat să se stingă vina penală a doctorului Șuțu, pe seama neglijenței unei anonime femei de serviciu din instituția doctorului Marinescu?

Și cum se face că lipsește orice reacție din partea doctorului Șuțu sau a lui Maiorescu față de „*nebăgarea de seamă*” a salariaților din subordinea lui V. Babeș și Gh. Marinescu? Cum de nu a avut loc nici un dialog pe această temă între cei doi medici? Cum de incidentul nu a fost consemnat nici măcar de atoateștiutorul *Constituționalul*? Complicitate? De ce Eminescu a fost dus la biserică și depus înainte ca Marinescu să returneze creierul defunctului? Era aceasta o practică a vremii? Era creierul lui Eminescu material didactic? Atunci, de ce nu a fost conservat?

Dar, pe lângă toate considerentele mai sus exprimate, proba cea mai solidă că Augustin Z. N. Pop imaginează atunci când aruncă toată vina pe „*nebăgarea de seamă*” a unei îngrijitoare o constituie mărturia lui Marinescu însuși. Deși oferă două variante, nici una dintre ele nu concordă cu istorioara lui A. Z. N. Pop. Concret, în scrisoarea din 1914, Gh. Marinescu susține că „*Putrefacția era datorită faptului căldurei celei mari și probabil că s-a scos prea târziu după moarte*”, iar în articolul *Geniul și nebunia lui Eminescu* este foarte precis, menționând, cum am mai arătat, că institutul lui V. Babeș ar fi primit creierul fix „*După 2 zile dela moarte*”, când „*se afla într-o stare de putrefacție din cauza căldurei și nu a putut fi utilizat pentru cercetări mai amănunțite. Trebuind să plec în străinătate, pentru a asista la inaugurarea Sorbonei, creierul s’ a pierdut.*”

În cazul în care Marinescu ar fi primit creierul lui Eminescu „după 2 zile dela moarte”, înseamnă că i s-a cerut părerea după ce defunctul fusese deja înhumat? Ultima frază citată pune și ea pe gânduri. Dacă creierul s-a pierdut fiindcă profesorul doctor și academicianul Gh. Marinescu a trebuit să plece la Sorbona, să înțelegem că acesta era și un fel de coordonator al îngrijitoarelor? În lipsa lui se dădea totul peste cap în Institut? Oare, Institutul era pustiu? Oare, Marinescu era singurul medic? Oare, Babeș n-ar fi avut curiozitatea să afle verdictul lui Marinescu? Oare, Babeș nu ar fi lăsat nici un rând despre cele întâmplare?

De ce a acceptat prof. dr. acad. Gh. Marinescu să se compromită?

Așadar, academicianul Gh. Marinescu îl infirmă pe Augustin Z. N. Pop în cel mai explicit mod cu putință. Istoriograful nostru nu poate invoca necunoașterea, de vreme ce pomeneste, concret, locul și data apariției „eseului” (greșind doar anul!) și de vreme ce publică scrisoarea în facsimil! Și-atunci, te întrebi: *care a fost scopul invențiilor sale?* A fost ideea lui? Ca și în alte cazuri, A. Z. N. Pop nu precizează de unde deține datele acestea atât de ciudate.

Întrebările se leagă de alta: cine ori ce l-a determinat pe Gh. Marinescu să semneze un articol, din care probitatea lui iese atât de șifonată? Obligații? Apartenențe nebănuite? Poți să nu te întrebi dacă, nu cumva, din punctul de vedere al marelui neurolog, articolul *Geniul și nebunia lui Eminescu* nu reprezintă un compromis necesar Cuiva, care, avându-l la îndemână, să-l fructifice în mod viclean, asigurându-și totodată spatele, grație prestigiului lui Marinescu?

Precizarea că doctorul Marinescu nu a analizat creierul primit de la Șuțu să fie, pentru public, un fel de mesaj subliminal, cu rostul de a convinge că s-ar fi efectuat autopsia (altminteri, neurologul neavând ce studia) și că ea ar fi confirmat diagnosticul pus – dedusă din ceea ce am numi astăzi „transparența” autopsierilor? Ce i-a reținut pe autopsierii Șuțu și Alexianu „să secționeze pentru analize creierul poetului”, cum susține A. Z. N. Pop că ar fi intenționat Gh. Marinescu? În ce au constat, la urma urmei, investigațiile făcute de cei doi medici amintiți? Ce au învățat studenții (a căror prezență la autopsie este invocată de Anonimul mediatizat de G. Potra) de pe urma necropsiei efectuate de doctorul Al. Șuțu, *profesorul de medicină legală al Facultății de Medicină* și care, din 1893, avea să dețină catedra de medicină legală și boli nervoase?

Povestea cu infirmiera neglijentă trebuia să abată atenția de la necropsia propriu-zisă, mutând-o asupra unei imposibile cercetări suplimentare și să explice, astfel, de ce nu a fost atent studiat creierul lui Eminescu? Ideea că s-ar fi dorit un studiu *mai aprofundat* trebuia să inducă publicului, încă o dată, convingerea că rezultatul necropsiei ar fi confirmat diagnosticul de sifilis?

Surprinzător, în relatările doctorului Gh. Marinescu, numele confratelui său Al. Șuțu aproape că nu apare, cu toate că acesta era medicul cel mai profund implicat în cazul Eminescu. În schimb, când prezintă istoricul bolii lui Eminescu, Gh. Marinescu preia substanțial din ideile cuprinse în versiunea incontrolabilă științific a romancierului Gh. Călinescu, îngroșând și mai mult tușele acestuia. De pildă:

„La 28 Iunie 1883 se ivesc primele semne de nebunie. Amenință cu revolverul la Capșa pe Regele Carol I; dus la baia Mitrașevsky lasă apa să curgă în neștire. Personalul sparge ușa pentru a împiedica un dezastru.

Întors acasă rostește cuvinte fără șir, dar rimând între ele. Nu mai recunoaște pe nimeni. Fu condus la Institutul Caritatea a[l] d-rului Șuțu. Avea 33 de ani.”

Penibil! În atât de puține cuvinte, așa potop de ineptii, sub semnătura lui Gh. Marinescu! Deci... însuși Carol I ieșise la *Capșa*, ca să ia un suc? Care este temeiul documentar al acestui nefericit pasaj? Să luăm informațiile, pe rând:

a) Povestea de la Capșa este relatată de o singură sursă, nemedicul Al. Ciurcu, individ care, și el, redă ceea ce pretinde că i-ar fi povestit Gr. Ventura, mort de doi ani la ora așa-zisei dezvăluiri și de un sfert de veac la data apariției textului lui Gh. Marinescu!

b) Episodul „*baia Mitrașevski*” nu este povestit decât după mai bine de două decenii și jumătate, de la momentul în care se pretinde că ar fi avut loc. Prima lui parte, conform căreia Eminescu „*a dat drumul la atâta apă fiartă, încât s-a opărit*” provine dintr-un unic izvor (același Al. Ciurcu), fiind, peste alte două decenii (decii, la aproape o jumătate de veac de la eveniment!), completată de Călinescu, care renunță la opăreală, dar adaugă cu de la sine putere că ar fi fost spartă ușa. Singurul document din epocă, în care se face referire la intrarea în cabina de baie este procesul-verbal al Poliției (ale cărui informații Gh. Călinescu le folosește selectiv și fără a le preciza proveniența). În acest act oficial, nu se spune nimic de spargerea ușii – ba, dimpotrivă: din moment ce a putut fi încuiată după ce „comandoul” și-a încheiat misiunea, rezultă că fusese deschisă fără a folosi mijloace extreme.

c) Nu „*personalul*” băii s-a ocupat de pătrunderea în forță, ci comisarul Nicolescu, ajutat de „amicii” lui Eminescu.

d) Ce „*dezastru*” putea provoca scurgerea apei și cum de nimeni din personalul băii nu a sesizat-o? Informația este, probabil, preluată din cartea lui Călinescu, dar nu a circulat în epocă. Cea mai bună dovadă rămâne faptul că aceasta nu a fost consemnată nici măcar în procesul-verbal al Poliției, cu toate că C. N. Nicolescu, comisarul semnat, avea tot interesul să-și legitimizeze cât mai credibil intervenția.

e) Gh. Marinescu este singurul autor care – de unde oare? – susține că, după ce s-ar fi spart ușa cabinei de baie, Eminescu s-ar fi întors acasă. Să fi umblat în epocă un astfel de zvon? Cei care l-au informat pe Marinescu că, odată revenit în cămăruța lui din Amzei, Eminescu ar fi rostit „*cuvinte fără șir, dar rimând între ele*” nu i-au spus și numele respectivilor martori și cum ajunseseră dumnealor acasă la el?

f) „*Nu mai recunoaște pe nimeni*”, adaugă Gh. Marinescu, contrazicând întreaga memorialistică existentă, căci nimeni nu declară că, întâlnindu-l pe Eminescu, ar fi avut surpriza să constate că acesta nu îl recunoaște. Cu regret, trebuie să remarcăm că eminentul doctor fie nu a citit cu atenție nici măcar lucrarea lui Călinescu, fie fabulează.

g) „*Prof. dr. GH. MARINESCU, Membru al Academiei Române*”, cum semnează neurologul textul său din *Universul*, vorbește de „*semne de nebunie*”, fără a spune în ce constau ele. Referitor la faza în care se găsea „boala”, singura trimitere explicită o face în epistola către A. C. Cuza, când scrie fără ezitare că Eminescu ar fi „*murit de Paralizie generală*” – în articolul publicat în 1934, socotind însă acest diagnostic ca „*foarte probabil*”, dar nu cert!

Și mai curios rămâne însă faptul că doctorul Gh. Marinescu nici măcar nu amintește bilețelul cu pretenție de certificat medical, semnat de Șuțu la 5 iulie 1883 și nu scrie nici un cuvânt despre tratament și evoluția bolii în această etapă.

De-aici, deja, începe să se contureze latura imorală a implicării savantului, frizând tăinuirea infracțiunii, căci rămâne de necrezut ca doctorul Gh. Marinescu să nu fi știut, barem, că nimeni nu putea fi legal internat într-un ospiciu, în absența unui certificat medical eliberat de o *comisie de medici*. Prin urmare, nu se poate crede că el nu a văzut încă de atunci că se comite un abuz fățiș. Oare, din această cauză să fi trecut complet sub tăcere amestecul lui Șuțu?

De altminteri, așa cum am arătat, neurologul Gh. Marinescu recunoaște că nici una dintre puținele probe indubitabile la care a avut acces (conținutul unor articole scrise de Eminescu și probe ale grafiei acestuia) nu indica deloc

sifilisul. Diagnosticul lui, rămas în coadă de pește, a fost pus în temeiul câtorva consemnări ale unor persoane aparținând unui singur grup de interese: *Junimea*.

În fine, un alt argument că doctorul Gh. Marinescu n-ar fi tocmai inocent în această poveste rămâne faptul că, încă din iunie 1889, *lipsește cauza morții lui Eminescu*. S-a vorbit despre ea – mai ales prin presă, s-a *dat de înțeles* că ar fi ba una, ba alta, dar nu există consemnată, concret, într-un document oficial, semnat de legiștii despre care ni se spune că ar fi făcut autopsia, iar certificatul de moarte (numărul 161/1889), pe baza căruia Primăria a eliberat actul de deces necesar înhumării, pare să nu fi fost văzut decât de Nicolae Hagi Stoica, „*oficiar de stare civilă*”, care a consemnat decesul lui Eminescu în *Registrul pentru morți pe anul 1889*. Gh. Marinescu nu numai că o scaldă, însă chiar și atunci când se hazardează să scrie că Eminescu ar fi fost „*sifilitic și alcoolic*”, o face după ce înșiră drept „probe” zvonuri și păreri, venind, repet, dintr-un extrem de limitat număr de guri și niciodată făcând trimitere la pionul principal: defunctul lui confrate, Al. Șuțu.

La vremea apariției sale, articolul lui Gh. Marinescu nu a avut deloc un efect spectaculos. El a început să stârnească valuri mai mari, doar după ce a fost pus pe tapet de A. Z. N. Pop, care l-a întrebuințat după cum i-au dictat propriile nevoi. Afirmațiile lui Augustin Z. N. Pop reprezintă o mare problemă, pentru că, până una-alta, ele există, sună grozav de ferm, sunt preluate de o mulțime de alți autori și, în consecință, continuă să influențeze publicul, îndreptându-l și mai stăruior în aceeași direcție greșită.

•

În atenția Academiei Române

Academia Română a premiat (și) monografia lui Gh. Călineascu, *Viața lui Mihai Eminescu*. Implicit, astfel, ea și-a asumat versiunea acestuia, confirmând pentru opinia publică diagnosticul de sifilis pus de numitul autor lui Eminescu. Cu speranța că nu sunt necesare cereri exprese în acest sens, Academia autosesizându-se într-o chestiune atât de importantă, în care este în joc și prestigiul ei, așteptăm ca renumita instituție să-și precizeze poziția față de argumentele anchetei noastre, fie demonstrând că sunt inexacte, fie corectând eroarea comisă în urmă cu decenii. Dar, indiferent ce decizie va lua, aceasta trebuie anunțată în mod public.

MAIORESCU și EMINOVICII sau MĂȘTILE ÎNGERULUI PROTECTOR

Falsuri noi pentru o minciună veche

Ca și cum n-ar fi prea de ajuns vechile neadevăruri sfruntate, domnul G. Muntean ne oferă o gogoasă fierbinte. În volumul *Eminescu. 100 documente noi* (catalogat de Z. Ornea drept „o nestemată de preț”), G. Muntean scrie:

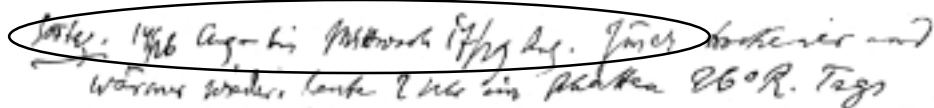
„În Însemnări zilnice Maiorescu adaugă: «Luni 15/27 august 1883. Am fost la sanatoriul Soutzo să văd pe Eminescu. Deliriu neconținut. Nu m-a cunoscut. Trist aspect. Venise fratele său la mine – a profitat de ocazie ca **să iee** (subl. ns.) ceasornicul de aur a (sic!) sărmanului nebun. Și **tată-său** (subl. ns.) a venit la mine.» **Nici pe el** (subl. ns.) nu l-a recunoscut Eminescu, pe care bătrânul sfâșiat de atâtea suferințe, l-a lăsat în seama lui Maiorescu.”

Deși această variantă a textului original cuprinde o sumă de scorneli greu calificabile, aparent, domnul Muntean nu ar fi, totuși, decât pe jumătate vinovat. Într-adevăr, deși nu mărturisește, rândurile de mai sus, pe care le prezintă ca fiind chiar din jurnalul lui Maiorescu, sunt preluate, de fapt, din I. E. Torouțiu (volumul IV). Dacă ne gândim însă că dumnealui a fost și salariat al Institutului condus de Gh. Călinescu, participând la studierea științifică a patrimoniului Eminescu, nimic nu-l poate exonera de răspundere profesională. Este intolerabil ca o asemenea eroare (?) grosolană de text să persiste mai bine de o jumătate de veac, fiind cu elan „clasicizată” prin rutina autorilor de „cărți din cărți”! Cazul domnului G. Muntean, care împarte responsabilitatea cu alți asemenea specialiști, ne arată, încă o dată, că, în cera ce-l privește pe Eminescu,

superficialitatea crasă atinge cote imorale. Se impune tot mai acut o riguroasă reverificare a tuturor documentelor referitoare la Eminescu și o atestare a pieselor autentice, separându-le de munții de talaș pseudo-informativ. Dacă nu se va despărți adevărul indubitabil de rest, se va continua să se parafrazeze după ureche și după interese – caz în care, ce nevoie mai avem de arhive, ce nevoie mai avem chiar de adevăr?

În citatul oferit de ofensivul cercetător G. Muntean, nici măcar datarea nu este conformă originalului, iar formule precum „să iee” („ee”, după Torouțiu) sau „tată-său”, de natură să creeze impresia de autenticitate, nu fac decât să-l înșele pe cititor. Oare, domnul G. Muntean nu știe că fragmentul invocat din jurnalul lui Maiorescu este scris în germană și că, traducerea efectuându-se după anii 1930, nu mai putea fi folosită forma populară (regională) a verbului *a lua*?

Și-apoi, nicăieri în jurnalul lui Maiorescu nu figurează formularea: „*Luni 15/27 august 1883.*” În ziua la care se referă G. Muntean, primele cuvinte sunt: „*Duminică 14/26 Aug. – până Miercuri 17/29 Aug.*”.

În *Însemnări zilnice*, apărute sub îngrijirea lui Rădulescu-Pogoneanu, textul respectă manuscrisul și sună astfel:

„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm [Kremnitz] pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Șuțu. Delirare neîntreruptă. Nu m’ a recunoscut, vorbind într’ una, scuipând în toate părțile. O privește care te întristează și te desgustă, fără nici o atracție. **Acum 2 zile** (subl. ns.) a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) și după aceea fratele său, locotenentul, care s’ a folosit de această ocazie spre a-și anexa ceasornicul **alienatului** său frate.”

Diferența dintre traducerea domnului G. Muntean și original este fundamentală. Maiorescu nu l-a vizitat pe Eminescu în aceeași zi în care i-a avut oaspeți pe tatăl și pe fratele acestuia (15 august), ci doar două zile mai târziu. Greșește involuntar venerabilul G. Muntean?

Comprimând textul mistificat, obținem: „*Am fost la sanatoriul Soutzo să văd pe Eminescu... Nu m-a cunoscut. Venise fratele său la mine... Și tată-său a venit la mine.*” Aici, G. Muntean închide ghilimelele și continuă pe cont propriu: „*Nici pe el nu l-a recunoscut Eminescu*”. Deci, căminarul s-ar fi văzut cu Eminescu, la 15 august, fără să fie recunoscut de fiu-său. Așa cum

se succed frazele, te poți gândi că această afirmație există și în jurnalul lui Maiorescu, poate sub o altă formă, parafrazată de G. Muntean. Nici vorbă! Fratele Matei nu a fost lăsat să meargă la ospiciu, spre a-l vedea pe Eminescu, iar tatăl nu a trebuit să fie oprit, din simplul motiv că nici nu a venit în București, afirmația lui Maiorescu fiind, și ea, neadevărată.

Greșeală? Adică domnul G. Muntean, scriitor de subsoluri de primă mână, nu știe să citească? Mă tem că eroarea dumnealui miroase a premeditare. Și iată de ce: în jurnalul lui Maiorescu, nu se face vorbire nici de drumul bătrânului Eminovici la ospiciul lui Șuțu, nici de întâlnirea lui cu Eminescu. Prin urmare, G. Muntean fie deține informația din altă parte decât de la Maiorescu (caz în care avea obligația să menționeze sursa), fie aceasta îi aparține – situație în care se impunea să o susțină cu probe. Cum probe nu există, rezultă limpede că domnul G. Muntean are dreptul de autor asupra adăugirii cu pricina. În consecință, nu putem crede decât că a încercat să se folosească în mod oneros de spusele altcuiva, după ce, din slabă cunoaștere sau din interes, le adăugase informații ireale, produs al propriei fantezii.

În fine, după pasajul citat, domnul G. Muntean nu se astâmpără și mai adaugă un paragraf, ce pare scris de un om care s-a trezit brusc dintr-un somn cu visuri ciudate: „*Deci* (subl. ns.) *ceasul a fost «reclamat» înainte de perioada «recluziunii acestuia la Viena», cum presupunea nu demult Augustin Z. N. Pop în citata sa lucrare (?) la p. 349-350*”. Aproape că te sperii. Și ce-i cu asta? E de rău, e de bine? Care este legătura și, mai ales, care este relevanța „presupunerii” lui A. Z. N. Pop, când acest lucru îl aflăm direct din jurnalul lui Maiorescu, unde este notat negru pe alb? Dacă asta e principala *concluzie* pe care o poate trage domnul G. Muntean, oftăm și spunem și noi, ca dumnealui, în originala-i traducere: „*Trist aspect*”.

Ca orice anomalie, și această fraudă informațională ridică întrebarea: de ce a fost nevoie de ea? Din disperare? Maiorescu nu e astăzi apărat atât pentru ceea ce a scris, cât pentru *sistemul* pe care l-a creat? De ce domnul G. Muntean se străduiește prin orice mijloace să dea legitimitate acțiunilor întreprinse de Maiorescu împotriva lui Eminescu? Rămâne un grav și semnificativ indiciu că, undeva, s-a știut totuși adevărul în legătură cu Eminescu.

Oricât s-ar strădui, domnul G. Muntean și alții nu reușesc să ne convingă că Gheorghe Eminovici și-ar fi vizitat fiul la ospiciul lui Șuțu și că acesta nu l-a recunoscut. Pretenția Magistrului, care afirmă că ar fi primit dezlegare de la căminar să se ocupe de Eminescu rămâne o tentativă penibil eșuată. Maiorescu însuși s-a împotmolit aici.

O epistolă care n-a fost trimisă

Anumite surse istoriografice pretind că, în ziua de 15 august, la el acasă, Maiorescu ar fi purtat cu Matei Eminovici o discuție decisivă pentru destinul lui Eminescu. Sosit la București special pentru a-și scoate fratele de la Șuțu și a-l lua pe Eminescu cu sine, la Râmnicu Sărat, în urma acestei conversații, din motive necunoscute, Matei ar fi renunțat la acest proiect.

Pe de altă parte, avocatul Maiorescu susține că, în aceeași zi, ar fi primit și vizita bătrânului căminar Eminovici, cu care ar fi stabilit o înțelegere „paternalistă”, privitor la Eminescu. Gheorghe Călinescu prezintă acest episod cu siguranța celui care preia informațiile direct din *Monitorul Oficial* („Gheorghe Eminovici, venit la București, declară că lasă asupra lui Maiorescu «toată îngrijirea materială și morală», iar un frate, **probabil** Matei, smulse criticului ceasornicul de aur al poetului” – subl. ns.). În realitate, cuvintele citate de Călinescu sunt culese din bine ticluitul jurnal al lui Maiorescu, singurul loc în care apar aceste informații. Cine le ia de bune poate crede că Eminovicii au aruncat în spinarea bietului Maiorescu povara obligațiilor lor familiale și s-au retras la umbră, să joace stos. Aceste informații false continuă să fie acreditate public, grație superficialității (lașității?) unor istorici literari.

Dar să derulăm itele pe îndelete.

Despre pretinsa întâlnire Maiorescu – Gheorghe Eminovici există patru mențiuni scrise (trei ale lui Maiorescu și una a Harietei). Două au fost făcute în 1883, celelalte – în primăvara anului următor. Iată-le, cronologic:

17 august 1883 – Maiorescu consemnează în jurnalul intim:

„Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) și **după aceea** (subl. ns.) fratele său, locotenentul...”

Atrage imediat atenția faptul că, potrivit magistrului, cei doi Eminovici nu ar fi venit împreună, ci separat – ca la dentist. Coincidență? Oricum, merită reținut faptul că Maiorescu nu se arată defel surprins de această neașteptată potrivire a lucrurilor.

18 octombrie 1883 – Potrivit unor lucrări de istorie literară, Maiorescu i-ar fi scris lui Gheorghe Eminovici (sublinierile îmi aparțin):

„Stimate Dle,

Starea fiului D-stră și amicului nostru **literar** M. Eminescu nu s' a îndreptat încă, și așa **am hotărât cu toții**, cei de aici, să-l trimetem pe cheltuiala noastră la Institu[tu]l de alienați din Viena și să-l lăsăm acolo vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l așezăm la Golia sau la Mărcuța, ca pe un bolnav fără leac.

Cu prilejul venirii D-voastre la București, ne-ați declarat că lăsați asupra noastră toată îngrijirea materială și morală pentru nenorocitul D-voastră fiu. Cu toate acestea, m' am crezut dator a vă da de știre despre cele de mai sus.

Primiți, vă rog...”

Scrisoarea în sine nu există. Textul este preluat din jurnalul lui Maiorescu, unde apare ca proiect de epistolă. De altfel, cuprinsul acestei așa-zise scrisori este caligrafiat de altcineva (se pare că de fiica avocatului) și ocupă o pagină care, lucru simplu de demonstrat, a fost în mod deliberat rezervată, fiind completată ulterior.

(Cuvintele „*am hotărât cu toții*” sunt una dintre cheile textului de epistolă. Ele arată de ce a fost necesară și această nouă măsură olografă. Concret: avocatul Maiorescu știa bine că, în cazul în care Eminescu ar fi fost declarat în mod oficial alienat, trebuia instituită curatela și constituit consiliul de familie, din care tocmai el risca să nu poată face parte [„*Acei care vor fi provocat interdicțiunea, nu vor putea face parte din consiliul de familie*” – Codul civil, articolul 441]. Totodată însă, în lipsa curatelei, dispărea suportul juridic care să permită menținerea lui Eminescu în balamuc. Și-atunci, Maiorescu a întocmit documente astfel redactate, încât din ele să se poată crede că acțiunile sale s-ar derula cu știrea și cu acordul familiei Eminovici. Numai că, chiar să fi vrut, căminarul nu putea transmite nimănui drepturi de curator asupra lui Eminescu, atâta vreme cât acesta nu era pus sub interdicție. Or, din punct de vedere juridic, până la moarte, Eminescu s-a aflat în deplinătatea capacității de exercitare a drepturilor lui civile. Pentru avocatul Maiorescu, esențial era ca, într-un raft al arhivei Tribunalului Ilfov, să existe un dosar legal înregistrat, pe a cărui copertă să scrie: „*Interdicția Mihailu Eminescu*”).

Deocamdată, lipsește dovada că textul în discuție ar fi fost expediat și că ar fi ajuns la destinatar. O probă că misiva nu a depășit niciodată filele jurnalului lui Maiorescu rămân și epistolele Harietei. De pildă, la 7 martie 1884, ea scrie: „... *Mihai, despre care n-am nici o știre, decât acele ce se aud prin jurnale*”. Dacă textul din jurnalul lui Maiorescu ar fi ajuns la Ipotești, sub forma unei scrisori, desigur că el ar fi fost invocat de Harieta.

51
Dnii George Eminovici. București 18/30 Octombrie 83.
(Epistolară (Dile-
Notă, om)

Scrisoare de la,

Darea finului doctore și amicului
nostru literar M. Eminovici, iust a îndreptat
gura, și așa am înțeles, cu toți cei de aici,
să-l trimitem pe cheltuielile noastre la
Festivalul de acienari din Kana. Și să-l
pășim acolo vreme de un an. Dacă
nu se va îndrepta până atunci, să fi
timpul venit să-l așezăm la gale
sau la Mărunta, ca pe un bolnav
fără leac.

Ca primul venit doctore la București.
Ne-ati declarat, că lăsați asupra noastră
toată îngrijirea materială și morală
pentru nenorocitul doctore fin. Cu
toate aceste nu am crezut datore
a vă da de știre reținerile de mai
sus.

Primisti, ve rog, încredințarea de
osebitei mele simțuri.

T M,

Tot la concluzia că textul n-a fost expediat conduce și faptul că, dintre toate cuvintele care compun primul rând:

„Dnii George Eminovici București 18/30 Octombrie 83”,
numele destinatarului este caligrafiat de Maiorescu într-un spațiu lăsat liber
de cel/cea care i-a slujit drept scrib. Să deducem că, atunci când a fost conceput
textul, magistrul nu cunoștea cu precizie numele căminarului și domiciliul
lui exact, adresa fiind, și ea, adăugată tot de Maiorescu? Dacă aceste elemente

au fost completate ulterior conceiverii amintitului text, mai putem accepta că Maiorescu chiar avusese o discuție de o asemenea mare însemnătate, cu un om care i-ar fi lăsat în seamă „*toată îngrijirea materială și morală*” a lui

toată îngrijirea materială și morală

Eminescu, dar căruia nu-i cunoștea nici numele, nici adresa?

7 martie 1884 – Harieta se adresează lui Maiorescu, printr-o scrisoare caligrafiată tot de o mână străină. Fragmentul care ne interesează acum este următorul:

„Aflând încă de la răposatul tată că Domnia Voastră ați fost totdeauna generos către sărmanul frate Mihai și ați luat asupra Dvoastră îngrijirea lui materială și-l sprijiniți după cum se poate, Vă rog din toată inima a mă înștiința în ce grad se află boala fratelui meu în prezent și ce știri aveți D.Voastră despre sămanul Mihai, căci nu știu unde a mă adresa.

Mulțumindu-Vă din toată inima pentru generozitatea [pe] care ați probat-o totdeauna cu nefericitul și iubitul meu frate Mihai...”

Acest pasaj constituie o probă de politețe, care astăzi pare exagerată, dar care, în epocă, era frecventă în lumea orașelor și târgurilor noastre. În cazul de față, ea poate a fost ușor îngroșată, date fiind firea autoarei, interesul personal, diferența de vârstă și distanța socială, care o separa de fostul (și viitorul) ministru.

Formulări precum: „*generozitatea [pe] care ați probat-o totdeauna*” au, așadar, un suport pur axiomatic, neverificabil. Harieta nu avea de unde să știe cât de generos era Maiorescu în realitate și cum se manifesta acea generozitate, după cum nu știa dacă, nu cumva, Eminescu plătise cu asupra de măsură pentru o dărnicie care nu subțiasse defel punga magistrului, căci se bazase pe banii statului (în perioada studenției lui Eminescu) și pe colecta publică (după 28 iunie 1883). Mai mult, însuși tatăl ei, cel de la care aflase toate acestea, nu era cu mult mai bine informat decât ea asupra relațiilor Eminescu – Maiorescu.

Faptul că și anterior, precum la 5 noiembrie 1880, Harieta îi scria lui Maiorescu, sperând ca acesta s-o ajute („*Mihai îmi datorește de 14 luni una sută galbeni*”) ne arată că, încă de pe atunci, în gândul ei, Maiorescu era un fel de șef al lui Eminescu – poate și un Mecena. Astfel, cuvintele: „*ați fost totdeauna generos... și ați luat asupra Dvoastră îngrijirea lui materială și-l sprijiniți după cum se poate*” nu se mai referă exclusiv la anul 1884, ci la o perioadă mult mai mare. (Aceși veche și statornică percepție asupra lui

Maiorescu o va determina pe Harieta să-i scrie acestuia și la 19 octombrie 1886, când zadarnic îl va ruga, cu cerul și cu pământul, să o împrumute „*cu 600 franci pe termin de două luni*”, pentru a-și plăti medicul.)

Nu este exclus ca buna părere a Harietei despre magistrul să se fi datorat unor lucruri mărunte, de care noi nu avem habar. În fond, pentru ca un om obișnuit să devină erou nu e necesar să îl cunoască, personal, fiecare dintre toți ceilalți și să îl măsoare. Ajunge ca în târg să i se dea drumul unui zvon favorabil Cuiva, pentru ca respectivul să devină faimos. Mulți vor vorbi despre el cu aplomb, fără a-și pune întrebarea elementară: individul chiar există și chiar este ceea ce se spune despre el că ar fi? De aceea, părerea Harietei putea fi rezultanta unor informații aparent neimportante, dar care, alături de anumite altele, să schimbe semnul unei convingeri. De pildă, nu putem exclude ca însuși Eminescu să fi contribuit, în mod involuntar, la conturarea unei imagini favorabile lui Maiorescu. Bunăoară, în epistola prin care anunța părinților moartea unuia dintre frații lui (Șerban), Eminescu adăuga: „*Maiorescu promisese ca, începând de la 1 ianuarie anul viitor, să-i facă un mic ajutor lui Șerban de 60 franci pe lună. Acest ajutor se-nțelege că acum e de prisos*” (scrisoare nedată, expediată în a doua parte a lui noiembrie 1874). Avem vreun motiv să eliminăm aprioric ipoteza că Harieta a aflat și ea de intenția lui Maiorescu și că a prețuit-o, așa cum se cuvenea? Pentru logica ei era aberant să creadă că, din moment ce Maiorescu se arătase dispus să-l ajute pe Șerban, fără a-l cunoaște, pentru Eminescu trebuia să fie numai lapte și miere?

La 7 martie 1884, Harieta afirmă, ce-i drept, că aflase de la defunctul ei tată de atenția cu care Maiorescu l-ar fi înconjurat pe Eminescu, numai că ea nu face nici o referire la vreo *înțelegere* anterioară, în acest sens, între căminar și Maiorescu. Ea *nu invocă întâlnirea celor doi*, deși contextul era mai mult decât favorabil unei atari rememorări. Pur și simplu, mulțumește pentru implicare, fără a preciza în ce consta aceasta.

Și mai elocvent este însă faptul că, atunci când răspunde Harietei (14 martie 1884), *nici măcar Maiorescu nu pretinde că ar fi avut o înțelegere cu căminarul*. Această idee privind existența unei convenții între cei doi apare numai în *jurnalul lui Maiorescu*, în suspectul text antedat, pomenit mai sus.

Harieta nu spune în mod explicit că Gh. Eminovici s-ar fi întâlnit special cu Maiorescu la București, ci doar că Maiorescu ar fi luat asupra lui „*îngrijirea materială*” – fapt care oglindea opinia de mai largă răspândire, privind protecția acordată de magistrul lui Eminescu. După un prim anunț apărut în *România*

liberă din 2 septembrie, patru zile mai apoi, aceeași gazetă face loc unei știri concepute chiar de Maiorescu și care începe așa:

*„Notița luată după Națiunea, în care spuneam că mai mulți români de bine au contribuit să ajute pe iubitul și nenorocitul nostru Eminescu, ne facem o plăcere modificând-o în sensul adevărului, căci **nu oamenii de bine contribuiesc, ci prietenii, și numai prietenii** și îndeplinesc o datorie către o ființă iubită”* (subl. ns.).

Aceasta este, așadar, generozitatea la care se referă Harieta.

De altfel, după ce Harieta îl roagă pe Maiorescu să-i transmită vești noi despre Eminescu, își explică astfel propria necunoaștere: *„căci nu știu unde a mă adresa”*. Oare, dacă între tatăl ei și Maiorescu chiar ar fi existat o *înțelegere*, nu ar fi fost căminarul înștiințat unde e spitalizat fiul lui?

Epistola în discuție este ciudată și în ceea ce privește grafia. În mod cert, ea nu a fost scrisă de mâna Harietei. Întrucât, potrivit datelor trecute în capul primei pagini, pare a fi fost concepută la Ipotești, unde atunci nu exista o a treia persoană care să i-o pună pe hârtie, este posibil ca această scrisoare să constituie ultimul document scris de fratele ei Nicu, înainte de a-și face testamentul și de a explica sumar ce l-a împins la sinucidere (9 martie 1884). Însă, la fel de bine, epistola poate fi un fals comis cu un scop anume.

14 martie 1884 – Abil, când răspunde Harietei, Maiorescu o întreabă, între altele:

„Bătrânul D-voastră tată, când a fost pe la mine la București în August anul trecut, mi-a spus că tot capitalul său mobil era de 18.000 franci! Care este partea, care îi revine acumă lui Mihail, după moartea tatălui său?” (subl. ns.)

Patru zile mai târziu, Harieta îi trimite o scrisoare de răspuns, din care lipsește, însă, absolut orice referire, cât de aluzivă, la *„capitalul mobil”* ori la vizita tatălui ei la București. *E ca și cum n-ar fi citit fraza subliniată*. Ea nu pare să știe nimic despre vreo *înțelegere* între tatăl ei (decedat cu vreo două luni în urmă, la 8 ianuarie) și Maiorescu, căruia îi mulțumește din bun-simț (poate, și din calcul), pentru, credea ea, *„părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihail”*.

Atât de exacta dimensionare a capitalului mobil al căminarului nu constituie nici pe departe o probă indubitabilă că Maiorescu ar fi discutat cu Gh. Eminovici. Trecem peste absența oricărei garanții privind precizia acestei informații și ne amintim că, la fel de bine, ea îi putea parveni lui Maiorescu prin Matei

sau prin „amicii” din Iași, care îl țineau la curent cu toate cele. Sau, poate, în cine știe ce context, ea a fost aflată în vara anului 1881, când Gheorghe Eminovici a venit în București spre a fi examinat de doctorul Kremnitz („... *de oarece* – precizează nepotul său, Victor – *suferea de bășică, boală de care a și murit*”). În plus, dacă cifra ar fi fost rostită chiar de căminar, în 1883, ar însemna că Maiorescu a mințit prin omisiune, în ziua de 17 august a aceluiași an, când, referitor la pretinsa vizită a lui Gheorghe Eminovici, a notat doar atât, într-o paranteză: „*anecdote din societatea moldovenească de odinioară*”, dând astfel impresia că musafirului nu-i păsa de soarta fiului lui, închis la Șuțu. Erau mai importante anecdotele, decât pretinsa înțelegere, referitoare la Eminescu?

În fine, rămâne o nedumerire: dacă Maiorescu chiar ar fi trimis scrisoarea din 14 martie 1884, înseamnă că aceasta ar fi ajuns la Ipotești într-un moment în care Harieta era obligată să-și facă bagajul și să se mute definitiv, pentru a ceda locul noilor proprietari. Să zicem că a socotit scrisoarea lui Maiorescu suficient de importantă pentru a o lua cu sine. Dar, peste 6 ani, ea avea să moară singură, unii autori consemnând că puținele ei lucruri s-au împrăștiat, care pe unde s-a nimerit. Citez din I. Păun-Pincio:

„Câteva luni de la moartea poetului, într-o dimineață, pe strada Teatrului din Botoșani, se scoteau în vânzare câteva lucruri; o canapea, vreo două sofe și niscaiva cărți. Era mobilierul lui Eminescu. Nefericita lui soră murise și ea – și acuma aceste câteva lucruri, toate vechi, toate hârbuite, găiau lumei de sărăcia, de mizeria în care au trăit cei cari le-au avut...”

Această epistolă a lui Maiorescu către Harieta nu a fost copiată în jurnalul autorului. Ce noroc orb a făcut ca textul ei să ajungă până la noi și ce ghinion a lovit vrăful de scrisori trimise de Cornelia Emilian aceleiași Harieta (care o asigura că nu a pierdut nici una dintre ele), de s-au dus toate pe Apa Sâmbetei?!

Acestea sunt singurele „probe materiale” pe care istoricii literari își întemeiază certitudinea că Maiorescu și căminarul s-ar fi întâlnit la București, în miezul lui august '83, în casa celui dintâi. Precum se vede, lucrurile nu sunt tocmai simple. Existența unui document nu garantează, obligatoriu, și autenticitatea lui, iar autenticitatea nu ajunge pentru a fi siguri că acesta cuprinde adevăruri.

În analiza noastră, trebuie să mai luăm în calcul și următoarea afirmație a Harietei: „...*Matei, care este obligat a-l ține, luându-i toată partea lui*” (18 martie 1884). Așadar, în mintea ei, Eminescu rămăsese în familie, nu fusese „înstrăinat”. Harieta nici nu-și imagina că Maiorescu și fratele ei

mai mic ar putea fi rivali, în dorința lor de a se ocupa, care mai de care, de Eminescu. Scrisoarea avocatului Maiorescu, în care acesta, după ce se interesa de capitalul mobil al Eminoviciilor, o întreba ironic: „*Poate să vie la Ipotești? Sau aveți altă propunere?*”, deși el avea „ploile” aranjate în acest sens, probabil că o și speriasse puțin – de aici, multe ei scuze și explicații, referitoare la modul în care Matei a vândut totul la Ipotești, precum și precizarea, perfect reală, că ea e „*singură [și] pribeagă*”, lipsită de orice putere financiară. Și-atunci, îl aruncă în față pe Matei: „*iar că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă D-lui singur*”.

Clara contra Titus

Ziua de 15 august, când prin casa lui Maiorescu s-ar fi perindat atât căminarul, cât și mezinul familiei Eminovici, mai are o sumă de necunoscute. Prima vizează cauza care a provocat acea întâlnire. A fost ea rodul invitației lui Maiorescu? În acest caz, înseamnă că Maiorescu avea un plan anume, despre care nu a menționat nimic. Au sosit Eminovicii din proprie inițiativă, acționați de puteri telepatice nebănuite? Puțin plauzibil.

Slavici notează o frază pe care căminarul i-ar fi scris-o lui Eminescu, prin primăvara-vara lui 1883, după îmbolnăvirea lui Nicu: „*Mi s-a urât viața; fă ce faci și vino de-l ia, ca să-l duci în vreo casă de sănătate*” (Eminescu – omul). Dacă ar fi să-l luăm în serios pe șirian, ar trebui să admitem că starea fizică a bătrânului Eminovici era deosebit de precară – caz în care simpla idee că el ar fi bătut drumul până în Capitală fără scop și fără a fi chemat ar deveni aberantă.

Să-i dăm credit avocatului Maiorescu și să încercăm să refacem „filmul” întrevederilor, folosind relatarea lui, de gazdă. Deci, Maiorescu se pomenește cu un bătrân la ușă. Află că îl cheamă Gheorghe Eminovici, îl poartă înăuntru, iar celălalt dă curs invitației și, odată pătruns în casă, începe să povestească „*anecdote din societatea moldovenească de odinioară*”. Așa, tam-nisam? A intrat și a început să spună snoave, întrerupându-se doar ca să guste din dulceață? Și a spus și a tot spus, iar când i s-a terminat repertoriul, musafirul de la Ipotești s-a ridicat brusc și a plecat, să-i bucure și pe alții cu istorioarele lui?

Nicăieri, versatul avocat Maiorescu nu afirmă că, în timpul acestei discuții, ar fi fost analizată situația lui Eminescu. Această idee nu a fost nici măcar aluziv consemnată în vreuna dintre notițele lui, necum susținută cu dovezi! Ea ar putea fi doar presupusă: o dată ce acceptăm că Maiorescu a primit vizita

căminarului, în august 1883, bunul-simț ne obligă să credem că, în timpul unei asemenea întrevederi, nu putea fi ocolit tocmai subiectul central: Eminescu.

Dar să privim și alte detalii privind presupusa tranzacție patrimonială Maiorescu – Gh. Eminovici. Dacă venirea căminarului fusese neanunțată, normal era ca acesta să o motiveze într-un fel. Ce dorea căminarul, de fapt? Mister total! În nici un caz, nu se poate crede că scopul sosirii lui ar fi fost acela de a spune anecdote sau, în cel mai fericit caz, de a-l ruga pe Maiorescu să se ocupe în locul lui de soarta propriului fiu! Ce fel de discuții s-au purtat? Cum s-a ajuns la – zice Maiorescu – *declarația* prin care căminarul lăsa asupra lui „*toată îngrijirea materială și morală*” a lui Eminescu? Dacă înțelegerea de care vorbește Maiorescu chiar a fost încheiată, înseamnă că el avea nevoie de ea. Atunci, cum se explică faptul că, personal, nu făcuse nici un demers spre a o determina, totul datorându-se numai întâmplării? Ce valoare juridică avea o asemenea convenție exclusiv orală și care nici nu preciza drepturile și obligațiile fiecărei părți? Cum putea Maiorescu să preia oficial „*toată îngrijirea materială și morală*” a lui Eminescu, fără să-și asume o răspundere, cât de mică? Și-apoi, putea căminarul să-și dea fiul pe mâna altuia, fără să încerce să îl revadă, măcar o clipă? O fi locuit Gheorghe Eminovici la Ipotești, dar numai prost nu era. Matei scrie despre tătâne-său:

„Mulțumită însă memoriei uimitoare pe care o avea (calitate moștenită de Mihai), apoi din citit, și din contactul cu lumea cultă, știa de 300 de ori trei clase primare. Vorbea bine rutenește, leșește (=polonește), nemțește, muscălește și pricepea și franțuzește; cum zicem noi, nu-l puteau vinde Francezii.”]

Să zicem, însă, ca Maiorescu. Deci, căminarul îi oferă prin mandat vocal soarta propriului fiu și pleacă. Maiorescu n-apucă bine să ia o lingură de supă, când, ca la ghișeele Primăriei, se aude iar „toc-toc” la ușă. În prag, un mustăcios, înalt de fix 1,68 m. Se prezintă: Matei Eminovici, locotenent, și spune ce-l mânase într-acolo. Voia să-l scoată pe Eminescu din balamuc și să-l ducă la Râmnicu Sărat. În urma conversației care are loc, Matei este însă și el determinat să renunțe la plan. Prin ce metode, nu știm. În schimb, cunoaștem că, despre acest moment, Clara Maiorescu își informează cumnata de la Iași, în termenii următori:

[Eminescu] „*Are un frate ofițer, care e țicnit; deunăzi a fost și a vrut să-l scoată [de ia Șuțu] și să-l ia la țară. Cum însă Eminescu e înscris de Titus, doctorul nu-l eliberează decât după declarația acestuia. Natural că aceasta nu se poate întâmpla, decât la cererea tatălui, acesta însă n'a scris nimănui aici.*” (Textul a fost publicat în *Convorbiri literare*, mai 1937.)

Primul lucru care ne atrage atenția este acela că soția lui Maiorescu nu pomeniște nimic de vizita tatălui lui Matei, petrecută – în versiunea magistrului cu doar câteva ceasuri înainte (dacă nu minute). Mai mult decât atât, ea se referă la căminar ca la o persoană aflată departe: „*acesta însă n’ a scris nimănui aici*” (subl. ns.). În cazul în care bătrânul Eminovici ar fi fost în strada Mercur 1 la data pretinsă de Maiorescu, Clara ar fi vorbit, înainte de orice, de opinia exprimată oral de acesta, în dialog cu ea și/sau cu soțul ei. „*N-a scris nimănui aici*” echivealează cu *nu a luat legătura cu nimeni din familia ei*. De asemenea, nici un cuvânt din relatările Clarei nu susține teoria că bătrânul Eminovici i-ar fi dat mână liberă soțului ei, în privința îngrijirii „*materiale și morale*” a lui Eminescu. Nici explicit, nici implicit.

Un accent suplimentar îl pune cuvântul „*însă*” („*acesta însă n-a scris...*”), care arată că Eminescu ar fi putut fi pus în libertate, *însă* tatăl lui, care avea dreptul să ceară acest lucru, *nu a scris* nimic în acest sens.

Dacă Matei cel „*țicnit*” avea nevoie de avizul tatălui, i-l putea cere și avea toate șansele să îl și obțină. Ceva necunoscut nouă l-a făcut însă, repet, să renunțe la proiect. În orice caz, dacă Gheorghe Eminovici ar fi căzut la învoială cu Maiorescu, cu doar câteva ceasuri înainte de apariția lui Matei, respectivul acord ar fi constituit principalul argument folosit de magistrul pentru a respinge cererea locotenentului. Cel puțin pentru moment, știind că dreptul de decizie îi revenea tatălui său, Matei ar fi fost obligat să se supună.

Din toate cele de mai sus rezultă că, în mod cert, căminarul Eminovici n-a pășit în casa lui Maiorescu la mijlocul lui august 1883 și, pe cale de consecință, el nu avea cum să-l „mandateze” pe acesta, dându-i dreptul de a decide asupra lui Eminescu. În această situație, devine limpede că așa-zisa „*scrisoare*” din 18 octombrie 1883 nu a fost expediată. Faptul este cu atât mai credibil, cu cât, așa cum am dovedit cu altă ocazie, Maiorescu a mai comis un asemenea fals, atunci când a pretins că l-ar fi vizitat pe Eminescu la 1 ianuarie 1884, la Döbling, după ce ar fi petrecut singur noaptea de Anul Nou, la hotel. Și tertipuri similare mai întâlnim în practica „ocrotitorului” junimist.

Ceasul rău al avocatului Maiorescu

Pe scrisoarea primită de la Matei (data expedierii: 18 iulie 1883), Maiorescu notează, la o dată necunoscută:

„NB I-am răspuns, a venit la București, a luat din vechia locuință a lui Mih. Em. un ceasornic de aur, rămas în păstrare acolo, a venit să mă vadă promițând ajutor bănesc

M. Ioan război,
a venit la
București,
a luat din vechea
locuință a lui
Mih. Emin. un cea-
sornic de aur, reșes
în păstrare acolo,
a venit să mă vadă,
promitând ajutor
bănesc pentru între-
ținerea bolnavului,
dar n'a trimis nimic,
și n'a mai scris nimic,
a dispărut.

Nota lui M. Aiorescu, pe scrisoarea primită de la Matei Eminovici - 18 iulie 1883

Din punct de vedere „tehnic”, se remarcă faptul că, în această notă, cuvintele „*I-am răspuns*” sunt scrise cu litere mai groase și mai șterse. Asta mă face să cred că restul textului a fost adăugat mai târziu, cu alt instrument de scris sau cu cel vechi, recondiționat. În sine, consemnarea în doi timpi ar fi un lucru normal, dacă ne gândim că venirea lui Matei în București s-a produs după ce i răspunsese Maiorescu. Conținutul completării o scoate însă din sfera firescului.

Povestea acestui ceasornic ne interesează sub patru aspecte: 1) dacă Matei l-a luat cu adevărat, la 15 august; 2) motivul sub care și l-a însușit; 3) dacă l-a luat din proprie inițiativă ori a fost îmboldit în acest sens și 4) unde se afla ceasul când a sosit locotenentul în Capitală.

Referitor la prima necunoscută, nu am știință ca Matei să fi destăinuit cuiva că, în acea zi, i-ar fi luat lui Eminescu tocmai acest ceasornic, primit cadou de la căminar. De fapt, afară de Maiorescu, nimeni nu mai relatează acest gest, deși, dacă ar fi fost real, ar fi stârnit protestul multora, Maiorescu neavând nici un interes să-l păstreze secret.

Un argument de natură să conteste afirmațiile lui Maiorescu privitoare la ceasornic ne oferă și Victor Eminescu (fiul cel mai mare al lui Matei), care îi scrie lui Corneliu Botez, la 13 aprilie 1909:

„Când Gh. Eminovici a plecat în București (începutul lui iulie 1881) a cumpărat din București și a dăruit lui Mihai un ceas de aur cu lanț de 40 de galbeni, ceas pe care l-a păstrat deși a dus de multe ori lipsă. La moartea lui Mihai s-a găsit și (subl. ns.) o mulțime de monede antice.” (Dacă informația privind ceasornicul nu este preluată chiar de la Caragiale, atunci confirmă spusele acestuia: *„Peste câțiva ani a venit în București tata lui Eminescu. Era un bătrân foarte drăguț, glumeț și original. Făcuse o bună afacere și venise să-i cumpere fiului haine și ceasornic...”* – În Nirvana).

Din amintita formulare a nepotului Victor, rezultă că, până după deces, atât ceasul, cât și neașteptata *„mulțime de monede antice”* (unde or fi acum?) au fost accesibile numai lui Eminescu. Cât de mult ținea acesta la ceasul în discuție, aflăm din scrisoarea lui către Chibici:

„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion. Încolo aș voi să știu dacă pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos.” (12 ianuarie 1884).

Este limpede că primele patru lucruri care îl interesau pe Eminescu în acel moment erau: libertatea, cărțile, manuscrisele și ceasul.

Sub ce pretext ar fi luat Matei ceasornicul? În două din cele trei locuri în care consemnează fapta atribuită lui Matei, Maiorescu nu specifică, preferând să ne lase să imaginăm tot ce e mai rău. În cel de-al treilea document, o epistolă către Emilia (4 iunie 1887), devine chiar agresiv, scriind în legătură cu banii strânși de aceasta în numele lui Eminescu:

„Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta. Frate-său, Căpitanul Eminowitz (deci, Maiorescu era la curent cu avansarea acestuia, fiind interesat de soarta lui – n.ns.) a profitat de boala poetului pentru a’i fura ceasornicul de aur. Aceasta este singura ușurare ce a adus-o situațiunii” (subl. ns.).

Întrucât lipsește un răspuns ferm la întrebarea: când invocă „*boala poetului*”, Maiorescu se referă la episodul din 1883 sau la cel petrecut în 1887?, acest citat poate fi interpretat în două moduri.

Să le luăm pe rând, în ordine cronologică.

Indiscutabil, ceasul putea fi furat doar o dată. De aceea, dintre posibilele argumente care pot conduce la concluzia că Maiorescu ar plasa fapta lui Matei în vara anului 1883, absența oricărei știri conform căreia acesta ar fi ajuns în 1887 la Botoșani rămâne, poate, cel mai important. Un element similar este faptul că, în cazul în care căpitanul ar fi făcut, totuși, acest drum și ar fi încercat să-și însușească ceasornicul, Harieta ar fi reacționat, măcar prin vaiete către Cornelia Emilian. Dacă plecăm de la premiza că, în scrisoarea în discuție, Maiorescu s-ar referi la anul 1883, am avea trei documente maiorești care incriminează același lucru. Două sunt din 1883 (jurnalul personal și nota de pe scrisoarea lui Matei), iar altul din 1887 (epistola către Emilia). Sesizăm însă două detalii. Pe de o parte, scrisoarea din 1887 surprinde, fiind cel puțin ciudat ca Maiorescu să își anunțe sora despre pretinsul furt la *patru ani* de la comiterea lui și fără a preciza când a avut loc! Pe de altă parte, verbele „*a lua*” și a-și „*anexa*”, folosite în 1883, au fost înlocuite cu „*a fura*”, patru ani mai târziu. (În vreme ce mulți autori doar sugerează că Matei nu ar fi fost tocmai model de moralitate, domnul G. Muntean, mergând necondiționat pe mâna lui Maiorescu, îl etichetează pe militar, scurt și sigur de sine: „*neonestul*”. Fericiți cei ce nu-și pun întrebări!)

Aceasta ar fi prima variantă.

Dacă ne gândim însă că această scrisoare către Emilia a fost redactată la câteva zile după ce Eminescu fusese internat în spitalul din Botoșani și că magistrul nu indică nici măcar anul în care ar fi fost furat ceasul, devine posibil ca afirmațiile lui Maiorescu să privească „*boala poetului*” din 1887.

Un alt argument în acest sens poate fi și faptul că, în întreaga scrisoare, Maiorescu se referă numai la lucruri de strictă actualitate, „furtul” lui Matei fiind relatat imediat după exprimarea temerii că „*faimoasa Henrietta*” ar putea „*mânca*” cei 825 de franci abia colectați de Emilia. De aceea, pare improbabil ca atunci când scrie ironic că frauduloasa însușire a ceasului ar constitui „*singura ușurare*” adusă de ofițer „*situațiunii*” lui Eminescu, magistrul avea în vedere fapte petrecute cu ani în urmă, la o dată și într-un context pe care nu le menționează. În fine, chestiune de detaliu, Maiorescu scrie că ceasornicul ar fi fost furat de „*Căpitanul Eminowitz*” (până la 30 august 1886, Matei fusese locotenent).

Evident, în clipa în care am admite această a doua variantă, am accepta că, la Botoșani, Eminescu avea ceasornicul cu el – deci, Maiorescu a mințit atunci când a scris în jurnal că Matei și-ar fi „*anexat*” bunul fratelui lui cu ani în urmă. Iar dacă a mințit în scris, evident că nu a făcut-o pentru sine, ci pentru cei cărora le-a fost destinat acest jurnal. De unde și concluzia că ar trebui să mai reflectăm, înainte de a decide dacă asemenea foi scrise sunt sau nu de „*inestimabilă valoare*”. Putem avea surpriza să constatăm că sunt foarte... estimabile!

Poate nu vom ști niciodată la ce moment anume s-a referit Maiorescu, în epistola lui. Poate, nici el însuși nu avea ceva clar în minte, esențială fiind încercarea de a denigra cu orice preț. Din fericire, în judecarea problemei de fond contează mai puțin când și cum a mințit Maiorescu ori dacă a încurcat minciunile. Oricum ar sta lucrurile, intervenția lui olografă în jurnalul intim, pentru a adăuga că Matei și-ar fi „*anexat*” ceasornicul lui Eminescu, este incontestabilă și ea nu atestă onestitate. Dacă și-a anunțat sora asupra acestui pretins furt cu patru ani întârziere, imaginea lui se umbrește și mai mult. Dacă, atunci când a „informat-o”, se referea la fapte din 1887, situația îi devine chiar și mai precară, întrucât nici copiii nu l-ar crede pe cel ce pretinde că același eveniment a avut loc la două date diferite, între care nu se află o zi sau o lună, ci patru ani!

Cu altă ocazie, Maiorescu afirmă că respectivul ceasornic ar fi „*rămas în păstrare*” la Slavici, unde rezultă că fusese lăsat în mod special. Să ne închipuim că, și în august 1883, locuința lui Eminescu continua să se prezinte așa cum o prinsese seara zilei de 28 iunie – adică inclusiv cu hainele (acum mucegăite?) azvârlite în mijlocul încăperii? Oare, casa Slăvicioaiei era muzeu, casă de amanet sau depozit de obiecte pierdute?

Nimeni nu consemnează data la care camera închiriată, știută ca „*locuința lui Eminescu*” a fost golită de ultimele mărunțișuri aparținând acestuia,

redevenind una dintre odăile familiei Slavici. De ce? Oare, din cauză că averea cea mai de preț a cămăruței (manuscrise, bibliotecă, ceasul de aur) fusese transportată la Maiorescu, iar lui Slavici i-a fost rușine să dezvăluie acest fapt, de care era parțial răspunzător? Să-i fi venit șirianului peste mână să spună că n-avusese răbdare nici măcar o lună, să vadă dacă, nu cumva, lucrurile reintră în normal? Nu știu dacă de aici putem concluziona că a știut dinainte ce avea să urmeze, Eminescu fiind condamnat fără drept de apel, dar îmi este limpede că acest mărunț aspect pune (și el) în cu totul altă lumină „prietenia” lui Slavici față de Eminescu. Că, desigur, nu degeaba, ulterior zilei de 28 iunie 1883, cei doi nu au mai păstrat nici un fel de legătură!

Pentru ca Matei să poată lua ceasornicul, el trebuia, în primul rând, să cunoască adresa lui Eminescu. Relațiile locotenentului cu ceilalți frați nu par să fi fost dintre cele mai strânse. Știm, bunăoară, că, la 6 aprilie 1880, a avut loc a doua căsătorie a lui Matei (cu Ana Condeescu) și că, a doua zi, Eminescu i-a scris Harietei: *„Mateiu s-a însurat ieri. Mi-a trimis o invitație prin poștă (până în 1883, Eminescu avea să-și schimbe însă de mai multe ori locuința – n. ns.), pe care am primit-o abia azi după amiazi. Dacă-i scrii, scrie-i că-l felicit – eu n-am nici vreme nici dispoziție”*. Într-o tonalitate asemănătoare se înscrie și răspunsul lui Nicu, către Eminescu: *„De la Mathe[i] n’am știri, nici cunosc adresa sa”* (aprilie 1883).

Să presupunem însă că, direct de la Eminescu sau printr-o terță persoană, Matei obținuse într-un fel oarecare ultima adresă a acestuia. Ca să intre în cameră, trebuia să aibă nu numai acceptul proprietăresei, ci și pe acela al Poliției, care, conform documentelor din dosarul de curatelă 968/1883, ar fi sigilat ușa încăperii. Să zicem că ar fi trecut și de aceste piedici și iată-l pătrunzând în odaie! Este singur sau supravegheat? Dacă e întovărașit continuu de cineva, înseamnă că alții au responsabilitate pentru păstrarea bunurilor lui Eminescu – bunuri pe care nici măcar membrii familiei nu le pot prelua fără să se întocmească un act doveditor. Firește, în această ipoteză, Matei nu are cum să-și „anexeze” vreun lucru din cameră, oricât i-ar sticli ochii după el. Dacă este singur și bandit precum îl prezintă unii, înhață ceasul, îl scapă în buzunar, apoi își vede de drum.

Dar, dacă ne uităm mai atent, mai zărim un detaliu: ceasornicul în cauză nu stă agățat pe perete, să-l vezi și din stradă, ci este închis în lada cu manuscrise (unde, probabil, Eminescu îl pusese pentru mai multă siguranță). Să credem că Matei făcuse efortul de a pătrunde ilegal în locuința lui Eminescu doar pentru a scotoci printr-o ladă cu hârtii, în care nu știa că s-ar afla ceasul?

De-ar fi să ne luăm după Maiorescu, ar trebui să acceptăm că Matei ar fi ajuns acasă la dumnealui neinvitat și fără motiv – ca și căminarul și, în general, ca orice necaz. Pur și simplu, l-ar fi purtat picioarele în strada Mercur, înțepenind în dreptul casei de la numărul 1. Din fericire, chiar dacă nu oferă amănunte, scrisoarea Clarei dezvăluie mobilul acestei vizite: Matei nu se găsea în București pentru a înhăța lucrurile lui Eminescu și a fugi cu ele într-o cazarmă de provincie, ci pentru a-l scoate pe frate-său de la balamuc și a-l duce „la țară”. Soția magistrului nu scrie însă nimic despre ceasornic. Să înțelegem că Matei, după ce și-l însușise, a simțit un subit imbold de a i se spovedi doar lui Maiorescu, la ureche?

Mă întreb: cu ce scop ar fi mers Matei la „*vechia locuință a lui Mih. Em.*” (care numai sigiliu pare să nu fi avut, de intra și ieșea cine vrei și cine nu vrei)? Avocatul nostru nu spune, pe șleau, că rostul drumului ar fi fost acela de a pune mâna pe ceas, dar lipsa unei alte explicații o suplinește cu brio. Adesea, exprimările eliptice sunt mai penetrante decât cele tranșante și, mai ales, nu incumbă responsabilitate.

Era capabil Matei să profite de „boala” fratelui său, pentru a-l ușura de un lucru la care acesta ținea atât de mult? Ne lipsește orice temei faptic pentru a crede că ofițerul era în stare de asemenea meschinării. Dimpotrivă, avem în schimb certitudini privind modul în care era apreciat locotenentul Matei de către superiori. Iată câteva exemple, decupate în viteză din „*Registrul de personal al Dlui ofițier Eminovici Matei, născut la 1856 Noembr. 16 la comuna Cucoreni, județul Botoșani*”, publicat de A. Z. N. Pop în *Contribuții documentare*:

„*Ținută bună, inteligent; cunoaște reglementele. Nu servește destul de bine fiind cam leneș*” (1 ianuarie 1877); „*...foarte harnic, de o capacitate reală și foarte cinstit*” (1 iulie 1878); „*...cam îndărătnic, cred că este onest... Nu-i cunosc nici un viciu, datorii nu are, este un ofițer distins*” (1 ianuarie 1879), același ofițer precizând, în toamna aceleiași an: „*...m-am convins că-i f. cinstit*” (septembrie); „*...ca cassier mi-a dat proba de o onestitate exemplară*” (1 iulie 1880); „*Caracter nobil și foarte onest*” (1 ianuarie 1883); „*Foarte activ și cinstit*” (februarie 1883); „*f. harnic și f. cinstit, serios și prevăzător*” (septembrie 1885); „*Foarte cinstit*” (1888); „*incapabil de a tăgădui un adevăr, chiar de i-ar fi nefavorabil*” (1891-1892).

Și, pentru a avea un tablou cât mai complet, trebuie spus că militarul Matei Eminovici a ajuns nu o dată la arest. Prima pedeapsă, „*închisoare patru zile pentru întârziere peste concediu*”, a primit-o la 30 august 1876. Referitor la aceasta, A. Z. N. Pop scrie: „*Matei, chemat lângă patul agoniei mamei sale,*

asistase la înmormântarea Ralucăi și-și prelungise primul său concediu ca ofițer”. Celelalte sancțiuni s-au datorat vorbelor sale: • „...pentru că a calificat pe Lt. Col. Șerbănescu care urma să-l învoiască, străjer de la 11 Februarie și colonel de contrabandă” (8 iunie 1881); • „...pentru răspuns indisiplinat către căpitan Eliad” (16 iunie 1881); • „...pentru mai multe lipsuri nemotivate de la instrucție, calificând-o în officeri prostie de nici un folos real” (octombrie 1883); • „...pentru cuivintele insultative aduse Administratorului Niculescu în fața gradelor inferioare, pe care l-a făcut pungaș, care deși relativ adevărat, dar nu în fața gradelor inferioare” (16 februarie 1885); • „...calificând pe Dl. General Pencovici civil în uniformă și o calamitate pe capul Divisiei” (martie 1889); • „...pentru că a făcut raport necuviincios contra căpit. Pleșoianu” (ianuarie 1891). La 18 iunie 1892, Matei își înaintează demisia din Armată, cerând cu această ocazie să i se elibereze „un extract după calificativele ce le-am avut în timpul carierei mele militare, căci dacă prin felul caracterului meu eram incompatibil cu serviciul militar, în lumea civilă acestea sunt de o însemnătate terțiară, și fiind că voesc a intra într-un serviciu privat, să nu se ia faptele mele din viața militară drept viciuri, incapacitate, cunoștințe restrânse sau lene.”

În sfârșit, citând din consemnările colonelului Gramont, privitor la „faptele de vitejie ale lui Matei Eminovici în timpul războiului de Independență”, A. Z. N. Pop adaugă:

„A făcut campania ca sublocotenent cu Reg. 4. A luat parte în lupta de la Smârdan și a fost decorat cu Steaua României cl. 5-a. Assemine a luat parte la înconjurarea Plevnei și a fost decorat cu Virtutea Militară. (...) A luat parte la intrarea în Plevna și la bătălia de la Smârdan.” Același istoric literar completează: „Decorat de șase ori”, Matei „rămâne, dincolo de micimile omenеști ale unor ofițeri uitați, vrednic titular al următoarelor decorații și medalii române și ruse: «Virtutea militară, Crucea Trecerii Dunării, Steaua României cl. A V-a de Război, Crucea de aur cu spade a Sf. Stanislav, Comemorativa Rusă, Apărătorii Independenței”.

Pe cine să crezi? Pe ofițerii din care am citat – toți, dezinteresați (ba, unii, aflați chiar în conflict cu Matei) – sau pe Maiorescu și pe urmașii lui?

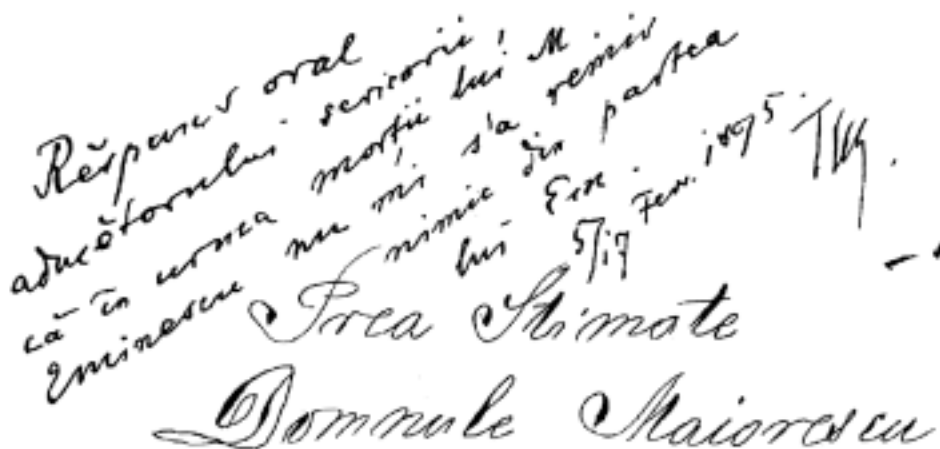
Este adevărat că, după moartea lui Eminescu, prin câteva declarații hazardate, Matei a adus deservicii destul de importante imaginii acestuia, dând apă la moară detractorilor. Dar această vină, la care nimeni nu se referă, pentru că, prin ușurința cu care a scăpat unele cuvinte, Matei devenea util, rămâne departe de a ne îndritui să certificăm reaua lui credință și, mai ales, nu permite să acredităm ideea că ar fi acționat mânat doar de dorința câștigului material.

Oare, dacă Matei ar fi fost atât de hrăpăreț și de incorect, ar mai fi așteptat el până la 2 februarie 1895, ca să ceară – zadarnic – lui Maiorescu să-i predea biblioteca lui Eminescu? La data invocată, el scrie din Mizil:

„Respectos vă rog să bine voii a încredința biblioteca fratelui meu care a rămas la Dumneavoastră în urma morții sale”.

Pe colțul acestei epistole, Maiorescu a notat:

„Răspuns oral aducătorului scrisorii, că în urma morții lui M. Eminescu nu mi s'a remis nimic din partea lui Em. 5/17 Febr. 1895.”

Răspuns oral
aducătorului scrisorii
că în urma morții lui M.
Eminescu nu mi s'a remis
nimic din partea
lui Em. 5/17 Febr. 1895. T.M.
Dna Maiorescu

Sigur că nu i se putea remite nimic „din partea” lui Eminescu, abandonat în ospiciul lui Șuțu și jefuit de magistru până și de puținele bunuri pe care le avea! Și sigur că biblioteca nu și-a însușit-o „în urma morții” lui Eminescu (cum naiv crede Matei), ci încă din momentul primei sechestrări. Viclenia lui Maiorescu sare în ochi. Încercând să se joace cu cuvintele, el ocolește adevărul, răspunzând, practic, la o solicitare care nu-i fusese formulată. Mai exact, Matei se referă la acele cărți care, „în urma morții” lui Eminescu, au „rămas” (în continuare) la Maiorescu, nicidecum la unele care i-ar fi „fost remise” din partea defunctului, după decesul acestuia. Poți să califici altfel decât drept mizerabil, aproape gangsteresc, modul josnic în care Maiorescu a furat biblioteca și manuscrisele lui Eminescu, după care a încercat cu perseverență să-l denigreze pe Matei, moștenitorul de drept?

Există domni care comentează laudativ și aproape cu satisfacție notița lui Maiorescu. Între ei, unii pretind chiar că minciuna ordinară, dacă e spusă

de un om cu multă carte, slujește Patria și Neamul. De pildă, G. Muntean scrie, referitor la invocata apostilă a lui Maiorescu:

„Lucrurile n-au stat chiar așa, însă, om cu experiență și cu destule date privitoare la ținuta fratelui poetului (?), Maiorescu a preferat o abatere de la adevăr pentru a evita fapte de care se temea, probabil: risipirea manuscriselor și a cărților poetului” – pe care, ne-am convins, a preferat să le risipească personal. Domnul Muntean continuă: *„Pe urmă, formal, va fi fost adevărat că «în urma morții lui M. Eminescu nu i se remisese nimic din partea lui Em.(inescu)», deoarece cărțile și manuscrisele erau, se pare, de mai demult la el. Nu-i exclus să se fi gândit a le pune la adăpost chiar de Eminescu, care, în timpul bolii, le-ar fi putut răvăși sau distruge.”*

Fără comentarii!

Logicianul Maiorescu își dă singur palme

Dacă punem alături afirmațiile lui Maiorescu însuși, privind „anexarea” acestui ceas de către Matei, observăm că ele se contrazic cu frenezie:

♦ La 17 august 1883, magistrul scrie în jurnal (unde, completând *la cold*, nu greșește decât dacă vrea): *„...a fost la mine... locotenentul, care s’-a folosit de această ocazie* (subl. ns.) *spre a-și anexa ceasornicul alienatului său frate”*. Dacă Matei a profitat de vizita la Maiorescu pentru a lua ceasul, înseamnă că instrumentul se găsea în casa magistrului. Dacă așa stăteau lucrurile, faptul constituie o dovadă că nu Matei furase ceasornicul (cum, reamintesc, o informează magistrul pe soră-sa). În cazul în care ceasornicul se găsea în casa din strada Mercur 1, înseamnă că Maiorescu însuși era hoț. Și, într-o atare ipoteză, Matei, departe de a fura, devine recuperator al bunurilor fratelui său, ajuns în mâini străine, lipsite de orice drept de a le deține. Cât de mare a fost nerușinarea, s-a văzut și atunci când Maiorescu „a donat” Academiei manuscrisele lui Eminescu, asupra cărora nu avea nici urmă de drept de posesie. Chiar și astăzi, în hârtiile onorabilei instituții, se face vorbire de cărți de-ale lui Eminescu, *donate* de Maiorescu!

♦ La o dată incertă și în contrast cu consemnările din jurnal, Maiorescu schimbă scenariul, notând pe scrisoarea primită de la Matei: *„...a luat din vechia locuință a lui Mih. Em. un ceasornic de aur”* (subl. ns.).

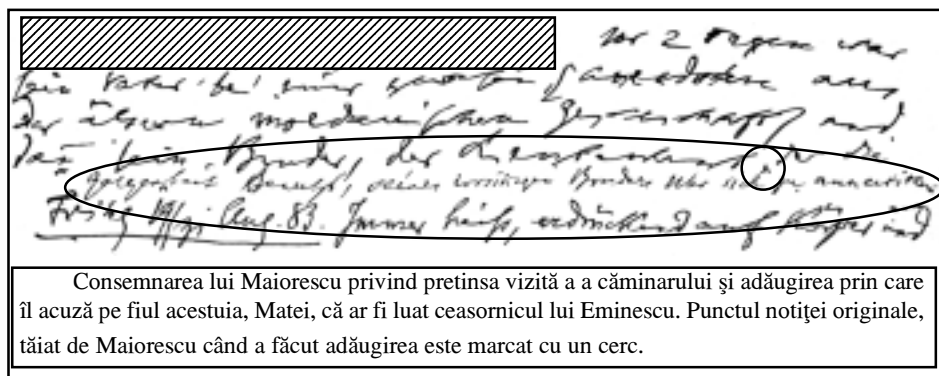
Cum „*vechia locuință*” a lui Eminescu nu era acasă la Maiorescu și cum mă îndoiesc că același lucru poate fi luat, simultan, din două locuri diferite, chiar dacă am presupune că locotenentul ar fi suferit de cleptomanie, el nu

avea cum să-și „anexeze” din casa magistrului un obiect aflat la altă adresă. Concluzia e clară: Maiorescu iarăși, și iarăși, minte!

Manuscrisul jurnalului maiorescian ne oferă și altă surpriză. În ziua de 17 august 1883, referitor la primirea lui Matei, magistrul a consemnat doar două-trei cuvinte:

„Acum 2 zile a fost la mine tatăl său... și după aceea fratele său, locotenentul”.

Atât! Ulterior, poate peste o zi, poate peste un an, Maiorescu a apucat din nou pana, a șters discret punctul de după „locotenentul” și a continuat: „care s'a folosit de această ocazie spre a-și anexa ceasornicul alienatului său frate”. Este foarte posibil ca, tot în perioada în care a înghesuit acest rând între două șiruri scrise cu cel puțin câteva zile înainte, să fi completat și nota făcută pe marginea scrisorii primite de la Matei, în iulie 1883.

Consemnarea lui Maiorescu privind pretinsa vizită a a căminarului și adăugirea prin care îl acuză pe fiul acestuia, Matei, că ar fi luat ceasornicul lui Eminescu. Punctul notiței originale, tăiat de Maiorescu când a făcut adăugirea este marcat cu un cerc.

Relele intenții ale lui Maiorescu transpar cu atât mai evident, cu cât el se muncеște să-l compromită cu orice preț pe Matei, dar nu suflă o vorbă despre scopul real al vizitei acestuia: acela de a-l duce pe Eminescu cu el, la Râmnicu Sărat. Vezi Doamne, Matei l-ar fi vizitat doar ca să-i calce covoarele, să-i mănânce dulceața și să-i facă promisiuni pe care sigur le va încălca!

Și mă mai întreb: dacă Maiorescu, așa cum susține, s-ar fi angajat față de căminar să preia „toată îngrijirea materială și morală”, cu ce obraz ar fi acceptat el oferta lui Matei, de a-i trimite bani? Ce obraz trebuia să aibă, pentru a nu-i spune mezinului Eminovicilor ce tocmai discutasese cu tatăl lui?

Și aici, revenim la întrebarea: cum anume a reușit Maiorescu să-l convingă pe Matei să-l lase pe Eminescu la Șuțu? Nu putem ști cu precizie ce tip de discurs a folosit Maiorescu în acea zi, dar putem bănui. De pildă, pare foarte probabil ca „argumentul” forte folosit de Maiorescu să fi constatat în documente măsluite, precum procesul-verbal al Poliției și fișuica semnată de Șuțu –

ambele, culese din dosarul de curatelă numărul 968/1883. Firește, aceste falsuri nu erau destinate numai lui Matei. Piese ale acestui dosar rămăneau foarte eficiente pentru posteritate – când, de altfel, au și fost date publicității, cu efectul scontat.

Imediat după sechestrarea lui Eminescu, cu asemenea „documente” fabricate, Maiorescu putea reuși două performanțe: pe de o parte, să îl convingă pe Matei de acuta „nebunie” a fratelui său (după care îi venea ușor să-l țină la distanță de ospiciu, sub diverse pretexte) și, pe de altă parte, elimina complet din ecuație și cea mai vagă urmă a ideii privind implicarea lui directă. Pentru Maiorescu, acest ultim aspect, al neamestecului său în acțiunea de internare a lui Eminescu, era extrem de important (nu degeaba, timp de decenii, publicul habar n-a avut că el a fost omul care aranjase ploile, împreună cu doctorul Șuțu).

Deși, repet, nu putem cunoaște în ce a constatat discuția lui Maiorescu cu Matei, există indicii de natură să convingă că, la 15 august 1883, locotenentul părăsea Bucureștii convins că nu câștigase decât o amânare, speranța „revenirii” lui Eminescu fiind prezentată ca infimă. Ne putem gândi că, la întâlnirea din august, conștient de slabele sale resurse bănești (comparativ cu puterea financiară a *Junimii*) și de nepriceperea într-ale medicinei, el să fi acceptat ca, într-o primă fază, Maiorescu și „amicii” să se ocupe ei de chestiune, având șanse de reușită mult mai mari decât putea spera el să rezolve de unul singur.

Poate (și) de aceea, după moartea căminarului, pe când Eminescu tocmai pleca de la Viena spre Italia, Matei a vândut totul la Ipotești, cu intenția declarată ca părțile de bani ce li se cuveneau lui Nicu și lui Eminescu să fie folosite de el pentru îngrijirea acestora. Harieta, deși supărată (prin vânzare, rămăsese fără casă, fiind silită să-și caute adăpost la mănăstirea Agafton), îi scrie lui Maiorescu că Matei și-a luat *angajament scris*, privind obligația de a-i întreține pe cei doi frați ai săi. Apoi, lucrurile s-au precipitat. La foarte scurt timp, Nicu s-a împușcat, iar Eminescu, întors curând după aceea în țară, s-a dovedit perfect zdravăn – motiv pentru care a și fost izolat în perimetrul Iașilor, bine controlat de oamenii *Junimii* politice.

Un nou argument că Matei nu a fost hoț

Recent, Muzeul Literaturii Române din Iași, unde se află expus ceasul lui Eminescu și inelul lui sigilar (ambele, din aur), a răspuns solicitării scrise, prin care rugam să ni se ofere „*informații cât mai amănunțite, cuprinzând istoricul acestor două mărturii*”. Din păcate, datele primite sunt extrem de sărace și

la mâna a doua. Mai exact, ne-a fost remisă copia xerox a unui articol (de fapt, o notă ceva mai amplă, nesemnată) publicat la 15 ianuarie 1993, în ziarul *Evenimentul zilei*. În ciuda asigurărilor că „datele ce le veți găsi acolo (în articolul cu pricina – n. ns.) sunt furnizate de muzeograful de atunci, adică din momentul achiziționării obiectelor”, ne încearcă un sentiment amar, căci, dacă presa a ajuns să fie bază de date până și pentru muzee și dacă, în plus, sursa documentară mai bate și câmpii, atunci chiar că nu ne mai mirăm de lipsa de interes față de aceste instituții de cultură.

Dar, pentru a nu lungi vorba, iată conținutul integral al articolașului în cauză, intitulat „*Ceasul și inelul de aur ale lui Eminescu*”:

„De la primele începuturi ale organizării muzeale a obiectivelor literare din cadrul Muzeului Literaturii Române din Iași, fiecare dintre cei puțin antrenați în acea muncă atât de captivantă visam să descoperim mari rarități, unicate de valori excepționale, manuscrise, documente, tipărituri sau alte piese reprezentative pentru istoria și cultura acestui neam, care să poată constitui apoi puncte de atracție deosebită în muzeele ce urmau să se deschidă. Și am avut noroc, un noroc cum nici prin vis nu ne-am fi închipuit. S-au descoperit, de-a lungul anilor, și s-au pus în lumină, valori inestimabile. Printre marile noastre bucurii în acest sens se numără și cea oferită de descoperirea ceasului și inelului, ambele din aur, ce au aparținut lui Mihai Eminescu.

*Ne obișnuisem să dăm crezare fiecărui zvon, oricât de aiurit ne-ar fi părut la început. Când am auzit de ceasul și inelul marelui poet, ne nu-a venit să credem. Ar fi fost prea frumos să fie adevărat. Șeful nostru de atunci, Ion Arhip, a decis imediat că pleacă el să cerceteze. Și a plecat la Câmpulung Moldovenesc, unde trăia doctorul Gareiss, rudă prin alianță cu Eminescu. Mare noroc am avut atunci și de faptul că proaspăta noastră colegă, **Magda Jianu, angajată muzeografă** îndată după deschiderea Casei «Dosoftei» **și rudă cu doctorul Gareiss**, o mai veche cunoscătoare a tainei celor două valori, s-a oferit să ne ajute (subl. ns.).*

Doctorul Gareiss, destul de în vârstă și cu sănătatea cam șubredă, urma să se stabilească definitiv în Germania. Magda Jianu și Ion Arhip au reușit să-l convingă să doneze pentru muzeul din Iași cele două obiecte eminesciene. Când le-am văzut intrate în patrimoniul instituției noastre, am crezut că toată lumea ne aparține. Aveam deja asigurată o vitrină care să prezinte vizitatorilor o amintire atât de prețioasă legată de Dumnezeuul geniului românesc (?). Aveau să mai urmeze încă multe, foarte multe descoperiri uimitoare cu care ne mândrim, pe drept cuvânt, în fața oricui. Dar parcă valorile adunate după aceea nu s-au mai bucurat de atâta cinstire ca ceasul și inelul marelui poet...”

Ca și cum n-ar fi prea de-ajuns ea singură, inflația de cuvinte este dublată de lipsa ideilor legate de tema anunțată în titlu. S-a sleit atât de mult elanul, încât n-a mai rămas forță decât pentru ostenite exaltări de tipul: Eminescu, „*Dumnezeul geniului românesc*”? Suntem convinși că mulți muzeografi au ce

povesti și așteptăm un volum care să cuprindă interesantele lor istorisiri, dar asta nu poate suplini informația substanțială și la obiect.

Textul de mai sus conține o singură știre într-adevăr importantă: ceasul lui Eminescu a ajuns în posesia unui anume doctor Gareiss, care l-a donat Muzeului. Când s-a întâmplat acest lucru, prin ce concurs de împrejurări a devenit Gareiss proprietarul lui, ce fel de rudă era numitul cu Eminescu ori la ce dată l-a predat prestigioasei instituții nu se mai spune, deși, extrem de rară întâmplare, unul dintre muzeografi care s-au ocupat de preluarea obiectului era rudă cu donatorul. Dacă despre o piesă „*reprezentativă pentru istoria și cultura acestui neam*” se știu și se comunică atât de puține lucruri, ce să mai așteptăm în ceea ce le privește pe cele mai puțin importante?

Câteva date orientative, pentru neavizați. Numele Gareiss este legat de Aglaia, sora lui Eminescu. Pe scurt: primul soț al Aglaiei a fost Ioan Drogli, profesor în Cernăuți, cu care a avut trei copii (Victoria, George și Ioan – fata decedând la vârsta de numai doi ani). Ioan Drogli a murit pe neașteptate, în noaptea de 10/11 noiembrie 1887, pe când Eminescu se găsea la Botoșani, împreună cu Harieta. După câțiva ani de văduvie, la 18 februarie 1890, Aglaia s-a recăsătorit (luând de soț un militar, pe nume Heinrich Gareiss von Döllitzsturm), iar un deceniu mai târziu s-a stins și ea.

Reamintim că, potrivit lui Victor Eminescu (fiul lui Matei), „*la moartea lui Mihai*” s-ar fi descoperit „*o mulțime de monede antice*” și, se poate deduce din text, fără a fi însă cert, ceasornicul. Apar o serie de necunoscute: cine și unde anume le-a găsit? Erau monedele la un loc cu ceasornicul? Cine și sub ce formă a intrat în posesia lor? Pentru a răspunde, se impune să aflăm cel puțin două lucruri :

1) unde se găsea ceasornicul, în clipa în care Eminescu își dădea sufletul în ospiciul doctorului Șuțu;

2) dacă și care dintre rudele lui Eminescu s-a(u) aflat în București la data decesului lui.

Așa cum am arătat, afirmațiile potrivit cărora Matei ar fi furat ceasul propriului frate sunt neverosimile, Maiorescu însuși, unică sursă a acestor informații, fiind cel care provoacă neîncredere. Lor li se adaugă atitudinea lui Eminescu. Știut fiind cât de mult ținea la acest ceasornic (care nu avea doar valoare sentimentală, ci era și un bun care, putând fi lesne găsit, la nevoie, îl putea ajuta să iasă dintr-o criză financiară), rămâne puțin plauzibil ca el să nu fi deplâns vreodată pierderea acestui obiect de mare valoare, așa cum a făcut în cazul cărților și în cel al manuscriselor (ultimele aflându-se, în clipa primei

lui sechestrări, la un loc cu ceasul, în *ladă*). Atunci când glăscioare din redacțiile unor ziare dirijate îl căinau pe Eminescu pentru dezinteresul pe care l-ar fi arătat ceilalți Eminovici față de soarta lui (alte voci au aruncat vina pe Veronica), nimeni nu a afirmat că, în loc să-i *dea*, familia i-ar fi *luat*. De asemenea, cum nimeni nu-și amintește ca Eminescu să fi întrebat ce se întâmplase cu acest dar primit de la căminar sau să fi umblat vorba că fratele lui ar fi pus mâna pe el, bănuim că lipsea temeiul unui astfel de zvon. În mod sigur, în timpul lungilor reclusiuni la Șuțu și la Obersteiner (iunie/iulie 1883 – februarie 1884), ceasornicul nu s-a aflat asupra lui Eminescu – drept dovadă stând faptul că primele informații pe care acesta i le cere lui Chibici în ianuarie 1884 privesc soarta cărților, a manuscriselor și a ceasornicului. Chibici nu i-a răspuns în scris, cum ar fi fost de așteptat, dar nu ar fi exclus ca, atunci când a plecat spre Viena, să fi avut cu sine și ceasornicul.

Argumentul cel mai solid însă, care ne determină să credem că Eminescu și-a recăpătat ceasornicul după eliberarea din ospiciul vienez rămâne corespondența. Așa cum se cunoaște, la 12 ianuarie 1884, Eminescu îi scrie lui Chibici:

„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion” (subl. ns.).

În scrisoarea prin care – la 10 februarie – îi răspunde în locul lui Chibici, Maiorescu nu pomeneste nimic de cărți ori de ladă, dar, din moment ce îl asigură că *„a fost o adevărată exploziune de iubire”* în sprijinul lui, vorbindu-i și de ediția a doua a recent lansatului volumului *Poesii*, *„care va fi reclamată pe la toamnă și în care vei putea face toate îndreptările ce le crezi de trebuință”* (subl. ns.), rezultă că nu se pune problema ca lucrurile lui Eminescu să se fi pierdut, revenirea acestuia la masa de lucru presupunând recăpătarea lăzii cu întreg conținutul ei. (Desigur, raționamentul este valabil cu condiția ca afirmațiile lui Maiorescu să fi fost sincere.)

Reținerea în Capitală a bibliotecii și a manuscriselor lui Eminescu putea fi justificată prin faptul că erau greu de transportat, că la Iași Eminescu nu avea un spațiu optim pentru depozitare și că, oricum, „bolnav” fiind, ar fi fost în interesul sănătății lui să lase scrisul și să stea la umbră. În afară de aceasta, junimiștii ieșeni nu puneau prea mare preț pe cărțile lui – pe manuscrise, nici atât. Nu la fel stăteau lucrurile și cu ceasornicul lui, obiect mic, ce nu ocupa nici întreg buzunărașul vestei, dar lesne convertibil într-o

sumă de bani deloc neglijabilă. De aceea, dacă răătăcirea cărților și a manuscriselor ar mai fi fost trecută cu vederea, dispariția ceasornicului era de natură să ridice întrebări cu atât mai neplăcute, cu cât se știa că Eminescu stătuse în gazdă la Slavici. De asemenea, din moment ce Maiorescu îi scrisese surorii lui că în volumul *Poesii*, pe care îl pregătise, se găseau și „*Unele absolut inedite, mai ales un frumos sonet despre Veneția și o Glossă*” (subl. ns.), era clar că el cotrobăise prin lada cu pricina, putând fi, la rândul lui, învinovățit pentru dispariția ceasornicului. Cum Maiorescu nu avea nici un interes să apară ca un hoț în ochii junimiștilor ieșeni, în cazul în care ceasornicul ar fi fost luat de Matei, el avea tot interesul să facă public acest lucru. Nu a fost cazul, Maiorescu acuzând pretinsul furt al ceasornicului de către Matei abia la 4 iunie 1887, în scrisoarea către Emilia.

Al doilea document pe care îl avem în vedere este scrisoarea trimisă de Eminescu lui Chibici, la 20 octombrie 1884, pe când stătea „*la otel România (vechiul han al lui Bacalu), într-o hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere*”. Cu acea ocazie, Eminescu îi scrie:

„*Te rog dar, să iei tu lada de la Simțion, dacă nu mai e cu puțință să stea acolo, până ce starea mea se va-ndrepta, dacă e cu puțință să se-ndrepte vrodată*”.

Cum, spre deosebire de epistola din 12 ianuarie, de data aceasta Eminescu nu mai invocă prezența ceasornicului în ladă și, mai ales, nu solicită să-i fie trimis, deducem că, deja, acesta îi parvenise, într-un moment neprecizat.

Se afla vreunul dintre frații lui Eminescu în București, la data decesului?

Istoria literară ne învață că, potrivit lui Maiorescu, nimeni din familie nu l-ar fi condus pe acesta pe ultimul drum. Așa cum vom arăta ceva mai departe, avem motive să credem că notița din *Însemnări zilnice* („*Nimeni din familia lui*”, la înmormântare) este o altă minciună strategică a „*olimpianului*”. Deși foarte puține surse din epocă au consemnat prezența Harietei la funeraliile lui Eminescu, acestea sunt mai credibile decât Maiorescu. De altfel, această știre nu a fost dezmințită de nimeni.

Ca unică rudă de sânge participantă la funeraliile lui Eminescu, Harieta devine persoana căreia este cel mai plauzibil să îi fi fost înmănat ceasornicul fratelui dispărut. Victor Eminescu amintește câteva lucruri care s-ar fi descoperit după moartea lui Eminescu. Nu contestăm spusele lui, dar, știind bine că Eminescu locuia în gazdă, ne punem întrebarea: după închiderea lui la Șuțu, i-a mai plătit cineva chiria? Dacă „da”, cine, cum dovedește și de ce nu s-a aflat până acum? Dacă „nu”, cine, când și sub ce formă legală i-a golit locuința și ce s-a ales de lucrurile existente în ea? Și, nu în ultimul rând, de

unde știa Victor, fiul lui Matei, ce anume se găsisse în locuința lui Eminescu, după decesul acestuia?

Muzeul Literaturii Române din Iași a obținut ceasornicul lui Eminescu de la medicul Gareiss. Dar Gareiss, când și de la cine l-a primit? În mod normal, ar fi de așteptat ca specialiștii care l-au „capturat” să ne poată răspunde. Minima curiozitate fiind general umană, nu o genă specifică muzeografului, bănuim că, fie și extra-profesional, cei care au preluat ceasornicul i-au cerut lui Gareiss unele lămuriri. De ce nu ni le împățășesc și nouă?

Dacă am lua de bune informațiile lui Maiorescu, ar trebui să acceptăm că Matei, după ce și-ar fi însușit aproape banditește „*ceasornicul alienatului său frate*”, tam-nisam, i l-ar fi cedat surorii lui Aglaia, deși, afară de Maiorescu, nimeni nu mai știa că acesta s-ar fi găsit la el. Cât de strânse erau relațiile dintre Aglaia și Matei putem intui din scrisoarea celei dintâi către editura fraților Șaraga:

„Repet încă o dată, cercetați imediat unde se află staționat în prezent fratele meu căpitanul Eminovici, căci sunt convinsă că vă va da și el dreptul liber de a tipări, ca și mine” (5 februarie 1893).

Faptul că ceasornicul a fost donat Statului de către rude ale lui Heinrich Gareiss, nu de către descendenți ai lui Matei Eminescu, constituie un nou argument că, atâta timp cât Eminescu a fost în viață, căpitanul nu a profitat nici o clipă de bunurile acestuia. Ba, mai mult, din evoluția lucrurilor deducem că el și-a exercitat drepturile succesoriale legitime abia prin anul 1894 – când, probabil, cineva i-a atras atenția asupra lor.

În lumina informațiilor actuale, traseul ceasornicului pare să fi fost următorul:

- ◆ după decesul lui Eminescu, i-a revenit Harietei, ajunsă la București (nefiind exclus nici ca el să-l fi lăsat la Botoșani, în aprilie 1888, când a plecat spre Capitală);

- ◆ câteva luni mai târziu, Harieta decedând și ea, ceasul a ajuns la Aglaia [Augustin Z. N. Pop scrie: „*Și când această nefericită soră Harieta închise ochii la 24 decembrie 1889, puținele bunuri de familie, hârțile și amintirile simple se mutară în scrinul celeilalte surori...*” (Noi contribuții...)];

- ◆ când Aglaia s-a stins și ea, ceasornicul a rămas soțului acesteia, Heinrich Gareiss, ale cărui rude de sânge l-au păstrat în familie, până în ziua (neprecizată) în care a fost cedat Muzeului Literaturii Române din Iași.

Fără să fie cert, acest traseu rămâne cel mai plauzibil. Deocamdată.

Aglaiia, sora lui Eminescu, nu i-a scris lui Maiorescu

Cui întreabă dacă Aglaiia, sora lui Eminescu, s-a adresat vreodată în scris lui Maiorescu i se răspunde afirmativ. Cei mai insistenți află însă că este vorba doar de o singură epistolă, redactată la 3 iulie 1889. Dacă este adevărat că Aglaiia a trimis o scrisoare la acea dată, pretenția că aceasta i-ar fi fost adresată magistrului rămâne o altă gogoasă. Eroarea pornește din două izvoare principale: un text al lui Maiorescu, din 1892, și volumul V al colecției întocmite de I. E. Torouțiu (*Studii și documente literare*, 1934).

Pentru a reîmprospăta amintirile, să parcurgem textul acestei epistole, așa cum apare el la Torouțiu (pagina 124). Reproduc conținutul întregii pagini:

„LV

A.[glaiie] Drogli către Titu Maiorescu

STIMABILE DOMN,

Conform dorinței D-voastre vă trimit «Familia» No. 2, anul 1885. Biografia fratelui Mihail este exactă, cu deosebire că s'au născut în satul Ipotești lângă orașul Botoșani, depărtarea 1 oară, proprietatea tatălui nostru.

Gimnasiul superior nu l'a terminat aice din desperare că murise Pumnul. Îmi aduc aminte că după înmormântarea lui Pumnul s'au depus cărțile sub un scaun în grădina publică s'au plecat spre casa părintească. Întrebat de părinți de ce au fugit de la școală el plângând răspunse: «mai mult n'am ce face în Cernăuți – Pumnul nu mai este, au murit». Părinții în loc să-l mustre, au plâns și ei; noi copiii văzând că plâng părinții, începurăm și noi – așa că acea scenă nu se va șterge niciodată din memoria mea.

Cum s'a dezvoltat caracterul seu în urmă nu știu; ca copil și băeat era foarte drept, blând, bun și milos, totodată despot mare și pesimist.

*În anul 1871 părăsii și eu țara el fiind la studii în Viena. La moartea mamei în 1876 l'am văzut pentru ultima oară ca bărbat sănătos; atunci era deja în Iași ca funcționar. **Cred că de la 1871 încoace, d-l Maiorescu va ști mai bine viața lui activă** (subl. ns.).*

Sunt multe scene din copilărie care mi le reamintesc, însă sunt de prisos a le spune, căci nu pot fi bune pentru biografie.

A. Drogli

Cernăuți 3 Iuli 1889.”

Dedesubt, Torouțiu precizează:

„**Izvoare:** Autografe Titu Maiorescu.

Copie încredințată de G. T. Kirileanu.”

În textul ce prefățează ediția a VI-a a poeziilor lui Eminescu, Maiorescu lasă să se înțeleagă că această epistolă i-ar fi fost adresată lui:

„...din corespondența ce **am** avut-o în a. 1889 relativ la biografia lui Eminescu, **am** și o scrisoare de la sora mai mare a poetului, doamna A. Droglî, din Cernăuți, 3 iulie 1889...” (subl. ns.).

Abilă formulare, ce poate avea sensuri complet diferite, în funcție de interpretarea care i se dă. Primul gând al cititorului este acela că Maiorescu a corespondat cu mulți „relativ la biografia lui Eminescu” și că, între cei care i-au scris pe această temă, s-ar număra și Aglaia. Fraza are însă deplin înțeles și în cazul în care Maiorescu s-ar referi la o epistolă a Aglaiei către nu-contează-cine, obținută nu-contează-cum de un terț, care i-a trimis-o nu-contează-de-ce magistrului, ca material documentar.

A fost Torouțiu păcălit de exprimarea lui Maiorescu? Mă îndoiesc, căci asta ar însemna că neatenția (sau neștiința) lui ar fi fost atât de mare, încât să ne facă să ne întrebăm dacă a și citit tot ceea ce a publicat. Scrisoarea Aglaiei nu putea fi destinată lui Maiorescu, de vreme ce ea îl pomenește pe acesta la persoana a treia: „Cred că de la 1871 încoace, **d-l Maiorescu va ști mai bine viața lui activă**” (subl. ns.).

Același I. E. Torouțiu, într-un volum precedent (numărul III), publicase o scrisoare a lui Ioan Sbiera către Titu Maiorescu, datată tot 3 iulie 1889. Primul paragraf al acestei epistole trimise de Sbiera din Cernăuți (unde locuia și Aglaia) sună astfel:

„Îndată **după primirea răvașului D-voastre**, am fost la sora răposatului M. Eminescu, la doamna Aglaia Droglî și **i-am comunicat doriința D-voastre**. Mi-a răspuns că biografia ce i-a făcut o I. Vulcan în numărul 2 din Familia, anul 1885, ar conține cam tot ce și aduce domnia sa aminte ca mai remarcabil din copilăria lui, doară atât ar mai adauge că el, în vârsta de 16 ani a compus o dramă în cinci acte pe o singură coală de hârtie, pentru care mult ar da acum de s'ar mai găsi undeva. «Aceasta, zise ea mai departe, vădăia de pe atunci talent literar». La stăruința mea **mi-a promis că mi scrie tot ce scie din copilăria frățini-său, ...dar' ..mi-a trimes numai scrisoarea pe care o alătur la a mea**. Numărul din Familie nu Vi'l trimet pentru că știu că l'ai” (subl. ns.).

Textul este prea clar, ca să mai necesite comentarii sau demonstrații. Este evident că Maiorescu a ajuns la Aglaia pe ocolite, prin I. G. Sbiera, care îi fusese profesor lui Eminescu după moartea lui Pumnul, era coleg cu

Maiorescu la Academie și, mai ales, domiciliu în același oraș cu Aglaia. La insistențele lui Sbiera, aceasta a cedat (și se pare că rău a făcut), acceptând să aștearnă pe hârtie câteva rânduri, pe care cernăuțeanul le-a pus în plic și le-a trimis la București.

Dacă am trata lucrurile superficial, am putea spune: ei, și?, ce mare lucru este că Maiorescu nu a căutat-o direct pe Aglaia și că Aglaia i-a răspuns prin Sbiera? Nu știa că, oricum, rândurile ei ajung la Maiorescu? Nu neapărat, dar, e drept, deși i s-a adresat lui Sbiera, Aglaia a răspuns, de fapt, întrebărilor lui Maiorescu. Amănuntul este doar aparent insignifiant, el fiind o elocventă mărturie privind profunda ruptură existentă între Maiorescu și toți Eminovicii – ruptură pe care unii se feresc să o recunoască, deoarece ea ar pune sub semnul întrebării și relațiile magistrului cu Eminescu. De aceea, probabil, celor nedumeriți de necesitatea prezenței unui intermediar între Maiorescu și Aglaia, istoricul literar Augustin Z. N. Pop le oferă o explicație foarte personală:

„Harietei, căreia îi scrisese altădată (14/26 martie 1884) cu cuvinte de indignare, mai nenorocită acum sub aplecările dureroase ale sorții, nu i se putea adresa. Locotenentului Matei Eminovici mai puțin. Criticul scrisese, încrezător, lui I. G. Sbiera, fost profesor al lui Eminescu la Obergymnasium, care, locuind în Cernăuți, putea cere relații de familie de-a dreptul Aglaiei. Dar, cercetată pripit, ea s-a mulțumit să recomande «cam tot ce-și aduce () aminte» schița biografică a lui Iosif Vulcan din Familia...” (Noi contribuții...) – subl. ns.

Așadar, A. Z. N. Pop opinează că Aglaia s-ar fi „mulțumit să recomande «cam tot ce-și aduce () aminte»”, din cauză că ar fi fost „cercetată pripit”. Ciudată și strâmbă frază! Nu pripeala a făcut ca informațiile transmise de Aglaia să fie atât de sărace, căci Sbiera nu i-a dat un termen limită, în care să răspundă. De altminteri, Aglaia spune clar: „Sunt multe scene din copilărie care mi le reamintesc, însă sunt de prisos a le spune”. Poziția ei este lipsită de orice echivoc.

Mai dificil de înțeles este ce o fi vrut A. Z. N. Pop să spună atunci când a afirmat că Maiorescu se putea adresa „Locotenentului Matei Eminovici” chiar „mai puțin” decât Harietei. Ce anume îl reținea pe magistrul să i se adreseze și ce îl făcea să îl denigreze cu orice preț? Să fi fost o ură bezmetică? Să îl fi defăimat el pe Matei cu gândul că, astfel, justifica de ce nu îl lasă pe Eminescu în grija familiei? Câteva lucruri sunt sigure: cât timp a trăit Eminescu, Matei l-a căutat pe Maiorescu doar pentru a-l lua pe „bolnav” cu sine – deci, numai

această intenție îl putea deranja pe înaltul „protector”. La fel, Harieta nu l-a iritat pe Magistru până în clipa în care l-a primit pe Eminescu sub acoperișul ei. În fine, să ne amintim o parte din pretențiile lui Maiorescu: „*toată grija lui, eu, numai eu, am avut-o și numai eu am pus-o la cale. Nimeni altul nu s'a interesat de el – nici familia și nici cei mai apropiați prieteni ai lui*” (epistolă către Emilia Humpel, 19 octombrie 1883). Aceste trei incontestabile realități dau naștere ipotezei că Maiorescu ar fi încercat să obțină un soi de monopol asupra lui Eminescu și asupra operei acestuia, de care s-a slujit extrem de eficient. Direct sau prin șușotitori, el a reușit să creeze falsa impresie că Eminescu ar datora foarte mult „protecției” lui. Grație eforturilor unei anumite „școli” de istorici literari, acest neadevăr a traversat diverse regimuri politice, continuând să fie acceptat și promovat și astăzi.

În ceea ce privește explicația dată faptului că Maiorescu nu i s-a adresat și Harietei, cu aceleași întrebări puse Aglaiei, bine-ar fi fost ca A. Z. N. Pop să aibă dreptate! Unde n-ar fi avut magistrul atâta inimă, că de multe rele am fi fost scutiți! Din păcate, nu considerentul că Harieta era „mai nenorocită acum sub aplecările dureroase ale sorții” l-a oprit să-i scrie. Drept dovadă, nici la 14 martie 1884, când magistrul i-a adresat „*cuvinte de indignare*”, Harieta nu avea motive să fie veselă: abia se împliniseră două luni de la moartea tatălui ei, căminarul Gheorghe Eminovici (8 ianuarie), și trecuseră doar 5 (cinci) zile de când se sinucisese fratele ei Nicu (9 martie).

Prin urmare, nici vorbă de menajamente! Ba, chiar dacă nu mergem cu gândul până la a ne imagina că Maiorescu înadins i-a scris „*cuvinte de indignare*” într-o clipă în care era atât de greu încercată, nu putem să nu remarcăm că magistrul nu își exprimă nici măcar în mod formal regretul față de cele două decese. La 14 martie, Maiorescu se referă atât de scurt și sec la pierderea lui Nicu („*Aud că și fratele cel de la țară a murit*”), încât, în plan afectiv, între aceste cuvinte ca o mică rafală de mitralieră și *aud că v-a furat vulpea curcanul* nu zărești nici o diferență. Mai mult, după ce minte cu sfrontare: „*Despre paralizia la mână și picior nu am aflat nimic; trebuie să fie scornituri absurde din provincie*” (la 6 decembrie 1883, tot el, Maiorescu, îi scrisese surorii lui că Eminescu „*are un «ușor acces de paralizie, cu crampe*...”), „milosul” avocat abordează chestiunea care-l frigea:

„*Încă o întrebare îmi permit. Bătrânul D-voastră tată, când a fost pe la mine la București în August anul trecut, mi-a spus că tot capitalul său mobil era de 18.000 franci! Care este partea, care îi revine acuma lui Mihail, după moartea tatălui său?*”

Cercul de fier

Nu există nici un document referitor la ceva anume, care s-ar fi petrecut între magistrul și familia lui Eminescu înainte de moartea acestuia, declanșând ura lui Maiorescu. O informație incontestabilă este aceea că, în 1889, Maiorescu s-a adresat numai Aglaiei, deși știa foarte bine că și Harieta și Matei aveau propriile amintiri (fiind posibil chiar ca unul dintre ei, fie pentru că a fost prezent la evenimente la care lipsiseră ceilalți doi, fie pentru că era înzestrat cu o memorie mai bună, fie din alte cauze să fi fost mai bine informat). Totodată, observăm că Aglaia este sora a cărei existență fusese complet ignorată de Maiorescu pe când mai trăia Eminescu. Prin urmare, ea nu avea cum să îl supere pe magistrul. (Cu toate acestea, așa cum am arătat, nici la ea Maiorescu nu a apelat direct.)

Cu ce greșiseră Harieta și Matei față de Maiorescu?

Cu Matei, magistrul se întâlnise doar la mijlocul lui august 1883, când acesta venise la București cu gândul de a-l scoate pe Eminescu de la Șuțu și a-l lua cu sine, la Râmnicu Sărat. Faptul că notița privind pretinsul furt al ceasornicului de aur a fost inserată în jurnalul lui Maiorescu mai târziu, ne face să credem că, în urma vizitei locotenentului, cei doi s-au despărțit în relații normale, doar ulterior având loc un eveniment sau creându-se o situație care l-a determinat pe Maiorescu să întunece cu orice preț imaginea lui Matei.

Correspondența arată că magistrul și-a înștiințat sora despre pretinsul furt al ceasului abia la 4 iunie 1887 (lucru de mare mirare, dacă ne gândim că, în cazul în care un asemenea fapt ar fi fost real, el ar fi ajuns la urechile întregii familii Maiorescu și că, într-una din multele lor scrisori trimise la Iași, fie matroana casei, fie fiica ei ar fi anunțat-o pe Emilia Humpel asupra unui gest atât de josnic). Acesta ar fi doar unul dintre considerentele care ar putea susține ipoteza că Maiorescu a adăugat fraza cu pricina nu cu mult înaintea scrisorii din 4 iunie 1887. Faptul devine cu atât mai plauzibil, cu cât el are loc la nici două luni după ce Eminescu refuzase să revină în Iași, iar sora lui, Harieta, acceptase să-i acorde „azil”. Tot în acest scurt interval, Eminescu reîncepuse să scrie versuri, și avea deja o înțelegere cu V. G. Morțun, care se declarase interesat să i le publice. Prin urmare, astfel, Eminescu demonstra că numai „nebun” nu era. Recuperând încet-încet terenul pierdut în 28 iunie 1883, putea să câștige bani prin propria muncă și, în plus, volumul preconizat ar fi eliminat fără doar și poate ediția Maiorescu.

Mai știm că Maiorescu și-a mințit de multe ori familia (uneori, doar prin omisiune), dar ținea ca relația cu sora lui să fie cât mai trainică, compensând labilitatea relațiilor cu soția – cea care i se părea astăzi magnifică, dar mâine se comporta „*ca o furie, ochii învăpăiați, sprâncenele în goană de încruntare, mânele reci, etc.*”, pradă, de pildă, unui „*adevărat acces de gelozie jumătate alienată-idioată*” (*Însemnări zilnice*, 15 iunie 1889). La fel, știm cât de sensibilă era Emilia la tot ce era legat de Eminescu, acesta fiind unul dintre motivele pentru care Maiorescu încearcă să-i creeze iluzia că l-a trimis pe Eminescu la Viena doar pentru a-i face dânzei pe plac.

Una peste alta, nu cred că greșim dacă analizăm cu mai multă atenție cele petrecute în 1887, când apar câteva date concrete, care ne ajută să pricepem ce anume s-a întâmplat, de a stârnit reacții atât de veninoase din partea lui Maiorescu.

Correspondența Harietei deschide prima cale de cercetare. Înainte de a ne uita prin scrisorile ei, trebuie să precizăm că ea și Matei au fost atacați în același timp de Maiorescu, care le aduce amândurora aceeași gravă acuzație: aceea că ar fi hoți (locotenentul – avansat între timp la gradul de căpitan – ar fi furat ceasul lui Eminescu, iar „*faimoasa Henrietta*” ar fi fost capabilă să-i toace banii). Acuzația, repet, a fost formulată la foarte scurt timp după ce Harieta își „permisese” să îl primească pe Eminescu în locuința ei din Botoșani, în loc să-l alunge la Iași, așa cum, probabil, ar fi vrut Miron Pompiliu și șefii lui. Faptul avea loc după ce, cu vreun an în urmă, tot ea, încercase zadarnic să îl smulgă pe Eminescu din Iași, spre a-l lua cu sine la Botoșani (ne reamintim că o tentativă similară făcuse și Matei). Atunci, „amicii” au respins rugămintea Harietei, deși, în mai 1886, Miron Pompiliu i-a trimis lui Maiorescu o scrisoare disperată, cerându-i să-l (re)interneze pe Eminescu.

Fapt de relativă mirare, Emilia Humpel va prelua formularea fratelui său, căruia îi scrie la 20 iunie 1887: „*Și noi ne ferim de faimoasa Henriette și de dl. Eminovici*” (subl. ns.). Aprecierea Emiliei este bizară, deoarece ea nu corespundase cu Harieta, iar aceasta nu a fost nici o clipă acuzată că ar fi prăpădit banii strânși pentru Eminescu în alte scopuri decât cele stabilite de Comitetul din Iași. Fraza este cu atât mai suspectă, cu cât nu înțelegem de ce ar fi trebuit Emilia să se ferească de Matei, pe care nu avem știință să îl fi văzut, măcar, la chip. Pare o supralicitare, pe care preferăm să nu o comentăm acum.

Să-i dăm cuvântul și Harietei. După ce îi acuză de nepăsare pe „*pretinșii amici*” ai lui Eminescu, ea își amintește cu amărăciune:

„Eu i-am propus de mult să-l iau la mine, ei au zis că la mine n'are distracție, ba încă și mai mult, m'am dus să-l văd de două ori la Iași și **am șezut două zile în hotel până mi-au dat amicii voe să-l văd** (subl. ns.). Nici o dată în viața mea n'oiu uita lovitura mea morală, când l'am văzut așa mizer...” (23 iunie 1887).

Oare, această informație nu apare la biografi doar pentru că îl contrazice pe Maiorescu, demonstrând că familia a încercat să se ocupe de Eminescu, dar abia a obținut o... audiență la el, din cauza „amicilor”, care îl „ocroteau”? Oare, faptul că „amicii” preferau să-l știe pe Eminescu la ospiciu, decât liber și alături de un membru al familiei sale nu spune nimic? Dacă Maiorescu chiar socotea că ar fi un alienat irecuperabil, ce sens mai avea să-i cenzureze până și întâlnirile cu sora lui?

Maiorescu pretinde că, la 18 octombrie 1883, i-ar fi scris lui Gheorghe Eminovici: „Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l așezăm la Golia sau la Mărcuța, ca pe un bolnav fără leac”. Peste patru ani, la 3 iunie 1887, magistrul va scrie celor de la *România jună*: „Eminescu tot mai trăiește, deși este intelectual pierdut; **fiindcă trăiește, trebuie să figureze în almanah**” (e vorba de *Almanahul „României june”*) – subl. ns. Dacă Eminescu chiar era un mort umblător, de ce nu a îndrăznit totuși să-l așeze „la Golia sau la Mărcuța, ca pe un bolnav fără leac”? Chiar dacă ar fi să admitem că Eminescu ar fi fost bolnav și ar fi avut o recidivă în vara lui 1887, era acesta motiv să-l prezinți ca fiind iremediabil „pierdut”? Oare, la 19 octombrie 1883, Maiorescu nu îi scria Emiliei în termeni asemănători („Așadar, **eu știu că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Șuțu și mai știu că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos**”), pentru ca, la scurt timp, să se dovedească că greșise? Neputința lui Maiorescu de a-și mărturisi flagranta eroare indică onestitate? Se poate vorbi de bunăvoință, măcar, atunci când „protectorul” perseverează în greșeli comise împotriva celui despre care pretinde că l-ar ocroti?

Cum se face că, îndată ce începea să scrie, Eminescu... „înnnebunea” subit? Reamintesc: la 25 octombrie a apărut poezia *La steaua*, iar la 5 noiembrie a fost arestat, patru zile mai târziu fiind deja închis la Mănăstirea Neamțului. A ieșit de aici la 9 aprilie, plecând direct spre Botoșani. Scurt timp după sosire, a reînceput să scrie versuri, pentru ca, vreo lună și jumătate după aceea, să devină iar „alienat”. În aprilie următor, a ajuns în Capitală. Peste câteva luni, publica articole în *România liberă*. Curând după aceea, lui Eminescui i s-a oferit o tribună de la care putea rosti oricând, orice: revista *Fântâna Blanduziei*. În decembrie 1888 a apărut primul număr al acestei

publicații, iar în ianuarie 1889 Eminescu a fost din nou dat pe mâna lui Șuțu – de data aceasta, definitiv. Și-acestea sunt tot coincidențe?

Amicii, mai răi ca lupii

După ce Eminescu a părăsit Botoșanii, în aprilie 1888, Harieta nu a primit de la el scrisorile promise la despărțire, astfel că, în vara lui 1888, ea nu știa nici măcar unde locuiește:

„De la cuconu Mihai nu am găsit nici o buche, lucru ce mă costă cum nu sunt în stare a vă descrie, căci nu pot să-mi fac o idee sigură, ce face și de ce nu-mi scrie nimic? Bată-l Dumnezeu de București, de n'ar fi așa de mare, tot îl găsea un domn ce merge acolo foarte des, că-i este femeia bolnavă la spitalul d-lui Sutzu. Însă m'a asigurat c'o zi întregă l-a căutat și n-a fost în stare să-i deie de urmă. (...) Poate mata, în absența me, vei fi aflat ceva de Mihai, căci eu parcă ași fi în America”.

Aceasta era situația la 10 iunie. Vreo două săptămâni mai târziu, am văzut, Maiorescu avea să declare în scris că Eminescu n-ar fi „în starea sigură de a se îngriji însuși” și că, în consecință, vrând-nevrând, cei care se stingeau de dragul lui întemeiaseră un „Comitet de amici care să'l ia iarăși sub un fel de tutelă”.

Aproape completa rupere a lui Eminescu de Harieta, de Aglaia și de Matei a fost unul dintre factorii care au făcut ca el să cadă mai ușor victimă în ianuarie 1889 (cum se întâmplă, îndeobște, cu cei singuri pe lume). Așa se face că Harieta află de reinternarea lui Eminescu abia în martie 1889, când acesta se găsea de vreo lună și jumătate în ospiciu. Sare în ochi faptul că, nici acum, autoritățile nu au înștiințat familia „bolnavului”, așa cum obliga Legea. Și, de data aceasta, sub nici o formă, nu se mai poate admite ideea că „amicii” nu știau de unde să-i ia rudele. Pentru Maiorescu, adresa Harietei era bine cunoscută (doar era „faimoasă”, nu?), de Aglaia a dovedit că știe cum să dea, dacă dorește, iar Matei se afla într-o situație similară, din moment ce Maiorescu urmărea atent evoluția lui.

La 7 martie 1889, Harieta îi scrie Corneliiei Emilian:

„Ce rău a făcut ea [Veronica] de l-a luat pe Mihai de lângă mine. Mi s'a spus că este iarăși plin de bube. De aceea ce m'am temut, n'a scăpat, pentru că n'a mântuit cura și mizerabila boală s'a ivit cu putere de i-a luat iarăși mintea. De ce nu-l caută ea acum?”

Scrisoarea arată, fără dubii, un lucru extrem de important: pentru Harieta, apariția leziunilor era semn sigur al smintelii. Eminescu nu trebuia să se comporte ca un alienat, pentru a fi socotit astfel. Ca de atâtea ori înainte, și cu această ocazie, se spune că Eminescu și-ar fi pierdut mințile, dar singurul simptom în acest sens rămân păcătoasele „bube” de pe gambe, care nu aveau nimic de-a face cu sifilisul, nicidecum fapte sau manifestări concrete de alienare.

A fost confundată ectima cu sifilisul? Nu, deoarece se știa că pentru ectimă Eminescu urmasese mai multe tratamente prescrise de doctorul W. Kremnitz, care a contestat totdeauna caracterul luetic al bolii lui Eminescu. Și, ca să eliminăm orice dubii, iată, integral, ce scrie Slavici referitor la această boală de piele:

*„El [Eminescu] s-a îmbolnăvit în cele din urmă – o boală care mie îmi părea foarte primejdioasă: i se umpluseră fluierile picioarelor de niște bube urâte, care se întindeau. **D-rul Kremnitz, care ținea mult la el, l-a examinat însă și ne-a încredințat că bubele acelea sunt cu desăvârșire nevinovate** (subl. ns.), că le au adeseori oamenii care trăiesc în mizerie* și că se vor vindeca ele de ele după ce Eminescu va fi trăit un timp oarecare mai regulat.*

*A rămas deci ca el să plece la țară, și răposatul Nicolae Mandrea i-a făcut rost să steie timp oarecare la moșia Florești din Valea Gilortului, unde avea și aer curat și apă bună. Pentru ca să nu steie de pomană, ceea ce el n-ar fi primit, comisiunea însărcinată cu publicarea documentelor rămase de la baronul Hurmuzaki i-a dat, în urma stăruințelor lui Teodor Rosetti, un onorariu de câteva mii de lei pentru traducerea în românește a unui volum din **Fragmente**. A rămas însă ca aceasta să fie singura carte pe care o ia cu dânsul, căci cărțile pe care le cetea erau dușmanii lui.*

Am trecut peste câteva săptămâni și eu pe la Florești și l-am găsit acolo sănătos tun și în voie bună. Era numai el la conacul moșiei, singur, adecă în foarte bună societate.”

**În trecut, cuvântul mizerie nu avea și conotația de murdar, adăugată cu timpul sensului său principal, acela de sărăcie lucie. Unii par să nu știe acest lucru.*

Mărturia lui Slavici convinge că „amicii” știau foarte exact ce era cu bubele de pe gambele lui Eminescu. S-a profitat de asemănarea lor cu leziunile de natură luetică? Așa s-ar zice. Sigur este că, în 1889, la Șuțu au fost reluate diagnoza și cura prescrise de Isac, cu deosebirea că fricțiunile cu mercur au fost înlocuite cu „*injecții mercuriale*” (doctorul V. Vineș). Astfel, într-un răstimp de nici doi ani, organismul lui Eminescu a fost supus la trei tratamente cu derivați ai mercurului – cel puțin o dată, doza de argint viu depășind orice închipuire.

Cum, pe de o parte, Maiorescu a corespondat cu doctorul Isac și, pe de altă parte, era complice cu Șuțu încă din 1883, a crede că el nu a știut ce se

întâmplă ar fi naivitate. Lipsa oricărei intervenții din partea lui și garanțiile explicite acordate anterior priceperii lui Șuțu se extind, implicit, și asupra lui Isac, ceea ce face să putem afirma că Maiorescu a fost într-un totu de acord cu numiții medici.

La 6 iunie 1889, Harieta îi transmitea Corneliiei Emilian:

*„Venind azi în oraș, am găsit ziarul «Naționalul» pe care mi l-ai trimis mata și am cetit ce scrie despre bietul Mihai. Mi s'a umplut inima de durere, mai cu deosebire că **acuză rudele că nu-l îngrijesc**. Eu, care **voiu să renunț la Lacu-Sărat și să pornesc la București**, să am numai cu cine să-l aduc. Mămuță dragă, oare D-nu [Teodor] Lateș sigur că-l va aduce? Învață-mă să mă duc la București cu banii ce-i am de la d-nu Nanu, și **îl voiu putea oare aduce singură**? Așa sunt de supărată, în cât nu știu ce să fac **să-l scap de spital**, căci știu bine că el se supără peste firea omenească când își vine în fire (?) și se vede în spital. Singura mea speranță ești mata, scumpă mamă, ca **să rogi pe studenți să se grăbească a-l aduce, poate este încă timp**. Vezi mata că **nimeni nu plătește la spital**, apoi de ce să-l las eu de batjocura nu știu cui?*

Mă las în deplină credință că mata vei avea bunătate să spui un cuvânt lui d-nu Lateș sau alt cuiva, să-l aducă la Iași” (subl. ns.).

O dată ce a scris asemenea rânduri, este greu de presupus că „faimoasa” Harieta îl mai socotea pe Maiorescu binefăcător al fratelui ei. Evident, intenția ei de a-l lua pe Eminescu din ospiciul lui Șuțu, nu-i putea rămâne străină lui Maiorescu. Rândurile Harietei prezintă o intenție mai veche, lucru demonstrat de fraza: „Mămuță dragă, oare D-nu Lateș sigur că-l va aduce?”, din care rezultă că soluția Lateș fusese anterior propusă de C. Emilian, din moment ce Harieta o întreabă dacă e lucru sigur că acesta „l va aduce” pe Eminescu de la București.

Intenția Harietei de a-l scoate pe Eminescu de la Șuțu nu era, deci, o noutate. Preconizata ei călătorie spre Capitală fusese anunțată încă din primăvară:

„Direcțiunea ospiciului Mărcuța, din București, ne spune Epoca, a făcut cunoscut zilele acesteia parchetului din capitală, că nu mai poate ținea-n căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreținere e plătită de primăria capitalei.

Primul procuror, față cu această invitațiune puțin umanitară a direcțiunea de alienați, a cerut de la o comisiune medicală un raport asupra stărei poetului Eminescu (este vorba de certificatul semnat de doctorii Al. Șuțu, G. Alexianu și Z. Petrescu la 23 martie 1889 – n.ns.). Acest raport fiind depus dintr-însul se constată că boala crudă care-a lovit pe ilustrul cugetător se agravează din zi în zi.

În urma acesteia, primul procuror a cerut de la primul președinte al tribunalului de

Ilfov să instituie o **curatelă asupra averii bolnavului**, adică asupra modestei pensii de 250 lei, pe care i-a acordat-o nu demult Camera.

Pe de altă parte, **e vorba de a se readuce nenorocitul bolnav la Botoșani unde se făcuse deja odată bine**, sub cura veteranului și-nvățătului nostru medic d. Dr. Isaac. În acest scop, **sora poetului va și pleca zilele aceste la București**” – subl. ns.; (Curierul român, 19 aprilie 1889).

Așadar, primul act al unei înscenări a fost jucat de Șuțu, care a informat că Eminescu va fi dat afară din ospiciul Mărcuța (unde Șuțu era director), sub penibilul pretext că nu s-ar fi găsit un tain tocmai pentru el, „*poetul cel mai mare al țării*” și omul care avea, nu-i așa?, o „protecție” atât de înaltă. De altfel, „*motivul că ospiciul nu poate hrăni decât pe bolnavii a căror întreținere e plătită de primăria capitalei*” este cu atât mai dicutabil, cu cât *Regulamentul de funcționare al numitului ospiciu* precizează: „*Toți cei admiși în Ospiciu sunt întreținuți și căutați cu cheltuiala Guvernului*” (articolul 3). Dacă, așa cum se pare, Șuțu a făcut apel la prevederile articolului 4 din Regulament („*În despărțirea smintiților se pot primi și indivizi de o condițiune mai bună cu îndatorire d’ a plăti o ipensiune potrivit cu cheltuielile Regimului Ordinariu; însă se vor ține într-o secțiune deosebită pentru fiecare sex*”), reaua lui credință este și mai evidentă.

Fără să ne propunem să epuizăm acum subiectul, remarcăm că, din moment ce Eminescu fusese acceptat în ospiciu, înseamnă că nu se punea problema banilor, acest jalnic pretext fiind enunțat aproape imediat după 12 februarie 1889 – data la care regele a semnat decretul de acordare a pensiei viagere. De asemenea, reamintim că Eminescu a fost dus la Mărcuța la o dată necunoscută și de către persoane neidentificate. Șuțu l-a primit, încălcând grosolan prevederile articolului 7 din Regulamentul de funcționare internă, care stipula:

„*De câte ori o autoritate administrativă înaintează pe Vr’ un smintit la Ospiciu, trebuie să-l însoțească de o hârtie formală către Medicul primar al Ospiciului, însoțită de act medical în original* (subl. ns.), iar dacă smintitul se trimite de vr’ un tribunal sau vr’ o curte el va fi însoțit pe lângă hârtia formală și d’ un extract de sentință judecătorească prin care a fost declarat de smintit”.

În disperare, unele voci dispuse să îl apere pe Maiorescu cu orice preț au încercat să se agațe de faptul că arhiva Mărcuței fiind dată dispărută, nu s-ar mai putea ști cu precizie dacă respectivul document medical a fost sau nu întocmit. Răspunsul ni-l dă chiar Șuțu, atunci când afirmă că, împreună cu

doctorii G. Alexianu și Z. Petrescu, ar fi fost invitat „*de Dl. prim-procuror prin adresa nr. 5717 a comunica starea facultăților mintale a lui M. Eminescu*”. Cum raportul semnat de cei trei este datat 23 martie și cum în el nu se face nici o referire la vreun alt act medical similar emis în același an, este limpede că, în intervalul ianuarie – 23 martie 1889, Eminescu a fost dus și ținut la Mărcuța cu forța (adică, în termeni mai apropiați de dreptul penal, a fost *răpit și sechestrat*).

Doctorul Șuțu nu se putea prevala nici de prevederile articolului 12 al aceluiași Regulament, privind cazurile excepționale („*În caz de urgență, Medicul primar al Ospiciului poate primi provizoriu pe un individ și fără certificat Medical, însă va raporta pe dată despre aceasta Direcțiunei Generale a Serviciului Sanitar, care orânduiește o comisiune medicală spre a examina starea mentală a individului*” – subl. ns.), întrucât, pe de o parte, el nu a anunțat Direcția Generală a Serviciului Sanitar, și, pe de altă parte, desemnarea comisiei s-a făcut împotriva Legii, primul-procuror neavând competența necesară și trebuind să apeleze tot la conducerea Serviciului Sanitar.

Desigur, Șuțu nu a acționat de capul lui (la acea dată, la putere se afla un guvern junimist, în care Maiorescu deținea portofoliul Cultelor). Demersul a fost un vicleșug, menit să provoace, pasămite, reacția Parchetului și să-l oblige să ceară punerea pacientului sub interdicție (demers care, dacă Eminescu ar fi fost bolnav, trebuia făcut cu două luni în urmă). În felul acesta, între altele, se trecea peste multiplele și gravele ilegalități comise împotriva acestuia, Parchetul „uitând” să întrebe, înainte de orice, în ce temei legal se afla Eminescu la Mărcuța. De asemenea, primul-procuror se prefăcea a fi uitat conținutul articolului 437 din Codul civil:

„În caz de nebunie cu furie, dacă interdicția nu este provocată nici de soț, nici de rude, ea trebuie să fie provocată de procuror, care în cazuri de imbecilitate sau de smintire poate asemenea a o cere în contra unei persoane, însă numai când n-are soț, nici soție, nici rude cunoscute” (subl. ns.).

Or, știm bine, Eminescu avea rude în viață. Asupra acestui subiect voi reveni însă în pagini viitoare, demonstrând că dosarele de curatelă deschise lui Eminescu, nicicând „curate”, au fost (re)„aranjate” după 1958, anul în care Gh. Călinescu a fost oficial informat asupra existenței unuia dintre ele.

În ceea ce-l privește, Șuțu era cointerestat să îl dea afară pe Eminescu din ospiciul Statului, pentru a-l transfera în stabilimentul său, proprietate privată, având astfel nu numai un pacient în plus, ci unul de excepție, pe care îl putea studia în voie și asupra căruia era liber să încerce orice terapie. Mai mult,

pentru strachina zilnică de mâncare gătită în plus, el urma să primească lunar cei 250 de lei, pe care, după mari eforturi, Camerele se decisese să îi acorde lui Eminescu. Impresia că transferul de la Mărcuța în stabilimentul lui Șuțu ar fi fost un favor făcut lui Eminescu este total greșită, întrucât el nu a fost, astfel, dus de la rău la mai bine. La Mărcuța, hrana putea fi mai proastă, dar acolo Șuțu nu putea face chiar orice. Pentru că era doar șef, nu și patron, libertatea lui de acțiune era mult îngădită nu numai de faptul că era mai mare numărul subalternilor (deci și al ochilor și urechilor curioase), ci și de tipul de relație existent între el și restul personalului. De altfel, faptul că lui Eminescu i-au fost administrate „*injecții mercuriale*” doar după ce a ajuns la „*institutul*” Șuțului vorbește de la sine.

Maiorescu, recte Comitetul

Cel puțin o vreme, Harieta l-a respectat pe Maiorescu. Dacă sentimentul ei provenea doar din credința că i-a ajutat fratele ori dacă se datora și poziției lui sociale, nu putem ști. Când, împinsă de nevoia de a-și respecta promisiunea făcută unui medic, a apelat ea însăși la înțelegerea magistrului, cerându-i 600 de lei cu împrumut, nici nu a fost băgată în seamă. Cum tonul scrisorilor ei către Cornelia Emilian nu arată vreo urmă de resentiment față de Maiorescu, deducem că, deși nu i-o fi convenit, nici nu și-a schimbat pe loc impresia despre el, conștientă fiind, probabil, că magistrul nu avea nici un fel de obligație față de ea. Se pare că, puțin înainte de moartea lui Eminescu, s-a petrecut ceva ce noi nu cunoaștem și care a răvășit-o cu totul. Spun înainte de moarte, pe considerentul că, în scrisoarea mai sus citată, ea invocă „*mizeria*” – or, aceasta nu putea fi observată la un cadavru așezat într-o pivniță de spital și cu atât mai puțin de la sute de kilometri depărtare. „*Mizeria*” cred că este unul dintre aspectele văzute, așa cum spune Harieta, cu ochii ei. Și unde altundeva să o fi văzut, dacă nu la ospiciul în care a murit Eminescu?

Harieta îl socotea pe doctorul Șuțu principalul vinovat de moartea lui Eminescu. Cum era știut, însă, că la Șuțu se ajunsese prin „*grija*” lui Maiorescu, foarte posibil ca ea să îl fi considerat și pe acesta din urmă parțial răspunzător, dacă nu de uciderea lui Eminescu, măcar de faptul că acesta fusese ținut „*în cea din urmă mizerie*”.

De asemenea, ea nu putea uita că, prin presa junimistă, întreaga familie Eminovici fusese acuzată că nu s-ar îngriji de soarta lui Eminescu. În ceea

ce o privește pe Harieta, nedreptatea era flagrantă. Întâi, nu ea s-a arătat nepăsătoare față de soarta lui Eminescu, ci acesta nu a fost, în 1888, foarte doritor să o întâlnească:

„La 23 August m'am dus la Lacul-Sărat și am făcut numai 15 băi, pentru că la 5 Septembrie s'au închis băile. De la Lacul-Sărat m'am dus la București să văz pe Mihai. Ce am întâmpinat, nu sunt în stare a-ți descrie, lucru ce s'a însărcinat a-ți scrie buna și nobila Domnișoară Adela Andrei. (...) Mihai este bine, dar am trebuit să fac multe închinăciuni adoratei lui până mi-a permis să-l văd” (Harieta către C. Emilian, 26 septembrie 1888).

În al doilea rând, reinternarea lui Eminescu la Șuțu s-a făcut într-un mod și la o dată necunoscute nici astăzi, de către persoane rămase neidentificate. Ca și în 1883, lipsește orice document legal, ce trebuia emis în clipa închiderii cuiva în balamuc. În ciuda legislației în vigoare, nimeni din familia lui Eminescu nu a fost înștiințat asupra privării lui de libertate. Ba, mai mult, Maiorescu va recurge chiar la declarațiile mincinoase ale lui M. Brăneanu, pus să-i inducă în eroare pe magistrați.

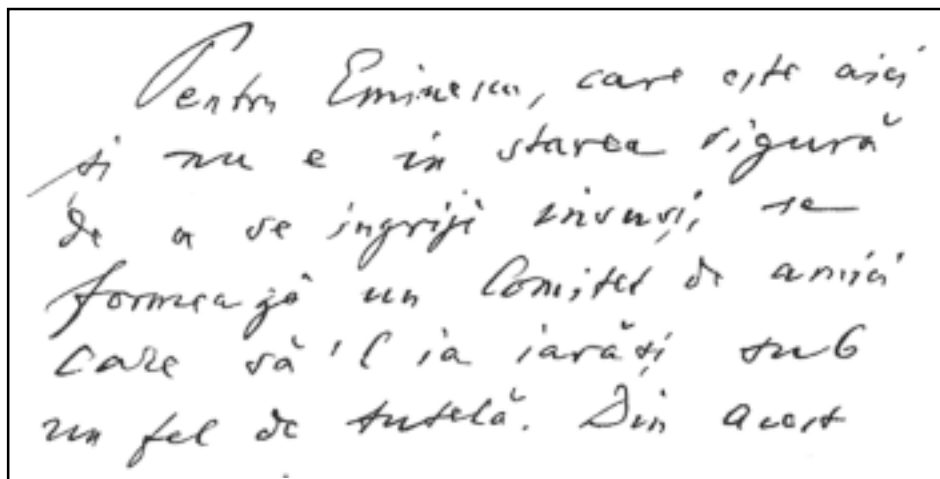
Din punctul de vedere al Justiției, Eminescu fusese până în 1889 deplin sănătos, neexistând probe medicale legale contrare. Legea prevedea ca toți smintiții să fie obligatoriu puși sub interdicție, or, în cazul lui Eminescu, nu numai că Justiția nu a dat o sentință în acest sens, dar nimeni nu a cerut ca el să fie interzis. Prin urmare, nu se putea pune nici problema recidivei, așa cum a scris Maiorescu, întrucât, după 28 iunie 1883, când Eminescu, pur și simplu, a dispărut brusc din mijlocul celorlalți, despre el s-a spus că ar fi alienat, dar nimeni nu a văzut vreodată cum se manifestase invocata nebulie.

Principalele încălcări ale Legii, comise în ianuarie 1889, când, repet, Eminescu a fost cules nu se știe de unde (poate chiar de acasă) și închis din nou la Șuțu sunt evidente: 1) nu a fost întocmit nici unul dintre multele documentele prevăzute de Lege în asemenea cazuri, Eminescu fiind transportat într-un loc închis, așa cum un produs de contrabandă circulă de la contrabandist la beneficiar (neexistând documente, nu se poate preciza dacă a fost vorba de Mărcuța, de balamucul privat al lui Șuțu, de alt stabiliment ori de vreo locuință personală, după cum nu se știe nici cine, când și de ce l-a dus acolo, ori în ce temei legal l-a primit Șuțu ori alt doctor, în cazul în care a fost dus la ospiciu); 2) pentru a-și duce planul la îndeplinire, complicii au comis infracțiunile de răpire și sechestrare; 3) nu a fost numită comisia care, în maximum 3 zile, trebuia să se pronunțe asupra stării de sănătate a pacientului (fapt explicabil, dat fiind modul ilegal în care a fost „internat”).

Deși numele celor care l-au dus la Șuțu nu sunt știute, avem temei să credem că, și acum, aranjorul operațiunii a fost tot Maiorescu. Iată ce îi scrie acesta lui Socec, la 27 iunie 1888, când Eminescu abia revenise în Capitală și când, subliniez, nimeni, dar absolut nimeni nu îi pune în seamă vreo faptă concretă care să ateste alienare sau care să fie măcar neobișnuită:

„Pentru Eminescu, care este aici și nu e în starea sigură de a se îngriji însuși, se formează un Comitet de amici care să-l ia iarăși sub un fel de tutelă.” (subl. ns.).

Această epistolă este o mărturisire aproape completă, care arată cine a organizat eliminarea lui Eminescu de pe scena vieții publice – întâi, prin

Pentru Eminescu, care este aici
și nu e în starea sigură
de a se îngriji însuși, se
formează un Comitet de amici
care să-l ia iarăși sub
un fel de tutelă. Din acest

mijloace de forță, iar mai apoi, prin permanentă urmărire și obstrucționare. Sub acest aspect, baronul von Mayr era un diletant, cu rezultate pe măsură! Principalii supraveghetori ai lui Eminescu au fost totuși români, nu unguri, austrieci sau ruși.

Știm bine că așa-zisul „Comitet de amici”, de care vorbește Maiorescu, nu numai că nu a ființat practic, dar, afară de Maiorescu, nimeni n-a pomenit, măcar, necesitatea înființării unui asemenea grup. Cum nici magistrul însuși nu marchează momentul alcătuirii lui în jurnalul intim și cum nici alții nu își amintesc de existența lui, concluzia se impune de la sine: „Comitetul de amici” era, de fapt, Maiorescu. Acest paravan nu are, precizăm, nimic comun cu nucleul numit Comitet și care, la 20 octombrie 1890, a început să cerșească parale, motivând că „*Mormântul lui Eminescu are trebuință de un monument de piatră înconjurat de grilaj și de plantații, care să însemneze locul ultimului repaus al*

marelui poet național”. În relația lui Maiorescu cu Socec, aburul numit „Comitet de amici” a fost util pentru a justifica preluarea de către magistrul a drepturilor bănești cuvenite lui Eminescu.

Maiorescu și „amicii” au mințit Tribunalul

În vremea în care Harieta nu știa cum să procedeze, doar-doar îl va scoate pe Eminescu mai iute de la Șuțu, nici Maiorescu nu stătea cu mâinile în sân. Astfel, el a folosit (sau chiar a provocat?) amenințarea lui Șuțu, care anunțase că este obligat să-l arunce pe Eminescu în stradă și împotriva „bolnavului” a fost pornit un nou proces de curatelă. În cursul acestui proces, în ziua de 6 iunie 1889, Tribunalul Ilfov s-a declarat de acord să-l lipsească pe Eminescu de posibilitatea exercitării drepturilor sale civile (documentul final nu a mai fost întocmit, întrucât, între timp, victima decedase). Această decizie luată împotriva lui Eminescu s-a bazat pe mărturia mincinoasă a lui M. Brăneanu. Cum Brăneanu era un, am zice astăzi, copil de minge al lui Maiorescu și cum, în plus, nu avea nici un interes personal care să-l determine să-și riște nu numai poziția, ci chiar și libertatea, mințind Justiția într-o chestiune gravă, care nu-l privea, avem motive să credem că neadevărurile rostite au fost un umil serviciu făcut „șefului”. De altfel, simplul fapt că Maiorescu nu l-a corectat pe Brăneanu, deși cunoștea prea bine situația reală, arată la comanda cui a mințit redactorul de la *România liberă*.

Concret, este vorba de următorul document, sunoscut și ca „jurnalul nr. 2783/1889”:

„1889 Iunie 6

Având în vedere adresa cu nr 4446/89 a Dl Prim Procuror prin care comunică Tribunalului că în privința persoanelor care pot compune consiliu de familie al Dlu Eminescu se poate lua informații dela Dl Braneanu

Având în vedere că dupe informațiile luate persoanele care pot compune consiliu de familie sunt Dni Titu Maiorescu, Dimitrie A. Laurianu L. Carageali, Brăneanu și Valentineanu, ca prieten[i] cu Eminescu în lipsă de Rude (subl. ns.).

Pentru aceste motive

Tribunalul

Constituie consiliul defamilie lui M. Eminescu din urmatoarele persoane Dl Titu Maiorescu Dimitrie A. Laurian, L. Carageali, Braneanu și Valentineanu, carora se[]va comunica numirea convocându-se pentru 10 Iunie/89 aavisa conf. Art 440 C.C.”

Aceste câteva rânduri ridică multe întrebări. Între ele, unele nu au nici acum răspuns, iar altele nici măcar nu au fost formulate („unde este adresa către primul-procuror?”, „de unde știa acesta că *«se poate lua informații dela Dl Brăneanu»?*”, „cum de l-a nominalizat Brăneanu și pe I. L. Caragiale, aflat, potrivit lui Al. Brătescu-Voinești, în relații tensionate cu Eminescu, datorită intrigii lui Maiorescu?”, „cât de exact a fost informat Caragiale?” etcetera). Trecem însă peste toate acestea și constatăm că decizia Tribunalului se bazează, exclusiv, pe o declarație mincinoasă: aceea că *Eminescu nu ar mai avea rude în viață!*

Declanșat de declarația lui Șuțu, care avertiza că, din lipsă de bani, ospiciul Statului condus de el nu l-ar mai putea ține și pe Eminescu între ceilalți pacienți ai săi, acest nou abuz are ca principal autor tot pe Maiorescu. Și iată de ce:

1) la anunțul lui Șuțu, atât el, „protectorul” (re)devenit ministru, cât și Junimea au rămas insensibili, singura reacție, anonim exprimată prin presă, fiind aceea de a culpabiliza familia Eminescu;

2) după ce procesul a demarat, magistrul s-a declarat de acord ca Eminescu să fie închis la Șuțu, care urma să primească, în schimb, pensia acestuia, recent votată (indicii: a) de la Mărcuța, Eminescu a fost dus direct la Șuțu; b) la 10 iunie 1889, Maiorescu a solicitat *„rânduirea unui tutore care să poată primi de la Stat pensia lui viageră și să poată îngriji de cuviincioasa întreținere a interzisului”* și c) pensia lui Eminescu era de 250 de lei, iar tariful aplicat de Șuțu la internarea anterioară fusese apropiat de această cifră – 300 de lei/lună);

3) Maiorescu era mult mai bine informat în privința familiei lui Eminescu decât Brăneanu, el știind foarte bine că nu se putea vorbi de *„lipsă de rude”*;

4) Maiorescu s-a ocupat personal de redactarea unor documente din dosarul de curatelă deschis lui Eminescu în 1889.

Oricine își poate închipui ce scandal s-ar fi iscat o dată cu subita „înviere” a uneia dintre surorile lui Eminescu și cu exprimarea pretenției acesteia de a-l lua acasă pe „bolnav”! Asta, ca să nu mai vorbim de Matei, care, potrivit Legii, trebuia să fie membru de drept în consiliul de familie:

„Frații buni (adică frați de un tată și o mamă) ai minorului și bărbaiii surorilor bune sunt de drept membrii ai consiliului de familie, fără a fi mărginit numărul lor; de vor fi însă mai puțini la număr decât 5, alte rudenii vor fi chemate spre complectarea consiliului” [subl. ns.] – Codul civil, articolul 358.

Așa cum se știe, la numai 9 zile după ce Harieta a pus la poștă epistola în care cerea sprijinul Cornелиei Emilian, insistând că aceasta să îi roage *„pe studenți să se grăbească a-l aduce, poate este încă timp”*, brusc, Eminescu s-a

2783

May June 6.

Chaco warden address is D 4446/jg
to the Texas Ranger for case known as
Tribunetown. It is provided personally
with the Texas Ranger Council of Foresters of
the Bureau. It is to be an important
of the D. Bureau

Chasov nuven e sage informu-
lati caute pe carea era pat cu
pune. Cuvintu de familie sunt Stu
Tela nuven, Stu nuven, Stu nuven
Stu nuven, Stu nuven e Stu nuven
nuven, Stu nuven e Stu nuven
nuven de Stu nuven.

Water & earth motion

Therese

Constitutio canonica defunctis
 An. 14. Curiam de amplexibus
 personis S. T. de Amplexibus
 Dignitate d. Laman, S. Prigeb;
 Franciscus v. Valentini, canon
 Sen. canonicus amplexibus ecclesiarum
 Dux. L. p. L. 10. Jun. 19. canon
 Aug. oct. 440 P. C.

Hyman M. Kischel

Quaffers Moving

Facsimil al jurnalului 2783/1889

- *Indirizzo di Roma*

Put in with machine

Precizarea „în lipsă de Rude”, care a făcut posibilă decizia Tribunalului

stins. Coincidență? Posibil, dar nu sunt prea multe aruncate în seama întâmplării? „*Poate este încă timp*”, scrie Harieta. Să fi avut ea o stranie premoniție, sau temerea a pornit de la informații care nu au mai ajuns până la noi? L-o mai fi prins Harieta pe Eminescu în viață?

Istorici literari acoperă mărturii mincinoase

„*Jurnalul nr. 2783/1889*” face parte din dosarul numărul 645/1889. Cele mai multe dintre piesele acestuia au fost transcrise de A. Z. N. Pop în 1974. Probabil, tocmai fiindcă a observat motivația stranie a deciziei, istoricul nostru literar a decis să nu mai publice deloc textul acestui document. De asemenea, nu ne-a sesizat asupra faptului că o serie de documente au fost sustrase (între ele, și declarația lui Brăneanu). Reamintesc că existența dosarului 645/1889 era cunoscută încă din 1922 – deci, cu zece ani înainte ca Gh. Călinescu să scrie monografia lui. Astfel, avem (a câta oară?) motive temeinice să credem că, la nivel înalt, dezinformarea prin omisiune a fost o adevărată metodă de lucru în cazul Eminescu. Așa cum se va vedea, cele două procese de curatelă deschise împotriva lui Eminescu în 1883 și, respectiv, în 1889 spulberă și ultima speranță în buna-credință a lui Maiorescu și a discipolilor lui, arătându-i așa cum au fost: o gașcă feroce.

Din păcate, nu puțini istorici literari, adevărați lupi în piele de oaie, se văicăresc și astăzi că, până în decembrie 1989, n-au avut condiții de exercitare corectă a muncii lor științifice, din pricina intervenției nefaste a Partidului unic. Partidul Comunist nu mai e (cel puțin, nu în forma și în componența știute), dar „elita” cea mult oprimată nu face nici completările, nici corecturile pe care le-am fi așteptat și care puteau fi strânse laolaltă, toate, într-un volum sau două, ca o erată la istoria scrisă în ultima jumătate de secol, ajutându-i pe români să capete imaginea reală a propriului lor trecut. Să nu ne întrebăm dacă (o parte din?) motivele invocate până mai ieri nu erau inventate? Să nu începem să ne uităm mai atent la asemenea „*culturali*” – soi de indivizi despre care T. Arghezi a prevăzut cu tristă exactitate că „*îl vor face pe Eminescu odios*” (*Adevărul literar și artistic*, 26 august 1934)? Ce să mai crezi atunci când constăți că faptul concret și prestația morală a unor oameni considerați „de cultură” sunt cu totul altfel decât se spune? Să nu te întrebi dacă, nu cumva, șoaptele „conspirative” nu sunt, în cazul acestor chiriași de fotolii, fructul sterp al suficienței pedante? Să nu te

Întrebi cine pe cine conduce de fapt: omul politic pe „cultural” sau, dimpotrivă, „culturalul” este cel care îl manevrează pe omul omul politic cu o asemenea virtuozitate, încât acesta chiar crede că e șeful tuturor?

„Faimoasa Henrietta”

În epistola din 4 iunie 1887 către sora lui, Emilia Humpel, după ce o laudă că a strâns 825 de lei pentru Eminescu, Maiorescu scrie: „Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta”. Când afirmă că Harieta ar fi hoasă, ca și frate-său Matei (Eminovici, neam de alienați și de bandiți!), în cel mai bun caz, magistrul confundă pofta cu infracțiunea. Unde și cum putea ea să-i „mănânce” banii? Și care erau marile sume de „mâncat”? Cele câteva sute primite cu țărâita și care, uneori, abia acopereau costurile tratamentului?

Onestitatea Harietei a fost probată în repetate rânduri. Iată, de pildă, ce i-a scris ea magistrului, la 19 octombrie 1886:

„Stimabile Domnule Maiorescu,
Scuzaț vă rog căm eau
permisiunea a apela la Dvoastri fără
avea onoari a vă cunoști personal:

Dară, fiind convinsă de
generoasa Dvostri bunatate cătră
nefericitu meu frate Mihai, îmi éu și
eu curaju a apela co rugăminte la
Dvostri, de care cred că de nu m’ți
puteo faci, cel puțin nu te vei supara
pe mine.

Facând o cură miopatică mai
aproape 3 luni pentru paralizarea de
cari sufer din fragita mea copilarie,
mă simt foarte bine.

Când am întreprins cura, am pus
condiții de mea folosi săi dau 700.
franci, în caz de nu, 100 cheltueele
aparatiilor. Acuma, cunoscă[n]d on
progres de cari nu am avut nici odată
macar speranța, sunt silită și plătescu
Doctorului care pleacă. Vă rog, din

Acuma cunoscăd on
progres de cari nu am
avut nici odată ma-
car speranța, sunt
silită și plătescu
Doctorului care pleacă.
Vă rog, din adăncu
inimi, faceți mi acen-
bine de care vaș ră-
mane recunoscătoare
tot restu victimei.
Înprumutată miă cu
600 sute franci pe ter-
min de 3 luni.

Scrisoarea din 19 oct. 1886 - fragment

adâncu inimi, făcețimi acest bine de care vaș rămâne recunoscatoare tot restu vieți mele: Împrumutațimă cu 600 franci pe termin de două luni.

Repet miile mele rugăminț a nu mă refuza...”

(Am reproduș acest text fără a-i corecta greșelile, deoarece cred că este bine ca lectorul să aibă o imagine cât mai exactă asupra Harietei. Aceasta își cunoștea bine limitele și nu se sfia să le mărturisească, chiar dacă nu o făcea cu plăcere:

„...nu totdeauna [Eminescu] voește să scrie ceia ce zic eu zicându-mi că nici o regulă n’ au scrisorile mele. Când cetește ce scriu eu, apoi sute de greșeli îmi găsește, însă eu nu mă prea supăr, căci știu bine că ori ce lucru trebuie să’ l înveți, pe când eu singura carte ce am învățat e abecedariul. Cât am învățat, atâta știu.” – 14 ianuarie 1888.

În general, Harieta a recunoscut că avea o „educație de tot simplă”, de care nu cred că era responsabilă și care nici nu constituia un păcat.)

Dacă Harieta ar fi fost de rea-credință, dovedindu-se capabilă să fure, nu trebuia decât să conteste că starea sănătății ei s-a îmbunătățit. Cum nu a procedat așa față de un străin, ce ne-ar face să credem că, în schimb, ar fi fost capabilă să „toace” banii propriului frate? Putem să nu ținem cont de faptul că Harieta a vrut să îl aducă pe Eminescu la ea acasă, într-un moment în care, n-avea de unde să știe că se va găsi cineva care să îi susțină financiar (pe atunci, nu o cunoștea pe Cornelia Emilian, iar sprijinul *Junimii* încetase de mult)?

Un exemplu asemănător îl constituie și scrisoarea din 1 aprilie 1888, când Harieta îi scrie Corneliei Emilian:

„De boală și băile lui Mihai nu te îngriji scumpă mamă. Mihai este rugat să primească un post destul de însemnat; chiar de nu va avea pensie, nu mă tem că vom muri de foame. Știi acum cum să fac ca Mihai să merite stima prin purtare cum merită prin talent.”

Oare, dacă „faimoasa *Henrietta*” ar fi fost gata oricând să „mănânce” banii altora, ar mai fi scris asemenea rânduri, prin care anunță că, potrivit speranțelor ei, nu va mai fi nevoie să li se acorde sprijin financiar?

În timp ce Maiorescu (de la care Harieta n-a văzut para chioară) își exprimă spaimile că aceasta ar putea împrăștia banii strânși pentru Eminescu, familia Emilian, direct implicată în culegerea fondurilor și mereu la curent cu modul în care acestea sunt folosite de Harieta, o vede pe aceasta cu alți ochi.

„Dacă Eminescu este mare ca poet prin genialul său talent – scrie Cornelia Emilian-mama – și Henrietta sora lui e mare ca om prin sentimentele și calitățile sale. Ea, prin înțeleapta

sa îngrijire redădu-se pe Eminescu în stare de a mai împodobi salba țerei cu stelele sale. Iar prin fineța și tactica sa, reușise să l statornicească la o viață mai liniștită.

Henrietta n' avea școală, dar era inteligentă, cunoștea limba germană, ea o învățase în Viena, în timpul cât a stat în clinica D-rului Bilroth, din cauza ologirei sale. Așa dar nu public scrisorile Henriettei ca model de stil sau limbă, ci nu mai pentru a se ști viața lui Eminescu în anii sei din urmă și ca să vadă ori și cine, cum putrezește de viu pe om boala burlăcească. Un suflet ca al Henriettei, fiind un suflet simțitor, moartea lui Eminescu a fost și moartea ei. Lovită de un junghiu, după cum am zis, s' a sfârșit din lume la câte-va săptămâni în urma morței fratelui seu Mihai, după cum îl numea ea” („1893, Mart în 17”).

Precum se observă, în vreme ce Maiorescu întuneacă portretul Harietei, Cornelia Emilian îl luminează. Cui să dai dreptate? Mulți s-au lăsat furați de celebritatea lui Maiorescu, uitând că, în perioada 1884–1889, magistrul s-a aflat o singură dată în legătură directă cu Harieta (în 1886, când aceasta l-a rugat să-i acorde un împrumut, pentru a-și plăti medicul și când el nici nu i-a răspuns). În schimb, Cornelia Emilian nu numai că a avut un intens schimb de scrisori cu Harieta, dar a și urmărit constant modul în care aceasta cheltuia banii primiți. De aceea, despre Maiorescu s-ar putea pretinde că, în cel mai bun caz, a fost victima unor dezinformări. Dezinformare, venind însă – din partea cui? Comitetul înființat special pentru a putea lansa liste de subscripție justifica prin documente sumele strânse și trimise lui/pentru Eminescu. Acest Comitet era, la rândul său, supravegheat de o „comisie de gestiune”, între ai cărei membri se găseau trei junimiști de nădejde plus cumnatul lui Maiorescu. Cum nici unul dintre aceste izvoare de informare nu a sesizat vreodată risipirea ori deturnarea de la destinația stabilită a unor sume parvenite Harietei, spusele lui Maiorescu constituie o răutate cu scop vădit denigrator.

Din nou Maiorescu și minciunile lui

Sprrijinul financiar al *Junimii* destinat lui Eminescu nu numai că a încetat încă din 1884, dar lipsește o contabilizare certă și a sumelor date acestuia. Faptul că s-au cerut și primit bani *pentru* Eminescu nu înseamnă că acesta s-a și bucurat de ei ori că au fost cheltuiți pentru ceva cu adevărat necesar.

Dovezi de denaturare a adevărului? De pildă, nu plecase Eminescu spre Döbling, și Maiorescu se împăunează față de sora Emilia: „...eu am adunat fondurile – până acum sunt disponibili 3000 franci, cea mai mare parte din ei dela mine” (19 octombrie 1883). Mințea!

Paradoxal, adevărul este dat în vileag de Maiorescu însuși. La 4 octombrie, el îi scrie aceleiași Emilia Humpel: „*Pentru Eminescu se găsesc momentan în păstrarea mea 1140 franci (Regina a dat 500, încă înainte de a-i fi vorbit, deoarece este în Sinaia)*” – subl. ns. Simple calcule aritmetice ne arată că, în acea zi, suma totală a cotizațiilor junimiștilor era de 640 de lei. Acești bani puteau acoperi plata „cazării” pe două luni în ospiciul lui Șuțu. Cei 640 de lei, cum specifică Maiorescu singur, se aflau „în păstrarea” sa – deci, nu erau banii lui, scoși din caseta personală. Diferența de la 1140 la 3000 a fost obținută în urma conferinței ținute de Alecsandri la Ateneu. După Maiorescu, Alecsandri ar fi adus astfel 1860 de lei. Informația este confirmată de Alecsandri însuși:

„*Tu me demandes de t'envoyer quelques tranches de ma conférence? Je n'en possède une miette, le public ayant tout avalé avec une grâce charmante; mais je puis te dire avec un certain orgueil que j'ai fait une recette de près de 2000 francs pour le malheureux Eminesco... La malade sera prochainement transféré à Vienne dans une maison de santé. Dieu veuille qu'il guérisse!*” (scrisoare către Ion Ghica, aflat la Londra, 22 octombrie 1883).

Dar problema nu este dacă Alecsandri a adus, prin conferința lui, 1860, 1900 sau 2000 de lei, ci contribuția lui Maiorescu, pe care aritmetica simplă nu ne permite să-i depistăm: dacă 500 de lei i-a dat regina, dacă 640 de lei i-au lăsat alții în păstrarea lui Maiorescu (Missir îi trimitea acestuia banii strânși la Iași) și dacă restul până la 3000 de lei i-a adus Alecsandri, unde este partea lui Maiorescu? Chiar admitând că toți cei 640 de lei proveniți din cotizații ar fi fost scoși din buzunărelul de la jiletca lui Maiorescu, suma ar reprezenta cam 20 la sută din total, nicidecum „*cea mai mare parte*”. Una peste alta, oricum am suci-o, oricum am învărti-o, Maiorescu tot mincinos rămâne până și față de propria soră.

Cea mai neagră versiune este însă alta. Conform mai multor izvoare contemporane lui Eminescu, cu puțin timp înaintea sechestrării, acesta ar fi luat cu împrumut două mii de lei, necesari (în parte sau total) aducerii fratelui său, Nicu, la tratament la Șuțu. Despre soarta acestor bani nimeni nu a mai scris nimic. Coincidența face ca, la data la care Maiorescu trimite scrisoarea de mai sus, să se împlinească aproape patru luni de când Eminescu se găsea în adevărată detenție la Șuțu. Patru ori 300 de lei, costul lunar al internării, fac 1.200 de lei. Dacă le adăugăm cei 640 de lei aflați în păstrare la Maiorescu, ajungem la 1.840 de lei – adică, foarte aproape de 2.000 (diferența putând fi explicată prin cumpărarea de țigări, produs pe care Maiorescu pare să-l fi luat

în calcul și altădată – vezi scrisoarea către Emilia, 4 iunie 1887). Oricare ar fi adevărul, trebuie specificat că, în clipa în care Poliția pretinde că l-ar fi ridicat pe Eminescu de la Baia Mitrășevski, asupra lui nu s-a găsit absolut nici o para, de sămânță, măcar (iar acasă, la fel). Faptul constituie o dovadă în plus că procesul-verbal semnat de comisarul Nicolescu este plastografiat: cum era să ocupe Eminescu o cabină de baie timp de opt ceasuri, dacă nu avea cu ce plăti?

Câte clase sociale, atâtea coduri morale

Dacă Maiorescu se temea, pasămite, că Harieta și-ar putea lăsa fratele mai mare fără bani, alții o acuză de... patetism. Trecem peste faptul că mulți dintre cei din urmă nici nu i-au citit scrisorile de la un capăt la celălalt (n-au făcut-o ei, nici destui așa-ziși specialiști!) și întrebăm: putea ea să fie altfel decât patetică în acei ani, când și Harieta a fost o victimă.

Îi luceau Harietei ochii după bani? Se poate: care sărac nu i-ar căuta, ca să-și stâmpere foamea? Poate n-ar fi rău să discutăm prin comparație. Deci, de o parte, o avem pe Harieta, ironizată în fel și chip pentru că încerca să se ferească de traiul în mizerie, *fără ca pentru a-și atinge scopul să se arate capabilă de orice*. Dar Maiorescu? Lua banii cu lopata, apărând de rigorile Legii infractori dovediți (vezi, spre pildă, cazul Warszawsky ori cazul de contrabandă în care a fost implicat soțul Hellei Hermann). Multe dintre acumulările lui numai demne de un „olimpian” nu erau. Care este adevăratul etalon al normalității? Oare, chiar nu ar trebui să dea deloc de gândit faptul că același „olimpian”, care găsea natural să strângă cât mai mult pentru sine, invocă pretinsa avarie a lui Eminescu drept simptom al alienării? Poți să nu te revolți, când descoperi asemenea fețe ascunse ale unor indivizi, pe care laudele unor slugarnici și mai flămânzi și chiar și mai răi decât ei, i-au transformat în figuri emblematice, așezându-i alături de realele valori morale?

Moralistul Maiorescu știa să îndeplinească bine vorbele, mânuind fraze generoase, și avea suficient tupeu pentru a cere altora să facă sacrificii pe care el le-a ocolit în mod constant. Un model privind felul în care se slujea de anumite principii bine sunătoare, dar de a căror aplicare se ferea îl aflăm în corespondența sa din primii ani în care a fost ministru al Cultelor.

Bunăoară, la 14 august 1874, Maiorescu îi scria lui Samson Bodnărescu:

„Din bibliotecariat vei trebui să dimisionezi, însă mai târziu. Vreau să păstrez locul pentru vre unul din tinerii ce trebuie atrași la Iași, fie Slavici, fie Eminescu sau

altul. (...)

Ianculescu nu va îndrăzni a nu eși din casă. Cu poliția prin Negruzzi!

Unde vor Lambr(ior) și Panu să meargă în străinătate? La Moscova? Sau la Cracovia? Sau întâi un an la Berlin în Arhivă și apoi de acolo? Pentru câți ani? (...)

*Un sfat: nu deveni materialist ca Paicu. În poziția d-tale de acum tentațiunea e mare de a îngriji prea mult pentru strângere de bani. Nu uita că **chiamarea d-tale este ideală** (subl. ns.) și că într-o viață așa de scurtă, ca a noastră, **averea nu are nici o însemnătate, nici una. Numai cei proști cred că însemnează ceva** (subl. ns.) de a fi ca Drosu. Înaintea celor cuminte însă aceasta nu înseamnă nimic. **Ferește-te mai ales de ilusia de a crede că trebuie să strângi bani acum pentru a trăi apoi independent** (subl. ns). Când vei fi independent vei fi bătrân și independența va fi fără valoare. Prin urmare, trăește **acum**".*

Cuvintele lui Maiorescu sună patern, dar dau fiori. Ele amintesc sâsăitul și privirea hipnotică a șarpelui. Dacă magistrul avea dreptate când afirma că „Numai cei proști cred că [averea] însemnează ceva”, să pricepem că el însuși nu era chiar sclipitor?

Dar să vedem ce scriu și alții. De pildă, Z. Ornea:

*„... Eminescu, fără a fi un ascet, s-a mulțumit întotdeauna cu puțin, mai niciodată netrecând de ceea ce era strictul necesar unei vieți cu totul modeste. Pe când Maiorescu, și el la origine un intelectual lipsit de avere, a preferat traiul unui om de lume, cu salon deschis persoanelor simandicoase, cu dese călătorii în străinătate, făcute neștirbit de trei ori pe an, mereu ocupat cu serate, recepții și petreceri, izbutind, din 1877 încolo, să adune o avere frumușică din avocatură, profesiunea cea mai detestată de poet. Și la numai câțiva ani după 1876, când îndemna pe un tânăr junimist (Șt. Vârgolici) la aspirații ideale, de jertfire dezinteresată, potrivitnice acumulării achizitive, **Maiorescu începe să practice o nu tocmai «curată» avocatură mult solicitată** (subl. ns.), notând scrupulos în jurnal, la încheierea fiecărui an, sumele agonisite de pe urma acestei îndeletniciri, plasamentul banilor, dobânzile și rata creșterii averii sale care nu era deloc neînsemnată.”* (Junimea și junimismul.)

Și, în subsolul paginii, Z. Ornea devine și mai concret:

„Să transcriem, la întâmplare, câteva însemnări de acest fel. La sfârșitul anului 1883, menționa că a avut un an financiar extrem de bun, încasând în total 63.163 lei din avocatură (Ce sumă uriașă era, în 1883, recolta aceasta adunată din avocatură înțelegem dacă reținem faptul că în 1892 diurna sa lunară de rector reprezenta în total 185 franci. Și-a plătit datoriile, izbutind să depună la bancă 15 800 lei (Însemnări, II, p. 224). La sfârșitul anului 1893 nota: «finanțiar așa de consolidați încât putem privi viitorul cu oarecare liniște» (Jurnal, Caiet 15, f. 20 verso). În 1894: «Am ajuns la cifra de 130 000 franci capitalizați din economii și mai am și casa, după ce am plătit zestrea Liviei de 10 000 fr.» (Idem, Caiet 16, foaia 26). La sfârșitul aceluiași an 1894: «Anul meu finanțiar

încheiat bine, cu ceva peste 101 000 fr. la încasări și 52 000 fr. nominal bonuri financiare rurale la sporul capitalizării». [(] Idem, foaia 29). În martie 1896: «Am mai putut pune 4000 fr. nominal la economii la Germani; avem acum 68 000 fr. bonuri urbane 5%, peste 8000 fr. pe an renta viageră comună de 100 000 fr. efectivă la Națională». (Caiet 17, f. 8) Etc. etc. etc. De-abia în 1901 a renunțat 5 ani la avocatură (s-a reînscris în barou în 1906), având asigurat un venit de 2000 fr. pe lună la care se adăugau alte încasări, totalizând un venit de 26000 fr. pe an, fără a consuma din capital.”

Trai neneacă! Să nu te rogi să prospere Warszawsky? Să nu dai acatiste, ca familia Hermann să se ocupe de contrabandă în România? Să nu emiți pretenții de beizadea și să nu capeți alură de semizeu?

Din ipocritele rânduri trimise lui Ștefan Vârgolici („Profesor la Universitate și la Institutul Academic”), la 7 octombrie 1875, deslușim adevărata calitate morală a lui Maiorescu, „lider spiritual al Junimii”. Anumite fraze și idei ale „olimpianului” constituie mostre de demagogie dusă până la sublim (răul s-a apropiat totdeauna mai ușor de perfecțiune, comparativ cu binele?), astfel încât, după 1866, cu greu le regăsim în întreaga istorie politică a Țării, deși lumea care populează partidele numai cristal nu a fost și nu este. Întrucât epistola este elocventă din mai multe puncte de vedere, iată un amplu fragment din aceasta:

„Iubite domnule Vârgolici,

Am o rugămintă să’ți fac, și apoi un șir de observații, despre care nu știu, dacă vor fi cu totul drepte și cu totul bine primite.

Rugămintea. A venit Challiol pe aici, l-am văzut, s’ a rugat să nu’l nenorocesc cu familia lui, lovitura i-a venit pe neașteptate, zice el; de la Liceul nou e retras de vre un an, altă existență n’ are; recunoaște, că nu s’ a purtat destul de bine și că țara are un efect slăbitor asupra energiei omului, etc. În fine, omul era scăzut de tot și cam miserabil. **I-am făgăduit să intervin pe lângă D-ta, ca să’i cedezi catedra dela școala militară** (subl. ns.). Aceasta te rog să o privești așa: în urma svonului prea mare ce s’ a făcut cu Universit. din Cernăuți, eu din parte’ mi sunt hotărât a nu mă împotrivi, dacă va cere Camera menținerea facult. de litere în Iassi. E dar probabil că va rămâne Facult. D-ta vei fi numit atunci Profesor provizoriu și vei rămâne dar la Facultate. E o funcție, ce se potrivește mai bine cu D-ta decât școala militară, și a ținé atât Universit., cât și Institutul, cât și școala militară ar fi prea greu și – propriu vorbind – imposibil, fără dauna învățământului. Despre aceasta mai mult la sfârșitul scrisorii.

Dacă accepțezi polița morală ce am tras-o asupra Dumitale, te rog să faci lucrul așa: propune școalei militare îndată cedarea Profesurii D-tale în favoarea lui Chaillol și în acelaș timp îmi arăți prin hârtie oficială mie, că – primind catedra Universității – cedezi acea catedră a școalei militare fostului profesor Chaillol. Pe baza acestei petiții a D-tale eu **intervin direct la Minist. de Resbel pentru confirmarea propunerii** (subl. ns.).

Acum observările. Cred că restrângerea activității D-tale la Universit. și la Instit. este foarte bună și că va da rezultate mai folositoare pentru toată viața noastră intelectuală

în Iassi. Îți mărturisesc, că direcția apucată de fondatorii Instit. Acad. este cam neliniștitoare. Oare nu se apropie prea mult de interesele materiale și – cel puțin – nu se depărtează prea mult de la **acea lucrare mai ideală, care este meritul Junimii și singurul titlu de onoare ce ni se cuvine a contribui la regenerarea morală a României** (subl. ns.)? D-ta știi că, din parte-mi, **sunt un adevărat și sincer inamic al frazelor celor mari** (subl. ns.), și dacă totuși vorbesc de **neapărata trebuință a idealismului** (subl. ns.), este din convingerea înrădăcinată că altfel nu ne putem susține și nu merităm a ne susține în lupta pentru existență – luptă, tot așa de energetică în lumea morală, ca și în cea materială.

D-ta ești tânăr (Vârgoloci era cu doar trei ani mai mic decât Maiorescu, care devenise ministru la 24 de ani – n. ns.) și **pentru tinerețea d-tale ai câștigat destul și câștigi destul** (subl. ns.). A câștiga prea mult, ar fi o adevărată pierdere. Știi că Pascu e un om moralicește ruinat; Bodnărescu îmi face asemenea impresia a fi pierdut pentru poezia, care îi da totuși adevărata lui rațiune de a fi în mijlocul acelui grup de tineri, care a ajuns a juca un rol însemnat în viața intelectuală a poporului nostru. Știi asemenea, cât rău și-a făcut Jaques Negruzzi preferind un meschin avocatlâc carierei sale politice în Cameră. Prin ce ne deosebim noi de belferi? **Care e rațiunea, temelia existenței noastre? Jertfa ideală și nimic alta** (subl. ns.). Este vederat, că jertfa ideală nu poate să meargă până a nimici cu totul substratul material fără care nu poate trăi nimic într-un Stat. Dar est modus in rebus. Jertfa trebuie să fie totuși o jertfă, și trebuie să se simtă din viața, din toată activitatea cuiva, că ceea ce aduce pe altarul patriei (!), este o emanație **curată**, a sufletului său. A lucra numai pe bani, aceasta știe și Dr. Fetu cu 2800 frci de la grădina botanică, cu tot atâta de la Societ. Acad, cu mult mai mult de la Sf. Spiridon etc. și apoi cu titlu de mare patriot. A lucra **degeaba**, uneori chiar cu pierdere materială, este lucrul, care înalță inima și se simte în popor. Căci degeaba e numai material, dar moral este mult. Și măsura mărimii fiecăruia din noi este suma de sacrificii ce a adus și ce este gata a mai aduce.

Fă D-ta din cursul literar francez la Universit. un curs de ridicare a nivelei intelectuale a ascultătorilor D-tale, consacră mult timp și câștigă-ți l prin mai multă libertate. A își obosi creerii cu prea mult, e o sinucidere morală și nu conduce decât la plăcerile mesei în ultimă instanță. De aceasta însă să ne ferească D-zeu (Maiorescu era ateu convins – n. ns.) pre noi toți, care lucrăm în «Junimea». Destul, că avem între noi pe bancherul Melik, pe **ruinatul Xenopolu**, pe mârșevitul Pascu și pe **lenevitul Bodnărescu**. Nu ne mai trebuie saci de balast, pânze ne trebuiesc la corabia noastră !

De ce nu mai scrii nimic în «Convorb.» ? De ce nu mai scrie Jaques ? Nimic nu mai scrie nici Bădnărescu. Și **Eminescu e maniac.**”

Desigur, trebuie să luăm în calcul și varianta conform căreia Maiorescu o fi fost sincer în 1874 și în 1875, când, poate unde nici el nu stătea prea roz cu banii, poate din alte motive, îi dădea mâna să vorbească de jertfă în numele idealurilor. Nu respingem ipoteza că, în plan moral, Maiorescu o fi cunoscut un proces de degradare. În acest caz, drama lui ar fi cu atât mai mare, transformarea insului în mercenar, capabil de orice pentru a obține o mână de arginți, nefiind de invidiat. Dar, chiar și așa, vinovăția față de Eminescu nu s-ar diminua cu nimic.

Om bun, pus pe rele

A. C. Cuza o creionează pe Harieta în câteva cuvinte: „...*oloagă ca vai de dânsa, slabă și nervoasă la culme*” – epistolă adresată lui Negruzzi în 1887, urmare vizitei făcute lui Eminescu la Botoșani (probabil, în luna iunie). Luată peste picior de unul și de altul, Harieta este folosită ca argument de cei care susțin teza îmbolnăvirii lui Eminescu de sifilis, pentru că ea își exprimă în scris convingerea că aceasta ar fi fost boala de care suferea Eminescu. Dacă ar fi fost așa, ar însemna că Harieta i-a făcut un mare bine fratelui său. În realitate, lucrurile stau pe dos, răul principal pe care cu adevărat i l-a făcut lui Eminescu (desigur, fără să-și dea seama), constând în repetarea curei cu mercur.

În alte planuri decât cel medical, dacă ar fi să i se impute ceva Harietei, am invoca faptul că, mai mult ori mai puțin conștient, a stimulat lansarea de noi liste de subscripție pe numele lui Eminescu, deși știa cât îl necăjea pe acesta cerșetoria centralizată („*Ceia ce-l supără mult este că a văzut din scrisoarea lui Moțoc că s'a mai făcut încă o partidă, care să facă liste*” – 20 noiembrie 1887). Dar și aici se impune precizarea că Harieta era convinsă că procedează corect, păcătoasă fiind firea lui Eminescu. De aceea, ea oftează: „...*căci el mai are încă un defect în natura sa* (subl. ns.), *căci după ce-i sărac, apoi e și mândru de nu mai are pereche*” (3 februarie 1888). Cuvintele ei contrazic flagrant afirmațiile unor junimiști, între care și Maiorescu, privind ticăloșirea „protejatului”, care, vezi Doamne, ar fi devenit avar și ar fi cerut bani de la primul întâlnit. Și, pentru a nu rămâne lucrurile nelămurite, să ne amintim, cuvânt cu cuvânt, ce i-a scris Maiorescu surorii sale, referitor la acest aspect:

„2). Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raționale. Trebuie să așteptăm, așadar, refacerea sistemului său nervos în starea normală.

3). Zgârcenie și lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnități personale. Primește de la oricine câțiva franci și se plânge oricui ca să-i capete, deși poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuiește față de oricine e dispus să creadă și din cari nu vrea să scoată nici 50 bani pentru bărbierit. Simțul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ș. a. au dispărut. Prin urmare, să nu vă înșele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămășiță patologică.

Poate ar fi chiar bine ca *din când în când să fie de-a dreptul forțat* (subl. ns.) să dea ici coala din cei 850 franci – ca un exercițiu pentru completa revenire” (7 aprilie 1884).

Oricât de mult ai dori, nu poți să acorzi credit constatărilor lui Maiorescu, întrucât acesta a scris rândurile citate fără să fi schimbat o vorbă, măcar, cu Eminescu. Prin urmare, în cazul în care magistrul nu a inventat totul, el s-a bazat pe terțe izvoare, necunoscute și nesigure. Neîncrederea noastră este sporită de faptul că autorul a prezentat lucrurile ca și când ar fi rezultatul propriilor observații. În al doilea rând, faptul a fost contestat chiar de sora lui Maiorescu: „*N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el; așa de ex. faptul că ar fi lacom de bani într-un mod nedemn. Dimpotrivă...*” (11 aprilie 1884). Emilia Humpel nu este singura care contestă spusele fratelui ei. Până la 28 iunie 1883, despre Eminescu se zicea la unison că era mână spartă și, urmare, „îmbolnăvirii”, în afara magistrului, nimeni nu a remarcat vreo modificare în această privință, dublată de „*totală lipsă a oricărei demnități personale*”. Missir sesizează că Eminescu își drămuiește foarte atent banii, dar nu găsește în asta o „*bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență*” și, mai ales, el nu confirmă că acesta s-ar „*plânge oricui ca să-i capete*”. Într-un mod prudent, Missir contrazice și el afirmațiile lui Maiorescu, sugerându-i o explicație a reținerii cu care „*protejatul*” își cheltuiește paralele: „*Eminescu este foarte econom sau mai bine zis zgârcit, poate fiindcă se jenează să cheltuiască banii despre a căror origine nu-și face iluziuni*” (30 august 1884).

De pornirea lui Eminescu către risipă se va plânge și Harieta, în repetate rânduri. De pildă, ea scrie: „*...avea două zeci franci din banii de la Mile și nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulți, apoi are un fel de patimă de a-i nimici...*” (3 februarie 1888). Ne oprim aici, deoarece asupra afirmațiilor complet gratuite făcute de Maiorescu în epistola din 7 aprilie 1884 am zăbovit mai mult în alte pagini.

Am insistat asupra acestui aspect deoarece, conform relatărilor doctorului V. Vineș, avariția ar fi constituit principalul motiv pentru care Eminescu a fost din nou sechestrat în 1889. Formal, se susține că, atunci, Eminescu ar fi prezentat „*oarecari tulburări morale: intra în diferite localuri și consuma fără să plătească; cerea bani de la toți pe cari îi întâlnea*”. Precum s-a observat din rândurile de mai sus, aceasta era teza lui Maiorescu – în fapt, o minciună repetată papagalicește de câțiva dintre cei pe care îi domina cu „prestanța” lui. Niciodată nu s-a spus, concret, când și unde ar fi refuzat Eminescu să achite nota de plată ori care au fost urmările, după cum nu a fost nominalizată o singură persoană, măcar, la a cărei filantropie să fi apelat acesta. S-a făcut mult zgomot cu câteva chitanțe, prin care Eminescu declară că a primit ceva mărunțiș de la Petrașcu, dar nu se spune că *fiecare leu din acei bani era un drept al lui*. Însă asupra acestei hoții ordinare vom reveni pe larg.

În sfârșit, rămâne ceea ce putem numi perseverarea în rău. În studiul *Eminescu și poeziile lui*, scris după moartea „ocrotitului” său, Maiorescu întărește această idee și sporește insulta: „Numai după izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică, obișnuite în asemenea stări, devenise lacom de bani”. Cu alte cuvinte, cât timp se manifesta „nebunia”, Eminescu era mai moral decât atunci când era lucid?! Mă tem că, într-adevăr, putem vorbi de o gravă „degenerare etică”. Dacă aceasta nu este probată în cazul lui Eminescu, în schimb, precum se vede, există *probe materiale indubitabile* privind dramatica „alunecare” a magistrului.

Un alt lucru care i s-ar putea reproșa Harietei ar putea fi acela că s-a ferit de Eminescu, tăinuindu-i lucruri care îl priveau direct. Astfel, nu e sigur nici măcar faptul că Eminescu a știut de la ea – dacă o fi știut vreodată – că i se administrează tratament antiluetic. Orientativ, iată câteva pasaje din care putem deduce cam cum descria Harieta relațiile ei cu Eminescu: • „Ori cât l’ași menaja a nu înțelege, totuși simte că cura lui ține foarte mult” (26 noiembrie 1887); • „În fine tot nuvele de tot dureroase pentru mine, care mă lupt cu toate greutatele, fără ca bietul Mihai să le înțeleagă, că-l cruț de ori-ce apăsare morală” (28 octombrie 1887); • „Până azi încă n’am putut să iau banii de la Mihai, căci nu voesc să înțeleagă că l țin din scurt: dacă nu ar fi fost pierdut de minte (?!), apoi ași putea găsi multe cuvinte de zis, dară așa nu voesc să presupue că nu-l cred cuminte și-l epitropisesc” (20 ianuarie 1888). Deși nu o spune explicit, Harieta este ea însăși un soi de curator al lui Eminescu și, mai mult, pare a socoti firesc ca Eminescu să nu poată decide asupra sa decât în problemele minore ale vieții: „De-ar avea el noroc să-i pot cumpăra casa până la 9 Februarie, apoi vei vedea mata ce condiții de cumpărare-i voi face, ca nici odată să nu o poată vinde, sau să se îndatorească pe ea, fără consimțământul comitetului întreg al D-voastre” (3 februarie 1888).

Din păcate, la un moment dat, Harieta a ajuns să aibă prea mare încredere în propria pricepere în chestiuni medicale, diminuând, totodată, creditul acordat lui Eminescu – slăbiciune de care se vor folosi din plin anumiți istorici literari. Cum s-a văzut, ea îl prezenta pe acesta „pierdut de minte”, fără a furniza însă vreo informație concretă privind modul de manifestare a nebuniei invocate de ea. În încercarea de a-i face un bine, Harieta a purtat în spatele lui Eminescu tot soiul de discuții, cu diverse persoane, luând împreună decizii care îl priveau doar pe acesta. Ea era convinsă că, astfel, îl protejează. De fapt, nu a reușit decât să îi reducă și mai mult posibilitatea de a se apăra.

La 5 februarie 1888, Harieta îi scrie Corneliiei Emilian:

„După expedierea epistolei lui Mihai către mama a venit doctoru Isack aducând o scrisoare de la d-nul Maiorescu adresată lui... (...) Către Mihai scrie relativ la tipărirea ediției a treia a poeziilor lui, cerându-i și ce a mai scris nou să trimeată la tipar. De scrisoarea doctorului încă nu pot să-ți spun nimic, până nu voi putea rămânea singură cu doctorul” (subl. ns.).

Cinci zile mai târziu, după ce avusese, probabil, așteptata discuție între patru ochi cu Isac, oferă informații despre conținutul epistolei lui Maiorescu către acesta:

*„D-nu Maiorescu scrie doctorului ce crede de boala lui Mihai și de garantează să-l facă sănătos, sau este numai o ameliorare care poate mai târziu să se ivească cu și mai mare furie și **dacă s'a lăsat de băut** (subl. ns.). Doctorul i-a răspuns franțuzește, el românește nu se poate exprima bine, că se va face cu totul bine făcând și la vară 30 băi la Halle, numai pentru evaporarea mercurului ce este în corpul său. Despre băut, atârână de banii cari îi va avea.”*

Nu putem fi siguri că acesta a fost răspunsul lui Isac, deoarece Harieta se putea uita o viață la epistola acestuia către Maiorescu, fără să priceapă boabă (ea știa doar ceva germană), iar doctorul nu a uimit pe nimeni prin corectitudine.

Mărturia Harietei naște nedumeriri. De ce Maiorescu nu a dat publicității epistolele primite de la Isac? De ce în jurnalul lui nu apar propriile scrisori, trimise acestuia și nici cea adresată lui Eminescu, *via* Isac? De ce magistrul purta o corespondență secretă cu Isac?

Din întreaga scrisoare mai sus citată, cei mai mulți istorici literari rețin doar acele câteva cuvinte, prin care Maiorescu se interesa *„dacă s'a lăsat de băut”* Eminescu. Din această curiozitate a magistrului, pe care nu știu să o fi citit cineva în original, dumnealor deduc rapid și sentențios că Eminescu, dacă nu a fost chiar alcoolic înrăit, cum susțin câțiva, atunci, precis a avut perioade în care ar fi băut peste măsură. Așa o fi fost, dar cum se face că nimeni, nici dușmanii lui măcar, nu descriu vreun moment în care l-au întâlnit beat sau afumat, barem? Da, Harieta scrie că Eminescu ar bea, dar se uită două aspecte: în primul rând, ea nu se referă la ceva cronic. Eminescu nu trăgea spre birt ca musca la bec. În accepțiunea Harietei, problema nu era că Eminescu ar fi băut din proprie inițiativă, din viciu, ci aceea că el ceda aluziilor sau insistențelor altora. (Ne-o spune foarte limpede: *„...simt frica de două ori pe zi, când ese la plimbare, să nu abuzeze de el vre unu ca Bădescu”* – 8 decembrie 1887);

• „...Bădescu, când își închipui că-l va prinde pe Mihai undeva pe uliță cu bani și va be 8 butelci de șampanie, apoi este deplin satisfăcut” – 4 februarie 1888). În al doilea rând, Harieta nu privește faptul atât prin litrul de vin, cât prin polul de lei plătit pentru a-l obține.

Detaliu semnificativ, dar neluat în seamă, Eminescu nu și-a dat niciodată ultimii bani pentru o cană cu vin. Pe de o parte, Harieta se vaită:

„Dacă oamenii ce-l întâlnesc ar fi oameni de inimă, nu mi-ar fi frică că i-ar pierde, însă lucrurile sunt cu totul alt-fel, persoane de felul lui B.[ădescu], profită îndată de un om care nu gândește ce poate ajunge și la care totul este nimic” (20 ianuarie 1888).

Ai zice că Eminescu nu putea ieși din casă, de liota de lihnăți care-l aștepta la ușă și care, cum îl vedea, cum îl lua pe sus, spre a-l înfunda în primul local. Pe de altă parte, însă, tot Harieta mai scrie:

„Ș’apoi curioasă natură are, scumpă mamă. Până a nu-i veni în mână banii scriși mai sus, avea două zeci franci din banii de la Mile și nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulți, apoi are un fel de patimă de a-i nimici, par’ că banul ar produce un rău nemărginitului său talent. Alți bani nu-i la știrea mea să fi primit de unde-va, căci Mihai nu-mi tăgăduiește când primește bani de unde-va, numai nu voește să mi-i deie spre păstrare”.

Și, la urma urmei, de unde interdicția de a bea o cană-două cu vin? Se pare că totul are la bază următoarea frază, scrisă de Chibici drept răspuns la insistenta întrebare a lui Maiorescu:

„În privința dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abțină de la băuturi aromatice și alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă” (14 martie 1884).

Chestiunea rămâne discutabilă din două motive. Întâi, o litră de vin însemna 380 de grame (deci, nu chiar o guriță). Apoi, este îndoielnic că medicul vienez chiar i-a prescris această „dietă”. Știm bine că Obersteiner nu l-a supus pe Eminescu nici unui soi de tratament. Lipsa tratamentului echivalează cu lipsa bolii, iar lipsa bolii nu poate atrage, în mod normal, impunerea unei „diete”.

În sfârșit, exagerarea Harietei este cu atât mai limpede, cu cât, la 20 noiembrie 1887, ea însăși anunță începerea unei noi cure, stabilite lui Eminescu chiar de doctorul Isac: *„mâncare bună, vin vechi o litră, în restul zilei de câte ori poate, bea lapte crud”*. Disperarea cu care ea strângea ban pe ban (explicabilă, poate, și prin handicapul ei fizic, care îi limita acțiunile)

nu se putea împăca defel cu ideea ca fratele ei să-și treacă timpul consumând ceva care costă. Pentru ea, plăcerea lui Eminescu de a „cinsti” pe unul sau altul discutând în fața unei stacane cu vin era o absurditate, o adevărată dovadă de nebunie.

Palma de pe urmă

Ultimul atac al lui Maiorescu la adresa Eminovicilor se consumă cu ocazia morții lui Eminescu. Atunci, magistrul consemnează în jurnal, referitor la participarea la funeraliile acestuia: „*Nimeni din familia lui*” (18 iunie 1889) și posteritatea – căreia, de altfel, îi și erau destinate aceste patru cuvinte – îl va crede pe cuvânt. Vreo jumătate de secol după magistrul, Gh. Călinescu întărește acest neadevăr:

*„Un bandaj negru în jurul capului, ce acoperea linia secționării craniului, fu probabil pentru unii dovada grozavă că Eminescu murise ucis, așa cum **Harieta însăși, ținută de departe**, crezu”* (subl. ns.).

Inteligent, dar veninos, dintre toți Eminovicii, „*divinul*” amintește doar numele Harietei, precizând însă că ea, unicul membru al familiei despre care există mărturii că a fost prezent la funeralii, ar fi fost „*ținută de departe*” de Capitală. Abilă formulare: pentru a-și spori credibilitatea, autorul invocă subtil neputința Harietei de a se deplasa ușor!

Dotat cu o rezervă de tupeu ceva mai modestă, Augustin Z. N. Pop scrie:

„Presa vremii informează că, «de departe», «o doamnă în cupeu» însoțea tristul cortegiu. Veronica? Harieta?”

Cumplită dilemă: „*Veronica? Harieta?*” Sare în ochi faptul că, deși făcea notă discordantă cu toți ceilalți (între care și primul-ministru, al doilea om în Stat), venind în urma tuturor, așezată-ntr-un cupeu, misterioasa „*doamnă*” pare să nu fi fost identificată (potrivit *Curierului român*, cortegiul ar fi fost urmat de mai multe trăsură, alte surse – cele mai numeroase – nepomenind însă nici cupeul, nici trăsurile). Dar acest detaliu nu-i surprinde pe alde Z. N. Pop, care nu se întreabă de ce gazetarii nu au dezvăluit numele femeii în cauză, inhibându-și obișnuita curiozitate stârnită de o asemenea prezență singulară.

„Veronica? Harieta?” Unul dintre motivele pentru care nu credem că în enigmaticul cupeu se afla Veronica este acela că ea era bine cunoscută de ziariști. Spre deosebire de Veronica, până atunci, pe Harieta o mai întâlniseră doar câțiva apropiați ai lui Eminescu, ea putând fi, pentru majoritate, „o doamnă” și nimic mai mult. Un alt argument care ne face să credem că în cupeu se găsea Harieta, este faptul că aceasta, având mari dificultăți la deplasare, era chiar obligată să tocmească un mijloc de transport, pentru a putea face față lungului și obositorului drum („*Cortegiul a pornit din biserică pe la 6 ore, a sosit la cimitir pe la 7¹ /*” – Maiorescu către Emilia Humpel, 21 iunie 1889).

Dubitativa formulare a lui A. Z. N. Pop nu constituie, credem, exprimarea unei incertitudini autentice, ci o metodă prin care istorici obedienți „polemizează” cu cei de care se tem. Un posibil mod protocolar de a aborda veridicitatea afirmației lui Maiorescu („*Nimeni din familia lui*”), ocolind discuția onestă și confruntarea directă a argumentelor și a contraargumentelor. Este, de fapt, o practică jenantă și păguboasă, un menuet de salon literar, dominat de elastice plecaciuni executate în piața publică, după o muzică auzită doar de dansatori. Nu ne-ar fi interesat asemenea interpreți, dacă lucrările lor (în fapt, o partitură a intereselor de grup) nu ar fi fost destinate să influențeze opinia publică într-un sens prestabilit de Cineva.

„Veronica? Harieta?” Aceste cuvinte constituie modul (nici măcar original) în care A. Z. N. Pop găsește cu cale să răspundă, vădit evaziv, la întrebările: se găsea Harieta în București în ziua decesului lui Eminescu? a participat ea la funeraliile acestuia? Până acum, nu am întâlnit nici un autor care să privească critic afirmația lui Maiorescu. Extrem de rar, adevărul s-a mai rostit însă. Bunăoară, Ionel Maftei scrie (*Personalități ieșene*):

„În ziua de 17 iunie 1889, prietenii din București în frunte cu criticul literar Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu, **sora poetului – Harieta**, cea care îi dăduse îngrijiri devotate la Botoșani în greaua perioadă 1887–1888, **Veronica Micle**, «îngerul blond» al poeziei lui, câțiva studenți și elevi de liceu **i-au urmat sicriul...**” (subl. ns.).

În lucrările majorității autorilor care au scris despre viața lui Eminescu, când vine vorba de înmormântarea acestuia, numele Harietei este ignorat, ocolindu-se a se spune tranșant că ar fi participat sau că ar fi lipsit. Între gazetele care s-au abătut de la această regulă, se numără și *Curierul român*, care ne asigură că Harieta și-a condus fratele mai mare pe ultimul drum:

„Înmormântarea poetului Eminescu s-a făcut pe cheltuiala statului. Coroana presei, la care-au cotizat mai toate ziarele din capitală, a costat 300 lei. **Într-una din trăsurile**

(subl. ns.) *ce urmau lungul cortegiu, se remarca, ni se scrie, nenorocita soră a poetului, d-șoara Henrietta Eminescu* (subl. ns.), *cu totul consternată*” (Botoșani, 18 iunie 1889).

De ce am acorda acum mai mult credit *Curierului român* decât jurnalului lui Maiorescu? Pentru bunul motiv că este simplu să te prefaci că nu vezi pe cineva. Dar să afirmi în mod mincinos că acea persoană ar fi participat la un eveniment anume nu își îngăduia nimeni. Dacă nu ar fi corespuns realității, știrea din gazetă, fiind dată publicității, putea fi oricând contestată și corectată, în vreme ce notițele personale nu puteau fi verificate de nimeni. (Poate nu degeaba *Însemnări zilnice* a apărut postum.)

Presa nu este singurul indiciu privind participarea Harietei la funeraliile lui Eminescu. Așa cum știu să citeze pasajele care-i servesc din cele consemnate de Maiorescu în jurnal, istoricii literari ar trebui să amintească și de scrisoarea trimisă de acesta la 21 iunie 1889 surorii lui, când autorul nu mai pretinde că Harieta n-ar fi fost de față la înmormântare. Delicatețe? Putea fi vorba de așa ceva, cât timp, cu doi ani în urmă, Maiorescu îi scria tot Emiliei: „*Numai de nu i-ar mânca soru-sa paralele, faimoasa Henrietta*”? Nepăsare? Notița din jurnal pare să arate altceva. Să nu te întrebi dacă nu cumva, în scrisoarea către sora lui, magistrul evită subiectul, din cauză că adevărul era altul și că, fiind „*știut publicamente*”, Emilia nu putea fi dusă de nas?

Incontestabil, Harieta a avut intenția de a-l scoate pe Eminescu din ospiciu, spre a-l duce din nou la Botoșani. Venirea ei în Capitală doar a coincis cu moartea lui Eminescu sau între aceste două evenimente există o legătură de cauzalitate? Dacă rezumăm în câteva cuvinte o stare de lucruri deosebit de complexă, amintim că Maiorescu aranjase la Tribunalul Ilfov ca lui Eminescu să-i fie stabilit un consiliu de familie (din care făcea parte). Deoarece reușita lui se bazase pe minciuna că Eminescu nu ar mai fi avut rude, sosirea Harietei putea declanșa un scandal de proporții, ultima sechestrare a lui Eminescu având loc pe când la cârma Statului se afla guvernul junimist condus de Th. Rosetti. Acestea sunt date sigure privind starea lucrurilor în 1889, anul suprimării lui Eminescu.

La fel de sigur este însă și faptul că, ulterior, anumiți istorici literari au falsificat până și documente oficiale. De asemenea, ei au făcut „uitată”, în primul rând, decizia prin care Tribunalul stabilea componența consiliului de familie menit să reprezinte interesele cetățeanului Eminescu (repetăm, hotărârea a fost posibilă doar datorită unei mărturii mincinoase, de care Maiorescu nu era deloc străin). Aceiași domni, specializați în a scrie istoria din foarfecă și

lamă, s-au străduit să convingă publicul că Harieta nu ar fi ajuns în București, în iunie 1889. Constatăm, așadar, că respectivii istorici literari și magistrul nu sunt uniți atât prin profesie, cât prin faptul că apără aceleași interese, mușamalizând împreună o crimă.

Toți aceștia ascund și faptul că, la 6 iunie 1889, într-o epistolă către Cornelia Emilian, Harieta își declară intenția de a pleca spre Capitală, pentru a-l readuce pe Eminescu la Botoșani: „*voi*u să renunț la Lacu-Sărat și să pornesc la București”. Nici trei săptămâni mai târziu, în ziua de 22 iunie, sfârșită, ea îi transmite aceleași:

*„Nu sunt în stare a vă descrie nici **ce am privit cu ochii mei**, nici **ce am întâmpinat**, de nu am fost în stare a vă scrie nimic”* (subl. ns.).

Harieta nu putea privi „*cu ochii*” ei oroarea, *imaginile* care o îngroziseră, fără să fie în București. „*Am întâmpinat*” este un verb cu multiple interpretări plauzibile, toate valabile însă numai în ipoteza în care Harieta ar fi fost lângă trupul defunctului ei frate, *înainte ca acesta să fie depus la biserica Sfântul Gheorghe – nou*. În continuare, ea o roagă pe destinatară:

*„... spuneți la toți că nenorocitul meu frate a murit în cea din urmă **mizerie** și moartea i-a fost cauzată prin **spargerea capului** ce i-a făcut-o un nebun, anume **Petrea Poenariu**. Să ferească D-zeu și pe cei mai răi oameni din lume să fie instalați la D-rul Șuțu”*.

Sunt cuvinte care explică multe lucruri, între care și interesul magistrului de a induce părerea că nimeni din partea familiei nu l-ar fi condus pe Eminescu pe ultimul lui drum. Pretinsa absență a Harietei la înmormântare convenea istoricilor literari amnezici. Acest neadevăr îi ajută:

- 1) să elimine din discuție ipoteza morții violente;
- 2) să păstreze secret faptul că fostul și viitorul ministru Maiorescu a încercat să devină în mod fraudulos curatorul lui Eminescu;
- 3) să suprima orice comentariu pe marginea condițiilor cumplete în care și-a trăit Eminescu ultimele zile și, implicit, să conserve legenda conform căreia acesta s-ar fi bucurat din plin de sprijinul dezinteresat al lui Maiorescu.

În realitate, afirmațiile Harietei s-au bazat pe percepție nemijlocită, nu pe zvonuri, cum se dă de înțeles (nici măcar Călinescu nu a îndrăznit să afirme acest lucru foarte explicit). Prezența ei în Capitală în acele zile teribile pentru ea ne-o arată și precizarea: „*nu am fost în stare a vă scrie nimic*”. Harieta își explică neputința de a înșira două vorbe pe hârtie tocmai prin

șocul produs asupra ei de cele ce văzuse și întâmpinase în mod direct, nu prin parcurgerea știrilor de ziar.

Un alt element important din această impresionantă relatare este faptul că Harieta, pe de o parte, invocă moartea „cauzată prin spargerea capului” (deci, ne obligă să luăm în calcul uciderea sau chiar asasinarea lui Eminescu) și, pe de altă parte, *ea este prima persoană din afara ospiciului lui Șuțu care pomeneste numele lui Petre Poenaru*, ucigașul. Acest din urmă amănunt rămâne extrem de important, deoarece, dacă nu ne confruntăm cu alte documente contrafăcute, *același nume îl rostește și Eminescu*, atunci când, conform deciziei președintelui Tribunalului, este interogată „în ospiciul Dlui Dr Sutzu” (13 iunie 1889, cu numai două zile înaintea morții). Cu acea ocazie, fără să fi fost întrebat, Eminescu afirmă că a „fost rănit la cap de către Petre Poenaru”. Deoarece nici judecătorul și nici procurorul prezenți nu au cerut „*adjutorului de Grefă*” venit cu ei să consemneze că rana invocată de Eminescu ar fi imaginară, concluzia este că ea exista – fapt care contrazice flagrant declarațiile interesate ale lui Șuțu și Vineș.

Cum interogatoriul nu a fost cunoscut publicului înainte de 1922, cum nu s-a spus niciodată că Harieta i-ar fi cerut amănunte lui Șuțu și cum nu se știe ca numele lui P. Poenaru să fi fost făcut public în acele zile de către altcineva, putem crede că identitatea tenorului (?) i-a fost dezvăluită Harietei chiar de Eminescu, pe care ea a apucat să-l vadă într-una din ultimele lui clipe. Dar, viu sau mort, ea trebuie să-l fi găsit pe Eminescu la Șuțu, din moment ce a constatat că fratele ei murise „*în cea din urmă mizerie*”. Pentru Harieta, șocul trebuie să fi fost cu atât mai mare, cu cât o vreme chiar crezuse că Maiorescu i-ar purta de grijă fratelui ei.

Credibilitatea Harietei este cu atât mai mare, cu cât, în mod natural, știrea pe care ea i-a transmis-o Corneliiei Emilian s-a răspândit de la aceasta la tot mai mulți, în cele din urmă devenind publică, prin tipărirea textului scrisorii. Cu toate acestea, nimeni nu a cutezat să o treacă și pe Harieta în rândul „nebunilor”. În lipsa oricărei contestări directe, fățișe, poți să crezi altceva decât că spusele Harietei aveau suport în realitate? Faptul că, mult după moartea ei, s-au găsit inși literari care s-au străduit să diminueze importanța acestei epistole, prin nebăgare în seamă, indică perpetuarea unor interese obscure, mai presus de persoana fiecăruia dintre cei puși în slujba lor.

Deși este încă prematur pentru a ne pronunța, nu putem exclude ipoteza că Maiorescu a comandat (și) autopsia tocmai pentru a mușamaliza o crimă. Așa cum vom arăta, asupra efectuării necropsiei planează mari dubii. A avut autopsia rolul de a explica de ce, pe catafalc, craniul lui Eminescu

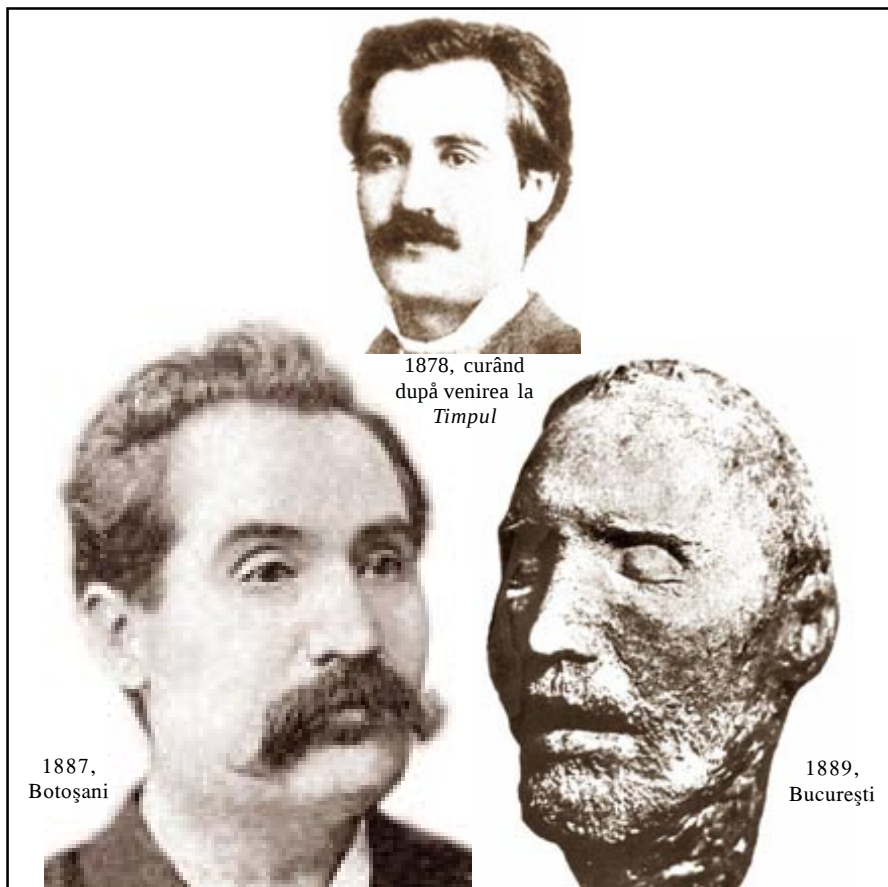
avea jur-împrejur o bandă textilă neagră, bandă care, de fapt, ascundea a spărtură a osului? Nu este imposibil. Un lucru rămâne cert: rezultatele expertizei medico-legale nu au fost consemnate într-un document care să devină public. De aici, și întrebarea dacă acel document a existat vreodată.

Gh. Călinescu, continuând probabil logica lui Maiorescu sau deținând informații accesibile numai anumitor „inițiați”, încearcă să-l susțină pe magistrul, afirmând că bandajul din jurul capului i-ar fi făcut pe „unii” să creadă „că Eminescu murise ucis”, când, de fapt, acesta doar „*acoperea linia secționării craniului*”. Raționamentul, singurul la îndemână în disperata situație dată, are mari hibe.

În primul rând, cine erau acei „unii”, care nutreau convingerea că Eminescu fusese ucis? Dacă au existat aieva, cum suntem tentați să credem, de ce istoria literară nu numai că nu prezintă poziția lor, dar nici măcar nu le menționează existența, lăsând să se creadă că asupra cauzei decesului nu a planat nici o bănuială? De ce, oare, mărturia lui Dumitru Cosmănescu, omul care a declarat în *Universul* că Eminescu aproape că i-ar fi murit în brațe (vezi „*Cum a murit Eminescu – Ultimele ceasuri, povestite de un martor ocular*”, 28 iunie 1926) nu a fost inclusă în grosul volum XVII al OPERELOR, conținând Bibliografia?

În al doilea rând, de ce oare domnii care citează din Maiorescu ca din Scriptură nu spun și că, în aceeași zi în care acesta consemna: „*Nimeni din familia lui*”, el notase și că Eminescu era „*desfigurat de nu se mai cunoștea, numai sprâncenile negre îl aminteau*”? Putea fi *desfigurarea* produsă doar prin secționarea craniului? Tăierea frunții cuiva după ce trăsăturile i-au fost înghețate prin moarte nu schimbă fizionomia respectivului. Iar dacă *desfigurarea* nu era de dată foarte recentă, cum de nimeni nu a mai observat-o până atunci? Unde erau „*protectorii*” lui Eminescu? Ce tratament i-a fost aplicat acestuia? Dacă Eminescu era atât de tras la chip precum îl arată fotografia măștii mortuare, prezentată în facsimilul alăturat, nu suntem îndrituiți să credem că și restul trupului îi era slăbit pe măsură? Cine și cum ne convinge că smintiții și lueticii sfârșesc piele și os, din cauza bolilor mintale și, respectiv, a sifilisului? De ce nu s-a scris un cuvânt, măcar, despre o asemenea cumplită prăbușire fizică? Oare, pentru că nici unul dintre diagnosticele inventate nu o poate justifica? Masca mortuară din imagine amintește mai degrabă de cele mai sărace țări africane în timpul marilor secete ori de supraviețuitori de la Auschwitz. Eminescu ajunsese de nerecunoscut la chip doar ca urmare a unei endocardite sau a unei accidentale lovituri, sau din cauza unui tratament de severă exterminare fizică?

În al treilea rând, Eminescu nu era nici primul om autopsiat în Capitală și nici cel dintâi căruia, potrivit practicii vremii, urma decupării craniului îi era acoperită cu un material negru. Deci, dacă au existat nedumeriri, nu simpla existență a bandajului le-a provocat.

1878, curând
după venirea la
Timpul

1887,
Botoșani

1889,
București

În sfârșit, chiar dacă am admite că Harieta, deși prezentă la funeralii, nu ar fi văzut de aproape trupul lui Eminescu, tot ar rămâne fără răspuns întrebarea: *de unde știa ea, încă de atunci, numele lui Petre Poenaru și de ce îl lega de decesul lui Eminescu?*

Dintr-o dată, calea ce părea a fi definitiv închisă devine o mare și agitată răspântie a necunoscutelor, care mai de care mai neliniștitoare. Între acestea, coincidența care a făcut ca toate sufletele apropiate lui Eminescu – Veronica, Harieta, Creangă – să piară în același an cu el, în decurs de mai puțin de șase luni, impune – și ea – justificată atenție.

RUPEREA DIN CONTEXT

În perioada 1877–1883, articolele apărute în *Timpul* și versurile semnate în *Convorbiri literare* și în *Familia* oglindesc marea putere de muncă a lui Eminescu. De ce nu se poate spune același lucru și după reîntoarcerea acestuia la Iași, măcar în domeniul creației poetice? Autorități ale istoriografiei literare, susținute de varii autorități politice pretind, în ciudat consens, că explicația s-ar datora „bolii” – misterioasa boală care, la rândul-i, ar veni dintr-un trecut insondabil. Nimeni dintre aceștia nu pare să fie dispus a recunoaște condițiile suspecte ale autenticului exil impus cățăreanului Eminescu. Înghățat și dus pe ascuns la balamuc, sechestrat și injectat nimeni nu mai știe precis cu ce (căci dosarul medical a dispărut, dacă o fi existat vreodată!) și, după aproape un an (timp în care a fost complet lipsit de posibilitatea de a lua legătura cu cei din afara ospiciului), miraculos „tămăduitul” Eminescu este expedit în provincie, la Iași, cât mai departe de viața politică a Capitalei, între niște oameni care par a-l compătimi, dar fără să înțeleagă ce se petrece.

Cum s-ar simți orice om dacă, după asemenea experiențe, vorbele lui ar continua să fie motiv de alarmă și suspiciune a celor din jur, care veghează asiduu, impunându-i cadrul de existență, stabilind ce să facă și ce nu și care, acționând mai satrapic decât un consiliu de familie, nu i-ar permite decât cu greu să fie vizitat de propria soră? Ce stare sufletească putea avea în asemenea condiții gazetarul îndepărtat de la menirea lui și expus acum zâmbetului și milei publice? Desigur, mereu au existat și oameni care au folosit suferințe trecute (reale sau inventate) ca pe o investiție, încercând să câștige pe baza lor foloase sau faimă. Fără a-i judeca pe toți aceștia, amintim că Eminescu nu a fost un astfel de om.

De ce nu s-a întors curând Eminescu la poezie? Pentru că el era mult mai mult decât un poet. Pentru că, oricum, creația lui era subsumată unei

inconfundabile conștiințe creatoare, unei mult mai complexe viziuni privind specificul realității românești. Și, în plus, Eminescu era unul dintre rarii creatori care, sub semnul exigenței, urmăriți de mereu neîmplinitul vis privind perfecțiunea, își pot sacrifica propria muncă, atunci când rezultatele ei nu îl satisfac pe deplin. Câți poeți țin ani în șir încuiate în sertar cinci, șase, ori chiar mai multe versiuni ale unui poem, precum Eminescu? Câți autori s-ar putea rosti despre Venere și Madonă sau Epigonii atât de aspru ca Eminescu: „ce greșeli de ritm și rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putință a le mai corija, a face ceva din ele?” (scrisoare către Veronica, 8 februarie 1882)? În general, câți poeți își mai cizelează poemele, după ce au apucat să le publice într-o formă anume?

Și-apoi, ca să scrie poezie, Eminescu avea nevoie nu numai de liniște, ci și de intimitate. Or, în 1884, la Iași, numai de așa ceva n-a avut parte, „amicii” preocupându-se să urmărească doar cât e de „cuminte” și cât mai are prin buzunare. Și de ce versuri? Ca să aibă avocatul Maiorescu ce să taie și ce să corecteze, fără să-l întrebe?

Oricât de mult s-ar fi străduit să minimalizeze ori să uite încercările la care fusese supus în ultimele luni, Eminescu nu putea avea o stare sufletească normală. Era prins într-o capcană din care nu putea nici să iasă singur, nici să ceară ajutor, fără ca situația să devină și mai rea. A spune întregul adevăr despre Maiorescu și despre toate cele îndurate ar fi însemnat să se întemnițeze cu bună știință în ospiciu. Atitudinea celor din jur, un soi de poliție cicălitoare, animată de falsă compătimire, nu făcea decât să instituie între el și „amici” un compromis tot mai greu de vindecat.

În biografia ipocrite, încă recomandate școlarilor, se spune că, mai ales în aceste clipe, Maiorescu ar fi fost înaltul „protector” al lui Eminescu, că el, și numai el (ca să-l citez chiar pe magistrul), i-ar fi adus binele, pe tăvița de argint a împărțășaniei întru Junimea. În schimb, toți adversarii personali ai magistrului, pe care acesta și-i crea datorită trufiei și modului răzbunător de a fi, sunt prezentați – mai mult sau mai puțin explicit – și drept dușmani ai lui Eminescu, în cel mai bun caz ei apărând drept nepăsători față de soarta acestuia. Dacă ne-am lua după asemenea binevoitori „memorialiști” și după majoritatea amnezică a istoricilor literari, ar trebui să credem că, în toți anii în care a fost și „sănătos” și „bolnav”, Eminescu nu a conversat decât cu un număr foarte restrâns de personaje limbute (mult sub cincizeci) și că toate ar fi apărut aceeași baricadă. Lucrurile nu stau deloc așa.

Prezența chiar a unei cenzuri, impusă de grupul „amicilor”, pe diferite căi și din felurite interese, este dovedită inclusiv de faptul că, în ceea ce privește perioada 1884 – 1886, relațiile lui Eminescu cu Veronica, cu Creangă sau Caragiale sunt, în cel mai bun caz, expediate în două-trei fraze. Prin această omisiune deliberată, se încearcă acreditarea ideii că tot „boala” l-ar fi depărtat pe Eminescu de vechii lui prieteni.

Cine citește din amintirile lui Negruzzi, poate crede că Veronica n-ar mai fi fost deloc interesată de Eminescu, flirtând cu întreaga Armată română. Or, dimpotrivă, tocmai acum, la 28 august 1885, ea îi închina acestuia „un omagiu pur” – cum avea să recunoască însuși G. Munteanu. Este vorba de poezia care avea să apară la 1 ianuarie 1886, în *Convorbiri literare*, cu titlul *Lui X...* :

„Vârful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge...

Lâng-acest colos de piatră vezi tu cât de mică sânt

*Astfel tu-n a cărui minte universul se răsfrânge,
Al tău geniu peste veacuri rămâne-va pe pământ,*

*Și dorești a mea iubire... Prin iubire pân-la tine
Să ajung și a mea soartă azi de soarta ta s-o leg,
Cum să fac! Când eu micimea îmi cunosc atât de bine,
Când măreția ta ființă poate nici n-o înțeleg.*

*Geniu tu, planează-n lume! Lasă-mă în prada sorții
Și numai din depărtare când și când să te privesc
Martora mării tale să fiu pân-la pragul morții
Și ca pe-o minune-n taină să te-ador, să te slăvesc.”*

Nici un verb la timpul trecut în aceste versuri, care reprezintă prima recunoaștere publică și fără echivoc a geniului eminescian! (Dacă Eminescu s-ar fi aflat în pretinsă „eclipsă”, asemenea șiruri puteau fi privite ca o adevărată batjocură, de tipul epigramei lui Macedonski.) Nici urmă de nostalgie după vremuri mai bune, apuse! Dimpotrivă, primele cuvinte ale strofei a doua, „*Și dorești a mea iubire...*”, ne fac să credem că relația celor doi fusese reînnoată, nefiind imposibil ca ei să se fi gândit din nou la căsătorie.

Așa cum se știe, la 27 mai 1886, din motive greu de descifrat, Maiorescu a notat în jurnal, după o vizită făcute la Iași: „... *Am văzut și pe Eminescu, care devine din nou direct alienat*”. Dată fiind lipsa oricărui alt indiciu, să fi aflat magistrul că Eminescu intenționează iar să se însoare cu Veronica? Ce putea să însemne „*direct alienat*”?

Fără subtilități filozofice, poezia Lui X... constituie un fel de replică la Luceafărul. Orice dimensiune cosmică dispare. Proporțiile lumefști domină totul. Dacă la Eminescu nemuritorul Hyperion se lasă furat de chemările Cătălinei și coboară în iatacul acesteia, unde este respins, Veronica inversează rolurile: Cătălina ei, fragilă, însingurată și copleșită de propria micime, privește cu adorație către cel inaccesibil. În versurile ei, Veronica nu se sperie de măreția adoratului, ci de propriile limite, pe care le conștientizează; pornirea către sacrificiu nu mai vine din partea lui, ci din partea ei. Ea, neînsemnata fărâma se dăruiește uriașului, chiar fără ca aceasta să știe. Dacă în Luceafărul Cătălina îi cere lui Hyperion să renunțe la nemurire, Veronica preferă ca ea să nu fie un balast, fără ca asta să o facă nefericită. Ei îi ajunge că îl iubește și că el este ceea ce este.

Peste vreun an și jumătate, la 6 februarie 1887, Veronica avea să-i trimită lui Eminescu volumul ei de poezii, abia apărut și pe care scrisese următoarea dedicație:

*„Scumpului meu Mihai Eminescu, ca o mărturisire de neștearsă dragoste
București 6 februarie 1887
Veronica Micle”.*

Ce alte documente ne-ar trebui pentru a ne convinge că Veronica l-a iubit continuu pe Eminescu? Își putea ea mărturisi dragostea neștearsă către o persoană ruptă de realitate? Sau ar trebui, cumva, să ne gândim dacă nu cumva, după Maiorescu, devenise și Veronica „direct alienată”?

Potrivit lui Ion Nica, pe când se afla la Mănăstirea Neamțului, Eminescu i-ar fi trimis Veronicăi următoarele rânduri:

„Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu. Singur, fără un ajutor și o mângâiere, îmi duc zilele de azi pe mâine. Numai privind-ți portretul, în sufletul meu blazat se coboară o rază de lumină din ochii tăi. Vestea că vei veni să mă vezi, aici, în casa de nebuni, mă face să mai supraviețuiesc clipelor [în care-mi doresc ?] de a sfârși cu viața.”

Dacă aceste rânduri sunt autentice, între altele, din ele am putea deduce, fie că Eminescu avea permanent cu sine o fotografie a Veronicăi (arestat direct de pe stradă, el a fost trimis de „amici” la ospiciu „într-o complectă lipsă. Cu cât era pe el. Într-o așa mizerie de nedescris” – Leon Onicescu, 1890), fie că Veronica îi trimisese o poză a ei la Mănăstirea Neamțului. Dar informația principală din șirurile de mai sus rămâne intenția Veronicăi de a-l vizita pe Eminescu la balamuc.

Există multe motive pentru care suspectez această scrisoare că ar fi un fals. Bunăoară, probabilitatea din prima frază – „*Vei fi aflat lovitura ce a zdrobit creierul meu*” – se află în contradicție cu certitudinea din ultima, căci, dacă Veronica îl anunțase că intenționează să îl viziteze, înseamnă că știa unde se află – caz în care, evident, aflase ce se întâmplase.

De la A. Z. N. Pop aflăm:

„Apăruse în același an 1887 placheta ei **Poesii** în editura Haimann din București și primul exemplar Veronica l-a expediat la Botoșani lui Eminescu, cu dedicația iubirii sale...

De-atunci provine și închinarea așternută de poetă pe reversul fotografiei mai vechi a lui Eminescu și publicată în **Familia**:

*Mă pierd uitându-mă la tine;
Cuprinsă ca de-un farmec sfânt
Și-n sufletul meu reînvie
Dorul ce-avui pe-acest pământ.*

*Și c-un amor peste măsură
Desmierd frumosul chip al tău.
Și uit c-a fost între noi ură
Și uit de câte sufăr eu.*

*Și te iubesc ca și atunci
Cu tot avântu-nchipuirii
Și cu acea simțire dulce
Ce-o dă trecutul amintirii.
(La un portret)”*

Aceste versuri, scrise cam o dată cu dedicația mai sus prezentată, nu fac decât să confirme că dedicația nu are nimic formal și că dragostea Veronicăi pentru Eminescu era la fel de vie, ca și înainte de așa-numita lui „înnegurare”.

În spusele lui A. Z. N. Pop există o afirmație care dă de gândit: aceea că volumul păstrat pentru Eminescu ar fi fost „*expediat la Botoșani*”. Pare complet ilogic, întrucât Eminescu nu mai stătuse în Botoșani din adolescență și, astfel, s-ar fi depărtat și mai mult de Capitală! Să fi fost, încă dinainte de arestare, exasperarea lui Eminescu atât de mare, încât să-l determine să plece, totuși, la Botoșani, dând curs invitației repetate a Harietei? Să o fi informat el pe Veronica asupra acestui fapt? Sau hotărârea i-a fost transmisă acesteia prin Creangă, care îl vizitase la Neamț, în zilele de 2 și 3 februarie ale aceluiași an?

De obicei, dedicațiile poartă data zilei în care sunt scrise. Să credem că, la 6 februarie 1887, când Veronica a scris dedicația pentru Eminescu, prin Iași umbla, încă din ianuarie, zvonul că Eminescu va fi curând externat, dar că nu va mai reveni la Iași – cum s-ar putea înțelege și din informația transmisă de Ștefan Vârgolici:

„Eminescu, care e la Neamțu, e cu totul bine, dar dacă ar veni la Iași n-ar avea cu ce trăi”?

„Îndată ce voi afla precis unde se află, voi căuta să-l văd”

Un alt aspect care surprinde este acela că nu s-a vorbit clar nici despre încercarea zadarnică a Veronicăi de a afla unde se găsea Eminescu internat în 1889. Iată ce scrie ea într-o epistolă trimisă unui necunoscut, la 10 aprilie 1889:

*„Regret că nu vă pot [da] alte detalii despre starea lui Eminescu decât cele pe care le găsesc și eu prin jurnale, și aceasta din cauză că **nu știu unde se află** internat, la Mărcuța sau la Șuțu. **Îndată ce voi afla precis unde se află, voi căuta să-l văd** (subl. ns.) deși drept să vă spun îmi este destul de dureros a mă duce să-l văd într-o casă de sănătate.”*

Asupra manevrelor făcute de Șuțu și de Maiorescu vom reveni, pe larg, în pagini următoare, dedicate acestui subiect. Până atunci, pentru a înțelege cam cât preț se putea pune pe informațiile din presă, ajunge să dăm un exemplu. La 9 aprilie, rubrica „*Informațiuni*” a gazetei *Epoca* anunța că, urmare a deciziei direcției ospiciului Mărcuța (deci, a lui Șuțu) de a-l arunca pe Eminescu afară, întrucât nu avea bani să-l hrănească, primul-procuror ar fi „*cerut de la domnii medici Nikita Alexianu și Șuțu să i prezinte un raport asupra stărei poetului Eminescu*”. Numai că, la data apariției ziarului, raportul exista de aproape trei săptămâni, prenumele lui Alexianu nu era Nikita, iar Eminescu se găsea, de mai bine de două luni, în ospiciul particular al lui Șuțu, nicidecum la Mărcuța (cel puțin, așa pretinde raportul medicilor!).

În acest context, nici nu este de mirare că Veronica habar nu avea unde se găsește Eminescu – și, de altfel, chiar să fi știut, este greu de crezut că ar fi reușit să pătrundă până la el. În aceeași epistolă mai sus invocată, ea afirmă:

„Lumea m-a acuzat de lipsă de simțire și de umanitate față de Eminescu”.

Care să fi fost acea „lume” care o acuzase, dacă nu cea a presei? Dar cine anume alimenta presa, în mod ocult? Intenția de a o transforma pe Veronica în țap ispășitor, pentru a nu lăsa publicului răgaz să se gândească și la alții este limpede. De altminteri, până și Gh. Panu recunoaște că a fost o intrigă:

„Așa trebuie să se explice și *cabala în contra Veronicăi Micle, relativ la amorul ei cu Eminescu* (subl. ns.).

De unde s-a născut această chestie? Un ziarist francez într-o revistă, La penseur, probabil servindu-se de izvoare germane și probabil și românești, se lasă înduișat de sfârșitul tragic al lui Eminescu și alunecă pe povârnișul incriminărilor până la a afirma că nebunia poetului se datorește zguduielei morale ce a resimțit, văzându-se trădat de Veronica Micle.

În adevăr, nimic nu e mai duios, poetic și romantic decât a dramatiza sfârșitul unui poet nenorocit, atribuindu-i nebunia și moartea tot escesului său de simțiminte, tot naturei sale pasionate. Tabloul e frumos, dacă – o mai repet – o femeie, poeta Veronica Micle, n-ar ieși ponegriță. (...)

Este un fapt însă pozitiv, că Veronica Micle nu părăsește pe poet, pe cât îi era cu putință, în toată această perioadă.”

Panu se declară convins că „biata femeie vinovată sau nu de trădare – iar nu știu – nu l-a părăsit până la sfârșitul vieții, arătându-i aceeași dragoste.”

Tot în scrisoarea din 10 aprilie, Veronica mai spune:

„Sunt lucruri mai presus de puterile cuiva, vă mărturisesc sincer, nu pot să-l văd lipsit de minte, eu care am cunoscut pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieții sale intelectuale. Și așa sunt fără nici o lege și fără nici un D[umne]zeu, – să-mi rămâie cel puțin acel al poeziei, care pentru [mine] s-a fost întrupat în ființa lui Eminescu.”

În aceste ultime cuvinte descoperim o mărturisire extrem de importantă: „nu pot să-l văd lipsit de minte, eu care am cunoscut pe Eminescu în cea mai splendidă epocă a vieții sale intelectuale”. De aici înțelegem că Veronica nu avusese nici un prilej să-l vadă „lipsit de minte”, căci, de-ar fi fost așa, imaginea lui Eminescu „în cea mai splendidă epocă a vieții sale intelectuale” trebuia să-i fie deja umbrită. Implicit, din spusele ei rezultă că, nici atunci când l-a vizitat la Botoșani, nu îl găsisese schimbat. Prin urmare, și în 1883 și în 1886 și în 1889, ca toți ceilalți, ea dăduse crezare zvonurilor, lipsindu-i inspirația, tăria sau îngăduința din partea „ocrotitorilor” de a merge pe urmele lui, îndată ce aflase că fusese internat.

Junimea, în general, și Maiorescu și Negruzzi, în special, au fost principalii dușmani ai Veronicăi. Pentru a-și împlini dorința de a o denigra cu orice preț în ochii publicului și de a o păstra departe de Eminescu, nimic n-a fost prea mult. În *Amintiri din Junimea*, I. Negruzzi minte de îngheață apele. Bunăoară, în străduința orbească de a convinge că Eminescu ar fi fost nebun el pretinde (primul, se pare) că Eminescu ar fi trăit într-o murdărie de nedescris:

„Poate că de luni de zile nu se mai măturase și curățise acea odaie, căci nu mi-aduc aminte să fi văzut în toată viața mea, până chiar și prin bordee țigănești așa o murdărie”.

Despre Veronica, după ce precizează că *„a murit în anul 1889 chiar când începusem a scrie aceste amintiri”*, va afirma fără ezitări că ar fi avut o *„natură ușoară”*, fiind... *„una din cauzele pentru care societatea Junimea se hotărâ să trimeată pe Eminescu cu contribuția membrilor ei la Berlin”*. După ce pângărește tot ce se putea pângări privitor la memoria familiei Micle – *„Fiind dat și caracterul ușuratic al acestei tinere femei (abia îngropată, când el scria aceste cuvinte – n. ns.), nu e de mirat că ea să nu se creadă legată prin lanțurile căsătoriei până într-atâta încât să păzească cu stricteță credința conjugală bătrânului Micle”* –, Negruzzi contestă și sinceritatea sentimentelor Veronicăi pentru Eminescu:

„D-na Maiorescu îmi cerea să încunostiințez pe rudele lui Eminescu despre această mare nenorocire. Eu, știind că rudele lui Eminescu nu trăesc prin Iași și neavând o idee care din frații sau surorile lui sunt în viață și unde se găsesc, m'am dus chiar în seara când am primit scrisoarea la Veronica Micle, spre a cere deslușiri, închipuindu-mi că ea trebuie să-i cunoască bine pe toți. Am găsit pe Veronica jucând cărți cu un tânăr ofițer. Eu totuș căutam să o pregătesc cu încetul cu vestea nenorocită despre boala prietenului ei pentru a nu o impresiona din cale afară, când spre uimirea mea văzui că Veronica ia lucrul foarte ușor, aproape cu indiferență. A nebunit Eminescu? Se vedea de mult că merge pe calea aceasta. – Apoi schimbând vorba, trecu la un subiect de conversație mai veselă...”

Mai lipsea ca Negruzzi să spună că i-ar fi văzut și condicuța!

În general, este foarte greu să demonstrezi că o relatare este neadevărată, când ea privește persoane de mult decedate. Din fericire, acest șarpe cu mustață, numit academicianul Iacob C. Negruzzi, nu avea excedent de neuroni. Cum s-a văzut, el scrie cu propria mână că ar fi căutat-o pe Veronica pentru a-i cere adresa unuia dintre Eminovici, dar din rândurile lui nu reiese deloc că ar fi deschis, măcar, vorba despre subiectul care pretinde că l-ar fi mânat într-acolo.

De altminteri, cea mai bună dovadă în acest sens rămâne faptul că Negruzzi nici nu i-a scris Harietei. Veronica avea în mod cert adresa acesteia, cu care schimba, când și când, câte o scrisoare, relațiile lor deteriorându-se vădit doar după ce Eminescu a mers la Botoșani. Drept probă, într-o epistolă din august 1881 către Eminescu, Veronica inserează și informația:

„Hanrieta îmi scrie că nu vrei cu nici un chip să-i răspunzi. De ce ești rău cu ea care Ț-a fost totdeauna bună și de care până vei muri nu știi cât te poate încă îndatori...”

Ba, cu altă ocazie, aflăm că relațiile erau și mai strânse:

„...poate aș fi așteptat până acum fără ca să-ți scriu ceva dacă Henrietta n-ar fi venit la mine și nu m-ar fi provocat să-ți scriu o epistolă încărcată de răutăți.”

Din situația dată putem deduce și altceva decât că Negruzzi minte, inventând un pretext pentru o vizită imaginară? Trecem peste amănuntul că, orice s-ar fi întâmplat, Negruzzi nu i-ar fi făcut Veronicăi „onoarea” de a-i călca pragul și subliniem că, admitând că o atare minune s-ar fi produs, motivul vizitei putea fi oricare, mai puțin dorința de a afla unde stau „frații și surorile” lui Eminescu. Cum era să folosească Negruzzi ipotetica adresă obținută de la Veronica, când Maiorescu nu numai că nu a încercat să anunțe pe cineva din familia lui Eminescu, ci, mai mult, nu a știut cum să-i țină mai departe pe toți Eminovicii?

În lumina unor asemenea informații, care nu sunt singulare, începem să întrezărim cine erau cei care organizaseră și „cabala în contra Veronicăi Micle”, constând în a o acuza de „lipsă de simțire și de umanitate față de Eminescu” și a-i pune în sarcină pretinsa nebunie a acestuia. În epocă, „explicația” a prins la public.

Într-una din ultimele lui lucrări, dând cu drept cuvânt la o parte relatările mincinoase ale lui I. Negruzzi, Augustin Z. N. Pop invocă doar adevărul (*Caleidoscop eminescian*, 1987):

*„În 1883, Veronica Micle, atunci la Iași, aflând despre îmbolnăvirea lui Eminescu, scrie poezia **Să pot întinde**..., patetic mesaj adresat Prometeului înăntuit:*

*Să pot întinde, mâna s-o pun pe fruntea ta
Încetul la o parte suvițele le-aș da,
Senină să rămâie, curată ca un crin,
Icoană de iubire la care să mă-nchin.*

*Dar tu ca un luceafăr departe strălucești,
Abea câte o clipă în cale-mi te ivești,
Apoi dispari; – și-n urmă rămâi în gândul meu
Vedenie iubită la care mă-nchin eu.”*

Femeie îndrăgostită, Veronica era pentru Șuțu și pentru Maiorescu mai periculoasă decât toți ceilalți la un loc, „amici” și neamici, pentru că, dacă ar fi avut posibilitatea să se convingă că despre sănătatea lui Eminescu se spun minciuni, putea reacționa cu totul altfel decât Livia Maiorescu sau decât Harieta. Și credem că, mai ales în ultimul an, ea și Eminescu au avut tainele lor, care i-au făcut să fie mai apropiați chiar decât în urmă cu aproape un deceniu, când își doreau să întemeieze o familie. Altfel spus, dragostea Veronicăi pentru el a sporit pe măsură ce zvonurile privind sănătatea lui erau mai alarmante. Acum, când se poate demonstra că Eminescu nu a cunoscut căderile pretinse de unii, faptul trebuie, cred, altfel citit.

Dar, oare, cabala „*în contra Veronicăi*” s-a organizat doar în epocă?

G. Munteanu opinează că „*în versiunea lui Brătescu-Voinești, ori a altora, legenda amestecului brutal și decisiv maiorescian în relațiile poetului cu Veronica trebuie să cadă*”. Autorul argumentează astfel:

„Într-o scrisoare de tardive explicații, justificări și vorbe de împăcare, poetul arată cum «calomniile prietenilor au influențat caracterul meu împăciuitor» și că «toți mi-au interzis ca să-ți scriu». Acești «toți» puteau fi Slavici, Iacob Negruzzi, chiar buna doamnă Humpel, femeie totuși cu dispoziții cam oscilante, eventual și Mite Kremnitz... și câți alții.”

De acord, dar fiecare dintre acești „toți” trebuia să aibă argumente. Or, bunăoară, Slavici sau Mite (și, în general, cei care locuiau în București), de unde să se fi informat, dacă nu de la Maiorescu? Mite singură recunoaște cum, în perioada în care dumneaai avea fluturi lirici, magistrul a vizitat-o pe Veronica acasă, pentru ca apoi, sosit în Capitală, să o facă de două parale! I. Negruzzi trebuie scos din calcul, la fel ca și Emilia Humpel, deoarece, locuind la câteva sute bune de kilometri depărtare, nu prea vedem cum ar fi reușit să facă propagandă anti-Veronica la urechea lui Eminescu. De aceea, fără să contestăm că o fi existat un cor al sfătuitoarelor, care l-au determinat pe acesta să-i mărturisească femeii iubite:

„Ascultă, dragă, toți mi-au interzis ca să-ți scriu, ziceau că purtările tale sunt nedemne pentru un răspuns din partea mea!” (ianuarie 1881),

creдем că principalul personaj asupra căruia trebuie să ne îndreptăm atenția este dirijorul acestor concertate îndemnuri. Ne temem că proasta părere a unora despre Veronica a început încă din ziua în care aceasta, la cei numai 14 ani ai ei, a depus mărturie împotriva lui Maiorescu.

O dovadă că Maiorescu pare să fi fost interesat să-i prezinte pe Eminescu și Caragiale ca aflându-se în conflict o găsim și în jurnalul intim al magistrului, care consemnează, în iarna lui 1881:

*„Pom de Crăciun la Kremnitz. Încântători d-na Rosetti, Teodor R., Anette și Chibici, Slavici (adus novelele lui), dimpotrivă **Eminescu și Caragiale, certându-se unui cu altul...**”* (subl. ns.).

Câteva zile mai târziu, Eminescu scrie altceva:

*„Pe domnul în chestiune **I-am bruscăt în societate, dar a tăcut** (subl. ns.) frumușel ca un om de nimic ce este”* (scrisoare către Veronica, 28 decembrie 1881).

Amănuntul acesta constituie o probă de natură să convingă că Alexandru Brătescu-Voinești nu a imaginat esența conversației lui cu Maiorescu. Și în 1881, și în 1892, magistrul prezintă aceeași stare tensională între Eminescu și Caragiale. Textul lui Brătescu-Voinești, a cărui veridicitate a fost contestată de G. Munteanu, se încheie astfel:

*„Aceasta este destăinuirea pe care mi-a făcut-o Maiorescu, într' o dimineață de iunie de acum patruzeci și doi de ani, **cu rugămintea de a o păstra pentru mult mai târziu, care am socotit că a sosit**”* (subl. ns.).

Evident, solicitarea lui Maiorescu nu avea nimic comun cu vreunul dintre cei la care se referă, căci, în acest caz, ar fi cerut tânărului lui confident (Al. Brătescu-Voinești avea doar 24 de ani la acea dată) discreție totală.

La unii autori, descoperim o nenaturală mânie împotriva Veronicăi, chiar la mai multe decenii de la moartea ei. Trecem peste Lovinescu, om nu cu totul lipsit de merite, și ne oprim asupra unui oarecare Ion Nuță, care a publicat prin Editura *Junimea* o, zice dumnealui, „*ediție critică*” a prozelor lovinesciene, *Mite* și *Bălăuca*, unindu-le într-un singur volum. Om cu inițiativă, numitul domn a adăugat la finalul cărții două anexe: *Amintiri fugare despre Eminescu* (opera lui Mite Kremnitz) și un text mult mai scuiert, *Bălăuca*, semnat de Cornelia Emilian. La primă vedere, ar trebui să-i fim recunoscători, pentru că oferă date documentare suplimentare. În realitate, nu a făcut decât să adauge

un surplus de venin, venit din partea unor femei, care au invidiat-o profund pe Veronica, dar care nu au îndrăznit să o atace public decât după deces. Nu ele ne interesează însă, ci Ion Nuță. Și nici Ion Nuță nu ne interesează altfel decât ca model de abordare părtinitoare a istoriei. Dacă de la Mite Kremnitz erau de așteptat „amintiri” precum cele cunoscute, dacă pe C. Emilian, femeie ștearsă, dar ambițioasă am mai putea-o înțelege, pe Ion Nuță, născut și crescut la atâta vreme după ce Veronica era oale și ulcele – nu îl mai putem pricepe cu nici un chip, căci nu oferă nici un argument sau raționament personal, ascunzându-se îndărătul unor aprecieri străine, știute ca fiind extrem de subiective.

I. Nuță nu este însă unicat. Ne întrebăm, nu tocmai retoric: de ce or simți unii nevoia presantă de a-i terfeli cât mai mult amintirea, atâta vreme cât nu pot să probeze că ea i-ar fi făcut lui Eminescu vreun rău deliberat, după cum nu pot să conteste că acesta a iubit-o cu adevărat? Lovind nejustificat în ea, nu se lovește și în el? Cine, ce câștigă de-aici? Oare, în mintea unora, a lovi pe cineva este echivalent cu a-i mângâia pe dușmanii respectivului?

Creangă – un erudit al satului

Dacă Veronica este ignorată sau incorect prezentată de majoritatea biografiilor lui Eminescu, ce explicație găsim pentru absența, tot în această a doua perioadă ieșeană, a oricărei relatări semnificative privind relația lui Eminescu cu Creangă? Până și în *Istoria literaturii române*, când se referă la perioada ulterioară anului 1882, Gh. Călinescu folosește numele lui Creangă doar pentru a „dovedi” că Eminescu „*dădea semne de rătăcire*”. Deși niciodată în timpul vieții lui Eminescu, nici măcar nu s-a sugerat că acesta ar fi fost vreo clipă înarmat (fapt care i-ar fi permis lui Maiorescu să adauge un posibil simptom real, celor născute din păreri), Călinescu predinde: „*Creangă, la care dormi [Eminescu], îl văzu punând pe măsută un revolver, de teamă să nu-l ucidă cineva*”. Iar alții, cu mintea ca oglinda, capabilă doar să reflecte ceea ce-i vine – dacă-i vine – de-aiurea, repetă și astăzi această stupizenie – unii, punând-o în gura Tincăi Vartic, femeia cu care și-a împărțit Creangă amarul și bucuria. Azi-mâine, ni se va comunica și seria armei!

Tot Călinescu, în monografia *Ion Creangă*, scrie despre relația celor doi, în perioada ulterioară anului 1884:

„*Avar este și Creangă, și nu se vede nicăieri că i-ar fi dat vreun ajutor. El însuși bolnav rău, nu se duce la băi decât atunci când capătă gratuitate. Eminescu nu*

locuia la el, ci schimbase felurite locuințe, trecând la Burlă, apoi în curtea hanului lui Bacalu, atunci «Hotel România». Nu se vedeau deci la tot pasul, și e probabil, cum se-nâmplă adesea, că dacă Creangă căina din tot sufletul pe Eminescu, el însuși bolnav și cu necazurile și cu egoismul său (cămașa fiind mai aproape de piele), își vedea de treburile lui.”

Numai că, dacă în același pasaj precizează că Eminescu „se preumbla prin oraș și prin împrejurimi”, nu vedem de ce preumblările nu l-ar fi dus și acasă la Creangă. De altminteri, cu doar vreo două pagini în urmă, contradictoriul și mult inventivul Călinescu însuși avea altă părere:

„Acum Creangă îl vedea desigur mereu, și **Eminescu venea des în bojdeucă** (subl. ns.). Amândoi erau triști. Creangă fusese rău în primăvară și prin iulie avusese un atac în somn. Întâlnirile între cei doi trebuie să fi fost jalnice. Eminescu avea obiceiul să stea mut, cu ochii pierduți în gânduri, și să fluiera la nesfârșit un cântec, sau numai să ofteze. Creangă, sentimental exacerbat de boala nervoasă, plângea, gândindu-se la nefericirea aceluia pe care-l socotea cel mai mare poet.”

Este neclar dacă Gh. Călinescu folosește în exces imaginația sau dacă, el însuși amendat încă din tinerețe de un nerv nițel fisurat, scrie din proprie experiență. Oricum, „divinul” se preface a nu-și da seama că autocenzura pe care Eminescu trebuia să și-o impună față de „amici” nu era necesară și în cazul lui Creangă, singurul prieten din Iași.

Tot Călinescu mai povestește, de data aceasta, în *Viața lui Mihai Eminescu*:

„În jurul acestui om petrificat, Creangă, om simplu, dar adânc, se învârtea cu clătănări din cap și iubire evlavioasă. În bordeiul din strada Țicăul-de-Sus, Eminescu mai suia și acum să stea pe patul de scânduri din cerdac, dar **fără volubilitatea confesională ce făcea farmecul întâlnirilor de altădată**” (subl. ns.).

Iată că, pe aceeași temă, Gh. Călinescu desenează un cu totul alt tablou. El admite din nou că Eminescu îl vizita pe Creangă, care, de data aceasta, nu mai „plângea”, ci s-ar fi învârtit în jurul lui, dând polivalent din cap, ca orice „om simplu, dar adânc”, trezit brusc în fața unui prieten transformat în piatră umblătoare de blestemele vrăji ale unui șaman literar. La rândul lui, al doilea Eminescu al aceluiași Gh. Călinescu nu mai fluieră și nu mai oftează, mulțumindu-se să stea tăcut pe pat.

Și mai alarmant rămâne însă altceva: Călinescu, obsedat de sifilisul altora, pe care îl adaptează mereu necesităților lui scriitoricești, nu este o excepție, în acest sens, ci o... metodă, preluată de toți colegii și subalternii de breaslă,

care l-au elogiât uneori într-un mod cu nimic diferit de lingușirile grețoase din lumea politică.

Mă rog, Gh. Călinescu a scris și el ce-a scris! Nu ne vom bate acum capul încercând să aflăm de ce istoricul nostru l-a socotit pe Creangă avar și egoist. Până și A. Z. N. Pop afirmă că Creangă ar fi cotizat „câte 6 galbeni pe lună”, pentru a-l ajuta pe Eminescu. Pe lângă Creangă, numitul istoric literar mai numește doar pe Alecsandri și, generic, pe „învățători și profesori”, care „cotizau din salariul lor mic, interesându-se de soarta poetului uitat de convorbiriști”. Strict orientativ, 6 galbeni însemnau 120 lei, într-o perioadă în care salariul net al unui subbibliotecar era de aproximativ 170 lei. Dacă a plăti pentru ca un prieten să meargă la băi, unde tu însuși nu îți permiți să ajungi decât atunci când beneficiezi de gratuitate, se cheamă avariție, ne cerem scuze pentru necunoaștere!

Ceea ce știm, totuși, cu precizie este faptul că, așa lacom și preocupat doar de sine cum îl prezintă biograful Călinescu, Creangă a fost unul dintre foarte puținii care au mers să-l vadă pe Eminescu la ospiciu, unde a stat două zile. Și mai știm că nimeni nu a afirmat despre Creangă că ar fi fost un om bogat. Dimpotrivă. Ne întrebăm, atunci: toți săracii lumii or fi avari, pentru că nu cumpără înghețată pe băț celor bogați? De pildă, la 10 noiembrie 1876, Creangă îl anunța pe Maiorescu, făcând haz de necaz:

„Povățuitorul la cetire prin scriere, ce l-am alcătuit și l-am tipărit din îndemnul d-voastră (subl. ns.), nu știu dacă l-ați văzut; ce-i drept, prostișor lucru am făcut, dar s-a luat plata, căci, înapoiat de Onor. Ministeriu actual, șede la răcoare în pod la părintele Ienăchescu, tovarăș la pagubă. Vro 30–40 de galbeni, nu-i mai mulți. Un exemplar însă l-am vândut d-lui Sigara, avocat, care mi-a arătat că are dorință de a se ocupa și el cu didactica. Cal bătrân să învețe la umblat.

Dar nouă nu ne pasă; l-am zgomit, de ni-am scos 1 franc, și pace bună.

De acum poate să se povățuiască cu dânsu cum știe și la ce știe.

Iertați-mi, vă rog, îndrăzneala!”

Zadarnice aluzii, căci punga lui Maiorescu era mai bine strânsă la gură, decât cea a „avarului” Creangă!

Cu toate că se știe bine că Creangă l-a vizitat pe Eminescu la bolnița Mănăstirii Neamțului, relatările despre această întâlnire sunt sumare, lipsite de consistență. Ele ar fi fost poate total ascunse, dacă n-ar fi fost, întâmplător, implicate și unele persoane din afara *Junimii*. De altfel, unele mărturii, precum cea a lui Leon Onicescu, tănuțită vreme de decenii, au fost doar parțial folosite de anumiți prim-procurori ai istoriei literare, adică de acei oameni care, în

profida talentului lor de a răsuci cuvinte (unii, chiar și idei), au creat în juru-le o clică de adoratori profesioniști.

Cum Creangă a bătut nechemat drumul până la ospiciul mănăstiresc, nu putem deduce decât că prietenia lui pentru Eminescu era aceeași, ca și înainte de 1877, când acesta a părăsit Iași, ca să ajungă jurnalist la *Timpul*. În consecință, este vădit improbabil ca, în perioada 1884 – 1886, cei doi buni prieteni să nu se fi întâlnit, așa cum lasă a se înțelege falsa memorialistică. Cât privește amintita vizită făcută la ospiciu, unde Creangă a ajuns însoțit de V. G. Morțun, nu credem că ea ar fi fost pur accidentală. De la Creangă, a rămas doar următoarea amintire, notată cu creionul, pe ultima pagină a volumului *Poezii populare*, semnat de Vasile Alecsandri:

„În 2 februarie, dimineața, pe la vr-o șase și jumătate ceasuri, am văzut un curcubeu frumos înspre răsărit, privindu-l din coridorul arhondaricului de la mănăstirea Neamțului, când am fost cu V. G. Morțun să vedem pe M. Eminescu...”

Dintr-o mărturie ulterioară a lui Eminescu, aflăm: *„Încă pe când eram în Iași, domnul V. G. Morțun, actual deputat în Adunare, [î]mi făcuse propunerea de a scoate la lumină a treia ediție...”* (epistolă către Maiorescu, 14 martie 1888). Evident, Creangă nu l-a însoțit pe Morțun pentru a-i arăta drumul (ospiciul se afla nu foarte departe de Humulești), din Târgu Neamț putând fi închiriat unul dintre multele mijloace de transport, care, din primăvară până-n toamnă, făceau în mod obișnuit legătura între oraș și celebra mănăstire. La rândul lui, Morțun nu era atât de atașat de Eminescu, încât să-l viziteze iarna la ospiciu, unde, potrivit autorităților, era de așteptat să întâlnească un om suferind de *„alienațiune mentală cu accese acute”*.

Oare faptul că, în scurtul răgaz petrecut împreună la Mănăstirea Neamțului, Eminescu și Morțun au convenit asupra editării unui volum de poezii, a fost cu totul întâmplător sau poate fi temei altei supozitii? Nu e oare mai plauzibil ca Morțun să fi fost socotit de Creangă drept o șansă de a-și scăpa prietenul din cleștele în care fusese prins la Iași? Nu știa Creangă, de pe proprie piele, cum Maiorescu te poate lăsa baltă? Este exclus ca mult încercatul Creangă să fi aflat de la Eminescu, încă de la Iași, detalii pe care le-a ținut pentru sine – sau care, chiar presupunând că vor fi fost consemnate, fie au fost distruse, fie zac cine știe pe unde?

Trebuie adăugat că, așa cum procedase cu Eminescu, V. G. Morțun avea să-l amăgească și pe Creangă. Dacă un om bogat ca Morțun și-a călcat promisiunea pentru că nu avea cuvânt ori din rațiuni politice, pentru a nu-și

strica relațiile cu Maiorescu, nu ne interesează. Știm însă că raporturile lui Creangă cu Maiorescu nu erau, în fond, mult diferite de acelea dintre Eminescu și magistru. Neangajat politic și loial lui Eminescu, Creangă pare să-și fi atras și el mânia „olimpianului”, care, în toamna-iarna anului 1888, a refuzat să îl primească, atunci când acesta i-a bătut la ușă. (Gh. Călinescu însuși recunoaște că relațiile dintre magistru și Eminescu nu mai erau de mult bune.) Când Eminescu mai era ziarist la *Timpul*, Creangă a venit în Capitală de trei ori: în 1880, în 1881 (când s-a și internat scurt timp la Spitalul Brâncovenesc) și în 1882. Se recunoaște că, de fiecare dată, a locuit la Eminescu, adăugându-se imediat și că a profitat de ocazie pentru a frecventa ședințele literare ale *Junimii* (care se desfășurau acasă la Maiorescu). Despre ultimul drum făcut de Creangă în Capitală, în 1888, nu s-a mai comunicat însă aproape nimic – probabil, tocmai pentru a nu fi puse în adevărata lor lumină raporturile acestuia cu estetul. Implicit, absentează și mărturiile privind fireasca întâlnire a lui Creangă cu Eminescu în Capitală, afirmațiile celor care susțin că, în februarie 1887, Creangă l-ar fi văzut pentru ultima oară pe Eminescu fiind vizibil de ordin... tactic.

Cum „amicii” junimiști nici măcar nu pomenesc drumul făcut de Creangă la Mănăstirea Neamțului, cum V. G. Morțun, însoțitorul acestuia și omul care l-a dus cu vorba pe Eminescu în privința editării volumului preconizat, nu scoate nici el un cuvânt, nu devine legitimă întrebarea: ne aflăm în fața unei conspirații a tăcerii? Putem să nu fim surprinși când observăm că istoricii literari și scriitorii care s-au încumetat să pună pe hârtie biografiile lui Eminescu și Creangă nu atrag cititorului atenția – măcar – asupra lipsei de informații referitoare la statornica prietenie dintre cei doi?

Pentru anumiți domni, adevărul rămâne o chestiune secundară, căreia îi acordă timp și spațiu pe dischetă doar în măsura în care nu compromit, astfel, pseudo-filozoficul lor joc de idei, cu vagi irizări poetice. Dovadă că n-ar înțelege mare lucru din prietenia Creangă – Eminescu, nici dacă vreo minune le-ar pune sub ochi tot filmul ei, dumnealor sugerează că, înainte ca Eminescu să plece spre București, în 1877, raporturile lui cu Creangă și Veronica ar fi fost de o factură cu totul specială. Mai exact, se afirmă că Eminescu și Veronica s-ar fi întâlnit în bojdeauca lui Creangă chiar și atunci când acesta nu era acasă. Bârfa este fățișă. Oricum ai suci-o, asemenea întâlniri nu puteau avea decât un anume motiv. Iar acesta nu era dorința de a discuta, căci pentru a schimba două vorbe nu era nevoie să se complice, mergând în bojdeauca lui Creangă și atrăgând, astfel, și mai mult atenția, atâta vreme cât Eminescu

avea, oricum, deschisă ușa casei familiei Micle – unde, de altminteri, a și mers, nu o dată. Și-apoi, chiar să credem că prietenul Creangă ar fi fost un soi de codoș? Pretinsele întâlniri secrete or da ele bine într-un roman ieftin, dar ce acoperire au în realitate?

Nici măcar E. Lovinescu nu a îndrăznit să sugereze așa ceva. Imaginația lui, mai mult sau mai puțin sănătoasă, a folosit „*hanul lui Nastasache, locuit mai mult de femei ușoare și cu odăi de închiriat cu ceasul*”. Oare, „*spirit erotic, de altfel mereu insatisfăcut*” să fi fost autenticul Eminescu, așa cum susține Călinescu, ori anumiți vechili literari, torturați de micile lor obsesii și neputințe? Până mai ieri-alaltăieri, cei mai suspicioși dintre aceștia stabiliseră că Veronica i s-ar fi dăruit lui Eminescu la data de 27 octombrie 1878 (deci, ulterior plecării la București). În acest caz, cum se mai întâlneau cei doi acasă la Creangă, în lipsa acestuia? Ce făceau acolo? Cântau la pian?

Ca scriitor, Creangă a trezit multe invidii, găsindu-se voci subțiri care să-l acuze că n-ar fi făcut altceva decât să pună pe hârtie diverse istorioare culese pe ici, pe colo. Acest aspect n-ar merita să ne oprim asupra lui. Dacă o facem, rostul este acela de a lumina o cât mai mare parte din scena pe care, un timp, s-a aflat și Eminescu. Iată un pasaj din monografia Ion Creangă, a lui Gh. Călinescu:

„Un disprețuitor prost – dacă nu dușman – avu Creangă chiar pe lângă sine, și se pune întrebarea dacă și-a dat seama despre asta vreodată. Acesta era părintele Gh. Ienăchescu, colaborator al său și fost coleg de seminar și de școală normală. Dispreț față de compunerile lui Creangă arătă înfumuratul preot chiar în timpul vieții lui Creangă, dar se putea crede atunci că glumește. (...) Apoi își lămurii sentimentul într-o scrisoare în care totul zugrăvește puținătatea omului și reconstruiește adevărata condiție a prieteniei dintre el și Creangă:

«Lumea nu știe ca mine despre caetul manu-scris cu povești, pe care Ion Creangă l-a luat de la un bătrân Costache Bută și pe care nu i l-a dat bătrânului nici în ziua de astăzi.

Nu se știe că Ion Creangă trăia cu o oare care Tinca Vartic ce era de o deșteptăciune foarte cu mult superioară lui Ion Creangă. Aceasta știa povești și anecdote și câte și mai câte. Așa în cât, când venea să-mi citească câte ceva, eu îi ziceam : mări, asta ai auzit-o de la Tinca ; el răspundea : ei, n-am mai auzit-o de la Tinca, dar i-am cetit-o ei și mi-a aprobat-o. Apoi așa făcea Schiller, marele scriitor german – mi-a spus Eminescu – că orice scria nu da la tipar până nu cetea bucătarului lui ; și dacă bucătărița râdea cu lacrimi ori plângea de cele ce auzea, Schiller înțelegea că lucrarea e savantă.

Eu, Constantin Gregorescu, președintele primei case de economie, Vasile Receanu, B. Conta, venea și ne toca capul Ion Creangă cu cele ce urzea ori copia ci-i îndreptam îi

indicam îi ajutam fără a avea pretenții, așa că până să ducea el să cetească în Junime, era sucite și resucite de noi smeriții, tot ce se vede scris de Ion Creangă. (...)

Dacă pentru niște asemenea trebuie a se rădica Busturi ori Statui, e altă vorbă.»

Așa judeca un contemporan îngust la minte și la suflet opera unui scriitor de valoare universală.”

Acuzația de plagiat a fost formulată și în ceea ce privește una dintre cele mai bine vândute lucrări didactice elaborate cu participarea lui Creangă (manuale despre care nu se mai amintește mai nimic!). De data aceasta, pentru edificare, vom folosi o altă monografie, *Ioan Creangă*, semnată de Pompiliu Caraioan:

„Profesorul universitar Aron Densușianu, la congresul didactic din 1887 de la Iași, aruncase insinuarea că **«Metoda nouă** este copiată de pe cartea unui evreu M. Schwartz». Obiecția este reluată, amplificată și adăugită altor obiecții pe care le formula în mai multe numere ale ziarelor locale *«Liberalul»* și *«Lupta»* un poligraf al timpului, el însuși autor de cărți didactice pentru învățământul elementar, Ioan Pop Florantin. Așadar, iarăși Creangă este încolțit de invidioșii pe gloria lui și setoși la rându-le de glorie dar mai ales de bani. Scos din fire, omui își întrerupe lucrul, pune mâna pe un condei și, în numele său și al tovarășilor săi, scrie dintr-o răsufare o broșură – **Răspuns la criticile nedrepte și calomniile înverșunate îndreptate contra cărților noastre de școală, de către D-l Ioan Pop Florantin**, Iași, 1888, pentru a combate atacurile «mințiosului filozof», «izvorâte din patimă și rea credință». Problema plagierii **Cursului de scriere și citire** al lui Schwartz e limpezită lesne: **Metoda nouă** era gata de tipar înaintea apariției cărții lui Schwartz. Acest Schwartz era un orn cu pregătire pedagogică și întocmise un abecedar pentru coreligionarii lui. Abecedarul era bun sub unghi metodologic dar stâlcea îngrozitor limba – cam astfel: «mama dete mie pâne», «vara e verde», «Domnul face milă de noi», «Iacob a visat de o scară» etc. Schwartz se dusesse la Maiorescu, rugându-l să corecteze limba abecedarului, dar acesta știind că elevii lui pregătesc ceva mai bun nu l-a ajutat. Abecedarul lui Schwartz apărui în 1864, dar nu corespunse; «Dacă Abecedarul răposatului Schwartz ar fi fost bun, – scrie Creangă în **Răspunsul** lui, – să fie siguri domnii Florantin și Densușianu că o mie de **Metode nouă** de-ar fi apărut, nu i-ar fi putut lua locul. Și ca dovadă, când a apărut ediția I-a a **Metodei nouă**, ce s-a tipărit în, patru mii de exemplare, s-a vândut numai în câteva săptămâni, introducându-se în foarte multe școli din țară. Ba chiar și coreligionarii lui Schwartz de la școlile israelite, văzând superioritatea **Metodei nouă**, au înlăturat cartea lui Schwartz și au introdus în locu-i **Metoda nouă**. De asemenea, la școala protestantă din Iași de 20 de ani se predă limba română de pe cărțile noastre...»

Așa cum se știe, Creangă nu a fost singurul prieten al lui Eminescu, acuzat de plagiat, la fel pățind și Caragiale. De Eminescu însuși nu mai vorbim!

„Pare că s-ar fi temut...”

În cazul lui Caragiale, alt mare necunoscut integral al programelor noastre școlare, pare a se profita de știrea privind ruperea legăturilor ce-i uniseră. Dar, chiar și așa, este greu de crezut că înțeleptul Caragiale, un atât de dârz apărător post-mortem al fostului lui prieten, nu comenta cu nimeni soarta acestuia, mai ales după reintrarea lui Eminescu în presă. De altminteri, în epistola trimisă de acesta lui Vlahuță din ospiciu, la 26 ianuarie 1887, citim următoarele cuvinte:

„Te rog ca în scrisoarea ta viitoare să-mi comunici de se poate adresa lui Iancu Caragiale, căci am a-i aduce aminte o promisiune care mi-a făcut-o”.

Ce promisiune și de când data ea, cu greu s-ar mai putea afla doar pe baza documentelor date publicității până acum. Dar, în fond, asta contează mai puțin. Fapt esențial, după câțiva ani, în care relațiile lor fuseseră mai încordate, se pare că lucrurile reveniseră sau tindeau să revină la normal, promisiunea la care se referă Eminescu fiind făcută înainte de arestarea din Iași. Ciudat, foarte ciudat, mai nimeni nu vorbește de asta! G. Ibrăileanu, unul dintre rarii autori care invocă fraza în discuție, scrie doar atât:

*„Ce promisiune îi va fi făcut nu știm. Știm însă că, în calitate de director al Teatrului Național, Caragiale a dorit să reprezinte *Laïs de Eminescu*, după *La joueur de flûte de Augier*, piesă dată ca originală”* (aici, Ibrăileanu trimite la o notă, din care aflăm: „*Lucrul ne-a fost comunicat oral de Paul Gusty*” – subl. ns.).

Atât și nimic mai mult! Nici o nedumerire, nici o curiozitate legată de clipa și de motivul care dusesse la reînnodarea relațiilor dintre Eminescu și Caragiale! Cât privește sugestia că totul s-ar fi datorat piesei *Laïs*, pe care Caragiale ar fi vrut să o pună în scenă, reamintim că scrisoarea lui Eminescu datează din ianuarie 1887, iar Caragiale a devenit director al Teatrului Național abia în vara lui 1888. De altfel, nici un indiciu nu ne îndeamnă să credem că *Laïs* (subiect asupra căruia vom reveni) ar fi fost începută încă din iarna lui 1887, pe când Eminescu se afla la ospiciu.

Tăcerea păstrată și asupra acestei încercări de recuperare a unei vechi și solide prietenii este cu atât mai neașteptată, cu cât Slavici ne-a lăsat mărturie că Eminescu și Caragiale erau „*prieteni în cel mai bun înțeles al cuvântului*”,

adăugând că în perioada de la Timpul, „*ei erau oarecum nedespărțiți și mereu doritori de a se lumina unul pe altul*” (observăm că Slavici nu vorbește de existența unui trio, din care să fi făcut și el parte, așa cum ne învață istoria literară). Impresia că, prin metode deloc ortodoxe, *Junimea* s-a substituit adevăraților prieteni ai lui Eminescu devine tot mai pregnantă.

Fraza desprinsă din epistola lui Eminescu către Vlahuță oferă și o altă informație fundamentală: nu știm dacă, înaintea acestei scrisori, Vlahuță îi mai scrisese ori ba lui Eminescu, dar aproape sigur avea să-i răspundă după 26 ianuarie 1887, cel puțin o dată. Unde sunt scrisorile lui Vlahuță? Toate aceste frânturi ne fac să credem că, de la ospiciu, „alienatul” Eminescu a purtat o corespondență incomparabil mai intensă decât cea din intervalul aprilie 1884 – noiembrie 1886. Bunăoară, din moment ce el se adresează lui Socec astfel:

„*Vă rog a mi se trimite, conform promisiunii d-voastre, numerii pe ianuarie și februarie ale «Convorbirilor literare»*”,

concluzionăm că el i s-a mai adresat acestuia, iar editorul i-a răspuns, din moment ce își luase un angajament. De ce nu și-a respectat cuvântul nici după intervenția Veronicăi? De vină să fi fost grosimea propriului obraz? (Din 1885, *Convorbiri literare* apare în București, iar Negruzzi scrie în amintirile lui: „*în București asociația Socec și Teclu îmi propunea să ia asupra ei administrația revistei pe care vrea să o scoată pe riscul ei propriu într’o ediție mult mai frumoasă decât înainte*”). Să fi intervenit patronii revistei? Dar și aceste întrebări sunt mai puțin semnificative, până când nu se lămurește cine și de ce a tăinuit acest schimb de scrisori.

Să revenim la Caragiale, care relatează (*Ironie*, iulie 1890):

„*A trecut apoi câțva timp (după 28 iunie 1883 – n. ns.) și l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era același om, dar era un om ca toți oamenii, cu mintea normală, și tocmai de aceea nu mai era același om.*”

Era liniștit, trist, sfios și, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam rușinos, având conștiința deplină de tot ce i se întâmplase. Acum încălce, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie.

Iată ce scria el către un amic – scriptura este excesiv de îngrijită, pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi cătuși de puțin nestăpânită...” (subl. ns.).

Așadar, nici Caragiale nu a avut vreodată ocazia să îl vadă pe Eminescu manifestându-se în mod anormal, „criza” de care vorbește (dar despre care

nu pare să fi cunoscut detalii) fiind o informație acceptată doar pentru că așa se pronunțaseră alții, iar el nu avea argumente spre a contrazice preținse fapte la care nu fusese martor. De aceea, el explică sfiala lui Eminescu prin conștientizarea „bolii” abia încheiate. Ne îndoim că avea dreptate. Eminescu, scrie el, devenise „*un om ca toți oamenii, cu mintea normală, și tocmai de aceea nu mai era același om*”. Așa se vedea din afară. Dar Caragiale nu avea de unde să știe nici ce se întâmplase, de fapt, la 28 iunie 1883, nici din ce motiv îi scrisese Eminescu lui Chibici și, mai apoi, când se convinsese că atât nu ajunge, se adresase direct lui Maiorescu, nu știa nici de ce și cum decursese drumul în Italia, nici cine și de ce îl închisese pe Eminescu în perimetrul Iașilor, unde se afla sub continua supraveghere a „amicilor” (mulți, repet, manipulați de șefii lor). Insuficient informat, Caragiale doar a intuit teroarea în care a trăit Eminescu după vara lui 1883, când prudența l-a obligat să-și reprime impulsurile firești, calculându-și vorba și fapta după mintea celor din jur. Această neconținută încordare a atenției, nu cumva să i se pară vreunui guguștiuc ceva nelalocul lui, cred că nu a fost îndestul luată în calcul de medici. Căci ne întrebăm: dacă „nebunia” lui Eminescu o dată declanșată nu ar fi făcut decât să se agraveze (cum pretinde Raportul medico-legal scris de Șuțu) și dacă, în pofida acestui fapt, „bolnavul” își stăpânea imboldurile pentru a nu fi socotit ieșit din rândul lumii, nu rezultă că Eminescu ar fi fost un „smintit” care și-a conștientizat „boala” și, mai mult, a și învins-o? Iar când suferindul își biruie boala el nu devine ceea ce se cheamă *om sănătos*?

Mare păcat că I. L. Caragiale nu și-a urmat pornirea declarată public:

„Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu – fiindcă inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă (subl. ns.) tot atât cât mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui, ca și cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme”! (Două note, 1892)

Se pare că Eminescu și Caragiale au reînnoțit relațiile încă din 1885. În orice caz, în acel an s-a întâmplat ceva curios. La 1 iunie, gazeta *Drepturile omului*, al cărui prim număr fusese scos cu numai 4 luni în urmă, la 1 februarie, a publicat următoarea știre:

„Epuisându-se întâia colecție din poeziile lui Mihail Eminescu, s-a început tipărirea ediției a II-a sub îngrijirea dlui T. L. Maiorescu și a d-lui I. L. Caragiale.

Până acum s-a tipărit prima coală în imprimeria Socec și Teclu” (subl. ns.).

A. Z. N. Pop crede despre această știre:

„Contribuția lui Caragiale la truda reeditării florilegiului liric al marelui lui prieten nu corespunde realității, după atestările de până acum”.

Întru totul de acord, în ceea ce privește lipsa unor probe materiale. Pe de altă parte, însă, nu putem face abstracție de faptul că știrea nu a fost dezmințită nici de magistrul, nici de Caragiale – adevăr care dă apă la moară suspiciunii că, în toată povestea, ceva-ceva trebuie să fi fost adevărat. Faptul că în acel an chiar a fost retipărit volumul Poesii rămâne o certă dovadă în acest sens.

Un alt argument că informația este plauzibilă îl constituie precizarea că, încă din prima zi a verii anului 1885, prima coală a celei de-a doua ediții fusese deja tipărită. Era, deci, vorba de acțiuni încheiate, nu de intenții. O coală tipărită este o probă materială, o realitate incontestabilă și simplu de verificat de către gazetari, informația netrebuind să provină de la patroni, ci de la oricare dintre angajații lor (de la contabil, la tipografi sau la femeia de serviciu). Desigur, nu este exclus ca știrea să fie, deliberat sau nu, eronată. Nu vedem însă cine și ce ar fi avut de câștigat ori de pierdut de pe urma ei și nu credem nici că, în situația dată, în care, pentru publicul larg, Caragiale nu era prieten nici cu Eminescu, nici cu Maiorescu, cineva și-ar fi imaginat că „olimpianul” i-ar face „grecului” cinstea de a-l lua co-editor, din considerente tactice. Fiindcă, nu putem să nu ne amintim că Mite Kremnitz îi scrie Emiliei că Eminescu „e amarnic de supărat pe Titus, fiindcă i-a publicat poeziile” (epistolă ulterioară datei de 7 aprilie 1884). Mai știm și că unul dintre principalele scopuri al lui Maiorescu era acela de a menține în mintea oamenilor impresia că Eminescu ar fi neputincios. De aceea, ne putem întreba dacă nu cumva, alarmat, în primă fază, de intenția acestuia de a-și tipări singur poeziile, într-o formă nouă și necontrolată de el, a încercat să scoată a doua ediție în tovărășie cu Caragiale, pentru a nu se spune că acționează arbitrar. A încercat magistrul să și-l apropie pe Caragiale, deoarece știa că acesta pricepe ușor și, faptele au dovedit-o, tace cu greu? Nu este imposibil, răspunsurile la aceste întrebări depinzând foarte mult de informații de culise, despre care nu avem știre. Incontestabil rămâne faptul că, întâmplător sau nu, la 1 septembrie 1885, în *Convorbiri literare* a apărut studiul lui Maiorescu, *Comediile dlui I. L. Caragiale*.

Dacă dăm timpul înapoi, constatăm că, la 2 decembrie 1883, Maiorescu scria în jurnal: „Corectând aproape zilnic, până pe la orele 2 și 3 noaptea, la repede tipărire a poeziilor lui Eminescu, pe care le editez la Socec-Teclu”.

Cum se cunoaște, numărul greșelilor din această ediție a fost, într-adevăr, impresionant. Peste doi ani, când a apărut următoarea ediție, lucrurile s-au repetat. Cităm din Pericle Martinescu:

„Ediția a doua este identică cu prima prin conținut, prin grafică. ... **Până și greșelile de tipar sunt aceleași** (subl. ns.), deși Maiorescu nota în **Însemnări zilnice**, la 19 septembrie 1885: «Multă corectură de tipar la **Poesiile** lui Eminescu, ediția a doua. Acum patru coale tipar zilnic». Pesemne că era vorba mai mult de un control în pagină pentru «bun de tipar», căci corecturi propriu-zis nu se constată a se fi făcut» (*Odissea editării «Poeziilor» lui Eminescu*, 2000).

Între data la care apare știrea că ediția îngrijită de Maiorescu și de Caragiale ar fi deja în lucru și momentul în care Maiorescu notează că ar face „*multă corectură de tipar la Poesiile lui Eminescu*” este un interval de trei luni și jumătate. Faptul sporește credibilitatea știrii, autorii ei neavând cum să ghicească intențiile viitoare ale lui Maiorescu. Dacă, într-adevăr, prima coală a fost imprimată la 1 iunie, ce anume a întârziat atât de mult publicarea celei de-a doua ediții? Să fi fost coala gata imprimată la 1 iunie 1885 altfel decât în prima ediție? Să fi acceptat Maiorescu unele mici amendamente venite din partea lui Caragiale, dar insistența acestuia de a se respecta manuscrisul eminescian și de a produce, astfel, modificări substanțiale în conținutul cărții să-l fi determinat pe magistrul să renunțe la „colaborare”? Repetarea greșelilor să se fi datorat faptului că Maiorescu (presat de timp?) i-a cerut lui Socec să folosească șpalturile primei ediții? Sau știrea despre implicarea lui Caragiale a fost un simplu zvon, folosit de Maiorescu spre a atenua supărarea lui Eminescu?

Cum acest soi de întrebări speculative poate continua mult și bine, fără a duce însă la vreun rezultat cert, preferăm să revenim pe terenul faptelor precise. Din 1890, Caragiale a devenit un din ce în ce mai vehement apărător al creației artistice în general, folosind exemplul particular a celei eminesciene. Să ne amintim câteva idei fundamentale, pe care le regăsim în *Două note*:

„Versurile citate la pagina 19 sunt exact acele pe cari Eminescu le-a citit în «Junimea». Mai târziu s-a făcut modificarea lor după observațiile și cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simțea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El – se știe bine aceasta – a făcut concesiune delicateții acelora și a-ngăduit să se toarne în veninul lui nativ și sincer puțină apă de trandafir... să i se schimbe **Famenii** în **Oamenii** și **scârbi** în **mâhni**; dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deși, în discuția fără șir nici căpătâi ce se iscase, ca de obicei, după citirea poemei, stăruise și «votase» pentru modificarea anodină și o damă la care el ținea foarte mult în acel timp.

(...) Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenții intelectuali nu-i considera ca **oameni**, ci ca **famenii**, și de aplauzele lor nu s-ar fi **mâhnit** – se **scârbea**.

Dar la varianta aceasta cedase el cel puțin, sub ce influență nu ne pasă... Mai târziu, însă, s-a petrecut ceva mai rău... mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, **s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvârșire arbitrar** (subl. ns.). Eu crez că asta trebuie relevat.

Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să le vândă cum și cât le place, să profite de munca și de pe urma sărmanului pierdut cât pot, sunt liberi; să rămână negustorul cinstit, și câștig bun să-i dea Dumnezeu; **dar să stea la taraba lui și să nu s-amestece a poci opera artistului** (subl. ns.).

Criticii, din parte-le, «cu flori deșarte, cari roade n-au adus», sunt liberi să judece după cum îi taie capul acea operă, să dezbată, să analizeze, să explice, să comenteze, să interpreteze și câte toate – tot lucrări de seamă și de fond... (...)

De această onoare postumă nu poate scăpa nici un om de talent, și orice generație e mai mult sau mai puțin bogată de așa grindini de opinii, de teorii și de «note prizărite sub pagini»... savante.

Bibliotecii întregi s-au scris numai despre Hamlet... Liber încă o dată oricine să-și alăture pe o bucată de hârtie numele-i de o zi cu un nume pe veci trainic, cum se aprinde un chibrit în fața soarelui; liber e oricine să spună despre o operă de artă și ce știe și ce nu, și dacă o pricepe și dacă nu... (...) Însă a ciunti cu conștiința limpede și cu sânge rece o operă de artă? ... Și de asta e vorba aici.

(...) Lucrarea ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calitățile și defectele ei, ceva sfânt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit, și pentru o viață mai durabilă decât chiar a neamului său întreg, gândiri și simțiri de veacuri ale acestuia, și de aceea, fără teamă de exagerare, s-a putut zice că o așa lucrare este patrimoniul omenirii întregi, nu numai a unui neam.

Și, așadar, a pune mâna fără sfială pe o asemenea lucrare cu calități eterne și a cuteza s-o potrivești sau s-o mai cioplești, după trecătorul tău gust și cu competența ta discutabilă – discutabilă pentru că e negativă față cu realitatea evidentă și palpabilă a monumentului ce-l judeci, discutabilă fie ea cât de autorizată în părerea-ți proprie și a câtorva clienți – va să zică, **a mutila lucrarea de artă pentru restul fără capăt cunoscut al lumii și vremii, este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este, cu un cuvânt, o profanare... Iar de profanare nu e capabil decât un orn fără inimă și cu spiritul îngust** (subl. ns.), un om care niciodată nu se poate uita pe sine, care nu poate avea nici o ridicare de suflet pe d-asupra egoismului strâmt, nici o emoție... cum să zic? impersonală – ca să întrebuițez și eu niște platitudini platonice scoase de curând iar la modă, – nici un fel de respect chiar când se află în fața lucrurilor sfinte... **fiindcă n-are, fiindcă nu poate avea nimica sfânt pe lume** (subl. ns.).

.....

Noi, românii, avem pretenția îndreptățită și interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne; trebuie dar să înțelegem că nu putem asista nepăsători la alterări voite sau nevoite făcute sub ochii noștri în textul celui mai mare scriitor român; și astfel, oricine e dator, credem, a denunța opiniei publice luminate

falsificarea copiei – atât mai rău dacă de fapta lui neiertată copistul nu s-ar putea scuza numai cu ignoranța.”

Textului de mai sus i-am acordat un spațiu atât de amplu, pentru că, deși nu se recunoaște acest lucru, el rămâne o dezvoltare de senzație, cuprinzând acuzații extrem de grave. Pe măsură ce parcurgi tot mai multe texte semnate de Caragiale, înțelegi din ce în ce mai bine rostul declarațiilor de tipul celei făcute de Maiorescu către Al. Brătescu-Voinești:

„Caragiale e un mare talent, dar sub raportul moralității nu este un exemplu de urmat”.

Afirmările lui Caragiale nu au fost de nimeni contrazise cu argumente. Toate cele de mai sus sunt vizibile pentru orice ochi curat, care nu refuză să le vadă. De asemenea, prea stăpân pe sine, Caragiale nu putea fi acuzat și el, ca Eminescu, de nebulă. Și-atunci, a rămas ultima alternativă: reducerea prin orice mijloace a staturii lui morale, demolarea ei, dacă se putea. De imoralitate a fost acuzată chiar și opera lui. În studiul *Comediile domnului Caragiale*, Maiorescu scrie:

„Citim pe a doua pagină a unui ziar liberal din București, de la 13 aprilie 1885, despre comedia D-ale carnavalului:

«Și ce piesă! O stupiditate murdară, culeasă din locurile unde se aruncă gunoiul. Femei de stradă de cea mai josasă speță, bărbieri și ipistați, în gura cărora se pun cuvinte insultătoare pentru mișcări ca cea de la 11 februarie, pentru libertate și egalitate, cari sunt baza organizațiunii noastre politice.

Palma primită de la public, care a fluierat, nu ne mulțumește; e de datoria ministrului instrucțiunii să puie în vederea direcțiunii ce carageliadă a făcut, și pe acest temei s-o schimbe, ca incapabilă și nedemnă. Voim un teatru național, nu o gașcă de opoziție nedemnă, în care se insultă poporul și instituțiile țării.»”

Referitor la invocata „palmă” dată de „public”, Ș. Cioculescu denunță existența unui complot, care ar fi funcționat la fel, indiferent de valoarea piesei:

„La căderea cortinei se aud șuierături și fluier. Cabala, condusă din umbră de tânărul cronicar dramatic D. D. Racovitza-Sphinx – în ceasurile lui libere, veleitar labruyerist – triumfă” (vezi I. L. Caragiale).

Ulterior studiului lui Maiorescu, teatrul lui Caragiale avea să devină miezul unui scandal public, declanșat de Constantin Al. Ionescu (cunoscut drept

Caion) și alimentat din umbră de Macedonski. Întâi, Caion pretinsese, nici mai mult, nici mai puțin, decât că *Năpasta* ar fi: „...o plagiatură după o dramă ungurească intitulată *Nenorocul și datorită unui Kemeny Istvan*, dramă tălmăcită pe românește de către Alexandru Bogdan în anul 1848, la Brașov” (Revista literară, 30 noiembrie 1901). A urmat procesul, în care Caion a folosit și mai apoi și-a recunoscut falsul folosit – Istvan Kemeny era un nume fictiv, Caion (sau echipa care s-a „ocupat” de Caragiale?) mergând până la a îngălbeni filele cu flacăra, pentru a le da aparența de mare vechime. Înainte de sentința finală (condamnat într-o primă fază, Caion a fost în cele din urmă achitat, la 10 iunie 1902), în *Forța morală* a mai apărut o știre asemănătoare (pusă de mulți în seama condeiului lui Macedonski):

„Ni se semnalează că **De-ale carnavalului**, piesă semnată de d-l Caragiale-Kemeny, este copiată din piesa franceză : **Le Carnaval d'un Merle Blanc**, de Chivot et Duru”.

În toată această acțiune, în care ticăloșia și dezechilibrul mintal par să fi fost reprezentate în mod... echilibrat, a surprins încrederea de care micul detractor s-a bucurat din partea unor persoane precum A. D. Xenopol și Gr. Tocilescu (ultimul, un nume implicat până peste cap în povestea numirii formale a lui Eminescu la Iași). Dar direct responsabil a fost Macedonski. Șerban Cioculescu scrie că acesta, sub pseudonimul Luciliu, a făcut afirmații similare despre Eminescu:

„...n-a fost decât un plagiator aproape din cuvânt în cuvânt al poezilor germani... stricător al versului și al limbii și o rușine pentru epoca actuală” (vezi *Forța morală*, 27 ianuarie 1902).

În pledoaria lui, Delavrancea, avocatul lui Caragiale, face câteva afirmații care, dacă schimbăm unele elemente de suprafață, se potrivesc și în cazul Eminescu:

„A muncit din greu; și-a robit tot talentul și toată inteligența lui pentru fala noastră a tuturor; și trăind din greu, n-a întins mâna nimănui și nu s-a plâns niciodată de ingratitudinea acelora de care a depins soarta poporului român, nici de rătăcirea multora care n-au înțeles că viața unui popor nu atârănă numai de dezvoltarea lui materială, ci și de înălțarea geniului lui. Și când Caragiale stă resemnat la o parte și trăiește din muncă aspră, cinstită și demnă... să-l izbim, să-l pătam... să-l înfățișăm lumii ca pe un fur ordinar?... Îi produce ceva teatrul, – teatrul lui care a înveselit și însănătoșit, – să-l calomniăm... să comitem falsuri... să-l jecmănim și de acest venit, pentru care și-a jertfit viața întreagă!... Caragiale a prezentat chiar în anul acesta un volum la Academie... pe el!... Să convingem pe toți că e un scriitor de contrabandă...”

Și, într-adevăr, la 23 martie 1902, Academia Română – prin comisia special desemnată – a respins propunerea ca pentru volumul *Momente*, lui Caragiale să i se acorde Premiul Năsturel Herăscu. Academia recidiva: la 14 aprilie 1891, în ședință publică, fuseseră respinse de la un premiu academic volumul *Teatru* și broșura în care era tipărită *Năpasta*. Sub ce pretext? Citez din Cioculescu:

„*Motivele respingerii ? Așa-zise «tendințe antinaționale», prin zugrăvirea excesivă a unor «tipuri imorale». Raportul este susținut de influența D. A. Sturdza, secretar perpetuu al Academiei și șef al partidului liberal, un spirit strâmt și vindicativ, care recunoaște talentul scriitorului, dar, ca un teolog, îi impută reaua lui întrebuintare, irespectul față de națiunea sa, înfățișată «într-un mod nereal și neadevărat și ceea ce poate contribui la corupțiune». Mentorul încheie grandilocvent că va vota în contra acordării premiului «atît ca român cît și ca membru al Academiei». Îi urmează în această atitudine injustă nouăsprezece votanți. Pentru Caragiale votează numai trei membri ai Academiei, printre care Iacob C. Negruzzi, care a vorbit călduros în favoarea lui, sprijinindu-se pe «spiritul public» și pe tinerele generații care-i recunosc și-i apreciază meritele. Să fi absentat Maiorescu de la această dezbatere? Să fi așteptat Caragiale concursul său, mai autorizat decît acela al lui Negruzzi?»*

A fost, însă, Caragiale un om imoral? Mulți contemporani sunt convinși că da, însă dacă îi întrebi de unde li s-a născut această părere, răspund toți că *așa au citit*. Iată, deci, ce efect devastator pot avea 15 cuvinte, rostite de Maiorescu, după ce relațiile lui cu Caragiale s-au rupt! Ceea ce nu reușise furibundul atac invocat de Maiorescu, a izbutit magistrul însuși. De ce? Pentru că în cazul articolului din ziar ajunge să vezi piesa incriminată, ca să te convingi de contrar, pe când Maiorescu lansează o „șopârlă”, a cărei veridicitate este imposibil de verificat, neavând precizat suportul unui argument anume. Caragiale a murit fără să știe că Brătescu-Voinești își notase această frază, pe care avea să o dea publicității abia în 1934 – adică, la 42 de ani după ce fusese rostită (după o viață de om, dacă ne gândim că Eminescu n-a apucat vârsta asta)!

De acord, Caragiale era poreclit „*cinicul*” – el însuși, înainte de a semna o epistolă către Maiorescu, se prezintă astfel (în glumă, desigur). *Cinismul* lui Caragiale consta în modul (poate, prea?) direct de a fi – „*am groază de «apa de trandafir»*”, declară el în *Două note*. Nu confundăm, oare, pe cel care spune lucrurile verde-n față cu cinicul? Reamintesc că, în DEX, cinicul este definit astfel: „*Care dă pe față, cu sânge rece, fapte sau gânduri condamnabile, care calcă, fără sfială, regulile moralei, de conviețuire socială și de bună-cuviință*”. Care au fost „*gândurile condamnabile*” date pe față de Caragiale? În ce au

constat faptele lui reprobabile? Unde sunt exemplele concrete de nerușinată încălcare de către el a regulilor morale? Dar, ca să punem punct, mai întrebăm doar atât: dacă un om cu capacitatea lui intelectuală ar fi avut caracterul unui cinic, ar mai fi ajuns să vândă chiftele în gara din Buzău?

De acord, într-o anumită perioadă, Eminescu nu îl vorbește deloc de bine Veronicăi („... *e de absolută rea-credință*” – 28 decembrie 1881), convingându-o că îl judecă drept: „*Într-adevăr, recunosc că ființă mai arhicanalie după cum ai numit-o tu (d. Car.) nici că mai poate să existe vreuna*” (Veronica, 23 februarie 1882). Dar unde este, totuși, marea imoralitate a lui Caragiale? Unde sunt exemplele concrete, pe care un jurnalist imoral nu avea cum să nu le ofere prin scrierile lui? Caragiale n-o fi fost un sfânt, dar nici un imoral.

Mulți folosesc drept argument al pretensei ticăloșii faptul că „*grecul*” l-ar fi înșelat, furându-i iubita. Oare? Relația la care se face trimitere într-un mod vulgar și superficial argumentat a fost de cu totul altă factură decât ne-o prezintă unii istorici sau literaturizatori ai istoriei, care par să creadă că, dacă dumnealor au anumite practici aproximativ erotice, acestea ar fi universale. Eugen Lovinescu pare să nu-și fi imaginat femeia altfel decât trântită în pat, cu el alături – motiv pentru care nici relația Eminescu–Veronica nu poate fi închipuită de el decât în plan orizontal.

Povestea celor trei : Eminescu, Veronica și Caragiale nu este deloc atât de simplă, pe cât ar vrea unii să fie. Nu s-au pus nici măcar întrebările elementare: este sigur că, în această poveste încă tulbure, Caragiale nu fusese realmente îndrăgostit de Veronica? Dacă, atunci când se spune că ar fi intrat în viața Veronicăi, aceasta era certată cu Eminescu, fără mari speranțe de împăcare, mai este Caragiale vinovat moral față de prietenul lui?

Cititorul mai trebuie avertizat asupra unui fapt: în monografia *Viața lui I. L. Caragiale* (ediția princeps a apărut în 1940), Șerban Cioculescu face o afirmație care merită toată atenția:

„*Până mai deunăzi, cercetările biografice n-au oferit nici un document care să ateste că ar fi intervenit un prilej de ruptură între cei doi mari scriitori. Ar mai fi trecut poate multă vreme până la descoperirea faptului, fără interesanta comunicare a lui Ioan Al. Brătescu-Voinești*” (datând din 1934).

Detaliul este fundamental, întrucât rămâne foarte greu de crezut că relațiile dintre Eminescu și Caragiale ar fi încetat brusc, fără ca acest fapt să fie observat de ceilalți. Și, în realitate, chiar știe cineva ce anume s-a întâmplat cu exactitate? Dacă *da*, de ce nu a spus în mod tranșant? Afirmațiile unora și altora, despre

legăturile dintre cei trei se bazează pe (cam) aceleași cioburi de fraze, care nici măcar nu sunt interpretate în mod original, diferită fiind doar forma sub care sunt repetate câteva idei bine învățate.

Când doi se împacă, al treilea... plătește!

Nimeni nu s-a învrednicit să confrunte, cronologic, pasajele din scrisorile Veronicăi și ale lui Eminescu, privind neplăcuta situație creată la sfârșitul anului 1881. Din dorința de a recupera această carență, pentru documentarea cititorului, dar și din obligația de a verifica dacă, nu cumva, obrazul lui Caragiale este pătat în mod complet nejustificat, vom face noi acest oficiu, atât de mult întârziat. Nu ne vom rezuma doar la pasajele în care este vorba de Caragiale, prezentând, pentru mai buna cunoaștere a contextului, și evoluția raporturilor dintre Eminescu și Veronica, din clipa în care în corespondența lor apare numele acestuia. Unele scrisori vor fi prezentate integral, pentru a înlesni apropierea de amănuntele „chestiunii”. Metamorfozarea cuiva din *prieten comun* în *dușman comun* constituie o dramatică involuție, care merită să fie urmărită din aproape în aproape.

1880

30 ianuarie – Veronica: „*Domnule Eminescu, / Grație intervenirei d-lui Carageale* (subl. ns.), *am căpătat după 2 săptămâni un răspuns de la d-ta. (...) Creangă de liliac, într-o zi cu bună dispoziție de voi fi, o voi trimite d-lui Caragiale* (subl. ns.), *cu care ocazie îi voi mulțumi de nespusa înrâurire pe care a întrebuințat-o asupra d-tale* (subl. ns.) *pentru a mă îndatori*”.

Așadar, să reținem că primele rânduri ale Veronicăi către Caragiale datează de prin această perioadă, în care ea, bazându-se pe influența acestuia asupra lui Eminescu, a apelat la el ca la o „pilă”.

27 martie – Veronica: „*Afară plouă, eu stau perdută pe gânduri, ura și indiferența oamenilor, lipsa și depărtarea ta, iubirea mea nespunsă, toate aceste își împart rând pe rând ființa mea, și în mijlocul unui vârtej în care mă pierd mă întreb tainic și acum te întreb pe tine oare această tristă stare de lucruri se va schimba vreodată ?*

Și te întreb acum... și te rog să-mi răspunzi face-mă-vei fericită, adecă să ne înțelegem, eu înțeleg fericirea în aceea să fiu lângă tine, să fiu în fine a ta. (...)

Poți tu măsura, poți tu judeca dureroasa mea poziție, nu întâlnesc în orice

parte decât indiferență; decât întrebări ca din treacăt : Da când faci nunta? Da ce vă mai scrie D-l Erninesco ? Și toate acestea rostite cu zâmbetul amar al ironiei astfel că mă doare în suflet că nu pot să le răspund decât cuvinte aproape fără sens, căci sensul nici eu nu-l am încă clar.

Eminescule, te întreb cu durere, cum poti tu trăi în București când în Septembrie jurai că n-ai putea trăi un moment fără mine ? (...)

Recunoaște, scumpul meu, că legătura mea cu tine în condițiunile în care mă aflu e din cele mai triste, o țară întreagă ne desparte, încât în momente de amare decepțiuni și de durere nu am mangâiere să te pot vedea, astfel că trebuie numai să plâng singură și să confiez hârtiei câte ceva din câte se petrec în sufletul meu și care poate tu nici le mai cetești.”

27 iunie – Veronica: „Domnule / De azi până-ntr-o lună scrisorile dumitale vor fi distruse. Găsesc printre hârtiile mele poezii de-ale dumitale, îmi fac o datorie de a vi le trimite.”

Peste un an, în iulie 1881, Eminescu o va anunța, ironic, că i-a fost peste putință să-i păstreze „manuscrisele novejlei «Branche de lilas» și a Morellei”, ultima fiind aruncată în foc chiar de el.

1-10 octombrie (dată probabilă) – **Veronica:** „Domnule Eminescu,

Să nu credeti că ați scăpat de mine, nu; întocmai după cum eu nu am scăpat de Dta chiar după doi ani de absență, după cum eu nu am scăpat de Dta până nu V-ați îndeplinit scopul meschin și infernal de a mă face de râsul și desprețul lumii. Ce să fac, Domnul meu, dacă nu mă pot înălța până la Dumnezeștile precepte ale lui Christ și a da cu pâne în acei care aruncă cu petre în mine. Ca șacalul în pustiu am gemut și am suspinat singură asupra relelor pe care mi le-ai făcut Dta, și astăzi toate acele simțiri s-au prefăcut într-un singur gând cu o singură dorință: Dorul unei răsbunări tot atât de puternice și vindicative ca nenorocirea pe care mi-ați făcut-o D. Voastră în acord cu Mite Kremnitz, pe care mi-ai descris-o că e odalisca lui Maiorescu, asupra lui Maiorescu și mai cu seamă asupra Dtale. Eu nu voi face nimic altă decât voi publica din vorbă în vorbă descrierea care mi-ați făcut-o despre faimosul cerc literar din București sub titlul: [«]Haremul lui Jupiter sau Misterele unui cerc literar[«]. E trist că Dta vei fi victima încrederii ce ai avut în mine, vei purta însă consecvențele după cum am purtat eu consecvențele de mii de ori mai fatale ale încrederii ce am pus în Dta și cuvântul Dtale. Eu, oricare ar fi urmările ce ar atrage după sine publicarea care o voi face, nu am nimic de pierdut, din contra, totul de câștigat, căci am afirmarea Dtale prin două scrisori cum că în adevăr ați avut nefericirea a-mi face acea destăinuire

prin urmare dacă vor fi urmări de calomnie, nu eu voi fi calomniatoarea ci acel ce mi-a comunicat acele frumoase lucruri. Am jurat cu foc și amar răsbunare, și voi lucra din răspuțeri să-mi ajung scopul după cum Vi l-ați ajuns D.V. et Companie.

Îți va fi lecțiune, Domnule Eminescu, Dta, care scrii cu predilecțiune cuvântul de **Caracter** și **Onest** că nu nepedepsit face cineva răul altuia. Dna Mite Kremnitz se va convinge că limba unei femei e puternică, pentru mine, recunosc că a fost a Dtale, Dl Maiorescu își va da seamă, încă odată, că nu trebuiește cuiva multe elemente oneste și morale pentru a arunca pulberea degradării în ochii altora, căci din spusele Dtale se va vede că nu omul cel moral par excelence va fi personificat în el. Să nu credeți că nu cuget la altceva în momentul în care vă scriu, căci am mai multă energie decât zece fiițe ca Dta și o calitate pe care mulți nu o au și care Dtale îți lipsește de tot, este curajul faptelor mele, de aceea am crezut că nu fac rău anunțându-vă încurânda aparițiune a unei scrieri culese din gura Dtale. Până la ce grad pot fi acele cuprinse adevărate, aceea vă privește pe D.Voastră, nu pe mine. Terminând această scrisoare, Vă rog să vă aduceți aminte că singur ați venit ca o napastă în casă la mine, adus de vântul nenorocirii ca să mă zdrobiți, ați făcut-o, puteți fi veseli și fericiți. D. Maiorescu a râs, râsul lui Satan cu Dna Kremnitz, las să rădă și de scandalul care mi l-ai povestit Dta. Serbați împreună Sabatul unui proces de calomnie, care mi l-ar intenta, căci nu perd nimic, și nici nu-mi pasă. Eu le țin de la Dta toate câte le public.”

Epistola este nedată. Potrivit editorului, ar fi fost scrisă în 1881. Credem că anul 1880 este mult mai plauzibil, textul fiind probabil pus pe hârtie în prima decadă a lunii octombrie. Conținutul scrisorii următoare, pe care o socotim răspuns din partea lui Eminescu, pledează în acest sens. Un alt argument este faptul că, încă din primele zile ale lunii decembrie 1880, amenințarea Veronicăi va fi transpusă în practică, ea scriind familiei Hașdeu, între altele:

„Nu e nici locul nici timpul aci pentru a face comentariu și asupra Liricului Poet, destul că s-a purtat față cu mine așa cum numai persoane din cercul literar al D-lui Maiorescu putea(u) să se poarte, Cerc care de altminterile a însuși Eminescu îi dă grațiosul nume de: **Haremul lui Maiorescu**, în care ilustrisima **M-me Kremnitz** e sultana favorită.”

12 octombrie – Eminescu: „Doamna mea, / Îmi permiteți a nu mai ști ce să Vă răspund. După ce singură ați rupt relațiile cu mine, după ce le-ați dat o publicitate, pe care eu nu le-o dădusem nicicând, după ce în sfârșit prin nenorocita comunicare a unor mărturisiri, ce avusesem imprudența de-a Vi le

face ați făcut ca în adevăr întregul cerc de cunoștințe de care mă bucuram să fie revoltat în contra mea, veniți acum a adăuga tuturor grijilor mele zilnice o nouă grijă, atribuindu-mi o responsabilitate, pe care oricât de drept aș fi, n-o pot recunoaște în măsura în care mi-o atribuiți.

Niciodată Doamnă, desfacerea noastră, de-ar fi trebuit să aibă loc, nu s-ar fi căzut a se face cu atâta amărăciune, cu care ați făcut-o DVoastră. După ce dar veninul acestei amărăciuni m-a desiluzionat cu desăvârșire asupra suportabilității unor relațiuni între noi, după ce am judecat că continuarea lor ar fi o nenorocire pentru Dta și pentru mine, după ce astfel, zdrobit de această convingere care mi se impune prin deosebirea caracterelor noastre, m-am mulțumit cu visul unei fericiri trecute, știind bine că alta viitoare nu mai e cu putință, DVoastră pare că găsiți o deosebită plăcere de-a mă tortura cu **destăinuirea unor hotărâri, copilărești și condamnabile, la care nu m-aș fi așteptat** (subl. ns.) din partea unei femei atât de inteligente, atât de grațioase precum sunteți DVoastră.

Doamnă, crede-mă odată că ceea ce Dta presupui că e amor din partea Dtale nu e decât îndărătnicie. Dacă această îndărătnicie s-ar putea înlătura prin declararea că ești frumoasă, inteligentă, demnă de-a fi iubită de alți oameni superiori nimicniciei mele, ți-aș face-o bucuros. Fii bună și nu te crede disprețuită de mine. Dar sentimentul meu nu mai poate fi de acum înainte decât stimă și amicitie, nicidecum acela care a fost atât de adânc turburat, fie de împrejurări, fie de noi înșine.”

1881

19/20 februarie – Veronica: „Domnul Eminescu, / Nu sunt în stare să-mi mășor nenorocirea pe care mi-a pricinuit-o cunoștința și relațiunea D-tale, rușinea, despretul oamenilor, desesperarea, toate, toate m-au cuprins astfel încât nici știu pe ce lume mă aflu. (...) ...m-ai făcut (abuzând de încrederea mea) să devin o groază pentru toată lumea, căci m-ai făcut ca fără rușine să afișez relația mea cu D-ta și multe alte pe care de mai ai puțină conștiință trebuie să te îngrozești când îți vei aduce aminte de ele, și care îți mai repet nu le-ai făcut decât cu scopul să-ți bati joc de mine...”

D-le Eminescu, n-aș vroi să-ti răpesc așa mult timp cu scrisoarea mea, însă trebuie să-ti spun că o datorie de onoare, dacă mai știi D-ta înțelesul măcar al acestui cuvânt, o datorie de onoare, zic, îți impun și ce e mai mult eu o reclam : este să-mi înapoiești toate scrisorile mele dimpreună cu fotografia mea, și eu la rândul meu vă voi înapoi[a] tot bagajul D-Voastră de scrisori care nu cuprinde decât minciuni pe care ai talentul de-a le scrie în mod foarte frumos. (...)

Zdrobită de amar și de deseserare încă odată te mai rog să-mi trimiți în plic toate scrisorile mele, eu imediat la rândul meu le voi trimite pe-a[le] dumitale.”

Iulie sau august – Eminescu: *„Doamna mea, / Cu părere de rău câtă să Vă mărturisesc că oricât de plăcută mi-ar fi fost ocazia de-a Vă trimite manuscrisele novej «Branche de lilas» și a Morellej, mi-a fost peste puțină de-a preserva de soarta tipăriturilor pe cea dintâi, iar pe a doua am pus-o însumi pe foc.*

Deși, cum zic, aceasta e soarta tuturor manuscriselor câte se tipăresc în ziare, mă cred dator a Vă ruga să scuzați dacă nu le-am dat acea importanță, pe care pare că le dați DVoastră acuma. Dacă aș fi știut că le dăduserăți o altă destinațiune decât aceea de a fi tipărite, m-aș fi crezut dator a le păstra” (iulie).

Tonul răutăcios al epistolei zgârie urechea. Să fi ținut minte Eminescu că, în ianuarie trecut, Veronica îi scrisese: *„Creangă de liliac, într-o zi cu bună dispoziție de voi fi, o voi trimite d-lui Caragiale”*? Deși nu se cunoaște cu precizie data la care Caragiale a părăsit *Timpul*, aceasta este plasată în primele zile ale lui iulie – Șerban Cioculescu precizează că desprinderea lui de gazetă s-ar fi produs înainte de 7 iulie 1881, din motive incerte. Cioculescu scrie că, potrivit unui anume D. Scureiu, ieșirea lui Caragiale de la *Timpul* ar fi *„fost silită”* (vezi *Viața lui I. L. Caragiale*). În tentativa de a-și explica motivul acestei plecări, invocatul biograf citează din amintirile lui G. Panu: *„Eminescu avea de colaborator între alții și pe d. Carageale [sic]; întrebați-l pe acest simpatîc și limpede scriitor care îi erau relațiile cu Eminescu, întrebați-l să vă spună cât a suferit în contactul unui om care trei părți nu era din această lume”*. Din păcate, Cioculescu nu atenționează asupra adversității declarate a lui Panu față de Eminescu, nu pare să observe că acesta nu exemplifică prin ce anume i-ar fi făcut Eminescu lui Caragiale viața imposibilă la *Timpul* și abia după mai bine de o sută de pagini după ce prezintă citatul de mai înainte scrie explicit: *„De bună seamă că Eminescu nu a jucat nici un rol în această plecare, pe care o va fi regretat cel mai mult”*. De altfel, în cu totul alt context, Cioculescu mai notează: *„17 martie, la ședința «Junimii», în prezența lui Alecsandri, [Caragiale] își mărturisește agresiv preferința pentru poeziile lui Eminescu”*. Agresivitatea opiniei lui Caragiale se manifesta în anul 1884, la nici trei luni după lansarea volumului *Poesii* și cu numai zece zile înainte ca Eminescu să revină în Țară, după internarea la Döbling! Convingerea lui Caragiale în ceea ce privește valoarea lui Eminescu era, așadar, mai veche și profundă.

Iulie sau august – Veronica: „Biata Morella!! Tu ai pus-o pe foc? Și asta pentru ce? Ți-a făcut cumva vreun rău? (...) Cu ce te-am păgubit că m-ai aruncat în disperarea cea mai crudă pe care vreodată [cineva? un suflet?] a cunoscut-o pe lumea asta?

.....

Dacă îți amintești de câte ori ți-am spus: «Emin, Emin, vei ajunge să mă urăști». Erai minunat zicând «Niciodată, te voi iubi din recunoștință cât m-ai făcut tu de fericit».

Și eu, eu te iubesc fără nici o perspectivă, fără nici o nădejde, și fără mângâiere, eu te iubesc chiar pentru nefericirea pe care mi-ai dat, te iubesc cum îndrăgești amintirea unei singure fericiri pe astă lume.”

1 septembrie – Veronica: „Domnul meu, / Iarăși vă scriu și vă scriu numai și numai pentru a vă ruga să-mi reînapoiati corespondența mea. (...)

Am rugat chiar și pe d-l Bădescu, confidentul d-voastră, să vă vorbească de acele scrisori și să vă roage și dânsul ca să nu le mai păstrați, căci toată fericirea mea atârnă de ele. Cred, domnule Eminescu, că nu vei avea cruzimea de suflet de a-mi refuza singurul bine care ești în stare să mi-l faci și îmi vei retrimite scrisorile.”

1 octombrie – Caragiale se găsește la Piatra-Neamț, unde ocupă o cameră „din dosul și curtea băcăniei Dornescu et C. Ionescu”. Desemnat provizoriu revizor școlar în județele Suceava și Neamț, iscălește prima lui rezoluție în această calitate.

16 octombrie – Regele semnează decretul de numire a lui Caragiale în postul de revizor. Fără a face speculații, subliniem că, atunci când Caragiale a ajuns la Piatra-Neamț (de unde, a făcut un număr incert de drumuri la Iași), singura punte de legătură reală dintre Eminescu și Veronica rămăsese încăpățânarea cu care, din vreme în vreme, ea își cerea scrisorile. Ce s-a petrecut în intervalul octombrie–decembrie, între Caragiale și Veronica? De la Ș. Cioculescu aflăm doar că Veronica ar fi fost „adesea vizitată în cursul iernii la Iași” de către Caragiale. Nu știm nici ce înțelege biograful prin „adesea”, nici dacă își întemeiază afirmația și pe alte probe decât corespondența Veronicăi cu Eminescu (scrisorile acestora, cu o singură excepție, nu permit decât să deducem că aceasta l-ar fi avut oaspete pe Caragiale). Ni se pare ciudat că lipsește contextul care a determinat respectivele vizite.

9 decembrie – Veronica (aflată în Capitală): „Amicul meu, / Puteți veni mâine seară, 10 decembrie, de la 7 oare seara înainte; ziua, mai nu sunt deloc acasă.”

Nu există nici un indiciu că Eminescu a dat sau nu curs invitației.

23 decembrie – Veronica: „*Binecuvântează fatalitatea care, după ce m-a făcut să vărs lacrimi amare, mă lasă acum să nu mai îmi stăpânesc lacrimile de fericire, care sunt cu mult mai rebele decât cele din alte dăți.* (...)”

Pentru un om care are ambiția cavalerismului (se referă la Caragiale – n. ns.) încetarea unei corespondențe trebuie să fie foarte semnificativă; eu nu voi face nici un demers ca să-mi capăt scrisorile (subl. ns.), lucrul trebuie să vie de la sine. (...)”

Iartă și iubește-mă (subl. ns.).”

Notă: Data acestei scrisori, redactate la Iași, se află în contradicție cu mențiunea făcută de Veronica pe o scrisoare primită de la Eminescu, în ianuarie 1882: „...ne-am împăcat în București la 23 Decembrie 1881”.

Până în acest moment, Caragiale nu este incriminat în nici un fel. Iertarea cerută de Veronica privește, exclusiv, schimbul ei de scrisori cu Caragiale. Așa cum se va vedea din corespondența prezentată, ea va cere să îi fie înapoiate scrisorile mai mult la insistențele lui Eminescu: „*Te rog, dar, cere-i scrisorile și răspunde-mi apoi dacă ți le-a trimis sau nu*”, scrie acesta la 28 decembrie, când, pentru a obține epistolele cu pricina se declară gata să îl provoace pe Caragiale la duel.

25 decembrie – Veronica: „*D-l în chestiune (Caragiale – n. ns.) poate să zică orice-i va plăcea, eu am băgat de curând seamă că el e de rea-credință.*

Tu știi, amicul meu, cât știu ceti în suflete: el regretă mai mult decât îți poți închipui, căci el mi-a mărturisit că-i este rușine să-mi spună până la ce punct mă iubește și e gelos și se teme că mă va pierde (subl. ns.)”

Mă întreb de vei avea tu în sufletul tău atâta generozitate să ierți o vină mărturisită”.

Se pare că, de acum, micul scandal tindea să se amplifice. Ce anume spusese Caragiale și cui? Potrivit lui Eminescu, acesta „s-a lăudat față de Bădescu” (vezi 28 decembrie), colegul amândurora la *Timpul* și, spune Veronica, *confident* al lui Eminescu. Să zicem că Bădescu are dreptate. Cu ce „s-a lăudat” însă Caragiale? A fost lăudăroșenie sau confidență, scăpată într-un moment de mare bucurie? În cazul în care Caragiale – așa cum dau unii de înțeles – s-ar fi grozăvit prin târg că ar fi cucerit-o pe Veronica, nu ar fi fost știrea confirmată și de altcineva? În plus, cum Caragiale nu era știut ca un asemenea soi de om, n-ar trebui să dea mai mult de gândit faptul că, potrivit unora, și-ar fi încălcat principiile tocmai față de un prieten – și nu oricare, ci exact acela pe care îl aprecia cel mai mult?

Cum ruperea relațiilor dintre Eminescu și Veronica devenise publică și cum atât de mulți doreau ca această stare să se permanentizeze, ce anume l-a împins pe Bădescu să-i transmită imediat lui Eminescu cele aflate de la Caragiale? Putem exclude cu totul ipoteza în care Caragiale s-a mândrit sincer cu respectivele scrisori? Mai ales, date fiind precizările Veronicăi („*mi-a mărturisit că-i este rușine să-mi spună până la ce punct mă iubește și e gelos și se teme că mă va pierde*”), putem să nu ne întrebăm dacă, nu cumva, intențiile lui Caragiale față de ea erau extrem de serioase? Este cinstit ca unii istorici literari să lase să se înțeleagă că Veronica și Caragiale ar fi fost scurt timp amănți, câtă vreme documentele existente nu atestă acest lucru, iar logica nu conduce spre o asemenea concluzie decât dacă smulgem anumite cuvinte din contextul general, dându-le anumite sensuri, insinuante?

O întrebare colaterală: unde sunt scrisorile pe care Caragiale i le-a trimis Veronicăi și pe care aceasta nu i le-a înapoiat? În ce depozit or fi zăcând și de ce nu or fi fost date publicității?

26 decembrie – Veronica: „*Da, am voit să mă înșel pe mine însumi și, prin o prostie, am voit să cred că te-am uitat; însă dorința nespusă ce aveam de a te întâlni și regretul că nu te zărisem măcar, în timp de două săptămâni, era o dovadă vie și puternică că sufletul meu era încă plin de tine. Prostia însă era făcută* (subl. ns.). *Să nu mă acuzi, căci eu sunt atât de dreaptă încât nici ție nu voiam să-ți aduc bănuieli și imputări* (subl. ns.), așa a fost să fie, era scris, era destinat.

Dacă tu m-ai fi părăsit, încetând de-a mă iubi, poate te uitam și eu de mult, dar niciodată nu m-am crezut victima ta cât victima altora, de aceea toată ura mea a fost îndreptată contra acelor care, voindu-mi răul, mult bine nu Ț-au dorit nici ție.

*Eminul meu, când ai ști ce urât îmi este Iașul, j'étouffe, nu mai pot trăi departe de tine, s-a isprăvit – ori tu vii în Iași ori eu vin în București, nici nu se poate altminterlea, tu trebuie să fii **mon petit bébé**, căutat și dezmiardat și îngrijit și sărutat și cajolat și dorlotat și alintat, și trebuie să fac să mai **slăbești**, știi că te-ai făcut prea gras, nu merge, poeții trebuie să fie mai **afumați nițel**, să aibă puțin aerul de **suferinzi**, atunci devin mai interesați. (...)*

*Mimi, nu știu unde să scriu acelui domn. Voiesc să-i scriu cu **retour recipis**, ca să nu zică că nu i-am scris. Eminescul meu, fii liniștit și cu sânge rece față de el, căci prin aceasta o să-l dezarmezi – eu îl cunosc de-ajuns. (...)*

Tu crezi că regret pe d. C. Te înșeli, regret ce-am făcut.”

„*Prostia*” invocată este interpretată de mulți ca o recunoaștere a faptului

că Veronica ar fi fost ibovnica lui Caragiale. Aparent, „*Prostia era însă făcută*” sună limpede, fără a lăsa loc vreunei îndoieli. Să credem însă că Veronica îi mărturisește lui Eminescu – omul cu care intenționa să se mărite – că l-a înșelat cu Caragiale, după care, mai în glumă, mai în serios, îl atenționează că s-a „*făcut prea gras*”? Dacă „*prostia*” ar fi depășit nivelul conversației și al schimbului de scrisori (care puteau fi două sau două sute), ar mai fi acceptat Eminescu ca Veronica să fie vizitată de Caragiale și după aceea și s-ar mai fi crezut aceasta obligată să îi scrie, „*ca să nu zică că nu i-am scris*”? Oare amantii se despart prin notariat?

Pentru a înțelege cât de cât ce anume se putea petrece între Caragiale și Veronica, ar trebui să ținem cont și de alte experiențe sentimentale ale acestuia. De pildă, referitor la o altă iubire a lui Caragiale, tot din Iași, Cioculescu notează:

„Caragiale era în vârstă de 31 de ani. Numele persoanei care-i inspirase o simțire atât de vehementă era Fridolina – evident, un nume dat în glumă, după o romanță de pe atunci. Ea era pomenită în același timp cu Caudella, compozitorul, și cu alte personaje ieșene, unele cu numele în inițială sau prescurtate altminteri. Același ton al disperării ca și în scrisoarea, nepăstrată, la care răspunsese Gabrielescu. Astfel, la 31 martie, joi (1883), în drum spre București, Caragiale îi scrie lui Missir că a **«plâns toată noaptea în vagon ca un mizerabil» și că, scriindu-i, plânge iarăși** (subl. ns.). Avea la el un portret al persoanei cu «nasul asa», pe care-l privea mereu, dar care portret era «rece și nu vrea să răspundă Ia nici una din mângâieri»... Apelul e disperat : «Te rog scrie-mi. Sunt pierdut. Ce am să mă fac într-o lună de zile? Dacă nu-mi scrii tu, dacă îmi lipsește și trăsura asta de unire între Craiova și Iași, ori mă împușc, ori rămâi cel mai ticălos om din lume.» Caragiale îi cere lui Missir să mijlocească pe lângă mai multe persoane, împlinindu-și astfel făgăduiala făcută la gară, înainte de plecarea lui: «...că o să studiezi bine terenul, că ai să înformezi exact despre toate, că ai să obții o viză feminină pe una din scrisorile tale, că poate o să obții o scrisoare de la nasul cel momos, că poate **să capeți pentru mine autorizarea să scriu însumi doamnei Reineke**» (subl. ns.).

Acesta e „*cinicul*” Caragiale? Acesta e nepăsătorul și nerușinatul? Desigur, se poate spune că fiecare își are slăbiciunile lui și că un om poate fi chiar bestie cu toți ceilalți, mai puțin persoana cu iubită. Este adevărat, numai că, dacă putem accepta că un cinic autentic este capabil să plângă din cauza unei femei, ne îndoim că el va recunoaște acest fapt, altfel decât constrâns. Mă tem că se face o mare confuzie între Caragiale și personajele lui.

Precizarea privind „*autorizarea*” de a scrie cuiva ne arată că, în epocă, schimbul de scrisori avea o mult mai mare importanță decât i se acordă astăzi, corespondența având nu doar prin conținutul mesajelor, ci și prin sine semnificații pe care astăzi cu greu le înțelegem. Ni se pare plauzibil ca, pentru

Veronica (dar nu numai), „prostia” să fi fost comisă în clipa în care a acceptat să-i scrie lui Caragiale.

28 decembrie – Eminescu: „Nu trebuie să te superi, ba să plângi, pentru că eu sunt supărat. N-are a face una cu alta. Dacă-ți scriu cam ursuz nu trebuie să crezi că supărarea mea se îndreaptă în contra ta, căci știi bine că în contra ta nu am nimic. **Față cu tine caut să-mi port vina mea proprie** (subl. ns.).

Pe domnul în chestiune l-am bruscat în societate, dar a tăcut frumușel ca un om de nimic ce este. Am consultat pe un om cunoscător de afaceri ce trebuie să fac pentru a putea cere scrisorile tale. El mi-a spus că tu trebuie să-i ceri. În caz când nu ar voi să le dea, căci e liber a nu voi aceasta, pot să-l silesc a-mi da satisfacție. (...)

Te rog, dar, cere-i scrisorile și răspunde-mi apoi dacă ți le-a trimis sau nu. Dacă s-ar lăuda cumva la Maiorescu, precum s-a lăudat față de Bădescu, o poate în orice caz. (???) Nu te mai îndoi că e de absolută rea-credință. E un om care nici nu poate fi altfel. Dragă Nicuță, fii bună și gentilă și lasă-mă să te sărut, căci parcă te văd înaintea mea. Și nu fii supărată deloc – vrei să mă supăr și eu – tu n-ai nimic de acolo. (...)

N.B. Îmi scrii că regretă. **Nu regretă nimic, te asigur, nu e gelos deloc și, după spusa lui, nu se teme de a te pierde** (subl. ns.). Fii convinsă de asta. Pentru întâia dată te-ai înșelat cu totul în privirea unui om. Încă o dată, nu plânge, micul meu porumb, fii rezonabilă. Crede-mă că ceea ce mă supără momentan nu este **vina ta, care-n ochii mei nu e decât răsplata pentru vina mea și mai mare** (subl. ns.), ci **le point d'honneur** care mă obligă a te reabilita în ochii tăi și ai mei”.

Dacă Veronica l-ar fi înșelat în modul ordinar în care „oameni de gust” pretind că ar fi făcut-o, ar fi fost Eminescu doar „cam ursuz”? Dar, mai ales, care este vina lui și în ce putea ea să constea, astfel încât să fie „și mai mare” decât insinuatul ei amor cu Caragiale? Să se fi gândit Eminescu, atunci când invocă : „vina mea proprie”, la ușurința cu care a încetat a-i mai scrie Veronicăi, deoarece a dat crezare unuia și altuia, ascultând de multele povețe care par să-i fi fost date? În ipoteza unui răspuns afirmativ, mai putem să credem că „prostia” comisă și recunoscută de ea avea gravitatea unei „aventuri” cu Caragiale, în cel mai murdar sens al cuvântului?

Detaliu tragi-comic, Eminescu este gata să îl provoace pe Caragiale la duel, pentru a obține scrisorile Veronicăi, uitând că, atunci când aceasta le ceruse pe ale lui, vreme îndelungată procedase în mod similar.

Ianuarie – Eminescu: „*Dragă Veronica, / Iartă-mă, iartă-mă, iartă-mă! Sunt un laș, care într-o clipă de nebulie am uitat tot ce-ți datoresc, iubirea, nemărginita ta iubire. (...)*

Azi, ca prin minune, primesc o nouă scrisoare care cred că ar fi ultima, dacă eu nu-ți răspundeam.

Motivele, iubite judecător, sunt numeroase; voi înșira pe cele principale: lipsa de timp, petrecerile, calomniile prietenilor cari au influențat caracterul meu împăciuitor.

Ascultă, dragă, toți mi-au interzis ca să-ți scriu, ziceau că purtările tale sunt nedemne pentru un răspuns din partea mea!

Fiecare scrisoare a ta redeșteaptă în mine o revoltă în potriva acestei inconștienți, dar... eram abrutizat, lipsit de voința pentru a îndepărta aceste sfaturi neprietenesti”.

3 ianuarie – Eminescu: „Va veni o vreme, Nicuță, o sper că o veni, în care **tu vei uita toate durerile ce ți le-am cauzat** (subl. ns.) și-n care vom începe ceea ce eu am numit viața noastră nouă”.

6 ianuarie – Eminescu: „Musiu în chestie e, îmi pare, tot în București. Dar nu l-am mai văzut”.

2 februarie – Veronica (telegramă): „*Grecul și Miron (Pompiliu, fost secretar al lui Ștefan Micle, pe când era rector – n. n.) fost la mine, toți acasă, n-am putut nu primi. Salutare.*”

7 februarie – Eminescu: „*Pe pezevenchiul cel de grec nu-l mai primi, te rog; sau – dacă-l primești – te oblig să fie și Câmpianca de față, pentru că nu voi să rămâi tu, om sincer și adevărat, incapabil de viclenie și minciună, sub impresia acestui șarpe veninos, acestei arhicănalii ingrâte, mincinoase și spioane. – Eine schwache Stunde – zici tu că e partea slabă a femeilor. De aceea mă tem și eu mai mult decât de orice și de aceea găsesc preferabil să nu-l primești de loc și să-i ceri prin madame Câmpianu scrisorile, dacă va veni. Ce mai are a-ți spune azi, când [a] aruncat asupra fericirii noastre cea mai neagră injurie? Eu nu știu cum tu nu [ai] sentimentul pe care-l am eu și nu recunoști că apropierea acestui mizerabil de tine e o injurie mortală pentru noi amândoi? Din purtarea ta în această cestiune delicată voi face un merit, dacă va fi bună, un merit pentru care îți voi fi recunoscător toată viața mea.*

Nicuță, fii cuminte. Pe mine m-apucă iar furia înnăscută caracterului meu, gelozia, cea mai rea și mai amară din toate patimele. Te rog să n-o

hrănești, dacă nu vrei să-mi iei liniștea trebuincioasă pentru a iubi atât de senin, precum te-am iubit în momentele cele mai bune ale vieții.”

Pentru cel ce privește derularea faptelor de la distanță și fără a cunoaște anumite detalii, învinovățirea lui Caragiale că ar fi „aruncat asupra fericirii noastre cea mai neagră injurie” pare cel puțin pe jumătate nedreaptă, întrucât, în momentul în care „pezevenchiul cel de grec” i-a atras mai mult atenția Veronicăi, invocata *fericire* nu mai exista – neputând fi, prin urmare, murdărită de vreo injurie, oricât de „neagră”. Mai mult, fără apariția lui Caragiale, care a stârnit gelozia lui Eminescu, nu se știe dacă sau când acesta s-ar fi împăcat cu Veronica, după o despărțire violentă, în care se răniseră reciproc. Foarte probabil, Eminescu știa prea bine aceste lucruri, chiar dacă îi venea peste mână să le recunoască. Mărturisirea lui din ultimul paragraf atenuează însă exagerările din pasajele precedente sau, mai bine zis, le explică.

9 februarie – Veronica: *„Iubitul meu, / Eu știu foarte bine ce ar dori domnișorul și mășor toată adâncimea temerii tale că eu în **Eine schwache Stunde** (un moment de slăbiciune – n. ns.) aș putea să te fac jertfa lui. Îmi pare destul de rău, scumpul meu, că nu crezi în curăția sufletului meu față de tine. Apoi făptuit-am vreodată ca cochetă cu tine? Și m-ai crede tu pe mine în stare de vreo înjosită răzbunare ca să te nesocotesc față de cineva și să-mi fac o glorie din faptul că mai sunt și alții cărora pot să plac? (...) Mițicule, dacă prin o sfântă mărturisire, care pot să ți-o fac, acea **de a-ți jura o absolută credință trupească și sufletească** (subl. ns.), aș putea să-ți redau liniștea, eu cu drag ți-o fac și, ceva mai mult, te rog să fii sigur că, deși m-ai făcut să sufăr, deși m-ai uitat de tot odată, niciodată eu nu te voi face să suferi nimic și nici nu voi pune nimic mai presus de tine. **Je t’aime tant que je suis incapable, tant que je suis avec toi, d’être abjecte.** Domnului [Caragiale] îi voi scrie să-mi trimită scrisorile prin poștă, îi voi spune că e superfluu de a mi le remite personal, și presupune-mi, te rog, atâta tact de femeie de a ști cum să-l pun în respect când întâmplător ar veni fără veste la mine. Dragul meu, am nesocotit persoane influente, jur pe cruce, pentru tine de care atârnă soarta mea și a copiilor mei, și te-aș uita, crezi tu, pentru domnul Cutare?”*

21 februarie – Eminescu: *„Apropos! D-nul în cestiune aud că, după cererea sa proprie, va fi permutat la Curtea de Argeș în aceeași calitate în care e la Neamț. Această cerere a făcut-o de acum opt sau zece zile la Ministeriu și i s-a acordat. **Signe de la profondeur du sentiment?** Vorbă să fie. Asta încă o dată pentru a arăta că nu există un sâmbure solid în acest om”.*

Eminescu exagerează. Cererea lui Caragiale este de natură să ne convingă că Veronica a intuit bine, atunci când i-a spus lui Eminescu că acesta „*regretă mai mult decât îți poți închipui*”. Înclinăm să credem că cererea lui Caragiale de a fi mutat în alt județ își are explicația în sinceritatea sentimentelor lui față de Veronica. Să ne amintim vorbele acesteia: „*mi-a mărturisit că-i este rușine să-mi spună până la ce punct mă iubește și e gelos și se teme că mă va pierde*”. Faptul că Eminescu contestă onestitatea unor asemenea declarații nu trebuie să mire, date fiind firea lui dominată de gelozie și – se pare – subita rivalitate născută între cei doi. Nu putem împărtăși părerea lui Eminescu, potrivit căreia Caragiale ar fi plecat din Iași, din cauză că în el n-ar fi existat „*un sâmbure solid*”. Credem că, dacă l-a gonit ceva de acolo, aceasta trebuie să fi fost tocmai conștientizarea zădărniceii sentimentelor lui, neîmpărtășite. Căci, dacă în puținele luni petrecute în Iași ar fi tratat-o pe Veronica ca pe o femeie oarecare, ce motiv ar fi avut să părăsească Iașii, unde avea amici, ca să se mute la Curtea de Argeș, între străini? Dacă brusca revenire a Veronicăi la Eminescu l-ar fi lăsat rece, ce rost avea să-i păstreze corespondența, creând tensiuni gratuite? Lucrurile s-au derulat așa cum se știe nu pentru că lui Caragiale i-ar fi lipsit „*un sâmbure solid*”, ci, dimpotrivă, pentru că tocmai acel sâmbure i-a dat tăria necesară. Și trebuie să fi fost nevoie de mare putere interioară.

23 februarie – Veronica: „*Într-adevăr; recunosc ca fiindă mai arhicanalie, după cum ai numit-o tu (d. Car.) nici că mai poate să existe vreuna. L-am întâlnit azi pe stradă, i-am cerut din nou scrisorile și mi-a răspuns categoric că nu vrea să mi le înapoiască; mai mult, mi-a zis cum că eu nu Ț-am spus, nu Ț-am mărturisit păcatul meu decât ca să mă fac mare în ochii tăi și ca să sfărăm prietenia ce exista între tine și el, et il m’a traite un peu par dessus la jambe, după cum zice francezul; la un loc oarecare ne-am întâlnit cu Pompiliu și cu un alt domn și el atunci îmi zice: puteți, M-me să vă continuați primblarea, să nu vă mai deranjați căci eu mă duc la gară. Il en rage. Eu m-am făcut că nu știu ca el a clămpănit pe la ușă la mine și l-am întrebat: «Ce v-ați mai făcut aseară?»; el mi-a răspuns: «Nu se spune»; eu lui nu i-am mai zis nimic. A propos, zice: «Hei, ai să-l faci pe Eminescu să se bată cu mine să mă-npuște...» și câte alte prostii. Nu vreau nimic, domnule, voi scrisorile mele să mi le înapoiești. «Nu vreau – salutare», i-a fost ultimul cuvânt. Mi-a mai zis că mi-am pierdut toată logica.*

Brigadier ne-a întâlnit și mi-a făcut ochi dulci; el zice: «Acesta îți face curte. nu-i așa?» și «D-tale nu-ți place». «Da, nu-mi place», i-am răspuns.

E un adevărat spion. Mi-e groază de tot ce poate fi capabil acest om, dar... să-l lăsăm dracului.” (23 februarie)

26 februarie – Veronica: (Telegramă) „Tăcerea ta m-au neliniștit foarte mult, scrisorile nu mi le-a înapoiat. Scrie” (26 februarie).

August – Eminescu: „Dragă Veronică, / Nu mai primi nici [cuvânt șters], nici [cuvânt șters], nici în genere oameni cari-ți fac curte sau măcar nu-mi mai scrie lucruri cari mă supără. Se-nțelege că un om nu poate intra în casa unei femei fără a fi invitat, fără a i se da un semn măcar că vizita lui e agreată. Iartă-mă, dar acest lucru mi se pare elementar. Dacă în adevăr însă ți-i atât de urât, încât simți necesitate de curtea acestor oameni, încai nu-mi mai scrie și nu-mi mai face ceasuri amare. Destule am pe capul meu și n-aș dori să am mai multe.

Societatea Doamnei C... [nume șters] ar trebui asemenea evitată, căci presupun că dumneaei trebuie să-ți fi recomandat pe noul adorator. În genere, Veronică, dacă ții la mine câtuși de puțin, aș dori să devii ca mine: să nu mai ai nici gustul de-a primi curte fie-n aparență, fie-n realitate. Degeaba s-ar susține contrarul. O femeie care nu vrea ca cineva să se apropie de ea, se poartă instinctiv astfel încât în adevăr nimeni nu cutează a se apropia. Tu ai fost o copilă nebună, ironică, plăcându-ți să-ți bati joc de o lume întreagă – și rezultatul care a fost? Că ea a aruncat cu pietre în tine, că toate neroziile ei le-a reflectat asupra ta.

Fii dar, copilul meu, cum te voi eu. Fii copil în adevăr, trăiește pentru mine singură ca să-mi dai curajul să trăiesc pentru tine. O fi rău așa cum este, am fost ingrât fată cu tine și vinovat, dar iertarea ta va consista în schimbarea manierei tale de a fi. Pot fi bărbați cărora să le pară bine că femeia lor e curtenită. Nu sunt și nu mai pot fi dintr-aciia. Invidia altora nu mă bucură, din contra mă supără.

Astfel îmi faci inima grea, Momoți, și eu aș vrea din contra ca scrisorile tale să mă-nsenineze. Tu nu știi, nici poți ști că ești singura mea bucurie în lume, tu nu vrei să știi că eu mai țin la semne de la tine, tu nu înțelegi câtă liniște revarsă în mine un singur cuvânt al tău ; dar un cuvânt nevinovat, un cuvânt departe de C... (nume șters; potrivit unor repere grafice, este vorba de aceeași doamnă, pe care îi cere să o evite – n. ns.), departe de curtezani, departe de mizerii. Veronică, te conjur, fii altfel. E condiția cu care îmi lipesc sufletul de sufletul tău, e condiția cu care pot uita tot, tot ce-a amărât amorul meu, tot ce-a întunecat viața mea, e condiția renașterii mele. Nu zice să vin, căci

știi că momentan nu pot veni ; știi că n-am ce căuta în Iași ; că sunt unul din oamenii cei mai bine urâți din România, precum tu ești una din femeile cele mai bine urâte în Iași. Naturi ca ale noastre sunt menite sau să înfrângă relele sau să piară, nu să li se plece lor. Te sărut, sufletul meu cel dulce, te sărut de mii de ori și nu mai... nu mai... nu mai face nerozii, căci te roagă Emin al tău în genunchi.”

7 octombrie – Veronica: *„Greșelile mele sunt multe față cu d-ta, în aceea că am divulgat lucruri pe care d-ta mi le-ai confiat, da, știu, eu le știu și le voi ști chiar în momentul morții mele cumpăni. Le vei măsura d-ta vreodată pe ale d-tale după justa lor valoare?”* (7 octombrie) Epistola începe cu avertismentul: *„Domnul meu, / Citește-mă, căci am să mor!”* și se încheie cu o frază prin care îl asigură că se va sinucide (*„Te sărut pentru ultima oară cu nestrămutata hotărâre de-a muri”*).

Aici pare să se încheie unul dintre ciclurile care au marcat nuanțata relație a lui Eminescu cu Veronica. Nu știm cine îi turna lui Eminescu venin în urechi în Capitală, dar este limpede că reușea mereu să-i strice liniștea – performanță nu foarte greu de obținut, în cazul unui om atât de gelos pe cât pare să fi fost el.

•

Mulți istorici literari atacă chestiunile de supremă intimitate ale celor trei (și o fac după ureche), dar nu consemnează nimic despre, bunăoară, ceea ce Caragiale numește *„scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui”* Eminescu. Oare, tăcerea să se explice printr-un sentiment de rușine pentru mai puțin pudicul „protector” Maiorescu, care nu a intervenit în nici un fel?

Cum am mai spus, dezvăluirile lui Caragiale nu au produs agitația la care ne-am fi așteptat. Faptul că Maiorescu a intrat cu propria opțiune și, la nevoie, chiar cu foarfeca, în versurile lui Eminescu este consemnat de comentatorii mai riguroși, dar atât! Implicit, în felul acesta, atitudinea mult prea slăvitului Maiorescu este nu doar acceptată, ci și promovată ca metodă de lucru și ca paragraf esențial din ceea ce pare a fi un adevărat regulament de funcționare al cercului de istorici și critici literari. Țăranii aveau Legea pământului, șamanii literaturii au legea foilor scrise, care le oferă drepturi absolute asupra creației autentice, fără să le impună și obligații. Un scriitor rău văzut de dumnealor poate plăti cu nedifuzarea produselor gândirii lui, din cauza cronicilor nefavorabile. Justificate ori ba, atacurile împotriva lucrărilor lui, indiferent de ce soi ar fi acestea, așează între acesta și public un zid, care, uneori, se întâmplă să nu fie niciodată escaladat.

Se poate pune întrebarea: sunteți de acord cu libera exprimare a opiniei fiecăruia? Suntem. Dacă sunteți, trebuie să acceptați și faptul că orice cronică literară nu este altceva decât o părere pusă pe hârtie. Bine, am întreba la rândul-ne, dar poate oricine să-și facă publice asemenea opinii? Nu – ni se răspunde. Păi, dacă numărul celor care au libertatea să scrie ce cred – și, astfel, să influențeze părerea publicului – este limitat și dacă, așa cum se întâmplă, ei sunt selecționați pe baza unor criterii (nu discutăm care), nu ne aflăm în fața unei false libertăți a opiniei? Nu credibilitatea diferită a puținilor ajunși la tribună este cea care face ca o gazetă să se vândă mai bine decât alta? Dar erorile? Pentru ele nu plătește nimeni? Creatorii care cad victimă relei-credințe ori prostiei unor critici literari (nu degeaba, una dintre conferințele ținute de Caragiale s-a numit *Gaște și găște literare!*) pot fi socotiți „*pagube colaterale*”? Se include destinul sau respectabilitatea unui creator în această categorie, a pierderilor nedorite și pentru care nimeni nu este tras la răspundere? Tocmai el, cel fără de care nu ar exista nici istorie, nici critică literară poate fi sacrificat fără clipire, în vreme ce responsabilii de drama lui beneficiază de o inamovibilitate la care ar jindui și cei mai înalți magistrați ai Țării?

„Bătrâna proxenetă”

Când analizăm destinele lui Eminescu, Creangă și Caragiale (implicit, și Veronica) constatăm că nici unul dintre ei nu a avut relații cordiale nici cu *Junimea*, nici cu partidul liberal, care a guvernat mult timp Țara. Cu alte cuvinte, toți trei s-au aflat, mai mult sau mai puțin fățiș, pe poziții contrare Puterii. Și, faptele o dovedesc, toți au avut de suferit. Eminescu a fost în mod cert victimă a celei mai negre spume a clasei politice. Deoarece referitor la Creangă și la Caragiale nu deținem probe la fel de concludente precum cele din dosarul Eminescu, nu avem temeiul pentru a susține că și împotriva lor ar fi acționat aceeași clică. Un lucru însă este indiscutabil: în timpul vieții, nici unuia, nici celuilalt nu i-a fost recunoscută valoarea adevărată, iar după ce s-au stins, din întregul geniului lor, criticii partizani au reținut numai ceea ce a fost pe gustul dumnealor. De aceea, nici astăzi, Creangă și Caragiale nu sunt cunoscuți și recunoscuți prin întreaga lor personalitate. Bomfaierul limitării și al intereselor politice a desprins din întregul Eminescu doar poetul, din Caragiale – numai dramaturgul, iar Creangă a fost redus la dimensiunea unui hâtru care știe și spună snoave.

Legarea celor trei de *Junimea* este evident forțată, sfidând adevărul. De aici, o nedumerire: în epocă, mai înțelegeam că interesul personal îl determina pe Maiorescu să se afișeze alături de tot ceea ce era, deja, valoare constituită. Dar astăzi? Cine mai are și astăzi ceva de câștigat de pe urma acestei strategii, care nu excelează prin rigoare și prin bun-simț? Au fost Eminescu, Creangă și Caragiale ucenicii lui Maiorescu? Nu. Este Maiorescu autorul unei concepții estetice foarte limpezi și originale, care i-a entuziasmat pe cei trei? Nu. Studiul *Direcția nouă*, de pildă, socotit de unii drept un fel de călăuză în lumea literaturii, nu reprezintă altceva decât o sumă de constatări făcute într-un moment istoric dat, asupra unei stări de fapt într-un tot independent de (contribuția majoră a lui) Maiorescu. *Direcția nouă* nu este un drum deschis de Maiorescu, ci o cale aleasă de alții și pentru care a optat și el – fapt care, inevitabil, l-a dus la contestarea celor care aveau alte preferințe. În livada creației celor trei mari spirite, Maiorescu a fost doar culegătorul. Și, adesea, vicleanul arbitru! Maiorescu nu a fost un personaj „de direcție” decât pentru critici – care, desigur, trebuie să se revendice și dumnealor de la cineva. Maiorescu nu a făcut muncă de creație, ci a dat note marilor lui contemporani. Mișcările lui studiate, vorbele controlate și rostite scandat, l-au transformat într-un personaj de teatru și nu ne ajută dacă ne prefacem a uita că, oricât de talentat ar fi actorul și oricât de sclipitoare i-ar fi replicile, el joacă – totuși – un rol.

Când Maiorescu, în prefața primului volum de *Discursuri parlamentare*, îi folosește numele, prezentându-l drept membru al așa-numitei *Junimi literare*, Caragiale reacționează prompt, corectându-l pe magistrul:

„Ce-o fi căutând numele meu aci, atâta nu-nțeleg...”

Caragiale afirmă că a ajuns „din întâmplare” în casa magistrului, unde l-a dus Eminescu, „într-o seară din toamna anului 1877”, precizând:

„De atunci n-am mai avut nici o atingere cu acea societate literară, decât, poate, vreodată-n treacăt, lucru de care nu-mi pot aduce aminte; căci **n-am jucat absolut nici un rol deosebit în «Junimea»** (subl. ns.), afară doar de rolul de naiv din seara aceea, singura de care mi-aduc aminte, având de ce.” (Vezi *Exces de onoare*).

Rândurile acestea au fost scrise în 1897. Câțiva ani mai târziu, la 18 decembrie 1906, Caragiale i s-a adresat din exil prietenului lui, M. Dragomirescu, referindu-se la Maiorescu în următorii termeni: „Te mai felicit apoi că-n fine ai **divorțat**. Eu eram sigur că așa o să se isprăvească dragostea.

Trebuia odată onestul june ageamiu să-și deschidă ochii și să vadă cât e de falsă bătrâna proxenetă, sulemenită, cănită și magiunită (subl. ns.) și să se hotărască odată a-i da un categoric adio-oriental, precum merită o așa *paciaură lipsită de cea mai elementară omenie* (subl. ns.), și precum i s-a mai întâmplat de atâtea ori”.

I. C. Negruzzi – un bicisnic bârfitor

Relațiile lui Creangă cu *Junimea* nu au fost nici ele dintre cele mai strânse și mai fericite. Și, în mare măsură, era firesc să fie așa. Creangă nu cunoștea sisteme filozofice sofisticate, nu mitralia cu noțiuni, nume și citate. Cu toate acestea, puterea lui de a descoperi și a înțelege esențele era mult mai mare decât a majorității celor trecuți prin prestigioase universități străine. El a avut harul, atât de rar întâlnit, de a putea dezlega și mânui mesajele aparent banale închise în exprimări țărănești, prea puțin cizelate din punctul de vedere al orășeanului școlit – cum era grosul ciurdei de sfertodocți din *Junimea*. Ca formă, la Creangă totul este simplu și concis, iar ca fond, poveștile lui sunt coduri pentru adevăruri verificate de multe generații înaintea lui. Creangă este unul dintre puținii autori a căror operă rămâne valabilă pentru toate vârstele și ale cărei profunzimi, oricât ar părea de paradoxal, sunt mai lesne absorbite de copii, chiar dacă nu în mod conștient.

Erudiția lui Creangă era de cu totul altă factură decât erudiția obișnuită. El a avut harul de dezlega și mânui străvechi mesaje aparent banale, așezându-le în exprimări surprinzătoare pentru gustul lumii culte. Dacă ar fi să simbolizăm cultura română printr-un arbore, așa-numitul „om citit” ar fi frunza – bine individualizată și sensibilă, dar ușoară și fragilă, plăcută ochiului și frumos șoptitoare la adierea vântului, dar efemeră. Masă compactă, în care vremurile topesc continuu anonimi, rădăcina unei culturi trece tăcută și nevăzută (poate, din cauza permanenței ei, greu de acceptat alături de tot ceea ce trăiește sub semnul vremelniceii). Lipsită de strălucirea clipei, rădăcina dă stabilitate întregului și extrage tot ceea ce este de extras din frunzele moarte, pentru a le hrăni pe cele vii, spre perpetuarea generațiilor. Ea este începutul și semnul de statornicie, fără de care nimic nu există.

Pentru junimiștii cu ifose, Creangă era doar un element exotic, un fel de recipient plin cu povești hazlii, preferate fiind cele „*corosive*”. Deși nici unul nu îl putea imita, nimeni nu socotea asta o pierdere. A fi „*povestitor popular*” nu era nici o scofală, pentru că nu aducea nici bani, nici faimă. Mulți sunt

sincer convinși că, dacă ar vrea, ar putea să imite întru totul un țăran, de la coarnele plugului, la horă sau la șezătoare – semn că nu știu despre ce vorbesc.

Creangă a fost în mod deosebit pasionat de politică, dar nu s-a ținut de „politicele” decât, scrie el, „de la 1866 până la 1872”. Naționalist până în măduva oaselor și adept al „*Fracțiunii libere și independente*”, aflate sub influența lui S. Bărnăuțiu, Creangă avea drept principal dușman *Junimea* – „...închipuindu-și – scrie I. Negruzzi – că noi voim să vindem țara nemților și jidanilor”. (Nu știm dacă asta era pe atunci în mintea lui Creangă, dar cert este că, peste vreun deceniu, *Junimea* a sprijinit guvernul liberal când a încheiat Tratatul secret cu Austro-Ungaria și Prusia, lăsând de izbeliște Transilvania, și a susținut modificarea Constituției, în favoarea evreilor.) Prin anii '70, în disputele politice, junimiștii se fereau de Creangă, a cărui poziție fermă și ironică îi puneă în mare dificultate. I. Negruzzi relatează un astfel de moment, în care a constatat pe pielea lui ușurința cu care acesta îl putea pune la punct. Concret, când Negruzzi, „candidat la deputăție”, i-a amintit unui alegător că îi făcuse un serviciu și, spre compensare, i-a cerut să-l voteze, Creangă s-a amestecat în vorbă:

„N'are aface una cu alta, domnule Negruzzi, d-ta i-ai făcut un serviciu privat, și aici e vorba de trebi publice. Bate dumneata la alte uși, noi oamenii cei mici, votăm pe-ai noștri”

Foarte succint, părerea lui Creangă despre politicieni o găsim și în epistola trimisă lui Slavici, la 21 octombrie 1878:

„Stimabile domnule și frate Slaviciu,

Îți mulțumesc din suflet pentru broșura ce mi-ai trimis. –

Ca fiiu din popor, admit în totul părerile D-voastră; nu m'am putut opri de a vărsa lacrimi, văzând nenorocirea ce ne amenință în viitoriul țării și al copiilor ei ! Și cu atâta mai mult am simțit, cu cât de mic copil am văzut vicleșugul acestui neam (este vorba de evrei – n. ns.) ... îndărătnic și risipitoriu la ce țineste...

Dar oamenii noștri de *stat* ! ... Ochi au și nu văd ; urechi au și nu aud, căci totdeauna au luat cărbunele cu mâna sârmanului țăran, care la urma urmelor tot el a plătit gloaba. Vorba ceea, «Capra b... și oaea trage rușine». – De-ar ști boii din cireadă, ce mână becisnică îi duce la tăetoare ! – Dar nu știe sermanul dobotoc și de aceea tace și rabdă ; duce în spate toate sarcinile și hrănește pe netrebnicii, cari își râd de dânsul ! Păstori nu-s și câinii lipsesc. S'apoi știi că într'un sat fără câni, se primblă mișeii fără băț..

Noi cari am gustat amarul, să desprețuim pe oamenii cei ce lucrează fără de lege, și să nu ne însoțim cu aleșii lor – pentru a lua pâinea din gura fiilor și a o arunca Cânilor. –

Cred că-i destul o măciucă la un car de oale.”

Că Eminescu și Creangă au fost tratați la fel de mizerabil de *Junimea* ne-o dovedesc chiar unii junimiști, negri la suflet, dar – slavă din nou Cerului! – nu și inteligenți. Pentru I. Negruzzi, membru fondator al organizației și redactor al *Convorbirilor literare*, Creangă a fost doar unul dintre cei pe care numitul nu i-a avut la inimă și împotriva cărora a folosit absolut orice armă, inclusiv calomnia ordinară:

„Din nenorocire, el [Creangă] n’ a sfârșit amintirile sale! Și Creangă ca și Xenopol s’ a pus în salce la o babă din mahalaua Păcurari și când a eșit deacolo după șase săptămâni n’ a mai putut redobândi sănătatea (subl. ns.). Un leșin l’ a apucat odată în clasă pe când da lecție școlarilor, și vreo două ceasuri a fost crezut mort.

După o lungă cură Creangă a scăpat, dar el nu și-a mai putut recăștiga puterile pierdute până la moartea lui (subl. ns.), urmată în 31 Dechemvrie 1889.

Prieten intim cu Eminescu, Creangă plângea în zilele sale de sănătate nebunia poetului și Eminescu în momentele lucide vărsa lacrimi după boala povestitorului popular. Moartea timpurie a acestor doi bărbați, unici în specialitatea lor a fost o pierdere mare pentru literatura națională.”

Așadar, Eminescu ar fi fost „nebun”, iar Creangă ar fi avut sifilis! Dar de ce să ne mirăm? Lui A. D. Xenopol, pentru că a rupt-o cu *Junimea*, Negruzzi nu i-a schimbat originea?

„Alexandru și Nicu Xenopol sunt fiii unui evreu botezat care era director al penitenciarului din Iași și se însurase cu o româncă. Bătrânul Xenopol nu era de felul lui din capitala Moldovei, dar nici din Grecia nu venise, și numele cu terminația în opulo îl alesese numai pentru a face să se creadă că originea sa era grecească iar nu jidovească. Însă oricine vorbise odată cu dânsul nu putea avea nici o îndoială despre neamul din care se trăgea: și tipul și vorba sa îi dovedeau originea mai limpede decât ori ce document.”

Deci, trebuie să ne hotărâm cui acordăm încrederea noastră: urechii lui Negruzzi ori documentelor? (A. D. Xenopol afirmă altceva: tatăl său, un anglo-saxon adus de soartă la Galați, se lăasă „botezat de colonelul Schelety... care-i dădu numele de Dimitrie și-i schimbă tot odată și familia din Brunswick în Xenopol, adică fiul străinului”, ocazie cu care a trecut de la cultul protestant la cel ortodox. „El – continuă Xenopol – se strămută la Iași, unde fu mai mult timp dragomanul consulatului prusac de aici, încă o dovadă că el nu era Evreu, de oare ce pe atunci Evrei[i] nu erau primiți în funcțiile prusiene. În Iași el se căsătorii cu Maria Vasiliu, fiica unui fabricant de țigle din Păcurari...” – vezi *Istoria ideilor mele*. În ultimele pagini ale acestei lucrări

neterminate, Xenopol precizează: „Nu sunt antisemit, dar nu pot nici măcar gândi de a da drepturi unei mâni de oameni ce și păstrează caracterul străin în țara noastră. Mai ales care nu vorbește românește”.)

Dar atacul cu adevărat nerușinat dat de Negruzzi împotriva marelui istoric este următorul:

„De altminteri el se deosebi și ca scriitor și ca conferențiar în prelecțiunile populare ce ținu cu noi împreună și de sigur ar fi devenit cu timpul un autor însemnat dacă o boală care luă proporții îngrijorătoare nu ar fi oprit dezvoltarea normală a talentului său. În desperare de a se mai îndrepta cu doctorii, Xenopol **se puse în salce** la o babă unde stătu 6 săptămâni într’ o căldură constantă de aproape 30 grade – ceea ce-i pricinui un fel de transport la creeri (?). El se ridică de pe această boală cu desăvârșire schimbat. Ochii săi erau stinși, el clipea fără întrerupere din pleoape, vorbea îngăimat, era totdeauna de părerea oricui, pe scurt avea așa de evidente semne ale unei boli mentale, încât îl crezurăm pierdut. Însă încetul cu încetul se îndreptă din starea aceasta. El redobândi ușurința vorbirii, se puse din nou pe lucru cu vechea sa hărnicie, dar niciodată n’ a putut redeveni omul ce fusese odată. Ce deosebire între discursurile și scrierile sale de odinioară și cele de acum! Mai trist este că din cauza se vede a slăbirii inteligenței, el nu mai putu masca oarecare manifestări ale caracterului; el deveni rău camarad, invidios și doritor de câștiguri materiale. (...) Fără alt motiv decât de a fi bine văzut de cei tari, el se puse să scrie articole anonime îndreptate contra Junimii și chiar contra lui Maiorescu personal...”

Prin urmare, ca și Creangă, și Xenopol ar fi fost atins de sifilis și, după tabloul clinic confecționat și lui Eminescu, alt pretins luetic, și el ar fi suferit o prăbușire în plan moral, devenind rău camarad și avar. Și, cum altfel?, s-ar fi prostit, scelipirile inteligenței lui rămânând, pasămite, simple amintiri. Să înșiri baliverne, calomniind pe toți cei ce nu gândesc ca tine, spurcând în stânga și în dreapta, e ușor, dacă ai obrazul gros! Unde n-ar fi dat Dumnezeu ca „sănătosul” Negruzzi să lase în urmă o operă cel puțin egală cu aceea a „bolnavului” A. D. Xenopol!

„Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea”

În cazul lui Eminescu, versiunea Junimii referitoare la raporturile în care s-ar fi aflat cu acesta, o cunoaștem. Pentru a înțelege mai bine în ce măsură Eminescu împărtășea sau nu aceeași opinie, vom cita din monografia lui Gheorghe Călinescu:

„Privind lucrurile în această lumină, unele rânduri, adevărate sau apocrife, atribuite lui Eminescu, din care unii vor să tragă o **concluzie defavorabilă lui Maiorescu, și anume că nu el a descoperit și călăuzit geniul lui Eminescu**, ne apar sau ca un efect al unei supărări trecătoare, sau ca o intrigă deșănțată. Fraze ca acestea, luate în cuprinsul lor direct, ne-ar umple de uimire :

«Tot acum pricep de ce Jaques Negruzzi îmi da a-nțelege că d. Maiorescu m-a ajutat mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate, pe care eu n-am râvnit-o nicicând, dar mai ales din partea d-lui Maiorescu care s-o fi lăudând cu talentul meu, fără să știe că mie nu-mi prea place lauda d-sale lipsită de sinceritate, având tot interesul să câștige cu numele meu un credit moral revistei **Convorbiri literare**... Am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar... **D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea** (subl. ns.), dar eu îl priveam în ochi fix, așa ca să creadă că-l înțeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părți... **Din îndemnul lor n-am scris nici un rând** (subl. ns.), nici n-am fost inspirat... Acum, când sunt departe, îmi sună în urechi sfaturile spuse pe un ton dulce, ademenitor, cu scopul de a mă atrage, ca păianjenul prada ; apoi satisfăcut, dacă se poate, prin umilire, iată cine e chemat să stăpânească. Mărire, cât se poate ; prin ce mijloace nu-ntreba, sunt mai murdare și mai negre decât glodul...»

Dacă Eminescu le-a scris într-adevăr, el era prada unei furii spumegânde, unei fobii maladive, scuză poate a unor atari violențe și ingratitudini. Și într-adevăr, pe măsură ce boala poetului înaintază, caracterul omului se face tot mai bănuielnic și mai violent, **sfârșind cu mania persecuției** (subl. ns.). Această împrejurare cât și intervenția «Junimii» în legăturile poetului cu Veronica Micle explică, așadar, unele ieșiri pătimașe, dar **în stările sale potolite suntem încredințați că Eminescu vedea în Moiorescu nu un «păianjen» prădalnic, ci pe strălucitul intelectual** (subl. ns.) pe care îl apăraseră la Viena de «scuipatul» lui I. Bumbac.”

Călinescu vorbește, deci, de „rânduri, adevărate sau apocrife, atribuite lui Eminescu”. Rămâi interzis. Cum se poate ca lumea criticii literare să accepte vreme de decenii ca un text să fie suspectat că ar fi un fals, folosindu-l fără ca nenumărații literați care au ținut să-și spună părerea să nu apeleze la profesioniștii care pot efectua o expertiză criminalistică a scrisului – singurii care pot avea un cuvânt important de spus? Convine cuiva această stare de incertitudine? Se teme cineva că, dacă s-ar dovedi că fragmentul a fost scris de mâna lui Eminescu, raporturile lui cu *Junimea* ar trebui revizuite?

Poziția partizană a lui Călinescu este limpede. El susține două neadevăruri profunde: 1) Maiorescu ar fi „descoperit și călăuzit geniul lui Eminescu”; 2) dacă Eminescu a avut vreun cuvânt greu la adresa numitului, faptul s-ar explica exclusiv prin nebunie. Punând el însuși pe gânduri, Călinescu afirmă (de unde le-o scoate?) că, „pe măsură ce boala poetului înaintază, caracterul omului se face tot mai bănuielnic și mai violent,

sfârșind cu mania persecuției”. În alte capitole, Călinescu se va referi la o formidabilă apatie a lui Eminescu – apatie care nu se potrivește deloc cu un caracter „*tot mai bănuielnic și mai violent*”.

Capabil, dar nu pe măsura orgoliului său nemăsurat, în loc să încerce să crească el însuși, Călinescu se străduiește să micșoreze cu orice preț statura morală a lui Eminescu, aducând-o la nivelul său. În octombrie 1877, Eminescu demisionează de la *Curierul de Iași*. Motivul îl găsim într-unul din manuscrisele sale:

„Misiunea mea după contractul verbal ce l-am avut cu asociații e să relatez fapte, nu să apăr persoane sau să atac persoane, căci pe terenul afacerilor publice persoana a fost și este lucru secundar. Dacă în notițe literare am citat numele, simpla cauză e că pe acest teren terminul hotărâtor e talentul individual, pe când nu se cere nici un talent individual pentru a repara o uliță sau a drege fânare.

D. Mircea a recurs atunci la o insinuațiune și mai meschină pentru d-sa, și mai desgustătoare pentru mine.

D-sa să scrie laude primarului și să treacă în public ca fiind scrise de mine. Aceasta îmi convenea și mai puțin, de vreme ce n-aș fi voit cu nici un preț ca stilul unui om, care nu știe să scrie, să treacă drept stil al meu și idee a mea.”

Date fiind toate acestea, Eminescu anunță:

*„Să se știe deci că eu nu mai sunt redactorul ziarului **Curierul de Iași** și că neroziile viitoare câte or apărea în acel ziar privesc pe secundo-geniturile greco-bulgărești din țară de la noi, iar cele din trecut pe mine.”*

Pentru Călinescu, solicitarea numitului „*D-l Mircea*” (directorul Tipografiei Naționale, unde, informează Călinescu, „*se imprima Curierul*”) era firească, întrucât, precizează el, jignind întreaga tagmă a jurnaliștilor, „*Toți redactorii din lume au făcut asemenea servicii inofensive prietenilor și cunoscuților*”. Să fie un atare aranjament un biet „*serviciu inofensiv*”? Cine trasează linia dincolo de care textele scrise la comandă (și, poate, pe bani) devin altceva decât „*serviciu inofensiv*”? Câte asemenea servicii inofensive a făcut Gh. Călinescu și cui?

Dar să continuăm a cita din monografia *Viața lui Mihai Eminescu*:

„Și totuși, în această atitudine, se ascunde un aspect al poetului nebănuț de mulți. Maiorescu și alții ne-au învățat să vedem un Eminescu naiv ca un copil, nepăsător la laudă ca și la injurie, lipsit de orice vanitate de autor, până într-atât încât să trebuiască a i se smulge manuscrisul din mână spre a fi publicat, senin, într-un cuvânt, și abstract.

Imaginea este strâmbă. Eminescu nu era un vanitos mărunț, de felul celor care abundă în lumea literelor, avea însă un sentiment înaintat despre sine și **nu mai este îndoială că se socotea cel mai mare poet al vremii** (subl. ns.). Părerea lui despre toată lumea literară înconjurătoare era detestabilă iar critica îl irita. Si dacă el, din sentimentul superiorității, rămânea aparent rece la ironii sau atacuri, în hârtiile sale își vărsa necazul în chip de epigrame :

Critici, voi, cu flori deșerte,
Care roade n-ați adus –
E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai de spus.”

Teamă mi-e că, prin rândurile mai sus citate, Călinescu apără inclusiv propria poziție. În vreme ce „olimpianul” a avut puterea de a include poezia *Criticilor mei* încă din prima ediție a poeziilor lui Eminescu, „divinul” abia reușește să o citească, fără să se inflameze.

Să frunzărim mai departe:

„Poetul se înăsprea în liniștea odăii sale împotriva grozavei dominații culturale a lui Maiorescu, ce i se părea că absoarbe și deviază atenția opiniei publice de la opera sa creatoare la sterilitatea plină de recompense a criticului și, poate în răătăcirea premergătoare morții morale, gândea serios că strălucirea aceluia și a **Convorbirilor** se construise pe bazamentul poeziei sale. El înșiră în deriziune titlurile lui Maiorescu (ms. 2256, f. 74 v) :

«Excelența Sa D. Titu Liviu de Maiorescu, Ministru secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucției publice, Ministru plenipotențiar al Maiestății [-sale] regelui României pe lângă Curtea Maiestății-Sale Imperatorului Germaniei și Regelui Prusiei, Comandor și al Marelui Cordon al Stelei României in spe, Cavaler al Ordinului Benemerenti, clasa I, de facto, Dr. în filosofie și magistrul artelor liberale, De utriusque iuris, Membru al Academiei Române, Rector magnificus al Universității din Iași, membru al Societății geografice din Paris, președinte al ilustrei societăți «Junimea» și al multor alte ilustre și învățate societăți membru, membru al Societății filosofice din Berlin, Redactor en-chef al jurnalului **Timpu**, Director al Institutului pentru înalte învățături al Regelui Moldav Vasile Lupu, șef al Partidului Conservator din România, Director al răspânditului organ european **Convorbiri literare**, profesor universitar de metafizică, estetică, logică, morală, psihologie și istoria filosofiei, profesor de altfel de istorii la școala centrală de fete etc.. etc., etc.»

Despre P. P. Carp io părere mai bună (ibid.). Pe Iacob Negruzzi. om întrepid și autor copios, îl privea cu închideri ironice din ochi și, într-o vreme, chiar cu oarecare dușmănie. Puțina prețuire ce-i dă ca scriitor se vedește din chiar rezerva îndrăzneată pe care o face asupra operei acestuia în corespondența sa cu el. Iar în câte o înțepătură încredințată hârtiei ironiza plagierea din spaniolește, făptuită de Negruzzi în **Amor și viclenie**, punând pe Donna Diana, eroina piesei spaniole plagate, să se plângă:

– Neci n-aș plânge, caro mio,
De ar fi traducțiune –
Rea ori bună, ea nu schimbă
Din valoarea mea internă.
Dar Negruzzi, mio caro,
El a scris o comedie,
Comedie-originală ;

Viclenie și amor.

Acolo mă văd pe mine
Figurând sub nume – Elena.
Iar pe Manuel il caro
Văd că mi-l numesc Costică.
Dară cum c-a imitat-o
Nici n-o spune, nici n-o scrie,
Ci pe mine mă silește
Să recit la versuri rele.

Dar, culme a spiritului de frondă, Eminescu disprețuiește până și **Convorbirile literare**, care-i publicau poeziile (ms. 2262, f. 102 v.) :

Tu revistă ageamie, Convorbiri mult lăudate.
O. tu, moară de palavre, ce lucrezi atât de harnic,
Contra oamenilor vrednici al tău glas este zadarnic ;
Sumușind a tale javre, tu la capăt n-o vei scoate.

Vânt și pleav-a ta știință, visul tău e o nălucă,
Rătăcești pe pârtii veche vrând să scoți din rătăcire,
Dar menit îți este capul, tonții sunt meniți din fire
Flori să poarte la ureche, șarlatani de nas să-i ducă.

Câtă vreme a stat la Iași, poetul a fost totuși nelipsit de la reuniunile societății, devenind stilul ei central.

.....
Cu Pogor, Eminescu avea și alt măr de discordie. Pogor, cosmopolit și zeflemist, lua în râs istoria românilor, gândindu-se că, atunci când Franța dădea pe Molière și pe Racine, românii erau într-o stare de barbarie completă. La o astfel de afirmație ușuratică, Eminescu se sculă o dată, vânat de indignare, și spuse cu glasul grav cu care salutase Blajul:

« – Ceea ce numești d-ta barbarie, eu numesc așezarea și cuminența unui popor, care se dezvoltă conform propriului său geniu, ferindu-se de amestecul străinului. După d-voastră, atunci, Statele-Unite sunt idealul unui popor, iar epoca cea mai glorioasă o poporului nostru este a Fanarioților? » ”

În ceea ce-l privește pe Eminescu, punctul lui de vedere pare limpede.
Faptul că Eminescu a participat la ședințele *Junimii* nu înseamnă că ar fi

fost un junimist. De altminteri, ce se înțelege prin „junimist”, afară de „persoană care gravitează cuminte în jurul nucleului format din Carp, Maiorescu și Th. Rosetti”? Nimic! *Junimea* nu a avut o doctrină clară nici măcar în plan politic, jocurile ei fiind pur conjuncturale. În ceea ce privește linia culturală, aceasta a fost extrem de simplistă și, dacă elementele creatoare ar fi fost produsul ei, un mare număr din valorile de astăzi nu ar fi existat. Din fericire, așa cum am mai spus, *Junimea* (de fapt, Maiorescu, creierul „departamentului” de cultură, sectorul politic fiind condus de P. P. Carp) s-a pliat pe ceea ce exista independent de ea. De aceea, nu ea „a dat” ceva literaturii române, cum se obișnuiește a se spune, ci literatura, bună-rea, a oferit *Junimii* un material fără de care *Convorbiri literare* ar fi sucombat rapid. A spune că Maiorescu „a descoperit și călăuzit geniul lui Eminescu” este un neadevăr flagrant, o *obraznicie*.

●

Care e rostul ultimelor pagini? Ancheta noastră jurnalistică nu urmărește să impună opinii, chiar dacă, uneori, contextul ne obligă să exprimăm explicit ori doar să sugerăm și părerea strict personală. Rolul principal al acestui demers este de a furniza o documentare cât mai bogată și cât mai corect sistematizată, astfel încât fiecare să poată trage nemișlocit concluzii. Pentru aceasta, însă, nu ajunge ca noi să eliminăm anumite lucrări sau teorii, doar pe considerentul că suspectăm falsitatea lor. Eroarea din dosarul Eminescu este atât de profundă și are o vechime atât de mare, încât nu ajunge să fie contestată cu câteva argumente, oricât de puternice ar fi acestea. Spre a convinge, în primă instanță, că adevăratul chip al lui Eminescu se impune să fie revăzut de specialiști (și, în nici un caz, doar de literați), copleșitorii munți da talas informațional trebuie eliminați încet-încet – cu lopata, nu cu buldozerul.

●

În locul izvoarelor autorizate, editorii au acceptat lucrări înșăilate simplist sau falsificator-lacrimogene, invocând martori de-acum dovediți ca mincinoși. În lucrările celor mai mulți biografi sunt invocate numele a tot felul de pretins amici, despre care nu ar fi auzit nimeni, dacă ei înșiși nu s-ar fi erijat în „memorialiști”, având drept unică acoperire faptul că întâmplarea a făcut să-i fie colegi de școală lui Eminescu, să locuiască în apropiere de casa lui, să primească două-trei rânduri de la acesta și așa mai departe. Inși care fie nu au avut cu Eminescu decât legături tangențiale, fie s-au agățat de el ca scaiul au construit hectare de maculatură, creând un cumplit vâlmășag de informații contradictorii. De exemplu, crede cineva că, dacă familia Emilian nu ar fi

acționat în forță, lansând liste de subscripție în pofida voinței lui Eminescu, despre care se știa că refuza asemenea ajutoare, s-ar mai fi vorbit astăzi de Cornelia-mama și Cornelia-fiica? Celor tentați să răspundă că, totuși, fără Emilianii nu am fi avut scrisorile Harietei, le amintesc două lucruri: cea corespondență nu a fost niciodată publicată integral, fiind folosită numai pentru a valida „boala” lui Eminescu și, doi, a obliga pe cineva să trăiască din mila ta și-a altora ca tine nu este deloc faptă creștinească, căci o felie de pâine dată trupului nu compensează zdrobirea sufletului.

Așa cum este prezentat de cam prea mulți, Eminescu rămâne „veșnic” prin două elemente: versurile și „boala”. Complet ruptă de lumea vie în care a trăit și, sub pretextul că s-ar acționa dintr-un mare respect pentru „*poetul național*”, o pretinsă copie a lui Eminescu a fost ridicată pe un soclu de osanale gratuite, înalt de nu mai vezi bine chipul statuii. Asupra creaturii de mucava poleită au fost puse tot soiul de lumini înșelătoare, venind din unghiurile cele mai neașteptate, astfel încât, privind acest monument clădit din hârtie lucitoare și elogii venite din logoree, nu din inimă, Eminescu însuși nu s-ar recunoaște. Cu excepția statuii, oriunde te-ai uita, în sus sau în jos, de-a dreapta sau de-a stânga monumentului, nu zărești decât vălătuci groși de ceață, ce acoperă un vast spațiu minat. Eminescu pare să fi fost (și continuă să fie) singur pe lume, un soi de Adam de laborator, surprins chiar în clipa de dinaintea prinderii în șuruburi a Evei. De jos, de pe pământ, pierdut în mulțimea de trecători și de gură-cască, adevăratul Eminescu privește prin ochii românilor truda zidarilor de nimic și, ca odinioară, zâmbește în colțul gurii.

EXILAT DIN CAPITALĂ

Eminescu în „Iași nesuferiți”

La 31 martie 1889, un ins care răspundea la numele Mihail Chintescu a ținut la Ateneu conferința intitulată *Încercări asupra poetului Eminescu*. Cu această ocazie, personajul a afirmat, între altele:

„El fu silit să cerșească o slujbă și, poate cu multă greutate, dobândi postul de sub-bibliotecar de la Iași remunerat cu 150 lei pe lună” (subl. ns.).

Neadevărul este flagrant și vom demonstra acest lucru.

Din păcate, mai sus numitul nu constituie decât parțial o excepție. Când invocă „protecția” pe care Maiorescu i-ar fi acordat-o cu paternă grijă lui Eminescu, cei mai mulți istorici literari folosesc drept argument faptul că acesta l-ar fi sprijinit financiar și i-ar fi găsit un loc de muncă, în 1884. În cor, domniile lor vorbesc de funcția de subbibliotecar pe care Eminescu ar fi deținut-o la Iași, grație intervenției lui Maiorescu. Din păcate, greșesc și ne place să credem că, în cele mai multe cazuri, de vină este insuficiența sau incorecta informare, nu reaua-credință.

Dacă derulăm „filmul” faptelor de la început, din zilele în care Eminescu încă mai era prizonierul lui Obertseiner, observăm că momentul numirii, orașul și postul pe care l-ar fi ocupat Eminescu din toamna lui 1884 erau precizate de Maiorescu cu opt luni înainte. Primă dovadă, el își anunță sora încă de la 23 ianuarie 1884:

„Prin Mai sau Iunie – întoarcerea în Patrie, dar încă nu între oameni, ci la țară – sau la Solești la Rosetti, sau la Țibănești la Carp. Apoi, la toamnă, în serviciu de bibliotecar în Iași” (subl. ns.)

Două-trei săptămâni mai târziu (10 februarie), magistrul îi dă asigurări similare lui Eminescu însuși, aflat atunci la Döbling:

„După aceasta, așa dar pe la August, în urma intervenirii Reginei, care îți poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcție care să-ți convie, d.e. ca Bibliotecar al Universității Iași. De aici înțelegi, că despre vre o îngrijire pentru existența D-tale materială în viitor nu poate fi vorba.”

Ciudată siguranță de sine! Magistrul nu făcea parte din guvern, iar Eminescu nu era amintirea cea mai dulce a liberalilor (care-l târâseră într-un proces penal chiar și înainte ca acesta să-și înceapă seria rechizitoriilor de presă împotriva politicii și afacerilor lor murdare). Cu toate acestea, Maiorescu se pronunță cu neașteptată fermitate și exactitate. Și, mai ciudat, vorbele lui se vor adevăra.

Referitor la locul în care *trebuia să stea* Eminescu, după întoarcerea de la Döbling, s-a văzut că, inițial, moșiile lui Carp și Rosetti erau socotite ideale, pentru că acolo Eminescu nu se afla „între oameni”. De acolo, *trebuia să meargă la Iași*. Intenția de a-l ține cât mai departe de București este incontestabilă și nejustificată credibil de galeria Maiorescului. Șederea în Capitală, oraș mare și pestriț, genera pericolul ca Eminescu să fie găzduit de altă gazetă, asigurându-și, astfel, pâinea și continuând să își exprime opiniile.

La 6 aprilie 1884, Maiorescu notează: „Acum azi, **întâi să determin pe Eminescu să plece la Iași și să-l însoțesc la gară**. Apoi, de mâine încolo, [este] posibilă liniștea sărbătorilor.” Nu știm ce soi de argument a folosit Maiorescu pentru a-l determina pe Eminescu să plece din București către „Iașii nesuferiți”, pe care bucuros îi părăsise în 1877 și a cărui evoluție economică avea să o prezinte, doi ani mai târziu, în *Timpul* (Cestiunea izraelită, III, 13 iunie 1879):

„La 1849 erau în Moldova încă 10695 de familii de negustori și meseriași pământeni ortodocși, iar în Iași erau 33 de corporații de comercianți și industriași pământeni ortodocși cu 1661 de patroni și calfe. După comunicările obținute prin actual[ul] d. primar al orașului Iași, în acest oraș erau:

în 1866, patentabili români 613, izraeliți 2909;

în 1877, patentabili români 486, izraeliți 2326;

în 1866, patentabili ambulanți români 187, izraeliți 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iași, ca și în alte orașe ale Moldovei comerțul și industria sunt concentrate în mâinile izraeliților.”

Au fost Iașii aleși în urma unor... tratative, constituind varianta de compromis, între Solești/Tîbănești și Capitală? Cert este doar faptul că Eminescu va sta pretutindeni împotriva voinței lui, într-un adevărat climat de domiciliu forțat.

De ce Iași? Pentru că acolo existau oamenii docili și în mare măsură naivi. Bine preparați mental în acest scop, ei aveau să îl țină pe Eminescu sub control din convingere și, totodată, să îl informeze permanent pe magistrul asupra evoluției situației. Ideea că s-a acționat așa din grijă pentru soarta „bolnavului” nu rezistă, întrucât revenirea la Iași nu i-a adus absolut nimic bun lui Eminescu. Dacă s-ar fi dorit cu adevărat liniștea lui, i s-ar fi dat din timp un meritat post rezonabil și i s-ar fi pus la dispoziție manuscrisele și biblioteca. Cum nu s-a procedat așa nici măcar atunci când Eminescu și-a călcat pe inimă, cerându-i-le personal lui Maiorescu, este limpede că la mijloc a fost un motiv temeinic – altul, oricum, decât dorința de a-i menaja sănătatea. Disperarea cu care acest aspect este ocultat de peste un veac ne obligă să căutăm cauza reală ținând cont de contextul politic și de atitudinea lui Eminescu, reamintindu-ne că ultimul poem scris în deplină libertate s-a numit *Doină*.

Pentru a nu fi iar acuzați de interpretări părtinitoare, iată ce scrie însuși I. Negruzzi, șeful revistei junimiste, despre Iașii anului 1884 („*Amintiri din «Junimea»*”):

„Maiorescu mă îndemna mult să vin în București; eu însumi cu toată neplăcerea unei părăsiri a centrului în care trăisem și lucrasem, vedeam bine că totul se centralizează la București și că **Iașul e pierdut pentru ori ce viață deosebită și neatârnată, atât politică cât și intelectuală**” (subl. ns.).

Prin urmare, Eminescu fusese cu bună-știință alungat din Capitală, pentru a fi cazat într-un oraș șters, „*pierdut*”. De altfel, în paragraful următor, Negruzzi, întărește această realitate, consemnând părerea unanimă a junimiștilor pe care-i lăsa în urmă:

„Dispărând Convorbirile care îi dădeau încă puțină strălucire, Iașul va fi mort **ca ori ce oraș de provincie**” (subl. ns.).

Pare destul de clar!

Psihologie și arta distrugerii

Una dintre atât de puținele persoane care i-au purtat lui Eminescu o grijă reală a fost Emilia, sora lui Maiorescu. După externarea de la Döbling, pe când se pare că Eminescu s-ar fi aflat undeva în Italia, ea îi scria magistrului (13 martie 1884):

„Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de probleme de viitor. (...) Cu toate acestea, există motive reale pentru îngrijorarea sa și atât timp cât acestea nu vor fi înlăturate nu se poate aștepta să se liniștească sufletește. Ar trebui să i se facă acum rost de un serviciu și totodată de un concediu de 2-3 luni. Acest lucru nu se va putea obține repede pe drumuri obișnuite, prin intervenția reginei însă în mod sigur. Mite îmi scrie adesea că regina are o simpatie deosebită pentru el” (subl. ns.).

În acel moment, poate nici nu era neapărată nevoie de intervenția reginei, pentru o numire într-un post atât de neînsemnat, deoarece relațiile politice dintre liberalii lui Brătianu și junimiștii lui Carp se „încălzeau” de la lună la lună. De altminteri, încă de la 4 octombrie 1883, Maiorescu îi scria Emiliei:

„Din umbra proiectată a figurii mele politice observ că am crescut mai mult decât bănuiam. Ar trebui să fii prea naiv, ca să primesc portofoliul ce mi se oferă. În prezent, pentru acest minister, sunt prea bun, deaceia refuz și din calcul.”

Cum spuneam, o vorbă bună din partea reginei nu putea să strice, dar nu era imperios necesară atunci. Chestiunea e că nu s-a dorit. Nici măcar nu s-a încercat.

La 7 aprilie, Emilia are surpriza să citească următoarele rânduri, venite de la frate-său, prin Chibici-Revneanu:

„Ieri am fost împreună cu Mite la regina, care s-a arătat plină de atențiune față de el. Ce folos că regina aproape n-are nici o putere, să obțină ceva de la stat.”

Automat, ne amintim rândurile de la 10 februarie ale aceluiași Maiorescu („...în urma intervenirii Reginei, care îți poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcție care să-ți convie...”). Răsucirea este spectaculoasă și nu trebuie să fii istoric literar de talie groasă, ca să vezi cu propria minte cât preț se putea pune pe cuvântul magistrului și cât de ușor își călca promisiunile.

Să credem că de vină ar fi neștiința, Maiorescu aflând abia în primăvara lui 1884 că regina „*aproape n-are nici o putere*”? Mai degrabă, magistrul uzează de această motivație jenantă pentru a-și putea explica decizia, păstrând, totodată, aparența de maxim și afectuos interes pentru „protejat”:

„Am vorbit cu Ministrul Cultelor, care în curând (în vreo zece zile, probabil) va emite un **decret de numire a lui Eminescu, numai de formă**, ca bibliotecar al Universității din Iași, cu un salariu efectiv de 285 franci lunar. Postul de bibliotecar îl ocupă acum profesorul Carajani... De bună voie nu va ceda. Te rog **comunică tuturor cunoștințelor că eu am aranjat cu ministerul în următorul mod: el, Carajani, își dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă, nu-și ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când**, fiind în concediu. Așa că de fapt tot Carajani rămâne bibliotecar și continuă să-și încaseze salariul. Salariul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi” (subl. ns.).

Citind acest dubios scenariu, în care Maiorescu, pe lângă toate celelalte, îi mai cere și să facă publică manevra lui și a ministrului, Emilia rămâne consternată și, în prima clipă, ezită să răspundă. Trei zile mai târziu, însă, își pune pe hârtie replica și, după o altă ezitare, la 11 aprilie, o expediază:

„Trebuie să-ți mărturisesc Titus, că am rămas cu totul încremenită când am citit în scrisoarea ta ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar așa ceva ar fi avut rost atâta timp cât s-a crezut Budha; azi, capul îi este cu siguranță prea limpede încât să nu-și dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influență ar putea avea asupra lui? Cea mai vătămătoare ce se poate închipui. Și noi înșine să-i spunem basmul din Iași, să facem din el un nărod ridicol și, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate? Nu, el este prea scump: atunci mai bine adevărul gol și foarte trist.

Deci, cel mai mare poet al țării – cum îl numiți – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare? Nu, asta nu o cred niciodată!

Dacă am vorbit mereu de postul de bibliotecar, este pentru că tu l-ai propus. Dacă însă, nu se putea obține, atunci întreaga propunere cădea și trebuia găsit altceva. De ce nu l-a numit regina secretarul ei particular? De ce nu i-a încredințat vreo misiune științifică oarecare, pe care s-o remunereze din casa ei particulară? Aceasta, în orice caz, i-ar fi stat în putință. O asemenea ocazie nu i se va mai oferi ei în viață! (...)

Eu încă nu sunt convinsă că el nu poate obține postul de bibliotecar, în mod serios. Caragiani să se dea la o parte. Dacă ar fi vorba de un om sărac, care prin asta ar rămâne fără pâine, atunci procedeu ar fi inadmisibil. Dar domnului Caragiani, profesor universitar și în același timp profesor la Institutele Unite, acestuia să nu i se poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotrivă, peste tot s-ar în cuviința.”

Revolta este cu atât mai întemeiată, cu cât planul lui Maiorescu îi pune pe alții în situația penibilă de a-l minți pe Eminescu în față, în vreme ce el, omul umbrelor, își păstra statutul de binefăcător. Din păcate, afară de Emilia, nimeni nu a mai judecat cazul Eminescu prin prisma atât de legitimei întrebări:

„Deci, cel mai mare poet al țării – cum îl numiți – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei particulare?”

Mai ales atunci când nu provine din sentimente profunde de dragoste sau de repect, filantropia trâmbițată la colțuri de stradă și prin jurnale devine, de fapt, afacere. Filantropul-de-ochii-lumii are apucături de tiran, trăind cu impresia că banul, obținut de el pe căi nu mereu oneste, poate cumpăra și sufletul altuia.

După șocul inițial, produs la aflarea scenariului pus la cale de fratele ei, Emilia pare să se fi împăcat cu ideea că Maiorescu nu va face nimic pentru a-l ajuta pe Eminescu. La Iași, junimiștii mai importanți au dezbătut „chestiunea” Eminescu și, cum era de așteptat, în cele din urmă a biruit punctul de vedere al magistrului:

„Eminescu a locuit până acum la Pompiliu, zilele astea va pleca la Burlă. S-a hotărât să i se trimită lunar 280 franci, adică suma pe care ar fi primit-o ca bibliotecar. (...) S-a hotărât să-i trimitem lui însuși de-aici încolo banii drept ca o remunerație lunară pentru poeziile lui, pentru vreo a doua ediție sau ceva similar. Pentru această a doua lună probabil că chestiunea va trece tot prin mâna mea” (Emilia Humpel către Maiorescu, 30 aprilie 1884).

Este limpede că Emilia se împăcase cu ideea că lipsește voința necesară pentru a-i face lui Eminescu un mic bine, atât de ușor realizabil. Probabil, și-a dat seama că se înfurie zadarnic și că, în vreme ce ea polemizează, timpul trece, iar Eminescu continuă să rămână fără serviciu. Pe un ton rece, câteva zile mai târziu (4 mai), ea îl ține pe magistrul la curent cu evoluția lucrurilor, dirijate așa cum ordonase acesta:

„Missir mi-a spus că în Iași se strâng lunar 200 fr. așa încât din București nu mai trebuiesc decât 80. Dacă va sosi mai mult, va fi pus de-o parte pentru Eminescu.

Pentru luna viitoare – 8 mai până la 8 iunie – nu este necesară nici o expediție din București. Missir tocmai mi-a dat 200 fr.; 70 au rămas din luna trecută; iar 10 fr. lipsă îi adaug eu.”

Sare în ochi proporția contribuțiilor: din București, unde se aflau liderii avuți ai *Junimii*, venea de două ori și jumătate mai puțin decât se strângea de la „filiala” ieșeană. Halal „protecție”!

Maiorescu încearcă să recapete afecțiunea surorii lui, scriindu-i la 5 mai:

*„Primul proiect cu **numirea pro-forma a lui Em. ca bibliotecar**, contra căruia te-ai pronunțat așa de hotărât, era singurul **lucru cu puțință** cu actualul ministru (este vorba de Petre S. Aurelian, înlocuit cu Gh. Chițu, la 23 iunie 1884 – n. ns.). O numire serioasă cu salariu e pentru moment nerealizabilă. Cu vremea, da.*

De ce nu face nimic Regina, de ce și de ce ?

Da, de ce !

S' a dat aceasta destul a înțelege și ei, și Regelui, și guvernului.

Tocmai că nu se poate face ceva decât atunci, când poți face singur.

Ca să-ți explic, care-s piedicile, e zadarnic.

Verbal odată despre aceasta.”

Unii autori îl căinează pe Maiorescu, încercând să ne convingă că acesta n-ar fi avut nici o putere. Simplul fapt că el putea aranja un fals precum „*numirea pro forma*”, arată că ministrul Cultelor era în relații suficient de apropiate cu bietul esthet, ajuns să fie „*miluit*” de guvernul liberal. O lună mai târziu, el, Carp și Brătianu se vor întâlni la hotelul Broft nu pentru a bea o cafea, ci pentru a pune țara la cale.

Așa cum în octombrie 1883 încercase să-și convingă sora că l-a expedit pe Eminescu la Döbling numai și numai de dragul ei, acum, Maiorescu se străduiește să scoată cât mai mult în relief pretinsa lui zbatere, pe aceeași temă:

„De altfel, l-am putut îndupleca pe ministru să-i dea o misiune oficială (gratuită) la Iași, anume de a cerceta documente (împreună cu Burlă).”

Și, într-adevăr, cu două zile în urmă, la 3 mai, directorul general din Ministerul Cultelor, Gr. Tocilescu, și mai micuțul lui subaltern I. Vlădoianu (nume pe care le vom reîntâlni curând) redactaseră adresa numărul 4219, trimisă lui Burlă (directorul liceului din Iași și „amicul” la care tocmai fusese mutat Eminescu):

„Am onoare a vă notifica că am însărcinat și pe d-l Eminescu, care se găsește în Iași, a lua parte în Comisiunea pentru inventarierea documentelor istorice găsite la Sf. Nicolae.”

Zece zile mai târziu, într-o lungă epistolă-raport către Maiorescu, dedicată exclusiv persoanei lui Eminescu, Missir scrie, între altele:

*„În fine credeam că **ocupația ce i s-a dat** îi va deștepta amorul propriu, ca să facă ceva, pentru ca să arate lumii că poate. Credeam că este necăjit de frică că lumea nu s-ar*

încrede în el și pentru a-l vindeca de o asemenea grijă, **facerea aceluiași inventar de documente** era ceva. În adevăr le-a căutat, dar a venit înapoi descurajat și **desgustat** că nu poate face nimic, că e mult de lucru, că **hârțiile nu sunt de nici o valoare**” (subl. ns.).

Așadar, în locul unei slujbe retribuite, care să-i ofere certitudinea că își poate plăti singur chiria și hrana, lui Eminescu i s-a dat o „**ocupație**” – în fapt, o muncă nu doar voluntară, ci și complet neinteresantă, orice ins alfabetizat fiind capabil să întocmească o listă cu bunurile ce i se trec pe sub nas. Eminescu a respins această muncă derizorie nu pentru că n-ar fi putut să o ducă la capăt, ci pentru că nu găsea utilă înregistrarea unor hârțoage „**de nici o valoare**”. De aceea, se poate ca oferta să fi acționat asupra „**amorului propriu**” exact invers decât gândea Missir, lipsa de importanță a documentelor ce-i fuseseră date pe mână putând fi socotită ca probă a neîncrederii în el sau chiar ca o „**ocupație**” oferită în zeflema de oamenii guvernului liberal. Multele interpretări posibile puteau să-i arunce noi lumini asupra propriului destin. Sechestrarea de la Șuțu și de la Döbling nu mai apăreau doar ca avertisment, ci ca început al sfârșitului, manevra privind tragerea lui pe linie moartă părând definitivă. Știind bine că ministrul Cultelor era Chițu, omul care încercase să-l bage la zdup, numirea devenea și mai nefirească. De aici – sau și de aici? – în gândul lui Eminescu se puteau naște alte întrebări legate de identitatea exactă a tuturor celor care, pe lângă cei evident implicați în răpirea și sechestrarea lui, se făceau răspunzători de abuzurile comise împotriva lui. El știa de mult că are dușmani foarte puternici, îndeosebi între liberali („**sunt un om urât și temut – fără nici un folos du restu**”, îi scria el Veronicăi, încă din vara anului 1882), adevărurile spuse de el în presa vremii coalizându-i pe cei vizați, împotriva lui.

Într-o asemenea viziune asupra celor petrecute la Iași în 1884, nu trebuie deloc să ne mire precizarea lui Missir, făcută în prima jumătate a lunii mai:

„*Mai deunăzi îmi spunea că el este «ein aufgegebenener Mensch» (un om sacrificat – n. ns.) și în adevăr acesta este sentimentul ce pare că-l are despre sine.*”

Și cum să fi gândit Eminescu altfel, când era limpede că forțele care îi înscenaseră totul încercau să îl mențină într-o sufocantă inactivitate? Posibil ca, în acele luni, să se fi întrebat dacă și în ce măsură vibranta lui *Doină* nu fusese cea care determinase violenta declanșare a abuzurilor comise împotriva persoanei lui fizice. Posibil să se fi gândit că Maiorescu nu o fi eliminat pe degeaba versul „*Și cum vin cu drum de fier*” (trimitere directă la bănoasa afacere, dar nu numai). Posibil să se fi întrebat dacă versurile

„Cine-au îndrăgit străinii
Mănca-i-ar inima căinii”

nu or fi provocat reacție oarbă și la Palat. La urma urmei, de unde până unde simțise Maiorescu nevoia să-l convingă de subita apreciere a reginei, gata să-l sprijine? Când știa bine că, atunci când vrei să distrugi pe cineva, tactic e să începi prin a-l elogia („*Măgulește pe cine vrei să pierzi!*”, citim în manuscrisul 2257), ce-l oprea să se-ntrebe de două ori ce atâta „simpatie” o apucase pe regină? Posibil să se fi întrebat dacă nu cumva ropotele de aplauze cu care *Doina* fost primită la *Junimea* au dat de gândit liderilor acesteia, vederile lor fiind deschise către cu totul altor perspective. Dar câte nu erau posibile?

În aceeași scrisoare a lui Missir găsim și o propunere privind modul de rezolvare a situației lui Eminescu:

*„Iubite domnule Maiorescu! Dacă nu va fi și nu va fi de chip să i se dea postul lui Caraiani (directorul Bibliotecii Centrale ieșene – n. ns.), i se poate găsi un alt post. La 1 septembrie e pusă la concurs catedra de limba română la liceu, fostă a lui Lambrior. Pentru această catedră se prezintă la concurs **junimistul nostru Filipide** (Al. Philippide – n. ns.), cel cu cronica lui Hur, și e foarte probabil că va reuși. În acest caz, se face vacant postul de subbibliotecar ocupat acum de Filipide. Aflu că e plătit cu 200 fr. pe lună și d-l Culianu i-a putea da o odaie în casele universității, și până una alta ar fi cred bine pentru Eminescu mai ales că dacă ar fi complet restabilit, ar putea să aibă lecțiuni particulare.”*

Missir îl invocă pe N. Culianu, deoarece, din punctul lui de vedere, acesta avea cel puțin două calități: era junimist și rector al Universității din Iași – post pe care, în 1874, la numirea lui Eminescu ca director al Bibliotecii, îl ocupa Ștefan Micle.

Pare evident că tânărul Filipide (la acea dată, viitorul filolog avea doar 25 de ani) era mai bine susținut decât Eminescu. Și dacă el avea prioritate, ce să mai fi vorbit de șeful lui, Caragiani, despre care Emilia opina aproape furioasă că s-ar putea lipsi de „*această sinecură*”, care era funcția de director al Bibliotecii Centrale din Iași? Ce folos că, zice Emilia, nimeni din Iași „*n-ar fi împotriva*” ca în locul lui Caragiani să fie numit Eminescu, că „*peste tot s-ar în cuviința*” această schimbare, dacă înlocuirea nu s-a dorit de către cei care o puteau determina? Maiorescu motivează menținerea lui Caragiani în post cu argumentul pueril că acesta nu ar putea fi înlocuit, întrucât „*De bună voie nu va ceda*”. Dar ce, Caragiani hotăra sau superiorii? Atunci când, ajuns ministru, suspendase cursul de Filologie comparată al lui Hașdeu (14 octombrie 1874), Maiorescu îl întrebase pe acesta dacă este sau nu de acord? De altfel, dacă s-ar fi temut

cineva cu adevărat de rezistența opusă de Caragiani, mai putea Maiorescu să-i scrie Emiliei: „*eu am aranjat cu ministerul*”?

Prin vara anului 1884, lucrurile par să se agraveze. Vlahuță, la 20 iunie, se adresează aceluiași Maiorescu:

„În tot casul – **grăbiți a’l numi undeva. Altfel ’l pierdem** – fără nădejde de întoarcere.
«Sunt grozav de demoralizat – mi-a spus de nenumărate ori cât am stat cu el, – **aș vrea s-adorm și să nu mă mai diștept. – Cum nu poate să moară omul când vrea! – Nu mă ’nduplec la acte de violență cu mine însu’mi.**» –
E nespus de sfâșietor” (subl. ns.).

Unde e, și de data aceasta, „protectorul” Maiorescu?

Curând după epistola lui Vlahuță, brusc, Emilia s-a supărat atât de rău pe fratele ei Titus, încât a încetat să-i mai scrie. Maiorescu, simțindu-se cu musca pe căciulă, nu a insistat. El a reînnotat corespondența doar după 24 septembrie, ziua în care Eminescu fusese numit, *provizoriu*, subbibliotecar. Trei zile după aceea, folosind această așa-zisă victorie, Maiorescu îi scrie soră-sii:

„...nu mi-ai mai răspuns de trei luni de zile.
Eu ți-am scris adică în luna Iunie cu rugămintea să-mi comunici planurile tale de vacanță, în speranța că ne-am putea întâlni undeva în străinătate.
La aceasta nici un răspuns din parte-ți. (Erai pesemne supărată pe mine din cauza lui Eminescu, cea mai stranie, nemotivată, nedreaptă supărare ce mi-o pot închipui).”

Referindu-se la cea de a doua jumătate a anului 1884, elogiul biograf Gh. Călinescu afirmă (vezi *Ion Creangă*):

„Aici Eminescu începuse a fi mai voios și umbla din nou prin crâșme, purtat de câțiva prieteni nechibzuți. Se îngrășase și se preumbla prin oraș și prin împrejurimi cu priviri inspirate. Frecventa «Junimea» și aștepta să fie numit subbibliotecar la Biblioteca Universității, ceea ce se întâmplă la 24 septembrie 1884, fiind de la 1 octombrie 1884 și profesor de geografie și statistică la Școala comercială. Avea deci mijloace satisfăcătoare de existență, la care se adăugau contribuțiile junimiștilor. Devenise însă avar, dintr-o temere bolnăvicioasă de viitor.”

Câteva observații:

„**Umbla din nou prin crâșme**” (subl. ns.). Formularea este tendențioasă, pentru că din ea se înțelege că Eminescu avea obiceiul de a bate cârciumile,

doar sechestrarea în ospiciu întrerupându-i temporar acest pretins viciu. Ideea că Eminescu ar fi băut peste măsură (după unii, ar fi fost chiar alcoolic!) a fost abil susținută din umbră de Maiorescu.

Istorici al căror obraz de tablă nu roșește nici când îl prinde rugina, au dovedit o miopie dusă până în pragul orbirii față de orice document, care le contrazicea teoria. În schimb, au ochit rapid și au fructificat cu exces de zel câteva cuvinte din scrisoarea prin care Harieta o informa pe Cornelia Emilian, la 10 februarie 1888, că Maiorescu l-ar fi întrebat pe doctorul Isac „*dacă s'a lăsat de băut*” Eminescu. Simpla întrebare a magistrului, reală sau nu, justificată ori ba, a fost folosită drept „probă” că Eminescu ar fi băut peste măsură. De asemenea, au fost strâmb interpretate pasaje din alte epistole, în care Harieta se plângea că fratele ei ar chetui mult, neputând să-i refuze pe cei botoșăneni care apelau la el ca să le facă cinste. Nimeni nu spune însă că niciodată Eminescu nu a tras pe cineva după el în crâșmă și că nici nu a venit vreodată acasă amețit măcar. Aspect esențial, Harieta îl socotea *risipitor*, nu *bețiv*!

În acest soi de dezinformări, frecvent, mecanismul este următorul: cineva (uneori, neidentificat) spune primul minciuna, altcineva o preia, al treilea o repetă și el, invocându-i pe amândoi, al patrulea se bazează pe cei trei dinaintea lui și tot așa, până când se creează greșita convingere că minciuna în cauză trebuie să fie adevăr, deoarece, aparent, prea sunt mulți care declară același lucru. În fapt, „bibliografia” unui neadevăr constă într-o unică prostie, cu dramatic de multe ecouri, care depun mărturie toate pentru unul și unul pentru toate celelalte.

Iuliano și Bogdan, când au scris certificatul din 6 noiembrie 1886, pe baza căruia Eminescu a fost internat la ospiciul de la Mănăstirea Neamțului, pun penibilul diagnostic:

*„alienațiune mentală cu accese acute, produse **probabil** de gome syphilitice la creier și **exacerbate prin alcoolism**”* (subl. ns.).

Cu alte cuvinte, existența gomelor este pusă sub semnul îndoielii, dar ele precis fuseseră... „*exacerbate prin alcoolism*”!

Cum spuneam, toate informațiile privind „alcoolizarea” lui Eminescu provin de la Maiorescu și de la oamenii apropiați lui. După 1932, Gh. Călinescu a devenit insul care a strâns între două coperti cele mai multe murdării spuse sau scrise despre Eminescu, închegând acest amestec cu fermecătoarea lui otravă personală. În *Viața lui Mihai Eminescu*, citim:

„Dar pe încetul țesătura fină a instinctelor morale se destrămă, și bolnavul alunecă pe povârnișul lung al înjosirilor. Bea fără măsură și, împins de un instinct erotic congenital, bântuie caféurile-chantante...”

Păcat că „divinul” s-a stins fără ca vreun fan să-l întrebe ce înțelegea prin „*instinct erotic congenital*”, scutindu-ne pe noi de întrebarea: oare, instinctul erotic călinescian, care bănuim că a existat, era căpătat prin exercițiu?

Afirmațiile lui Călinescu sunt contrazise de majoritatea autorilor:

◆ „Plecau amândoi și se înfundau pe la vreun crâșmar... Acolo nu se puneau pe băut, cum se pretindea, sau cum se crede, – căci mulți cred că aceasta ar fi ruinat sănătatea lui Eminescu și a lui Creangă...” (G. Panu).

◆ „Niciodată nu a fost vorba la Eminescu de sensibilitate și vițiu” (A. C. Cuza).

◆ „S’ a mai zis, și de unii s’ a lăsat numai a se înțelege că el era vițios, alcoolic. Este iar o părere gratuită. Timpul cât l-am cunoscut noi, n-am surprins la el vițiul acesta. L-am văzut bând la masă un pahar două de vin și tot așa la o întâlnire cu un prieten, dar atâta tot” (Petrașcu–1934).

◆ „Băutor n-a fost Eminescu. Bea numai ademenit de prietenii cu care stătea de vorbă, puțin câte puțin, și numai vinuri ușoare, curate și bune” (I. Slavici).

Și asemenea exemple mai sunt. Între ele, o importanță deosebită o are mărturia doctorului Șuțu:

„Alții au zis că el se alcooliza. Și această idee este ca și cea dintâi o supozițiune cu totul gratuită. Dacă Eminescu a abuzat de băuturi alcoolice, aceasta a făcut-o când maladia deja începuse” (subl. ns.)

Așadar, la autopsie, psihiatrul și legistul Șuțu s-a convins că Eminescu nu „se alcooliza”. Faptul că medicul l-a introdus pe „dacă”, se explică prin dorința de a evita contestarea frontală a celor ce pretindeau contrariul – între ei, numărându-se și avocatul Maiorescu. În clipa în care, urmare necropsiei, Șuțu declară că a vorbi de consum excesiv de alcool în cazul lui Eminescu constituie „o supozițiune **cu totul gratuită**”, lucrurile nu mai permit variațiuni pe această temă, întrucât se presupune că autopsierii nu au găsit nici una dintre urmele clasice, pe care alcoolul băut în cantități mari le lasă asupra organelor interne (în special, asupra ficatului).

2) „Se îngrășase”. Da, dar nu în Iași, cum s-ar putea înțelege, și nici de prea bine. Probă indubitabilă în acest sens, la 11 aprilie 1884, deci, imediat după sosirea lui Eminescu în Iași, Emilia îi scrie lui Maiorescu:

„...fizic îl găsesc foarte rău. Ai observat expresia bătrânicioasă a feței lui, și tendința tuturor liniilor feței de a se lăsa în jos? **Mi-a sărit în ochi pântecul său umflat**” (subl. ns.).

Cu toate acestea, în alt loc, Călinescu insistă asupra ideii:

„Să nu fii în stare să scrii sau să muncești, să vegezi într-o liniște fără sens, învăluită în compătimire și dispreț, acestea erau gândurile ce munceau pe poet atunci când Vlahuță veni să-l vadă, prin iunie 1884. Șederea zadarnică și trândăvia minții îl îngrășaseră în chip penibil.”

Dacă, într-adevăr, omul se poate îngrășa „în chip penibil” și din cauza trândăviei minții, să credem că, atunci când a ajuns să fie cu mult mai gras decât fusese Eminescu vreodată, „divinul” încetase să cugete? Întrebarea este în mod voit răutăcioasă, pentru a atrage atenția asupra ușurinței dușmănoase cu care criticul exagerează și găsește explicații nefondate.

Călinescu confundă în mod deliberat pe a fi în stare să muncești cu a avea un loc de muncă. Dacă Eminescu nu a lucrat un timp, explicația nu a stat în neputința lui, ci în faptul că nu a avut unde să activeze.

Emilia Humpel îi amintea cu drept cuvânt fratelui Titus, în legătură cu Eminescu:

„Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de probleme de viitor. (...) Cu toate acestea există motive reale pentru îngrijorarea sa și atât timp cât acestea nu vor fi înlăturate nu se poate aștepta să se liniștească sufletește” (13 martie 1884).

Știa și el toate astea. Tocmai asta a fost problema lui Eminescu!

3) „Frecvența «Junimea»”. Așteptăm cu interes și alte dovezi în acest sens, afară de mențiunea făcută de Missir în scrisoarea către Maiorescu (14 mai 1884): „Asară a venit la Junimea și era iar întunecat la față”. Apariția lui Eminescu la Junimea era ulterioară mai multor zile de bună dispoziție, petrecute de acesta în compania familiei Dogaru (familie în care soțul, profesorul Dogaru, era nejunimist și rudă cu unul dintre marii inamici ai lui Maiorescu, V. A. Urechia).

4) „Aștepta să fie numit subbibliotecar la Biblioteca Universității”. Dacă ar fi fost așa, Eminescu nu ar mai fi participat la concursul de la Școala Comercială (ținut cu doar 6 zile înainte numirii).

5) „Avea deci mijloace satisfăcătoare de existență, la care se adăugau contribuțiile junimiștilor. Devenise însă avar.” De unde ideea privind pretinsa avariție a lui Eminescu? De la „olimpian”, de la Maiorescu! După întoarcerea „protejatului” în Țară, magistrul observă – zice el – unele „trăsături patologice” la acesta, între care : „Zgârcenie și lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnități personale” (scrisoare către Emilia, 7 aprilie 1884). Iar Călinescu, așa cum știa să citească, știa să și copieze.

Să facem o mică socoteală: dacă Eminescu ar fi primit, simultan, 226 de lei pentru postul de profesor, 171 pentru cel de bibliotecar și dacă de la junimiști ar mai fi încasat alți 280 de lei, ar fi însemnat că venitul lui lunar trebuia să fi fost de 677 de lei (mai mult decât dublul salariului lui Caragiani)! Era posibil așa ceva? Mă îndoiesc. În noiembrie 1877, V. Pogor îi scria lui Maiorescu, opinând că intenția de a le asigura câte un salariu de 300 de lei era irealizabilă („Am răs mult de chimera ce urmărești în privința celor 600 de franci ai lui Slavici și Eminescu”); • în 1885, șeful de diviziune din minister avea leafă 600 de lei, iar șeful de cabinet, 500 lei (cât un comisar-director din poliția Capitalei și cât prefectul de poliție din Iași); • magistrul notează că zestrea fiicei lui, Livia, era de 10.000 de franci – deci, ceva mai mult decât venitul pe care l-ar fi avut Eminescu, în condițiile în care Călinescu ar fi spus adevărul.

În realitate, cei 280 de lei strânși de la junimiști au ajuns la Eminescu doar până în luna septembrie, când acesta a devenit salariat la Stat. În legătură cu restul banilor, vom încerca să vedem, într-un alt capitol, cam cum au stat lucrurile. Până atunci, notăm o altă invenție călinesciană, lansată, de astă dată, prin paginile monografiei *Viața lui Mihai Eminescu*. „Divinul” susține că, după ce lui Eminescu i s-a întremat piciorul fracturat, „a fost dus de prieteni într-o nouă locuință, plătită din contribuțiile lor, o odăiță la etajul al III-lea din casele Lepădatu de pe str. Lăpușneanu, simplă ca toate celelalte prin care își purtase osânda (gura păcătosului adevăr grăiește! – n. ns.). Se mai vorbește iarăși de o mansardă a caselor Iby-Succesori, unde avea ca vecină pe o bătrână pianistă engleză, ce făcea să răsunе podul de ruladele ei sentimentale.”

Prin urmare, nu se știe exact unde a fost transportat, dar se cunoaște cu precizie nu numai că, în acest scop, s-ar fi făcut o chetă ad-hoc, ci și cine ar fi participat la ea? Pretinsa contribuție are drept unic suport o frază dintr-un text semnat de o anume Maria Gavrilescu (rudă cu „doctorandul care îl căuta”):

„La ieșirea lui din spital prietenii îl duseră la noua lui locuință: o odăiță în ogradă la etajul al III-lea din casele Lepădatu, str. Lăpușneanu, locuință pe care tustrei (Pompiliu, Burlă și Humpel – n. ns.) o plăteau lunar, precum și întreținerea, după mărturisirea însăși a poetului.”

Nu știm când ar fi declarat Eminescu așa ceva și în fața cui, dar afirmația surprinde. Pe de o parte, lipsește orice probă în acest sens. Pe de altă parte, Missir afirmă că Eminescu ar fi avut la 13 mai 1884 „*cel puțin 1.500 fr. asupra sa*”. Dacă era avar, cum zice Călinescu, înseamnă că nu cheltuise decât foarte puțin din acești bani – căroră, din octombrie, li se alăturaseră, nu-i așa?, salariile primite de la Școala Comercială și de la Bibliotecă. Chiar crede cineva că, știut fiind acest lucru, cei trei junimiști și-ar fi rupt de la gură doar ca să-și păstreze Eminescu paralele de care, pasămite, nu-i venea să se dezlipească? De altfel, Missir chiar sugerează:

„Acum eu deși strâng înainte, nu știu dacă este de vrun folos să-i dăm acum acești bani și cei ce se vor mai strânge, sau dacă nu ar fi mai bine să-i dăm pe urmă în timpul vacanțelor sau și mai târziu, când ar fi nevoie.”

Așa cum simplul fapt că banii se strângeau nu reprezenta o garanție că ei ajungeau la Eminescu, nici această declarație stingheră nu spune, musai, adevărul. Călinescu folosește informația Mariei Gavrilescu doar pentru că se înscrie scenariului lui. Căci, întreb din nou: omul sărac este avar?

Dar nu toată lumea îl zugrăvește pe Eminescu în culori atât de sumbre. Nu toți se tem atât de mult pentru sufletul lui și nu toți îl văd la fel de fragil și de singuratic. Pentru comparație, vom folosi mai multe relatări ale aceluiași eveniment.

Gh. Călinescu:

„La banchetul de la hotelul «Traian», cu prilejul centenarului morții lui Horia (21 oct. 1784–1884, dar amintirea ori serbarea însăși se bizuie pe o eroare, căci Horia a murit la 28 februarie 1785), la care luară parte și cei doi tovarăși, după cuvântări entuziaste și închinări de pahare în sănătatea tuturor bunilor români, și îndeosebi a celor de peste munți, în toiul petrecerii, când capetele erau mai înfierbântate, mătahălosul fost diacon se urcă pe masă și ținu cu glas tare și apăsător această muștrare : «D-apoi bine, domnilor, s-a băut în sănătatea cutăruia... și cutăruia... Să-mi dați voie să amintesc că numai în sănătatea aceluia care a făcut poezia [și cită o cunoscută compunere în stil popular] nu s-a băut. Beau deci în sănătatea lui Mihai Eminescu.» Aplauze și urale furtunoase zguduiră deodată sala, și toți începură să strige : «Trăiască Eminescu ! Eminescu... Eminescu să vorbească.» Dar Eminescu, nepăsător, ca și când ar fi asistat la un spectacol străin, îndepărtat, încreți de câteva ori fruntea într-un zâmbet silnic și rămase placid, cu privirea pironită în farfurie. În cele din urmă se ridică și, în ovațiile celor de față (subl. ns.), bău pentru țărănimea românească.”

Relatarea lui Călinescu are drept temei documentar rândurile scrise de un anume Gh. Popa Radul (pe care, în Bibliografia monografiei lui, „divinul” îl botează Rădoi):

„Acum era pe la sfârșitul banchetului, și mesenilor li se cam suise nectarul la cap; de-o dată văd pe cine-va că se suie în picioare pe masă. Era mult regretatul Ion Creangă, care începuse să strige în gura mare, cu aerul lui obicinuit comic, cam ast-fel: «D-apoi bine Domnilor, s-a băut în sănătatea cutăruia.... și cutăruia..... Să-mi dați voie să vă amintesc, că numai în sănătatea aceluia care a făcut poesia <De la Nistru pân' la Tisa, tot Românul plânsu-mi-s-a etc.>, nu s-a băut. Beau deci în sănătatea lui Mihai Eminescu.» Ei bine, ca și cum un curent electric ar fi trecut prin vinele fie-căruia, cu toții la o laltă, am început să strigăm: Trăiască Eminescu ! Eminescu..... Eminescu să vorbiască Eminescu. Nemuritorul poet pare că nici nu auzea, nici nu vedea ce se petrece în jurul lui, atât era de indiferent la entuziasmul conmesenilor lui. Numai din când în când zâmbea câte puțin, încrețindu-și fruntea cea lată, dar fără să vorbească un cuvânt; era trist, melancolic. După ce ne scularăm cu toții de la masă pentru a ne duce pe acasă, văzui un grup de domni pe terasa hotelului; mă apropiai de acel grup și văd la mijloc Creangă, care spunea de Eminescu, că nu-i pare de loc sănătos, și că încă atât de abătut ca astă seară nici o-dată nu l-a văzut.”

Atacul împotriva lui Creangă, care acum toastează pentru Eminescu, acum îi atenționează pe ceilalți că, pasămite, „nu-i pare de loc sănătos” este mizerabil și calculat. Creangă nu a fost ales la întâmplare, veninosul „memorialist” știind bine că publicul are încredere în spusele singurului prieten ieșean al lui Eminescu. Viperele pot fi mortale, dar, din fericire, nu sunt și inteligente. Chiar dacă am presupune că scena descrisă ar fi avut loc, prima întrebare pe care și-ar pune-o oricine ar fi: cum se face că, dintre toți cei 150 de participanți, numai lui Creangă i s-ar fi părut că Eminescu n-ar fi *sănătos* și, mai mult, tocmai el, atât de discret în privința lui „bădia Mihai”, a și declarat în gura mare așa ceva? Dacă Popa Radul nu privea lumea prin fundul sticlelor golite, dacă era de bună-credință, dacă participase la banchet și dacă îl percepușe pe Eminescu altfel decât Creangă (el îl prezintă ca fiind „trist, melancolic”, nu *nesănătos*), de ce nu a contestat părerea lui Creangă (părere pe care, în treacăt fie spus, numai el pretinde că ar fi auzit-o și pe care a făcut-o publică la un deceniu după ce Creangă răposase)? Când un om ajunge să dea mai multă crezare spuselor cuiva decât percepțiilor lui nemijlocite, o fi bine, o fi rău?

Părerile consemnate la acea dată despre sănătatea lui Eminescu sunt diametral opuse neadevărului din insinuantul text semnat de Popa Radul. De pildă, la 30 august, Missir îi scrie lui Maiorescu:

„Reîntorcându-mă în Iași... l-am găsit pe Eminescu mai bine decât l-am lăsat. E mai vesel, vorbește și râde mai mult, adecă spune în formă veselă ceea ce înainte tăcea cu resignație și ceea ce-l roade încă la inimă: starea în care se află și viitorul său.”

Nici o consemnare ulterioară nu atestă că starea lui Eminescu s-ar fi schimbat. Scrisoarea către Chibici, pusă de Eminescu la poștă chiar în preziua serbării, nu conține nici un element din care să deducem că acesta ar fi fost furat de melancolie. Dimpotrivă, ne arată că, deși postul de profesor de geografie și statistică îl obliga la un efort suplimentar, faptul nu îl demoraliza. În plus, prin această epistolă, Eminescu testează terenul în vederea tentativei de a-și recupera manuscrisele.

Evenimentul descris a avut loc la un an și ceva după dezvelirea Statuii lui Ștefan cel Mare la Iași, când Eminescu citise junimiștilor *Doina*, poezie care pare să fi fost pentru el o adevărată condamnare la eliminare din viața publică și, nu peste multă vreme, chiar la lichidare fizică. Gh. Popa Radul a relatat totul din memorie, la 16 ani după petrecerea faptelor, dar asta nu l-a oprit pe Călinescu să ia de bun tot ce pusese pe hârtie. Istoricul și marele anonim de care se slujește dau de înțeles că toastul lui Creangă și uralele care i-au urmat ar fi fost provocate de băutură, *capetele înfierbântate* fiind capabile de tot felul de minuni.

Din fericire, Popa Radul și Călinescu nu sunt singurele izvoare. Unul dintre cei prezenți la serbarea în discuție a fost A. C. Cuza. Cităm dintr-unul dintre manuscrisele lui Cuza, aflate în Biblioteca Academiei:

„D. Popa Radul ne spune că la aclamațiile comesenilor Eminescu a rămas indiferent: **«numai din când în când zâmbea câte puțin, încrețindu-și fruntea cea lată, dar fără să vorbească un cuvânt; era trist, melancolic»**

Pot spune – și memoria nu mă înșeală – că nu e tocmai așa. După toastul lui Creangă, poetul, rezervat cum era a rezistat într-adevăr fără să voiască a răspunde dar în urmă a mai venit și Gheorghe Negruzzi, unul din fiii lui Costache Negruzzi închinând pentru poezii români, și **încă o dată pentru Mihai Eminescu**, și atunci la aclamațiile repetate ale celor de față Eminescu s-a rădicat sau mai bine zis a fost rădicat de noi, cari doream să-l auzim și a rostit cu tonul său profund melancolic, în adevăr, care-i era particular, cam aceste cuvinte, al căror text va fi fost altul dar, al căror înțeles îl garantez:

«S-a vorbit de toți și numai de mulțimea cea mare, obijduită și harnică a acelor cari poartă toate sarcinile și toată munca nu s-a vorbit. Rădic, așadar, paharul meu în sănătatea țărânilor române.»

Acest toast al poetului, *rostit cu evlavie adâncă, a produs o impresie covârșitoare*, mărturisesc – după impresia ce mi-a rămas – *nu lipsită de oarecare durere*. Era nota cea

profund serioasă, sentimentală pe care poetul o introdusese în mijlocul entuziasmului obștesc zgometos.

*La sfârșit, pe la ora 1 noaptea – s-a cântat încă **că e patria română** – banchetul lui Horia sfârșindu-se cu același avânt înălțător, care însuflețise întreaga serbare...*” (subl. ns.).

A fi *nepăsător* sau *apatic* (Gh. Călinescu) este una, a fi *rezervat* (A. C. Cuza) este alta (în anumite accepțiuni, chiar cu totul altceva). De pildă, un diplomat autentic este mereu rezervat, fără a fi vreodată nepăsător sau apatic.

Referitor la același eveniment, A. C. Cuza mai notează:

„Serbarea lui Horea s-a ținut în adevăr duminică 21 octombrie 1884 și a avut un strălucit succes. La ora 6 p.m. un important cortegiu compus din mai multe mii de oameni a pornit de la Universitate, în frunte cu comitetul organizator, cu studențimea, cu muzica Regimentului XIII, cu purtători de facke mergând la statuia lui Ștefan cel Mare, unde s-au ținut mai multe cuvântări și trecând apoi la Monumentul din grădina Barnovski, unde a comemorat amintirea voievodului martir Grigore Ghica. După aceste manifestări, cortegiul s-a dus la sala festivă de la hotelul Traian, oferită gratuit de proprietarul binecunoscut și fost primar al Iașului, Scarlat Pastia, unde avea să aibă loc banchetul. La banchet – la care am putut lua parte și eu ca și la întreaga manifestație să zicem «incognito», îmbrăcat civil căci îmi făceam serviciul militar – au asistat între alții: Mihail Eminescu, Ion Creangă, Miron Pompiliu, Gh. Negruzzi, Gh. Panu, A. D. Holban, Th. Speranța, Gavril Muzicescu. S-au ținut, firește, mai multe tuasturi între care tuasturile lui Ion Creangă și al lui Gh. Negruzzi pentru Eminescu, căruia i s-a făcut o strălucită ovație. Poetul, profund emoționat, a răspuns zicând: «Să ridicăm paharul pentru acei pe umerii cărora apasă toată greutatea neamului nostru, pururi obijduiți: pentru țărâtimea românească» Cu entuziaste strângeri [de mâini] și aplauze nesfârșite marele poet a fost aclamat, îmbrățișându-l cu lacrimi în ochi bunul său prieten Ion Creangă. Au urmat cântecele însuflețite ale tuturor: Deșteaptă-te Române. Cântecele lui Horia. Patria Românească (subl. ns.).

Ba, nu, nu, măr frăgioare

Pentru că Românul are

Patria mai mare...

La această sărbătoare cu adevărat naționalistă a intervenit și un mic incident – să zicem «diplomatic» – cuprinzând o idee mare ce era să se readeverească mai în urmă. La banchet a asistat și cunoscutul reprezentant al mării boierimi moldovene, N. Rossetti-Roznoveanu, din casele căruia numai cu 18 ani mai în urmă pornise mișcarea separatistă de la 3 martie 1866, instigată de Ruși. Luând cuvântul, Roznoveanu a cetit o scrisoare de scuze, că nu a putut să asiste, a Prințului Emanuel Conaki-Vogorides.”

Între un Creangă care ar face declarații șocante pe terasa hotelului, unde și-ar bârfi prietenul, afirmând că „nu-i pare de loc sănătos”, și celălalt Creangă,

care îl îmbrățișează pe Eminescu „*cu lacrimi în ochi*”, după ce acesta toastase pentru țărani, este distanță ca de la cer la pământ.

De ce i-am acorda – în această privință – mai mult credit lui A. C. Cuza, decât lui Popa Radul? O parte a motivelor pentru care avem mari suspiciuni în ceea ce privește exactitatea spuselor celui din urmă am arătat-o mai sus. Lor li se adaugă felul partinic în care a fost tratat fondul A. C. Cuza, existent la Biblioteca Academiei Române. Mulți l-au parcurs și s-au folosit de el, puțini au recunoscut asta. Chiar presupunând că A. C. Cuza ar spune baliverne, paginile lui *există* și dacă specialiștii fac abstracție de ele fără să demonstreze înainte că nu avem motive să le luăm în serios, nu reușesc decât să nască suspiciunea că ar conține adevăruri care nu convin celor ce pot înlesni sau bloca accesul la documente (și, poate, chiar așa este!). Invențiile lui V. Russu-Șirianu, temelii debile pe care s-au zidit multe cărți, ne-au părut suspecte de când le-am parcurs prima oară, dar, până în clipa în care am reușit să demonstrăm cu probe indubitabile că tot ceea ce scrie acesta despre Eminescu este minciună, nu ne-am putut prefăca că n-am auzit de el. De aceea, cu oricâtă prudență ar trebui preluat, A. C. Cuza *trebuie* să fie inclus în bibliografia oficializată (și asta, cu atât mai mult cu cât atâtor bezmetici le-au fost publicate cărți, broșuri sau șiruri de articole de ziar).

În relatări făcute la cald prin presa vremii, numele lui Eminescu este trecut în rând cu altor persoane care au toastat sau au ținut mici discursuri, în mod distinct fiind precizat numai atât (*Noua revistă*, 30 octombrie 1884):

„*La tuastul d-lui Gh. Negruzzi, rădicat pentru poezii români în genere și 'n special pentru D. Eminescu, asistența făcu o strălucită ovatiune distinsului poet.*”

Să revenim la portretul făcut lui Eminescu, de Gh. Popa Radul, întrucât el ne interesează în mod deosebit. Deci, Eminescu era *melancolic*... Trebuia, cumva, să fie de o veselie debordantă? Pentru a putea răspunde, să încercăm să refacem, succint, firul celor petrecute, folosindu-ne de prezentarea din *Noua revistă* (unde găsim cam aceleași informații ca și în manuscrisul lui A. C. Cuza).

„*Duminică [21 octombrie 1884], la 2 oare p. m. spacioasa sală a Universității nu mai putea cuprinde numeroasa mulțime de doamne și domni ce veniseră să asculte istoria revoluțiunei lui Horia din gura simpaticului orator D. George Panu... Serbarea fiind pură istorică, D. Panu n' a părăsit în tot timpul conferinței sale, un singur moment terenul istoric pentru a se rătăci în cel politic.*”

Pe la ora 17,30, ieșenii, „*tineri și bătrâni*”, încep să se îndrepte către Universitate, loc de întâlnire, „*unde musica regimentului XIII de dorobanți intona diferite arii naționale și marșuri*”. O dată strânsă, lumea se pune în mișcare. Cortegiul face popas la statuia lui Ștefan cel Mare și în grădina de la Barnovsky, „*unde sunt așezate bustul și peatră mormântală a celui ce-a fost decapitat de Turci pentru că avusese bărbăția a protesta contra nedreptei răpiri a Bucovinei. De pe peatra mormântală din Beilic, D. Gh. Marcu declamă strofele din poesia **Un devotament familiei Humuzachi**, de A. Mureșanu*”, după care, oamenii se urnesc spre punctul final: „*Marele Hotel Trajan*”.

„Cu toată ploaia torențială ce curgea, lume multă se grăbisă a participa la retragere la care domni cel mai mare entusiasm.

Una din sălile otelului Trajan, oferită gratis de D. Scarlat Pastia, era frumos împodobită cu ghirlânzi de brad, cu stindarde tricolore, și cu portretele M. M. LL. Regele și Regina, Cuza-Vodă, Ștefan-cel-Mare, Avram Iancu, Tudor Vladimirescu, etc.

La opt oare începu banchetul în sunetul mai multor arii naționale intonate de-o bandă de lăutari.

Pe la 9 oare și jumătate, d. Pompiliu deschisă seria tuastelor printr' un tuast ridicat în memoria lui Horia. Lăutarii cântară cântecul lui Horia, pe care asistenții îl aplaudară cu multă frenesia silind pe lăutari să'l biseze.”

Din acest moment, se pare că despre Horea nu a mai venit vorba. Despre celelalte toasturi, putem citi în aceeași publicație:

„D. G. Marcu rădică un tuast pentru memoria lui Tudor Vladimirescu, după care musica cântă cânticul lui Tudor Vladimirescu

D. Al. Bădărău, printr' un discurs de multă valoare, și aplaudat mult de asistență, rădică un tuast pentru revoluția românilor din Transilvania de la 1848, bând în memoria lui Barnuș și Avram Iancu. Musica intonă marșul lui Iancu.

D. M. Pompiliu rădică un tuast în memoria fostului Domnitor Vcuza-Vodă, care simbolizează unirea...

Cu aceasta se încheiă seria tuastelor comitetului” organizator.

Au urmat diverși, între care și Eminescu. Gh. Popa Radul recunoaște că toasturile rostite în partea a doua a banchetului (care „*ținut până la ora 1 după mezul nopții*”) au fost în cinstea unora dintre contemporani (altfel, cum s-a fi închinat „*în sănătatea*” lor?). Slaba reacție a lui Eminescu l-a surprins neplăcut pe autorul nostru, care, probabil, se aștepta ca acesta, auzind toastul lui Creangă, să sară și el pe masă. Trebuia să gesticuleze ori să întoarcă urarea? Să fie atât de greu de înțeles că nu toți oamenii își doresc să fie ridicați pe brațe de ceilalți?

Și-apoi, motivul formal al mării sărbători, din timp pregătită și desfășurată în trei acte („o conferință publică în sala universității, o retragere cu facle și un banchet”), era răscoala de la 1784. Să nu ai un gust amar, când vezi cum paharele se ciocnesc vesel în cinstea lui Cutărescu și Cutărică, dar nu și în a celor fără de care nu aveai ce celebra? Poți fi foarte vesel când vezi că sacrificiul a atâtea și atâtea mii de țărani anonimi trece nebagat în seamă, înghițit de egocentrismul nemăsurat al micuțului prezent? În fond, nu răzbiseră toți, de la Ștefan cel Mare la Carol I, datorită țăranilor, care la război apărau Țara și la vreme de pace îi dădeau pâinea? Și, dacă ne gândim doar la căpetenii, oare Horea singur, fără Cloșca și fără Crișan (ori alții ca ei), ar fi avut aceiași sorti de izbândă? Dacă *nu*, de ce pe pereți nu se găseau portretele tuturor celor trei, ci doar al lui Horea? Dacă pentru Crișan și Cloșca nu se găsisse om dispus să toasteze (și teamă ne e că știm de ce!), mai poți aștepta ca participanții să se gândească la țăranii care și-au dat sângele, fără a avea pretenția ca numele lor să mai fie consemnate de cineva? Iar dacă privim lucrurile prin prisma aceasta, rămâne oare imposibil ca Eminescu să se fi ridicat și pentru a le reaminti comesenilor ce anume îi strânsese laolaltă în acea seară? Nu cumva, „*impresia covârșitoare*” produsă de toastul lui simplu s-a explicat și printr-un sentiment comun de rușine?

Ar mai fi un detaliu. Călinescu scrie că banchetul ar fi avut loc cu prilejul „centenarului morții lui Horia (21 oct. 1784–1884, dar amintirea ori serbarea însăși se bizuie pe o eroare, căci Horia a murit la 28 februarie 1785)”. Are dreptate doar în ceea ce privește ziua morții lui Horea, căci întrunirea nu avea drept scop să serbeze „centenarul morții lui Horia”, cum afirmă „divinul” și cum greșit au preluat atâția. Cităm din *Noua revistă*, publicată curând după eveniment:

„Duminică s’au implinit o sută de ani de la proclamarea revoluțiunei românilor din Transilvania sub Neculai Ursu al Floarei (subl. ns.), zis și Horia, Crișian și Cloșca (sic!). Iașul a serbat această aniversară cu mai multă strălucire de cât ori care al oraș a țarei.”

Data de 21 octombrie *stil vechi* corespunde cu 2 noiembrie *stil nou*. Să rememorăm: la 1 noiembrie *stil nou*, autoritățile au încercat să-l aresteze pe Crișan, dar tentativa a fost zădărnicită de țăranii înfuriați. În acea zi, fiind uciși un gornic și doi solgabirăi, evenimentele erau ca și pornite. Decisivă a fost însă ziua următoare, 2 noiembrie *stil nou*, când a avut loc întâlnirea de la Curechiu, în urma căreia, practic, a izbucnit răscoala: de la Curechiu, țăranii

s-au îndreptat spre Crișcior, au incendiat curțile nobililor și au ucis primele 17 persoane, după care s-au împărțit în două grupe, una pornind spre Brad, cealaltă – către Mihăileni. Răscoala se declanșase. Conform calendarului românesc vechi, era 21 octombrie 1874.

Așadar, nici „amintirea”, nici „serbarea însăși” nu „se bizuie pe o eroare”, cum ne învață Călinescu, ci pe fapte istorice certe. Eroarea îi aparține lui Călinescu, care nu a știut despre ce anume scrie.

A fost Eminescu subbibliotecar?

În lucrarea doctorului I. Nica, referitor la starea lui Eminescu în anul 1886, putem citi:

„Ameliorarea s-a dovedit însă de scurtă durată. Poetul n-a mai depus nici o activitate oficială de la jumătatea anului 1886, când nu se mai observă nimic scris de el în cataloagele sau registrele bibliotecii. Aceasta este cea din urmă funcție ocupată la Stat de către Eminescu, care, înlocuit din postul de subbibliotecar, rămăsese literalmente fără mijloace de existență” (subl. ns.).

Doctorul nostru își explică lipsa consemnărilor „în cataloage sau registre” prin ceea ce el crede a fi „dezechilibrul psihic și moral tot mai accentuat al poetului, care aluneca implacabil într-i singurătate fără sfârșit, fără speranță, în care sentimentul morții stăruie obsesiv și definitoriu”. Ion Nica scrie că Eminescu fusese „înlocuit din postul de subbibliotecar”, dar nu se întreabă nici o clipă când se produsese acest lucru și prin a cui mână. Unde este actul prin care Eminescu a fost eliberat din funcție? Oare, din noiembrie 1884, Eminescu chiar a mai funcționat, în mod oficial și legal, ca subbibliotecar la Iași? Istoriografia literară așa zice, dar, cu n-ar fi pentru prima oară când s-ar înșela?

Care sunt demersurile oficiale pe care se întemeiază părerea că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar la Iași? Iată-le, în ordine cronologică:

24 septembrie – Carol I semnează, se zice, Decretul numărul 2532;

26 septembrie – Ministerul Cultelor informează Universitatea ieșeană asupra deciziei regelui;

30 septembrie – „Monitorul Oficial” consemnează numirea, prin Înalt Decret al M. S. Regelui.

Să privim atent documentele în cauză.

MONITORUL OFICIAL

AL ROMÂNIEI

ABONAMENTUL:

PE AN, TREI LEI și ȘESPE LEI; ȘESPE LEI, pe lei

(Se face la începutul fiecărui an)

ANUNCIURILE:

LONGIA DE TREI ȘI CINCI LITRE, TREI ȘI CINCI BANI

(Convenea în a și mai departe, se în. în lei)

Publicațiile juridice se plătesc:
Fie în doi-lei și doi, și lei; mai mult de zece lei, se lei.
Orice altă sumă introdusă în lei se plătește de două ori,
cu și publicarea, după sursă.

ABONAMENTUL PENTRU STRĂINĂTATE
se face la librăriele poștale locale.

CONDICIILE DE PLĂTIRE SE REPERA

Interzicte și reținerile se plătesc:
Fie în lei, de la 10 lei; și în a și mai departe, se în. în lei.
Orice altă sumă introdusă în lei se plătește de două ori,
cu și publicarea, după sursă.

DIRECȚIUNEA: strada Brancoveanu, No. 9.

S U M A R

PARTE OFICIALE — Ministerul cultelor și instrucțiunii publice: Proiectare de decret.
Ministerul de finanțe: Proiectare de decret.

PARTE ȘEFICIALE — Deputați telegramă:
Decret — Divizia.
Anunțuri ministeriale, judiciare, administrative și particulare.

PARTE OFICIALE

București, 29 Septembrie

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUȚIUNII PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.532 din 24 Septembrie 1884, după propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice prin raportul No. 10.519, D. M. Eminescu, absolvent al facultății filosofice din Viena și fost revisor școlar, s'a numit în postul de subbibliotecar al bibliotecii centrale din Iași, în locul D-lui A. Filipide, demisionat.

MINISTERUL DE FINANȚE

Prin decretul regal cu No. 2.547, în urma recomandărilor făcute prin raport de D. ministru secretar de Stat la departamentul de finanțe, D. M. G. Stoianescu, actual inspector - financiar, se numesc sub-director al contabilității generale, și D. N. M. Stelianovici, actual inspector al taxelor de $\frac{1}{2}$ și $\frac{1}{3}$ pentru porturi, inspector de finanțe, în locul D-lui Stoianescu.

Prin decretul regal cu No. 2.548, în urma recomandărilor făcute prin raport de același D. ministru,

să treacă la monarhia austro-ungară și imperiul german person și a celor de asemenea amicale pe care le totodată guvernul cu cele-alte State.

PARTE OFICIALE

București, 29 Septembrie

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUȚIUNII PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.532 din 24 Septembrie 1884, după propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice prin raportul No. 10.519, D. M. Eminescu, absolvent al facultății filosofice din Viena și fost revisor școlar, s'a numit în postul de subbibliotecar al bibliotecii centrale din Iași, în locul D-lui A. Filipide, demisionat.

Monitorul Oficial numărul 142/30 septembrie 1884, în care este anunțată și numirea lui Eminescu în postul de subbibliotecar.

1) **Decretul regal.** Precum se vede, acest document este prezentat drept fundament al întregii numiri. Toate ar fi bune și frumoase, dacă nu ar exista un mic detaliu: **decretul cu pricina nu există.** În mod obișnuit, inexistența acestui decret ar trebui să fie suficientă pentru a proba lipsa de valoare juridică a oricărui act emis în temeiul lui.

2) **Monitorul Oficial** (numărul 142). De obicei, informațiile inserate în filele acestei publicații se bucură de întreaga noastră încredere. Textul apărut la 30 septembrie sună astfel:

„București, 29 septembrie

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Prin decretul regal cu N-o 2532 din 24 septembrie 1884, după propunerea făcută de d. ministru secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice prin raportul N-o 10519 d. M. Eminescu, absolvent al facultății filozofice din Viena, s-a numit în postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași în locul d-lui A. Filipide (Philippide după alții – n. ns.), demisionat.”

Aparent, lucrurile ar fi în regulă. Doar aparent, însă.

În „*Sumar*”, *Monitorul oficial* prezintă rândurile mai sus citate ca fiind o „*prescurtare de decret*”. După cum arată și numele, „*prescurtarea de decret*” era o prezentare mai concisă, într-un unic paragraf, a principalelor decizii cuprinse într-un decret regal *deja semnat de monarh*. În cazul lui Eminescu, însă, la data apariției Monitorului Oficial, nu se putea vorbi de o „*prescurtare de decret*”, din bunul motiv că, neexistând decretul cu semnătura regelui, nu era nimic de prescurtat. Cu alte cuvinte, ne aflăm în fața unui fals.

Pretinsul decret 2.532, din 24 septembrie 1884, prin care Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar a fost emis exact în ziua în care monarhul părăsea Țara, pentru mai bine de o lună. Înaintea plecării, Carol I iscălise un Decret autentic (numărul 2.520), care fie nu este cunoscut, fie este ocolit cu bună-știință. Iată-l:

„CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate :

Având a pleca peste hotar pentru un scurt timp,

Am decretat și decretăm ce urmează:

*Art. I. În lipsa Noastră din țară, toate lucrările administrațiunii publice cari cer întărirea regală, se vor supune aprobării consiliului de miniștri de către fiecare ministru în parte și li se vor da curs, **sub reserva sancțiunii Noastre ulterioare** (subl. ns.).*

Art. II. Numirile sau destituirile de funcționari publici, cari se vor face dupe găsierea

cu cale a consiliului Nostru de miniștri, vor fi cu titlu provisoriu până la întoarcerea Noastră (subl. ns.).

Art. III. Consiliul Nostru de miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor acestui decret.

Dat în București, la 24 Septembrie 1884”.

Semnează regele și cei 6 miniștri aflați în funcție (I. C. Brătianu, G. Chițu, D. Sturdza, G. Lecca, I. Câmpineanu și Șt. Fălcoianu).

Așadar, Guvernul putea să facă numiri, dar numai „cu tiltu provizoriu”, documentul fiind adoptat „sub reserva Sancțiunii” regelui. Altfel spus, fără decret, numirea aprobată de Consiliul de Miniștri nu avea valoare juridică decât până la întoarcerea regelui în țară (30 octombrie 1884). Pentru Maiorescu, situația nu era nouă, întrucât și în 1874 se nimerise ca regele să absenteze din Țară când Eminescu fusese desemnat bibliotecar la Iași, dar atunci decizia consemnată în jurnalul Consiliului de Miniștri preciza explicit:

„Domnul Mihail Eminescu este numit **provizoriu** în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iași, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post și **sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către Măria Sa Domnitorul**, după întoarcerea în țară.”

În 1884, însă, precizările privind provizoratul postului și posibilitatea regelui de a anula numirea nu mai sunt prinse în textul apărut în *Monitorul Oficial*, omisiunea fiind, bineînțeles, deliberată. Intenția este probată (și) de faptul că decretele sunt numerotate – lucru nepermis, deoarece, existând posibilitatea ca regele să respingă unul sau mai multe dintre ele, fie trebuia să se renunțe la numărul în cauză, fie s-ar fi prejudiciat corelarea dintre numărul decretului și data semnării lui, numere mai mari apărând ca fiind emise înaintea unora mai mici. În alte situații, între care și cazul lui Eminescu, s-a mers chiar mai departe, pe lângă numărul decretului, figurând și data emiterii lui. Or, aceasta nu putea fi precizată din cel puțin două motive: întâi, pentru că nu era cert dacă regele avea să fie sau nu de acord; în al doilea rând, chiar presupunând că ar fi confirmat numirea, era imposibil de prevăzut când anume avea să se întâmple aceasta.

Cazul lui Eminescu nu a fost unic, dar se pare că regele, atenționat din Țară că se profită de absența lui, a intervenit. Mai exact, imediat după plecarea regelui, ca aduse de viitură au apărut o serie de decrete gata numerotate. Ultimul asemenea document cu număr cert (2536) a fost publicat la 3 octombrie (e vorba de o numire în post de medic, la plasa Medgidia). Din acest moment,

MONITORUL OFICIAL

AL ROMÂNIEI

ABONAMENTUL:

PE AN, TREI-DECI și ȘASE lei; ȘASE LEI, pe lei
din care la începutul fiecărui an.

ANUNCIURILE:

LINA DE TREI-DECI LITERE, TREI-DECI BANI
din care la începutul fiecărui an.

Publicațiile judiciare se plătesc:
pentru la districte, 5 lei; mai mult de 50 lei, 10 lei.
Orice altă acte introduse în cele se plătesc deosebit,
ca și publicațiile, după mărime.

ABONAMENTUL PENTRU STRĂINĂTATE
se face la birourile poștale locale.
SCHEDELE NEFRANCAȚE SE REFUZA

Inscripțiile și reclamele se plătesc:
Prima linie, 50 c. la linie; a doua și a treia, 25 c. la linie.
Cuprinsul de text, 10 c. la linie, de la
Publicațiile periodice și anuale, de la linie.

DIRECȚIUNEA ȘI REDACȚIUNEA No. 6.

MM. L.L. Regele și Regina ad. ple-
cat ieri, 24 ale curentei, la orele 8
și 25 minute dimineața, cu un tren
special în străinătate.

SUMAR

PARTI OFICIALE — Propoziție conștientă
de ministri: Discuție.
Ministerul de Interne: Prezentare de decret.
Ministerul de război: Prezentare de decret.
Deciziuni ministeriale.
PARTI NEOFICIALE — Raport — Deputați
legislați — Discuție.
Anunțuri ministeriale, judiciare, administrative
și parastatice.

PARTI OFICIALE

București, 24 Septembrie

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI

CAROL I.

Prin grația lui Dumnezeu și voința
națională, Rege al României,
La toți de față și viitori, săvârșite:
Având a pleca peste hotar pen-
tru un scurt timp.

Am decretat și decretăm ca ur-
mător:

Art. I. În lipsa Noastră din țară
măe lucrările administrației pu-
blice cari cer întărirea regală, se
vor supune aprobării consiliului
de miniștri de către fie-care minis-
tru în parte și li se vor da cure,
sub rezerva sancțiunii Noastre ul-
time.

Art. II. Numirile sau destitui-
rile de funcționari publici, cari se
vor face după găsirea cu tale a
Consiliului Nostru de miniștri, vor
fi cu titlu provizoriu până la în-
tervenția Noastră.

Art. III. Consiliul Nostru de mi-
niștri este însărcinat cu aducerea
la îndeplinire a dispozițiilor a-
cestui decret.

Dat în București, la 24 Septem-
bre 1884.

CAROL

Președintele consiliului de miniștri și mi-
nistru de Interne, I. C. Brătianu.
Ministru al școlilor și instrucțiunii publice,
G. Chișu.
Ministru al afacerilor străine și administra-
ției publice, D. Sturdza.
Ministru al agriculturii, industriei, comerțului
și domeniilor, și administrației la județe,
I. Ciopârceanu.
Ministru de război, general St. Filăsteanu.
No. 2.520.

MINISTERUL DE INTERNE

Prin decretul regal cu No. 2.500
din 21 Septembrie 1884, după pro-
mulgarea făcută prin raport de D.
Ministru secretar de Stat la depar-
tamentul de Interne, D. George P.
Costescu este numit în funcțiunea
de polițai al orașului Ploșni din
județul Putna, în locul D-lui Alex.
Pompiciu, demisionat.

MINISTERUL DE REZERV

Prin decretul regal cu No. 2.453
din 18 Septembrie 1884, după pro-
mulgarea făcută de D. ministru se-
cretar de Stat la departamentul de
război prin raportul cu No. 16.007,
s-a primit demisiunea D-lui Mihail
D. Brătianu din funcțiunea de re-
gistrator-archivar al școlii militare
de infanterie și cavalerie, pe ziua

de 6 Septembrie 1884, numindu-se
pe aceeași zi în locul său D. Ioan
Zăbărescu, fost sergent-major în
armată, care intră în condițiile
cerute pentru a ocupa această
funcțiune.

DECIZIUNI MINISTERIALE

Prin deciziunea D-lui ministru de fi-
nanțe cu No. 82.561, D. N. Parcalabu
se numește în funcțiunea de copist la
seceria generală a județului Vaslui,
în locul D-lui N. Barbu, demisionat.

PARTI NEOFICIALE

București, 24 Septembrie

Raportul D-lui doctor I. Polici, adresat D-ului
ministru de Interne.

Discuție ministerială.

Îndeplinind misiunea cu care m'ajă
onorat și alături de mine, am asistat în ca-
litatea de delegat al guvernului român
la sesiunea V-a a congresului interna-
țional de igienă și de demografie, care
s'a ținut la Haga în timpul de la 9
(21) până la 15 (27) August 1884, și vă
sugerez respectuos, D-le ministru, o mică
dare de sevă asupra lucrurilor congre-
sului din această sesiune.

Igieniștii ca și economiștii pot să
avăa mult în Olanda, în această țară care
demonstră existența și avuția muncii
și siguranței necesitate a locuitorilor ei,
cari s'a transformat într-o grădina sănă-
tății o țară palustră, expunând la înecuri
necontenite. Curentele rîurilor cari stre-
bat Țările-Je-Jos și cari sîrăa caarterii
de comunicație pentru întinutul al
comerțului, sîră regulare într-un mod ad-
mirabil, malarie și tifoidă gigantice
opresc valorile mării de la scăderea to-
rului rîurilor, sîră pe discursul mai

Decretul 2.520, emis de rege la 24 septembrie 1884, ziua în care se spune că ar fi ieșit
și actul de numire a lui Eminescu în postul de subbibliotecar. (Marcajul ne aparține.)

lucrurile și-au reintrat în normal, numirile făcându-se legal, la propunerea ministerelor, prin jurnale ale Consiliului de Miniștri, în care se precizează „*sub rezerva sancțiunei ulterioare a M. S. Regelui*”. Un decret regal autentic reapare abia la 31 octombrie (numărul 2556).

Potrivit Legii, la revenirea în Țară, regele avea să analizeze numirile făcute în lipsa lui și să se pronunțe asupra lor. Fiecare caz confirmat de el era anunțat, separat, în *Monitorul Oficial*. Eminescu nu s-a bucurat de acordul lui Carol-Îngăduitorul, cum l-a numit de atâtea ori pe când mai scria la *Timbul*, îngăduința acestuia fiind și ea limitată. Iar dacă regele nu scrisese „*Se aprobă*” pe colțul cererii ministrului de resort, rezultă că respectiva solicitare fusese respinsă. În concluzie, din ziua întoarcerii regelui, Eminescu nu mai putea funcționa la Biblioteca din Iași decât în mod ilegal. Ar fi riscat cineva atât de mult? Ne îndoim, căci, dacă acea persoană ar fi existat, nu ar fi fost nevoie de o atât de mare întârziere.

A fost anunțul privind numirea lui Eminescu publicat cu complicitatea directorului *Monitorului Oficial*? Greu de spus. În mod normal, el tipărea asemenea texte ca urmare a unor solicitări exprese, venite din partea ministerelor, care anexau cererii lor copia decretului regal în cauză. De pildă, la 24 august 1874, Maiorescu redactează conceptul adresei 7819, prin care cere să fie publicat „*anexatul în copie jurnal al Consiliului de Miniștri nr... relativ la numirea dlui M. Eminescu...*” (subl. ns.).

Pentru ca în *Monitorul Oficial* să apară precizarea că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar „*prin decretul regal cu N-o 2532 din 24 septembrie 1884*”, fie Gh. Chițu comitea un fals, inventând „copia” unui document inexistent, fie el sau altcineva îl convingea pe directorul publicației să se prefacă a greși.

În acest context, amintindu-ne cât de exact precizase Maiorescu când, unde și la ce instituție va fi încadrat Eminescu după ° în toarcerea de la Döbling, apar semne de întrebare. A existat un plan, având câteva puncte fixe, bine determinate? Maiorescu a fost cel care a profitat de plecarea regelui sau acestuia i-a căzut bine aranjamentul magistrului? Maiorescu și Guvernul l-au mințit pe rege ori demersul lor a beneficiat de acordul Palatului? Cum plecările regelui peste hotare erau cunoscute cu mult timp înainte (mai ales în 1884, când părinții monarhului își celebrau nunta de aur) și cum Maiorescu știa care e procedura în asemenea situații, monarhul delegând temporar puterea Guvernului, este exclus ca el să fi urmat un adevărat grafic?

La ideea unei premeditări ne duce și scrisoarea magistrului către Harieta:

„Întrebarea este acum, în ce mod să trăiască vreo 4 sau 5 luni la țară, cât îi mai trebuie până se va întrema pe deplin? După acest timp ne vom îngriji noi, ca să aibă o funcțiune mai liniștită” (subl. ns.) –14 martie.

Prin urmare, cu toate că doctorul Obersteiner nu prescrisese un repaus îndelung, Maiorescu avea planificat ca Eminescu să nu capete serviciu, decât *„după acest timp”* de câteva luni – deci, tot spre sfârșitul verii și începutul toamnei. O altă epistolă, către Emilia, expediată prin Chibici, la 7 aprilie, întărește ipoteza că, odată începută, acțiunea demarată în „chestiunea” Eminescu a urmat un curs prestabilit, chiar dacă unele detalii au fost rezolvate din mers:

„...mâncarea, aerul, mișcarea, liniștea vor desăvârși în 4–6 luni cura.”

Toate acestea arată că principala persoană care a tergiversat pe cât a putut numirea lui Eminescu – într-un post anume! – a fost Maiorescu. Cât de sinceră e scrisoarea trimisă de el Emiliei, la 5 mai (*„De ce nu face nimic Regina, de ce și de ce ? Da, de ce !”*), nimeni nu știe, rămânând incert dacă, direct sau prin interpuși, magistrul chiar a dat *„destul a înțelege și ei, și Regelui, și guvernului”*. La urma urmei, ce și cum putea da *„a înțelege”*, câtă vreme nu numai regina, regele și guvernul, ci întreaga Țară primise de la el asigurări ferme că Eminescu s-ar afla sub îngrijirea maternă și exclusivă a Junimii (septembrie 1883):

„....căci nu oamenii de bine contribuiesc, ci prieteni, și numai prieteni, și îndeplinesc o datorie către o ființă iubită. În adevăr, ne-am asigurat că nimeni, oricât de mare sumă ar da, nu este îngăduit a subscrie pe listă, dacă n-a fost dintre prietenii lui Eminescu” (subl. ns.).

Pe de altă parte, perechea regală nu îl simpatiza pe Eminescu (în orice caz, nu în măsura în care afirmă Mite Kremnitz, care, pentru a crea o imagine cât mai favorabilă celui care o plătea gras, recurge și la minciună). În diverse scrisori, s-a vorbit despre pretinsa disponibilitate a reginei de a-l ajuta pe Eminescu, dar sigur este doar că această disponibilitate nu s-a materializat niciodată, deși e imposibil ca Palatul să nu fi știut nimic de adevărata soartă a acestuia. De altfel, chiar dacă nu a știut la acea vreme, trebuie să fi aflat ulterior:

„Tot numai d-nul Franck a stăruit, ca și data trecută la Mai, numai cu deosebire că

m' a pus să dau din parte' mi două petiții: una la Ministru și una către Regina" (Harieta către C. Emilian, 18 octombrie 1887).

Lipsa de reacție a reginei aruncă asupra Palatului o umbră cu atât mai puternică, cu cât ea se prezenta drept poetă. Aristocrații importați de policienii noștri spre a constitui Familia regală din România nu au avut niciodată inteligența de a a-l ajuta pe Eminescu cât timp acesta a fost în viață sau de a-i promova opera, după ce s-a stins. Sub acest aspect, nu au fost cu nimic mai înțelepți decât „tovarășii” veniți pe tancuri din Uniunea Sovietică.

Cât privește cabinetul Brătianu, să zicem că așa o fi fost, că magistrul o fi bătut șaua să priceapă iapa, dar că iapa era din lemn. Din martie 1888, însă, la putere nu se mai aflau liberalii, ci un guvern junimist. Nici atunci nu se mai putea găsi o slujbă pentru Eminescu? Ba da, dar nu s-a dorit. De exemplu, prin primăvara lui 1888, lui Slavici i s-a propus să fie „*director de studii la Asilul «Elena Doamna»*” (post pe care îl va ocupa din 1890). Slavici a refuzat numirea, dar nici măcar atunci nu s-a pus problema ca oferta să-i fie făcută lui Eminescu, deși acesta tocmai venise în Capitală. În schimb, „*protectorul*” Maiorescu i-a răpit prin înșelăciune drepturile de autor, pe care trebuia să i le achite Socec!

Dacă tragem linie și adunăm, constatăm că pe nici unul dintre palierele Puterii nu a existat minima dorință sinceră de a-l ajuta pe Eminescu. Maiorescu & Co. au fost siliți de împrejurări să facă un pic mai mult, deoarece, altfel, ar fi fost taxați drept ingrați și lipsiți de inimă.

3) Adresa Ministerului Cultelor către Biblioteca Centrală din Iași. Înregistrată sub numărul 10875/26 septembrie 1884, hârtia este semnată în *numele* ministrului, de către un director:

„Domnule Director,

*Domnul A. Filipide demisionând din postul de subbibliotecar, am onoare a vă notifica că s-a numit în locu-i prin Înaltul decret al M. S. Regelui, no. 2532 din 24 curent, domnul Mih. Eminescu, absovent al Facultății de filosofie din Viena, **fost revizor școlar** (de ce nu se invocă și calitatea de fost bibliotecar? – n. ns).*

Primiți, domnule Director, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

p. Ministru, Gr. Tocilescu

p. șef Divizie, I. Vlădoianu”

Am publicat textul integral, pentru a se vedea, pe de o parte, cât de „operativă” este această „numire” și, pe de altă parte, pentru a sublinia că nici măcar nu este semnată de Gh. Chițu, ministrul Cultelor de la acea vreme. De altminteri, ar fi fost și greu de crezut că lui Chițu nu i-ar fi înțepenit mâna, în

clipa în care cineva i-ar fi cerut să iscălească o asemenea decizie. Cât de proaste erau relațiile dintre acesta și Eminescu nu constituie o noutate, știindu-se bine că, sub un alt mandat la același minister, Chițu a fost cel care, în iulie 1877, a tras sforile pentru ca Eminescu să fie chemat în instanță, sub acuzația de furt.

În consecință, pare destul de puțin probabil ca Gh. Chițu să fi fost de acord cu numirea lui Eminescu. Documentul emis la 26 septembrie 1884 poate fi suspectat, dacă nu drept fals (ca atâtea altele, din dosarul Eminescu), atunci drept document cu valoare juridică efemeră, valabil doar până la întoarcerea monarhului din străinătate – când, nefiind validat de acesta și întărit printr-un decret regal, devenea nul. (El poate fi socotit, totuși, un fals, dacă ne gândim că aceeași persoană care l-a emis a trimis și *Monitorului Oficial* un anunț „aranjat” astfel încât să pară legal, deși face trimitere la un document inexistent.) Nu contestăm prezența în arhivele ieșene a unei adrese înregistrate sub acest număr și având conținutul mai sus citat, dar ne întrebăm dacă și cât timp ea a produs efecte juridice în mod licit.

Acestea sunt, deci, documentele „oficiale” privind numirea lui Eminescu. Două, mari și late – și acelea cu valoare juridică temporară, deoarece regele nu a confirmat niciodată numirea. De ce nu a semnat regele? Cum nu există nici o solicitare a ministrului către rege, pe care acesta să fi pus rezoluția „*se respinge*”, rămâne fără răspuns clar chiar și întrebarea dacă monarhului i-a fost sau nu cerută confirmarea în post, pentru Eminescu. Puțin plauzibilă, ipoteza că lucrurile s-ar fi derulat fără știința monarhului nu este însă absolut imposibilă.

Subțirimea dosarului conținând piesele pe baza cărora Eminescu a fost numit subbibliotecar este evidentă, din el lipsind majoritatea actelor obligatoriu cerute de Lege. Pentru o bună orientare, în loc de comentarii, să răsfoim documentele întocmite cu zece ani înainte (când Eminescu a fost numit director al aceleiași biblioteci), citând doar acele acte oficiale emise de Ministerul Cultelor în 1874 și care sunt de negăsit în 1884 . Iată-le, în ordine cronologică (sublinierile ne aparțin):

1) Maiorescu se adresează Consiliului de Miniștri (7719, concept):

„Domnilor Miniștri,

*Prin trecerea d-lui Samson Bodnărescu într-un alt post, devenind vacant postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iași, subsemnatul are onoarea a **propune** d[omni]ilor voastre numirea în arătatul post vacant a d-lui Mihail Eminescu, pentru*

care finit vă rog ca, în caz de a încuviința d[omnii]le voastre această propunere, să binevoiți a semna anexatul jumal.

Ministru instrucțiunii publice și al cultelor” (23 august).

S. Bodnărescu a părăsit postul la cererea lui Maiorescu, care îl dorea liber pentru Eminescu sau pentru Slavici. Despre această numire se face vorbire și într-o notă ministerială, din care A. Z. N. Pop prezintă fragmente, afirmând că datează din 1876: „*Mihail Eminescu, bucovinean, doctor în filosofie, a fost numit la 24 august bibliotecar la Iași în locul lui Samson Bodnărescu, bucovinean, trecut fără concurs și fără avisul consiliului profesor de pedagogie la institutul Vasile Lupu din Iași*”.

2) Jurnalul numărul 20, al Consiliului de Miniștri:

„Astăzi 23 august 1874, Consiliul Miniștrilor luând în deliberare referatul d-lui Ministru (al) Cultelor și al Instrucțiunii Publice sub nr. 7719, prin care se propune numirea d-lui M. Eminescu, doctorand în filozofie, în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iași.

În virtutea dreptului ce ni se acordă prin Înaltul Decret al Măriei Sale Domnitorului, nr.1382, de la 3 iulie expirat:

Decide:

Domnul Mihail Eminescu este numit **provizoriu** în postul de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iași, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post și **sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către Măria Sa Domnitorul**, după întoarcerea în țară.

L. Catargi, G. Gr. Cantacuzino, Al. Lahovari, T. Maiorescu”

3) Maiorescu către rectorul Universității ieșene (Ștefan Micle):

„Domnul Mihail Eminescu, cu începere de la 1 septembrie viitor, fiind numit, prin jurnalul Consiliului de Miniștri, nr. 20, în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post, subsemnatul are onoare a recomanda d-voastră pe d-nul M. Eminescu spre a-l introduce în postul ce i s-a încredințat, după ce mai întâi îl veti supune la jurământul legiuit.” (adresa 7818/24 august)

4) Ministerul Cultelor către Monitorul Oficial (adresa 7819, concept):

„Directorului Monitorului Oficial

Domnule director,

Am onoare a vă invita să binevoiți a dispune de a se publica în Monitorul Oficial **anexatul în copie jurnal al Consiliului de Miniștri nr. 20** relativ la numirea dlui M. Eminescu în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iasi.”

5) Maiorescu către Eminescu (conceptul adresei 7816):

„Domnule,

În urma propunerii făcută de subsemnatul prin referatul nr. ... [7719], Consiliul Miniștrilor prin Jurnalul nr..., încheiat în ședința de la ... [23] ale curenteii și pe baza dreptului ce-i acordă înaltul decret al Măriei Sale Domnitorul, nr. 1382 din 3 iulie expirat, **v-a numit provisoriu** în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut într-alt post și **sub reserva confirmării ulterioare a numirii dv. de către Măria Sa Domnitorul**, după întoarcerea în țară.

Comunicând d-voastră această numire, **am onoare a vă invita să intrați în atribuțiunile postului ce vi s-a încredințat la 1 septembrie viitor** [...], de când va începe onorariul cuvenit d. voastre după buget, însă **mai înainte de aceasta veți depune jurământul legiuit** în prezența d-lui rector al Universității din Iași și veți primi apoi de la predecesorele d-voastre, în vedere cu cataloagele existente, opurile ce aparțin acelei biblioteci, dota, mobilierul și cancelaria ei.”

6) Concept trimis în Minister, „La comptabilitate”:

„Domnule Coleg,

Dl. M. Eminescu fiind numit în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iasi, cu începere de la 1 septembrie viitor, de când a demisionat dl. Samson Bodnărescu, în urma trecerii sale într-alt post, **am onoare a vă comunica această dispozițiune spre știință și regula dv.”**

7) Rectorul Universității răspunde ministrului (adresa 411/31 august):

„Conform ordinului d[omniei] voastre, nr.7817, d-l Mihail Eminescu depuind jurământul cerut de lege pentru funcțiunea de bibliotecar al Bibliotecii centrale din Iassy, subsemnatul cu onoare vă înaintează exemplarul jurământului.”

Textul jurământului este următorul (vezi Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*):

„Jur în numele lui Dumnezeu și declar pe onoare și conștiința mea
Credință domnitorului românilor Carol I și Constituțiunei țarei mele
De a-mi împlini cu sînțenie datoriile ce-mi impune funcțiunea mea.

De a aplica legile și de a mă conforma legilor întru toate și pentru toți : fără pasiune, fără ură, fără favoare, fără considerațiune de persoană, fără nici un interes direct sau indirect.

Așa să-mi ajute Dumnezeu!,

Mihailu Eminescu

Jurământul de față s-a săvârșit în prezența subscrisului.

A. Iconom

Rectorele Universității de Iassy

Astăzi în treizeci august anul una mie opt sute șaptezeci și patru, jurământul de față s-a săvârșit în aula Universității de Iassy.

Rector, Ștefan Micle.”

8) Maiorescu se adresează lui Carol I (adresa 9250/3 octombrie):

„**Prea Înălțate Doamne,**

D-nul Mihail Eminescu, doctorand în filosofie, **prin jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 20 de la 23 august trecut, încheiat în virtutea dreptului ce i s-a acordat prin decretul mării voastre, nr. 1382, a fost numit în mod provizoriu în postul de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post și sub rezerva confirmării ulterioare a acestei numiri de către măria voastră.**

Subsemnatul aducând la cunoștința mării voastre această dispozițiune a Consiliului de Miniștri, vine cu cel mai profund respect a vă ruga **să binevoiți a o confirma prin semnarea anexatului proiect de Decret**” (subl. ns.).

Rezoluția regelui: „Se aprobă. Carol.”

9) Regele semnează decretul solicitat:

„**CAROL I**

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
domn al românilor.

La toți de față și viitor sănătate

Asupra raportului Ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, nr. 9250.

Am decretat și decretăm:

Art. I. D-nul Mihail Eminescu, doctorand în filozofie, care prin jurnalul Consiliului Nostru de Miniștri, nr. 20, de la 23 august trecut, **a fost numit provizoriu în funcțiunea de bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, în locul d-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post, este confirmat în zisa funcțiune** (subl. ns.).

Art. II și ultim: Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și al Cultelor este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în Sinaia, la 16 octombrie 1874

CAROL

Ministrul Instrucțiunii Publice și al Cultelor

Maiorescu

Nr. 1748”

10) Maiorescu concepe a doua adresă către Monitorului Oficial (9927 din 23 octombrie), expediind-o două zile mai târziu:

„Directorului Monitorului Oficial

Înaintînd d-voastră în copie **Decretul Domnesc nr. 1748 relativ la confirmarea d-lui Mihail Eminescu în postul de bibliotecar al bibliotecii din Iassi, am onoare a vă invita să binevoiți a dispune publicarea acelui decret în extenso în Monitorul Oficial**” (subl. ns.).

11) Maiorescu către Eminescu (adresa 9926 / 25 octombrie):

„Domnule bibliotecar,

Prin Înaltul Decret al Măriei Sale Domnitorul nr. 1748 de la 16 ale curente, **dv. fiind confirmat în postul de bibliotecar al acelei biblioteci ce vi s-a încredințat provisoriu prin Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 20 de la 23 august trecut, am onoare a comunica d-voastră această dispoziție spre știință.**

Ministru,

CAROL I, Prin grația lui Dumnezeu și voinea națională, Domn al Românilor, <i>La toți de față și viitori, sănătate;</i> Vădînd raportul ministrului Nostru secretar de Stat la departamentul justiției, No. 16,784, Am decretat și decretăm ce urmează: Art. I. D. Leonida Paciurea, doctor în drept de la facultatea din Paris, fost procuror general și director de ministru, se numește director general ministerului justiției, în locul D-lui N. I. Costacopolu, trecut în alt post. Art. II. Ministru Nostru secretar de Stat la departamentul justiției este autorizat cu executarea acestui decret. Dat în Sinaia, la 25 Octombrie 1874. CAROL. Ministru secretar de Stat la departamentul justiției, Al. Iahovari.	Prin decret cu No. 1,749, din 16 Octombrie 1874, după propunerea făcută prin raport de același D. ministru, D. G. M. Fontaninu, profesor la catedra de limba și literatura latino-română la liceul din Craiova, care prin jurnalul consiliului de miniștri No. 12, de la 29 August trecut, a fost numit provisoriu în postul de director al acelui liceu, s'a confirmat în acel post. Prin decret cu No. 1,748, din 16 Octombrie 1874, după propunerea făcută prin raport de același D. ministru, D. Mihail Eminescu, doctorand în filosofie, care prin jurnalul consiliului de miniștri No. 20, de la 23 August trecut, a fost numit provisoriu în funcțiunea de bibliotecar al bibliotecii centrale din Iași, în locul D-lui Samson Bodnărescu, trecut în alt post, s'a confirmat în dîsa funcțiune.
Prescurtarea de decret prin care se anunță numirea lui Eminescu în funcția de bibliotecar (Monitorul oficial numărul 239 din 1 noiembrie 1874)	

D-lui Mihail Eminescu, bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iassy” (subl. ns.).

12) **Monitorul Oficial** anunță confirmarea lui Eminescu în postul de bibliotecar (1 octombrie):

*„Prin decret cu No. 1,748, din 16 Octombrie 1874, după propunerea făcută prin raport de același D. ministru, D. Mihail Eminescu, doctorand în filozofie, care **prin jurnalul consiliului de miniștri No. 20, de la 23 August trecut, a fost numit provisoriu în funcțiunea de bibliotecar** al bibliotecii centrale din Iași, în locul D-lui Samson Bodnarescu, trecut în alt post, **s'a confirmat în zisa funcțiune**”* (subl. ns.).

Cele 12 documente de mai sus, reprezentând formalitățile obligatorii în 1874 spre a alcătui „dosarul” lui Eminescu, dovedesc că în 1884 s-a petrecut ceva necurat. Dacă în 1874, ministrul Maiorescu a semnat 9 (nouă) documente, iar regele un altul, în 1884, ministrul Chițu nu a iscălit nici o hârtie, iar regele, așîșderea. Diferența este ca de la cer la pământ. Faptul că la Iași au fost întocmite o serie de documente de natură să ateste că Eminescu ar fi îndeplinit muncă de subbibliotecar nu schimbă fundamentul chestiunii, fiind limpede că „numirea” a avut la bază o înșelăciune.

Vorbe, ciorne și ipocrizie

Cum spuneam, arhivele ieșene dețin câteva documente oficiale scrise de mâna lui Eminescu, din postura, ni se spune, de subbibliotecar. Simpla lor existență nu poate suplini lipsa unei autentice numiri definitive – și vom arăta de ce. De asemenea, există epistole din care s-ar putea deduce că Eminescu ar fi fost salariat al Bibliotecii. Pentru a nu fi acuzați că le ocolim, să le parcurgem.

1) Maiorescu îi scrie surorii lui (27 septembrie 1884): *„Eminescu e numit subbibliotecar, el însuși a consimțit să accepte acest post”* (subl. ns.). Când și în fața cui (sau prin ce document și-a declarat Eminescu acordul? Nu există nici o dovadă că Eminescu ar fi primit să revină în aceeași instituție, dar pe o treaptă ierarhică inferioară celei deținute cu zece ani în urmă.

2) Epistola lui Eminescu către Chibici (20 octombrie 1884):

„Cât despre onorata bibliotecă, e atât de încurcată și îngrămădită, încât ar trebui un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar.”

Chiar presupunând că Eminescu s-ar fi referit la o sarcină de serviciu, afirmația era valabilă la 20 octombrie, când numirea ca subbibliotecar, admitând că fusese decisă de Consiliul de Miniștri, era doar *provizorie*, așteptându-se *confirmarea* regelui – *confirmare care nu a mai venit*. De

asemenea, fraza de mai sus este o simplă constatare, care nu denotă dorința sau obligativitatea unei implicări directe în rezolvarea problemelor Bibliotecii.

3) Jurământul depus de Eminescu (1 octombrie 1884). Observăm că, în 1884, acesta este ulterior Decretului regal și publicării anunțului din *Monitorul Oficial*. Cu zece ani înainte, lucrurile se petrecuseră invers, întâi fiind jurământul celui propus pentru numire, apoi adresa ministerului care îl recomanda și, abia la sfârșit, Decretul lui Carol I (această ordine pare naturală, dacă ne gândim că jurământul era un soi de garanție morală, pe care regele trebuia să o aibă înainte de a-și numi în mod oficial slujbașii). De asemenea, sesizăm că, spre deosebire de numirea din 1874, când o adresă a Ministerului Cultelor anunță rectoratul Universității, și, totodată, precizează că intrarea acestuia în post se va face „după ce mai întâi îl veți supune la jurământul legiuit” (vezi adresa semnată de Maiorescu, la 24 august 1874), în 1884, această formalitate de neocolit lipsește.

4) Conceptul adresei trimise de directorul Bibliotecii către președintele Curții de apel Iași (30 noiembrie 1884):

„Între persoanele desemnate a forma juriul Curței cu Jurați din sesiunea care începe de mâine, este și dl. Petru Gârcineanu, custode la Biblioteca Centrală din Iași.

Serviciul zilnic se face numai de doi funcționari, adică de subbibliotecar și de custode. Subbibliotecarul fiind bolnav în spitalul Sf. Spiridon, unde după prescrierea doctorilor e constrâns să stea cel puțin pînă la Anul nou, serviciul Bibliotecii suferă deja din această cauză. Acum dacă ar mai lipsi și d-l P. Gârcineanu, care ține și locul subbibliotecarului, funcționarea regulată a Bibliotecii ar fi cu neputință.

Vă rog, deci, domnule Președinte, ca în interesul acestei biblioteci să binevoiți a dispensa (scoate) pe dl. P. Gârcineanu pe tot timpul cât va dura această sesiune a juraților.”

Documentul este mai puțin relevant, deoarece a fost emis înainte de întoarcerea regelui în Țară – deci, într-o perioadă în care, cu multă bunăvoință, s-ar mai putea accepta ideea că Eminescu funcționa legal, dar în mod provizoriu, ca subbibliotecar. Aspect esențial, Caragiani nu deținea informații oficiale despre Eminescu, deoarece acesta nu a solicitat concediu și, implicit, nu a probat superiorilor ierarhic starea de boală printr-un certificat medical și nu a recomandat pe cineva care să-l înlocuiască. De aceea, dacă Eminescu ar fi fost angajatul legal al Bibliotecii Centrale din Iași, am putea spune că, peste noapte, ar fi încetat să mai vină la serviciu – caz în care și-ar fi pierdut automat postul, indiferent ce relații ar fi avut. Se puteau comite falsuri și abuzuri, existau traficul de influență și altele de acest soi, dar în cadrul instituțiilor Statului Legea nu

putea fi sfidată de nimeni într-un asemenea mod. Nimeni nu putea ocupa un post „*sciut publicamente*”, fără a se prezenta zilnic la slujbă.

5) Într-o notă a atât de binevenitei lui lucrări, Gh. Ungureanu scrie:

„La 11 oct. 1884, Biblioteca din Iași trimite Ministerului statele de plată pe luna octombrie. Atât raportul, cât și statele, sunt scrise de Eminescu (f. 101-103). Personalul bibliotecii la acea dată era următorul: I. Caragiani, bibliotecar, primea bugetar 333 lei și 33 bani, M. Eminescu, subbibliotecar, primea bugetar 200 lei – în realitate pe octombrie a primit 85 lei 50 bani, avînd rețineri 110 lei, P. Gârcineanu, custode, cu 147 lei bugetar, și L. Sevescu cu 60 lei. Pe luna noiembrie Eminescu primea 171 lei. Pe decembrie statul de salar nu mai este scris de Eminescu, dar iscălește pentru primirea a 171 lei. Statul pe ianuarie 1885 nu este iscălit de Eminescu. Pe luna februarie îl iscălește. Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie sînt scrise de Eminescu. La fel și statele. Pe luna decembrie este trecut Eminescu, dar nu iscălește el.” (Vezi Eminescu în documente de familie, 1977.)

Nu contestăm realitatea celor descoperite de Gh. Ungureanu. Din păcate, însă, fericita inspirație care l-a determinat pe autor să publice facsimile din ultra-mediatizata perioadă în care Eminescu era revizor școlar l-a părăsit brusc când a venit rîndul invocatelor state de plată, scrise și/sau semnate pentru Bibliotecă. De aici, neclaritatea unor lucruri. Bunăoară, aflăm că salariul de bibliotecar era de 200 de lei (cifră care coincide cu aceea aflată de Missir direct de la predecesorul lui Eminescu, Filipide, și transmisă lui Maiorescu, încă din 13 mai 1884), dar că semna de primirea a doar 171 de lei – deci, cu mai puțin de 14,5 procente, oprite nu ni se spune pentru ce. Bănuind că 200 de lei trebuie să fi fost salariul brut, ne-am interesat și am aflat explicația modului în care, de la 200, se ajunge la 171 de lei: din salariul brut se scădeau, întâi, 10 procente (reprezentând „*rețineri afectate la fondul Casei pensiunilor – după art. 14 din legea de la 1868 și art. 3 din legea de la 1872*”, cum scria pe multe state de plată ale epocii), iar restul era impozitat cu așa-numita „*tacsă de 5%*”.

Mai puțin clară este situația din luna octombrie 1884, principala necunoscută fiind data de la care Eminescu ar fi început să fie remunerat, ca salariat al Bibliotecii (nici un document nu o precizează, așa cum ar fi fost normal). Dacă numirea lui Eminescu fusese semnată la 24 septembrie, de la ce dată putea fi acesta plătit, astfel încât, la prima leafă, să i se rețină circa 64 la sută din salariul net (57 la sută din cel brut)? În ipoteza în care ar fi intrat în pâine chiar de a doua zi, procentul este mult prea mic. Dacă, așa cum se obișnuia, numirea devenea efectivă din prima zi a lunii următoare,

adică, de la 1 octombrie, reținerea nu avea justificare decât în două ipoteze: fie i s-a reținut o jumătate din salariul net drept garanție, fie în acea lună, din 26 de zile lucrătoare, Eminescu nu trecuse pe la slujbă decât în 11 zile. În cea de-a doua variantă, ne-am întreba: de ce? În cealaltă, am vrea să știm când i-a fost returnată suma reținută și prin ce documente.

6) Adresa prin care directorul Bibliotecii solicită ministerului înlocuirea lui Eminescu. Într-o lucrare apărută în anul 2000, (*Mihai Eminescu o monografie în imagini*), este prezentată cererea „adresată de Ioan Caragiani Ministerului Cultelor și Instrucțiunii pentru înlocuirea lui Eminescu, care se îmbolnăvise din nou”. Facsimilul reprodus este insuficient de clar pentru a-l descifra în totalitate, dar principalele fraze le deslușim:

„Domnul Mihail Eminescu, subbibliotecarul acestei Biblioteci, atins *** de boala de care suferea și mai înainte, după un consult medical a fost transportat la ospițiul de alienați de la Mănăstirea Neamțu. Postul rămânând vacant și lucrările din această Biblotecă fiind multe și urgente, ca să nu suferă *** precum a suferit până acuma din cauza stării sănătății Dlui Eminescu am onoare a vă recomanda în locul Dlui Eminescu pe actualul custode al Bibliotecii, Domnul Petre Gârcineanu, absolvent al Facultății de Litere...” (Vezi Biblioteca Centrală Universitară Mihai Eminescu – Iași, secția MANUSCRISE.)

Înainte de toate, consemnăm că o recomandare asemănătoare trebuia să fie redactată de Caragiani și atunci când demisionase Filipide, dar că aceasta nu e de găsit.

Ion Caragiani (care, folosind o limbă aproape stearpă, a tradus în proză *Odyseea* și *Batrachomyomachia* – editura H. Goldner, 1876) afirmă că Biblioteca ar fi avut de suferit din cauza lui Eminescu, dar nu spune în ce constă acea suferință, care s-ar fi întins de-a lungul a mai bine de doi ani. Dacă instituția pe care o conducea ar fi avut treburi atât de „multe și de urgente” și dacă Eminescu nu le-ar fi făcut față, ar fi însemnat că, încă de la numire, șubrezenia sănătății l-ar fi împiedicat pe acesta să facă față postului. Simpla existență a traducerii *Gramaticii sanscrite* arată că (și) directorul Caragiani minte. Fără să facem speculații, amintim doar că acesta avea dublă subordonare: pe de o parte, ca junimist cuminte, trebuia să țină mereu cont de „centru” și, pe de altă parte, era dator să dea ascultare ministrului.

Cât se poate de tendențioasă, „adresa” (în fapt, o ciornă oarecare) a fost scrisă la comandă. Și iată de ce. Ca superior al lui Eminescu, Caragiani trebuie să fi conversat cu acesta, având astfel posibilitatea să constate nemijlocit care era adevărul în privința acestuia. Prin urmare, nu se poate spune că ar fi fost victima zvonurilor (așa cum s-a întâmplat cu opinia publică). Până în clipa în

care Eminescu a fost arestat, Caragiani nu s-a plâns niciodată că precaritatea sănătății acestuia ar fi cauzat probleme Bibliotecii. Se deschid două căi: 1) Caragiani minte, Eminescu fiind perfect sănătos și îndeplinindu-și conștiințios îndatoririle; 2) Caragiani are dreptate, anterioara lui lipsă de reacție datorându-se – să zicem – intervenției *Junimii*, care, din dorința de a-l proteja pe Eminescu, i-ar fi cerut să se abțină. În prima variantă, este limpede că I. Caragiani îl învinovățește pe Eminescu de fapte imaginare. În cea de-a doua ipoteză lucrurile stau la fel, deoarece dacă *Junimea* chiar ar fi fost ocrotitoarea lui Eminescu, ea l-ar fi menajat cu atât mai mult în clipele în care, „îmbolnăvindu-se”, ar fi avut mare nevoie de sprijinul ei. În plus, dacă directorul Bibliotecii și-ar fi reprimat timp de doi ani iritarea, nu și-ar fi dat în petic tocmai la sfârșit, când, scăpând de Eminescu, avea motiv de liniște (sau chiar de bucurie). Și dacă totuși ar fi făcut-o, documentul lui trebuia să aibă cel puțin dată și număr de înregistrare oficială. Nu este cazul.

Dacă „adresa” ar fi mai mult decât o fițuică veninoasă, ea trebuia să primească un răspuns. Unde este rezoluția? Cine și când a semnat-o? Ciorna cu care opinia publică este indusă în eroare nu poate ține locul documentelor oficiale care, potrivit Legii, ar fi trebuit să fie întocmite, dar pe care nimeni nu le-a găsit până acum. Iar dacă nu există, de ce am crede orbește în orice maculatură? Istoria se scrie exclusiv pe baza relatărilor membrilor unui grup de interese?

Se formează următorul lanț logic: 1) putându-se demonstra că Eminescu nu a ajuns la Mănăstirea Neamțului din cauza sănătății, este limpede că textul „adresei” conține neadevăruri; 2) o hârtie care cuprinde falsuri – și cu atât mai puțin una despre care se pretinde că ar fi oficială – nu se redactează fără un anume scop; 3) directorul Caragiani nu vădește un interes personal deosebit în această chestiune (deci, nu a acționat pur formal și din proprie inițiativă); 4) arhivarea fițuicii arată deosebită grijă a „altora” pentru informațiile pe care aceasta le conține; 5) cum aceste informații denaturează adevărul, deducem că unul dintre scopurile „adresei” în cauză a fost dezinformarea deliberată și, astfel, justificarea anumitor documente (poate și a unor evenimente) care, toate, trimit pe o pistă greșită. De pildă, o dată ce *Monitorul Oficial* informase în 1884 asupra numirii lui Eminescu, devenea obligatoriu ca acesta să fie și scos public din funcție, în 1886 – fapt care nu se făcea verbal, ci prin documente. Cu toate că are girul lui Maiorescu și deși îngroașă teoria nebuniei, primul studiu despre Eminescu (1890) nu pomeneste un cuvânt despre cei doi ani de pretinsă funcționare a lui Eminescu la Biblioteca Centrală din Iași. Faptul este

cu atât mai suspect cu cât Maiorescu nu suferea de modestie, iar episodul putea reliefa așa-numita lui *protecție*, servind și ca argument al pretensei alienări. Necazul era însă că, în epocă, dosarul de subbibliotecar al lui Eminescu putea fi lesne verificat, existând astfel și riscul apariției unor întrebări incomode – neplăcere de care istoria literară a ultimei jumătăți de veac a fost scutită, astfel încât ne-a turna pe gât toate tezele știute, fără să ne înecăm.

Și-apoi, nu se impunea oare ca înainte să afirme că postul lui Eminescu devenise vacant directorul Caragiani să aibă o *dovadă scrisă* în acest sens, venind de la medici, de la Eforia Sfântul Spiridon sau de la Poliție? O informație poate produce efecte juridice într-o instituție, fără să fie consemnată și confirmată într-un document oficial emis de personal competent, special desemnat?

7) I. Caragiani se adresează „domnului Director al Ospiciului de la Mănăstirea Neamț” (5 decembrie 1886):

„Domnule Director,

D. Eminescu, care se află în cură medicală la ospiciu pe care-l dirigeați, are a lua leafă pe luna noiembrie, ca **fost** (subl. ns.) subbibliotecar al acestei biblioteci. Însă când s-au trimis statele de prezență la minister, domnia sa n-a fost aici să iscălească, și la casierie se cere iscălitura d-sale în stat, ca statul să fie achitat. Deci vă alăturăm pe lângă aceasta statul în chestiune, rugându-vă să binevoiți a pune pe d. Eminescu să iscălească la locul respectiv și a ne înapoia statul ca să putem lua paralele.”

Nici acest document nu există însă în original, textul fiind transcris ulterior tot dintr-un „concept”, care putea fi redactat oricând, de oricine și despre care nu avem nici o garanție că, într-adevăr, ar fi fost expediat, ca act oficial. Această hârtie fără importanță juridică se leagă de cea prezentată înaintea ei, numai că, așa cum am arătat, pe solicitarea de disponibilizare a lui Eminescu, întocmită la o dată incertă, nu este pusă nici o rezoluție – deci este lipsită de efecte juridice.

În ceea ce privește statul de plată la care se face referire, ne îndoiim că el chiar a fost trimis cu poșta, la ospiciul de la Mănăstirea Neamțului. De altfel, dacă o asemenea adresă chiar ar fi existat, înseamnă că, după internarea în ospiciu, Eminescu trebuia să primească măcar o parte din salariu (nu știm din ce zi anume ar fi devenit *fost* subbibliotecar). Acești bani nu i s-au dat niciodată. Ne-am putea gândi că i-o fi oprit Caragiani sau alt nesătul, dar numai cu o condiție: statul de plată din decembrie 1886 să aibă semnătura beneficiarului. Or, Gh. Ungureanu ne asigură că ultimul document de acest fel ar fi fost semnat

de Eminescu în urmă cu un an, în noiembrie 1885.

În plus, nu reiese de nicăieri că balamucul de la Mănăstirea Neamțului ar fi avut și un director. Câtă vreme medicul venea în răstimpuri, iar administratorul era „șef”, în afara lui nefiind decât „*personal inferior*”, cui anume i-a scris Caragiani și cu ce rezultat? În sfârșit, în amintirile consemnate după moartea lui Eminescu, administratorul stabilimentului (Leon Onicescu) nu pomenește nimic despre vreo adresă de tipul celei puse în discuție. Oare, și acesta să fi fost unul dintre motivele pentru care textul lui Onicescu nu a fost dat publicității decât după trei sferturi de veac și, chiar și atunci, fără a se spune unde se află manuscrisul original?

În conceptul către „directorul” ospiciului, Caragiani se referă la Eminescu, „*ca fost* (subl. ns.) *subbibliotecar*”. De ce „*fost*”? Cine, când și de ce îl destituise? Putea Caragiani să acționeze după bunul plac? Lucru știut, cel care numește acela și demite. Cum numirea se face prin decret regal, eliberarea din funcție nu o poate hotărâ un slujbaș mărunț, altminteri, decizia regelui nemaiaivând nici o valoare. În 1976, după venirea la putere a liberalilor, Eminescu a fost disponibilizat, împreună cu alte șapte persoane, prin următorul decret (sublinierile ne aparțin):

„Carol I-iu, (...)

Asupra raportului Ministrului nostru secretar de stat la Departamentul Instrucțiunii Publice și Cultelor nr. 4802.

Am decretat și decretăm :

Art. I. Se pun în disponibilitate, cu începere de la 4 iunie 1876, revizorii școlari și anume : (...)

Dl. M. Eminescu, de la districtele Iași și Vaslui, (...)

Art. II. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instr. Publice este însărcinat cu executarea decretului de față.

Dat în București, la 3 iunie 1876”

De ce în arhive nu se găsește un document similar, privind desărcinarea din 1886? Există un singur răspuns: pentru că Eminescu nu avea din ce post să fie pus „în disponibilitate”, la acea dată fiind șomer sau, cu ori fără știința lui, ocupând postul în mod ilegal.

Să revenim asupra unui aspect: în pofida straniului certificat medical pe baza căruia a fost din nou închis în ospiciu (6 noiembrie 1886), nimeni nu a îndrăznit să pretindă că Eminescu n-ar mai fi știut pe ce lume se găsea, atunci când a fost ridicat de Poliție. Dimpotrivă, I. N. Roman ne relatează cum l-ar fi

„împrumutat” din arest, ca să traverseze împreună strada și să mănânce o friptură. Cum ieșirea dintr-o funcție nu se face pe vorbe, Caragiani lua decizii în funcție de ce băznea gura târgului sau avea nevoie de un act oficial, care să ateste că Eminescu devenise indisponibil? Unde este acest din urmă certificat? De ce nu și-a asumat nimeni riscul de a-l redacta și semna? Și unde este procesul-verbal privind arestarea și motivele care au impus-o? Unde este adresa Poliției către Parchet? Unde este solicitarea Parchetului către medicii care au emis penibilul certificat din 6 noiembrie 1886? Unde este adresa Poliției către Harieta sau către alt membru al familiei Eminovici? Unde este cererea Parchetului de punerea sub interdicție? Și întrebările pot continua.

Într-o atare conjunctură, să nu ți se pară formularea adresei lui Caragiani către directorul ospiciului cu atât mai tendențioasă și mai dubioasă, cu cât, repetăm, acesta nu primise aprobarea superiorilor pentru eliberarea lui Eminescu din funcție? Să nu te întrebi dacă fițuica lui nu avea, cumva, rolul de a da doar impresia că Eminescu chiar fusese subbilotecar? Iar faptul că I. Caragiani nu i s-a adresat direct lui Eminescu, ci unui director inexistent, să nu fie suspectat de intenția de a induce ideea că „pacientul” ar fi fost lipsit de discernământ?

Cum era perceput Caragiani de către junimiști? Sub titlul „*Bine hrănitul Caragiani*”, G. Panu scrie despre acesta:

„Dl. Caragiani, profesor de literatură elină la Universitatea din Iași, este macedonean de origină. Era pe atunci – și este încă – un tip foarte simpatic și original. Crescut în plin orient, el rezuma tradițiile și anecdotele tuturor popoarelor din peninsula balcanică și din restul imperiului turcesc, plus cunoașterea clasicilor eleni, din care își făcuse o specialitate.

De aceea era cel mai bogat anecdotist de la «Junimea». Însuși dl. Iacob Negruzzi îi recunoștea superioritatea.

Cu dl. Caragiani ședințele nu s-ar mai fi isprăvit, la fiecare pas d-sa întrerupea ca să spună o anecdotă, – o anecdotă cu un sârb, cu un bulgar, cu un grec, cu un turc, cu un țigan etc. Caragiani le istorisea cu un farmec nespus; accentul care trăda origina sa exotică dădea istorisirii sale un gust mai mult.

«Junimea» își ținea coastele de râs, iar anecdotele cam pipărate înnebuneau de plăcere pe dl. Pogor. Ca și la teatru, de multe ori noi ceream la altă ședință ca să repete o anecdotă care ne plăcuse, iar dl. Caragiani, ca un artist binevoitor, se executa. și, ca surprindere plăcută, mai adăuga încă una nouă.

Erau clasice anecdotele d-lui Caragiani. Mai ales țăganul și perjele a rămas legendară. Îmi pare rău că e greu de spus.

*De ce i se zicea lui Caragiani **Bine-hrănitul Caragiani**? Din cauza traducerilor sale din Homer. După cum în Homer, Achil este denumit **Cel iute de picior**; iar Minerva,*

Minerva cu ochi de bou, tot așa dl. Pogor, prin imitație, văzându-l într-o seară pe dl. Caragiani intrând pe ușă, plin la față, gras și gros, a strigat:

– **Iată și bine hrănitul Caragiani !**

Dl. Caragiani a dat **Convorbirilor** traduceri din Theocrit (câteva idile) din Iliada, din **Bathrahomyomachia**.

Acest simpatic junimist a ținut și o conferință, dacă nu două; dar aici s-a văzut deosebirea între un povestitor drăguț în intimitate și între un conferențiar.

Anecdotele sunt făcute ca să fie spuse în cerc intim, în dispoziții de a le asculta; spuse însă într-o sală mare cu sute de ascultători, anecdotistul fiind îmbrăcat în frac și cu mănuși albe, ele pierd tot farmecul lor.”

Dintre actele emise pentru numirea din 1874, o bună parte se regăsesc, firește, la Arhivele Statului din Capitală, în fondul Ministerului Cultelor. Cum se face că această procedură firească a fost ocolită zece ani mai târziu, astfel încât *nici o copie a documentelor care atestă numirea lui Eminescu ca subbibliotecar nu se află și în București*, în arhiva Cultelor, toate găsindu-se doar în arhiva Universității ieșene? Poți să nu te întrebi dacă explicația nu constă (și) în faptul că rectorul Universității era Nicolae Culianu, un junimist docil? Suspiciunile sunt sporite inclusiv datorită portretului pe care I. Negruzzi i-l face acestuia (1834–1915):

„Tace mult, nu scrie nimic. E totdeauna vesel și e în genere foarte tolerant. Cuvintele cele mai aspre ce le-a pronunțat vreodată și cu care își exprimă indignarea sunt: *acestea's prostii*, încet și cu blândețe rostite. Chiar când e vorba de a califica un omor, o tâlhărie, etc., Culianu zice încet: *a fost o prostie*. Pe de o parte din această cauză, pe de alta din cauza aerului său venerabil el a fost poreclit: *papa*, după unii încă din vremea când era student, după alții după invenția lui Vârgolici. Unii susțin că vorbele de indignare: *acestea's prostii*, au fost pronunțate de Culian numai de două ori, 1) când a fost arestat de Grigoriță Sturza sub cuvânt că complotează ca să ucidă Jidani, 2) când guvernul roș dădu în judecată criminală pe Eminescu, Bodnărescu, și alți amici sub acuzarea născocită de repos. Petrino că au furat cărți și manuscripte din biblioteca Universității.”

Din rândurile de mai sus, Culianu ne apare oricum, numai ca un om tare ca piatra de moară, nu. La rândul lui, directorul Bibliotecii, Ioan Caragiani, era vechi junimist. Fostul subbibliotecar, așisderea. Prin urmare, se poate spune că Eminescu nimerise într-o... familie. Cu toate acestea, nu este deloc obligatoriu ca rectorul N. Culianu sau directorul Bibliotecii să fi cunoscut adevărul despre situația juridică în care s-a găsit Eminescu.

O altă informație de natură să susțină, mai degrabă, ideea că Eminescu nu a fost angajatul legal al Bibliotecii este și faptul că, așa cum îi scrie Missir lui

Maiorescu, rectorul Universității „i-a putea da [lui Eminescu] o odaie în casele universității” (13 mai 1884) – desigur, cu condiția ca acesta să devină subbibliotecar. Nici măcar nu pare să se fi pus problema, neexistând nici o relatare care să amintească așa ceva. În schimb, știm de la Eminescu însuși că, în octombrie 1884, acesta locuia „la otel România (vechiul han al lui Bacalu), într-o hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere”.

Prudența cu care privim numirea lui Eminescu în postul de la Bibliotecă se datorează, în mare măsură, și liderilor *Junimii*. Concret, la doar trei zile după numire, Maiorescu îi scrie împăciuitor Emiliei. Din această epistolă, doar 12 cuvinte privesc situația lui Eminescu, referindu-se, strict, la acordul prin care Eminescu ar fi acceptat postul de subbibliotecar.

În *Amintiri din «Junimea»*, I. Negruzzi nu este nici el mai dispus să dea amănunte, deși în 1884 încă se afla la Iași, fiind informat cu toate cele:

„Întors în țară el [Eminescu] se așază la Iași unde după stăruințele noastre fu numit subbibliotecar pentru a avea un mic salariu din care să poată trăi. După câțva timp însă un alt acces de nebunie îl lovi și el fu condus în institutul de alienați de la Mănăstirea Neamțu.”

Cum se vede, dacă ar fi să ne luăm numai după cei invocați ca „ocrotitori” ai lui Eminescu, în perioada 1884–1886, singurul post ocupat de acesta în Iași ar fi fost acela de subbibliotecar (obținut, subliniază Negruzzi, prin „stăruințele” lor, vârfurile *Junimii*). Neadevărat! Și, cum se va vedea, nu este o omisiune accidentală, ci una planificată.

Prizonierul birocrăției stupide și prost plătite

Cum am mai spus, Gh. Ungureanu afirmă că ultima iscălitură a lui Eminescu pe statul de plată al Bibliotecii din Iași ar data din noiembrie 1885. Cu totul altceva aflăm din OPERE, volumul XVI, unde citim: „*Semnează Statul de prezență pe lunile iunie–octombrie 1886*” (pagina XL). Lucrarea *Mihai Eminescu. O monografie în imagini* (Editura *Junimea*, 2000) prezintă o variantă de mijloc: Eminescu ar fi funcționat la Bibliotecă „cu intermitențe (?), până în noiembrie 1886”. Cine are dreptate?

Documentele întocmite de Eminescu în perioada în care se zice că ar fi funcționat ca subbibliotecar sunt de trei feluri: 1) state de prezență, 2) rapoarte prin care aceste state erau trimise Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice

și 3) „*circulare*” (OPERE, volumul XVI). Fără să punem la îndoială existența lor materială, avem mari rezerve în privința conjuncturii reale în care au fost elaborate. Despre rapoarte nu pare să se cunoască mare lucru. În absența până și a transcrierii conținutului unui asemenea document, nu știm dacă „*raportul prin care se trimite Statul de prezență*” era o dare de seamă mai amplă sau o simplă adresă de două rânduri, dar socotim mai plauzibilă cea de-a doua variantă. Cât privește circularele, acestea sunt concepute după un unic și extrem de simplu model:

„*Circulară*

Domnii: ... (urmează o serie de nume – n. ns.) – sunt rugați a înapoia cărțile împrumutate de la Biblioteca Centrală.”

Semnează – *pentru bibliotecar* – Eminescu.

Pentru a înțelege cât mai bine lucrurile, iată cum ar putea arăta prezentarea sintetică a documentelor redactate de Eminescu pentru Biblioteca din Iași, după „*eclipsă*”:

1.	1884	11 octombrie	Raport + Stat
2.	1885	februarie	Raport + Stat + Circulară
3.		5 martie	Stat
4.		7 aprilie	Raport + Stat + Circulară
5.		15 mai	Raport + Stat
6.		13 iunie	Raport + Stat
7.		13 iulie	Raport
8.		18 septembrie	Raport + Stat
9.		7 octombrie	Circulară
10.		15 octombrie	Raport + Stat
11.		15 noiembrie	Raport + Stat
12.	1886	9 ianuarie	Raport
13.		13 februarie	Raport
14.		10 martie	Raport
15.		5 aprilie	Raport + Stat
16.		9 mai	Raport

Așadar, avem un număr de 13 Rapoarte, 10 State și 3 Circulare, care, însumate, alcătuiesc 26 de documente. Cum mulți afirmă că Eminescu ar fi fost angajat ca subbibliotecar al Bibliotecii din Iași vreme de 25 de luni și câteva zile (octombrie 1884 – noiembrie 1886), rezultă că acesta ar fi redactat,

în medie, cam un document pe lună. Nu este prea puțin pentru un angajat permanent? De altfel, dacă lui Eminescu îi revenea, prin fișa postului, sarcina de a scrie invocatele rapoarte și statele de plată, în arhive trebuiau să se găsească astăzi 50 asemenea documente – adică dublul numărului existent. Documentele prezente sunt concepute în numai 16 date diferite. Deci, din 25 de luni, având peste 600 de zile lucrătoare (52 săptămâni/an x 6 zile/săptămână x 2 ani = 624 zile, plus o lună pe care o socotim ca fiind alcătuită doar din zile de sărbătoare), pretinsul subbibliotecar Eminescu ar fi avut griji numai în 16 zile – care reprezintă 2,66 la sută din timpul total. Dacă mai luăm în calcul și faptul că pentru a scrie toate hârtiile în discuție nu era necesară nici măcar o jumătate de zi de lucru (adică, în jur de 0,08 la sută din totalul orelor de muncă) reiese și mai frapant cât de subțiri sunt „probele” pe care se întemeiază opinia că Eminescu ar fi fost subbibliotecar la Iași!

Deși leașa se plătea la date fixe, rapoartele sau statele mai sus invocate nu sunt redactate la date riguros respectate. Departate de fi dateate cam din aceeași zi a lunii, unele provin din prima decadă (5 aprilie), altele de la sfârșitul celei de-a doua (18 septembrie). Acest amănunt rămâne o curiozitate, care arată însă cât de puțin interesa identitatea persoanei care scria documentele ori data la care erau întocmite, esențială fiind semnătura celui răspunzător de conținutul lor.

În cazul în care raportul se trimitea o dată cu statul de plată, scrierea lor fiind o sarcină de serviciu care îi revenea lui Eminescu, pare destul de nefiresc că în foarte multe cazuri (7 din 15) acesta nu a redactat decât unul dintre cele două acte oficiale (de obicei, raportul). În 9 din cele 25 de luni de așa-zis subbibliotecariat (adică, în 36 la sută din timpul total) Eminescu nu a mai scris nici măcar o adresă conținând câteva cuvinte. Pentru perioada noiembrie 1884 – ianuarie 1885, lipsa oricărei activități s-ar explica prin internarea lui în spitalul Sfântul Spiridon. Ce acoperire s-ar mai găsi însă pentru intervalul iunie–noiembrie 1886?

Ce responsabilități concrete avea fiecare dintre cei patru salariați ai Bibliotecii? Nu se știe (sau nu se spune). Specialiștii trebuie să răspundă măcar la întrebarea: avea Eminescu obligația să întocmească documentele mai sus pomenite sau nu? Dacă *da*, n-ar trebui să atragă atenția lipsa oricărei reacții din partea „colegilor de serviciu”, siliți să îndeplinească și sarcinile lui? De asemenea, n-ar trebui să știm cu ce se ocupa Eminescu în momentele în care ni se dă de înțeles că alții munceau în locul lui și cum de această pretinsă indolență nu a fost pomenită nici de cei mai mari dușmani ai lui? Dacă *nu*, ne putem

gândi, bunăoară, că rapoartele, statele de plată și cele trei circulare despre care se vorbește atât de insistent au fost scrise de Eminescu la rugămintea unui (alt?) angajat al Bibliotecii, căruia, din motive strict personale, i-a făcut astfel un serviciu. Ca să dea curs unei asemenea solicitări, Eminescu nu trebuia să fie salariatul instituției.

O altă posibilă explicație s-ar putea să găsim într-un citat din amintirile lui I. N. Roman (1866 – 1931), menționat de I. Nica:

[pe Eminescu] „Îl văzusem ca toată lumea, pe străzile Iașilor, și-l mai văzusem în biblioteca Universității vechi (astăzi Facultatea de medicină), cetind tot timpul, la biroul lui din fund, în fața intrării, după ce servea celor 4–5 vizitatori cărțile dorite. Și mi-a făcut impresia unui om absolut normal și a unui funcționar conștiincios, care-și face slujba aproape cu plăcere. **Bibliotecarul titular**, profesorul de greacă Gârcineanu, dădea foarte rar pe la bibliotecă” (subl. ns.).

Pasajul este extrem de interesant. Biografia lui Eminescu au fructificat destulele neadevăruri scrise de I. N. Roman despre Eminescu, dar nu le-au atras atenția tocmai aceste cuvinte, care pot să lămurească multe necunoscute. Autorul afirmă că Eminescu lucra la Bibliotecă, dar nu spune în mod explicit ce funcție deținea. El îl introduce în peisaj pe Petre Gârcineanu și precizează că acesta era „*bibliotecarul titular*”, imediat după ce relatează modul amabil în care Eminescu îi „*servea*” pe cititori. Concluzia care se desprinde din aceste rânduri: Gârcineanu era cel care deținea, de fapt, postul de subbibliotecar, iar Eminescu îl suplinea.

Frazele citate atrag însă atenția în primul rând prin faptul că ele contrazic conținutul fițiucii prin care Caragiani ar fi propus ministrului Cultelor înlocuirea lui Eminescu. În vreme ce Caragiani se plânge că Biblioteca ar fi avut de suferit „*din cauza stării sănătății Dlui Eminescu*”, involuntar, I. N. Roman depune mărturie că, dimpotrivă, „bolnavul” era singurul dintre cei patru semnatari ai statului de plată care putea fi găsit în incinta instituției, în cursul zilei. Implicit, I. N. Roman arată că preținsele piedici generate bunului mers al Bibliotecii de ceea ce Caragiani numește vag *starea sănătății* lui Eminescu sunt invenții.

Gârcineanu! I. N. Roman ne readuce în atenție un nume pe care, câteva pagini mai înainte, l-am întâlnit în ancheta noastră jurnalistică scris în două ciorne (nici una devenită document oficial). În prima, adresată președintelui Curții de Apel din Iași (30 noiembrie 1884), Caragiani afirmă că Gârcineanu este *custode* al Bibliotecii și că ține „*și locul subbibliotecarului*”, internat în

spital în acel moment. Al doilea document în care apare numele Gârcineanu este conceptul de adresă prin care I. Caragiani îl recomanda „*în locul Dlui Eminescu*” pe „*Petre Gârcineanu, absolvent al Facultății de Litere*”. (Nu este exclus ca „*profesorul de greacă Gârcineanu*” să fi fost promovat de Caragiani și pentru că acesta din urmă era, zice G. Panu, „*profesor de literatură elină la Universitatea din Iași*”, specializarea lor putându-i apropia.)

Prin aceleași puține cuvinte aparent ne semnificative, I. N. Roman pune sub semnul întrebării și alte afirmații ale lui Caragiani. De pildă, pe când Eminescu avea piciorul în gips, Caragiani îl informează pe președintelui Curții de Conturi că la Bibliotecă „*Serviciul zilnic se face numai de doi funcționari, adică de subbibliotecar și de custode*” (subl. ns.). Care erau cei doi? I. N. Roman nu-l pomeneste pe Caragiani, despre care avem teme să credem că nu trecea pe la Bibliotecă decât pentru a-și ridica leafa. El scrie însă negru pe alb că Gârcineanu „*dădea foarte rar pe la bibliotecă*”, cu toate că era „*titularul*” postului de bibliotecar (de fapt, subbibliotecar). Cum Eminescu, deși nu avea o numire legală în postul de subbibliotecar, de câte ori este prezentat în clădirea Bibliotecii apare singur, niciodată în compania unui „*coleg de slujbă*”, și cum I. N. Roman afirmă că titularul postului era Gârcineanu, să înțelegem că Eminescu ținea locul acestuia, ocupat să predea limba greacă la liceu? Dacă „*bibliotecarul titular*” era Gârcineanu și dacă Eminescu nu îl suplinea pe acesta, să deducem că îndeplinea rolul de custode? Dar al patrulea funcționar al Bibliotecii, misteriosul L. Sevescu (nu Săvescu?), cu ce se ocupa, dacă, așa cum declară chiar directorul Caragiani, instituția nu avea nevoie decât de doi salariați (experiența dovedind că ajungea și o singură persoană)? Când a fost angajat acest Sevescu și în ce post? În mod curios, Gh. Ungureanu îl prezintă, adaugă că primea 60 de lei pe lună, dar nu precizează ce funcție deținea sau ce trebuia să facă pentru a obține acei bani. A fost Sevescu un paravan? A avut vreo legătură de rudenie cu Coralia Sevescu, sora mai mare a soției lui Negruzzi?

Insistăm asupra precizării lui Caragiani privind permanenta prezență în Bibliotecă a subbibliotecarului și a custodelui. I. N. Roman nu este o excepție atunci când îl prezintă pe Eminescu singur cuc în Bibliotecă, la fel povestind și M. Pompiliu. Pe de altă parte, dacă Eminescu era singurul salariat al Bibliotecii care își trecea timpul în sălile ei, cum se explică faptul că nu toate documentele banale emise în acest timp au fost scrise de el? Oficiale sau nu, aceste hârtii trebuie analizate cu mare atenție și comparate cu cele dinaintea venirii lui Eminescu la Bibliotecă, întrucât ar putea oferi surprize. Dar, desigur, pentru aceasta conținutul lor trebuie să devină public.

Potrivit schemei de organizare a Bibliotecii, instituția era condusă de un bibliotecar. În perioada care ne interesează, știm cu precizie că această funcție de conducere revenea lui I. Caragiani. Oare atunci când se referă la „*Bibliotecarul titular... Gârcineanu*”, I. N. Roman îl confundă pe acesta cu Caragiani? Nu credem. Când se revoltă la aflarea scenariului gândit de Maiorescu (care îi propunea ca Eminescu să fie numit „*numai de formă*”), Emilia Humpel scrie (11 aprilie 1884):

„*Dar domnului Caragiani, profesor universitar și în același timp profesor la Institutelor Unite, acestuia să nu i se poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotriva, peste tot s-ar în cuviința*” (subl. ns.).

Întrucât Iașii aveau la acea vreme numai 66.000 locuitori (fiind deci, sub aspect demografic, cam cât orașul Sfântu Gheorghe de astăzi), situația lui Caragiani trebuie să fi fost suficient de bine cunoscută în oraș, toată lumea știind că el conducea Biblioteca – instituție unică în urbe, ca Primăria sau Universitatea. Cu atât mai puțin Caragiani putea fi confundat cu un subaltern al lui de către cineva ca I. N. Roman, care, chiar prin acea perioadă, era redactor-șef al ziarului local, *Liberalul* (1885–1887), fiind deci foarte bine informat asupra funcționării locale.

Și-atunci?

Prin decretul regal din 1875, Eminescu era numit în postul de bibliotecar. Cum Biblioteca, deși tutelată de Universitate, avea o mare autonomie și cum instituțiile erau conduse și pe atunci de directori, în mod uzual oamenii îl numeau director pe bibliotecar, iar subbibliotecarului îi spuneau bibliotecar. Bunăoară, *Familia* anunță la 7 octombrie 1884 că Eminescu va deveni *directorul Bibliotecii ieșene*.^{*} Și dacă *Familia*, fiind publicată la Oradea, ar putea fi acuzată de necunoașterea în detaliu a structurilor administrative din România acelor vremuri, ce să mai spui când Eminescu însuși se prezintă ca „*fost director al Bibliotecii Centrale din Iași*” (vezi documentul înaintat președintelui Înaltei Curți de Conturi din Iași, în 1876)? Ba mai mult, chiar adresa prin care se înștiința că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar este expediată – de însuși „Ministerul Cultelor! – „*Domnului Director al Bibliotecii Centrale din Iași*” (26 septembrie 1884). Strict formal, acest document fusese trimis așadar deținătorului unui post inexistent în Bibliotecă – deci nimănui.

^{*} Foarte succintă prezentare a vieții lui Eminescu semnată de Iosif Vulcan în numărul din 13 ianuarie 1885 al revistei cuprinde și informația: „...*ear actualmente este earăș bibliotecar al bibliotecii centrale din Iași*” (vezi articolul *Mihail Eminescu*). Precizarea se impune deoarece Aglaia afirmă că spusele lui

Vulcan ar fi întru totul adevărate (vezi scrisoarea către I. Sbiera, prezentată de unii că fiind adresată lui Maiorescu). În mod cert, Aglaia nu a cunoscut anumite detalii ale situației lui Eminescu (de pildă, chiar și în *Monitorul Oficial*, acesta nu apare ca *bibliotecar*, cum îl prezintă Vulcan, ci *subbibliotecar*). Probabil și ea a fost indusă în eroare – ca atâția alții – de situația creată prin publicarea anunțului privitor la numirea lui Eminescu, neștiind că o asemenea numire nu putea opera decât scurt timp și fără să cunoască funcția exactă deținută de acesta în cadrul Bibliotecii.

În ce perioadă anume îl văzuse I. N. Roman pe Eminescu împărțind cărți sau citind în incinta Bibliotecii? Autorul nu precizează. Probabil, nu-și amintea cu precizie. Un indiciu am putea afla în spusele Cornелиei Emilian. La 17 martie 1893, când încheie paginile introductive ale volumului *Scrisori către Cornelia Emilian și fiica sa Cornelia*, aceasta scrie:

„În anul 1886 Eminescu, găsindu-se în Iași, ocupa un loc la biblioteca Universității, dar n’a ținut mult timp, din cauză că la picioare, avea niște răni pe care medicul le închisese și boala mentală imediat i-a revenit a doua oară” (subl. ns.).

Din formulare reiese că Eminescu ar fi fost angajat al Bibliotecii doar în 1886 (poate, începând cu sfârșitul anului precedent), ideea fiind susținută de întreaga relatare. Într-adevăr, în august–septembrie 1886 Eminescu fusese la băi la Liman, lângă Odesa, de unde se întorsese cu ectima vindecată. C. Emilian condiționează revenirea „bolii” tocmai de acest tratament, din cauza căruia – zice ea – „n’a ținut mult timp” nici slujba lui Eminescu de la Bibliotecă. În orice caz, când afirmă că Eminescu nu a făcut „mult timp” parte din personalul Bibliotecii, C. Emilian nu avea în vedere perioada de 25 de luni, propusă de istoriografia oficializată. Această ieșeancă cu ambiție și cu anumite pretenții știa că Eminescu își găsise „un loc” la Bibliotecă, că puțin după aceea plecase la băi, că acolo îi fuseseră închise leziunile provocate de ectimă și că din această cauză, la scurt timp după întoarcerea la Iași, ar fi „înnnebunit” iar. Explicațiile ei medicale contează mai puțin, fiind rod al unor informații primite la a nu se mai știe câta mână (pe atunci, C. Emilian nu îl cunoștea pe Eminescu și habar n-avea despre ce boală era de fapt vorba). Dacă îi acordăm un oarecare credit, o facem pentru că ea era un exponent al lumii de mijloc – nici prea bine informată, nici complet ignorantă. Mediocră, ea reprezenta o anume majoritate. Și cred că este extrem de important să cunoaștem ce convingeri avea această mulțime dominantă măcar numeric, deoarece fără credulitatea masei de manevră scenariul „nebuniei” lui Eminescu nu ar fi

avut sorți de reușită. În plus, invocatele rânduri ale Corneliei Emilian rămân plauzibile, Eminescu însuși părând să le confirme, atunci când scrie caligrafic pe prima pagină a traducerii *Gramaticii sanscrite*: „1886. În biblioteca de Iași”.

Dacă Eminescu ar fi fost salariat (provizoriu sau definitiv) al Bibliotecii, acest lucru ar fi fost cunoscut de mai toți ieșenii, cu precizia pe care o oferă de obicei numărul minim al alternativelor: [sub]bibliotecar sau custode (directorul se exclude, iar al patrulea salariat nu știm ce rol avea). Cu toate acestea, asemenea lui I. N. Roman, Cornelia Emilian nu specifică postul ocupat de Eminescu sau conjunctura în care acesta ajunsese să lucreze la Bibliotecă. Nu știa? Posibil, dar improbabil, dacă ne gândim la interesul atât de zgomotos manifestat pentru persoana acestuia. De aceea, credem că atunci când autoarea substituie funcției concrete atât de vagul „*un loc*” de vină nu este necunoașterea. Întrucât tot „*un loc*” ocupa și cel care suplinea pe un altul, devine legitim să ne întrebăm dacă nu cumva C. Emilian evită să intre în detalii care – poate – compromiteau imaginea altora.

•

Cum s-a văzut, există voci care afirmă că Eminescu ar fi semnat statele de plată până în toamna lui 1885, altele adaugă un an, iar o altă categorie acceptă cea de a doua versiune, precizând însă că funcționarea s-ar fi făcut „*cu intermitențe*”. Oricât le-ar părea unora de exagerat, încă nu putem elimina complet ipoteza unei contabilități duble. Iată doar câteva dintre motivele care impun prudență:

- 1) ne aflăm în fața a trei variante, deschise pe baza unei arhive unice;
- 2) nu există nici o solicitare scrisă a lui Eminescu pentru a primi postul de subbibliotecar, nici o propunere a Bibliotecii din Iași către Minister pentru numirea lui și nici o înștiințare oficială trimisă beneficiarului;
- 3) documentele prin care s-a făcut numirea lui Eminescu există în arhivele ieșene, dar temeiurile lor nu se regăsesc și în cele din București;
- 4) chiar și la Iași, arhivele nu păstrează unele documente esențiale cerute de numirea lui Eminescu ca subbibliotecar, disponibilizarea lui fiind consemnată doar într-un banal și stingher „*concept*”, dar în nici un *document oficial* (din ciorne se poate întocmi oricui un dosar, din care să reiasă orice se dorește);
- 5) atunci când Maiorescu i-a vorbit Emiliei de numirea lui Eminescu „*numai de formă*”, avea în vedere tocmai o asemenea rezolvare:

„...el, Carajani, își **dă demisia numai de formă** (subl. ns.), *Eminescu este numit de asemeni numai de formă*, nu-și ia slujba în primire sau **se prezintă numai din când în când, fiind în concediu**. Așa că de fapt tot Carajani rămâne

bibliotecar și continuă să-și încaseze salarul. Salarul lui Eminescu însă, de 285 franci lunar, îl plătim noi” (subl. ns.);

6) aranjamentul propus de Maiorescu se baza pe complicitatea ministrului Cultelor, care acceptase să emită „*un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă*” (subl. ns.), fapt care arată că în acea epocă „liniștită” nu era o problemă să obții un document fals, semnat de un demnitar;

7) așa cum se va vedea, în primul lui studiu despre Eminescu, *elaborat și publicat cu sprijinul lui Maiorescu*, însuși N. Petrașcu nu numai că nici măcar nu amintește Biblioteca Centrală din Iași, dar, după ce minte că Eminescu ar fi refuzat „*să se facă profesor la o școală secundară*”, îl prezintă pe acesta ca fiind șomer în timpul celei de-a doua perioade ieșene;

8) chiar admitând că Eminescu ar fi fost numit în mod legal, prin decizia Consiliului de miniștri (lucru neadevărat, cât timp nu se prezintă probe materiale), numirea avea „*titlu provisoriu*”, fiind făcută „*sub reserva sancțiunei Noastre ulterioare*”, după cum prevedea Înalțul decret regal semnat de Carol I „*în Bucuresci, la 24 Septembre 1884*” – deci exact în ziua în care se spune că l-ar fi numit și pe Eminescu. Regele nu a emis însă niciodată obligatoriul decret de numire al lui Eminescu în funcția de subbibliotecar.

Un raport ministerial făcut dispărut

Paginile scrise până aici despre așa-zisa numire a lui Eminescu în funcția de subbibliotecar au avut la bază documentele „rulate” în bibliografiile celor mai importanți biografi și, nu în ultimul rând, lucrări într-adevăr științific elaborate, cuprinzând strict documente transcrise. Nicăieri nu am întâlnit însă actul de eliberare din funcție. Ciorna ipoteticei propuneri a lui Caragiani de înlocuire a lui Eminescu cu P. Gârcineanu nu putea avea nici un efect juridic. Cine susține că această fițuică a devenit document oficial, fiind cu adevărat transmisă ministrului Cultelor, trebuie să admită că era obligatoriu ca și un răspuns, de asemenea oficial, să se întoarcă la Iași, unde l-am fi găsit și noi astăzi. Or, un astfel de răspuns neexistând, putem crede că nici hârtiuța lui Caragiani nu a ieșit din biroul acestuia decât pentru a fi anexată la dosarul lui Eminescu, bine „garnisit” pentru viitorime?

Faptul că afară de fițuica lui Caragiani nici o altă sursă parcursă nu invocă documentul și motivul oficial de destituire a lui Eminescu m-a condus la opinia că acesta nu fusese disponibilizat – ceea ce convergea cu absența

decretului regal de numire sau de confirmare în funcție. Când am făcut o verificare, surpriză! Oricine cercetează *Monitorul Oficial* din acea vreme, descoperă și următoarea știre, publicată în numărul 191, din 26 noiembrie 1886:

„Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noembrie 1886, dupe propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunei publice, prin raportul cu No. 16.248, se numesc:

D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iași, sub-bibliotecar la acea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu.

D. Petru Pop, licențiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iași în locul D-lui P. Gărcineanu.”

În clipa în care am obținut acest neașteptat text, puteam să operez direct modificările necesare, ștergând două-trei rânduri anterioare și adăugând altele. Nu am ales această variantă deoarece, pe de o parte, anunțul din *Monitorul oficial* nu schimbă radical datele problemei și, pe de altă parte, cred că nu-i dăunează cititorului să fie cât mai aproape de surprizele oferite de o anchetă jurnalistică aflată în derulare și, totodată, să înțeleagă mai bine cum de a fost posibil ca atâta vreme calea spre adevăr să fie obturată.

Anunțul de mai sus amintește de o relatare a Harietei, care, înainte de noiembrie 1886, mersese „de două ori la Iași” (vezi scrisoarea din 23 iunie 1887), sperând că se va întoarce la Botoșani împreună cu Eminescu. De fiecare dată însă au intervenit „amicii”, care „au zis că la mine n’are distracție” – scrie ea. Dacă *distracția* era singura pierdere, deducem că Eminescu nu avea atunci o slujbă care să-l oblige să rămână în Iași pentru a-și asigura venitul necesar traiului zilnic. Dacă Eminescu ar fi fost salariat, este îndoielnic că însăși Harieta i-ar fi cerut să-și părăsească postul, doar pentru a flămânzi în doi la Botoșani. Din păcate, Harieta nu oferă și datele aproximative ale vizitelor ei. În cazul în care cele două tentative nu s-au consumat în perioada cuprinsă între lunile aprilie (când Eminescu a ajuns la Iași) și septembrie 1884 (când a fost numit profesor suplinitor), mărturia Harietei constituie o nouă probă de natură să infirme veridicitatea anunțului publicat în *Monitorul Oficial*, la 26 noiembrie 1886. Oricum, tăcerea păstrată de „amici” asupra motivelor încercărilor Harietei pentru a-și aduce fratele sub același acoperiș nu indică inocență.

Descoperirea anunțului de mai sus, lipsit – ca și cel privind numirea din septembrie 1884 – de orice suport în arhiva Ministerului Cultelor, ne obligă să dezvoltăm unele aspecte. Prima conexiune pe care o facem este cu așa-zisa adresă prin care Caragiani ar fi cerut ministrului înlocuirea lui Eminescu.

Stasian a'a confirmat primar comunei urbane Ploaeș din județul Prahova, și D-nii G. Z. Pribeagău și Ioan Radovici, ajutoare primarului.

Prin decretul regal cu No. 2.874 din 20 Noiembrie 1886, după propunerea făcută prin raport de același D. ministru, și pe baza art. 65 din legea comunală, D. Gheorghe I. Drăghici a'a confirmat în funcția de primar comunei urbane Roman din județul Roman, și D-nii Luca Valerian, Gheorghe I. Hocișeanu și Vasile Dîmbreă, în acea de ajutoare primarului.

Prin decretul regal cu No. 2.876, în urma propunerii făcute de același D. ministru, prin raportul cu No. 13.272, a'a numit provisorii D. medic veterinar Dimitrie Lăncănuș, în funcția de medic veterinar al desăvârșit XI, din zona preventivă, eșență vacanță prin înlocuirea din viață a medicului veterinar Dimitrie Seneu.

Prin decretul regal cu No. 2.877, în urma propunerii făcute de același D. ministru, prin raportul cu No. 13.271, a'a numit D. medic veterinar Eremia Zemeșcu, în funcția de medic veterinar al desăvârșit XIV, din zona preventivă, provisorii până la facerea concursului.

MINISTERUL AFACERILOR STRAINE

S'a acordat înalta autorizație de a primi și porta însemnele de comandor ale ordinului *Légion de Ours* D-lui general Constantin Boditeanu.

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUȚIUNII PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noiembrie 1886, după propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucției publice, prin raportul cu No. 26.248, se numesc:

D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iași, sub-bibliotecar la cea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu.

D. Petru Pop, licențiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iași în locul D-lui P. Gărcineanu.

Prin decretul regal cu No. 2.861 din 19 Noiembrie 1886, după propunerea făcută de același D. ministru prin raportul cu No. 26.249, protosinghelul Ghelasie Ionescu, directorul școlii din Beșlești, se destitue din acest post pentru motivele arătate în citatul raport.

MINISTERUL DE RĂZBOI

Prin decretul regal cu No. 2.791 din 11 Noiembrie 1886, după propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul de război, prin raportul sub No. 17.444, s'a acordat dreptul de argeț-major Stoiculescu Gheorghe, din regimentul 1 dorobanți, de a porta medalia *Médaille militaire* de argint pentru 12 ani de serviciu neîntrerupt în gradul de sub-oficer, calculat inclusiv timpul de campanie, cu o primărie viageră de lei 500 pe fiecare an, ce i se va plăti, cu începere de la 15 Noiembrie 1886, din fondurile cașe de dotăție a armatei, conform art. 72 din legea de recrutare promulgată la 17 Noiembrie 1882.

Prin decretul regal cu No. 2.793 din 11 Noiembrie 1886, după propunerea făcută de același D. ministru prin raportul cu No. 17.445, s'a acordat dreptul de argeț-major Petrescu Pavel, din regimentul 14 de

Pînă la 14 de serviciu: oficer, calopanie, cu o pe fiecare parte de la rila cașe de art. 72 din

MINISTERUL

CAROL

Prin gra

națională, l

Le 187 de

Asupra r

secretar de

rier public

în virtute

lor județiale

Am decr

Art. 1. V

lul general

la din 16 Octombrie 1886, a se face în bugetul dramurilor pe exercițiul 1886-87, se aprobă de Nist.

Aceste viramente sunt:

La veneturi

La art. 4, al 2-lea adăoge suma de 24.000 lei, din cea datorată județului la fondul dramurilor, după un împrumut făcut în anul trecut. Cu acest mod alocăția acestui articol se sporește la suma de 25.000 lei iar venitul total la suma de lei 209.188, bani 41.

La cheltuieli

La cap. 3, § 1, art. 5, pentru construcții de șosele și poduri, s'a adăoge: 4.000 lei, excedentul ce lasă bugetul 24.000 lei cel restituit din împrumutul mai sus arătat.

28.000 lei total, cu care mod alocăția acestui articol se sporește la suma de lei 179.368, bani 41, iar cheltuielile în total la suma de lei 209.188, bani 41, fără nici un excedent.

Art. II. Ministru Nostru secretar de Stat la departamentul lucrurilor publice este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a acestui decret.

Dat în București, la 20 Noiembrie 1886.

Ministru lucrurilor publice,

Radu Mihail.

CAROL

No. 2.861.

CAROL I,

MINISTERUL CULTELOR ȘI INSTRUȚIUNII PUBLICE

Prin decretul regal cu No. 2.860 din 19 Noiembrie 1886, după propunerea făcută de D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucției publice, prin raportul cu No. 16.248, se numesc:

D. Petru Gărcineanu, actual custode la biblioteca centrală din Iași, sub-bibliotecar la cea bibliotecă în locul D-lui Mihail Eminescu.

D. Petru Pop, licențiat în drept, custode la biblioteca centrală din Iași în locul D-lui P. Gărcineanu.

Monitorul Oficial numărul 191/26 noiembrie 1886. Am marcat anunțul privind înlocuirea lui Eminescu cu P. Gărcineanu (coloana din stânga) și pe cel care informează asupra destituirii protosinghelului Ghelasie Ionescu (coloana din centru)

O dată tipărit acest anunț, se impunea ca el să nu rămână complet stingher și – probabil – astfel a apărut ciorna lui Caragiani. Ceea ce surprinde este, cum spuneam, absența unui răspuns din partea Ministerului. Din moment ce *Monitorul Oficial* informează că „D. ministru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice” ar fi iscălit „raportul cu No. 16.248”, firesc era ca același onorabil demnitar să semneze și restul documentelor care se întocmeau în asemenea situații (între care aprobarea „propunerii” lui Caragiani). Or, numele lui nu apare pe absolut nici un act oficial emis de Culte privitor la Eminescu.

Oricine își dă seama că anunțul în discuție slujește de minune celor care afirmă că Eminescu ar fi fost subbibliotecar. Din acest motiv, prima întrebare care se impune este: de ce, în pofida acestei evidențe, anunțul nu a fost invocat tocmai de către persoanele direct interesate, precum biografii? N-au știut de existența lui? Nu au dorit să atragă atenția asupra raportului „cu No. 16.248”? Foarte probabil, dacă ne gândim că simpla lui pomenire nu răspunde la cel puțin două întrebări fundamentale: pe baza căror informații a fost el întocmit și de la cine au provenit acestea? În mod normal, sursa trebuia să fie Biblioteca din Iași sau Universitatea. Cum Caragiani nu oferă detalii nici măcar în fișuica lui cu pretenție de „adresă”, este limpede că el nu avea ce transmite nici ministrului. În consecință, raportul acestuia se întemeia pe informații provenind din altă parte. De unde, dacă nici o altă instituție nu s-a adresat în mod oficial Cultelor, în cazul Eminescu?

Pe când Eminescu trăia, C. Mille face următoarea trimitere:

„Și ca ultim ecou, *Monitorul oficial* publică numirea d-lui X în locul d-lui Eminescu, în postul de sub-bibliotecar la Universitatea din Iași...”

Prin urmare, pe lângă indiciile rațiunii, exista și această precizare foarte exactă, inserată într-un text care merită să fie prezentat integral și asupra căruia vom reveni. Este încă unul dintre motivele care ne determină să acordăm mai multă atenție lui C. Mille și cercului în care acesta se învârtea la acea vreme (1886 – 1887).

Așadar, potrivit *Monitorului oficial*, P. Gărcineanu (Gărcineanu, în anunțul citat) ar fi fost succesorul lui Eminescu. De aici am putea concluziona că I. N. Roman greșește atunci când îl prezintă pe Gărcineanu *bibliotecar titular*, înainte de noiembrie 1886. Deși am învățat să privesc cu maximă prudență „amintirile” celor care au scris despre Eminescu, de data aceasta cred că dreptatea este de partea lui I. N. Roman, *Monitorul oficial* alunecând iar pe lângă adevăr. Și îmi voi argumenta părerea.

Anunțul publicat în *Monitorul oficial* din 26 noiembrie 1886 nu poate avea mai multă acoperire legală decât cel găzduit de aceeași publicație cu doi ani în urmă, la 30 septembrie 1884, căci dacă numirea nu s-a făcut în mod legal (și nu s-a făcut), demiterea este și ea lipsită de valoare juridică. Sau, mai direct spus, este încă un fals.

Un alt aspect important este acela că, împotriva uzanțelor, înlocuirea lui Eminescu din pretinsa funcție de subbibliotecar s-a făcut *fără un motiv declarat*. Căci iată cum sună un alt anunț, imediat următor celui destinat lui Eminescu, provenind tot de la Ministerul Cultelor:

„Prin decretul regal cu No. 2.861 din 19 Noembre 1886, dupe propunerea făcută de același D. ministru prin raportul cu No. 16.249, protosinghelul (vicar de episcop – n. ns.) Ghelasie Ionescu, directorul seminarului din Buzău, se destituie din acest post pentru motivele arătate în citatul raport” (subl. ns.).

Și în cazul lui Eminescu este pomenită existența unui raport, i se publică și numărul, dar nu se face precizarea că explicația înlocuirii s-ar afla în paginile acestuia. De asemenea, se ocolește cuvântul *destituire*, deși Eminescu neprimind un alt loc de muncă în schimb, înlocuirea lui era de fapt dare afară. Dacă luăm însă de bună varianta conform căreia Eminescu ar fi înnebunit, ar fi mai potrivit să ne referim la vacantarea funcției lui, din motive de sănătate. Dar, indiferent cum am privi lucrurile, anunțul din *Monitorul Oficial* tot trebuia să cuprindă cauza pentru care, brusc, Gărcineanu a fost avansat „*în locul*” lui Eminescu – loc rămas vacant nu se spune din ce motiv. (Văzând că în decretul regal din 1876 Carol I îl trece pe Eminescu între cei care „*se pun în disponibilitate, cu începere de la 4 iunie*”, observăm acum o altă lipsă a pretinsei prescurtări de decret din 1886: absența datei de la care devine operant.) Deși nu avem garanția că Eminescu ar fi fost salariat titular al Bibliotecii, pentru a nu complica lucrurile, vom accepta că a fost destituit.

Se observă că atât demiterea protosinghelului Ghelasie, cât și aceea a lui Eminescu s-au făcut în urma a două rapoarte cu numere consecutive (coincidentă?). Ce a cuprins „*raportul cu No. 16.248*”, prin care s-ar fi cerut înlocuirea lui Eminescu? Cine să mai știe? La Arhivele Naționale este de negăsit, dar din fericire pierderea nu este atât de grea pe cât ar fi putut să fie, alte documente ajutându-ne să înțelegem ce s-a petrecut la acea vreme. Textul trimis spre publicare *Monitorului oficial* fructifică ceea ce am putea numi *rațiunea subconștientă* a fiecăruia. El se bazează pe faptul că, în absența unei justificări explicite, opinia publică formulează propriile ei explicații, pornind de la informația-cheie că Eminescu ar fi fost atins de alienare. Când

tratăm însă chestiunea coroborând toate informațiile existente (la care cititorul obișnuit nu are acces decât în mod teoretic, în schimbul unui efort uriaș depus strict pentru propria mulțumire), lucrurile se modifică. De pildă, aparenta certitudine că eliberarea lui Eminescu din așa-zisa funcție de subbibliotecar s-ar fi făcut din considerente de natură medicală se află în contradicție flagrantă cu absența cererii de concediu a acestuia, pe durata internării lui în spital (unde a stat cel puțin două luni și jumătate).

În mod normal, raportul 16.248 semnat – conform textului din *Monitorul Oficial* – de ministrul Chițu trebuia să justifice într-un fel oarecare propunerea de înlocuire și, dacă motivul era de ordin medical, trebuia să fie întărit de raportul unor specialiști. Chițu era membru al Guvernului, iar Guvernul avea sub control Poliția (care l-a arestat pe Eminescu, fără a întocmi vreun document) și Parchetul (care atât de prompt a apelat la medicii Iuliano și Bogdan). Pe atunci nu exista un minister al Sănătății, Serviciul sanitar fiind tot sub tutela Internelor. Imaginea inamicilor lui Eminescu prinde să se nuanțeze, căci oricât de influentă ar fi fost *Junimea* în Iași, ea nu-i putea determina pe polițiști și pe procurori să acționeze împotriva voinței cabinetului de la București și, presupunând că s-ar fi găsit și unii care să o facă, gestul lor nu rămânea fără consecințe. De altfel, fie și doar prin emiterea unor documente false, Poliția și procuratura au fost implicate și în sechestrarea din 1883 și în cea din 1889. În poveste au fost atrași și demnitari (precum ministrul Aurelian, care și-a declarat disponibilitatea de a semna o falsă numire a lui Eminescu, sau succesorul lui, Chițu – omul sub al cărui mandat a fost aranjată publicarea anunțurilor din *Monitorul Oficial*). Asta ca să nu mai vorbim de Maiorescu ori Carp, care se aflau la guvernare în clipa ultimei arestări a lui Eminescu! (Este vorba de Executivul condus de unul dintre cei cinci întemeietori ai *Junimii*, Th. Rosetti, ceilalți membri ai cabinetului fiind: M. Ghermani, Al. Lahovari, generalul G. Manu, Al. Marghiloman, Al. Știrbei, G. Vernescu.) Și, capac la toate, apropierea junimiștilor de liberali s-a produs chiar în 1883, curând după „poprirea” lui Eminescu, primul pas important făcându-se cu ocazia semnării Tratatului secret de alianță româno-austro-ungar (18 octombrie 1883), la care – în aceeași zi! – a aderat și Prusia, țara de baștină a regelui. Măcar pentru faptul că liderii *Junimii* fuseseră făcuți părtași la această taină, nu credem că regele ar fi refuzat să-i ofere o funcție atât de mărunță lui Eminescu, dacă acesta nu ar fi fost crunt dușmănit pe toate palierele Puterii.

Aceasta, lapidar, în ceea ce privește autoritățile.

Celălalt plan pe care s-a acționat a fost cel mediatic. Aspectele referitoare strict la cele petrecute în 1886, vor fi abordate pe larg atunci când ne vom referi la lunile petrecute de Eminescu în balamucul din imediata vecinătate a Mănăstirii Neamțului. Cu acea ocazie, vor fi aduse la rampă personaje precum C. Mille sau G. Panu, cititorul având ocazia să judece singur rolul pe care l-au jucat în destinul lui Eminescu, dacă și în ce măsură a greșit fiecare (inclusiv Eminescu, când îi analizează pe alții). *Atacul la persoană* (am zice astăzi) pus pe hârtie la 14 ianuarie 1887 de C. Mille cu acordul lui Panu, *dreptul la replică* obținut de Eminescu cu lucidă abilitate și tipărit două zile mai târziu în două publicații constituie momente esențiale. Ele luminează neașteptat de puternic întreaga „asistență”, care privește încremenită cum se înfruntă un poltron liber și înarmat și „*nebunul din Mănăstirea Neamțului*”, care va învinge deși se află în cămașă de forță. Dar să nu anticipăm.

Să revenim la prescurtarea de decret prin care se anunță înlocuirea lui Eminescu cu Gărcineanu. *Monitorul Oficial* inspiră multă încredere, dar pentru a greși nu trebuie să fii de rea-credință. Pe de altă parte, este limpede că dacă nu directorul *Monitorului Oficial*, atunci cei care i-au cerut acestuia să insereze anunțul cu pricina au comis un fals. Cine erau respectivii? Dacă putem afirma că în atâtea alte situații Maiorescu a fost capabil să tragă multe sfori fără să dea socoteală cuiva, ne îndoiim că își permitea chiar orice. Cum anunțurile din *Monitorul Oficial* implică Guvernul, nu putem crede că Maiorescu sau junimiștii ar fi angajat Executivul sau chiar numele regelui într-o făcătură de asemenea soi, fără știrea acestora (care, în plus, la acea vreme aveau și mai multă trecere la numita publicație decât Maiorescu). De asemenea, deși participarea lui Maiorescu în prima etapă a conjurației împotriva lui Eminescu este limpede, nu putem ști nici dacă nu a avut el însuși și nebănuți susținători sau chiar șefi rămași în umbră, nici dacă în alte ocazii nu a fost amestecat decât superficial, „în virtutea inerției”. Bunăoară, arestarea de la Iași, unde e drept că Eminescu ajunsese din cauza magistrului, constituie o manevră reușită grație Poliției și Parchetului. Iar acestea, chiar admitând că ar fi fost bine împănate cu junimiști, rămâneau totuși instituții ale Statului, supuse, repet, voinței de la București. De aceea, luând în considerare și aspectele mai sus invocate, pe măsură ce ancheta noastră jurnalistică avansează, avem tot mai multe motive să credem că dincolo de cețurile dezinformării se găsește o mai complexă colaborare în rău.

„Rampsinit Îngăduitorul”

Descoperirea anunțului inserat în *Monitorul Oficial* din 26 noiembrie 1886 ne obligă să insistăm asupra unor aspecte de natură să dovedească neadevărul conținutului acestuia. Unele vizează anul 1886, altele anul 1884.

Informația în cauză, privind eliminarea lui Eminescu din rândul personalului Bibliotecii ieșene, nu are la bază documente oficiale emise de Ministerul Cultelor sau de numita Bibliotecă – documente care, la rândul lor, trebuiau să fie întărite măcar cu un proces-verbal polițienesc (cuprinzând faptele care impuseseră arestarea lui Eminescu spre binele obștei) sau cu un raport medico-legal. Asemenea documente lipsesc. La fel, nu e de găsit adresa prin care Parchetul trebuia să ceară Tribunalului punerea lui Eminescu sub interdicție, conform articolului 435 din Codul civil, care stipula că orice smintit „*trebuie a fi interzis, chiar și când are intervale lucide*”. De ce nu s-a ajuns până aici? Explicația o găsim tot în Lege, care impunea audierea celui a cărui interdicție se cerea, decizia luându-se de judecător în ședință publică. Modul în care Eminescu i-a pus la punct pe C. Mille și G. Panu în ianuarie 1887 constituie un exemplu suficient de edificator pentru a înțelege de ce dușmanii nu au îndrăznit să întrecă măsura, mulțumindu-se să-l știe departe de lume, închis alături de nebuni autentici.

Așa cum am mai spus, Eminescu nu putea fi demis de la Bibliotecă fără ca anterior să fi fost numit într-o funcție oarecare – în consecință, prescurtarea de decret din 30 septembrie 1884 trebuia să fie validă din punct de vedere juridic. Dacă în 1884, la întoarcerea lui Eminescu în Țară, regele și Guvernul ar fi fost de acord ca acesta să devină funcționar al Statului, lucrurile nu s-ar fi tergiversat din aprilie până în septembrie, iar justificările lui Maiorescu față de sora lui, privind pretinsa neputință a reginei, nu și-ar fi aflat rostul. În ipoteza fantezistă în care monarhul, capul guvernului sau alte persoane influente ar fi fost mereu pisate cu rugămintea să accepte să-i facă o favoare lui Eminescu, atunci când regele ar fi semnat decretul, Maiorescu n-ar fi uitat să-i spună Emiliei că el era cel care ar fi trebuit felicitat pentru reușită. Or, nici vorbă de așa ceva:

„București, Joi seara, 27 Septembrie 1884.

Onorată soră,

Ești în viață? Presupun că da, că de altfel căpătăm de sigur un bilet de faire-part.

Dar îți merge suportabil cu urechea, cu capul și cu inima?

În privința aceasta nu știu nimic, decât doar că în cap cam lipsește o doagă, deoarece
nu mi-ai mai răspuns de trei luni de zile.

Eu ți-am scris adică în luna Iunie cu rugămintea să-mi comunici planurile tale de vacanță, în speranța că ne-am putea întâlni undeva în străinătate.

La aceasta nici un răspuns din parte-ți. (Erai pesemne supărată pe mine din cauza
lui Eminescu, cea mai stranie, nemotivată, nedreaptă supărare ce mi-o pot închipui).

(Urmează lista localităților dintre străinătate și din țară cutureate de Maiorescu – n. ns.)

Iar tu?

Eminescu e numit subbibliotecar, el însuși a consimțit să accepte acest post.

Ceea ce s'a scris și se scrie în ziare referitor la mine, din punct de vedere politic, e
născocire sadea.

Nu mă gândesc și nu m-am gândit nici la Domeniile Coroanei, nici la Legația din
Berlin, nici la un Minister, sunt și rămân avocat particular și cel mult voi vedea de se află
undeva în țară un număr de alegători prostuți, cari să-mi acorde din nou așa zisa lor
încredere pentru Cameră. Atunci m'aș vedea iar deputat.

Și așa se scurge viața zi de zi, iar eu îmbătrânesc și tu și mai și.

Est-ce que tout cela vaut la peine?

Titus" (subl. ns.).

Cum vedem, Maiorescu o informează abia la 27 septembrie pe Emilia că Eminescu ar fi fost numit subbibliotecar. Mulți au consemnat această dată fără ca ea să le ridice vreun semn de întrebare. Începând din iunie 1884, după cum singur mărturisește, relațiile lui Maiorescu cu sora sa deveniseră tot mai reci. Emilia știa bine că personajele importante din fruntea Statului (regele, regina, guvernării și chiar și Maiorescu, care pactizase cu liberalii) nu făcuseră minimum de efort pentru a-i asigura lui Eminescu liniștea, oferindu-i o slujbă. Asta, pe de o parte.

Pe de altă parte, pentru ca regele să fi putut semna decretul de numire la 24 septembrie, obligatoriu demersurile în acest sens trebuiau să înceapă cu circa două săptămâni înainte. Dacă – așa cum ni se spune – de obținerea acestui post la Biblioteca s-ar fi ocupat Maiorescu, atunci el trebuia să fi aflat primul că ministrul Chițu s-ar fi declarat de acord cu numirea. De aceea, cine acceptă varianta oficială trebuie să admită și că Maiorescu ar fi cunoscut intenția Guvernului cu câteva zile bune înainte ca regele să aprobe propunerea. În acest caz însă, era de așteptat ca el să își informeze imediat sora. Or, Maiorescu a lăsat să treacă trei zile chiar și după momentul în care, pasămite, regele iscălise decretul, scriindu-i Emiliei doar după ce Gr. Tocilescu îl anunțase pe Caragiani că Eminescu ar fi devenit subbibliotecar. Afară de

faptul că ipotetica acceptare a numirii lui Eminescu în rândul salariaților Bibliotecii din Iași era o ocazie ideală pentru împăcare (împăcare către care magistrul tânjea), nu cred că Maiorescu ar fi lăsat altora plăcerea de a-i face Emiliei o asemenea surpriză.

Și-apoi, să privim lucrurile și din alt unghi: de ce i-ar fi făcut Maiorescu surorii lui propunerea inițială, de numire a lui Eminescu „*numai de formă*”, dacă ar fi dorit sau dacă ar fi sperat să obțină iscălitura regelui pe decret? Degeaba încearcă Maiorescu să arunce vina pe ministrul Petre S. Aurelian, scriindu-i Emiliei – după vehementul ei protest – că „*numirea pro-forma a lui Em. ca bibliotecar*” ar fi „*singurul lucru cu puțință cu actualul ministru*” (5 mai 1884), deoarece nu putem fi atât de naivi încât să credem că Aurelian (insul care acceptase să comită un fals, la cererea lui Maiorescu!) ar fi îndrăznit să se opună ipoteticei voințe a regelui, a reginei sau a lui I. C. Brătianu de a-i asigura lui Eminescu o altă slujbă decât cea funerară. De altfel, cum am mai spus, la vreo lună după ce Maiorescu îl prezentase ca piedică a mai-binelui lui Eminescu, Petre S. Aurelian a și fost schimbat fără ca înlocuirea lui să aducă ceva nou.

O altă dovadă că regele nu a semnat decretul de numire la 24 septembrie o constituie și numărul acestui document inventat. În *Monitorul Oficial* scrie că numirea „*în postul de subbibliotecar*” s-ar fi făcut „*Prin decretul regal cu No. 2.532*”. Așa cum am arătat, la 24 septembrie 1884, Carol I a emis decretul numărul 2.520, prin care anunța că va părăsi temporar Țara și stabilea cum urma să se procedeze în lipsa sa. Dacă acest ultim document semnat de Carol în luna septembrie purta numărul **2.520**, este clar că acela având numărul **2.532** nu putea fi iscălit decât după întoarcerea regelui din străinătate (cel mai devreme la 31 octombrie). În consecință, afirmația din *Monitorul Oficial* este mincinoasă. Cum decretul 2.520 impunea unele schimbări temporare în practica administrației, toate documentele oficiale emise ulterior trebuiau să fie conforme prevederilor acestuia. Iar Carol I stabilise că în lipsa lui nu puteau fi făcute decât numiri provizorii, pe care el își rezerva dreptul de a nu le recunoaște.

Carol I nu fusese numit și Îngăduitorul datorită deosebitei lui bunătăți față de norod, ci pentru că a tolerat faptele unor politicieni și ale unor oameni de afaceri, frecvent dezvăluite de Eminescu. Un exemplu despre ceea ce înțelegea Eminescu prin „*Îngăduitorul*”:

„*Un învățat german, dr. Reinisch, în cercetările sale asupra Egiptului spune că acum 3700 ani, cultura acestei țări a avut o tranziție spre corupție, demoralizare și desfrânare. Cea dintâi cauză a corupției erau numeroșii negustori semiți: fenicieni, arabi, evrei, cari se așezaseră în Egipt și au zguduit*

conștiința de drept și stricta ordine a poporului prin uzanțele lor de afaceri și prin vînătoarea de câștig. Întâi s-au demoralizat servii și sclavii, apoi veni un regim al metreselor, căci cei mari cumpărau sclave siriene și etiopiene, le încărcau cu bogății și-și neglijau soțiile proprii. Pofa desfrînată de câștigare de averi, o nemărginită goană de plăceri a adus o deplină răsturnare a raporturilor sociale. Familii celebre se ruinară și sărăciră, iar în locul lor se iviră parveniți fără rușine. Oameni ce nu avuse[se]ră nimic ajunseră să posedeze bogății, palate, grădini, sclavi și comori, se îmbulziră în toate sferele și câștigară până și intrarea la Curte. Cine simțea în sine instinctul irezistibil de-a fura, dar vrea să practice acest instinct în mod cuviincios, n-avea decât să meargă la percepție, să-și ia patent de hoț și să se înscrie în breasla pungășilor. Aceștia aveau un staroste, la care se depuneau toate lucrurile furate în Egiptul întreg și cine voia să reintre în posesiunea lucrurilor sale mergea la staroste, care-i restituia lucrurile după ce plătea o provizie pentru hoț. Ba regele Rampsinit însuși dete mâna fiecei lui iubite celui mai mare hoț din țară care ducea de nas și poliția publică și cea secretă și, deși în Egipt nu erau jurați, scăpase de condamnare și era recunoscut ca omul cel mai cu minte din țară. Atât de jos căzu Egiptul, acest străvechi leagăn al culturii, care prin hărnicie și muncă ajunsese la cea mai mare înflorire.

Câștigul fără muncă intelectuală sau fizică, fără administrarea unui capital moștenit, e un furt făcut în condiții cuviincioase. Breasla a cărei meserie e a îmbla după asemenea câștiguri e breasla roșie. Semiții contracții asemenea nu lipsesc, iar starostele breslei e ministru de interne și reversibil. D-rul Reinisch ar putea să facă cercetări egiptologice și în România sub Rampsinit Îngăduitorul” (Timpul, 27 iunie 1881).

De aceea, ipoteza că monarhul nu a fost de acord ca Eminescu să fie salariat al Statului în fruntea căruia fusese el adus pare mai plauzibilă, fiind susținută și de realitatea că tot regele Carol I a întârziat și semnarea decretului de acordare a micuței pensii viagere până în clipa în care Eminescu, fiind din nou îndărățul gratiilor și a ușilor metalice, nu mai putea beneficia de ea. Există totuși o îndoială: să fi coborât regele atât de jos, încât să accepte să fie implicat de Maiorescu (care nici nu avea cine știe ce trecere la Palat – spre deosebire de

* Întrucât spațiul nu ne permite, ne rezumăm la a aminti că în perimetrul românesc cataloagele de bibliotecă s-au tipărit cu mai multe decenii înainte de a apare în Occident și că unele biblioteci domnești, precum cea a Mavrocordaților, erau cunoscute și apreciate până pe țărmurile vestice ale Europei.

Mite Kremnitz, bunăoară) într-un asemenea joc, în care *Monitorul oficial* anunța numiri și eliberări din funcție ireale? Un lucru este cert: exemplul lui Maiorescu arată că nimic nu era imposibil.

Dezinvolt și echivoc

Ni se dă frecvent de înțeles că Eminescu ar fi fost menajat, întrucât, pasămite, iubirea „amicilor” și neputința lui ar fi fost una mai mare decât cealaltă. În realitate, atâta timp cât a lucrat la Bibliotecă, Eminescu a făcut ceea ce îi cerea (am zice astăzi) fișa postului. Nu datora nimănui, nimic – nici recunoștință, nici bani. Nu datora recunoștință, pentru că, în general, șederea în Bibliotecă nu-l încânta. Reținerea cu care Eminescu privea munca în bibliotecă se remarcă și în 1874, când nu a condus Biblioteca decât 7 luni, după care a preferat să devină revizor:

„Mult stimată domnule ministru,

*La scrisoarea D-voastre din 15 l. c. am onoarea a răspunde, că **primesc bucuros funcția de revizor școlar** (subl. ns.) peste districtele Iași și Vaslui, nu că prin asta aș adăoga ceva la bună-starea mea materială, căci în faptă câștig pe loc cu lecțiile de la institutul academic și școala normală împreună 367 l. n. astfel încât adaosul nu este considerabil în vederea cheltueleur, ce le-aș avé cu drumul.*

Punctul meu de vedere este, că aș intra în contact cu populația rurală, singura care mă interesează în deosebi” (18 iunie 1875).

(Oare un pesimist autentic – cum cu mare insistență a fost prezentat Eminescu de unii – arde de dorul de a „*intra în contact cu populația rurală*” și se arată dispus să bată neconținut drumurile pentru a cunoaște cât mai bine „*talpa țării*”?)

În ceea ce privește banii, se știe că pentru orice sumă primită, în diverse perioade, Eminescu a semnat chitanțe, pe care „filantropii”, spre deosebire de alte documente, cu adevărat importante, le-au păstrat cu grijă, dându-le la iveală după moartea lui. Mai mult, unii nu s-au sfiit să se laude cu ele, deși sumele trecute în chitanță erau, de fapt, drepturile bănești ale lui Eminescu!

În capitolul rezervat lui Eminescu în primul volum al lucrării *T. Maiorescu și contemporanii lui*, E. Lovinescu separă net profesoratul lui Eminescu de slujba de la Bibliotecă. Despre primul scrie:

„Nu știm care e participarea, dar se poate bănuî, a lui T. Maiorescu și în numirea

poetului ca suplinitor de geografie și statistică al școlii comerciale, unde a funcționat, cu destulă neplăcere, în anul școlar 1 Oct. 1884 – 1 Sept. 1885.”

Nu cunoaștem ce bănuia Lovinescu în legătură cu „participarea” lui Maiorescu, dar documentele dovedesc cu prisosință că magistrul a aflat de numirea lui Eminescu doar după ce acesta fusese deja desemnat profesor.

Referitor la cealaltă slujbă, Lovinescu fabulează dezinvolt:

„2. Numit la Biblioteca Universității tot prin mijlocirea lui T. Maiorescu, purtarea lui devine deplorabilă. Dintr’o scrisoare din 14 Mai 1886 a lui Miron Pompiliu către T. Maiorescu vedem că sănătatea i se înrăutățește.” (Urmează pasaje din epistola invocată.)

La primă vedere, am crede că Lovinescu nu cunoștea momentul în care Eminescu ar fi devenit slujbaș al Bibliotecii ieșene. Greșit! Cartea lui, tipărită în 1943, face nu o dată trimiteri la monografia lui Călinescu, iar acesta precizează data așa-zisei numiri și funcția.

Și la Călinescu remarcăm că numirile lui Eminescu sunt prezentate distinct, ca și cum una dintre ele ar fi fost făcută după expirarea celeilalte. E drept că autorul le datează pe amândouă, dar numai cititorul atent își poate da seama că ele se suprapuneau în timp și chiar și acesta poate rămâne descumpănit, întrebându-se dacă nu se află în fața unei greșeli de tipar (vezi cronologia datelor subliniate în citatul de mai jos). Ca și Lovinescu, Călinescu nici măcar nu ridică problema modului în care „bolnavul” Eminescu s-ar fi descurcat cu două posturi deodată și, în plus, între aceste două informații a intercalat un pasaj care acționează ca o barieră (ca să nu spunem mică îmbrobodeală scriitoricească):

„Cerând să suplinească orele vacante de istorie la școala comercială, îi fură date orele de geografie și statistică, al căror program se compunea «dintr-un dicționar de nume proprii și de cifre.» Cum n-avea cărți de specialitate și putere de muncă, însărcinarea aceasta i se părea o «belea». A profesat totuși un an școlar, de la 1 oct. 1884 la 1 sept. 1885.

În această toamnă spirituală, cu ceață subțire și ploaie tristă și mărunță, petrecu Eminescu încă un an. În vara următoare, 1885, îl găsim la Andrejevsky Liman, lângă Odesa, trimis de prieteni prin cotizații să facă băi la stabilimentul d-rului Jachimowicz. La Odesa nu fusese decât pentru medicamente și tutun, iar aci se plictisea de moarte. Vântul și valurile lacului îi măsurau cu freamătul lor golul zilelor, care i se scurgeau «uniforme și monotone ca bățile unui ceasornic de perete». Aci nu cunoștea pe nimeni, toți vorbind rusește sau leșește, și singura-i lectură era o ediție a lui Heine, rătăcită prin terfeloagele doctorului secundar. Băile de nămol spălară întrucâtva de ulcere pe acest lov al poeziei, care cerea acum, de la prieteni, spre a se întoarce acasă, vremea devenind

plăoiașă, „*nervus rerum*”, adică bani. La **2 septembrie** scria din Odesa, unde trăsesse la un hotel de mîna a treia, «Hotel Strassbourg».

Pe ziua de **24 septembrie 1884**, i se dăduse lui Eminescu postul de subbibliotecar, părăsit de A. Philippide (M. O., nr. 142 din 30 sept. 1884), în aceeași Bibliotecă a Universității unde cu zece ani mai înainte fusese bibliotecar. Superiorul său era acum I. Caragiani.” (Sublinierea datelor ne aparține.)

Lui Gh. Călinescu nu i se poate imputa ascunderea informației că Eminescu a obținut „*orele de geografie și statistică*” de la Școala Comercială. Formal, istoricul este obiectiv, chiar dacă nu oferă detalii. Primul paragraf citat este însă singurul loc în care se referă la acest post – spre deosebire de cel de subbibliotecar. Faptul iese suficient de pregnant în evidență atunci când, invocând accidentul suferit de Eminescu, biograful amintește că „*I. Caragiani raportează că poetul era internat la Sf. Spiridon*”, dar nu pare să observe că lipsește cererea de concediu – cerere înaintată de Eminescu altui minister decât cel al Cultelor și care, în plus, era susținută de un certificat medical eliberat spre a-i sluji acestuia la Școala Comercială, nu la Bibliotecă.

Lovinescu și Călinescu procedează în mod similar în acest caz, metoda lor aducând a măsură de precauție. Nu știm dacă cei doi au folosit în monografiile lor toate informațiile importante pe care le dețineau în legătură cu Eminescu. Deoarece ei nu se referă la simultaneitatea celor două slujbe, putem să ne întrebăm și dacă nu cumva fie nu credeau în autenticitatea documentelor folosite, fie încercau să minimalizeze reușita lui Eminescu – reușită care aruncă o nouă lumină asupra relațiilor lui cu *Junimea*.

G. Munteanu nu este nici el departe de sus-numiții colegi:

„*A trebuit deci din nou să se pună în mișcare solitudinea maioreșciană, care, chiar și atunci când era dublată de porniri mai puțin lăudabile, le reprima adesea, rămânând tenace și eficientă. Deși relațiile sale cu Ministerul Învățămintului nu erau bune, iar cumularzii de posturi din Iași nu păreau de fel dispuși să-și restrângă veniturile, criticul obținu pentru Eminescu o numire de subbibliotecar la 24 septembrie 1884, insistând probabil să i se dea și suplinirea unei catedre.*”

Pasajul nu conține nici o informație verificată, ci numai presupuneri lipsite de temei. „*Solitudinea maioreșciană*”, așa cum s-a manifestat în cazul concret al lui Eminescu sună a glumă lugubră, nefiind de dorit nici dușmanilor. „*Cumularzii de posturi*” sunt *Bine hrănitul Caragiani* și este clar că, dacă i s-ar fi cerut să cedeze postul (obținut tot prin aranjamente), nu conta deloc dacă era sau nu dispus „*să-și restrângă veniturile*”. Organizația avea reguli

foarte ferme, voința liderilor fiind impusă până și în problemele cele mai intime ale membrilor ei de rând. Relațiile lui Maiorescu cu responsabili de la Culte nu puteau fi rele, atâta timp cât ministrul însuși era gata să comită un fals pentru magistrul. În ceea ce privește ipotetica insistență necesară pentru ca lui Eminescu „*să i se dea și suplinirea unei catedre*”, simpla ei invocare ridică întrebarea dacă G. Munteanu știa sau nu că Școala Comercială nu aparținea de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, pe care îl botează Ministerul Învățământului (titlatură căpătată oficial de instituția preocupată de *educația națională* abia la 9 iunie 1962).

Despre perioada în care Eminescu a fost subbibliotecar se afirmă și astăzi lucruri ciudate, care nefiind argumentate, devin compromițătoare pentru faima unor anumiți domni istorici literari.

I. Crețu: „*A funcționat mai ales la serviciul de înregistrare. Inventarierea făcută în 1885 arată aceeași grijă de precizie și de ordine ca în 1874–1876, când era director al aceleiași biblioteci. De la un timp a îndeplinit roluri mai mici: scria statele de plată ale personalului, adresele care însoțeau aceste state și diferite circulări privitoare la restituirea cărților împrumutate, el fiind și gestionarul garanțiilor depuse de cititori pentru cărțile luate acasă cu împrumut*”.

Gh. Călinescu: „*Din scripte rezultă că funcționa mai ales la serviciul de înregistrare, îndeplinind și unele mărunte sarcini birocratice.*”

G. Munteanu: „*Anul 1885, până la jumătate, Eminescu și l-a petrecut între școala comercială și bibliotecă, unde a primit îndeletniciri mai curând derizorii. Era folosit la lucrări de inventariere, alcătuia statele de salarii, primea în păstrare garanțiile pentru cărțile împrumutate*” (subl. ns.).

Pe lângă activitățile mai sus înșirate (înregistrare, inventariere, gestionarea garanțiilor și scriere a statelor de plată, a adreselor către Minister și a circularilor), ce mai avea de făcut un subbibliotecar și nu a putut face Eminescu? Trebuia cumva acesta să spele și geamurile, să șteargă praful ori să frece podelele?

Preocupat să minimalizeze munca lui Eminescu, ciudatul soi de biografi care s-a ocupat și continuă să se ocupe de viața lui nu numai că aruncă în derizoriu activitatea de bibliotecar*, dar uită să reliefeze adevărul adevărat: în loc să-l îndemne să revină la creație, „amicii” ajunși în lumea bună s-au străduit din răspuțeri să-l țină cât mai departe de arena cuvântului tipărit, să-l lege de obligații administrative mărunte, de simpla contabilitate a cărților împrumutate.

Peste această realitate a fost tras un lînțoliu de vorbe, șușoteli despre o pretinsă asigurare a liniștii și a timpului necesar meditației sau creației. Vedea-i-am pe toți susținătorii acestei teze în situații identice?

Mai mici sau mai mari, mai timid sau mai impetuos, biografii lui Eminescu afirmă că acesta ar fi funcționat „*mai ales la serviciul de înregistrare*” (Gh. Călinescu și I. Crețu). Ce înseamnă „*mai ales*”? De fapt, nimic cert, asemenea formulare fiind menită să mascheze necunoașterea, astupând cu ambiguități golurile informaționale, acoperind semnele de întrebare și creând iluzia că lucrurile sunt limpezi și adevărul e bine stăpânit. Abuzând de generalități și de cuvinte interpretabile, pentru a induce cititorului idei pe care s-ar zice că nu îndrăznește să le formuleze explicit, biograful I. Crețu face chiar o științifică distincție calitativă între munca la așa-numitul „*serviciu de înregistrare*” și scrierea rapoartelor și a statelor de prezență. Într-o românească mai veche, pomeneste existența a „*diferite circulări*”, cititorul fiind cu generozitate invitat să își imagineze câte pofteste. În fapt, au fost trei *circulare* mari și late.

Potrivit lui I. Crețu, Eminescu „*scria statele de plată*” și „*adresele care însoțeau aceste state*”. Precis ca micrometrul, rigurosul biograf stabilește fără drept de apel și momentul exact în care au început să fie scrise aceste hârtii: „*De la un timp*”. Așa cum s-a văzut în tabelul de mai sus, primul raport și primul stat de plată scrise de Eminescu datează din 11 octombrie 1884, fiind deci redactate la nici două săptămâni după ce *Monitorul Oficial* anunțase numirea lui. De aceea, dacă ținea morțiș să-și etaleze știința, autorul nostru putea să informeze că, „*De la un timp*” (după 9 mai 1886, se pare), Eminescu a încetat să mai pună pe hârtie rapoarte și să completeze state de plată.

„*Inventarierea făcută în 1885 arată aceeași grijă de precizie și de ordine ca în 1874–1876*”, așa cum mai spune același? Posibil, dar, câtă vreme nu este susținută cu probe concrete, această simplă afirmație nu poate depăși nivelul de *opinie strict personală* (de altfel, pur informativ, date certe referitoare la pretinsa inventariere operată de Eminescu nu există nici în culegerea de documente a lui Gh. Ungureanu, nici în OPERE, XVI sau în alte lucrări). Deci, o aserțiune alunecoasă, de soiul celor care nu atrag responsabilitatea autorului nici atunci când sunt folosite pentru denigrarea cuiva.

Eminescu ar fi fost și „*gestionarul garanțiilor depuse de cititori pentru cărțile luate acasă cu împrumut*” (I. Crețu). Oare? Și în ce perioadă primea Eminescu „*în păstrare garanțiile pentru cărțile împrumutate*”, cum pretinde și G. Munteanu? Există dovezi în acest sens sau spusele autorilor citați se

bazează doar pe o epistolă a lui Miron Pompiliu, care la 14 mai 1886 se plânge lui Maiorescu că Eminescu ar împrumuta cărțile Bibliotecii „*fără să le noteze în registru*”? Numai că, din moment ce Eminescu nu scria în registru, înseamnă că lipsește și proba materială că el s-ar fi ocupat într-adevăr constant de primirea garanțiilor pentru cărți. Și, în circumstanțele știute, de ce să-l credem fără ezitare pe M. Pompiliu?

Iar dacă i-am da totuși crezare, de ce să nu cităm și epistola trimisă de acesta tot lui Maiorescu câteva luni mai târziu, când îl anunță: „*Eminescu e mult mai bine*” (12 septembrie). Alăturate, cele două scrisori ale aceluiași M. Pompiliu nasc însă o altă ciudățenie: ultimul document redactat de Eminescu pentru Bibliotecă este datat 9 mai, fiind conceput cu doar câteva zile înaintea primei scrisori (14 mai) prin care Pompiliu îl atenționa disperat pe Maiorescu că „*trebuesc numaidecât luate măsuri pentru a veni în ajutorul lui Eminescu*”, aflat – zice el – în pericolul de a ajunge „*în starea celui mai decăzut și mai ticălos om din lume*”. Ce să înțelegem? Că în plină manifestare a „bolii” Eminescu scria rapoarte și state de plată, dar nu și-a mai îndeplinit această ipotetică obligație după „însănătoșire”?

G. Munteanu pare convins că Eminescu a petrecut anul 1885 făcând naveta între Școala Comercială și Bibliotecă. Întrucât documente asupra cărora nu mai revin demonstrează limpede că, din clipa în care și-a rupt piciorul (noiembrie 1884), Eminescu nu a mai fost deloc la catedră, spusele biografului indică două mari absențe: a verificărilor elementare și a unei cât de firave îndoieli. Nefastă combinație!

G. Munteanu ne mai învață că Eminescu „*a primit îndeletniciri*”, că acestea erau „*mai curând derizorii*” și că „*Era folosit*”, inclusiv „*la lucrări de inventariere*”. De la cine oare „*a primit îndeletniciri*” Eminescu? De către cine anume era el „*folosit*”? Din moment ce declară că Eminescu ar fi acționat doar la comanda cuiva, că ar fi făcut numai lucruri „*derizorii*”, ca orice om care îndeplinește „*roluri mai mici*”, presupunem că autorii unor asemenea afirmații dețin probe în acest sens – între care și exemple de comparație. Există în arhivele Bibliotecii din Iași mărturii scrise ale laborioasei trude a celorlalți salariați? Cine și cum dovedește că Eminescu ar fi fost „*folosit*”? Istoricii literari pomeniți mai sus îl prezintă pe Eminescu ca pe un fel de rudă săracă a portarului, tocmită cu ziua, când, de fapt, pe scara ierarhică (cu doar patru trepte, ce-i drept) Eminescu ocupa – dumnealor zic – poziția a doua, după directorul Caragiani. Cum acesta din urmă nu intra în Bibliotecă decât dacă-l prindea ploaia când era pe-aproape, subbibliotecarul – indiferent cum s-ar fi numit – îi ținea locul, ceilalți doi angajați din schemă fiindu-i subalterni.

Regele – o „vamă” care putea fi evitată

Rezumarea celor de mai sus într-o ipoteză de lucru este hazardată, dar îmi asum riscul, cu speranța că astfel îi voi provoca pe documentariști, determinându-i să ofere mărturii care să susțină sau să conteste supozițiile, limpezind lucrurile.

Așadar, în luna octombrie 1884, Eminescu deține formal două funcții, nici una foarte stabilă: la Școala Comercială este profesor suplinitor, iar la Bibliotecă este numit provizoriu, titularizarea urmând să se facă atunci când regele, acceptând ipotetica propunere a Consiliului de miniștri, avea să semneze decretul de numire. Regele nu a semnat decretul, iar la Școală nu s-a mai dus Eminescu, din proprie voință, deși, teoretic, acolo putea căpăta numirea definitivă pe post.

Dacă atunci când îl prezintă pe P. Gârcineanu ca „bibliotecar titular” I. N. Roman se referă, de fapt, la postul de subbibliotecar și dacă are dreptate când afirmă că titularizarea acestuia se făcuse cu mult înainte ca Eminescu să fi fost trimis la Mănăstirea Neamțului, devine posibil ca Gârcineanu să-i fi urmat lui Filipide, care obținuse catedra de limbă română la liceu (fostă a lui A. Lambrior, decedat la 10 septembrie 1883). La fel de bine este însă posibil ca el să fi obținut acest post după ce ipoteticul provizorat al lui Eminescu – de o lună-două – se încheiase altfel decât prin confirmarea lui în funcție prin decret regal. Când plecăm de la astfel de premize, prima concluzie importantă la care ajungem este aceea că, în realitate, cu sau fără știința lui, Eminescu a ținut locul lui Gârcineanu (aflat, de exemplu, în concediu – voit sau impus).

În mod cert, din toamna lui 1884 Eminescu a devenit profesor suplinitor. Cititorul atent a remarcat că această numire nu s-a făcut prin decret regal – deci exista posibilitatea ca o persoană să devină temporar slujbaș al Statului, fără avizul regelui. Pentru a vedea temeiurile legale care au permis numirea și pentru a dovedi că suplinitorul era una, angajatul provizoriu alta, deși cel dintâi funcționa pe un timp scurt (deci, tot... provizoriu), iată documentul care ne interesează:

„Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii, Industriei, Comerțiului și Domeniilor,

Având în vedere că la concursul publicat a se ține la 10 septembrie 1884, pentru ocuparea cu titlu provizoriu a catedrei de Geografie și Statistică de la școala Comercială din Iași, nu s-a prezentat nici un concurent;

Având în vedere recomandățiunea verbală făcută de Dl. Director al acelei școale;
Având în vedere avizul Comisiunei Permanente, cu no. 339, din 26 septembrie 1884;
Având în vedere art. 20 din legea pentru numirea profesorilor la gimnazie, licee și școale profesionale, din 17 martie 1879;

Decidem:

Art. I. Domnul M. Eminescu se numește profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistici de la școala Comercială din Iași pe ziua de 1 octombrie 1880;

Art. II. Se va publica concurs pentru ocuparea acestei catedre cu titlu provizoriu pentru ziua de 23 iunie 1885;

Art. III. Domnul șef al Diviziunei Agriculturii, Industriei și Comerciului este însărcinat cu executarea deciziunei de față.

Dată în București, la 4 octombrie 1884

Ministru” (subl. ns.).

Semnătura este indescifrabilă, dar știm că la acea dată ministru al Agriculturii era Ion Câmpineanu. Ministerul nu avea nici doi ani vechime, fiind înființat la 1 aprilie 1883.

Așa arată numirea semnată de ministrul Agriculturii. Pentru comparație, amintim conținutul adresei emise cu nici două săptămâni mai înainte în numele omologului lui de la Culte:

„Domnule Director,

Domnul A. Filipide demisionând din postul de subbibliotecar, am onoare a vă notifica că s-a numit în locu-i prin Înaltul decret al M. S. Regelui, no. 2532 din 24 curent, domnul Mih. Eminescu, absovent al Facultății de filosofie din Viena, fost revizor școlar.”

Orice comentarii devin de prisos.

Ministrul Agriculturii s-a ținut de cuvânt și în numărul 184 al *Monitorului Oficial* (21 noiembrie 1884), apare un anunț prin care se

No. 65.902. 2.44. 1884, Noembre 2.

— Intocmindu-se conform art. 17 din legea pentru numirea profesorilor la gimnazii, licee și școle profesionale din 17 Martie 1879, programele de calificare și cunoștințele după cari urmează să se țină concursurile pentru catedrele de la școlile comerciale din Iași, Galați și Craiova, cari nu s'au putut ocupa în mod provizoriu în urma concursului ținut la 10 Septembrie 1884, ministerul publică spre cunoștința aspiranților că, la 23 Iunie 1885, orele 12 din zi, se vor țină concursuri pentru ocuparea cu titlu provizoriu a următoarelor catedre, și anume:

I. La școala comercială din Iași:

Catedra de contabilitate și cursul mărfurilor;
Catedra de geografie și statistică;
Catedra de științele fizico-chimice;
„ „ „ dreptul comercial, administrativ și constituțional;
Catedra de matematică;
„ „ „ limba italiană;
„ „ „ desen și calligrafie.

Anunțul prin care Ministerul Agriculturii, industriei, Comerțului și Domeniilor informează asupra concursurilor organizate „ocuparea cu titlu provizoriu” a unor catedre (*Monitorul Oficial*, 9 noiembrie 1884).

„publică spre cunoștința aspiranților că, la 23 Iunie 1885, orele 12 din zi, se vor ține concursuri pentru ocuparea cu titlul provizoriu a următoarelor catedre...” – urmează numele a șapte materii de predare, între care și „geografie și statistică”, la poziția a doua.

Faptul că Eminescu a renunțat pentru totdeauna la profesorat tocmai în momentul în care se ivise posibilitatea de a-și schimba statutul de profesor suplinitor cu acela de profesor numit provizoriu, urmând ca apoi să fie definitiv confirmat pare ciudat. Una dintre ipoteze ar fi aceea că Eminescu era convins că regele nu va accepta în vecii vecilor să-l confirme în funcție. Ideea este cu atât mai plauzibilă cu cât povestea cu postul de la Bibliotecă tocmai îi oferise un argument suplimentar. Este însă posibil ca într-o conjunctură încă neclară Eminescu să fi căpătat o anumită siguranță financiară, deși atunci nu primea ajutor nici de la *Junimea*, nici de la viitorul Comitet înființat de C. Emilian pentru a strânge parale în numele lui, nici de la alți „amici” sau străini. Foarte probabil ca volumul pe care îl va încheia la Botoșani să fi fost început de la Iași. Dacă Eminescu nu a mai trimis poezii spre publicare la *Convorbiri literare*, nu înseamnă că n-a mai scris. De altfel, chiar și *La Steaua* și *De ce nu-mi vii par* să fi fost date publicității doar pentru a anihila cu maximum de eleganță zvonurile lansate de „amici” pe seama lui. Și se pare că reușise, din moment ce o săptămână după apariția celei dintâi a și fost arestat. Avea voie să fie liber, dar numai cu condiția să tacă.

Documentul prin care Eminescu a fost numit profesor suplinitor este semnificativ pentru faptul că evidențiază felul în care, pentru o perioadă limitată, cineva putea căpăta o slujbă la Stat fără ca regele să știe măcar. Cazul ne amintește de un alt suplinitor: Gruber – licențiatul în litere care a ținut locul lui Eminescu la catedra de la Școala Comercială. Gruber fusese acceptat în post printr-un document chiar și mai simplu, prin care se aprobă lapidar înlocuirea *Dsale* (e vorba de Eminescu – n. ns.) în acest interval de două luni cu *DI Gruber*” (24 noiembrie 1884). Așa cum am arătat, când cele două luni au expirat s-a formulat o nouă cerere, apoi o alta, astfel încât, aproape un an de zile, Gruber a fost suplinitor al... suplinitorului! Și dacă acest mecanism funcționa la Agricultură, de ce nu ar fi mers și la Culte? Rămâne de neconceput ca Petre Gârcineanu să fi fost pentru Eminescu cam ce fusese acesta pentru Gruber?

Să zicem că la 24 septembrie 1884 Eminescu a fost numit subbibliotecar în mod provizoriu. Evident, el nu a cunoscut acest detaliu (în caz contrar, nu avea nici un rost complicația cu anunțul fals din *Monitorul Oficial*, urmându-se

limpedea cale legală). Cum regele nu l-a confirmat în funcție și cum postul trebuia să fie ocupat, Caragiani a fost obligat să propună pe altcineva. Alesul a fost Gârcineanu. Toate acestea s-au petrecut fără ca Eminescu să fie pus în temă. Dovadă în acest sens rămâne faptul că, din moment ce Gârcineanu figurează în postul de custode în statele de plată redactate de Eminescu, înseamnă că acesta din urmă nu cunoștea situația reală. De aceea, rapoartele și statele de plată scrise de el nu erau conforme cu realitatea. În consecință, la contabilitate nu ajungeau documentele redactate de el, ci altele. Asta ar însemna că ar fi existat o contabilitate dublă. Astfel, ajungem din nou la o ipoteză enunțată mai sus, când am și enunțat o parte a argumentelor care nu permit să renunțăm încă la ea, doar pentru că pare fantezistă. De asemenea, dacă s-ar fi copiat modelul care a permis ca Eminescu să fie înlocuit la Școala Comercială de Gruber, erau obligatorii documente precum: numirea lui Gârcineanu (provizorie sau nu), cererea acestuia de a i se acorda un concediu și propunerea ca în locul lui să fie acceptat Eminescu (varianta amintește de scenariul inițial, propus de Maiorescu).

Deși către ea par să ne conducă documentele existente, o atare versiune are și un punct slab: dacă Gârcineanu fusese în mod oficial numit subbibliotecar, cui revenea postul de custode, rămas liber în urma acestei promovări? Tentația de a găsi unele explicații plauzibile – care și există, de altfel – este mare. Cum pericolul nu este însă nici el mai mic, prefer să nu mai înaintez pe teritoriul minat al speculațiilor, zorul prea mare fiind nejustificat. Sunt convins că răspunsul se află în arhiva Universității din Iași, unde trebuie să se găsească „dosarele” celor care au funcționat la Bibliotecă în acea perioadă: I. Caragiani, Al. Filipide, P. Gârcineanu, P. Pop și L. Sevescu. Informațiile referitoare la aceștia pot limpezi și situația lui Eminescu chiar și dacă... lipsesc!

Pe tema în discuție poate fi imaginată o lungă serie de variațiuni, mai mult sau mai puțin diferite. Astfel, nu poate fi exclusă nici ipoteza că Eminescu ar fi înțeles ce se petrece, dar a lăsat lucrurile să curgă așa cum doreau ceilalți. Nu este imposibil nici ca el să fi acceptat să-i țină locul lui Gârcineanu din cauză că tocmai își propusese să traducă *Gramatica sanscrită* (intenție care se împăca destul de bine cu obligațiile slujbei de la Bibliotecă, oricare ar fi fost aceasta) sau pentru că în liniștea Bibliotecii scăpa de zumzăiala „amicilor”. Un adevăr incontestabil privitor la ultimul aspect rămâne acela că tinerii strănși în jurul lui la *Fântâna Blanduziei* povestesc în numărul din 1 octombrie 1889 al revistei lor:

„Cât l-a mai plictisit pe Eminescu această simpatie pe care o inspira ori-cui? De câte ori nu fugea, ca să scape de prietenii a căror prezență nu o putea suferi, – el, atât de

rezervat, atât de retras de sgomot, care nu petrecea decât singur cu gândurile, sau ascuns, la vorbă și la glumă, cu unul, doi sau trei prieteni de aproape.”

Cum spuneam, arhivarii și documentariștii ieșeni ar putea fi de mare folos celor care încearcă să descurce ıtele dosarului Eminescu, publicând documentele legate de postul de subbibliotecar: demisia lui Filipide, adresa prin care Caragiani anunță Ministerul asupra acestei demisii și propune un ınlocuitor, răspunsul primit, un stat de plată de dinaintea venirii lui Eminescu și altul de după arestare, numirea succesorului acestuia de către Ministerul Cultelor, schema personalului și statutul Bibliotecii, concediile cerute și obținute de salariații instituției ın perioada august 1884 – ianuarie 1887, precum și orice alte informații legate de subiectul ın discuție. Paginile noastre, mereu deschise oricărui documente relevante, reprezintă doar una dintre ofertele ıntre care au de ales.

Deocamdată, departe de a fi socotite probe indubitabile ın susținerea teoriei că Eminescu ar fi fost subbibliotecar, documentele scrise de acesta pentru Bibliotecă rămân piese care trebuie să fie folosite cu mare prudență. Dacă rândurile de mai sus nu sunt ındestul de convingătoare ın acest sens, amintesc că hârtii cu rol administrativ ıntocmite de Eminescu au existat și la ospiciul de la Mănăstirea Neamțului! Și acolo, casierul stabilimentului *l-a rugat* să completeze niște „*tabele de nutriment*”, care ajungeau la contabilitate. Simpla existență a acestor hârtii sau a registrelor completate de mâna lui trebuie să ne facă să credem că a fost (și) salariat al balamucului?

Zvonuri care au făcut istorie

Să lăsăm o vreme ipoteza mai sus avansată și să ne ıntoarcem la varianta clasicizată a perioadei ın care Eminescu ar fi fost subbibliotecar, dând citire pasajelor mai importante din „raportul” lui M. Pompiliu către Maiorescu.

În timp ce Gh. Ungureanu, singurul autor care pare să fi văzut cu ochii lui statele de plată ale Bibliotecii Centrale din Iași, susține că ultima semnătură pusă de Eminescu ın coloanele acestora datează din noiembrie 1885, scrisoarea-raport a lui M. Pompiliu către Maiorescu (primăvara lui 1886) pretinde altceva:

„Nu mai puțin a perdut conștiința de ımplinirea datoriei și simțul de onestitate.

În timpul ce-și face serviciul la bibliotecă, ese ın oraș, lăsând ușile deschise și cărțile ın voea ıntâmplării; liberează cărți fără să le noteze ın registru. Și mai pre sus de toate aceste, cheltuște toate depozitele de bani ce’i se lasă pentru cărți. La muștrările ce-i fac

uneori în această privință, răspunde că nu-i adevărat, și dacă n'are în cotro în fața dovezilor ce-i aduc, întreabă: S'a plâns cineva că nu i-am dat paralele înapoi?

Într'un cuvânt e de tot prăpădit nu numai în privința intelectuală și a îngrijirii de sine, dar și în privința morală” (14 mai 1886).

Înainte de orice, trebuie subliniat că, în timpul vieții lui Eminescu, atari informații nu au parvenit și pe alte căi, singurul izvor (preluat mai apoi de mulți alții) fiind M. Pompiliu. El îl acuză pe Eminescu de foarte multe lucruri, dar spusele lui au doar aparent susținere și în paginile altor autori, aceștia nefăcând, de fapt, decât să preia zvonuri precum cel citat. Cum nimeni nu i-a așezat vreodată pe Eminescu și pe Pompiliu față în față și cum acesta din urmă poate fi cu temei suspectat că nu i-a fost tocmai prieten, a ne baza numai pe declarația lui devine extrem de riscant. Să nu uităm că, în primele zile după reîntoarcerea lui în Iași, Eminescu a locuit la Pompiliu, dar pentru foarte scurt timp. Nu știm ca în Iași Eminescu să își fi petrecut mai mult timp cu Pompiliu decât cu atâția alții, cu care era *obligat* să își treacă vremea. De altminteri, ne vine greu să credem că Pompiliu i-ar fi fost prea simpatic, atâta vreme cât acesta fusese desemnat spre a-i urmări fiecare mișcare și, în plus, privea pierit după Veronica. (Probabil, sentimentul era reciproc, Eminescu fiind, în ochii lui Pompiliu „*pe zi ce merge mai nesuferit*”.) Fără să știm ce anume avea în vedere Eminescu, cităm dintr-o veche scrisoare către Veronica:

„Tu ai destul bun simț ca să-nțelegi că nu-mi putea fi indiferent dacă acel om [Caragiale?] pleacă la Iași de paști, el care are familia aci și asemenea vei găsi natural dacă eu, predispus de natură a admite totdeauna eventualitatea cea mai rea din toate, a trebuit să te țin de rău că l-ai primit. Împrejurările în care l-ai primit sunt în adevăr alarmante, o recunosc, și văz că onor. Miron Pompiliu e aci mai de vină decât tine” (21 martie 1882).

Să revenim însă la textul citat din epistola lui M. Pompiliu, care scrie:

„În timpul ce-și face serviciul la bibliotecă, ese în oraș, lăsând ușile deschise și cărțile în voea întâmplării”.

Dar, oare, Eminescu era singur în bibliotecă? Dacă I. Caragiani, ca mulți directori de teapa lui, nu venea la serviciu decât în vizită, custodele Gârcineanu și anonimul L. Sevescu absentau și ei? Dacă „nu”, ce îi împiedica să închidă acele uși, pe care Pompiliu pretinde că le-ar fi lăsat vraște Eminescu? Cât timp aceștia doi se găseau în clădire, erau cărțile în pericol? Aparent, detaliul este nesemnificativ. În fapt, el ne atrage atenția asupra faptului că Pompiliu pune în seama lui Eminescu toate relele pe care își imaginează că le-ar putea comite un subbibliotecar, mai puțin furtul.

„Cheltuește toate depozitele de bani ce'i se lasă pentru cărți.”

Și acum, ca și în istoria cu apucarea damelor de turnură, presupunând că Eminescu chiar a luat vreodată din banii lăsați drept garanție de cititori, M. Pompiliu exagerează mult sau chiar inventează. În primul rând, el recunoaște implicit că nimeni nu s-a plâns vreodată că nu i s-au returnat banii sau că i s-au dat înapoi cu întârziere. Prin urmare, el nu își susține afirmația cu probe. În al doilea rând, apare o nelămurire: dacă, pe de o parte, Eminescu prăpădea „toate depozitele de bani”, dar, pe de altă parte, nimeni dintre cei care contribuiseră la formarea acelor depozite nu fusese păgubit, cum anume se refăceau sumele respective? M. Pompiliu nu îndrăznește să pretindă că el sau alt „amic” ar fi trebuit să scoată bani din buzunar, pentru a acoperi pretinsele „găuri” lăsate de Eminescu. Deci, dacă Pompiliu n-ar minți, tot Eminescu punea paralele la loc. De unde? Din propriul buzunar, desigur. Dar, dacă Eminescu avea *banii lui*, nu dispare motivul pentru care el ar fi apelat la banii Bibliotecii?

Povestea cu pretinsa cheltuie a banilor altora dezvăluie însă un alt fapt, mult mai important: *vigilența cu care era urmărit Eminescu*, Pompiliu verificându-l până și la locul de muncă, unde-i făcea (cu ce drept?) casa. Nuanță esențială, Pompiliu că nu îl informează și pe Caragiani, superiorul lui Eminescu, dar el nici nu afirmă în mod explicit că Eminescu ar fi recunoscut acuzațiile. Replica: „*S'a plâns cineva că nu i-am dat paralele înapoi?*” poate fi socotită și mărturisire implicită, dar, la fel de bine, și modalitate de a încheia un subiect, înainte ca discuția să degenereze. A doua versiune pare mai plauzibilă:

1) de fiecare dată, Eminescu începuse prin a nega;

2) după experiențele de la Șuțu și de la Döbling, el se ferea să dea prilej de a fi etichetat drept alienat, așa că ocolea cu grijă motivele de enervare sau de controversă;

3) cum am arătat, cauza pentru care Eminescu ar fi apelat la banii strânși din garanții este șubredă (ca să nu spunem că lipsește cu totul).

Informația lui Pompiliu va fi preluată de Chibici, care o va populariza:

„*Eminache a fost de paști în București, dar nu-i merge prea bine cu sănătatea; l-a apucat un fel de nepăsare, de cheltuiește fără nici o muștrare de cuget banii ce i se încredințează ca garanție pentru cărțile împrumutate de la bibliotecă, și când i poftit undeva la masă, se descalță ca și când ar fi la dânsul acasă; cu un cuvânt i merge rău*” (scrisoare către I. Slavici – 30 aprilie 1886).

Prin urmare, Eminescu a fost extrem de darnic până la 28 iunie 1883, s-a făcut zgârcit după 26 februarie 1884 (după cum pretind Maiorescu și

Călinescu – ultimul îl numește chiar „avar”), din 1886, a devenit și hoț, cheltuind „fără nici o muștrare de cuget” banii altora, pentru ca în 1887 să o exaspereze pe Harieta prin ușurința cu care topea banii? Nu e cam mare nehotărârea autorilor? Dacă am mai înțelege că un avar poate ajunge să fure, ciudatul mixaj propus, acela privind imaginara creatură cheluitoare și avară, totodată, rămâne mai greu de acceptat.

Chibici este singurul „amic” care susține că Eminescu ar fi obișnuit să se descalțe atunci când mergea în vizită la cineva. Dacă acestei realități îi adăugăm faptul că, domiciliat la sute de kilometri de Iași fiind, Chibici nu putea vorbi despre Eminescu decât din auzite, suntem obligați să ne întrebăm dacă nu fabulează. Chibici! Niciodată el nu a pus la îndoială spusele celorlalți și niciodată nu a încercat să discute cu Eminescu despre „ororile” povestite de unul sau de altul, după cum, ulterior anului 1883, nu l-a îndemnat niciodată să scrie.

În istoria literară, Al. Chibici-Revneanu este prezentat la unison drept „prieten intim” al lui Eminescu. Nu contestăm că, poate, cândva, Eminescu i-o fi acordat lui Chibici ceva mai multă atenție decât altora, dar asta nu dovedește că ar fi fost *mereu* apropiat sufletului lui. În fond, ce motive concrete ar fi avut Eminescu pentru a-l (mai?) simpatiza pe Chibici în mod deosebit? Faptul că nu-i răspunsese la epistolele trimise în cele mai grele clipe ale vieții lui? Desigur, deși nu credem deloc într-o asemenea variantă, admitem că nu este, totuși, sută la sută imposibil ca, din motive care ne scapă, Eminescu să fi gândit altfel (comițând, astfel, o mare eroare). În ciuda celor ce se lasă a se înțelege prin cărți, numitul Chibici nu a avut nici o ocazie să constate nemijlocit așa-zisa „alienare” a lui Eminescu. Faptul că, departe de a mărturisi acest lucru, el a încercat să sugereze cu totul altceva, nu poate să nu contrarieze, pentru că, mai ales în momentele în care imaginea lui Eminescu era terfelită de te miri cine, muștenia lui Chibici numai dovadă de moralitate nu era.

Una dintre scrisorile incluse în volumul IV al culegerii de *Studii și documente literare* (1933) editat de I. E. Torouțiu, este cea despre care ni se spune că ar fi fost trimisă de Chibici lui Maiorescu, de la Florența, la data de 14 martie 1884. De aici, din vasta lucrare a lui Torouțiu, epistola a fost preluată de majoritatea autorilor. Față de această scrisoare păstrăm unele rezerve, întrucât Torouțiu nu menționează sursa de la care a preluat-o (și de-ar fi doar atât!). Posibil să se fi folosit de colecția revistei *Convorbiri literare*, unde a apărut în 1906. Să zicem însă că reținerea noastră este neîntemeiată și să cităm fraza care ne-ar putea interesa acum:

„Starea sănătății lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florența și cred că impresiile călătoriei la întoarcere în țară o să aibă un efect și mai salutaru...”

Deci, sănătatea lui Eminescu s-ar fi „îndreptat mult la Florența”, dar, zice Chibici în mod indirect, nu chiar de tot, fiind loc de și mai bine. Ce repere medicale folosea Chibici, ca să poată aprecia starea sănătății lui Eminescu? Se referea la sănătatea psihică (pe care, cum o stabilea?) sau la cea fizică? Ce anume îl convinsese pe „amic” că ar fi avut loc un progres și cum îl măsurase? Mister! Mister la fel de adânc, precum cel ce învâluie resortul intim care, de-a lungul anilor, i-a determinat pe unii să ia în serios vorbe goale culese de la te miri ce gospodină sau avocat și să le transforme în diagnostice ferme. Oare, respectivii domni chiar cred sincer că este înțelept să îi acordăm mai mult credit lui Chibici, decât lui Obersteiner? Este benefic și onest ca oralitatea lui Chibici să fie mai credibilă până și decât probele materiale, precum scrisorile lui Eminescu?

Să ne întoarcem la punctul de plecare: acuzația că Eminescu ar fi cheltuit sumele lăsate garanție pentru cărțile împrumutate. Departe de noi gândul de a sugera că, la urma urmei, dacă Eminescu ar mai fi luat întâmplător bani cu împrumut din fondurile pe care le gestiona la Bibliotecă, n-ar fi fost nici o tragedie! Ne întrebăm, însă, cum i-o fi dat prin cap lui Pompiliu să facă asemenea controale. Ce anume se urmărea? Se căutau neapărat noi motive? Nu știm, dar din ciudățenia unor asemenea relatări prinde contur o atmosfera de riguroasă supraveghere, aproape de teroare, în care Eminescu a fost silit să trăiască la Iași, după 1883. Încet, încet, faptul că, o dată scăpat din Mănăstirea Neamțului, Eminescu a plecat nu la Iași, ci la Botoșani își pierde caracterul de opțiune aleatorie. Când ne amintim și că, încă de la 12 octombrie 1877, el îi scria lui Slavici: „*A-ți spune pe larg câte împrejurări contribuie a-mi face Iașii nesuferiți ar însemna a scrie volume*”, alegerea Botoșanilor seamănă tot mai mult cu o evadare.

Poate, unii vor zice: ce contează atât de mult dacă Eminescu a funcționat în mod legal sau nu, din moment ce și-a primit **banii**? Tuturor acestora le-am aminti că, dacă banul ar fi fost principalul lucru pe care îl respecta, Eminescu ar fi putut să devină foarte bogat – mai bogat chiar decât Maiorescu. Și, dacă tot n-ar fi suficient, i-am povățui să mai citească o dată ce scria Emilia, fratelui ei, Titus:

„...azi, capul îi este cu siguranță prea limpede încât să nu-și dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce influență ar putea avea asupra lui? Cea mai

vătămătoare ce se poate închipui. Și noi înșine să-i spunem basmul din Iași, să facem din el un nărod ridicol și, pentru a-i menaja ideea fixă, să-l acoperim cu o falsă demnitate?”

Poate, alții vor zice: banii nu au miros. Nu-i adevărat. Cazul Eminescu ne arată și prin acest episod ce falsuri ordinarea putea fi comise de către cei care conduceau Statul și cât de bine se înțelegea Guvernul cu Opoziția, când aveau interese comune.

Profesor, prin puteri proprii

Istoricii literari vorbesc de varii perioade petrecute de Eminescu la băi. În 1884 fusese la Repedea, în 1885 – la Liman, lângă Odesa, iar în 1886, puțin înainte de a „înnebuni” a doua oară, a mers din nou la Repedea (*„Eminescu e mult mai bine. A fost câteva săptămâni la Repedea unde a făcut băi regulate. El continuă băile și acum”* – M. Pompiliu către Maiorescu, 12 septembrie 1886). Deci, dacă a părăsit Iașii, Eminescu n-a mai putut merge la Bibliotecă. Și-o fi luat concediu? Prima constatare este aceea că, potrivit arhivelor, Eminescu nu a depus nici o cerere de concediu – nici către directorul Caragiani, nici către rectorul Culianu, nici către ministrul Cultelor. Ba, mai mult, din amintita arhivă lipsește până și cererea de concediu medical, obligatorie în toamna lui 1884, când Eminescu și-a rupt piciorul. Era, pe atunci, mai îngăduitoare legislația? Nu. Drept dovadă, Eminescu scrie în acea perioadă cereri pentru aprobarea unor concedii, dar nu le adresează Bibliotecii Centrale ieșene, ci... Școlii Publice de Comerț din Iași (numită în continuare Școala Comercială, unde semna, de altfel, și statele de plată).

Rareori invocată, această perioadă de profesorat a lui Eminescu este trecută în plan secund, importanța ei fiind minimalizată. De ce, oare?

Eminescu a devenit profesor prin proprie voință și prin propriile puteri. Spre deosebire de funcția de bibliotecar, cea de profesor a fost deținută în mod perfect legal, iar salariul de profesor suplinitor era mai mare decât cel de subbibliotecar. Reușind pe cont propriu, gestul lui Eminescu a surprins și a diminuat vădit monopolul intervenției magistrului, care, în lumea umbrelor lui, avea, desigur, relații mult mai influente, pe care nu le-a folosit, însă, interesul lui fiind acela de a-l menține pe Eminescu în starea de dependență totală față de înalta lui „mărinimie”.

Pentru a elimina comentarii gratuite, vom răsfoi documentele oficiale existente, privitor la obținerea de către Eminescu a mult râvnitului post,

capabil să-i asigure independența financiară și, prin ea, libertatea.

La 18 septembrie 1884 Eminescu se adresează *Ministerului Agriculturii, Comerciului, Industriei și Domeniilor* (minister înființat cu un an în urmă, condus pe atunci de Ion Câmpineanu și numit de noi în continuare Ministerul Agriculturii). El solicită să i se încredințeze suplینirea postului de profesor la catedra de Istorie Universală a Școlii Comerciale (școală patronată de Ministerul Agriculturii). Cererea poartă o notă prin care se dispune includerea documentului la dosar, solicitantul fiind ulterior numit profesor suplینitor, la catedra de geografie și statistică. Această inițiativă a lui Eminescu este în contrast cu următorul fragment, din scrisoarea lui Missir către Maiorescu (13 mai 1884):

*„La 1 septembrie e pusă la concurs catedra de limba română la liceu, fostă a lui Lambrilor. Pentru această catedră se prezintă la concurs **junimistul nostru Filipide**, cel cu cronică la Hur, și e foarte probabil că va reuși. În acest caz, se face vacant postul de subbibliotecar ocupat acum de Filipide.”*

Concursul invocat de Missir având loc la 1 septembrie, este limpede că Filipide a știut încă din primele zile ale lui septembrie că a obținut postul dorit. Implicit, era cunoscut și faptul că devenise vacant postul de subbibliotecar, deținut de acesta până atunci. Documentele, autentice sau false, precizează încă din 24 septembrie că Filipide ar fi demisionat. Ne întrebăm: dacă s-a dorit cu adevărat ca Eminescu să-i succedă lui Filipide, de ce nu a fost anunțat că va primi postul eliberat de acesta? Devine limpede că Eminescu a cerut catedra de istorie de la Școala Comercială pentru că nu avea o slujbă și nici nu se întrevedea nimic la orizont. În cazul în care ar fi obținut în mod legal mult trâmbițatul post de subbibliotecar, oferit, se zice, grație supremei griji a lui Maiorescu, probabil că Eminescu ar fi renunțat la profesorat atunci când, în locul istoriei, catedra pe care o solicitase, a primit-o pe cea de geografie și statistică, ambele materii fiind „cu un program foarte încărcat” și lipsite de manuale și bibliografie lesne de cercetat.

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, merită să observăm că Eminescu nu a candidat pentru catedra scoasă la concurs de Liceul Național, unde a concurat și Filipide și unde era director V. Burlă, alt «amic intim». El a preferat Școala Comercială și, mai mult, și-a păstrat secret demersul față de junimiști. Să fi contat în alegerea lui faptul că Școala în cauză nu se afla sub tutela Cultelor, unde Maiorescu avea relații, ci sub umbrela Ministerului Agriculturii, pentru ai cărui funcționari numele Eminescu nu avea de ce să fie semnal de alarmă?

O săptămână după ce Eminescu a depus cererea către Ministerul

Agriculturii, la 26 septembrie, se petrec două lucruri, simultan: pe de o parte, Comisia Permanentă din acest minister trimite raportul prin care se propune numirea lui Eminescu ca profesor suplinitor la catedra de Geografie și de Statistică, ale Școlii de Comerț și, pe de altă parte, Ministerul Cultelor anunță Universitatea ieșeană că regele l-ar fi numit pe Eminescu în postul de subbibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iași, în baza unui decret (inexistent, de fapt!) despre care se afirmă în mod mincinos că ar fi fost semnat de rege cu două zile în urmă. La 30 septembrie, „*Monitorul Oficial*” anunță că Eminescu a fost numit subbibliotecar, iar două zile mai târziu ni se spune că acesta a depus jurământul legal, pentru amintitul post, fără ca Ministerul să mai emită, însă, vreun alt document oficial.

Trebuie reținute, așadar, două lucruri. Primul este acela că, dacă Eminescu a depus într-adevăr jurământul pentru angajarea lui la Bibliotecă, a făcut-o într-un moment în care nu avea încă garanția că de la Ministerul Agriculturii va primi un răspuns favorabil. Al doilea detaliu, și mai important, îl dezvăluie scrisoarea trimisă de Maiorescu surorii lui, Emilia, la 27 septembrie. Atunci, magistrul invocă numirea lui Eminescu în postul de subbibliotecar, dar nu scrie nici un cuvânt despre catedra de geografie, obținută de acesta la Școala Comercială. Explicația este una singură: Maiorescu nu a aflat de acest demers al lui Eminescu decât după ce „abulicul” Eminescu reușise – repetăm: prin forțe proprii – să obțină o slujbă. Și, dacă nu a știut el, este foarte probabil să nu fi știut nici majoritatea «amicilor» din Iași, care, altminteri, l-ar fi anunțat pe magistrul.

Refrene în ceață

La 4 octombrie, este semnată decizia prin care Eminescu este numit profesor suplinitor la catedra de Geografie și Statistică, începând cu 1 octombrie, iar două zile mai târziu Ministerul Agriculturii face cunoscut acest fapt atât directorului Școlii Comerciale, I. G. Stravolca, cât și lui Eminescu. Câteva zile după aceasta, la 15 octombrie, conducerea Școlii trimite Ministerului tutelar „*Foea de jurământ a dlui profesor suplinitor Mihai Eminescu, numit cu ordinul D-voastre N° 59983 a.c.*”.

Nu trece săptămâna, și Eminescu îi scrie lui Chibici (20 octombrie):

„Am mai încăput – fără voie – într-o belea greu de descurcat. Fiind vacante mai multe catedre la școala comercială, cerusem suplinirea istoriei. Dar catedra aceasta

dându-se altuia, **m-a însărcinat** pe mine cu geografia și statistica, cu **un program foarte încărcat**, obiect care **are înconvenientul că nici cărți nu există pentru studiarea lui, iar el însuși consistă dintr-un dicționar de mii de nume proprii și de cifre statistice**. Cât despre onorata bibliotecă, e atât de încurcată și îngrămădită, încât **ar trebui un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar**” (subl. ns.).

Pornind de la acest paragraf, Călinescu amplifică:

„Cum **n-avea cărți de specialitate și putere de muncă**, însărcinarea aceasta i se părea o «belea». A profesat totuși un an școlar, de la 1 oct. 1884 la 1 sept. 1885” (subl. ns.).

Iată, încă o dată, cu câtă dezinvoltură „divinul” făcea adăugiri, cu de la sine putere, atunci când *trebuia* să demonstreze un anumit lucru. Pasajul din epistola către Chibici contrazice afirmațiile lui Călinescu, căci numai un om cu o *deosebit de mare* putere de muncă se putea înhăma la un asemenea travaliu, care consta în culegere de informații din diverse lucrări, nici una de specialitate, fiind, în plus, obligat să memoreze și un mare număr de date exacte. Nu știu câți istorici literari s-ar încumeta la așa ceva, când destui dintre ei dovedesc lipsă de hărnicie și de probitate elementară chiar în propria materie!

„Belea” era întreaga situație în care se găsea Eminescu, ținut cu sila într-un mediu pe care nu-l mai suferea. Merită să remarcăm că feluriți istorici literari îl consideră pe Eminescu lipsit de putere de muncă, dar, pe de altă parte, nici unul dintre ei nu se miră că acesta putea avea două slujbe!

În scrisoarea către Chibici, prin comparație cu postul de profesor, pe care îl comentează ca pe ceva ferm, referirea lui Eminescu la Bibliotecă este foarte vagă și nu îl angajează în nici un fel. El scrie despre situația de acolo în trecut, la „și altele” și nu este complet exclus ca trimiterea să fie făcută în legătură cu necesarul documentării pentru catedra de la Școala Comercială, Eminescu găsind cu greu în rafturile ei publicațiile căutate. Când afirmă că biblioteca, „*încurcată și îngrămădită, încât ar trebui un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar*” (subl. ns.), el nu leagă în nici un fel starea respectivă de propriile obligații profesionale, ca posibil subbibliotecar, ci se situează pe poziția celui dinafara bibliotecii, care face o simplă constatare. Oare, prezența lui „*ar trebui*”, în loc de „*va trebui*”, este accidentală? Eminescu observase dezorganizarea cărților din bibliotecă de pe poziția *angajatului obligat* să se descurce între ele sau de pe cea a cititorului venit să caute diferite lucrări, prin care spera să compenseze lipsa manualelor de geografie și statistică? Era scrisoarea lui Eminescu un mod voalat de a respinge numirea ca subbibliotecar, sub pretextul că Școala i-ar ocupa tot timpul?

În ultima decadă a lunii octombrie 1884, Eminescu a alunecat pe gheață și și-a rupt piciorul. Detalii despre acest moment am găsit în manuscrisele lui A. C. Cuza, aflate la Biblioteca Academiei Române. Faptul că ele nu-i interesează pe unii istorici literari arată că dumnealor își cern informația în funcție de culoarea politică a autorului – obicei nejustificat, care provoacă mari îndoieli în ceea ce privește caracterul obiectiv al studiilor lor. Situația devine și mai jenantă atunci când din atari fonduri sunt preluate și publicate diverse informații, fără a se preciza proveniența lor.

Despre momentul și locul în care s-a petrecut accidentul, A. C. Cuza scrie:

„În Noiembrie 1884, Eminescu, alunecând într-o noapte în poarta otelului «România» – istoricul «Petrea Bacalul» – unde locuia, în «hulubăria» din fundul curței așa cum am văzut, și-a rupt piciorul, așa că a fost nevoie să fie internat în spitalul Sf. Spiridon, unde mă duceam foarte des să-l văd, găsindu-l cetind (îmi aduc aminte că i-am procurat între altele, romane de-ale lui Alexandre Dumas tatăl), sau jucând șah-ul cu un domn Saint Pierre, profesor pensionar de limbi moderne, înzestrat cu o aleasă cultură și care a murit deunăzi la Iași.”

Referitor la context, Cuza notează:

„Accidentul lui Eminescu s-a tras de la o petrecere – după cum mi-a amintit d. profesor P. Novleanu, unul din cei mai buni foști prieteni din Iași ai poetului. Într-o seară de la restaurantul P. Barothy din strada Lăpușneanu – local ocupat acum de gravorul Sternberg și care pe atunci era locul de întâlnire a câtorva prieteni – Eminescu a plecat în tovărășia lui Petru V. Grigoriu («Budușcă») poetul cunoscut și a profesorului G. Vârgolici supranumit «Spaniolul», tovarăși nedespărțiți de petrecere, ca să meargă la Tătărași pe la miezul nopții pentru a mânca mămăliguță cu ochiuri.”

Barothy era patronul ungar al unei ospătării; implicat în revoluție, el fusese deținut în timpul domniei lui Al. I. Cuza. Într-o scrisoare trimisă lui Novleanu de la Liman, Eminescu se referă la birtul lui Barothy, în care se pare că obișnuia să mănânce – asemenea celor cărora la scria, precum și altor junimiști.

Data exactă a accidentului nu este cunoscută. Întrucât știm, însă, că la 30 octombrie 1884, Eminescu a solicitat ministrului Agriculturii să-i aprobe un concediu de două luni, fiind bolnav, putem presupune că accidentul se produsese cu o zi, două în urmă (ceea ce ne conduce la concluzia că A. C. Cuza greșește, atunci când îl plasează în luna noiembrie – eroare mai mică, însă, decât cea comisă de I. Crețu, care mută accidentul în 1885):

„Subsemnatul fiind bolnav după cum probează alăturatul certificat medical. Vă rog să binevoiți a-mi acorda un concediu de două luni, timp pentru care Vă propun de

suplinitor pe d. Simeon Crainic student în anul al III-lea al Facultății de litere din Iași” – în josul paginii, fiind trecut acordul lui Crainic: „Consimt a suplini pe Dl. Eminescu pe timpul congediului său”.

Întrucât timpul trecea fără ca Ministerul să răspundă, la 9 noiembrie, directorul Școlii Comerciale s-a adresat și el aceluiasi ministru:

„De mai mult timp, Domnul suplinitor al Catedrei de Geografie de pe lângă această școală, M. Eminescu, ne-a făcut verbal cunoscut că a cerut de la Domnia Voastră, pentru cas de boală, un congediu pe două luni, cu condițiune de a lăsa în locu ’i, spre suplinire, altă persoană.

În privința decisiunei ce veți fi binevoit a lua asupra cererii în cestiune, neavând nici o cunoștință, și pe lângă aceasta cursul de Geografie nefiind de nimeni predat, vă rugăm respectuos Domnule Ministru, a ne comunica decisiunea Domniei-Voastre în cauză, și a ne da ordine de urmare.”

Imediat după accident, Eminescu fusese internat în Spitalul Sfântul Spiridon, unde, conform lui Augustin Z. N. Pop, *„i se puse piciorul în ghips de către doctorul Ludovic Russ-senior și de doctorandul Gavrilescu”* (vezi *Pe urmele lui Mihai Eminescu*). Probabil la solicitarea indirectă a Ministerului, la 12 noiembrie, un medic al cărui nume pare să fi fost Sculy a eliberat un document medical (numărul 44), care sună astfel:

„Certificat

Subsemnatul, Doctor în Medicină, Medic Primar al Secțiunei Chirurgice, certifică că Dl M. Eminescu suferă de o fractură maleolară și pentru a cărei vindecare are necesitate de un timp de 2 luni de zile.

Drept care i se eliberează acest Certificat.

p Medic Primar”

Urmare unei telegrame a ministrului, I. G. Stravolca, directorul Școlii Comerciale, îi expediază acestuia „*tabloul*” cuprinzând: *„Numărul și data ordinului de numire a personalului didactic al școalei Comerciale din Iași”* (aici, la poziția a patra, apare Eminescu, numit la catedra Geografie, prin ordinul 59983 / 6 octombrie 1884), precum și statul *„constatând prezența și achitarea personalului școalei comerciale”* – mai simplu numit astăzi *statul de plată*. Încadrat cu un salariu brut de 252 de lei, Eminescu primea în mână 215 lei și 46 de bani (25,20 lei fiind opriți pentru „*fondul Casei pensiunilor*”, iar 5 la sută din rest, reprezentând „*tacsă*”).

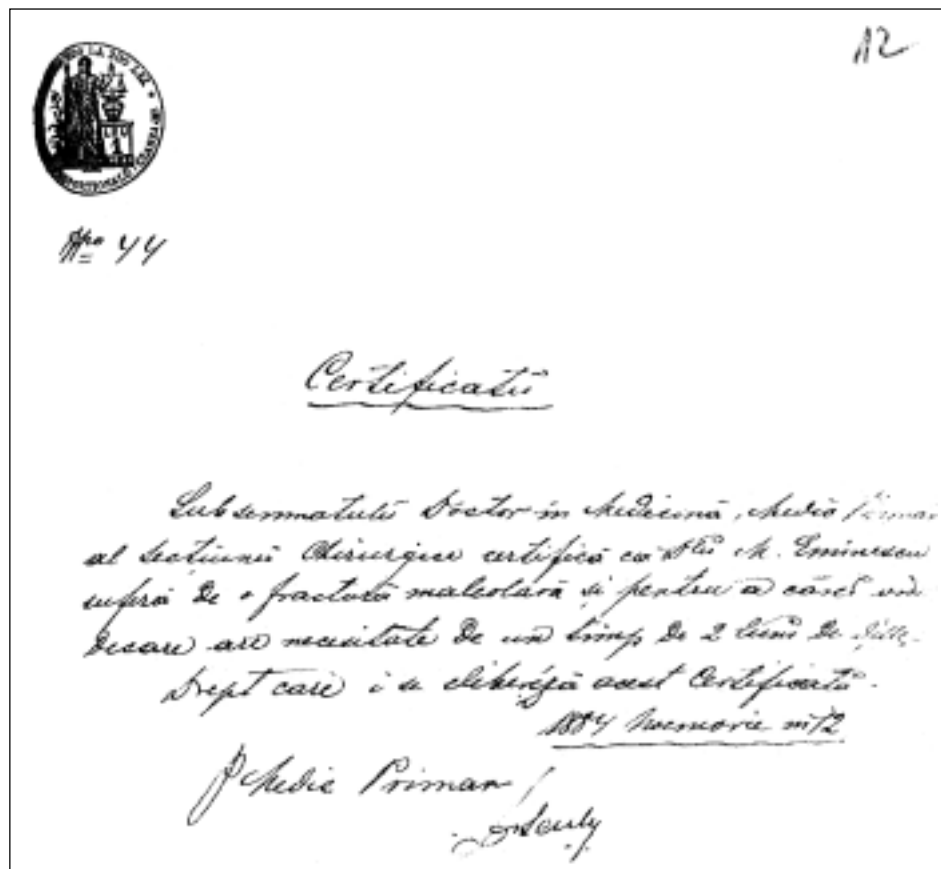
În noiembrie, Stravolca a corespondat cu Ministerul, pentru a se stabili persoana care avea să-l suplinească pe Eminescu, până la vindecarea fracturii.

Cum s-a văzut, Eminescu propusese pe S. Crainic, un tânăr student. În cele din urmă, după ce îl vizitează pe Eminescu la spital, Stravolca telegrafiază la București:

„Răspund telegramei 69505 (din 16 noiembrie – n. ns.)

Rog aprobați în interesul învățământului suplinirea lui Eminescu prin Gruber, licențiat în litere. Am văzut pe Eminescu la spital, cu care m' am înțeles.”

Cine era acest misterios „domn Gruber”, al cărui prenume nu apare în documentele existente, singurul lucru care se știe despre el fiind acela că era „licențiat în litere”? Posibil să fie vorba de Eduard Gruber, viitorul soț al uneia dintre fiicele Veronicăi Micle (Virginia, mezină). E. Gruber a absolvit Facultatea de litere din Iași în 1884, în anii studenției fiind și profesor suplinitor la Liceul Național din Iași.

În ultimele zile ale toamnei, Comisia permanentă din cadrul Ministerului Agriculturii avizează cererea lui Eminescu, privind acordarea concediului, iar două zile mai târziu, la 24 noiembrie, Divisiunea Agriculturii anunță Școala Comercială:

„La telegrama Dv. No 473 am onoare a vă răspunde că Ministerul, pe baza certificatului medical alăturat pe lângă petiția registrată la No. 69505, acordă un concediu de două luni de zile Dlui M. Eminescu, profesor suplinitor la catedra de Geografie și statistică de la acea școală și înlocuirea Dsale în acest interval de două luni cu Dl Gruber, licențiat în litere, rugându-vă să bine voiți a comunica numiților această dispozițiune.”

Anul 1884 se încheie fără alte probleme cu Școala Comercială.

În ceea ce privește raporturile lui Eminescu cu Biblioteca Centrală, faptul că nici un document al acestei instituții nu consemnează absența lui Eminescu de la serviciu rămâne cel puțin straniu. Așa cum am arătat, în decembrie 1886, după internarea la Mănăstirea Neamțului, directorul Bibliotecii ar fi cerut rapida înlocuire a lui Eminescu, *„lucrările din această Biblotecă fiind multe și urgente”*. Oare, în ultimele luni ale anului 1884, nu erau la fel de *„multe”* și de *„urgente”*? Oare, atunci Eminescu nu era firesc să fie suplinat, până la vindecarea fracturii? Dar, mai ales, ce să înțelegem din faptul că Eminescu a cerut concediu de la ministerul care tutela Școala Comercială, nu de la cel de care depindea Biblioteca? Nedumerirea este cu atât mai mare, cu cât, dacă ar fi să ne luăm după cele scrise în documentele (vădit ticluite!) emise de Ministerul Cultelor, Eminescu fusese întâi numit subbibliotecar și abia apoi profesor suplinitor. Oare, Eminescu știa cu totul altceva, decât găsim noi, acum, în arhive?

Se pare că da.

La urma urmei, putem face abstracție de faptul că, așa cum am mai spus, *„angajarea”* lui Eminescu la Biblioteca Centrală s-a petrecut exact așa cum dorise Maiorescu încă de la început, când nu se așteptase la reacția vehementă a surorii lui? După ce a anunțat-o că ministrul Cultelor *„va emite un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă, ca bibliotecar al Universității din Iași”*, Maiorescu, reamintesc, a dat și următoarele detalii (7 aprilie 1884):

„...eu am aranjat cu ministerul în următorul mod: el, Carajani, își dă demisia numai de formă, Eminescu este numit de asemeni numai de formă, nu-și ia slujba în primire sau se prezintă numai din când în când (subl. ns.), fiind în concediu.”

Așadar, atât numirea formală, cât și demisia celui pe care, pasămite, avea să îl înlocuiască Eminescu, erau niște falsuri care *se puteau comite* fără teamă.

Documentele ne dovedesc că, la 24 septembrie 1884, un subaltern al ministrului chiar a semnat „*un decret de numire a lui Eminescu, numai de formă*”, căci regele nu a semnat decretul (dacă acesta i-o fi fost înaintat). În consecință, situațiile din aprilie și septembrie 1884 diferă doar prin faptul că, inițial, Maiorescu a fost sincer față de sora lui, dar, văzând neașteptata ei reacție vehementă, pentru a elimina orice polemică, atunci când propunerea a fost pusă în practică, a mințit-o și pe ea, după cum îi mințise pe cei mai mulți, încă de la bun început.

Dacă Eminescu și-ar fi luat „*slujba în primire*”, el n-ar mai fi putut să predea la Școala Comercială. De aceea, așa cum preconizase Maiorescu cu luni bune în urmă, Eminescu nu putea ajunge la Bibliotecă decât „*din când în când*” și nu se știe cu ce scop. Cum ultimul stat de plată cu numele lui Eminescu (dar nesemnat de el) datează din decembrie 1885, rezultă că, indiferent ce s-ar fi petrecut până atunci, cel mai târziu din această lună, din motive rămase necunoscute, Eminescu a renunțat la postul de subbibliotecar – pe care, repetăm, cu excepția primei luni (octombrie 1883), nu îl putea ocupa decât în mod ilegal).

În anul 1885, la 24 ianuarie (ziua în care „*espira*” concediul lui Eminescu), directorul Stravolca se adresează ministrului:

„*Domnul M. Eminescu aflându-se încă bolnav în spital, și prin urmare în imposibilitate de a-și începe cursul său la această școală, am onoare a vă ruga să binevoiți a aproba continuarea suplinirii sala până la însănătoșire, tot prin Domnul Gruber, ca până în prezent.*”

Prin urmare, la 24 ianuarie Eminescu se găsea tot în spital, documentul citat infirmând spusele celor care susțin că Eminescu ar fi fost externat încă de la 1 ianuarie. (La 27 decembrie, într-o scrisoare către Maiorescu, Vlahuță îl anunță pe acesta că Eminescu, „*La 1 Ianuar iese din spital*”, dar, probabil, au intervenit unele complicații.) Prompt, Ministerul răspunde a doua zi, anunțând că ministrul „*acordă prelungirea concediului Dlui M. Eminescu, profesor la acea școală, încă cu 2 luni.*”

Se pare că invocata temere a lui Eminescu, privind vindecarea fracturii nu a fost neîntemeiată („*Hei, hei, domnule Gavrilescu – ar fi spus el –, nu mai calcă iarbă verde piciorul lui Eminescu*”), căci acesta nu se întremase nici după scurgerea altor două luni. Așa se face că, la 4 aprilie, directorul Școlii Comerciale informează Ministerul că Eminescu „*nu-și poate reîncepe cursul [...] din cauza nedeplinei sale însănătoșiri*”, motiv pentru care solicită ca acesta

să fie supliniit de E. Gruber până la finele anului școlar. O săptămână mai târziu, un funcționar al Ministerului Agriculturii va pune pe document o rezoluție favorabilă: „*Se aprobă. 11 apr. 1885*”.

Din documente, constatăm că Eminescu s-a aflat în incapacitate de a lucra nu numai la sfârșitul anului 1884, ci și în prima jumătate a lui 1885, nefiind deloc limpede când anume a părăsit spitalul și în ce stare se afla piciorul în momentul externării. Întrucât, atunci când solicită noua prelungire a concediului, Stravolca nu mai menționează că Eminescu s-ar găsi în spital, ci doar că însănătoșirea lui nu ar fi deplină, putem crede că la 4 aprilie Eminescu fusese, deja, externat. Ipoteza pare a fi confirmată de Gh. Ungureanu, potrivit căruia, în perioada martie–noiembrie 1885, rapoartele Bibliotecii au fost scrise de mâna lui Eminescu. Chiar dacă asta nu demonstrează și unde anume au fost ele redactate (puteau fi scrise și acasă), putem afirma fără mari temeri că am greși că, în martie, Eminescu părăsise patul spitalului, dar că problemele create de fractura suferită nu se încheiaseră. În consecință, cred că G. Munteanu greșește profund când scrie, ca despre un fluture: „*Anul 1885, până la jumătate, Eminescu și l-a petrecut între școala comercială și bibliotecă*”.

În ceea ce privește strict aspectul pecuniar, este sigur că în statele de plată apar numele și semnătura lui Eminescu, dar nu este la fel de clar și câți bani a primit el, efectiv, de pe urma postului de profesor, deoarece nu știm dacă și în ce proporție își împărțea banii cuveniți lunar cu Gruber, cel care îl suplinea.

În condițiile prezentate, în care, din cauze de forță majoră, Eminescu nu a predat nici o lună încheiată la Școala Comercială, devine (aproape) impropriu să vorbim de *anul lui de profesorat*. Rămâne însă fundamental faptul că, prin numirea în postul de profesor suplinitor, el a funcționat ca *salariat legal al Statului* – lucru care nu se poate spune despre postul de subbibliotecar.

Cum am arătat, Gh. Ungureanu ne asigură: „*Toate rapoartele Bibliotecii pentru înaintarea statelor pe lunile martie–noiembrie (1885 – n. ns.) sunt scrise de Eminescu*” (subl. ns.). Ciudat! Chiar foarte ciudat! Mai întâi, pentru că în arhivele din Capitală, aparținând Ministerului Cultelor, nu se regăsesc copii ale acelor state și, în al doilea rând, pentru că la 1 august 1885 Eminescu deja plecase spre Liman, lângă Odesa, iar la 2 septembrie încă mai era acolo, anunțând că va mai întârzia vreo două zile. Așa stând lucrurile, când anume a redactat Eminescu statul pentru luna august? L-a scris în avans? Dacă „da”, de ce nu ne-am gândi că toate au fost puse pe hârtie în aceeași zi, pentru a scăpa de-o grijă? Și, mai mult, de unde am ști că, astfel, și-a îndeplinit o

sarcină de serviciu ori doar a răspuns unei rugăminți? Reamintesc că Eminescu a scris cu mâna lui și o serie de hârtii ce priveau administrarea ospiciului de la Mănăstirea Neamțului, fără a-l fi obligat cineva. Pur și simplu, a dat curs solicitării intendentului!

Ion Crețu opinează, în cor cu alții:

„Inventarierea făcută în 1885 arată aceeași grijă de precizie și de ordine ca în 1874–1875, când era director al aceleiași biblioteci.”

În ce lună anume a anului s-a făcut inventarierea și în ce anume constau probele participării lui Eminescu la efectuarea ei? În orice caz, în contextul prezentat până aici, posibila existență a unor *pagini scrise de Eminescu* nu mai pot constitui probe indubitabile că acesta ar fi fost salariatul Bibliotecii. Argumentul forte ni l-a furnizat mărturisirea lui Maiorescu însuși (epistola către Emilia, 5 mai 1884). De la magistrul am aflat că, în urma intervenției lui oculte, Ministerul Cultelor a redactat adresa către Burlă, prin care Eminescu era „însărcinat” să ia „*parte în Comisiunea pentru inventarierea documentelor istorice găsite la Sf. Nicolae*”. Aidoma documentului de „numire” în postul de subbibliotecar, și adresa citată este semnată, *pentru* ministru, de Gr. Tocilescu, iar *pentru* șeful Diviziei, de I. Vlădoianu. Așa cum se știe, o vreme, Eminescu și-a luat în serios însărcinarea, muncind *fără să fie salariat și fără să fie retribuit*, doar pentru a-l ajuta pe „amicul” Burlă, cel răspunzător de inventarul respectiv. Acest fapt, cumulat cu evidenta falsificare a deciziei de numire în schema Bibliotecii Centrale, ne obligă să fim suspicioși. Deocamdată, nimic nu ne dovedește că implicarea lui Eminescu în inventarierea Bibliotecii și a documentelor de la biserica Sfântul Nicolae nu s-au făcut în condiții similare – poate, chiar identice.

Hașdeu forțează mâna lui Maiorescu

Cam acestea sunt datele privitoare la a doua perioadă ieșeană a lui Eminescu, din perspectivă administrativă, birocratică. Din păcate, istoria literară nu a prezentat niciodată, amplu și critic, acest episod. Mai mult, așa cum se vede, unii dintre meseriașii ei n-au pregetat să eludeze adevărul. Noroc cu arhivarii, care, spre marea lor cinste, și-au făcut datoria, punându-ne la îndemână probe zdrobitoare, privind perioada în care Eminescu a figurat în statele de plată ale Școlii Comerciale, ca profesor suplinitor de geografie.

Lucrurile nu se opresc însă aici. Într-o volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului din România, cuprinzând o culegere de 200 de documente, selectate de Lidia Brâncanu sub genericul „*B. P. Hașdeu. Mărturii*” (1993) am dat de o informație de-a dreptul senzațională. Nici autoarea, nici D.G.A.S. nu au făcut vâlvă în jurul descoperirii (ba, textul care interesează, o rezoluție a lui Hașdeu, este cules cu un corp de literă mai mic și inclus între explicații). Și dacă noutatea mai putea trece neobservată de biografii lui Eminescu, surprinde că ea a scăpat celor care au încercat să scrie viața lui Hașdeu. Dar, probabil că Lidia Brâncanu are dreptate atunci când îl prezintă pe acesta din urmă între personalitățile „*despre care istoricii și literații s-au ocupat încă prea puțin*”.

Descoperirea constă în faptul că, înainte ca Eminescu să fie numit în postul de subbibliotecar, se crease oportunitatea ca el să devină directorul Arhivelor din Iași – funcție onorabilă și bine venită în acel moment. Dacă nu s-a pus în aplicare, de vină a fost, ca și până atunci, tot lumea politică.

●

Precum am arătat în alte pagini, Eminescu s-a întors de la Viena (prin Italia?) la sfârșitul lunii martie 1884, iar la Iași a ajuns la 7 aprilie. Din acel moment, el a fost ținut fără slujbă cât de mult s-a putut. Nu degeaba i-a scris Maiorescu Harietei, la 14 martie 1884:

„Întrebarea este acum, în ce mod să trăiască vreo 4 sau 5 luni la țară, cât îi mai trebuie până se va întrema pe deplin? După acest timp ne vom îngriji noi, ca să aibă o funcțiune mai liniștită” (subl. ns.).

Aparent, magistrul avea mare grijă de sănătatea lui Eminescu, nu cumva acesta să se epuizeze. În realitate, el nu știa cum să-l țină cât mai departe de Capitală și de masa de lucru. De altminteri, constatăm că argumentul folosit pentru Harieta (dorința de a se „*întrema pe deplin*” Eminescu) nu apare și în corespondența cu Emilia, care era mai greu de păcălit, inclusiv, pentru că avea ocazia să-l vadă pe „bolnav” cu ochii ei și să discute cu el. (O vreme, sora magistrului a fost cel mai îndârjit și mai eficient apărător al intereselor lui Eminescu.) Punctul comun al scrisorilor lui Maiorescu către Harieta și către Emilia rămâne tergiversarea. Pentru Harieta oferă drept explicație starea de convalescență a lui Eminescu, în vreme ce pe Emilia încearcă să o liniștească, dând vina pe ministrul Cultelor. În mod paradoxal, Maiorescu susține în scrisorile către sora lui că Petre S. Aurelian ar refuza să-l desemneze pe Eminescu în mod legal bibliotecar, dar s-ar arăta dispus să comită pentru binele acestuia o... infracțiune, precum „*numirea pro-forma*” a unui salariat!

În general, când se vorbește despre Eminescu și de B. P. Hașdeu, se spune, scurt și sec, că între ei nu ar fi existat nici o legătură. Principalul argument: modul ironic, zeflemisitor uneori, în care Hașdeu tratează adesea opera poetică a lui Eminescu. Dacă a fost sută la sută sincer ori dacă, prin Eminescu, Hașdeu credea că îi plătește unele polițe lui Maiorescu, dușmanul lui neîmpăcat, este o chestiune căreia nicicând nu i se va mai găsi un răspuns precis. Știm doar că, spre deosebire de Hașdeu, Eminescu nu i-a răspuns acestuia nici cu patimă, nici cu venin, recunoscându-i meritele și punctând ceea ce el socotea a fi imperfect ori chiar greșit.

Dacă trecem peste bogata gură a lumii și ne uităm iar prin documente, descoperim o informație care îl pune pe Hașdeu într-o lumină nouă, neașteptată pentru cei care trăiesc numai cu zemuri stătute de istorie literară. Este vorba de adresa cu numărul 10.230, emisă la 17 septembrie 1884 de Ministerul Cultelor, sub semnătura directorului general Gr. Tocilescu și primită de B. P. Hașdeu, pe atunci, director al Arhivelor Naționale, a doua zi:

„Domnule director

Având în vedere repetitoarele Domniei voastre raporturi relative la reaua conducere a serviciului Arhivei Sucursalei din Iași și considerând că prin adresa dvs. nr. 146 din 1883 ați arătat că aceasta provine din cauză că șeful acelei arhive a ajuns la o așa bătrânețe încât este și surd și slab de vedere, astfel că nu mai poate fi la înălțimea unei asemenea funcțiuni, subsemnatul în vederea acestor considerațiuni și în interesul serviciului, are onoare a vă invita să binevoiți a recomanda altă persoană în locul D-lui Tăutu care va rămâne a-și regula drepturile la pensiuine.”

Pe acest document, Hașdeu a pus următoarea rezoluție:

*„Rugând pe Ministeriu a regula cât mai curând la pensie pe Dl. Tăutu, **subscrisul recomandă în locu-i pe Dl. Eminescu, foarte cunoscut nu numai ca scriitor**, dar posedând totodată, după cum a avut subscrisul ocaziunea de a constata însuși, **cunoștințe serioase în istoria și paleografia română**”* (subl. ns.).

Nu știm dacă Eminescu a aflat vreodată de această propunere a lui Hașdeu. Cert este doar faptul că, tot la 18 septembrie (deci, chiar în ziua în care Hașdeu scria rezoluția citată), Eminescu înainta ministrului Agriculturii solicitarea de a-i încredința postul de profesor suplinitor la Școala Publică de Comerț din Iași, unde dorea să predea istorie. Așadar, într-o singură săptămână, s-ar fi creat trei fronturi, dintre care, primele două s-au deschis simultan: 1) Eminescu a făcut demersuri pentru a obține o catedră, 2) Hașdeu a încercat, fără știrea acestuia, să intervină în favoarea lui, propunându-l să

preia Arhivele ieșene; 3) nici o săptămână mai târziu, a apărut „fumigena” cu numirea ca subbibliotecar.

Eforturile personale, depuse de Eminescu pe cont propriu, fără a cere și fără a beneficia de sprijin din partea lui Maiorescu sau al *Junimii* și chiar fără a-i fi înștiințat pe „amici”, au fost doar pe jumătate încununat de succes, căci el solicitase una, dar avea să primească alta. De bine, de rău, își asigurase însă un venit lunar.

Referitor la rezoluția prin care Eminescu a fost propus pentru postul de director al Arhivelor ieșene, am arătat cum o primă coincidență este aceea că, în ziua în care Hașdeu făcea această recomandare, beneficiarul ei tocmai cerea să participe la concursul pentru o catedră la Școala Comercială. Dar această potriveală nu este singura. O a doua coincidență, mult mai ciudată, se petrece la 26 septembrie 1884, când Comisia Permanentă din Ministerul Agriculturii propune numirea lui Eminescu ca profesor la Școala Comercială ieșeană, iar Ministerul Cultelor anunță Universitatea din Iași că Eminescu ar fi fost, deja, numit subbibliotecar al Bibliotecii Centrale. În vreme ce documentul emis de Ministerul Agriculturii nu surprinde, fiind doar o verigă într-un lanț firesc, celălalt pune pe gânduri, căci decizia respectivă avea la bază un Decret regal... inexistent.

În sfârșit, există și o a treia coincidență (?): atât adresa prin care Hașdeu a fost invitat să propună un nou director pentru Arhivele din Iași, cât și numirea lui Eminescu în funcția de subbibliotecar poartă semnătura aceluiași om: Grigore Tocilescu! Lucrurile devin cu atât mai dubioase cu cât Tocilescu, când i-a cerut lui Hașdeu să binevoiască „a recomanda altă persoană” în locul directorului existent, depășit de vârstă, a scris negru pe alb că schimbarea s-ar impune, relativ urgent, „în interesul serviciului”. Cu toate acestea, după ce Hașdeu a răspuns indicându-l pe Eminescu, demersurile au înghețat, pur și simplu. Chestiunea a mai fost (re)deschisă abia un an mai târziu, în august 1885, și chiar și atunci datorită unui caz de forță majoră:

„4/16 septembrie 1885

Ministerului Cultelor,

Dl. G. Tăutu, șeful Arhivei Sucursalei din Iași, încetând din viață (subl. ns.), precum am avut onoarea a vă face cunoscut prin adresa nr. 215 din 16 ale expirării luni august, subsemnatul, în conformitate cu art. 5 din Regulamentul Arhivelor recomandă în aceea funcțiune cu începere de la 1 ale curente luni pe dl. N. Roiu...”

Multe considerentele puteau să-l determine pe Hașdeu să-l propună pe Eminescu director la Arhive, dar, în nici un caz, el nu a acționat la intervenția lui Maiorescu, care nu și-ar fi călcat pe mândrie pentru a-i asigura lui Eminescu liniștea zilei de mâine (și aceasta cu atât mai puțin, cu cât putea ajunge și pe alte căi la același rezultat). Să ne amintim că Mite Kremnitz și-a... amintit și ea cum Maiorescu (un parvenit mai abil decât alții) o îndemna să nu uite a-l face pe Eminescu „să simtă distanța socială care ne separa, spunând că acești boemi uită adesea cuviința” (subl. ns.).

Ce s-a întâmplat, de fapt? De ce înlocuirea lui Tăutu a fost amânată sine die după ce Eminescu căpătase funcție la Stat? De unde știa Hașdeu, la 18 septembrie, că Eminescu era fără slujbă în acel moment și/sau că ar fi acceptat să fie director la Arhive? S-a interesat Hașdeu în mod special de Eminescu ori a fost rugat de un terț să îl ajute? Cine să fi intervenit?

Și în această împrejurare, istoricii literari fac cu totul abstracție de Veronica. Este, repet, o adevărată conjurație a tăcerii, deoarece nu cred că își imaginează cineva că, bune sau rele să fi fost relațiile acesteia cu Eminescu, ele nu trebuiau cercetate mai atent.

Gest prietenesc anihilat printr-o ilegalitate

Povestea celebrei suplici a Veronicăi, prin care aceasta încerca să rezolve problema pensiei de urmaș, s-a derulat în două acte. Întâi, pentru rezolvarea respectivei petiții, ea apelase încă din octombrie 1879 la Eminescu, iar acesta, la rândul lui, rugase mai mulți junimiști să îl ajute. Sub diverse pretexte, lucrurile s-au tergiversat, apoi Eminescu și Veronica s-au certat. A urmat actul al doilea, în care Veronica a cerut ajutorul familiei Hașdeu (decembrie 1880), pe care, profitând de ocazie, o anunța cu năduf:

*„D-l Maiorescu a trebuit până și în privința căsătoriei mele cu Eminescu să-și illustreze ființa, căci după numeroase expediente a decis pe D-l Eminescu a renunța la alianța proiectată. Nu e nici locul nici timpul aci pentru a face comentariu și asupra Liricului Poet, destul că s-a purtat față cu mine așa cum numai persoane din cercul literar al D-lui Maiorescu putea(u) să se poarte, Cerc care de altminterile însuși Eminescu fi dă grațiosul nume de: **Haremul lui Maiorescu**, în care ilustrisima **M-me Kremnitz** e sultana favorită. Dar ce vreți, scopul scuză mijloacele, acolo se face **De l'art pour l'art**, adică înaltă **Literatură**. Într-una din **Novelele M-me Kremnitz** publicate sub numele **Georges Allan** veți găsi foarte bine zugrăvit și pe profesorul de Arheologie Maiorescu și pe cumnata D-sale, iar bărbatul un pedant, dacă nu un nătâng!”*

Izbucnirea urma după o serie de intrigi și după răutăți complet gratuite ale Mitei Kremnitz (pe care Veronica o socotea, fără a greși prea mult, o „*literată snoabă germană, fără valoare și fără merit*” – epistolă către Eminescu, august 1881). Deși preocupată să-și croiască culoar de liberă intrare la rege, Mite a găsit timp și pentru a-i scrie lui N. Gane, la 2 octombrie 1880:

„E mult mai greu să fii curajos când bate vântul și ploaia, mai cu samă pentru un poet. Astfel, pentru a vă da un exemplu, Eminescu a fost ieri cu totul disperat, dacă ași fi răutăcioasă ca D-v., ași spune că absența stăpânei inimei lui i-ar explica melancolia. Bietul băiat! Cred că dânsa a răspuns la declarația lui cu un hohot de râs și el, după câte se spun, spera să fie primit de soț. Doamne, pentru ce vă bateți joc de gustul lui! Oamenii sunt inexplicabili, acesta este dreptul lor, sfințit de obicei.”

Invocata epistolă a Veronicăi către familia Hașdeu se încheie astfel:

„... mă voi ruga lui D-zeu pentru fericirea Lelicăi, pe care din suflet o sărut, pre cum și pe Doamna, pe care o rog să-mi scrie; iar D. Voastră, D-l meu, primiți cordialele mele salutări”.

Din întreaga scrisoare, dar, poate, mai ales din aceste rânduri finale, reiese că relațiile autoarei cu Hașdeu nu erau pur formale. Cum, totodată, există dovezi certe că iubirea Veronicăi pentru Eminescu nu se stinsese (ba, n-ar fi exclus ca ducerea lui la Iași să fi fost benefică în ceea ce-i privește), nu putem face abstracție de ipoteza în care ea l-ar fi rugat pe Hașdeu să afle o ieșire din criză, iar Hașdeu, la rândul lui, ar fi apelat la Tocilescu.

Ipoteza este plauzibilă. Dar, bineînțeles, la fel de bine putea interveni și altcineva, după cum nu trebuie exclus nici hazardul. Oricare ar fi adevărul în această privință, rămâne cert că Gr. Tocilescu motivează emiterea acestei adrese prin „*repetitoarele... raporturi relative la reaua conducere a serviciului Arhivei Sucursalei din Iași*”, dar în culegerea de documente a Direcției Generale a Arhivelor Statului (*B. P. Hașdeu. Mărturii*), invocata avalanșă de plângeri nu este de găsit. Adresa „nr. 146 din 1883” nu constituie „*repetitoare*” sesizări. Ea a fost trimisă Ministerului într-un moment în care Arhivele ieșene se aflau în plină operațiune de reorganizare și de mutare. Un anume C. D. Mumuianu, trimis de Hașdeu în control la sucursala din Iași, îi sugerează acestuia, „*pentru îndreptarea răului*” descoperit la fața locului, mai multe măsuri. Între ele, și trimiterea la Iași a unui „*funcționar special și mai energic*”, deoarece „*Domnul șef al Sucursalei dacă nu din rea-credință cel puțin din cauza bătrânețelor fiind surd și cu vederile slabe nu poate conduce lucrările cele dificile prin*

care trece arhiva Sucursalei...”. Problema e că raportul din care am citat a fost întocmit la 28 februarie 1883, deci cu mai bine de un an și jumătate înainte ca Tocilescu să semneze adresa pentru schimbarea directorului Arhivelor din Iași!

În plus, Tocilescu nu a aprobat, dar nici n-a respins recomandarea făcută de Hașdeu pentru numirea lui Eminescu, directorul Tăutu rămânând în post până la moarte, așa surd și cu vedere slabă cum era! De ce? Cred că există două explicații mai credibile: fie de undeva, de deasupra lui Tocilescu, a venit ordinul ca Eminescu să fie numit subbibliotecar în condițiile arătate (caz care presupunea și respingerea recomandării lui Hașdeu), fie, pur și simplu, Tocilescu s-a pomenit în mod neașteptat cu apariția în Monitorul Oficial a anunțului încadrarea lui Eminescu în schema personalului Bibliotecii, fapt care a stopat demersurile de instalare în fruntea Arhivei.

●

Poate, unii se vor gândi că citarea mai multor variante vizând obținerea unui post pentru Eminescu ar dovedi, toate interesul sincer de care s-a bucurat acesta și marele ajutor primit. Fals! În contextul dat, așa-zisa numire a lui Eminescu ca subbibliotecar apare ca măsură de contracarare a posibilității de a prelua direcțiunea Arhivelor din Iași. Lucrurile sunt simple. Atât numirea ca subbibliotecar, cât și cea în postul de director al Arhivelor, treceau prin mâna aceluiași om: Gr. Tocilescu (și, desigur, a ministrului Gh. Chițu). Diferența dintre cele două propuneri era foarte mare – nu numai prin nivelul retribuirii, ci și prin efectul psihologic, una fiind să te întorci ca subaltern într-o instituție pe care ai condus-o și alta să primești șefia unei alte instituții cu un profil pe sufletul tău.

Aparent, Cultele au avut de ales între două posturi : unul solicitat pe căi oculte de magistrul, celălalt, mult mai bun, propus în mod oficial de Hașdeu. Foarte probabil ca la Minister să se fi purtat oarecari discuții pe această temă, Tocilescu nefiind în postura care să-i permită să decidă singur. Rivalitatea dintre Maiorescu și Hașdeu, bine cunoscută, a acționat și acum. Magistrul, dovedind orice altceva afară de dorință de a sluji interesele lui Eminescu, a profitat de înțelegerile politice secrete dintre liderii *Junimii* și (cabinetul) Brătianu și și-a impus punctul de vedere. De aceea, chiar dacă, inițial, Hașdeu părea să aibă mari șanse de a-l numi pe Eminescu în fruntea Arhivelor din Iași, lucrurile s-au schimbat în clipa în care intenția a ajuns la urechile lui Maiorescu. Faptul că propunerii lui Hașdeu nu numai că nu i s-a dat curs, dar Tocilescu a acționat ca și când altcineva, nu el, i-ar fi cerut acestuia să desemneze

înlocuitorul lui Tăutu ne face să credem că lucrurile au fost blocate în mod aproape violent, printr-o „înaltă” intervenție verbală.

Așa s-ar explica și de ce Tocilescu nici măcar nu a răspuns lui Hașdeu, stopând fără explicații un demers pe care îl demarase chiar el, și întocmind, în schimb, actul de așa-zisă numire a lui Eminescu ca salariat al Bibliotecii. În situația dată, eventuala apropiere a lui Eminescu de Hașdeu putea fi extrem de periculoasă pentru magistrul. Înainte de orice, oricât de reci ar fi fost relațiile acestora, era imposibil ca Hașdeu să nu-și dea seama că sănătatea lui Eminescu nu era deloc afectată. În al doilea rând, cu Eminescu stăpân pe sine și având în Hașdeu un potențial susținător, chiar dacă Eminescu s-ar fi prefăcut că uită modul banditesc în care fusese răpit, sechestrat și supus unui tratament violent, atât lada cu manuscrise cât și biblioteca luate cu japca de Maiorescu trebuiau înapoiate, până la ultima filă și până la ultima carte. Mai departe, devenea posibil orice.

Nașii

Numirea lui Eminescu, în 1884, în postul de subbibliotecar a fost o iluzie, pe care istoria literară a perpetuat-o cu abnegație și talent. În schimb, anul lui de profesorat din aceeași perioadă a fost și este trecut cu vederea din motive incerte. Probabil, între explicații ar trebui să includem și faptul că obținerea postului de profesor nu s-a datorat în nici un fel „paternului” Maiorescu.

G. Munteanu supralicitează: Maiorescu „*obține pentru Eminescu o numire de subbibliotecar la 24 septembrie 1884, insistând probabil să i se dea și suplinirea vreunei catedre*”. Drept sursă documentară, G. Munteanu invocă scrisoarea magistrului către sora lui, din 27 septembrie. În respectiva epistolă, Maiorescu nu numai că nu se referă la vreun efort de a obține pentru Eminescu o catedră, dar este limpede că, la acea dată, nici măcar nu era la curent cu o asemenea intenție!

La Școala Comercială, catedra de istorie, cerută și de Eminescu, a revenit unui anume B. I. Radu, cel dintâi alegându-se cu catedra de geografie și statistică, inclusiv, pentru că nu a avut contracandidat – deci, juriul era *obligat* să îl accepte.

În *Istoria literaturii române*, Gh. Călinescu scrie despre perioada imediat următoare întoarcerii de la Döbling, *via Italia*:

„Prietenii îi dădeau bani și-l înconjurau cu mare atenție, însă Eminescu devenise avar dintr-o frică maladivă de viitor. I se dădură ore de suplinit la Școala comercială, apoi, la 24 septembrie 1884, sub direcția lui I. Caragiani, postul de sub-bibliotecar la Biblioteca centrală, părăsit de A. Philippide” (subl. ns.).

Asupra pretensei avariții nu mai revenim. De asemenea, doar reamintim că Eminescu nu a fost *niciodată* confirmat în postul de subbibliotecar și că la Școala comercială nu „i se dădură” ore de suplinit, ca un fel de pomană, ci le obținu singur, fără știrea „amicilor”.

Cât despre banii pe care i-a primit Eminescu de la junimiști timp de câteva luni, cred că lucrurile ar trebui privite mai atent. Sumele investite și pentru acest autentic exil ieșean nu au fost folosite pentru binele lui Eminescu, ci pentru a-l distruge, în mod... „filantropic”.

Indiferent ce credeau junimiștii mărunți despre destinația cotizațiilor lor, Maiorescu nu avea să li se spovedească lor. De aceea, esențială este atitudinea „centrului”, acolo unde s-au luat toate deciziile cruciale pentru destinul lui Eminescu, precum și modul și indivizii prin care acestea au fost puse în aplicare.

A stat Eminescu la Iași de bunăvoie? Așa cum prea bine se știe, Maiorescu a făcut mari eforturi pentru a-l expedia în acest oraș de provincie, care, vorba lui Negruzzi, murea de la zi la zi. Se lăuda „ocrotitorul” că ar purta grijă permanentă lui Eminescu? Dar cărei persoane lipsite în mod abuziv de libertate reală i se cere să vină cu mâncare de acasă, să-și plătească întreținerea ori să-și cumpere singură celula? Nu temnicerul acestuia trebuie să ia asupra-și și sarcina hrănirii și adăpostirii? În consecință, dacă Eminescu a fost expediat la Iași împotriva voinței lui, contribuția bănească a celor care îl găzduiau nu poate fi socotită gest filantropic. Ba, dimpotrivă!

Poate, unii vor socoti rândurile de mai sus o exagerare și vor întreba: dar ce, l-a oprit cineva pe Eminescu să plece din Iași? Reamintim că nici la Döbling Eminescu nu a mers de plăcere și că și acolo s-a întâmplat uneori să părăsească singur ospiciul, având astfel ocazia să fugă. Dacă a revenit de fiecare dată în stabiliment, explicația stă în faptul că, altminteri, risca să fie tratat ca un „alienat” evadat (deci, și mai periculos și mai grav bolnav), singurul efect al unei asemenea tentative constând în prelungirea duratei internării. La fel, și în Italia a fost dus cu de-a sila, deși avea – zice Chibici – asupra lui destui bani pentru a-și plăti trenul spre Țară. O singură dată a încercat Eminescu să scape de sub supravegherea lui Chibici, dar, după câteva ceasuri de libertate a fost adus

înapoi de poliția italiană. De aceea, dacă – îndeosebi în lunile imediat următoare eliberării – Eminescu a stat unde i s-a spus, aceasta s-a datorat, probabil, și temerii că orice opoziție a lui putea fi taxată drept revenire a „nebuniei” și, astfel, va ajunge din nou între zidurile unui ospiciu. Eminescu nu a făcut decât ceea ce își *permitea* să facă. Atunci când a fost întrebat unde anume ar vrea să locuiască, și-a spus sincer dorința, indicând Capitala, dar nu a insistat să i se facă pe voie. Simplul fapt că alții au decis unde să locuiască arată că se găsea sub control. Sub un control care, poate, avea și aspecte care nouă ne scapă.

Nu întâmplător, Maiorescu îi scrie Emiliei o frază paradoxală: „*Eminescu este lipsit de voință și hotărâre, iar eu nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară*” (7 aprilie 1884). Cum un om lipsit de voință este lesne manevrabil, de ce avea Maiorescu temeri că nu-l va „*putea duce la gară*”? În privința hotărârii, nu se poate spune că Eminescu ezita, neștiind ce oraș să aleagă: București ori Iași, opțiunea lui pentru Capitală fiind recunoscută, ca și adevărata repulsie ce pare să o fi căpătat pentru Iași. Ce s-ar fi întâmplat, oare, în cazul în care Maiorescu n-ar fi izbutit să-l convingă pe Eminescu (cum, oare?) că *trebuie* să plece la Iași? Reamintim că, la o dată incertă, anterioară întoarcerii lui Eminescu, Clara Maiorescu îi scrie Emiliei Humpel: „*E speranță că se va lăsa convins pe urmă pentru [cuvânt necetăț, pe semne] Iassy*”. Nu mult după aceea, la 6 aprilie 1884, Maiorescu notează în jurnal: „*Acum azi, întâi să **determin pe Eminescu să plece la Iași** și să-l însoțesc la gară. Apoi, de mâine încolo, [este] posibilă liniștea sărbătorilor. **Timp de mare încordare, foarte obositor***” (subl. ns.).

Date fiind toate acestea, șederea lui Eminescu în Iași nu poate fi privită ca una obișnuită, efect al unei simple și firești alegeri, ci al unei constrângeri. De altfel, faptul că, peste nici trei ani de ședere în Iași, odată eliberat de la Mănăstirea Neamțului, Eminescu va merge direct și pe neașteptate la Botoșani, probează același lucru.

Sub ce titlu i s-au dat bani, în prima perioadă a reîntoarcerii lui Eminescu la Iași: mai–septembrie 1884? Nu știm. Singurul detaliu cunoscut, extrem de vag, parvine prin Missir (epistolă către Maiorescu, 30 august):

„*Eminescu este foarte econom sau mai bine zis zgârcit, poate fiindcă se jenează să cheltuiască banii despre a căror origine nu-și face iluziuni*”.

Dacă Eminescu era „*econom*”, întrucât știa sau doar bănuia că banii dați lui proveneau din altă sursă decât cea declarată și i se plăteau sub un

fals pretext, zgârcenia cu care îi cheltuia se explică nu prin avariția presupusă de Călinescu, ci prin bun-simț și prin dorința de a se îndatora cât mai puțin față de „amici”. Să ne aducem aminte că, în scrisoarea de la Döbling, după ce solicită detalii privind „*cărțile și lada*” cu manuscrise, prima întrebare importantă a lui Eminescu este: „*Cine plătește pentru mine...?*” De asemenea, să ne reamintim că Chibici nu a răspuns deloc, iar Maiorescu, urmare unei epistole trimise de Eminescu lui, personal, nu îi va scrie nici un cuvânt despre cărți și manuscrise, pe care, devine evident, încă de la bun început nu intenționa să i le mai înapoieze. În aceste condiții, pare plauzibil ca modul relativ tainic în care a obținut catedra de profesor la Școala Comercială să fi fost determinat de dorința de a trăi prin puteri proprii și de a se asigura că nu va fi împiedicat, într-un fel oarecare, sincer sau prefăcut, să își câștige singur pâinea cea de toate zilele.

Sluga intelectuală

O vreme, N. Petrașcu a fost unul dintre oamenii obedienți ai lui Maiorescu, de al cărui sprijin s-a bucurat nu o dată. În prima variantă a studiului lui despre Eminescu (publicat în 1892, dar despre care autorul scrie că ar fi fost dat tiparului un an mai târziu vezi *Biografia mea*), acest tânăr într-adevăr protejat de Maiorescu și de Carp, scrie:

„În intervalul acesta (1884–1888 – n. ns.) se duse la Iași. Aici fu vorba să se facă profesor la o școală secundară, dar el refuză, simțind că nu poate să-și încordeze puterile pentru preocupări intelectuale (subl. ns.).”

La polul opus lui Petrașcu, A. C. Cuza susține același neadevăr, dar cu alte argumente:

„Nu de aceea [n-ar fi fost profesor], ci pentru că prietenii săi nu l-au lăsat, gândind că ar fi o adevărată crimă de a-l supune la tortura unor lecții obositoare abia rădicat de pe boală. Și au căutat și mai departe să-i procure mijloacele necesare ca să poată trăi liniștit până la întremarea deplină (subl. ns.).”

Afirmația că Eminescu ar fi fost și după toamna anului 1884 susținut bănește de „amici” sună generos, însă nu prezintă realitatea.

Să nu ne depărtăm însă de N. Petrașcu și de studiul lui, conceput cu

asentimentul (sau chiar la inițiativa) lui Maiorescu. Minciuna flagrantă, potrivit căreia Eminescu ar fi refuzat postul de profesor, constituie, așa cum dovedesc documentele din arhive, una dintre cele mai elocvente probe că textul acestui Petrașcu a fost scris la comandă și a urmărit o certă dezinformare. De altfel, peste patru decenii, în 1934, revizuiindu-și studiul, N. Petrașcu va înlocui frazele inițiale cu o alta, complet diferită:

„*Peste câteva zile, [Eminescu] sosi în țară într’o stare relativ mai bună și în 2 Septembrie 1884, fu numit subbibliotecar la biblioteca centrală din Iași*” (versiunea va fi repetată peste 3 ani, în lucrarea intitulată *Biografia mea*).

Așa cum se observă, în varianta din 1892, același Petrașcu nu scrie nimic de postul de subbibliotecar, în care ar fi fost numit Eminescu. Faptul miră cu atât mai mult, cu cât se știe că lucrarea lui Petrașcu a apărut întâi în mai multe numere din *Convorbiri literare* (1890–1891). Prin urmare, toți junimiștii au putut să citească minciuna referitoare la pretinsul refuz al lui Eminescu de a primi postul de profesor, precum și absența oricărei referiri privind angajarea lui ca subbibliotecar. Cu toate acestea, nici unul dintre „amicii intimi” nu a reacționat. Nici ei, nici „protectorul” Maiorescu – care, în mod cert, a cunoscut și el cât de neadevărate erau afirmațiile lui Petrașcu. Cu toate acestea (sau tocmai de aceea), le-a susținut prin tăcerea lui de aur.

Dacă Petrașcu ar fi fost o inocentă victimă a dezinformării magistrului, atunci când și-a rescris studiul ar fi dat adevărul pe față. Corecturile lui privesc însă doar părți neesențiale sau prea evident eronate din biografia lui Eminescu, fiind operate nu de dragul adevărului, ci pentru că așa îi cereau mai noile interese (între timp, autorul abandonându-l pe magistrul rămas fără putere politică). Reformulările lui au căpătat, pe ici, pe colo, câteva accente aproape duios anti-maioresciene. Dar, la început, Petrașcu a operat la ordin (fie acesta explicit sau implicit) și a făcut-o într-un mod greșos de lingușitor. Bunăoară, când Eminescu citește *Laïs* la o ședință a *Junimii* bucureștene, Petrașcu ajunge să picure „o lacrimă”, „în ochii Doamnei și Domnului Maiorescu”. Doamna ca doamna, dar domnul, a cărui răceală ar fi înghețat și un crocodil, nu poate fi imaginat lăcrimând nici dacă i-ar fi aruncat cineva sare în ochi! De altfel, în ediția din 1934, intrusul strop de sub distinsa pleoapă maioresciană a și secăt.

Vinovăția cea mai gravă în ceea ce-i privește pe Maiorescu și (mai puțin?) pe Petrașcu constă în faptul că ei, în mod planificat, au încercat să mintă nu atât pe contemporani, cât posteritatea. Și, pentru un timp, au reușit să întrețină vie o iluzie.

Prezentat drept critic literar demn de toată cinstea, N. Petrașcu se numără printre „*memorialiștii*” socotiți credibili. Nu puțini sunt cei care îl citează cu plăcere și încredere deplină. În realitate, în ceea ce privește viața lui Eminescu, lucrarea lui rămâne un simplu și periculos extemporal, în care elevul a fost lăsat de profesor să copieze din maculator.

Petrașcu scrie și că Eminescu „*Zi cu zi însă, părea a degenera mai mult*”, dar nu spune ce criterii folosește ori cum a măsurat pretinsa decădere progresivă. Dacă Petrașcu, date fiind sutele de kilometri care îl despărțeau de Eminescu, poate fi socotit nerușinat când face asemenea afirmații, ce părere să avem despre cei care, în ciuda acestei realități stridente, nu i-au pus nici o clipă spusele la îndoială? Putem, oare, să spunem că dumnealor ar fi mai stimabili?

Petrașcu încearcă să creeze impresia că se întâlnea frecvent cu Eminescu, acesta căutându-l acasă, de obicei dimineața, „*câteodată seara*”. În 1837, el pretinde:

„*La mine acasă, Eminescu îmi spunea proiectele lui literare și-mi promise că într-o zi va veni cu un monolog de teatru. Într'adevăr, după vre'o săptămână, aduse un monolog care era cu drept cuvânt frumos*” (*Biografia mea*).

Petrașcu prezintă lucrurile ca și când Eminescu ar fi fost plin de plăcerea să stea la taclale cu el și să-i facă destăinuiri despre care, în 1892, nu pomeneste nimic. El afirmă simplu că Eminescu l-ar fi pus în curent cu „*proiectele lui literare*”, dar nu ne oferă nici un exemplu de asemenea „*proect*”. Adevărul este exact pe dos, Petrașcu fiind cel care, dacă nu la solicitarea lui Maiorescu, atunci cu știința acestuia, l-a pisat pe Eminescu, cerându-i ceva scris. Maiorescu nu putea să nu aibă cunoștință de demersul lui Petrașcu, cât timp acesta îl invita pe Eminescu în casa lui. Dar iată fragmente elocvente din textul primului bilet pe care Eminescu i-l scrie curierului Petrașcu (septembrie – octombrie 1888):

„*Pe la 11 ¹/₂ o să vă caut acasă, însă nu cred să fiu în stare de-a mă duce la d. Maiorescu. (...) Vă rog dar să mă scuzați dacă n-aș putea da urmare unei invitațiuni care, desigur, mă onorează, dar pe care, pentru mii de împrejurări, n-o pot urma*” (subl. ns.).

Referitor la întreaga perioadă cuprinsă între revenirea lui Eminescu în București (1888) și momentul lecturării piesei *Laïs* la Maiorescu acasă, Petrașcu nu a avut nici o clipă ocazia să-l suspecteze pe Eminescu de lipsă de sănătate mintală. Cu toate acestea, ca păpușă care – contra cost – s-a lăsat cu plăcere manevrată de Maiorescu, a acceptat să facă jocul murdar al acestuia, furând, practic, la comanda magistrului, drepturile de autor convenite lui Eminescu, pentru cea de a treia ediție a volumului *Poesii*.

Nu ne vom opri acum asupra tuturor neconcordanțelor dintre cele două versiuni ale lucrării lui Petrașcu, rezumându-ne la a prezenta câteva opinii critice, găsite în manuscrisele lui A. C. Cuza, personaj care, în pofida erorilor lui, nu poate fi acuzat de rea-credință față de Eminescu:

„Credem că în aceste impresii ale lui N. Petrașcu este multă exagerare. Și când d-sa spune că Eminescu rămânea tăcut, refuzând să răspundă la întrebări – mi se pare că aceasta nu era decât expresia cea mai legitimă a sentimentului de demnitate întru totul conform cu firea mândră, și având conștiință de soarta sa tristă a poetului (sic!). (...)

E de regretat numai că d. N. Petrașcu nu-și dădea seama cât de dureros trebuiau să-l atingă, după boală – investigațiile sale pe nefericitul poet.”

La urma urmei, de ce îi aminteau de trecut, mai ales când se convinseseră că, oricât ar insista, Eminescu va refuza să comenteze? Ce așteptau, de fapt, de la el? Ce să le fi răspuns? Ce mistere nedeslușite le frământau curiozitatea, întreținând vie speranța că Eminescu, provocat, *„poate va ridica puțin vălul tainelor sale”*? Este nebunia o taină, pe care să vrei s-o descoperi cu orice preț? Ce speri să afli?

A. C. Cuza mai avertizează:

„E însă o altă eroare a dlui N. Petrașcu, foarte gravă și care trebuie să o rectificăm. D-sa zice (pagina 95 – n. ns.) «din faza aceasta a boalei adică din faza oarecum negativă a ființei sale, intră în a doua fază când sensualitatea și vițiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de nimeni, și fără rușine. Se ținea după femei ordinare, înșăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani și, în rare momente lucide, se simțea umilit de ceea ce făcuse mai înainte.»

*Totul e fals în aceste brutale afirmări dureroase. Fals în mod absolut: niciodată nu a fost vorba la Eminescu de sensibilitate și vițiu. Fals din punct de vedere cronologic, căci din faza descrisă a boalei Eminescu – trecând printr-o perioadă de deprimare morală firească – a intrat într-o perioadă de însănătoșire aproape deplină, după cum eu însumi am avut prilej să-l cunosc, pe vremea aceea, la Iași, și după cum rezultă din **fapte**, pe care le știm mai precise decât aceste simple impresii.”*

Într-adevăr, *„impresii”*! Și, întrebăm, *impresii* formate cu care ocazie? Chiar l-a cunoscut N. Petrașcu pe Eminescu atât de bine, în acea perioadă? Nici vorbă. Textul lui este profund neadevărat, autorul amestecând, ca pe o mămăligă literară, zvonuri răspândite în diverse perioade ale ultimilor șase ani din viața lui Eminescu și invenții privind aceeași etapă. Așa s-a ajuns la situația în care N. Petrașcu, omul care scrisese în 1892 despre Eminescu că, *„sensualitatea și vițiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de*

oameni și fără rușine” (subl. ns.), avea s-o întoarcă fără jenă, patru decenii mai târziu, Petrașcu recunoscând în 1934:

„S’a mai zis, și de unii s’a lăsat numai a se înțelege că el era vițios, alcoolic. Este iar o părere gratuită” (subl. ns.).

Ce credit să acorzi unui asemenea condeier tocmit?

Gașca. Dintr-o minciună-ntr-alta

Cât neadevăr conțin afirmațiile lui N. Petrașcu, care în mod interesat îl prezintă pe Eminescu ca pe un neputincios, ca pe un bolnav mintal irecuperabil, ne-o atestă și statele de plată din arhiva Școlii Comerciale, în care întâlnim semnăturile lui Eminescu, impecabil caligrafiate. Marea îngrijorare nu este atât însă minciuna lui Petrașcu, cât faptul că ea nu a fost sancționată de specialiști. Mulți istorici literari folosesc dezinvolt versiunea din 1892, nepăsători la modificările operate de Petrașcu în varianta ulterioară a studiului lui.

Un exemplu elocvent privește cauza primei internări a lui Eminescu la doctorul Șuțu. În 1892, referitor la aceasta, Petrașcu întrece orice limită, pretinzând, cu acceptul (la cererea?) lui Maiorescu (cel care i-a asigurat apariția pe piața zvonurilor), că Eminescu ar fi ajuns în ospiciul Caritatea, deoarece s-ar fi înarmat „cu un revolver” și ar fi tras „în unul din vechii și cei mai buni prietini ai săi”.

Vedem, așadar, că povestea cu revolverul (poveste, repetăm, supervizată de Maiorescu!) nu a fost lansată de Al. Ciurcu, care, în 1911, a prezentat-o ca pe un secret aflat de la defunctul Gr. Ventura (și cum greșit am consemnat și noi, inițial), ci de N. Petrașcu. A inventat-o Petrașcu? Chiar așa să fi fost, faptul că Maiorescu a acceptat acest fals (aflat în contradicție cu ceea ce citim astăzi în *Însemnări zilnice*) arată că liderii *Junimii* au fost de acord cu mistificarea. În jurnalul personal, Maiorescu scrie la 2 octombrie 1890:

„Sara la masă la noi Zizin, Negruzzeștii, Lecomte și Pătrașcu. Apoi lectura primei părți a disertațiunii lui Pătrașcu asupra lui Eminescu, bine scrisă, dar Pătrașcu personal cam plouat...” (aici, pagina a fost ruptă).

Peste 42 de ani, N. Petrașcu va schimba placa cu revolverul, preluând noua diversiune maioreșciană, „adăugită și îmbunătățită”:

„Întors la București, în ziua de 28 iunie, după câteva nopți de insomnie care îl neliniștiră și îl obosiră, Eminescu dădu cel întâi semn de nebunie, vorbind cuvinte fără șir, făcându-le să rimeze între ele și nemai recunoscând pe nimeni.

Gazda lui, alarmată încă dela 5 ore dimineața, îi înștiință amicii care văzându-l pierdut, îl conduseră și-l instalară în ospiciul Caritatea al d-rului Șușu din București.”

Precum se vede, versiunea este acum cu totul alta, decât cea din „studiul” din 1892, Petrașcu renunțând și la revolver și la pretinsa intenție de a face o baie, cărora le substituie o confuză stare de nebunie. De ce a schimbat Petrașcu motivația arestării lui Eminescu și în temeiul căror informații a făcut-o? Involuntar, Petrașcu ne dovedește că lumea ocultă care, din teamă și din dușmănie, l-a sacrificat pe Eminescu și-a schimbat opțiunea în ceea ce privește modul de manifestare al „nebuniei” acestuia. Inițial, s-a încercat prezentarea lui drept ins stăpânit de violență extremă. Deoarece o astfel de imagine era opusă părerii generale (inclusiv Maiorescu scrie: „*chiar forma nebuniei lui era o veselie exultantă*” – vezi *Eminescu și poeziile lui*, 1889), ea a fost înlocuită cu o alta, diametral opusă, dar nu mai puțin deformată, preluată din jurnalul magistrului: cea în care Eminescu apare dând binecuvântări, „*cu privirea fixă*” și în care, „*tremurând*”, îl îmbrățișează pe „*olimpian*”.

Versiunea conform căreia soția lui Slavici ar fi apelat la Maiorescu, spre a o scăpa de Eminescu, care, zicea ea, ar fi înnebunit, a fost dată publicității în 1906, prin oficiosul *Junimii*, revista *Convorbiri literare*. Iată fragmentul esențial al acestei... dezvăluiri, așa cum a fost prezentat și de I. E. Torouțiu:

„*La 28 Iunie/10 Iulie 1883 ora 5 dim., d-l Titu Maiorescu primește un bilet de la d-na Catinca Slavici, născută Szöke, la care locuia Eminescu, în următorul cuprins: «D-l Eminescu a înebunit. Vă rog faceți ceva să mă scap de el că e foarte rău.»*”

Subliniez, aceste rânduri au fost scrise în anul 1906, adică, după 23 de ani de la pretinsa redactare a biletului, când, poate, pretinsa semnatară nici nu mai era în viață! Dacă Petrașcu ar fi fost de bună credință, era de așteptat ca el să rămână interzis la aflarea acestei surprinzătoare și nemotivate răsturnări de situație, care îl pune în situația penibilă de a putea fi declarat mincinos. De aceea, în mod normal, el însuși ar fi trebuit să atenționeze asupra ciudățeniei create și fie să-și recunoască greșeala de a fi scris, în 1892, că Eminescu ar fi tras în Chibici (dând la iveală și numele celui care îl dezinformase – dacă de

dezinformare a fost vorba), fie să conteste noul scenariu, în cazul în care, așa cum era de așteptat, ar fi deținut probe pentru afirmațiile lui anterioare. În lipsa acestei erate foarte explicite, s-a deschis nefasta posibilitate (fructificată de unii) de a amesteca după bunul plac informații cuprinse în ambele variante ale aceleiași diversiuni. Probabil, așa ceva s-a și urmărit.

Și-a însușit Petrașcu noua variantă, preluată cu doi ani în urmă și de Gh. Călinescu, pentru a întări monografia acestuia? Posibil să fi avut și o atare intenție, căci, în 1934, când Petrașcu și-a revizuit pe neașteptate studiul, iar Potra a publicat manuscrisul doctorului Șuțu, scandalul iscat în lumea literară de apariția monografiei lui Călinescu era în plină desfășurare (s-a încheiat – cu victoria lui Călinescu – doar după venirea la putere a culturnicilor Chișinevschi și Răutu, spre ideologia cărora, știm toți, „*divinul*” s-a orientat urgent). În orice caz, Petrașcu, în loc să își spele obrazul prin modificarea versiunii din 1892, n-a reușit decât să și-l păteze cu o alta, în care gospodina Slavici este pusă să joace rolul de pistol. Ușurința cu care a preluat noul scenariu nu mai are nici o scuză. N. Petrașcu nu numai că nu a spus niciodată adevărul, ci a contribuit din plin la înlocuirea unei minciuni cu alta, fiind, astfel, el însuși o unealtă ieftină a dezinformării concertate.

Există, în plan moral, o diferență esențială între cei care acum mai bine de un secol promovau asemenea dezinformări și cei care le mai întrețin și astăzi, inclusiv, prin muțenie și pasivitate?

Concludente, cele două versiuni ale lucrării lui Petrașcu devoalează – indirect – doi dintre complicii lui Maiorescu: Petrașcu însuși și surdo-mutul Chibici, în care ni se spune că Eminescu ar fi tras cu arma de foc.

Cooperativa Șuțu & Petrașcu

Textele lui Petrașcu nu atrag atenția numai prin faptul că introduc în recuzita spectacolului regizat de Maiorescu și un revolver. Istoricii literari nu au vrut să vadă un aspect șocant: Petrașcu pretinde că arestarea lui Eminescu ar fi avut loc în primele zile ale lunii iulie, nu la sfârșitul lui iunie. Cităm:

„Spre începutul lui Iulie 1883 însă, poetul nostru simți oarecare anomalii în fizicul lui robust, un număr de nopți de insomnie care-l neliniștiră și-l oboșiră. La 8 Iulie, un vânt puternic se abătu asupra acestui creere-lume, desrădăcinând orice vegetație și astri, și lăsând în urmă-i pustiul și umbra în care nu mai încolți decât sămânța morții.

Se înarmă des-de-dimineață cu un revolver și plecă să ia o baie. Când voi să se coboare, descărcă revolverul în unul din vechii și cei mai buni prietini ai săi, D. Chibici-Râvneanu. Atunci fu condus și instalat în ospiciul Caritatea din București, unde stătu mai bine de două luni într'un delir liniștit, neîntrerupt decât de rare momente lucide și în care momente reminiscențele literare, politice, științifice i se încurcau fără nici o legătură" (subl. ns.).

Așadar, potrivit lui Petrașcu–1892, Eminescu ar fi ajuns la Șuțu în ziua de 8 iulie, nu la 28 iunie! Greșeală? Nu! Această datare mai există într-un singur loc: într-un manuscris al doctorului Șuțu!

Este vorba de textul nesemnat și nedatat, prezentat în premieră de G. Potra, în 1934. Spicuim din primele rânduri ale până acum misteriosului manuscris, presupus a fi redactat de doctorul N. Tomescu, dar aparținând, în realitate, așa cum am demonstrat, doctorului Șuțu:

*„La 8 iulie 1883, Mihail Eminescu a fost isbit într'un mod quasi subit și mai mai fără prodrom de o malatie mintală care a întristat și **a surprins pe amicii și cunoscuții săi** (subl. ns.). Irritabil numai și muncit de o insomnie ținând cu câte va zile mai nainte, el se armă (urmează două sau trei cuvintele ilizibile, interpretate de Potra drept „în invidia lui” – n. ns.) de un revolver și amenință, fără motiv pe unul dintre cei mai devotați ai lui amici. Cu multă dificultate el fu stăpânit în agitațiunea sa și dus la Institutul medical «Caritatea» din București. (...)*

În timp de două luni, abea de trei ori el avu câteva momente de luciditate. Restul îl petrecea într'o aiurare, căreia politica, știința, litteratura îi oferea elementele variate combinându-se, amestecându-se și isbindu-se între elle, fără ca cugetările frasele și chiar cuvintele să fie câtuși de puțin intelligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele.”

Asemănarea dintre textul lui Petrașcu și cel al lui Șuțu este evidentă și, în fața unei asemenea realități, primul gând al oricărui om de bun-simț poate fi acela că tocmai similitudinea lor ar fi cea care demonstrează veridicitatea celor afirmate. Din păcate, această ipoteză trebuie părăsită, întrucât se poate dovedi că atât Șuțu, cât și Petrașcu inventează. Dintre probele care pledează în acest sens, amintim:

1) pretinsul revolver nu apare nici în falsul raport al Poliției, nici în jurnalul intim al lui Maiorescu;

2) nu există revolverul, ca probă materială;

3) nu există nici un martor ocular al pretinsului incident (și, implicit, nici o depoziție în care să fie relatat);

4) înaintea lui Petrașcu, nici „amicii”, nici dușmanii lui Eminescu nu au afirmat public că l-ar fi văzut vreodată înarmat sau că ar fi auzit, măcar, de o asemenea intenție a lui;

5) în cazul în care varianta „cu revolver” ar fi fost reală, ce sens avea să fie schimbată cu o alta, în care manifestările „nebuniei” sunt diametral opuse? De ce o ipotetică probă reală ar fi fost înlocuită cu una măsluită spre a dovedi același lucru?

6) Petrașcu supralicitează: ca și când nu ajungea că imaginația bolnavă (a altora!) îi pune a lui Eminescu o armă de foc în mână, el afirmă că ar fi și folosit-o. Prin urmare, Petrașcu acționează în mod evident cu rea-intenție.

7) Procesul-verbal al Poliției, iscălit de comisarul Nicolescu și, se pare, antedatat, a fost redactat cel târziu la 8 iulie 1883, întrucât a doua zi, la 9 iulie, primul-procuror al Parchetului s-a folosit de el în modul fraudulos în care am arătat. Prin urmare, acest proces-verbal mistificat conține *prima versiune* a scenariului, în care Eminescu ar fi fost arestat la baia Mitrașevski, întrucât ar fi stat la puțină opt ceasuri și ar fi refuzat să deschidă ușa cabinei unor „amici”. Din această variantă, *lipsește revolverul*. Rezultă că, ulterior, din motive necunoscute, peste mai bine de șase ani, cei care l-au sechestrat pe Eminescu au înlocuit această poveste cu o alta, în care se păstrează doar pretinsa intenție a acestuia de a face o baie, într-un stabiliment nespecificat de data aceasta, locul prelungitei șederi în puțină fiind luat de un revolver, pe care i-l pune în mână Șuțu, pretinzând că l-ar fi folosit împotriva lui Chibici. În 1904, la 6 aprilie, D. Teleor îl introduce pe Maiorescu între personajele principale ale mereu modificatei istorii, scriind în *Țara* că acesta „a dat în ziua întâi trei sute de lei, bani pe cari i-a încasat imediat d. d-r. Sutzu, pentru întreținerea poetului”. Doi ani mai târziu, prin scribii lui, magistrul va prezenta un al treilea scenariu, în care schimbă decorul, locul declanșării „nebuniei” lui Eminescu fiind acum casele Slăvicioaiei și „alienatul” fiind dat pe mâna lui Șuțu de către „amicii” alertați de numita gospodină. Va urma a patra variantă, a lui Ciurcu (1911), în care primele două scenarii formează unul singur, Eminescu fiind, pasămite, și înarmat și rămânând și opt ore la puțină.

8) Dacă am mai înțelege că lipsește *explicația medicală* a pretinsului gest criminal, lucrurile nu stau la fel și în cazul *contextului* în care s-ar fi produs acea faptă: în ce moment al zilei s-a petrecut evenimentul, unde se găseau cei doi, ce îi adusesese în respectivul loc, dacă și ce cuvinte schimbaseră înainte ca Eminescu să descarce arma? Ce minune l-a scăpat pe Chibici cu viață? În plus, cum este limpede că nu Chibici l-a pus pe Eminescu în cămașa de forță, predându-i-l lui Șuțu, întrebăm: cine, unde și când l-a imobilizat pe „violent”? A ripostat Eminescu, atunci când s-a trezit luat pe sus? Cum? Cine, când și unde a făcut împotriva lui plângerea fără de care nu se putea declanșa acțiunea

legală de internare, unde a fost aceasta înregistrată și așa mai departe? Întrebări, întrebări și iar întrebări, pe care mulți istorici literari nu le pun din comoditate, iar alții, întrucât știu că nu există răspunsuri, din simplul motiv că fapta pusă pe seama lui Eminescu – portul și folosirea armei – este ireală. A încerca să dai replică la atare chestionar presupune să inventezi un nou scenariu, mai penibil decât toate celelalte de până acum.

Cum Șuțu și Petrașcu spun aceeași minciună, apare un tulburător semn de întrebare: când și-a scris studiul, Petrașcu a primit spre „documentare” (și?) textul lui Șuțu? Credem că da. Un alt argument care susține această afirmație îl găsim într-o precizare aparent banală, din studiul lui Petrașcu (în fapt, o „scăpare”):

„Greutatea creierului, în stare ramolită deja, trase 1490 grame, adică mai-mai de-o potrivă cu greutatea creierului lui Schil[l]er”.

Referitor la același aspect, Șuțu notează identic:

„Greutatea encefalului a fost de 1490 gramme, adică superioară celei din starea normală și egală, după un doctor care asistă la autopsie, cu cea a encefalului creierului poetului german Schiller”.

Ciudad, ambii autori prezintă aceeași greutate a masei cerebrale: 1490 de grame. Ei constituie, astfel, două excepții, căci ziarul junimist *Constituționalul*, singura publicație care, *nu se știe din ce surse*, a publicat detalii privind rezultatele autopsiei, oferă o altă cifră:

„S’a constatat că creerii aveau o greutate de 1400 de grame...” (17 iunie 1889).

Cifra „1400” a fost preluată și de restul presei și, mai târziu, de Călinescu, pe care l-a corectat doar Potra, o dată cu publicarea manuscrisului dovedit de noi a fi al lui Șuțu. (Potra scrie, într-un subsol de pagină: „G. Călinescu în *«Viața lui M. Eminescu»* arată în mod greșit greutatea encefalului de 1400 gr”. Siguranța lui Potra surprinde cu atât mai mult, cu cât el însuși declară că paternitatea manuscrisului nu i-ar fi fost cunoscută – caz în care eroarea lui Călinescu era posibilă, dar nu certă. Să fi glumit, așa, ca atâția alți istorici?)

Așadar, în cazul în care datele referitoare la rezultatele autopsiei ar fi fost preluate de Petrașcu din presă (cum ar fi fost de așteptat), acesta nu ar fi scris 1490, ci 1400. Observația, conexată cu faptul că tot el rămâne și singurul autor care informează că Eminescu ar fi fost internat la 8 iulie, nu la 28 iunie 1883, indică fără dubii că Petrașcu a avut acces la manuscrisul lui Șuțu – document ținut secret în perioada 1890–1934 și știut până în prezent (adică, alți 68 de ani)

ca având un alt autor decât cel real. Ușurința cu care a operat modificări în cea de-a doua versiune a studiului lui (când dispare revolverul) și ascunderea realității ne fac să ne întrebăm în ce măsură Petrașcu a fost într-adevăr certat cu Maiorescu sau, în cazul în care acest lucru este adevărat, cărui cerc de interese s-au subordonat amândoi.

Aspectele prezentate sunt de natură să ne convingă (a câta oară?) că, în cazul Eminescu, nimic din spusele lui Petrașcu nu trebuie acceptat fără a fi verificat. N. Petrașcu face parte dintre acei oameni care, fără a fi scriitori, căci le lipsește harul necesar, manevrează o parte a armelor acestora cu suficientă îndemânare pentru a induce în eroare. Folosit de ei, cuvântul devine stilet, ascuns într-o teacă de pluș. Cu o mână victima este mângâiată, cu alta – înjunghiată. Puzderia de false elogii face ca până și cele mai negre calomnii ascunse între omagii să fie transmise publicului, fără a-l șoca prea puternic.

În manuscrisul anonim dat publicității de G. Potra și identificat de noi ca aparținând doctorul Șuțu, acesta susține că, în 1883, Eminescu ar fi fost internat la 8 iulie, adică, într-o zi ulterioară celei în care a iscalit primul lui certificat medical (un *fals*), în care a pus diagnosticul de „*manie acută*” (5 iulie 1883). Cel puțin una dintre datări este, așadar, eronată. S-ar putea spune că este mai plauzibil să credem că a scris corect data la care a eliberat certificatul, greșind peste 6 ani, în 1889–1890, când, să zicem, a rememorat cele petrecute. De acord, numai că o atare gândire, valabilă pentru un dosar întocmit și soluționat conform Legii, devine extrem de riscantă într-un caz precum cel al lui Eminescu, în care abundă ilegalitățile de toate felurile. Cum certificatul în sine este un fals, nu mai este deloc musai ca acest document medical, din 5 iulie, chiar să fi fost emis la acea dată. Ajunge să ne amintim că el a fost atașat unui dosar de curatelă descoperit tardiv și despre care istoricii par să nu fi știut nimic până în 1958. În plus, un asemenea raționament pornește de la o ipoteză nu numai nedemonstrată, ci și puțin plauzibilă: aceea că manuscrisul lui Șuțu ar fi fost scris pentru... nimeni. Numărul destul de mare de pagini (16), felul în care e structurat materialul și încheierea („...*el fu un geniu pe cari toți îl admirăm și înaintea memoriei căruia toți ne închinăm*”) ne fac să credem că textul a fost conceput cu intenția de a fi dat publicității. Or, într-o asemenea ipoteză Șuțu nu își putea permite să riște să facă o gafă care l-ar fi costat nu doar ironii din partea unor gazetari, ci și întrebări din partea procurorilor. Posibil ca Șuțu, din proprie inițiativă sau la sugestia complicilor, să fi renunțat la hotărârea de a publica textul sub proprie semnătură după ce Maiorescu a găsit, în persoana lui Petrașcu, un „negru” suficient de fraier și

de lacom, ca să accepte să prezinte unele informații ca provenind de la el și, totodată, să creeze din cuvinte meșteșugite ceea ce nu reușise secul text al lui Șuțu: o cât mai credibilă și mai impresionantă atmosferă, în relativă consonanță cu unele dintre datele medicale de referință.

Acum, când am demonstrat că *ziua de 8 iulie este precizată chiar de Șuțu* ca dată a internării, când mai știm că *Maiorescu nu a contestat-o* nici atunci când Petrașcu i-a citit studiul acasă, nici după ce lucrarea a apărut în *Convorbiri literare* și, mai apoi, grație magistrului, în volum, și, în fine, când mai știm și că nici unul dintre ziarele care, în primele zile ale lui iulie 1883, au anunțat „alienarea” lui Eminescu nu a precizat unde fusese acesta internat, punem apăsător întrebarea: **unde a fost închis Eminescu în cele zece zile scurse între 28 iunie, data dispariției lui subite, și 8 iulie?**

Iar dacă este adevărat că, așa cum pretinde mult invocatul proces-verbal al Poliției, datat 28 iunie 1883, Eminescu a ajuns la *Caritatea* în cămașă de forță și dezbrăcat de orice haină a lui, în ce condiții a petrecut primele zece zile de detenție și la ce tratamente a fost supus?

Prima întrebare capătă și mai multă greutate, dacă ne gândim că procesul-verbal al Poliției, măsluit, a fost datat 28 iunie (oare, tocmai pentru a „proba” faptul că, în acest interval, Eminescu s-ar fi găsit tot la Șuțu?). Procesul-verbal iscălit de comisarul Nicolescu conține prima versiune a scenariului, din care lipsește revolverul.

Așa-numitul „*certificat medical*”, semnat de Șuțu la 5 iulie 1883, nu a fost numai fără valoare juridică, ci și antedatat?

Chibici – informatorul surdo-mut

Un alt lucru pe care istorici literari pro-maiorescieni s-au prefăcut a nu-l observa este acela că „împușcatul” Chibici, în versiunea Șuțu – Petrașcu, nu a contestat nici el ordinara lor minciună. Lipsa de reacție publică a acestuia ne obligă să constatăm cu amară suprindeare că acest pretins „amic intim” al lui Eminescu a fost, în fapt, un șarpe veninos care nu degeaba avea potecă bătută spre casa lui Maiorescu. Prin această nouă dezvăluire, Chibici nu mai este un simplu avocat, care strălucește doar prin ghiul, ci membru de bază al unei găști dispuse să facă absolut orice compromis pentru a-și atinge scopurile.

În această lumină, posibilități ani frumoși din tinerețe, când o fi fost cu

adevărat amic cu Eminescu, nu fac decât să accentueze dimensiunea trădării din anii din urmă, când Chibici a fost înregimentat *Junimii* politice. În 1887, de pildă, chiar jurnalul lui Maiorescu ne arată că relațiile acestuia cu Chibici erau cu mult mai strânse decât ipotetica lui amicitie cu Eminescu:

„Chibici a dejunat cu mine. Pleacă deseară la Viena, părăsind țara. (I-a rupt inima, presupun eu...). Eu i-am spus lui tot, despre cauza divorțului meu... Și el mi-a spus (numai mie) că vrea să se facă actor (la Karltheater sau altundeva la Viena); dacă nu isbutește, merge în America kellner sau așa ceva” (1 februarie).

În bibliografia privind viața lui Eminescu, autorul D. Teleor rămâne printre indivizii ieșiți din cea mai puturoasă mocirlă morală și intelectuală, care, după ce că mint cu nerușinare, nici măcar nu au stil. Privitor la susținerea financiară a lui Eminescu, Teleor publică *„un model de chitanță pentru perceperea banilor”*, având următorul conținut (*„Țara”*, 6 aprilie 1904):

„Am primit de la d-l Gh. Ocășanu suma de lei 5 pentru M. E., prin care s'a achitat de rata pe luna Septembrie 883.” Semnează: *„Casier A. Chibici-Râvneanu”*.

Ne întrebăm: de unde avea Teleor textul acestei chitanțe, emise cu 21 ani în urmă, pentru o sumă derizorie, cu care, în epocă, puteai cumpăra un sfert de kilogram de carne de vițel sau ceva mai mult de jumătate de kilogram de crap? Păstrase expulzatul Ocășanu o asemenea fițuică, ducând-o cu el la Paris și revenind cu ea în Țară (dacă s-o mai fi întors vreodată)? Să credem fără rezerve într-o atare posibilitate sau să ne întrebăm dacă nu cumva, mai degrabă, datele proveneau de la Chibici, omul care se ocupase de strângerea paralelor?

Suspiciunea noastră este întărită și de faptul că, în aceeași notă, Teleor mai scrie că Eminescu ar fi primit la Viena, înainte de a pleca spre Italia *„o mie de galbeni”*. Întrucât, în acel moment, lângă Eminescu nu era decât Chibici, iar majoritatea junimiștilor, zice Teleor, cotizau fără a ști pentru cine, avem un motiv în plus să credem că textul povestitorului nostru s-a bazat măcar parțial pe relatări ale lui Chibici (care, lucru foarte ciudat, nu a făcut niciodată declarații în nume propriu și nu a scris nici un rând de „amintiri”, dar, mai mult sau mai puțin ocult, i-a alimentat pe alții cu tot soiul de informații, reale sau imaginare). Cum galbenul valora pe atunci 20 de lei, dacă Teleor ar avea dreptate, ar însemna că Eminescu ar fi dus cu sine echivalentul a 20.000 de lei – lucru imposibil nu doar pentru că suma reprezenta dublul zestrei date de Maiorescu fiicei lui, ci și pentru că, dacă fiecare galben avea măcar un gram, însemna că Eminescu purta cu sine un kilogram de monede.

În cazul nostru însă, nu prostiile lui Teleor interesează cu precădere, ci lipsa de reacție a lui Chibici, așa-zisul „*amic intim*” al lui Eminescu, față de asemenea bazaconii. Neașteptata lui tăcere constituie un indiciu suplimentar că nu Ocășanu, ci Chibici i-a pus la dispoziție lui Teleor invocatul „*model de chitanță*”. În povestirile lui, Teleor invocă adesea, drept sursă de informații, pe un misterios „*d. R...*”. Oare, inițiala „*R*”, să fi provenit de la numele (Chibici-)Revneanu? Din marea masă de minciuni puse pe hârtie de Teleor, cât a inventat acesta și cât a inventat „izvorul”, care-i susura discret la ureche?

Ce ni se cere să credem

Cu mult înainte ca Eminescu să-și dea sufletul, atotștiitorul Maiorescu stabilise propriul diagnostic, tratat de istoricii literari cu respectul și încrederea datorate unei sentințe judecătorești. În studiul *Eminescu și poeziile lui* (1889), Maiorescu nu lasă loc nici unui dubiu:

„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înăscută, este ereditară.”

Evidența faptelor îl obligă însă să recunoască, în aceeași ordine de idei:

„Eminescu este o așa de covârșitoare inteligență, ajutată de o memorie căreia nimic din cele ce-și întâpărise vreodată nu-i mai scăpa (**nici chiar în epoca alienației declarate**)” – subl. ns..

Temându-se să facă afirmații tranșante, Maiorescu apelează la voci străine, cărora le dictează ce să spună. Astfel, el scrie despre Eminescu:

„...lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germen era din naștere (se remarcă repetarea ideii – n. ns.), îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică și intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară (insistent, avocatul! – n. ns.), Eminescu moare la 15 iunie 1889 într-un institut de alienați.”

Aici este pusă o steluță, care face trimitere la subsolul paginii, unde citim:

„Amănunte exacte asupra fazelor din urmă ale vieții lui Eminescu le dă un articol al d-lui G. Kirileanu, publicat în **Convorbiri literare**, la 1907”.

Dar Kirileanu, fiind născut în 1872, avea doar 11 ani când s-a produs „eclipsa” lui Eminescu. Prin urmare, informațiile furnizate de el în 1907 erau obținute, în cel mai bun caz, la mâna a doua. Faptul că Maiorescu îl socotește autor de referință în ceea ce privește „fazele din urmă ale vieții lui Eminescu”, departe de a fi o garanție, impune prudență. Să ne amintim că același Maiorescu l-a pus pe S. Mehedinți să-i semneze autobiografia, și-a mințit propria familie, a indus Justiția în eroare și, în general, dacă poate fi invidiat pentru averea lui frumușică, în plan moral, nu este deloc un model demn de urmat!

Ideea că Eminescu nu și-ar mai fi revenit niciodată era indispensabilă lui Maiorescu, numai ea justificând abuzurile comise împotriva celor mai elementare drepturi civile ale „protejatului” său. Ulterior, tot soiul de pribegi prin viață și de prăbușiți intelectual aveau să se pronunțe cu teribilă competență. Între ei, pacienți deghizați în medici. Bunăoară, doctorul A. Șunda, în loc să se caute pe sine, va scrie (*Nevroza lui Eminescu*, 1903):

„Din **informațiile noastre particulare** (?) reese că mai multe creațiuni artistice ale lui Eminescu au fost făurite în **stare de sub conștiință** ca Ruga unui dac, La steaua care a răsărit, prima parte din *Scrisoarea a III-a*, articolul program din revista «Fântâna Blanduziei» etc. etc.” (subl. ns.).

Faptul că doctori ca A. Șunda nu au beneficiat de tratament medical este, desigur, regretabil. Și mai trist rămâne însă faptul că dintre colegii unor asemenea nefericiți nu s-a găsit nimeni care să le corecteze aberațiile, făcând discret cu ochiul cititorului nedumerit. Tăcerea dumnealor a stimulat apariția de sub tipar a tot mai multe și mai năstrușnice diagnostice medicale puse lui Eminescu – toate, stabilite fără ca vreunul dintre domnii care le-au emis să efectueze verificări deontologice elementare.

Cine crede că dezvăluiri precum cele de mai sus ori cele care urmează oferă ziaristului vreo satisfacție se înșală. Nu este deloc simplu ori plăcut să fii pus în situația de a trebui să negi ceea ce credeai de o viață că ar merita respect. Cazul Eminescu este senzațional inclusiv prin faptul că dă la iveală fața nevăzută a personajelor care, mai mult ori mai puțin conștient, au contribuit la distrugerea programată a acestuia. Tocmai de aceea, elementele de senzație nu au nimic triumfalist pentru ancheta jurnalistică, fiind profund tragice și revoltătoare. Mârșăviile comise împotriva lui Eminescu într-o perioadă extrem de aspră și de agitată (dar pe care unii încearcă să ne-o prezinte drept calmă și generoasă) au fost atât de mari, încât acesta nu trebuia să fie genial, pentru

ca nedreptățile petrecute să provoace o indignare pe măsură – greu de reprimat. Și dacă e tot mai limpede că nu doctrina *estetului*, ci viclenia *avocatului* și *omului politic* Maiorescu a patronat complotul împotriva lui Eminescu, măcar de acum înainte să ne resemnăm cu ideea că nici inteligența sclipitoare, nici chiar geniul nu presupun, automat, virtute. Omul poate fi una, opera lui – alta.

Șuții

Suntem obligați să-l cităm iar pe D. Teleor:

„D. N. Pătrașcu, cunoscutul critic, îi ținea drumul lui Eminescu ca să-i dea bani pentru hrană. D-sa era casier, însărcinat de «Junimea» în acest scop, căci Eminescu dacă avea o mie de lei în mâna lui, o cheltuia pe toată într-o singură zi.”

Acesta era formidabilul „avar”, care-l lovise pe Călinescu în sensibilitate? Fantasmagoriile lui D. Teleor sunt ordinare și prin formă și prin conținut, dar, afară de Caragiale, care și-a manifestat public revolta („...*inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă...*” – Două note), ele nu par să fi supărat pe nimeni altcineva. Am citat și minciunile lui Teleor deoarece, ele fiind publicate în primii ani ai secolului XX, conchidem că zvonul privind un ajutor bănesc acordat de *Junimea* lui Eminescu era un neadevăr care circula cu mult înainte ca Petrașcu să pritocească varianta din 1934. Faptul că acesta l-a preluat în ediția prin care spera să își „îmbunătățească” minciunile, ne îndreptățește să credem că tot el îl și lansase. Indiferent de asemenea detalii, faptul ne arată că exista o anume dinamică a modificărilor de scenariu și că, așa cum spusese Caragiale, mulți încercau să câștige câte ceva de pe urma lui Eminescu.

Regretabil – și exasperant – este faptul că minciunile spuse sau scrise despre Eminescu par să fie inepuizabile. În 1933, în introducerea volumului IV al colecției *Studii și documente literare*, I. E. Torouțiu scrie despre oamenii *Junimii*:

„Grija continuă de a nu-l lăsa pe Eminescu în lipsă de bani, a făcut ca într'un moment dat acesta să poarte asupra sa 2500 franci, ceea ce astăzi ar fi mai mult de 100.000 lei. Dar și aici politicianismul interesat a căutat să denatureze faptele și să lovească indirect în Maiorescu, lansând acuzația că Eminescu s'ar fi pierdut din cauza neajunsurilor și mizeriei. Maiorescu a răspuns doar printr'un senin și liniștit: nu-i adevărat...”

De ce trecea timpul, de aceea creștea pretinsa sumă dată lui Eminescu! Orientativ, precizăm că șederea la Döbling costa 12,5 lei/zi, costul total al internării lui Eminescu în acest ospiciu fiind de maximum 1.500 lei.

Cât privește „*acuzăția că Eminescu s'ar fi pierdut din cauza neajunsurilor și mizeriei*”, nu subscriem ideii că *neajunsurile și mizeria* l-ar fi îmbolnăvit, cum se spune, dar afirmăm cu tărie că s-au depus mari strădanii pentru a-l menține într-o stare financiară cât mai precară. Nici Maiorescu, nici epigonii lui, nici alți junimiști și nici vreun istoric literar devotat *Junimii* nu au demonstrat contrariul, din bunul motiv că adevărul a fost altul. De aceea, simpla contestare de către Maiorescu a acuzației invocate de Torouțiu nu ajunge pentru a-l disculpa. În situația dată, răspunsul lui „*senin și liniștit*” nu are nimic „*olimpian*”. Este o simplă și tristă combinație de indolență și aroganță.

Să revenim la N. Petrașcu.

În *Biografia mea*, acesta mărturisește că studiul lui, *Eminescu*, nu ar fi fost publicat de Socec, dacă nu ar fi intervenit Maiorescu. Cu acea ocazie, scrie el, magistrul l-ar fi recomandat „*bătrânului librar*”. Petrașcu minte din nou, căci nu atunci l-a recomandat Maiorescu, ci încă din 1888. Într-o zi din vara aceluia an, Maiorescu l-a trimis ca pe un băiat de casă (ceea ce, de altfel, atunci chiar era), să ia banii cuveniți lui Eminescu, pentru a treia ediție a volumului *Poesii*. Dar despre acest episod Petrașcu nu suflă un cuvânt în lucrările (sau, mai bine zis, în „lucrăturile” lui) – fapt care lui îi mărește vina, iar nouă, suspiciunile.

Se știe că, pentru fiecare sumă de bani primită – sub un titlu sau altul – după 28 iunie 1883, Eminescu a semnat chitanțe. Spre deosebire de documentele cu adevărat importante, „*rătăcite*” până și din doarele aflate în arhiva Tribunalului, aceste chitanțe au fost păstrate cu grijă, fiind date la iveală după moartea lui. Și, cum era de așteptat, unii nu s-au sfiit să se laude cu ele, pozând în filantropi, deși sumele trecute în unele dintre aceste hârtii scrise pe colțul mesei erau, de fapt, drepturile bănești ale lui Eminescu.

Să urmărim în detaliu ce destinație au căpătat veniturile cuvenite lui Eminescu de pe urma primelor trei ediții ale volumului *Poesii* și cum a contribuit Petrașcu la deturnarea unora dintre ele.

Într-o scrisoare ca o declarație politică, pe care este evident că Maiorescu a scris-o spre a fi dată cândva publicității, magistrul îi scrie lui I. V. Socec, negru pe alb:

„*De venitul aceluia volum, pe care firește l-ați dat în primirea lui Eminescu, s'a putut bucura poetul în cei din urmă ani ai vieții sale*” (17 decembrie 1892).

Chiar să fi dat Socec venitul „în primirea lui Eminescu”? Tot Maiorescu zice că nu! De pildă, la 5 mai 1884, îi scrie Emiliei:

„Potrivit îndemnului meu, Socec trimite azi lui Missir peste 600 de franci pentru casa de întreținere a lui Eminescu. Banii sunt din vânzarea poeziilor. Pentru 8 Mai până la 8 Iunie ați și primit bani; cu acești 600 e asigurată întreținerea până la 8 August. Între timp merg contribuțiile înainte” (subl. ns).

Deci, intenția lui Maiorescu era ca banii să ajungă la „gospodina” Missir, care urma să-i drămuiască cum dorea și cum se pricepea. Pare destul de limpede că ne aflăm în fața unui caz în care tutela nu fusese decisă *de drept*, dar se exercita *de fapt*. În gândirea lui Maiorescu, cei 600 de franci, constituind drepturile de autor cuvenite lui Eminescu pentru prima ediție, trebuiau să asigure existența acestuia pe cel puțin două luni – respectiv, iulie și august. Se pare însă că s-a întâmplat ceva neprevăzut, care a dat peste cap acest plan, obligându-l pe Missir să-i dea cei 600 de lei lui Eminescu. Pentru că, iată ce-i scrie Missir șefului lui din București:

„Am primit de la Chibici un mandat de 170 de fr. pentru Eminescu și nu știu dacă e bine să-i dau acum toți banii. Trebuie să știți că el are acum cel puțin 1.500 fr. asupra sa, deoarece 600 de la Socec (subl. ns.), *200 de aice, a primit acum în urmă și Pompiliu îmi spune că dinainte avea alți 800 (îl controlase, în zilele în care locuise la el? – n. ns.). Acum eu deși strâng înainte, nu știu dacă este de vrun folos să-i dăm acum acești bani și cei ce se vor mai strânge, sau dacă nu ar fi mai bine să-i dăm pe urmă în timpul vacanțelor sau și mai târziu, când ar fi nevoie”* (13 mai 1884).

Să fi intervenit Emilia, prin mâna căreia au trecut un timp sumele destinate lui Eminescu? Este plauzibil. Din întregul mediu junimist ieșean, ea era cea care opunea rezistență maximă șmecheriilor de orice fel, fie și bine intenționate. Cert rămâne că Socec nu a dat banii „în primirea lui Eminescu”, ci i-a predat lui Maiorescu. Iar acesta nu i-a expediat nici el direct lui Eminescu, cum ar fi fost normal, încercând să-i amestece, la grămadă, cu sumele colectate. Prin urmare, dacă cei 600 de lei au ajuns, totuși, la Eminescu, faptul s-a datorat unei intervenții despre care nu deținem detalii.

Din moment ce Missir propunea ca, temporar, lui Eminescu să nu i se mai dea nici o para din banii strânși, deducem că nu fusese găsit un pretext sub care să îi fie înmănată cu regularitate o anumită sumă. Totodată, devine clar că nu vom afla niciodată cu precizie câți bani din totalul colectelor au ajuns cu adevărat la Eminescu. Potrivit informațiilor furnizate de A. Z. N. Pop, din 2.432 de lei strânși, nu se știe cu precizie cum au fost cheltuiți decât 507 (adică

mai puțin de 21 la sută din total), care apar ca fiind direct „*dați lui Eminescu*”, în două tranșe inegale (200 + 307), stabilite Dumnezeu știe pe ce criterii (vezi *Contribuții...*). Peste 21 de ani, același A. Z. N. Pop va publica o completare a acestor informații, din care rezultă limpede că Missir, casierul, avea chitanțe pentru toate cheltuielile (sau plățile), mai puțin pentru cei 500 de lei, despre care ni se spune că i-ar fi fost dați lui Eminescu sub semnătură!

Pentru ediția a doua a volumului *Poesii*, Eminescu a primit o mică sumă:

„500 cinci sute lei noi am primit prin d. T. Maiorescu de la d. Socec ca a compte pentru edițiunea a doua a poeziilor mele.

Iași 14 septemvrie 1885.

M. Eminescu” (subl. ns.).

Această chitanță arată că este vorba de un acout, nu de plata integrală a drepturilor bănești. A mai primit Eminescu și restul? Nu există nici un document care să ateste așa ceva. În schimb, de la Leon Onicescu aflăm că:

„Eminescu foarte indiferent răspundea că a avut bani dar i-a cheltuit cu boala și a zis : Nu vroiesc să cer nimănu și știu că n-am. Am să iau de la unii chiar pentru o editură și nu-mi trimite (subl. ns.).

Îl îndemnam să scrie la acei de la cari are să ieie bani și n-a voit. Totdeauna indiferent: Las-că-mi or da ie.”

Editura la care se referea Eminescu o fi fost Socec? Credem că da. Drept posibil argument prezentăm epistola trimisă de Eminescu magistrului, la 14 martie 1888, când îi scrie:

„Dacă însă d-l Morțun ar fi renunțat la ideea de a scoate edițiunea a treia, atunci vă rog a da urmare binevoitoarelor d-voastre intențiuni și a încheia cu d-l Socec, iar prisosul eventual de la ediția a doua sau un acout asupra ediției a treia, vă rog să binevoiți a le trimite (subl. ns.) sub adresa mea prin mandat poștal (M. Eminescu, Botoșani).”

(În ediția din 1892, Petrașcu scrie: „...și a i se trimite prisosul de bani eventual dela ediția a doua sau un acout pentru ediția a treia...” – subl. ns. Cum cuvintele subliniate reproduc aproape identic textul lui Eminescu, credem că epistola citată a fost una dintre cele pe care Maiorescu i le-a pus la dispoziție lui Petrașcu, din propria arhivă. Aceasta, desigur, cu condiția ca paginile privind viața lui Eminescu să fi fost scrise chiar de Petrașcu, nu de Maiorescu, magistrul experimentând, astfel, metoda pe care avea să o folosească și în cazul lui S. Mehedinți, căruia i-a cerut să-i semneze autobiografia, pentru a o face mai credibilă!)

Maiorescu nu i-a răspuns lui Eminescu, dar a folosit aceste rânduri pentru a publica a treia ediție a *Poesiilor* (pe care Eminescu, amăgit de Morțun, o întârziase degeaba, sperând să înlocuiască ediția maioresciană, cu o alta, gândită de el). Cum bani nu i-a trimis nici atât, rezultă că, pentru Maiorescu, „*prisosul eventual*” era zero. Lucrul este ciudat, deoarece ediția se epuizase – deci, editorul recuperase cheltuielile și încasase profitul integral –, iar singurii bani ajunși la Eminescu în contul acestei ediții erau cei 500 de lei, plătiți cu ani în urmă, la 14 septembrie 1885, „*ca a compte*”. Prin urmare, pe lângă această sumă, obligatoriu, Eminescu trebuia să mai primească o diferență. Cine a luat restul? Socec? Ne îndoim că și-ar fi permis să-l fure pe Maiorescu. Maiorescu însuși? Foarte probabil, din moment ce, în 1888, avea să procedeze la fel. Se pare că, atunci când l-a acuzat că ar câștiga bani de pe urma lui Eminescu, Caragiale a știut ce spune. Dacă Maiorescu a folosit banii luați de pe urma tipăririi poeziilor lui Eminescu ca să-și plătească trenul până la Viena ori dacă i-a dat de pomană nu ne interesează. Important rămâne faptul că el a mers până la a-l fura în mod deliberat pe Eminescu, pentru a-l menține în stare pauperă și de dependență.

În sfârșit, pentru cea de a treia ediție (ultima apărută cât timp Eminescu a fost în viață), banii nu i-au revenit nici măcar pe căi ocolite, necum direct de la Socec, cum pretinde Maiorescu atunci când interesele i-o cer.

Iată ce minunății scrie magistrul, la 27 iunie 1888:

„*Stimate Domnule Socec,*

*Pentru Eminescu, care este aici și nu e în starea sigură de a se îngriji însuși, se formează un **Comitet de amici care să-l ia iarăși sub un fel de tutelă. Din acest Comitet face parte și d. N. Pătrașcu, Secretar de Legațiune atașat acum la Ministeriul de Externe.***

Vă rog, dați d-lui Pătrașcu acomptul de 500 lei noi pentru ediția a treia a poeziilor lui Eminescu și privați deocamdată această scrisoare drept chitanță.

Cu deosebită stimă

T. Maiorescu.”

Pe verso, N. Petrașcu (pe atunci, subaltern al lui P. P. Carp) scrie și semnează:

„*Suma din față de cinci sute de lei, /500/ am primit' o”.*

În culegerea sa de texte, grijuliul, dar ușor întârziatul post-junimist G. Muntean, prezintă de trei ori această misivă: o dată, transcrisă, și de două ori în facsimil (o fotografie a textului ocupă întreagă coperta a patra a volumului

București, 27 Iunie 1888

Scumale Doamnele Sococ,

Pentru Eminescu, care este aici
și nu e în starea rigură
de a se îngriji însuși, se
formează un comitet de amici
care să îl ia iarăși sub
un fel de tutelă. Din acest
comitet face parte și d. N.
Petrăscu, Secretar de Legation,
atașat la ^{la} Ministerul de Externe.
Vă rog, dați d-lui Petrăscu
acomptul de 500 lei
pentru editia a treia a poezilor
lui Eminescu și priviți deocam-
dată această scriere drept chitanță.
Cu deosebită stima
J. Maiorescu

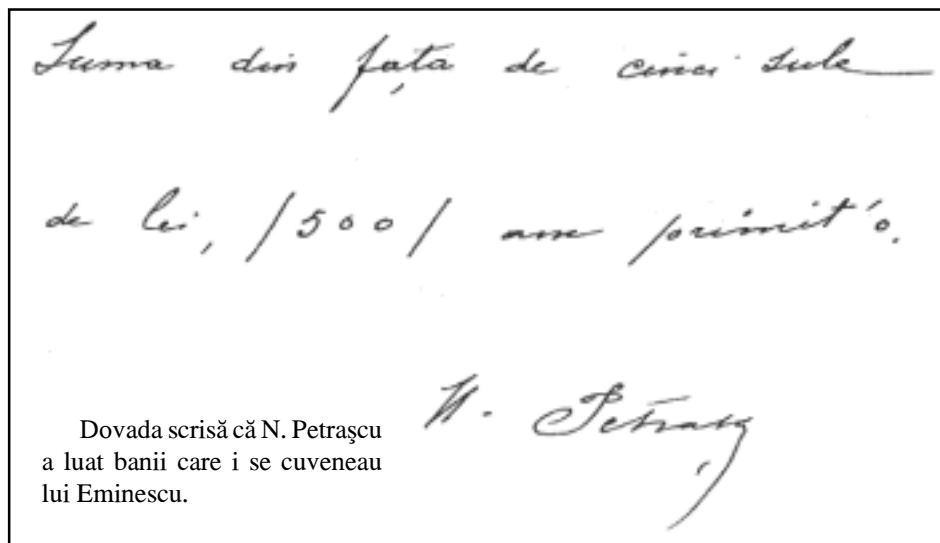
Epistola prin care Maiorescu recunoaște că, fără motiv și fără împuternicire legală, acționa asupra intereselor lui Eminescu, neținând seama de voința acestuia.

Eminescu – 100 documente noi). Într-o explicație a acestui document, distinsul autor de subsoluri scrie cu legendaru-i avânt:

„Formarea Comitetului de tutelă și mișcarea banilor care-i reveneau lui Eminescu de pe urma editării versurilor sale.”

În energica etalare a ignoranței domniei sale, G. Muntean crede că această scrisoare reprezintă o bilă albă pentru Maiorescu. În fapt, epistola este una dintre probele materiale cele mai compromițătoare pentru avocatul nostru, căci astfel se dovedește că Maiorescu se substituia Justiției, folosind în mod abuziv puterea de influență pe care i-o dădea funcția de ministru al Cultelor. Ca și înainte și ca și după aceea, și în iunie 1888, Eminescu era perfect sănătos, numitul „*Comitet de amici*” fiind o ficțiune, la care Maiorescu a apelat cu scopul clar de a-și însuși drepturile altcuiva. Cât privește „*mișcarea*” banilor cuveniți lui Eminescu, este limpede că aceștia circulau prin diverse buzunare străine, dar asta rămâne departe de a fi motiv de laudă pentru Maiorescu, pentru Petrașcu ori pentru Socec. De altfel, merită să remarcăm că, poate fără să-și dea seama, Socec tinde tot mai mult să devină părtașul lui Maiorescu și al acoliților lui.

Complicitatea lui Petrașcu este, cred, indiscutabilă, deoarece el știa foarte bine că așa-zisul „*Comitet de amici*” (scris cu majusculă pentru a induce în eroare) era o ficțiune și că el, firește, nu putea fi membru a ceva

Dovada scrisă că N. Petrașcu
a luat banii care i se cuveneau
lui Eminescu.

ce nu există. Petrașcu era, asemenea lui Maiorescu și lui Chibici, avocat. Cunoscător al Legii, când a semnat pentru primirea celor 500 de lei, el era perfect conștient de faptul că, astfel, comite o infracțiune și că acționează împotriva intereselor lui Eminescu. Cum, la întâlnirea directă cu acesta nu sesizase nimic neobișnuit, Petrașcu știa fără doar și poate că Maiorescu mînțea cu nerușinare atunci când îi scria lui Socec că Eminescu n-ar fi „în starea sigură de a se îngriji însuși”.

Cei 500 de lei înhățați de Petrașcu nu i-au fost niciodată numărați în mână lui Eminescu, cu titlu de drepturi de autor. Și, dacă ar fi fost, pur și simplu, făcuți pierduți, mai era cum mai era. Se vede însă treaba că *nici o ticăloșie nu este suficient de mare pentru a nu putea fi depășită de o alta*.

După moartea lui Eminescu, printre „documentele” inedite apărute pe piața editorială din arhiva lui Petrașcu s-au numărat și patru chitanțe, pe care acesta le semnase în diferite ocazii. Unii entuziaști pretind că aceste chitanțe, care nici măcar nu acoperă în întregime cei 500 de lei, ar dovedi ajutorul bănesc de care s-ar fi bucurat Eminescu din partea *Junimii*. Nimeni nu pare surprins nici de faptul că în chitanțe nu se specifică titlul cu care au fost primiți banii – aceștia putând fi, bunăoară, ceruți cu împrumut. Să lăsăm însă deoparte asemenea amănunte și, pentru a elimina orice dubii, iată toate sumele cuprinse în chitanțele pe care se spune că le-ar fi deținut Petrașcu (toate datează din anul 1888):

septembrie – Eminescu semnează două asemenea hârtii, una pentru primirea a **136 de lei**, cealaltă pentru **70 de lei**;

5 octombrie – Petrașcu îi dă lui Eminescu **117,50 lei**;

9 decembrie – „Am primit suma de **una sută douăzeci franci** de la D-nul Nicolae Petrașcu. / M. Eminescu” (și facsimilul acestei fițuici este prezentat de G. Muntean tot de două ori în aceeași culegere de documente: o dată chiar pe copertă, să sară bine în ochi și a doua oară în interior, ca nu cumva să o uite cititorul).

Aritmetica elementară ne arată că, din cei 500 de lei care i se cuveneau, Eminescu ar fi primit, cu țârâita, numai 443 de lei și 50 de bani, tranșele începând a fi achitate abia din septembrie, deși Petrașcu înhățase întreaga sumă încă din iunie, la ordinul lui Maiorescu și cu acordul lui Socec!

Și să nu uităm un lucru: cei 500 de lei erau, ca și în cazul ediției a doua, doar un avans din prețul integral pe care Socec i l-a achitat lui Maiorescu. Avem motive temeinice să credem că, pentru fiecare ediție, Socec i-a plătit

lui Maiorescu o sumă totală de circa 2.000 de lei – din care, Eminescu abia dacă a primit un sfert (asupra acestei teme, vom reveni în alte pagini).

Maiorescu nu s-a mulțumit doar să ia banii lui Eminescu. I Grămadă a publicat un studiu pe marginea relației dintre Eminescu și *România jună*, între ai cărei membri fondatori se număra și Carol I. Iată un extras din prezentarea lui Grămadă („*Societatea Academică social-literară «România Jună» din Viena – 1871–1911. Monografie istorică*”; publicată de Editura societății „*România jună*”, în 1912):

„Nu putem spune că el [Eminescu] a fost prețuit după merit de «*România Jună*» încă pe când trăia, căci abia cu ocazia serbărilor date de societatea noastră în onoarea «Convorbirilor literare» în 1882 a fost declamată pentru prima dată în public o poezie de Eminescu, anume partea primă din «*Scrisoarea a treia*».

El însă ne-a sprijinit societatea noastră cât a putut; pentru primul nostru almanah literar din 1883, poetul ne-a trimis un strălucit cap de operă, poezia sa «*Luceafărul*», care a fost mai târziu declamată în «Convorbiri literare» din același an. Din nefericire originalul acestei măestre poezii a dispărut înainte de vr'o câțiva ani din arhiva societății, și acum se va fi aflând la vre'un amator de astfel de rarități. Pentru almanahul al doilea din 1888 el **nu ni-a mai putut trimite nimic, căci era greu bolnav, și de aceea dl. Maiorescu ne-a dat sfatul ca să reproducem din «Convorbiri literare» două poezii de ale nefericitului poet: «De ce nu-mi vii?» și «Kamadeva»**.*

Un an mai târziu Eminescu închise ochii pentru totdeauna, și sufletu-i chinuit de durerile lumii acesteia părăsi haina de lut, care-l ținea încătușat, ca să intre în Nirva cea atât de dorită de dânsul. În același an cu Eminescu au mai murit câțiva membri fondatori și onorari ai Societății: eppul I. Popasu, Neculai cav. De Grigorcea, B.G. Poppovits și generalul român Adrian. «*R. Jună*» a trimis cununi de flori pentru mormintele lor și a pus de s-a oficiat câte un parastas pentru sufletele celor răposați; **pentru Eminescu însă, care prin numele său a dat societății noastre toată strălucirea și numele cel bun de care se bucură azi, «*R. Jună*» n-a aflat nici o floare, și n-a pus nici un cleric ca să-și înalțe rugăciunile către D-zeu pentru sufletul celui mai genial membru ce l-a avut ea...**” (subl. ns.).

* Este vorba, probabil, de scrisoarea trimisă de Maiorescu la 3 iunie 1887, în care acesta scria: „*Eminescu tot mai trăiește, deși este intelectual pierdut; fiindcă trăiește, trebuie să figureze în almanah*” (subl. ns.). Reamintim că, un an mai târziu, avea să-i spună cam același lucru și lui Soccec, pentru a obține drepturile de autor convenite lui Eminescu. Cu toate acestea, în toamna lui 1888, Eminescu a citit *Laïs*, piesă abia încheiată. Din formulare, Maiorescu apare aproape iritat de faptul că Eminescu nu dădea semne că ar intenționa să moară mai repede.

Diplomație și fărădelege

Până unde merge nerușinarea?

În articolul intitulat *Ironie* (iulie 1890), Caragiale a făcut o dezvăluire pe care criticii, socotind-o nepotrivită cu obrazul fardat al marelui lor înaintaș, nu o iau în seamă decât tangențial – unii folosind-o chiar în favoarea lui Maiorescu, ca pe o pildă de, vezi Doamne, atac nefundamentat împotriva acestuia:

◆ „...astăzi se mănâncă mulți bani – direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui...”;

◆ „S-a zis că era risipitor și că, orice sumă ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deși-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deși **apropierea lui le-a făcut cinste și... profit – și încă le face**” (subl. ns.).

Greșește Caragiale? Paginile de până aici demonstrează din plin că, așa cum scrie acesta, exista posibilitatea ca Eminescu să fie ajutat „cu toată dignitatea”, dar nu s-a dorit acest lucru. „*Apropierea lui*” Eminescu i-a făcut cinste lui Maiorescu? Credem că nimeni nu poate să conteste acest lucru, atâta vreme cât, de decenii, pentru public, numele magistrului nu este legat atât de propria lui operă, cât de așa-numita „protecție” pe care i-ar fi asigurat-o lui Eminescu. Relația cu acesta din urmă l-a păstrat mult mai viu în memoria colectivă, decât au reușit să o facă volumele *Critice* ori culegerile cu Discursuri parlamentare. Și aceasta, deoarece Maiorescu a fost – în toate, se pare – omul conjuncturii, cu fler, dar lipsit de scânteia geniului.

Caragiale mai afirmă că aceeași „*apropiere*” a lui Eminescu ar fi adus unora profit. Suntem convinși că spune adevărul. Chiar dacă anumite documente au dispărut, din cioburile de informație existente se va putea reconstitui în destul de mare măsură adevărul în această privință. Până atunci, oferim un mic exemplu.

Într-o notiță de subsol a variantei din 1934 a studiului *Eminescu*, N. Petrașcu oferă o informație unică în întreaga bibliografie privitoare la viața lui Eminescu:

„Vorbind lui Carp, care era ministru de Externe, el îmi dădu din cheltuelile Ministerului de câteva ori câte 300 lei, cu care putui câțva timp să înlănesc primele necesități ale lui Eminescu și să-i cumpăr un rând de haine”.

Citești și-ți cauți imediat batista. Dacă stai să și gândești, îi recunoști pe acei istorici literari care operează după principiul dubios că o știre este sau nu reală în măsura în care slujește teoriilor dumnealor, îți explici, astfel, și de ce spusele lui Petrașcu nu au fost infirmate atâta amar de ani, deși omul nostru minte sfruntat, și-atunci plângi de-a binelea.

Dacă Petrașcu ar fi primit de la Carp, pentru Eminescu, „*de câteva ori câte 300 lei*”, ar însemna că, în perioada mai 1888 – ianuarie 1889, „protejatului” i-ar fi fost dați cel puțin 900 de lei (deci, o medie de 100 de lei pe lună). Să zicem că așa ar fi fost. Cum chitanțele lui Petrașcu acoperă numai 443,5 lei, întrebăm: cine a tocat diferența de minimum 456,5 lei (dacă luăm în calcul și cei 500 de lei primiți de la Socec, suma lipsă crește la 956,5 lei)?

Nu spunem că nu or fi fost manevrate parale *în numele lui Eminescu* (cum acuză Caragiale, fără să nominalizeze), dar ne surprinde faptul că această informație nu există în ediția Petrașcu-1892, trebuind să treacă jumătate de secol, pentru ca autorul să-și aducă aminte de un element atât de important. Susținem însă ferm că, în cazul în care Petrașcu nu ar minți din nou, banii respectivi au fost utilizați în mod fraudulos, ei neajungând la destinatar.

Celor care, poate, ne vor cere să demonstrăm acest lucru le amintim că nu noi trebuie să prezentăm dovezi, ci aceia care susțin că Eminescu ar fi fost finanțat și de Ministerul de Externe. Dar, pentru a-i tempera pe acei procurori literari agresivi, care spun prostii, după care au pretenția ca toți ceilalți să-și piardă vremea cu ei, spre a le demonstra că au rostit ineptii, oferim câteva privilegii de reflecție.

Ministerul Afacerilor Străine nu dădea bani „*cu titlul milei*” (cum inventează A. Z. N. Pop, parcă din spaima că Petrașcu ar putea minți mai mult decât el), nici dacă te vedea murind la poarta lui. Dacă, totuși, ar fi făcut-o, suma respectivă trebuia justificată la contabilitate. Or, nimeni nu a pretins – deocamdată – că ar fi văzut astfel de acte oficiale. Cel care lua paralele trebuia să dovedească că, într-adevăr, le-a folosit pentru a achita chiria lui Eminescu, nu pentru a trage un șnaps (caz în care, cele patru chitanțe cu patos invocate ar fi trebuit să se găsească în arhiva Externelor, nu în cămara lui Petrașcu).

Din primăvara până în toamna lui 1888, Țara a fost condusă de primul guvern Theodor Rosetti (unul dintre cei cinci întemeietori ai *Junimii*). În cazul în care acest guvern ar fi intenționat să-l ajute pe Eminescu, mă îndoiesc că ar fi acționat în mod ocult și prin Externe, unde se afla P. P. Carp, care numai

simpatie nu avea pentru Eminescu. Mult mai plauzibil ar fi sunat dacă Petrașcu și toți cei care l-au luat și continuă să îl ia în serios pe acesta ar fi pretins că ajutorul ar fi venit de la Maiorescu, și el ministru pe-atunci, la Culte și Instrucțiune Publică – și ad-interim la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii. De bine, de rău, lumea știa – greșit, dar știa – că „protectorul” lui Eminescu ar fi Maiorescu, iar ministerul condus de el era direct interesat de oamenii de cultură ai Țării. Maiorescu nu a mișcat un deget pentru a-l ajuta pe Eminescu, dar, consecvent acțiunii începute în iunie 1883, și-a agitat energic ambele mâini pentru a-l distruge.

Judecata netratată a unor istorici literari

A. Z. N. Pop îi acordă credit total lui N. Petrașcu, cu toate că informația acestuia, privind ajutorul bănesc dat de Carp lui Eminescu, era neverificabilă și provenea dintr-un singur izvor – și acela viciat. Fără urmă de ezitare, istoricul scrie în lucrarea *Pe urmele lui Mihai Eminescu*:

„În etapa primăvara 1888 – ianuarie 1889, după care a fost internat fără întoarcere, [Eminescu] locui o «odăiță sărăcăcioasă situată într-o cotitură întunecoasă din fundătura unui coridor din etajul al III-lea al vastului labirint al hodorogitei case Mercuș din Piața Teatrului Național», închiriată de domnul Herman Weinberger. Chiria i-o plătea criticul literar Nicolae Petrașcu, tânăr diplomat, din ce putea obține cu titlul mlei de la Ministerul Afacerilor Externe prin Petre P. Carp. S-a păstrat o chitanță din trista durată din urmă a zilelor poetului:

*«L.N. 50 Am primit suma de lei noi cincizeci de la d. M. Eminescu, plata chiriei de la 5 iuliu până la 5 august 1888.
Herman Weinberger».”*

Augustin Z. N. Pop este considerat ca fiind un profesionist într-ale istoriei literare, un om care a luminat multe cotloane umbrite din biografia lui Eminescu. Fără să-i contestăm anumite merite, adaugăm: dar a și ascuns și falsificat destul. Prea destul! A strâns în sute de pagini informații neesențiale, care buimăcesc cititorul obișnuit, răpindu-i posibilitatea de a-și forma singur o privire critică de ansamblu, și, pe de altă parte, a eliminat sau a prezentat trunchiat date fundamentale. Sau, ca și în textul mai sus invocat, A. Z. N. Pop a prezentat drept certe informații ireale, pe care nu s-a ostenit să le verifice. Cine-l ia în serios, și-l imaginează pe N. Petrașcu – o vreme, șeful de cabinet al lui P. P. Carp –

bătănd la ușa acestuia și cerându-i ceva parale, întrucât se apropia data de 5 a lunii și trebuia plătită chiria lui Eminescu. Or, asemenea secvență poate fi întâlnită într-un film de ficțiune, dar nu are ce căuta într-o biografie a lui Eminescu, care se mai vrea și științifică. Să admitem că A. Z. N. Pop a greșit (cine nu greșește?). Dar ceilalți colegi ai lui? Ce să înțelegi atunci când vezi cum se depune o adevărată strădanie de consolidare a neadevrului, de protejare a lui, chiar și prin violență? Eroarea profesională a unui om este firească. Atunci când ea se extinde însă, cuprinzând majoritatea celor care practică aceeași meserie, și când comentariul critic asupra ei este ca și interzis, lucrurile se schimbă, luând o turnură periculoasă. Greșeala capătă greutatea unui element de doctrină religioasă, iar susținătorii ei, datorită inflexibilității lor, devin fanatici.

A. Z. N. Pop repetă aceeași dezinformare în mai multe dintre lucrările lui, dar în nici una dintre acestea nu spune de unde aflase el că Petrașcu era cel care plătea chiria pentru locuința lui Eminescu. În schimb, un răspuns la această întrebare găsim la unul dintre colegii săi de breaslă, G. Munteanu:

*„De-ar fi avut și continuitate, îndeletnicirile gazetărești ar fi asigurat prin urmare, de bine, de rău, «mijlocul sigur de existență» ce determinase pe poet să vină în Capitală. Că nu va fi fost totuși așa și că salariul de la **România liberă** i se va fi plătit cu intermitențele din epoca **Timbului** o arată un număr de chitanțe din care rezultă că un ajutor paralel îi oferea Nicolae Petrașcu. O asemenea dovadă, din 27 iulie 1888, reprezintă **plata chiriei de către Eminescu** – de la 5 iulie la 5 august – pentru odaia ce ocupa în locuința unui anume Herman Weinberger. **Faptul că chitanța aceasta s-a păstrat în arhiva lui Petrașcu, alături de altele două din septembrie, una din 5 octombrie, iar alta din 9 decembrie 1888, arată că tânărul critic ținea la dispoziția poetului sumele de bani pe care le reclamau trebuințele cotidiene**” (subl. ns.)*

Interesantă logică! Potrivit lui G. Munteanu, dacă pui mâna pe chitanțele care dovedesc că o persoană și-a achitat întreținerea, poți să pretinzi că respectivul a fost întreținut de tine? Prin urmare, dacă respectiva chitanță ar fi ajuns la Nicu Xenopol, la Macedonski ori la Șuțu, trebuia să credem că respectivul a plătit din caseta personală chiria locuinței lui Eminescu?

Poziția lui G. Munteanu surprinde cu atât mai mult cu cât Weinberger scrie în chitanța eliberată că a primit banii de la Eminescu, nu de la Petrașcu. Iar dacă, așa cum pretinde Petrașcu (pe care istoricii literari par să îl creadă în bloc), banii ar fi provenit de la Ministerul Afacerilor Străine, cum justifică Petrașcu (sau Carp) cheltuirea lor? Oare, Externele aveau posibilitatea de a deconta orice, oricum?

Și-apoi, după ultima arestare a lui Eminescu, petrecută la o dată încă incertă (fapt care arată cât de legală a fost), crede cineva că „amicii” nu i-au cotoboit prin casă? Chiar nu e de mirare că de la ultima lui adresă din București nu ne-a parvenit absolut nici un manuscris eminescian?

Ideea că Petrașcu ar fi plătit chiria lui Eminescu o susține și I. E. Torouțiu, care poartă o mare responsabilitate pentru popularizarea acestui neadevăr. Într-un grupaj de opt documente, publicate sub genericul „*Mihai Eminescu către Nicolae Petrașcu*” (*Studii...*, VI), Torouțiu a inclus și această chitanță, deși singura ei legătură cu Petrașcu constă în faptul că, într-un mod oarecare, necunoscut, a ajuns în arhiva acestuia. Poziția lui Torouțiu este cu atât mai ciudată, cu cât, în același volum, mai publică și lucrarea *Biografia mea* (1937), în care Petrașcu nu mai scrie nimic despre pretensele ajutoare date lui Eminescu, singurele cheltuieli cu acesta reducându-se la a-l invita „*de câteva ori la Teatrul Național*” și de două-trei ori „*la Restaurantul Hugues, vizavi de teatru*”. În nici una dintre scrierile lui Petrașcu nu găsim elemente care să convingă că acesta a fost vreodată la sufletul lui Eminescu și invers. Totul este rece, formal, Petrașcu tratând „chestiunea” de pe poziții de superioritate.

P. P. Carp sau cum se inventează un „protector”

În aceeași lucrare, tipărită în 1978, A. Z. N. Pop reia ideea dependenței financiare:

„Eminescu în ultimul popas bucureștean nu și-a dobândit nici însănătoșire și nici n-a putut să-și câștige existența”.

Dacă nu și-a putut „*câștiga existența*”, cum a trăit, totuși?

Când încercăm să căutăm un răspuns la această întrebare, trebuie să ținem cont de realitățile vremii. În epocă, unii oameni își duceau viața cu câțiva poli pe lună. Chiar salariul unui subbibliotecar, să ne amintim, era de numai 171 de lei – bani buni, dacă ne gândim că un ajutor de subprefect primea doar 110 lei leafă, iar în ministere, un sub-șef de birou primea 200 de lei. Tot pe atunci, însă, un litru de vin vechi de Odobești costa 60 de bani (vinul nou, doar 40 de bani), oul de găină era 5 bani, franzela de 1 kilogram costa 25 de bani, kilogramul de brânză era cam un leu, cel de carne de porc sub 75 de bani, iar cel de mălai, 12–13 bani. La asemenea prețuri, ca să bei zilnic un litru de vin bun, să mănânci

un kilogram de pâine și altul de carne, trebuia să plătești lunar 48 de lei (18 + 7,5 + 22,5). Desigur, toate aceste cifre sunt pur orientative. A subzista, în orice condiții, nu este un deziderat decât pentru oameni prea disperați și, pentru unii, starea de comă poate deveni uneori preferabilă viețuirii lucide, mereu la limită, sub permanenta teroare a necunoscutei zile de mâine.

Nu deținem documente privind veniturile lui Eminescu în acel an, dar știm că supraviețuirea lui, îndeosebi în acea perioadă, nu a fost deloc costisitoare. Dacă Eminescu a scris și pentru alte gazete afară de *România liberă*, dacă din jurnalistică a câștigat mult sau puțin, nu cunoaștem. Cert este că *Junimea* politică nu avea numai amici în Capitală și că participarea lui Eminescu la *România liberă* (ziar devenit junimist din 1885) continuă să fie învăluită în ceață, deși necunoscutele puteau să fie simplu aflate, dacă Maiorescu ar fi fost un protector real, iar M. Brăneanu (redactorul foii) și D. A. Laurian (patronul ei și secretar general la Ministerul Cultelor, în timpul mandatului lui Maiorescu) i-ar fi fost prieteni. Cazul Vernescu, asupra căruia nu insistăm acum, precum și faptul că, la comanda lui Maiorescu, într-o conjunctură și la o dată necunoscute, Brăneanu s-a ocupat de predarea lui Eminescu către Șuțu și, mai apoi, i-a mințit pe magistrații Tribunalului, pentru a înlesni punerea acestuia sub tutela unui consiliu de familie (alta decât cea naturală), din care făcea și el parte, arată că atât acesta, cât și șeful lui, Laurian, i-au fost lui Eminescu inamici zâmbitori. Necunoscutele problemei salarizării lui Eminescu sunt prea numeroase și nu li se poate da de cap decât dacă s-ar descoperi eventuale documente de plată concludente. Curios lucru, s-ar zice că nimeni nu a încercat să afle cu cât era plătit Eminescu de *Fântâna Blanduziei*, iar I. Scurtu, singurul care pare să fi discutat mai serios cu Brăneanu despre acesta, nu l-a întrebat și cu cât îl remunera.

În schimb, a aflat altceva:

„În 1888, după convalescența din nebunie, [Eminescu] a fost angajat de Carp, prin Brăneanu, la «*România liberă*», să scrie un articol pe săptămână. Scris regulat, dar nu mai avea vechea vigoare; era logic, dar cam șters.”

Din nou, Carp! Dacă am pune cap la cap informațiile lui N. Petrașcu și M. Brăneanu și dacă le-am da crezare, ar trebui să fim convinși că, după revenirea în București, Eminescu ar fi dus-o ca în rai, liderul politic al *Junimii* implicându-se direct pentru a-i crește nivelul de trai. Dacă ar fi fost așa, faptele ar deveni ilogice. Și vom explica de ce. Eminescu a mers la Iași doar pentru că nu a fost lăsat să stea (liber) în București. El nu se resemnase cu

ideea că va rămâne în Iași nici după ce fusese numit profesor. Încă de la 27 decembrie 1884, Vlahuță îi scria lui Maiorescu, despre Eminescu: „*Ar vrea să vie în București*” (semn că Vlahuță nu știa în ce condiții ajunsese acesta la Iași). Dacă, auzind din nou această iritantă pretenție, magistrul și-o fi spus sau nu în barbișon: „să-i fie de bine!”, nu știm, dar este cert că nici măcar nu s-a ostenit să-i răspundă lui Vlahuță în această chestiune. Mai târziu, când se afla la Botoșani, Eminescu îi mărturisea Harietei aceeași dorință:

„*Mihai îmi zice că preferă în oraș mare să-și câștige hrana cu o sută de franci pe lună, de cât să trăiască în provincie, fie chiar cu o sumă mult mai mare*” (epistolă către Cornelia Emilian, 3 februarie 1888).

Eminescu nu era o „problemă” strict personală a magistrului, ci a *Junimii* întregi (și nu numai), care hotărâse că acesta nu mai are ce să caute în Capitală. Prin urmare, Maiorescu a fost executantul unei decizii comune. În acest context, a crede că P. P. Carp, colegul de guvern al magistrului și șeful lui în ierarhia politică a *Junimii*, ar fi intervenit pentru a susține șederea lui Eminescu în București devine o absurditate, pe care numai cel care nu vrea nu o remarcă.

Și, totuși, din ce bani și-a dus Eminescu traiul în București?

Indiciile în care putem avea încredere sunt destul de vagi și lasă loc pentru interpretări. Bunăoară, este sigur că, atunci când a plecat din Botoșani spre București, Eminescu avea ceva bani cu el și, foarte probabil, alți bani erau încă depuși la Casa de economie și împrumut. De exemplu, A. Z. N. Pop pomenește o „*adeverință*” semnată de Eminescu la 19 decembrie 1887:

„*Am primit prin Dnii Alexandru Vlădicescu și I. Bădescu suma de șase sute patruzeci și șase franci, dintre cari 246 în numerar și patru sute în chitanța Casei de economie și împrumut din Botoșani, ca produs al reprezentațiunii de marți 15 decembrie dată de trupa dramatică a Doamnei Fany Vlădicescu pentru folosul meu*”.

Nu era pentru prima (și, poate, nici pentru ultima) oară când Eminescu avea bani în cont la Casa de economie. Deși niciodată nu a dispus de prea mulți bani, Eminescu a ținut aici diverse sume. Ce-i drept, este vorba de sume modeste, dar suficiente pentru a-l scoate dintr-un impas. Faptul este important, întrucât conturează un alt Eminescu: deloc abulic, el apare drept foarte prudent. De altfel, dacă ne gândim, o asemenea imagine se află în deplină consonanță și cu tipul de gazetărie pe care l-a profesat. Puterea de a-i ajuta pe alții din puținul personal și de a răbda în tăcere poate fi, la fel de bine, calitate a unui boem sau a unui om foarte calculat. Harieta este contradictorie când îl

caracterizează pe Eminescu. Pe de o parte, o asigură pe Cornelia Emilian că Eminescu „*niciodată n'a știut a se chivernisi*” (8 decembrie 1887), că ar fi „*un om care nu gândește ce poate ajunge și la care totul este nimic*” (20 ianuarie 1888) și că „*este lucru de mirare cui seamănă Mihai de-i așa de risipitor*” (3 februarie 1888). Pe de altă parte, tot Harieta scrie:

„*S'apoi curioasă natură are, scumpă mamă. Până a nu-i veni în mână banii scriși mai sus, avea două zeci franci din banii de la Mile și nu i-a cheltuit, însă cum are mai mulți, apoi are un fel de patimă de a-i nimici, par' că banul ar produce un rău nemărginitului său talent*” (3 februarie 1888).

Prin urmare, Eminescu păstra mereu o rezervă, socotită de el suficientă pentru a se descurca. Nu era, așa cum reiese din lucrările unora, simbolul risipei. Din relatarea Harietei înțelegem că Eminescu cheltuia fără să își facă probleme până când ajungea la acel nivel minimal, să spunem, la care se oprea brusc, nedepășindu-l decât în situații cu totul deosebite. El și Harieta priveau în moduri complet diferite banul și rostul acestuia. Multe soții sunt iritate de simpla idee că bărbații lor cheltuie bani pe un pahar cu vin, în vreme ce aceștia privesc lucrurile taman pe dos. Harieta pare să fi semănat acestui gen de femeie, bună gospodină, dar insistentă, să zicem, sau chiar dominatoare. De partea cealaltă, Eminescu privea banul ca pe o marfă a unui anumit soi de negustori, pentru care nu avea respect nemărginit. Credem că Harieta a intuit bine că fratele ei nu iubea banii, dar ne îndoim că acesta ar fi avut „*un fel de patimă de a-i nimici*”. Mai degrabă, Eminescu pare să fi tratat banii cu nepăsare sau chiar cu dispreț. Și aceasta, poate, pentru că valoarea lor era prea mare, în raport cu ușurința cu care erau obținuți de cămătari, sau, poate, pentru că el însuși se simțea, într-o oarecare măsură, dependent de ei.

Pe lângă cei 646 de lei primiți de la trupa lui Fany Tardini-Vlădescu, Eminescu mai avea la Casa de economie alți bani, într-un alt cont, din care nu putea ridica însă decât maximum o sută de lei lunar – suficient, însă, pentru a-și plăti chiria și o parte din hrană. În afară de aceasta, să nu uităm că Eminescu a plecat din nou spre Capitală la insistențele Veronicăi – care nu era chiar lefteră, astfel încât, la nevoie, Eminescu putea cere un împrumut de la cineva apropiat și, în nici un caz, nu era obligat să se umilească, trăind din ce i-ar fi dat un străin ca Petrașcu.

Toate acestea sunt realități la îndemâna oricărui cercetător. Din păcate însă, s-ar zice că lumii istoricilor literari îi lipsește interesul de a afla altceva decât dorește să audă. Nimeni nu și-a pus întrebări prea multe, pornind de la

faptul că, din moment ce Veronica a insistat ca Eminescu să meargă cu ea, iar acesta a acceptat, devine limpede că decizia nu fusese luată pentru a se dedulci împreună cu o prăjitură la Capșa ori pentru a viziona un spectacol la Teatrul Național. Ce intenționau? Au avut cei doi un plan al lor, o taină? Așa se pare (lucru unanim recunoscut, Eminescu a plecat din Botoșani spre București la insistența Veronicăi – insistență care trebuie să fi avut argumente, despre care habar nu avem). Nu degeaba scribul Petrașcu–1892, în pofida tuturor evidențelor, s-a străduit să depărteze cât mai mult imaginea Veronicăi de Eminescu. El pretinde:

„Între acestea, Veronica M., amica dulce de altă dată, devenise văduvă prin moartea bătrânului M., și aducându-și aminte de făgăduința lui Eminescu de a o lua de nevastă, veni în București, după el. Era însă prea târziu, Eminescu nu mai avea nimic pentru ea. Dimpotrivă, el cunoscuse în București pe o altă femeie, de «pe lângă plopul fără soț», Doamna P.[oenaru], persoană plăcută mai mult decât frumoasă... (...) Tot cam prin epoca aceasta, el avu un fel de sentiment (?) depărtat pentru Doamna K.[remnitz], ea însăși asemenea poetă...

Toate aceste femei s'au apropiat de prototipul mistic al lui Eminescu, și la vederea lor simțurile lui au fost agitate."

Că pentru Eminescu și Veronica niciodată nu a fost „prea târziu” ne-o arată faptul că el a (re)venit în Capitală numai la insistențele ei. Din fericire, acest adevăr a fost consemnat de Harieta (care, nu știm de ce, după o perioadă de foarte bună înțelegere cu Veronica, a sfârșit prin a socoti că aceasta ar fi fost o „mare nenorocire” pentru fratele ei):

„...Doamna M..[icle] care a venit și, până n'a pus mâna pe el, nu s'a lăsat”.

Cinci zile mai târziu, la 20 aprilie 1888, Harieta adaugă:

„În a doua scrisoare vă mirați cum crede Mihai pe Doamna M... Nu vă mirați. Acest om iubește pe femeia asta că numai moartea ar putea să l desfacă, iară în viață nimeni nu i în stare să l facă s' o urască. Și apoi dacă 'ți-ași putea eu descrie cu ce fel de maniere l'a luat, declarând față cu persoane de cea mai bună condiție din Botoșani, că preferă să fie metresa lui Mihai de cât femeia unui prinț. El, de la venirea ei aicea, era așa de emoționat, de m'a băgat în toate spaimile.”

Chiar dacă asemenea informații nu erau publicate în ziare, în mod sigur ele erau cunoscute în cercurile interesate de soarta lui Eminescu. Declarația

făcută de Veronica în public arată că ea nu-l iubea mai puțin decât era iubită și, în plus, această mărturisire rămâne unul dintre cele mai credibile „certificate” privind starea reală a sănătății lui Eminescu (stare despre care, poate, ea știa mult mai multe decât bănuim). Nu putem crede că Maiorescu, atât de bine informat în chestiuni mult mai mărunte, nu a avut știință și de această realitate, pe care Petrașcu–1892 o face uitată. În schimb, Petrașcu–1934 își recapătă parțial memoria:

„Neavând cu ce trăi acolo și ademenit de Veronica Micle... el veni după puțin timp la București.”

Ideea privind „*prototipul mistic al lui Eminescu*” îi aparține lui Maiorescu și va fi folosită și de Călinescu. Întrucât *prototipul* are, prin definiție, caracteristici foarte bine definite și de neînlocuit, ne întrebăm cum reușea „*prototipul mistic al lui Eminescu*” să fie și draguț și gingaș (ca Veronica) și urât (ca doamna dindărățul plopilor) sau cum putea avea caracteristici contradictorii, precum entuziasmul și voioșia nestăpânită a Veronicăi și bățoșenia Mitei Kremnitz, a cărei rigiditate rivaliza, la nevoie, cu aceea a unui terasament de cale ferată.

Petrașcu scrie că Eminescu ar fi avut proiecte, dar nu dă nici un detaliu – semn că acesta nu îi împărtășise nimic din ceea ce intenționa să facă. Tot el relatează că „*Lui Carageale, care venea și el uneori cu noi (la restaurantul Hugues – n. ns.), nu-i făcea plăcere să vadă pe Eminescu în starea de acum, el care îl văzuse altădată altfel*”. La ce fel de „*stare*” se referă Petrașcu? La aceea că Eminescu, omul care – pe când lucra la *Timpul* – avea 10–15 cămăși de schimb, ajunsese să poarte haine *vechi*, cum precizează autorul? Îl necăjea pe Caragiale „*starea*” care îl silea pe Eminescu să nu poată respinge amabilitatea agresivă a unui fluture ca Petrașcu, ins ușurel, dar insistent și ambițios, care încerca să compenseze prin bani deficitul de minte și de morală? Cine să mai știe? Un lucru este incontestabil: Eminescu continua să îi sperie atât de rău pe Maiorescu și pe ciracii acestuia, încât i-a determinat să-l lichideze.

Memoria labilă a găinarului citit

Petrașcu invocă pretinsa lipsă de rușine a lui Eminescu, uitând că el însuși, în clipa în care publica o astfel de infamie, era mai mult decât nerușinat.

Dacă a acționat la ordin ori dacă, asemenea lui Simțiun, Ocășanu și altor mititei funești, s-a înregimentat turmei conduse de lideri de talia morală a lui Maiorescu, rămâne să clarifice alții, în viitor. Lucru cert, însă, Petrașcu nu a fost nici pe departe „*prieten intim*” al lui Eminescu, elocventă dovadă în acest sens rămânând contradictoriile lui „amintiri”, din cele două ediții ale lucrării în discuție, cât și mult fluturatele bilețele primite de la Eminescu (în intervalul septembrie–octombrie 1888, se pare). Două dintre acestea încep cu neutra adresare „*Mult stimat domnule*”, iar celui de-al treilea îi lipsește până și aceasta, tustrele datorându-se insistențelor lui Petrașcu, care urmărea să-l determine pe Eminescu să revină în casa lui Maiorescu, pentru a citi una dintre noile lui creații.

Dar să parcurgem mai atent cele două variante ale studiului *Eminescu*, din 1892 și, respectiv, din 1934. Petrașcu-1892 își amintește:

„De câte ori în adevăr, figura originală a lui Eminescu nu mi se arată așa *cum l'am văzut întâia seară*, cu vorba lui înceată și gândită, cu mișcările lui stângaci, cu râsul plin și naiv. Era într'un restaurant, atunci în toată frumusețea bărbăției lui; poate avea 30 de ani și se găsea în unul din momentele lui de bună dispoziție” (subl. ns.)

Referitor la aceeași primă „vizionare”, Petrașcu-1934 are cu totul alte amintiri, în care Eminescu nici nu vorbește, nici nu râde, ba nici bine dispus nu este, dar, spre compensare, fumează:

„Prin anii aceștia, 1880–81, *l-am văzut și eu pentru întâia oară pe Eminescu*. (...) Era într'o seară de toamnă, într'un restaurant din josul Teatrului Național. În sala plină, zgomot mare, căldură, fum de tutun, miros greu de mâncări. Ca prin ceață se vedeau în fund lăutarii care cântau. Eminescu sta singur la o masă în fața unei oglinzi. El părea absent, se gândea aiurea. Din când în când, aprindea o țigară, aruncând privirea în stânga lui, unde erau doi inși... (...) *L'am privit așa mai bine de o oră*” (subl. ns.).

Verbul care trebuie reținut din relatarea aceasta este *a privi*. Un client aflat singur la o masă este urmărit de un altul, tot singur (Petrașcu nu invocă tovărășia unuia sau mai multor amici, a căror prezență, de altfel, nici nu i-ar fi permis să-l studieze cu atenție pe Eminescu „*mai bine de o oră*”). Fără să ne spună cum l-a recunoscut pe Eminescu, pe care îl vedea „*pentru întâia oară*”, Petrașcu *l-a privit* pe acesta, dar nu a intrat în discuție cu el. Urmează o aiurare destul de lungă a memorialistului, care are ambiția să dea tot felul de detalii despre victimă – de la adresă, la discreția cu care se comporta și, în general, la felul lui de a fi. De nicăieri, însă, subliniem, nu rezultă că i-ar fi fost prezentat lui Eminescu ori că ar fi schimbat vreo vorbă cu acesta, înainte de arestarea din 28 iunie 1883!

Cu toate acestea, grație tupeului care, mereu, i-a depășit cu mult talentul, Petrașcu-1892 se va strădui să dea de înțeles altceva, într-un pasaj pe care îl va exclude (!!!) din versiunea ulterioară, altminteri mai extinsă:

„Peste câteva zile, sosi în țară, neștiind în ce parte se îndreptase engleza.

*Când l-am văzut atunci, nu mai recunoscui pe poetul de odinioară. El era micșorat, scăzut sufletește. Figura i sta extatică, vrednică de milă și capul i părea părăsit de gânduri... Paloarea i se accentuase ca un văl cernit; numai fruntea și ochii mai aveau ceva din flacăra lor divină. Intra și stătea în mijlocul cunoșcărilor într'un mutism complet, într'o absență totală de inteligență și voință. Din cătare i se resfrângea o dureroasă tristețe a unei îmbătrâniri fără vreme, a unei stingeri fără veste, iar ca dorinți, niște lucruri comune, mici, de simplu trai, lucruri ce nu mai puteau avea ca odinioară, nici natura, nici puterea de a se înălța în iluzii de poet. Zi cu zi însă, părea a degenera mai mult și se arăta obosit la întrebările ce i se făceau (subl. ns.). Foarte arareori, după străduințele de tot felul, puteam smulge câteva cuvinte din gură-i, cari nu însemnau mai mult decât tăcerea. Câte un **da**, sau câte un **nu**, cari păreau a veni de la distanțe enorme. Când îi aduceam aminte de tablourile din versurile lui, de episoade din copilărie, de momente dulci ce-l inspiraseră și-i dăduseră cele dintâi emoțiuni... el, cu privirea plecată în jos, primia vorbele acestea ca niște greutatea ce-i apăsau sufletul, ne voind par' că a-și întoarce gândul spre timpuri și emoții, stinse pentru totdeauna. Dupe o pauză de tăcere, când socotiam că poate va ridica puțin vălul tainelor sale, vedeai o singură clătinare din cap, rece, exterioară și generală, întovărășită de o mișcare de mână înceată, care însemna: «Să le lăsăm uitate, pe toate»; iar pe figura lui devenită mai palidă, o contracție de suferință, ce te obliga să schimbi vorba.”*

Din toate rândurile de mai sus, credibilă poate fi doar tentativa imbecilă de a-l forța pe Eminescu să facă te miri ce mărturisiri ori să povestească unor maimuțoi curioși cum „petrecuse” în Italia. Dacă Eminescu cerea: „*Să le lăsăm uitate, pe toate*”, înseamnă că le și uitase sau că era conștient de ceea ce i se înscenase, inclusiv de faptul că, dacă ar face public adevărul, nimeni nu l-ar crede, ba, mai mult, prea destui ar găsi în aceasta un pretext pentru (re)internare?

Așadar, Petrașcu pretinde că l-ar fi întâlnit pe Eminescu imediat ce acesta a revenit în Țară (decî, în intervalul 27 martie – 6 aprilie 1884) și că, atunci, ar fi constatat că era atât de schimbat spiritual („*era micșorat, scăzut sufletește*”), încât dumnealui nu l-ar mai fi recunoscut! Cum era să-l recunoască, din moment ce nu îl cunoscuse înainte?

În varianta Petrașcu-1934 citim noutăți:

„În dorința noastră de a-l revedea, ne-am dus împreună cu Vlăhuță la Iași cu prilejul unui congres studențesc și l-am găsit într'o cameră din fundul unei curți de otel.”

A mers Petrașcu la Iași mânat de dorul lui Eminescu? Ne îndoim, căci din nici una dintre atât de diferitele lui mărturii nu reiese că l-ar fi cunoscut ori că ar fi schimbat vreo vorbă cu acesta înainte de 1884 (în cel mai bun caz!). De altfel, în versiunea din 1892 a „studiului” lui, când memoria îi era mai proaspătă, Petrașcu nici nu invocă acest pretins drum la Iași. De asemenea, în cele două scrisori trimise lui Maiorescu la 20 iunie și, respectiv, la 27 decembrie 1884, în urma unor vizite făcute la Iași, Vlahuță scrie că s-a întâlnit cu Eminescu, dar nu pomeniște nimic de prezența lui Petrașcu.

Ceva mai rășărit decât alții, Petrașcu face parte dintre aceia care, atunci când au avut ceva de câștigat din asta, s-au lăudat că i-ar fi fost amici lui Eminescu. Mănuit de o morală șchioapă, harul lui, atâta cât era, a infestat bezmetic, în serviciul unor interese care i-au dominat ființa meschină. Mereu de închiriat, sufletul lui Petrașcu a aparținut când unuia, când altuia, numai lui – niciodată.

Doar cu mare îngăduință criticul nostru ar putea fi asimilat, în cel mai bun caz, aceluia model uman, despre care Caragiale îi scrie lui Vlahuță următoarele:

„În genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală alta decât politica va rămânea toată viața neluat în seamă; iar un tinerel, fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică, încet-încet va ajunge să fie chemat la cele mai înalte situațiuni și onoruri” (Universul, 17 aprilie 1909).

Petrașcu nu a slugărit pe gratis

Să-l recitim pe N. Petrașcu, din 1937:

„Pentru mine personal, la început, Maiorescu a fost foarte bun. Fiind ministru de Instrucție în 1888 îmi zise în primele zile că el contează pe ajutorul ce am să i-l dau la acel minister și că, dacă primesc, mă va numi director al învățământului secundar, loc pentru care, drept vorbind, nu aveam nici o pregătire.”

Înduioșătoare sinceritate! P. P. Carp, care era la Externe, unde lucra și tânărul Petrașcu, l-a sfătuit pe acesta să stea cuminte acolo unde se află și, pentru a-l convinge că nu spune prostii, l-a numit „secretar de legație la Belgrad și mă detașă în minister ca șeful său de cabinet. Maiorescu recomandă decretul dar ca să-mi dovedească bunătatea lui mă numi membru în comitetul teatrelor.”

Timpul a trecut în mod plăcut (și cu câștig frumusețel, din moment ce, așa cum singur declară, dintr-un talent atât de fragil, Petrașcu și-a construit trei case – două, în anul 1907, la Piața Romană, una, și mai și, în 1913, pe

Bulevardul Lascăr Catargiu). În ceea ce privește raporturile lui cu Maiorescu, Petrașcu mai declară:

„În 1893 editai în volum lucrarea mea «Eminescu», publicată în mai multe numere consecutive din **Convorbiri Literare**. Deși ea nu era, la drept vorbind, un studiu, ci mai mult o evocare admirativă a marelui poet, – a doua zi după moartea lui nici nu puteau fi la îndemână cuiva datele trebuincioase asupra vieții lui, – **Maiorescu totuși a binevoit să meargă cu mine la Socec și să mă recomande bătrânului librar, propunându-i să-mi tipărească volumul, pe care fără recomandarea lui, nu mi l-ar fi tipărit**. În semn de recunoștință, am închinat lucrarea aceea lui Maiorescu, care a cetit dedicația și a acceptat-o.

Tot în anul acela, în urma avizului consiliului Facultății de Litere din București, în fruntea căruia era Maiorescu, ministrul Instrucției, **Tache Ionescu, mă însărcină să fac un curs liber de istoria literaturii române moderne**. Ca obiect al cursului am ales viața și opera lui V. Alecsandri.

Puțin după publicarea volumului Eminescu, probabil tot **prin bunăvoința lui Maiorescu, fui decorat cu medalia Bene Merenti cl. I-a**. Când mă dusei să-i mulțumesc, el, omul discret de totdeauna, îmi răspunse : «Meritele d-tale».

Cred, de asemenea, că **prin mijlocirea lui la ministrul de finanțe Ghermani**, un junimist, fui numit tot în 1893, profesor de limba franceză la școala Superioară de Finanțe.

Pe de altă parte, conferințele mele ținute la Ateneu atunci : **Carmen-Sylva, Educația femeii române și Noi în 1892**, au făcut că am fost ales membru al Ateneului Român. În ultima conferință, cercetând viața poporului român, luam o poziție mijlocie între optimismul lui Hasdeu și pesimismul lui Odobescu din conferințele lor cu același titlu. În vremea aceea Ateneul Român, sub președenția lui Exarcu, era considerat ca un fel de Institut al Franței prin distincția și numărul restrâns al membrilor lui.

Într-o zi, **Maiorescu îmi dădu o nouă dovadă de bunăvoința lui**, recomandându-mă unui inginer Dendrino pentru a mă lua în procesul lui cu niște locuitori vecini. Procesul, mare și foarte interesant, a fost pledat la Curtea de Casație, începând cu pledoria mea și sfârșind cu a lui Maiorescu.

În fața acestor atenții ale lui îmi arătam și eu devotamentul scriind regulat în **Constituționalul**, fie foiletoane semnate, fie articole editorial fără semnătură, în pagina întâia a ziarului, acestea mai rar și mai ales la zile însemnate. Astfel, de pildă, am scris sub titlul «Înainte de mirile», un lung articol în **ajunul nunții Prințului Ferdinand cu Prințesa Maria, în care prevedeam măreția faptelor viitorului Rege Ferdinand I și a viitoare Regine Maria**” (subl. ns.).

Indiscutabil, Petrașcu știa să se învârtă, fiind mereu alături de cel care îl poate privilegia și ținând continuu în sus. Chiar dacă Maiorescu a făcut la viața lui lucruri mult mai grave, parcă ne încearcă un ciudat sentiment de compasiune dacă nu de revoltă atunci când urmărim cum Petrașcu, produs al lui Maiorescu, pentru a urca și mai sus decât unde-l dusesese acesta, nu se sfiește să-l conteste:

„...un gând mă urmărea de mai mult timp, să scriu un studiu asupra criticei lui Maiorescu. Știam pe de rost **Direcția nouă** ; frazele lui îmi păreau așa de alese. Dar de câțva timp nu mă mai împăcam cu principiile criticei lui.”

Desigur, se poate spune: foarte bine că are curajul să-și rostească opinia! De acord, dar nu contează oare și cine este „curajosul”, când se manifestă el și de ce? Maiorescu fusese ministru până spre finele anului 1891, când pierduse funcția de decizie și nu erau deloc semne că ar mai fi cineva dispus să i-o acorde prea curând. Și chiar așa a fost, căci, dacă trecem peste cele câteva luni în care, 7 ani mai târziu, Maiorescu a deținut portofoliul de la Justiție (7 iulie 1900 – 13 februarie 1901), abia 17 ani mai încolo magistrul va reintra serios în politică, întâi ca ministru de Externe (29 decembrie 1910 – 27 martie 1912), apoi ca prim-ministru, formând două cabinete consecutive, în perioada 28 martie 1912 – 31 decembrie 1913.

Într-o scrisoare datată 14 aprilie 1895, Matei îi exprima lui Maiorescu neplăcuta surpriză de a fi aflat că acesta, în loc să-l ajute să intre în posesia cărților lui Eminescu (al cărui moștenitor era), l-a „*tratat aspru*” pe cel împuternicit să preia de la magistrul „*byblioteca lui Mihai*”, spunându-i „*și că sunteți tare prevenit pe mine, căci am acționat pe Dnii Socec, Morțun și în special pe evreii Șaraga din Iași...*” În aceeași epistolă, Matei amintește în termenii următori întâlnirea lui Petrașcu:

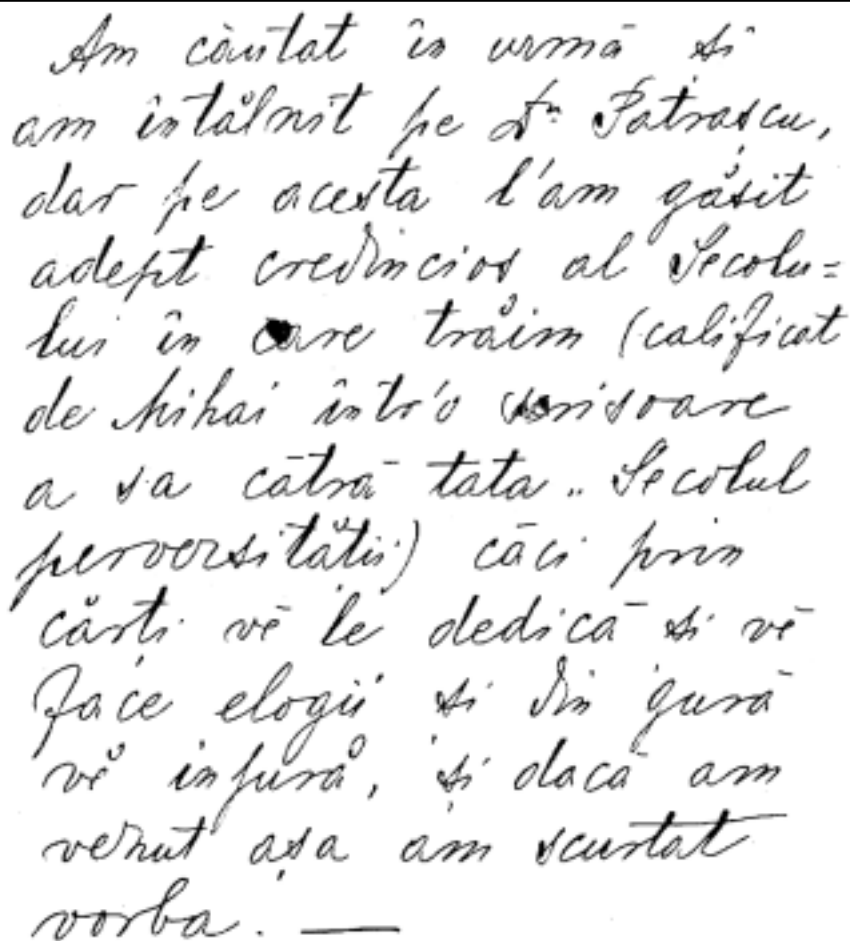
„*Am căutat în urmă și am întâlnit pe D. Patrașcu, dar pe acesta l'am găsit adept credincios al Secolului în care trăim (calificat de Mihai într'o scrisoare către tata «Secolul perversității») căci prin cărți vi le dedică și vă face elogii și din gură vă înjură, și dacă am văzut așa am scurtat vorba.*”

Domnul G. Muntean notează (evident, în josul paginii care găzduiește transcrierea acestei scrisori, pe-acolo pe unde stă numărul): nu e vorba de oricare Petrașcu, ci de Nicolae, apoi, sub copleșitorul impuls de a face dreptate, adaugă că acesta ar fi fost „*acuzat abuziv, evident spre a fi îndepărtat de Maiorescu, ceea ce nu avea să se întâmple, echilibratul critic știind să aleagă*”. Este greu de crezut că Matei, cazat împărătește în metropola Mizil, trăgea sfori și ațe în cătunul București, din diabolica plăcere de a-l rupe cu dinții pe magistrul de amicii sinceri iubitori. Cu toată stima pe care o purtăm emeritului autor de subsoluri G. Muntean, credem, totuși, că Petrașcu a știut ceva mai bine decât dumnealui care era adevărul. De aceea, îndrăznim să cităm câteva rânduri din scurta autobiografie a acestuia din urmă:

„Tot în anul 1894 am tipărit în volum și rezumatul cursului meu «Vasile Alecsandri», făcut la Universitatea din București, și l-am depus la Academia Română pentru un premiu, fiind susținut acolo de Ollănescu și combătut pe dedesubt de Maiorescu. Ollănescu mi-a spus că l-a auzit zicând unui academician junimist: «Domnul acesta nu va intra în Academnie».

Supărarea lui era dar mai mare decât mi-o închipuisem” (subl. ns.).

Dacă se admite că anul 1894 a început și s-a terminat înaintea lui 1895, înseamnă că scrisoarea lui Matei către Maiorescu a fost ulterioară concursului la care se referă N. Petrașcu. În acest caz, afirmația conform căreia Matei l-ar

Am căutat is urmă și
am întâlnit pe Sr. Petrașcu,
dar pe acesta l'am găsit
adept credincios al Secolu-
lui în care trăim (calificat
de kihai într-o scrisoare
a sa către tata „Secolul
pervertit”) căci prin
cărți vă le dedică și vă
face elogii și din gură
vă înfură, și dacă am
venut așa am scutit
vorba. —

Pasajul în care Matei Eminovici, scriindu-i lui Maiorescu, invocă întâlnirea lui cu N. Petrașcu

fi „acuzat abuziv” pe Petrașcu, cu scopul de „a fi îndepărtat de Maiorescu” (lucru care „nu avea să se întâmple, echilibratul critic știind să aleagă”) devine o nouă glumă a jovialului domn G. Muntean. Cu tot regretul de a pierde un conflict care avea șansa să devină promițător, din „Matei contra Petrașcu” putând lesne obține „Armata, cu tunurile pe Cultură”, trebuie să recunoaștem că, de fapt, nu căpitanul, ci chiar „olimpianul” Maiorescu l-a „lucrat” subtil pe concurent și că, stupefacție!, în lumina mărturiilor lui Petrașcu, relatarea acestuia devine mai mult decât plauzibilă!

Privitor la ruperea de Maiorescu, N. Petrașcu dezvăluie singur ce gânduri i-au zdruncinat ființa în acele clipe de mare tangaj sufleteș:

„A trece sub tăcere astfel de lucruri și altele ca ele era ceva nepotrivit cu timpul. A le spune îmi era teamă că voiu supăra pe Maiorescu, căruia îi datoram respect și recunoștință, că voiu sfârâma pentru totdeauna bunăvoința lui, că voiu pierde avantajele pe care o persoană ca el putea să mi le ofere. Eram prin urmare între două greutăți sufletești. Luai totuși hotărârea de a scrie portretul lui și de a-mi arăta și ideile noi pe care le credeam întemeiate, încercând totuși de a o face cu prevenire și cu delicatețe.

Începui atunci lucrarea aducând mai întâi elogii mari Direcției noi preconizată de dânsul cu 20 de ani în urmă...” Și mai departe, tot așa!

Pe prima pagină a aceleiași text autobiografic, Petrașcu scrie:

„Părinții mei erau oameni fără vreo învățătură, neștiind să vorbească decât românește; dar, în mijlocul lor, oameni de seamă, recunoscători printr’o moralitate exemplară, cu credință în Dumnezeu și în biserica lui, la care se duceau cu sfințenie în fiecare Duminică.”

Suntem convinși că, de data aceasta, Petrașcu spune adevărul. Cu atât mai trist: ce folos că fiul acestor oameni curați vorbea mai multe limbi și executa critică literară, dacă nici una dintre virtuțile lor nu s-a lipit și de el?

Maiorescu, și mai doctor decât Șuțu!

Eminescu „intra și stătea în mijlocul cunoscuților”, cum pretinde Nicolae Petrașcu? Care cunoscuți și unde se petrecea minunea? Dovedea Eminescu „absență totală de inteligență și voință”? Să fi fost și Petrașcu, ca Maiorescu, un psiholog... neînțeles, ori, pur și simplu primul a scris după dictarea celui de-al doilea (sau nici atât, asemenea lui S. Mehedinți)? Două lucruri sunt

certe. Întâi, știm că Maiorescu, deși nu consemnează în jurnal că ar fi discutat cu Eminescu după revenirea acestuia în Țară, și-a anunțat sora, la 7 aprilie: „*Eminescu este lipsit de voință și hotărâre...*” Al doilea aspect este acela că, o dată sosit în Gara de Nord, Eminescu pare să fi trecut pe lângă grupul care îl aștepta cu Maiorescu în frunte, fără să bage pe cineva în seamă. Nimeni nu a dovedit că ar cunoaște unde anume a dormit Eminescu în cele 11 nopți petrecute în Capitală, înainte de a pleca la Iași. Un fapt este însă precis: încă din Italia, „amicul” Chibici l-a anunțat pe Maiorescu că, la reîntoarcerea în București, în pofida stăruințelor lui, Eminescu „*se vede însă că preferă a sta la hotel*” (14 martie 1884).

Cu toate acestea (sau tocmai de aceea?), circulă falsa informație potrivit căreia Eminescu ar fi stat în acest răstimp la Simțion. Faptul că s-a dorit acest lucru nu înseamnă că el s-a și realizat. Eroarea (?) este lesne de demontat. Între probele pe care se bazează cei care susțin că Eminescu ar fi locuit la Simțion în acele zile, se numără și două epistole trimise Emiliei Humpel. Una a fost expediată de Mite Kremnitz (26 martie 1884):

„*Eminescu sosește aici de mâine sară, amicul său Simțion a pregătit o cameră pentru dânsul (invitația noastră a fost refuzată) și domnii se duc firește cu toții la gară ca să-l primească.*”

Aici trebuie să facem o remarcă. Mite scrie: „*invitația noastră a fost refuzată*” și o credem pe cuvânt. Problema este că în nici una dintre epistolele date publicității nu apar nici invitația, nici respingerea ei. Să fi pierdut Maiorescu scrisori atât de multe? Nu ne vine să credem, știută fiind acribia cu care a păstrat tot soiul de hârtii și hârtiuțe, conținând felurite informații despre Eminescu, scoase din context, prin decuparea documentelor. Iar dacă cenzura Maiorescului a operat atât de eficient într-o chestiune minoră, precum invitația la care se referă Mite, putem fi siguri că ea a funcționat și mai abitir în problemele cu adevărat importante. În consecință, a analiza drumul lui Eminescu în Italia, situația lui generală și, mai ales, starea sănătății sale numai pe baza corespondenței existente devine o eroare, întrucât, din cauza selecției efectuate de cei interesați, aria căutării a fost restrânsă la mai nimic. Faptele petrecute au fost mult mai numeroase și impactul lor mult mai puternic decât se pretinde. Dacă Eminescu ar fi fost „legumă” în toată această călătorie, cum ne dau de înțeles mai toți autorii (Maiorescu pretinde că ar fi fost în această stare chiar și după revenirea în București), în nici un caz, el nu ar fi ajuns la redacția *României libere*, chiar în dimineața imediat următoare sosirii în

Capitală, și nu ar fi reușit să respingă – se pare, într-un mod nu tocmai politicos – invitațiile primite și să se facă nevăzut, undeva, nu se știe unde, în București.

Cealaltă scrisoare adresată Emiliei Humpel provine de la Clara Maiorescu:

„Eminescu a hotărât, după cum scrie Chibici, să vie la București, scrisoarea nu dă altă lămurire, însă dorința hotărâtă a lui Eminescu fiind să vie aici, se va face potrivit voinței lui. Va locui deocamdată la un amic [al său] Simțion, cărțile și manuscrisele lui, împachetate în lăzi, au fost duse acolo.” (Scrisoarea este nedată, știindu-se doar că a fost trimisă „Joi”; cum Eminescu a sosit în Capitală marți, 27 martie, putem bănuî că ea a fost redactată fie la 22 martie, în cazul în care acesta ar fi venit mai repede decât se credea, fie la 15 martie, în ipoteza contrară. Cum scrisoarea prin care Chibici anunța că Eminescu alesese Capitala a fost scrisă la 14 martie 1884 și cum ea nu putea ajunge în București a doua zi, credem că rândurile de mai sus au fost pus pe hârtie la 22 martie 1884.)

Pasajul citat din epistola soției magistrului informează că, la acea dată, *„cărțile și manuscrisele”* lui Eminescu fuseseră transferate de la Maiorescu la Simțion – probabil, pentru a se evita posibile tensiuni și responsabilități. Pe de altă parte, știm că atunci când i-a scris lui Chibici de la Döbling (12 ianuarie '84), primele lucruri despre care Eminescu a cerut relații au fost:

„Ceea ce-aș voi să știu de la tine este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd. În ladă trebuie să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am scos de la Simțion. Încolo aș voi să știu dacă pot scăpa de aici, unde în adevăr îmi pare că stau fără nici un folos. Tratamentul pare a consista în mâncare puțină și proastă și în recluziune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata.”

Deci, interesul lui Eminescu pentru cărți și manuscrise era indubitabil. În cazul în care Eminescu ar fi acceptat găzduirea lui Simțion, este limpede că el ar fi aflat că biblioteca și lada cu manuscrise se găsesc la acesta și, foarte probabil, și-ar fi căutat și ceasul de aur, pe care-l lăsase între hârtii. Or, patru luni mai târziu, Missir îi scrie lui Maiorescu cu totul altceva (Iași, 13 mai 1884):

*„Regretă că n-are biblioteca lui lângă dânsul; îi spun să scrie el să i se trimeată sau să scriu noi; el ne obiectează însă că **degeaba scriu, că s-a împrăștiat totul și nu se mai știe ce s-a făcut**”* (subl. ns.).

De altfel, și ieșenii trebuie să fi știut același lucru, din moment ce și Missir sugerează, în aceeași epistolă:

„Despre partea cărților lui n-ar fi rău dacă s-ar da de urma lor și s-ar aduna la un loc, d. ex. la Chibici și i s-ar scrie lui de-a dreptul că i se țin cărțile la dispoziție și că le poate avea oricând va voi.”

În consecință, nu se poate răspunde la întrebarea „unde a locuit Eminescu în cele câteva zile din primăvara anului 1884, petrecute în București?” și, foarte probabil, nici nu se va mai afla vreodată cu precizie. De asemenea, nu se cunoaște mare lucru nici despre ceea ce a făcut în acel răstimp, singura informație, vagă și aceea, fiind furnizată de *România liberă*, pe care Eminescu a vizitat-o chiar în ziua următoare sosirii:

„București, 29 martie, 1884. Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebită plăcere a ne vizita la redacție”.

Să credem că la sediul *României libere* a mers pretinsul Eminescu aflat „într’o absență totală inteligență și de voință” (Petrașcu–1892) și că, o dată ajuns, s-ar fi exprimat printr-un... „mutism complet”, care ar fi făcut colegilor ziariști *deosebită plăcere*? Sau să ne întrebăm dacă, nu cumva, încercând să reintre în circuitul din care fusese eliminat atât de brutal, Eminescu a speriat pe Unii?

Deși începuse să se apropie de junimiști încă din 1881 (după ce vreme de patru ani îi combătuse energic), în iunie 1883, când Eminescu fusese în mod violent smuls de pe scena vieții publice, *România liberă* nu era încă un ziar al *Junimii* – cum avea să devină din 1884. De aceea, este posibil ca Eminescu să fi fost luat pe neașteptate de schimbările descoperite.

Când îl anunță pe Chibici:

„De «Timpul» nu mai poate fi vorba, fiindcă toată această întreprindere ziaristică e în momentul de a înceta sau a se contopi cu «Binele public» și în alte asemenea idei” (8 martie 1884),

Maiorescu pare să plece de la premiza că ziaristul Eminescu nu ar fi putut să scrie decât la foaia conservatorilor. Faptele acestuia (care nu a călcat pragul noii redacții a ziarului conservator *România*) arată că lucrurile nu stăteau deloc așa. Cât timp lucrase la *Timpul*, Eminescu nu se lăsase intimidat nici de Carp, nici de Lahovari și cu atât mai puțin de vreun alt politician mai mărunț. Și, aspect important, pe atunci *Junimea* nu trecuse atât de evident în tabăra liberalilor. Doar după răpirea și sechestrarea lui Eminescu la Șuțu, *Junimea* și-a arătat cealaltă față, implicându-se inclusiv în semnarea Tratatului secret cu Austro-Ungaria (din partea României, cu două zile înainte ca

Eminescu să fie expedit la Döbling, Tratatul fusese iscălit de P. P. Carp, numit ambasador al României la Viena).

Maiorescu știa bine că, dacă ar fi fost lăsat să se exprime, Eminescu nu ar fi pregetat să atace și *Junimea* – care, încă de la 22 martie 1883, făcuse în mod fățiș jocul liberalilor, dându-i lui Al. Lahovari motiv pentru a o eticheta drept „*opозиția miluită*”. Situația politică se deteriorase în asemenea hal, iar interesul național fusese atât de mult compromis, încât un gazetar ca Eminescu ar fi avut „materie primă” pentru a comenta gesturi politice comise în premieră la noi. Neașteptata părăsire de către junimiști a taberei conservatoare și alierea lor cu „*roșii*”, pe care îi huliseră atât, reprezintă la noi prima trădare a unei grupări politice față de o altă și ea a fost aranjată în secret de Carp, Maiorescu și Brătianu. Trădarea *Junimii* venea la nici două decenii după ce, în urma unei alte trădări, și mai murdare și mai grave, însuși domnitorul Al. I. Cuza fusese silit să abdice, fiind mai apoi expulzat), spre a putea fi instalată în Țară o monarhie străină, după modelul implanturilor politice practicate în lumea colonială. Brătianu era obișnuit (aproape versat) cu loviturile de palat și cu comploturile în general, iar numele a trei dintre fondatorii *Junimii* rămân legate de evenimentele din 1866 și de protagoniștii lor. Dintre întemeietorii *Junimii*, P. P. Carp și V. Pogor (fiul comisului cu același nume) participaseră direct la lovitură de stat, iar al treilea, Th. G. Rosetti (omul care a stabilit numele *Junimii*) era cunoscut cu Vodă.

Pentru că nici nu a ieșit la rampă, făcând zgomot cu declarații politice deosebite, nici nu s-a remarcat cu vreo creație literară sau științifică, Th. Rosetti pare inocent și inofensiv. Din păcate, nu era deloc un „bunicuț” liniștit și mereu zâmbitor. Nu de pomană Th. Rosetti este prima persoană căreia i-a raportat și Maiorescu, în 28 iunie 1883, imediat ce a pus la cale răpirea și sechestrarea lui Eminescu:

„*M' am dus cu el (cu Simțion – n. ns.) la Dr. Șuțu și am pus să se pregătească în a sa «Casă de sănătate» o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea nota de plată pentru aceasta, 300 de lei pe lună; apoi am venit acasă, am înștiințat încă pe Th. Rosetti despre aceasta*” (subl. ns.).

Ulterior, Clara Maiorescu o asigură pe Emilia că, la scurt timp după internarea lui Eminescu, același Th. Rosetti făcuse o scurtă „inspecție” în ospiciul patronat de doctorul Șuțu (text preluat așa cum a fost prezentat de C. Meissner, care a intrat în posesia unor frânturi din scrisori grijuliu decupate, parcă de un serviciu secret):

„Privitor la Eminescu (îți comunic că), alaltăeri a fost Rosetti la Soutzo; i-a făcut și lui bună impresie acest om ca și institutul său și el i-a repetat lui Soutzo că «für Eminescu nichts geschont wird» (nici o economie nu se face, când e vorba de Eminescu).”

Th. Rosetti a fost interesat de persoana lui Șuțu și de calitatea serviciilor prestate de acesta, dar nici măcar nu a încercat să comunice cu Eminescu, deși, formal, se arăta teribil de darnic, din preaplinul respectului și iubirii lui. În fapt, cele câteva cuvinte atât de mediatizate: „für Eminescu nichts geschont wird” (adică: pentru Eminescu nu se face nici o economie) sunt pur formale, căci taxa de 300 de lei era fixă, astfel că a pune problema unor favorizante costuri suplimentare rămâne împăunare de sine. În plus, oricât de scumpă ar fi fost această internare, nu îi afecta pe Rosetti, Maiorescu sau Carp, a căror contribuție era disproporționat de mică, în raport cu cotizațiile junimiștilor de rând.

După externarea de la Döbling, aparent, Maiorescu era dispus să-l susțină pe Eminescu să se stabilească oriunde i-ar fi poftit inima (scrisoare către Chibici, 8 martie 1884):

„Te rog acum de un lucru. Fiindcă amicul nostru E[minescu] pare așa de doritor de Țară, întreabă-l unde anume și cum vrea el să trăiască aici? (...)

Știi că Teod. Rosetti a oferit d-lui Eminescu să șadă la țară la d-sa, la Solești câtva timp. Nu știu, dacă d-l Em. va fi mulțumit de singurătatea aceea completă la Solești.

Vrea să meargă deocamdată la Iași la Creangă? Noi am despăgubi pe Creangă în asemenea caz de cheltuiala sa, și am continua a da d-lui Em. un ajutor lunar până va găsi o ocupație definitivă care să-i convie.

Vrea să meargă la Râmnicul-Sărat la fratele său ofițerul?

Poate să meargă la Botoșani la căsuța (!) părintească?

Fă bine și răspunde-mi, pentru a-ți mai scrie atunci și eu un rând poste-restante la Viena. Căci **d-ta de la Viena vei avea a hotărâ** (deci, Eminescu alegea locul și Chibici... decidea? – n. ns.), *dacă te întorci direct la București cu Em. sau mergeți întâi împreună la Iași, și te întorci singur la București*” (subl. ns.).

Să nu lacrimezi de la atâta amabilitate?

În realitate, Maiorescu stabilise că Eminescu va merge la Iași (așa cum, repetăm, anunțase încă din ianuarie), în acest scop, dându-i lui Missir misiunea de a-i găsi acestuia o locuință. Așa se face că, la 25 martie 1884, Missir i-a raportat: „Mă iertați că am întârziat a vă face cunoscut rezultatul însărcinării ce mi-ați dat în privința lui Eminescu. Știam însă că d-na Humpel v-a făcut cunoscut acest rezultat” – vezi scrisoarea Emiliei, din 13 martie).

Contrar celor stabilite de Maiorescu în Țară și în pofida străduințelor lui Chibici de a-l determina să ceară el însuși să locuiască în Iași, atunci când a fost întrebat, Eminescu a optat pentru alt oraș. Când s-a convins că decizia lui Eminescu era de nezdruccinat, Chibici l-a informat pe Maiorescu:

„...astăzi s-a hotărât definitiv pentru locul care-i este mai puțin priincios, adecă pentru București. În zadar i-am demonstrat că ar fi pentru dânsul mult mai bine ca să stea la Iași; nici amintirile neplăcute ale boalei, nici căldurile grozave ale Bucureștilor, care, desigur, au contribuit foarte mult la declararea boalei, nici alte considerente... n-au putut schimba această a lui hotărâre” (14 martie 1884).

Argumentele lui Chibici sunt ciudate și șubrede. „*Amintirile neplăcute ale boalei*”? Care erau ele? Putea fi mai ușor suportat la Iași, decât la București, ceva ce nu exista? Cuvintele lui Chibici sunt cu atât mai nejustificate, cu cât Eminescu, din motive tactice, credem, încercase să-l convingă de contrariu („*Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut*” – epistola din 12 ianuarie 1884), iar Obersteiner a preluat această afirmație, circa două săptămâni mai târziu (29 ianuarie), când i-a scris lui Maiorescu :

„El nu-și poate încă da seama asupra stării prin care a trecut”.

Cât privește misterioasele „*alte considerente...*”, ne întrebăm dacă, pentru a-l momi pe Eminescu la Iași, Junimea nu a apelat la numele Veronicăi.

În aceeași zi în care Chibici anunța că Eminescu se hotărâse să meargă în București, Maiorescu trimitea în sens invers propria epistolă, care conținea și următoarele cuvinte:

„Te rog, vino cu Em., dacă starea sa continuă a se îndrepta (subl. ns.), direct la Iași”.

Deci, cu cât Eminescu se simțea mai bine, cu atât trebuia să fie ținut mai departe de Capitală? Oricum am suci lucrurile, temerea trebuie să fi fost mare, căci, la 23 martie, Maiorescu insistă:

„Dacă nu posibil altfel, veniți București” (subl. ns.).

Și, pentru mai multă siguranță, în aceeași zi, magistrul cheamă întăriri:

„Carp, Iași

Dacă permite starea sănătății în familie, rog vino îndată în București.”

Semnează *Juvenis*, nume despre care I. Rădulescu-Pogoneanu ne spune că era „*Termin de recunoaștere și de solidaritate (?) între membrii «Junimeii»*”. Astăzi i-am spune „*nume conspirativ*”. Oare, să-l fi chemat Maiorescu pe Carp pentru că aveau de luat decizii importante? Se simțea Cineva în pericol?

Așa s-ar zice căci, din punctul de vedere al lui Maiorescu, lucrurile par să fi fost grave. Peste alte două zile, magistrul a trimis următoarea telegramă:

„*Doctor Greceanu, Iassy. Mă interesez continuu la chestie. Marți sara se decide. Maiorescu*” – duminică, 25 martie 1884. (Scrisul destul de puțin lizibil ne obligă să fim prudenți în ceea ce privește numele *Greceanu*, acesta putând fi confundat cu *Grecescu*. Să fie vorba de D. Grecescu, tânărul față de care Al. Davila a manifestat o deosebită simpatie?)

Acest mesaj aparent banal ne interesează din cel puțin două motive. Întâi, deoarece singurul eveniment care s-a petrecut „*marți sara*” a fost venirea lui Eminescu. În al doilea rând, pentru că, din motive necunoscute, textul acestei telegramă nu a fost publicat în *Însemnări zilnice*. Cine era misteriosul doctor Greceanu, care era „*chestia*” și ce anume avea să *se decidă*?

În jurnalul intim, Maiorescu scrie că vrea să-l determine pe Eminescu să plece la Iași, dar nu spune nici cum are de gând să încerce, nici în ce fel a reușit. Ba, nu știm cu precizie nici măcar dacă el și Eminescu s-au aflat vreo clipă față în față, ori doar și-au transmis mesaje prin intermediarul Chibici! Pare neverosimil, dar nu e chiar așa. În mod similar procedaseră și când s-a pus problema orașului în care avea să locuiască Eminescu după întoarcerea în Țară, Maiorescu avansând propuneri, iar Chibici transmițându-i reacția acestuia față de oferte („*Dar amicul Em. de ce nu-mi răspunde la scrisoarea mea...?*”, îl întreabă Maiorescu pe Chibici, la 8 martie 1884). Atitudinea lui Eminescu este elocventă în ceea ce privește adevăratele lui relații cu „*protectorul*” Maiorescu și cu așa-numiții lui „*amici intimi*”:

- ♦ cu toate insistențele medicilor în acest sens, a refuzat să scrie celor din Țară (îndeosebi lui Slavici: „...*tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici*”, transmite Chibici),

- ♦ a respins invitațiile familiilor Kremnitz și Maiorescu, gata să îl găzduiască (ca și „amicul” Slavici, de altfel) pe timpul șederii în București,

- ♦ în seara sosirii, nu a primit să stea cu ei la masă. De aceea, la 27 martie 1884, Maiorescu a consemnat:

„*Sara la 8, Eminescu reîntors cu Chibici, din Florența. Eu la gară, cu mai mulți. Mai pe urmă Chibici la noi, cu Rosetti și nevastă-sa, Kremnitz cu Mite, Burghel, Jacques, Slavici, povestind despre Eminescu*” (*Însemnări zilnice*).

Mai mult, pentru ultimul refuz menționat, acela de a cina împreună cu numiții, lipsește până și o scuză formală, în care să fie invocată oboseala, de pildă. De aici, suspiciunea că Eminescu nu a schimbat nici o vorbă cu trupa de „amici”, venită să-l primească. Cum am mai spus, nici o mărturie nu menționează că pe peronul Gării de Nord ar fi avut loc un cât de scurt dialog între Eminescu și măcar unul dintre cei care îl așteptau! Tăcerea de mormânt păstrată în privința momentului revederii (nu se cunoaște nici măcar componența grupului care l-a întâmpinat) este cel puțin stranie, dar, poate, își găsește explicație (și) într-o altă scenă, petrecută pe același peron, cu câteva luni în urmă, când Maiorescu și fiica lui, Livia, asistaseră la plecarea trenului care îl ducea pe Eminescu la Viena, spre a fi internat în ospiciul privat al lui Leidesdorf, ca pacient al doctorului Obersteiner (rudă prin alianță cu Leidesdorf și viitor coproprietar al stabilimentului). Reluăm acel semnificativ fragment din epistola trimisă de Livia Maiorescu mătușii ei, Emilia, la 21 octombrie 1883:

*„Când ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse îndată brațele afară, se puse la fereastră și făcându-și un «ocean» din degetul cel gros și din arătătorul ambelor mâini ce-l ținea la ochi și râzând foarte înveselit spuse lui Papa: «Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspirație și a*colo marea domnișoară»; apoi scuipă de câteva ori, începu să râdă și se așează. (...) În momentul plecării îl nelinești fluieratul și sunatul și începu să strige «Argus»; nu se ridică însă de pe canapea” (subl. ns.).*

Vorbele lui Eminescu explică de ce Maiorescu a dorit ca plecarea spre Döbling să se facă „în familie”, fără participarea unor intruși. Secretul păstrat asupra datei plecării a fost o măsură de prudență, iar mesajul semi-cifrat al lui Eminescu arată că temerea magistrului era justificată. Poate, dacă ar fi fost și alții de față, Eminescu nu s-ar fi rezumat la aceste cuvinte. Dar chiar și așa, dacă ironia lui s-ar fi răspândit prin inoportuni martori oculari, nu ar fi fost exclus ca în mintea unora să se nască suspiciuni. Să nu uităm că trecuseră doar trei luni de la neașteptata „întunecare” și nimeni nu îndrăznise încă să afirme că aceasta ar fi ireversibilă! (Primul autor care scrie că Eminescu [s]-ar fi „întunecat” este Maiorescu, în epistola din 23 ianuarie 1884, trimisă Emiliei.)

Nu mai revenim asupra sensurilor spuselor lui Eminescu, pe care le-am analizat în altă parte (caietul numărul 2). Dar, pentru că vorbele lui sună ciudat pentru cei mai mulți, care sunt tentați să afle în ele doar o dovadă de alienare, iată ce am descoperit recent că scrie doctorul Șuțu despre starea sănătății pacientului, în clipa plecării din București:

„La sfârșitul lunii a treia, pe când se afla în convalescență, amicii săi în nerăbdarea lor de a-l vedea cu o oră mai înainte vindecă se hotărâră a-l conduce afară din țară și a-l așeza la o casă de sănătate din Viena.” (subl. ns.)

Concluzia care se desprinde din această frază este năucitoare: **deci, dacă nu ar fi fost trimis la Döbling, Eminescu ar fi fost externat de Șuțu la sfârșitul lunii octombrie 1883** sau în primele zile ale lui noiembrie!

Pentru a elimina posibile interpretări speculative, iată ce se înțelegea prin „convalescență” în primul deceniu al secolului al XX-lea:

*„Convalescență (lat. **convalescentia**, dela **convalescere**, a câștiga putere), întremare. – Când un om a fost bolnav de o boală grea, cum este febra tifoidă chiar și după ce a trecut boala nu se poate socoti îndată ca deplin sănătos. Dela trecerea boalei, până la recâștigarea deplină a sănătății, trebuie să treacă un timp oarecare, mai mult sau mai puțin lung, după natura boalei. Acest timp, sau această perioadă, se cheamă **convalescență**. Mare lucru ți se pare când ai un bolnav iubit și a cărei boală te-a ținut într’o continuă neodihnă și frică, să auzi pe doctor zicând că **de astăzi înainte boala a trecut și bolnavul a intrat în convalescență**. Cu toate acestea tot n’ ai scăpat de orice grijă, căci convalescența trebuie păzită, având și ea regulile ei.”*

Am citat mai amplu pentru a fi limpede că, de vreme ce Eminescu se afla în convalescență la 20 octombrie 1883, înseamnă că, în acel moment, doctorul Șuțu nu mai putea pretinde că acesta suferea de „*manie acută*” (diagnosticul folosit pentru a justifica sechestrarea). Prin urmare, chiar dacă am admite că în iulie 1883 fusese cu adevărat bolnav, sub nici o formă nu se mai poate pretinde că ar fi delirat și atunci când a rostit cuvintele citate de Livia Maiorescu. Iar dacă nu delira, înseamnă că știa ce spune, cu atât mai mult cu cât Maiorescu pare să nu se fi arătat deloc surprins de cele auzite. De altfel, Livia Maiorescu se miră și ea de ciudatul soi de „nebun”:

*„Nu știu cum să mă exprim, la un om sănătos aș califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferă de loc. Vocea-i și râsul lui sunt exact ca mai înainte, când făcea mare haz de anecdote, povești. **Sutzo crede că nu prea e speranță de îndreptare.**”*

Cum putea Șuțu să scrie că Eminescu se găsea în convalescență, dacă nu-i dădea „*speranță de îndreptare*”? Această neconcordanță poate fi explicată într-un singur mod plauzibil: asupra prognozei privind evoluția „boli” lui Eminescu, Livia nu fusese informată de către Șuțu însuși (care nu călcase niciodată pragul casei Maiorestilor și cu care ea nici nu prea avea cum să se

întâlnească), ci de către propriul ei tată, care, pentru a fi mai credibil, a inventat opinia sceptică a lui Șuțu. El, Maiorescu, a fost cel care, pe diferite căi, a indus tuturor ideea că Eminescu ar fi irecuperabil.

Avem motive temeinice să credem că Eminescu a fost dus la Döbling nu pentru ca Maiorescu să-i facă, astfel, pe plac surorii lui („*Dar, fiindcă erai de altă părere – și o ducere a lui Eminescu la Viena nu-i strică – ți-am îndeplinit dorința fără împotrivire*” – epistolă către Emilia, 19 octombrie 1883), ci pentru a prelungi cât mai mult șederea acestuia prin ospicii. În contextul dat, nu ne-ar mira să aflăm că decizia a fost luată tocmai pentru că Șuțu îl informase pe magistrul că, în curând, Eminescu avea să fie externat.

Documentele atestă că Maiorescu a prezentat șederea la Döbling ca pe o continuare firească și disperată, totodată, a – zicea el – zadarnicei internări la Șuțu. Când garantează în fața surorii lui pentru calitatea tratamentului aplicat de Șuțu, Maiorescu nu face decât să-și justifice decizia, căci, pe de o parte, el îl internase pe Eminescu acolo (deci, o parte din răspundere îi revenea) și, pe de altă parte, pentru a convinge că medicii ar fi făcut tot ceea ce era omeneste posibil, dar că știința era neputincioasă în cazul „protejatului”.

Să rememorăm jocul părerilor despre starea sănătății lui Eminescu:

30 mai 1883 – „Astăzi la 6 ¹/₂ la cină la mine ministrul american E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques [Negruzzi] și doamna, al-de Kremnitz, Annette, Eminescu. Rămas cu toții în cea mai plăcută atmosferă până la 11 ¹/₂. [La] **Eminescu, început de alienație mintală, după impresia mea**” (Maiorescu) – subl. ns.).

23 iunie – „Seara Th. Rosetti cu doamna și tânărul Beldimano la noi la masă. Și **Eminescu, care devine, din ce în ce mai evident, alienat** (subl. ns.). Foarte excitat, sentiment al personalității exagerat (să învețe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în București” (Maiorescu).

26 iunie – „Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoșani, ieri era însă **moleșit și mult mai liniștit**” (Maiorescu). Din motive știute doar de Maiorescu, cuvântul „moleșit” este subliniat în jurnal. Cât privește tendențioasa precizare „mai liniștit”, nu știm în comparație cu ce fapte concrete anterioare face Maiorescu această apreciere.

28 iunie – Eminescu dispare subit, nu se știe unde. Trei documente indică faptul că Eminescu ar fi fost internat în ospiciul privat al doctorului Șuțu:

- 1) procesul-verbal al Poliției (falsificat);
- 2) certificatul medical emis de Șuțu (falsificat, și el);
- 3) jurnalul lui Maiorescu (care, fapt probat, conține și neadevăruri).

1 iulie – „...a căzut greu bolnav” (Românul). • „...a fost atins d-alienațiune mintală alaltăeri” (Telegraphul).

2 iulie – „...a fost lovit subit de un atac de alienațiune mintală” (Poșta). • „...este greu bolnav” (România liberă). • „...a căzut greu bolnav” (Națiunea).

3 iulie – „...atins fiind în mod subit de o gravă boală” (Timpul) • „...atins în mod subit de o gravă boală” (Războiul) • „...a căzut repede bolnav sub impresiunea unei mari nenorociri ce i s-a vestit din sânul familiei” (Binele public) • „...fuse atins de o gravă maladiă” (Poporul).

5 iulie – „...este atins de alienație mintală în forma «manie acută», stare care reclamă o căutare serioasă în un stabiliment special” (Șuțu).

8 iulie – Potrivit declarației olografe a lui Șuțu, aceasta ar fi (de fapt!) data la care l-a internat pe Eminescu.

18 iulie – Matei Eminovici, către Maiorescu: „Sunt informat de la D-nul Căță-Niculescu, că fratele meu Michai Eminescu este serios bolnav...”

17 august – Maiorescu: „Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm [Kremnitz] pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Șuțu. Delirare neîntreruptă. Nu m’ a recunoscut, vorbind într’ una, scuipând în toate părțile” (Însemnări zilnice)

1–8 octombrie 1883 – „La sfârșitul lunii a treia, pe când se afla în convalescență...” (Șuțu)

4 octombrie – „...este încă neschimbat, în starea așa numitei «manii delirante»” (Maiorescu).

19 octombrie – „El a trecut din mania delirantă în aceea de demență” (Maiorescu).

20 octombrie – „Sutzo crede că nu prea e speranță de îndreptare” (Livia Maiorescu).

21 octombrie – La plecarea din București, „rămâne în continuare delirul” (Obersteiner).

22 octombrie – „O diagnoză și o prognoză încă nu i’ a putut face; abia după 10 zile, după ce se va studia pațientul se va putea spune ceva. În tot cazul, cred că mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică” (C. Popasu).

27 octombrie – „Criză cu pierderea cunoștinței, ușoare convulsii și mai pe urmă vărsături” (Obersteiner, conform I. Grămadă).

6 decembrie – „...aceleași deliruri în conversație” (Maiorescu).

31 decembrie – „Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou, a fost ca o trecere spre îndreptare” (Maiorescu către Emilia). • „Am vorbit cu Eminescu” (Însemnări zilnice).

1 ianuarie 1884 – „„Este scos din secția de izolare. Nu mai cântă, ușor deprimat, nu mai dă denumiri false, citește” (Obersteiner).

12 ianuarie – „...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta, căci și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!” (Eminescu)

18 ianuarie – „Ieri am conversat cu el aproape o oră. Tot timpul a fost liniștit și clar. M’ a întrebat cu mult interes cine îngrijește de el și cine plătește pentru el, cum era în iritațiune, căci el presupune că era foarte rău. (...) Cu un cuvânt merge spre bine...” (Popasu).

23 ianuarie – „Eminescu s’ a trezit din visul urât al nebuniei sale; e în deplinătatea conștiinței! Tensiunea nervoasă în care l-am văzut în ajunul Anului Nou, a fost ca o trecere spre îndreptare” (Maiorescu)

24 ianuarie – „...am văzut și cuprinsul scrisoarei D-voastre și copia de pe scrisoarea amicului nostru am luat-o și am arătat-o imediat D-lui Negruzzi și cu toții nu ne încredem că a fost cu puțință o prefacere atât de grabnică” (Missir).

28 ianuarie – „Sunt mai bine de trei săptămâni de când au încetat toate simptomele boalei de care am suferit, încât dacă ar fi stat în puțința mea, aș fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în țară. Cu toate acestea nu știu dacă, pentru un asemenea sfârșit, va fi cu puțință a se realiza mijloacele necesare. (...) Punând în socoteala acelei stări toate neajunsurile și supărările pe cari le-am putut cauza atât d-voastre cât și altor amici binevoitori, citez a solicita din nou îngăduința d-voastre și a vă cere ca, prin câteva șiruri, să mă lămuriiți dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în țară” (Eminescu, către Maiorescu).

În prima epistolă trimisă de la Döbling, Eminescu îl anunțase pe Chibici: „D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puțin de un minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește, încât, de și mi-am venit în fire de mai bine de două săptămâni, nu știu absolut nimic asupra sorții care mă așteaptă, căci sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate” (12 ianuarie).

• „Nu știu ce să zic despre starea lui psihică. Primește a intra în orice conversație, vorbește clar și mi se pare că memoria i-a rămas neatinsă. Ceea ce mi se pare curios e interesul ce-l arată de a ști, dacă se plătește pentru el la institut și cine plătește. Este o deosebită dispoziție, care-l preocupă în momentele când vorbește despre asta – o îngrijire, o întristare” (C. Popasu).

29 ianuarie – • „...starea d-lui Eminescu se îndreaptă încet dar statornic. (...) Nu mai este așa de închis în sine și se poate discuta cu el asupra tuturor chestiilor **ce nu-l privesc personal...**” – subl. ns.;

(Obersteiner – scrisoare datată 10 februarie, stil nou). • „...ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni” (Maiorescu).

1 februarie – „Las la apersepsiunea ta plină de tact, dacă cele ce sunt constrîns, sper în interesele lui Eminescu, a-ți comunica aici sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori comunicate numai parțial unor junimiști aleși, pentru un scop anumit.

Agresiv nu fusese niciodată. Diagnoza nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paaralehse des Irren – Afecțiune progresivă specifică nebunilor» și se aștepta o schimbare, numai pentru a se putea confirma această dyagnosă ori modifica. Mă exprimasem îndată la doi sau trei junimiști – junimiști **încă**, pe cât știu eu – că de se confirmă suszisa dyagnosă, cazul era prognostic tare dubios, deși sonațiunea* tare rară era de tot exclusă.

Azi însă Eminescu e de câteva săptămâni complect restabilit. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreținut cu dînsul o jumătate de oră fără a fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cît de palidă de demență. Boala lui era o pseudopsychosă syphilitică care a trecut cu jodul care l-a luat. Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. Grija lui este sărăcia. Nu știe cine l-a trimis și în ce condiții se află în osopișiu și mai ales cine are să-l scoată. 'Mi mărturissea că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea. Când i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena – mai ades, el' mi mărturissi că e tare sărac, n-are nici un ban, [ceea ce] e momentan realitate.” (Boghean către Missir).

*Cuvîntul „sonațiune” este de negăsit în majoritatea dicționarelor parcurse, cu o singură excepție: în 1996, cuvîntul apare în ediția revăzută și adăugită a *Dicționarului universal al limbii române* (L. Șăineanu): „(fam.) (om) *nebun*. [Din it. *sonato*; cf. *sona*]”. Fără să contestăm posibilitatea ca acesta să fie, totuși, adevărul, precizăm că în *Dicționar italian – român* al lui Alexandru Balaci (1998), italianescul *sonato* înseamnă „împlinit”, nu (și) *nebun*, și nici un alt cuvînt cu rădăcina *sona* nu are vreo legătură cu starea psihică a omului. La noi, îl urmă cu circa trei decenii, termenul *sonat* (ca și *soneală*) era întrebuințat de tineri, mai mult în glumă, ca un soi de sinonim al lui „dilimache” (respectiv, țicneală), fără a avea însă un sens foarte precis.

Deși nespecialiști, ne întrebăm dacă, nu cumva, *sonațiune* provine din lexicul german, unde *sonne* înseamnă *soare*, iar *sonnenseite* – *însolație*. (Știm că, în cazurile de însolație, „Starea bolnavului se poate agrava, **își poate pierde cunoștința** și – fără ajutor – poate muri” – doctor Andrei Vítályos). Cum doctorul Boghean studiasse la Viena, în a cărei Facultăți de medicină nu se prea vorbește italiană, avem un motiv în plus să credem că termenul

„sonațiune”, folosit – poate – într-un sens medical mai mult sau mai puțin diferit de *insolație*, ar proveni din limba germană. De altfel, chiar dacă *sonato* ar face parte din bagajul lingvistic al limbii italiene, el nu este, automat, de origine italiană, putând fi împrumutat.

Ne amintim că în epistola din 14 martie 1884 către Maiorescu, Chibici invocă și „*căldurile grozave ale Bucureștilor, care, desigur, au contribuit foarte mult la declararea boalei*” lui Eminescu. De asemenea, Maiorescu însuși îi scrie lui Eminescu: „*din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau inflamare a învelitoarei creierilor*” (10 februarie 1884). Prin urmare, în epocă, căldura excesivă – produsă de soare – era socotită ca posibil factor declanșator al unor boli care produceau și dereglări psihice.

Oricum ar fi, fraza lui Boghean: *Mă exprimasesem îndată... că de se confirmă suszisa dyagnosă, casul era prognostic tare dubios, deși sonațiunea tare rară era de tot exclusă*” rămâne o construcție de cuvinte tare ciudată.]

5 februarie – P. P. Carp îl ajută pe Maiorescu să-și susțină teoriile:

„*Tocmai vin din Döbling unde l-am văzut pe Eminescu. După cât pot aprecia nu este încă perfect vindecat. Ochiul este cam tulbure, mâinile slabe și degetele ascuțite, de asemenea are o anumită sfîciune în a ieși din camera sa și... Leiderdorf a vrut să-l atragă la masă la mine*” (subl. ns). Numai medici în *Junimea*!

7 februarie – „*Am primit alaltăeri alăturata scrisoare de la Boghean din Viena, în privința lui Eminescu. Veți vedea din această scrisoare cât de necesară este scoaterea lui Eminescu din ospiciu*” (subl. ns.). *Am citit cele ce îi scrie Boghean D-lui Iacob Negruzzi și Doamnei Humpel...*” (Missir).

10 februarie – Maiorescu îi scrie lui Eminescu:

„*Vezi, D-le Eminescu, diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu puțință și este absolut favorabilă. Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită sau inflamare a învelitoarei creierilor, mai întâi acută, apoi cronică, din care cauză (precum se întâmplă totdeauna în asemenea cazuri, ca adese și la typhus) ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni, până când s’ a terminat procesul inflamațiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă, încât e păcat că nu ai păstrat nici o aducere-aminte a trecutului imediat. Was nütz die Heiterkeit, wenn sie nur im erinnerungslosem Traum verläuft?*”

Ei, acum ai eșit din vis, precum trebuia să ieși, și ți-ai recâștigat conștiința.”

14 februarie – Eminescu părăsește ospiciul din Döbling.

Și acum, să privim mai atent evoluția celor mai importante declarații.

Un diagnostic politic: *boala-lui-Eminescu*

Perioada **1–8 octombrie 1883**, ne spune doctorul Șuțu, este ultima săptămână de la „*sfârșitul lunii a treia*” de internare a lui Eminescu, când acesta „*se afla în convalescență*”. În consecință, era de așteptat ca „pacientul” să fie externat înainte de încheierea lunii octombrie.

În același paragraf, cu două fraze mai înainte, același Șuțu scrie:

„În fața unei atare stări patologice ce nu putea fi altfel denumită decât o manie acută, medicii care îl îngrijeau așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit, convingși prin experiență că această psihoză este o maladie care izbucnește brusc, durează 2–3–5 luni și apoi se vindecă, fără să lase de [cele] mai multe ori urmări definitive, defavorabile organismului mintal” (subl. ns.).

Deoarece ni se spune că „medicii” (care or fi fost aceștia?) „așteptau cu impaciență evoluțiunea naturală a maladiei spre un sfârșit fericit” (subl. ns.), deducem că în mersul lucrurilor nu apăruse nici o clipă vreun element care să-i alarmeze, Eminescu aflându-se la un pas de deplina „vindecare”.

Șuțu mai afirmă însă că nu este regulă ca mania acută, de care pretinde că ar fi suferit și Eminescu, să nu aibă „urmări definitive”, lipsa acestora fiind constatată „de [cele] mai multe ori”, dar *nu totdeauna*. De unde știm că Eminescu nu a fost excepția? Răspunsul ni-l dă tot Șuțu, când declară:

„...convalescența a fost adesea întreruptă de accesde de agitațiune maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și nici o dată completă”.

Prin aceste cuvinte, implicit, Șuțu elimină ideea unor „urmări definitive, defavorabile organismului mintal” și, contrazicându-se, lasă să se înțeleagă că pretinsa manie s-ar fi permanentizat. Așa cum ne-am obișnuit, însă, în întregul caz Eminescu, doctorul nu descrie cum anume s-ar fi manifestat „boala” nevindecată, în intervalul 1884 – 1889.

În schimb, Șuțu susține:

„După malatia din 1883, Eminescu scade și scade mereu, steaua se întunecă, cu tot focul ce încercă a i' insuffla amicii și admiratorii săi”.

Ne este servit un paradox. Pe de o parte, se pretinde că „boala” ar fi fost

ameliorată în așa de mare măsură, încât, dacă Eminescu nu ar fi fost externat „cu o oră mai devreme”, acesta *precis* s-ar fi vindecat. Așadar, în plan medical, situația a cunoscut un indiscutabil și spectaculos progres. Pe de altă parte, însă, ni se cere să credem că, după încheierea tratamentului, Eminescu „*scade și scade mereu*”, fără să ni se arate ce anume făcea ca *steaua* să se întunece, în ce a constatat „*focul*” insuflat de „amici” sau cum a constatat profesionistul Șuțu această prăbușire lentă, de la sute de kilometri distanță. Oricum, potrivit lui, în urma externării starea sănătății lui Eminescu ar fi cunoscut un regres constant, care nu s-ar fi încheiat decât o dată cu decesul.

Nemedici fiind, ne întrebăm: ce anume înțelegea Șuțu prin *restabilire incompletă*, în cazul de față? Vrea să spună că maladia respectivă a lăsat sechele? Dacă „da”, de ce nu a prezentat, concret, acele ipotetice urmări și, în plus, puteau fi acestea mai grave decât maladia însăși? Dacă „nu”, să înțelegem că, în cazul lui Eminescu, mania acută a fost atipică (cum, potrivit unora, ar fi fost și pretinsul lui sifilis ereditar!), astfel că nu s-a mai „vindecat”? Sau aceste ciudățenii sunt doar alibiuri medicale, menite să susțină teza lui Maiorescu, conform căreia Eminescu nu s-ar fi vindecat niciodată? Nu cumva, *boala-lui-Eminescu* este „diagnosticul” pus celor care incomodează puterea politică?

Ne mai întrebăm: se cronicizase „boala”? Șuțu și Obersteiner nu scriu nimic în acest sens, documentele provenind de la cei doi medici afirmând contrariul. Atunci, de ce Maiorescu îl informează invers pe Eminescu, la 10 februarie 1884: „...*din cauza căldurilor mari... D-ta ai început să suferi de o meningită... mai întâi acută, apoi cronică*”? Acum un secol, se socotea că „*Trecerea dela starea acută la cea cronică este un fel de terminație a boalelor acute, cari se mai pot termina prin vindecare, sau prin moarte*” (Bianu și Glăvan) și că o boală poate deveni cronică în două situații: rea îngrijire sau persistare a cauzelor care au produs-o.

În cazul Eminescu, despre ce a fost vorba? De rea îngrijire? Nu se poate, câtă vreme tot Maiorescu pretinde în epistola trimisă surorii lui, la 19 octombrie 1883:

„Așadar, eu știu că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Șuțu”.

Au persistat cauzele bolii? Nici asta, căci, dacă ne luăm după ce-i scrie Maiorescu lui Eminescu, „îmbolnăvirea” s-a produs „*din cauza căldurilor mari...*” – călduri care au dispărut, cel târziu, o dată cu venirea toamnei, fără ca „vindecarea” lui Eminescu să progreseze însă vreun pic. Din contră, în miez de toamnă, Maiorescu își anunță sora că s-ar fi agravat.

Ceva mai târziu, imediat după moartea lui Eminescu, simțind probabil că explicațiile referitor la motivul „îmbolnăvirii” acestuia sunt nesigure, Maiorescu a schimbat placa: boala ar fi fost produsă de „viața neregulată”, iar aceasta, la rândul ei, nu era decât un efect al moștenirii ereditare. Cum din toți Eminovicii nu mai era în viață decât Matei și cum hămăiala elevată a unora ca Petrașcu se auzea mai tare, deoarece acestor indivizi li se asigurau pagini în care să-și verse otrava, nu trebuie să ne mire că această minciună a indus în eroare generații după generații. Să ne amintim, succint: în perioada interbelică, Academia Română aproape a oficializat monografia lui Călinescu, în care regăsim versiunea maioreșciană, încărcată cu un plus de venin. Apoi a fost cel de-al doilea război mondial, după care, Călinescu a devenit principalul simbol al criticii și istoriei literare din vremea lui. Polemicile au încetat brusc. „Divinul” a devenit pentru literați cam ceea ce era Gheorghiu-Dej pentru politicieni și, desigur, din această postură, nu-i ședea frumos să se plângă, atunci când elevilor, în locul lecturii articolelor gazetarului Eminescu, li s-a cerut să memoreze citate din opera sacră a literatului deputat.

Un alt argument că în cazul lui Eminescu nu s-ar putea vorbi de ipotetica manie cronică ni-l aduce (tot) Șuțu, care îi învăța pe studenți și următoarele (*Alienatul în fața societății și a științei*, 1877):

„Maniacii cronici, de și au hallucinațiuni și illusiuni sensoriale numeroase cari devin punctul de plecare la diferite concepțiuni delirante și la determinațiuni primejdioase, se bucură însă de uă sănătate fizică destul de bună. Ei mănâncă regulat, dorm de obicei bine și unii chiar se îngrășă. Din când în când, sub influența unei indispozițiuni oare-care, unei indigestiuni cu deosebire, au perioade de agitațiune sau chiar de furie, care cedează cu facilităte unui tratament rațional, ca să cadă din nou în cercul din zi în zi mai restrâns al delirului, care în unele casuri rămâne ani îndelungați în stare cronică, și în cele mai multe isbutesce la uă stare de demență completă” (subl. ns.).

Deși există câteva scrisori și „amintiri” destul de abil concepute de inși de teapa lui Petrașcu, Russu-Șirianu sau Simțion, în care sunt îndesate o parte din simptomele sifilisului, meningitei și mai multor feluri de manie (în 1877, Șuțu prezenta șaptesprezece „varietăți și tipuri” de manie), ele nu sunt credibile (de altfel, unora le-am dovedit, deja, falsitatea, iar altele vor urma). În mania cronică, mai scrie Șuțu, „*Delirul general nu lipsesce nici uă-dată...*” De aceea, adaugă el, „*Maniacul cronic aiurează asupra diferitelor subiecte într’ un mod incoherent, fără ca să putem surp[r]inde uă idee, uă frasă sănătoasă și rațională în limbagiul lui*”. A aiurat Eminescu în cei doi ani în care se pretinde

că ar fi fost subbibliotecar? Aiura Eminescu atunci când traducea *Gramatica sancrită*? Aiura el atunci când scria *La steaua* sau *Kamadeva*? Aiura el când încheia traducerea piesei *Laïs* ori când scria ultimele lui articole, publicate în *România liberă* și în *Fântâna Blanduziei*? Până și dușmanii lui de moarte recunosc că nu. Practic, nimeni nu descrie o scenă credibilă în care Eminescu ar delira și la care respectivul să fi fost martor. Nici măcar pentru clipa primei sechestrări nu s-a găsit o explicație cât de rezonabilă!

De exemplu, în manuscrisul publicat de G. Potra, doctorul Șuțu scrie:

„Restul îl petrecea într’o aiurare, căreia politica, știința, literatura îi oferea elemente între ele, fără ca cugetările, frazele și chiar cuvintele, să fie câtuși de puțin inteligibile, așa de puțină legătură logică exista între ele.”

Trecem peste faptul că, dacă vorbele nu erau inteligibile, nu se putea stabili dacă între ele exista sau nu „*legătură logică*” și remarcăm că acest text, conceput pentru folosința personală, conține detalii care lipsesc atât din certificatul medical emis în 1883, cât și din raportul medico-legal redactat șase ani mai târziu, cu toate că situația trebuia să se prezinte exact pe dos, amintitele documente medicale fiind menite să provoace consecințe juridice dintre cele mai grave. Fraza lui Șuțu, mai sus citată, pare să spună totul, dar, de fapt, ea rămâne o simplă afirmație denigratoare, care este departe de a îndeplini rigorile pe care Șuțu însuși le cerea oricărui coleg medic, care atesta alienarea cuiva. În cazul Eminescu, Șuțu descrie o boală, nu evoluția situației unui pacient anume.

Dacă Șuțu s-ar fi mulțumit să declare, evaziv, că întremarea ar fi fost parțială, minciuna lui ar fi fost mai abilă și mai greu de demontat. Din fericire, el a supralicitat, pretinzând că degradarea sănătății lui Eminescu ar fi fost continuă – neadevăr contrazis, în primul rând, de manuscrisele eminesciene, atâtea câte au scăpat de „grija protectorilor”, și, în al doilea rând, chiar de către Șuțu, care, după ce Eminescu s-a stins, a mărturisit că, de fapt, nu a știut ce s-a petrecut cu acesta după toamna anului 1883.

Șuțu depune mărturie că, la 20 octombrie 1883, când, „în tovărășia prietenului său Chibici și a gardianului dela Șuțu” (Măiorescu, 19 octombrie) a plecat spre Döbling, Eminescu intrase în *convalescență*, suferința lui îndreaptându-se „spre un sfârșit fericit”. Ce s-ar fi putut petrece după această dată, astfel încât să anihileze complet bunele rezultate medicale obținute până atunci? Șuțu nu sugerează nici un răspuns, pentru că o situație precum cea descrisă de el nu își găsea explicații în medicină. Eminescu nu a fost un autentic pacient, ci o victimă. Un condamnat politic.

Unde „vindecă” unul, „îmbolnăvește” altul

4 octombrie 1883 – Maiorescu o anunță pe Emilia, despre Eminescu: „...este încă neschimbat, în starea așa numitei «manii delirante»”.

Aceasta este prima mare și esențială neconcordanță între spusele medicului Șuțu și zvonurile răspândite de avocatul Maiorescu.

Tehnic vorbind, la acea vreme nu exista o boală numită *manie delirantă* (în lucrările lui Șuțu întâlnim însă, între *alienațiunile simple*, și *melancolia delirantă*, care era cu totul altceva și care va fi eliminată – vezi *Clasificatiunea psihoselor*, 1900). Mania presupunea delir. Nu degeaba Șuțu citează din Esquirol, „*părintele psihiatriei*”, care scrie: „*Illusiunile și hallucinațiunile sunt caracteristice și nelipsite în mania acută; ele aduc uă vicioasă asociațiune a ideilor, care se reproduc fără legătură și cu uă repeziciune nespusă. Delirul lor este general...*” (*Traité des maladies mentales, De la mania*). De aceea, îl suspectăm pe Maiorescu că a folosit această diagnoză inexistentă fie din neștiință, fie pentru a impresiona nemedici precum familia lui sau junimiștii din Iași și a convinge că Eminescu chiar ar fi fost „nebun”. Dacă Maiorescu ar fi fost onest, cum se face că el nu a prezentat niciodată clar tocmai diagnosticul pus de Șuțu?

Chiar pentru cei care pornesc de la prejudecata că Eminescu s-ar fi alienat, cuvintele lui Maiorescu sunt, în cel mai bun caz, deconcertante. Cum Eminescu intrase în convalescență cu aproape două săptămâni în urmă și cum medicul nu pomeneste nimic de înrăutățirea sănătății acestuia, rezultă că situația evolua cel puțin mulțumitor, Șuțu așteptând „*cu impaciență*” depășirea definitivă a bolii. (Pe atunci, „*impaciență*” însemna doar *nerăbdare*, nu și *neliniște, îngrijorare*, ca astăzi.) Cu alte cuvinte, Eminescu se afla la un pas de libertate.

În pofida acestei realități, Maiorescu a afirmat contrariul.

Doctorul Șuțu – ucenic al avocatului vrăjitor

19 octombrie 1883 – Departamentul de a-i scrie Emiliei că Eminescu a intrat în convalescență, cum spunea Șuțu, Maiorescu lansează zvonul că situația acestuia s-ar fi agravat:

...*bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele* (subl. ns.). Oricum m' ai privi tu, mai mult sau mai puțin stăpân pe știința mea, asta nu o știi. *Psihologia și latura ei patologică este, odată pentru totdeauna, specialitatea mea* (subl. ns.) și eu mă țin «au courant». (...) Tu știi că eu nu mă laud cu știința mea și nu-mi dau «des airs d'érudition», dar *ceea ce știu – știu* (subl. ns.). Că tu ești fără nicio încredere în știința mea, în acest caz, te înțeleg, dar eu nu pot să mi-o tăgăduiesc mie însumi. Așadar, *eu știu* că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Șuțu și mai *știu* că ducerea sa la Viena este cu totul de prisos. *El a trecut din mania delirantă în aceea de demență*” (subl. ns.).

Frapează faptul că Maiorescu a ocolit diagnoza „*mania acută*”, stabilită de Șuțu. Ba, lucrurile stau chiar pe dos: Șuțu l-a ascultat cuminte pe „medicul” Maiorescu, cel periculos ca o molimă, care îi pusese lui Eminescu diagnosticul de manie dinainte ca acesta să vină la *Timpul* (vezi scrisoarea lui Maiorescu către Șt. Vârgolici – 7 octombrie 1874)! La fel, peste 15 ani, într-un context plin de ilegalități și fără urmă de justificare medicală (adică, invers față de frumoasele învățături trâmbițate de Șuțu însuși, de la catedra lui universitară), medicii Șuțu, Alexianu și Petrescu (sau Petrini?) vor stabili la ultima internare a lui Eminescu, cea din 1889, „boala” finală: „*alienație mintală în formă de Demență*”.

Și acest ultim diagnostic (care, o dată pus, anticipa că Eminescu nu va mai ieși viu din ospiciu) era ecoul a ceea ce stabilise Maiorescu cu ani în urmă, încă din 1883. Șuțu scrie despre demență că este „*uă infirmitate prin care se termină cele mai multe morbe mintale devenite incurabile*” (*Alienatul în fața societății...*). Maiorescu, care se fălea: „*bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele*”, nu putea să nu știe că demența este nevindecabilă. De aceea, atunci când i-a scris Emiliei că Eminescu ar fi demont, magistrul cunoștea cel puțin două lucruri: că adevărul era altul și că demența tinzând mereu să se agraveze, el va trebui să promoveze teoria permanentei deteriorări a sănătății „protejatului” lui, pentru a-și susține propria diagnoză – pe care s-ar zice că nu o alesese chiar la întâmplare.

Întrebăm: ce anume putea face ca o manie acută, care mai avea doar „*o oră*” până la vindecarea deplină, să devină incurabilă peste noapte? Și, mai ales, cum poate fi luată în serios o asemenea teorie, nu numai lipsită de cea mai mărunță probă, dar și contrazisă de versiunea lui Obersteiner, celălalt specialist, solicitat tot de Maiorescu și care socotea că „boala” fusese... vindecată?

Doctorul Vineș mărturisește că, în 1889, la ultima lui internare, Eminescu „*cunoaște chiar persoane care erau atunci (în 1883 – n. ns.) în Institut*”. Pe

de altă parte, Șuțu ne asigură, în cărțile lui de specialitate:

„Între simptomele inițiale ale demenței senile (despre care același autor scrie că nu se remarcă între celelalte feluri de demență decât prin „diferențe de mică însemnătate” – n. ns.) vom așeza debilitatea memoriei” (Alienatul...)

Oare, un om cu memorie *debilă*, care, în plus, ar mai și delira, ar fi capabil să își amintească persoane pe care le întâlnise întâmplător în urmă cu șase ani?

Izolot de familie

15 august. Când Matei Eminovici vine în București, cu scopul de a-l lua pe Eminescu cu sine la Râmnicu-Sărat, este respins de îngrijoratul avocat. Rău informată la rândul ei, Clara împrășteie zvonuri false și în ceea ce privește aspectul juridic al chestiunii. Într-o epistolă către Emilia, Clara o informează că a primit vizita locotenentului, care, cu vreo lună în urmă, la 18 iulie 1883, îi scrisese magistrului:

*„...vă rog din suflet răspundeți-mi urgent unde se găsește ca să vin a-l lua la mine pentru vreun an și dacă binevoiți a-mi arăta adevărata stare materială a lui ca să vin pregătit, căci **am vreo 200 galbeni într-un loc – îi iau și-i cheltuiesc toți pentru el**” (subl. ns.).*

Rezerva de 200 de galbeni a lui Matei reprezenta echivalentul a 4.000 de lei. Cum spitalizarea lui Eminescu în București și în Viena a costat, în total, circa 2.700 de lei, este limpede că, dacă nu s-ar fi urmărit cu totul alte interese, chiar în cazul în care Eminescu ar fi fost bolnav, problema lui se putea rezolva în familie, fără umiltoarele liste de subscripție. Numai că, în versiunea în care Eminescu și-ar fi avut familia alături, el ar fi fost cu adevărat *protejat* de abuzurile găștii politico-literare conduse de Maiorescu.

Nereușita demersului locotenentului este astfel explicată de Clara:

„Cum însă Eminescu e înscris de Titus, doctorul nu-l eliberează decât după declarația acestuia”.

Asupra amănuntelor de ordin juridic vom reveni pe larg, așezând față în față bruma de documente existente și Legea vremii. Până atunci, punem întrebarea: de ce Maiorescu a refuzat să-l elibereze pe Eminescu? Pentru că, în acele clipe din august 1883, Eminescu încă nu se resemnase cu ideea că era,

cum singur avea să declare, „*un om sacrificat*”, iar opinia publică nu se obișnuise cu gândul că acesta ar suferi de o „boală” incurabilă? De aceea, în ipoteza eliberării lui Eminescu, încă era posibil ca acesta să dezvăluie întregul scenariu și să fie crezut – ceea ce ar fi însemnat ca Maiorescu să riște să ajungă la gherlă, braț la braț cu Șuțu?

Basmele lui Obersteiner

21 octombrie. Transportat la Viena, Eminescu este internat în ospiciul privat al doctorului Leidesdorf. Medicul lui curant, H. Obersteiner, notează despre evoluția „bolii” noului pacient, până la sosirea acestuia la Döbling:

„Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail

Pacientul a dus un fel de viață spirituală obositoare și dezordonată. El este unul dintre cel mai prețuit și eminent poet român. De 6 luni, survine o viață neregulată, irascibilă, de 4 luni violentă stare de iritare, delir, diverse halucinații, insomnie, comportare agresivă, vociferări. În sanatoriul Dr. Souzo este tratat cu vezicătoare, băi de picioare, chloral, morfină, iodură de potasiu. Se ameliorează, rând pe rând, stările de iritare violentă, rămâne în continuare delirul.” (Traducerea textului original aparține medicului Silvia Degeratu.)

Să începem cu sfârșitul. Așadar, „*Rămâne în continuare delirul*”. La primă vedere, aceste cuvinte sunt de natură a susține afirmațiile lui Maiorescu. Da, dar cine le rostește și în temeiul căror informații? Ca medic salariat al ospiciului vienez în care a fost internat Eminescu, Obersteiner era *obligat* să prezinte o justificare a reținerii acestuia, iar „*delirul*” pretins de el constituie o explicație extrem de vagă, manifestările lui putând fi foarte variate. Mai mult, în lipsa unor documente care să ateste contrariul, Eminescu se găsea în Austro-Ungaria, repetăm, în mod ilegal. Cum a fost el trecut frontiera? Nu cunoaștem, dar bănuim că de acest lucru nu au fost străini P. P. Carp, ambasadorul nostru la Viena, și Chibici-Revneanu, care lucra la Căile Ferate.

Și-apoi, dacă citim atent, observăm că și din textul lui Obersteiner lipsește ziua exactă a internării la Șuțu. Într-un caz obișnuit, derulat în mod legal, poate că această absență nu ar fi atras în mod deosebit atenția. Astăzi, însă, când știm că se confruntă două date, una susținută de un proces-verbal al Poliției și de jurnalul lui Maiorescu (documente care se exclud reciproc!), iar o alta oferită chiar de către Șuțu și când mai știm că această neconcordanță poate ascunde o răpire chiar și mai banditească decât am socotit-o inițial, datele problemei se complică.

De asemenea, în „*sumarul*” lui Obersteiner nu regăsim diagnosticul pus de Șuțu. Vienezul afirmă că acesta ar fi ameliorat, una după alta, simptomele care au determinat internarea, mai puțin delirul. Nu știm ce înțelegea Obersteiner prin *ameliorare*, gradul acesteia putând fi foarte variat. Ca să folosim chiar lista prezentată de el, între 28 iunie (8 iulie) și 20 octombrie 1883, colegul Șuțu ar fi luptat, pe lângă delirul pacientului, și cu: „*stare de iritare..., diverse halucinații, insomnie, comportare agresivă, vociferări*”. Să înțelegem că toate acestea, inclusiv insomnia, compuneau „*stările de iritare violentă*” rezolvate, rând pe rând (și doar parțial?) de Șuțu?

Interesant de remarcat este și faptul că, în notițele personale privind evoluția „*bolii*” lui Eminescu la Döbling, Obersteiner nu folosește niciodată cuvântul „*delir*” și nici nu marchează clipa în care el ar fi eliminat complet manifestările maladeive, pe care, în varianta comunicată lui I. Grămadă, susține că Șuțu ar fi reușit doar să le amelioreze (datarea este făcută potrivit *stilului nou* – care, în secolul XIX, devansa cu 12 zile calendarul oficial din România):

„*Starea și decursul bolii*

[2 noiembrie 1883] Foarte confuz, vorbește și cântă, total dezorientat. Numește diverse persoane **mereu cu aceleași nume** (subl. ns.): regele Norvegiei, regele evreilor, Heinrich Heine, împăratul Chinei și așa mai departe. Uneori, mai iritat, bate în ușă.

8. noiembrie 1883. Criză cu pierderea cunoștinței, ușoare convulsii și mai pe urmă vărsături.

10. noiembrie. Deseori repede iritat, vorbește neîntrerupt în ton de predică, cu pătura în cap, lucruri absurde: *Abra-Kadabra*. Prin vorbe însuflețite de încurajare, poate fi adus la răspunsuri raționale.

26. decembrie. De un timp, secreție ușoară a urechii drepte.

10. ianuarie. De două zile, mai liniștit.

12. ianuarie. Este scos din secția de izolare. Nu mai cântă, ușor deprimat, nu mai dă denumiri false, citește. Vizita lui Maiorescu nu-l influențează.

24. ianuarie. Pare destul de bine, dă răspunsuri corecte, își amintește de începutul bolii, ia parte la discuții, serios, prietenos, dorește informații în legătură cu situația lui.

8. februarie. Destul de bine, dar rezervat, tăcut, se interesează foarte mult de mâncare, nu se poate preocupa de nimic, citește puțin.

26. februarie. Pleacă cu domnul Chibici la Florența.”

Să pricepem că „*stările de iritare violentă*” – sau atât cât mai rămăsese din ele – s-au manifestat doar în prima zi de internare și s-au rezumat la câteva bătăi în ușa camerei în care fusese izolat?

În ceea ce-l privește pe Chibici, surprinde faptul că Obersteiner nu a fost deloc interesat să afle de la acesta ce reacție a avut Eminescu atunci când, după

aproape patru luni de reclusiune, a fost urcat într-un cupeu, spre a fi transportat la Gara de Nord, de unde a luat trenul spre Viena. Și, când spunem aceasta, avem în vedere faptul că, peste câteva luni, medicii vor acorda importanță primei reveniri a lui Eminescu în mediul firesc. C. Popasu îi mărturisește vărului din București că a avut oarecare emoții:

„Astăzi am scos pe Eminescu la preumblare. Teama că zgomotul și lumea de pe strade vor produce asupra-i vreo iritație din fericire a rămas neîndeplinită” (28 ianuarie 1884).

O zi mai târziu, Obersteiner îl va anunța pe Maiorescu că a constatat efectul imediat al plimbării cu trăsura, adevărată metodă terapeutică:

„...d-l Popasu a făcut ieri o mică plimbare cu Eminescu, cu trăsura, care l-a înveselit în chip vădit și de atunci s-a hotărât a lua parte la masa familiei mele, ceea ce mai înainte mereu a refuzat. În chipul acesta dorim să-l deprindem cu libertatea și cu lumea din afară” (subl. ns.).

Amănunt interesant, precizarea lui Popasu, care își asigură vărul mai mare că, de-a lungul primei plimbări cu trăsura, Eminescu *„Tot timpul a fost liniștit și se vedea că se simte bine”*, se află în deplin consens cu ceea ce afirmase Livia Maiorescu, în urmă cu mai bine de trei luni:

„El fusese adus în cupeu cu o oră înainte de plecarea trenului și, după cum ne povestî Gh. (e vorba de Chibici – n. ns.), trecuse foarte încântat prin străzile puternic luminate de soare, îi făcuseră mai cu seamă mare plăcere numeroasele acoperișuri noi de tinichea” (scrisoare către Emilia Humpel, 21 octombrie 1883).

Și în București și în Viena Eminescu a avut reacții emoționale aproape identice atunci când a fost scos din ospiciu pentru a se plimba cu trăsura. Să se datoreze această asemănare (și) faptului că în ambele situații traversa stări de sănătate similare? În cazul unui răspuns afirmativ, indirect, Obersteiner ar recunoaște că, la ieșirea de la Șuțu, Eminescu a fost la fel de... „convalescent”, precum era și în clipa în care a părăsit închisoarea de lux de la Döbling, pentru a pleca (se zice) spre Italia.

Un alt detaliu de care trebuie să ținem seama este faptul că, în ceea ce privește istoricul „bolii” lui Eminescu până la 21 octombrie 1883, spusele doctorului Obersteiner contează – totuși – prea puțin, întrucât nimic din ceea ce relatează despre perioada anterioară internării la Döbling nu a fost constatat de el, nemijlocit. Informațiile i-au provenit, cel mai probabil, de la Chibici –

care, la rândul lui, le primise de la altcineva. Întrebarea este: cine îl instruisese pe Chibici la București, învățându-l ce să spună la Viena? În loc de răspuns, să rememorăm succint:

1) nici măcar în certificatul medical datat 5 iulie 1883 Șuțu nu invocă vreuna dintre datele pe care le regăsim în anamneza lui Obersteiner;

2) Maiorescu a răspândit știri false, care contraziceau cu patos o parte a afirmațiilor din viitorul manuscris al doctorului Șuțu;

3) Chibici (amicul pe care Eminescu ar fi vrut să-l împuște!) s-a dovedit unul dintre oamenii de încredere ai magistrului.

În plus, mai trebuie făcute câteva precizări. Atât „*sumar(ul) din povestea bolii*” lui Eminescu, cât și „*starea și decursul*” acesteia provin dintr-o unică sursă: I. Grămadă (*Mihail Eminescu*), neexistând vreun facsimil al documentelor originale de care s-a folosit numitul autor. Despre modul în care acesta a ajuns în posesia acestor date, I. Grămadă relatează:

„Dl consilier aulic și profesor universitar Dr. Obersteiner, care ne-a dat informația aceasta, a binevoit să ne puie la dispoziție și următorul fragment, relativ la boala lui Eminescu, scos din condica bolnavilor pe cari i-a îngrijit dsa...”

Grămadă nu a avut, deci, acces direct la condica respectivă, ci a primit un extras oferit de Obersteiner, fără a vedea, personal, originalul! De aceea, cunoscând faptul că Obersteiner era interesat să prezinte lucrurile într-o lumină favorabilă lui, nu putem băga mâna în foc, pentru a garanta că pasajele date publicității au fost sau nu singurele existente în acea condică. Mai mult, suntem sceptici chiar și în ceea ce privește existența acestor consemnări în registrul stabilimentului vienez. Și reținerea noastră sporește când, în introducerea studiului lui I. Grămadă, citim că prima personalitate care l-a ajutat pe acesta să se documenteze a fost același Maiorescu – pe atunci, șef al Guvernului și al Externelor.

De asemenea, trebuie ținut seamă de faptul că, pe când Simion Mehedinți (omul care acceptase să „semneze” autobiografia lui Maiorescu) conducea revista *Convorbiri literare*, I. Grămadă îi trimitea rânduri ca acestea:

„Onorate domnule profesor,

Am primit ieri, a doua zi după Paști, primele două sute de franci din ajutorul bănesc de 400 ce ați binevoit a mi-l pune în vedere. Sâmbătă înainte de Paști mi-am terminat și eu lucrarea despre Eminescu, pe care o voi trimite, îndată ce va sosi d-l Meyer-Lübke din Florența, la tipografia din Germania unde va apărea anuarul institutului românesc din Viena” (29 aprilie 1913).

Suspiciunea este cu atât mai neplăcută, cu cât se poate dovedi nefondată. Putem însă să ne permitem luxul de a fi încrezători în toate cele care ni se spun, după ce avem dovezi certe privind o serie de fraude care până mai ieri erau socotite de neconceput?

La urma urmei, dacă Eminescu a putut fi internat la Șuțu fără documente, ce ne-ar face să credem că la Döbling nu s-a întâmplat la fel? Oare, faptul că Eminescu a fost transportat prin Imperiu *fără pașaport* nu ridică nici un semn de întrebare privind ciudata îngăduință cu care Austro-Ungaria urmărea drumul prin balamucuri al gazetarului care, după ce îi dăduse atâta bătaie de cap, fusese scos din viața publică prin trădarea „amicilor”?

Și-apoi, Eminescu însuși declară că fusese supus unei cure, care se rezuma la înfometare și privare de libertate („*Tratamentul pare a consta în mâncare puțină și proastă și în reclusiune; încolo n-am observat nimic în maniera de-a mă trata*”), iar medicul vienez confirmă prin tăcere. Obersteiner nu numai că nu i-a prescris pacientului dietă sau cură medicamentoasă ori de alt fel, dar nici măcar nu i-a pus vreun diagnostic! Cu toate acestea, însă, așa cum mărturisește aulicul nostru, în intervalul 21 octombrie – 31 decembrie 1883, Eminescu a fost ținut la izolare. De ce? A fost vreodată zăvorârea între patru ziduri metodă terapeutică? Noi știm că, din contră, ea poate fi folosită pentru a lua mințile cuiva, nu pentru a i le da înapoi.

Aceeași procedură fusese urmată și de Șuțu, Eminescu ieșind pentru prima oară în curtea ospiciului din strada Plantelor după mai bine de două luni de încarcerare, dovadă că metodele „curative” folosite la București și la Viena au fost (cam) aceleași. Putem crede că intențiile au diferit ori că medicii pe mâna cărora a încăput Eminescu au fost oameni de bună-credință?

Nu, pentru că nu ne lasă însuși doctorul Șuțu. Cităm dintr-o lucrare a lui:

„*Secuestrațiunea riguroasă a smintiților ce constată nu numai în asilul nostru (este vorba de Mărcuța – n. ns.) și în cele mai multe asile din străinătate, este un adevărat obstacol la însănătoșirea acestor morboși. Estensiunea libertății alienaților este uă indicațiune terapeutică pe care tot medicul de asil are să împlinească. Acei morboși care n’au pierdut noțiunile cele mai simple a timpului, spaciului, a personalității, toți acei cari n’au căzut în demență se află rău afectați văzându-se sechestrați în locuri așa de limitate ca secțiunile asilului nostru.*” (Vezi Ospiciul Mărcuța – *Relațiuni clinice și medico-legale*, 1869)

De bine ce „*estensiunea libertății*” smintiților era recunoscută drept „*uă indicațiune terapeutică*”, fiind verificat că închiderea în spații strâmte îi

afectează în mod deosebit pe pacienți, Șuțu și Obersteiner l-au ținut pe Eminescu la izolare!

Oralitatea și urechismul în medicină

Din „*Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail*”, desprindem noi informații care dau de gândit. Acest „*sumar*” este, repetăm, încă o probă materială că doctorul Obersteiner nu a primit informațiile citate de la Șuțu, care i-a pus lui Maiorescu la dispoziție doar un „*gardian*”, fără a emite însă un document însoțitor pentru „bolnav”.

Șuțu susține că, atunci când a părăsit ospiciul lui, Eminescu ar fi fost în pragul „vindecării” depline. Obersteiner, însă, a găsit de cuviință să-l interneze pe convalescent „*la izolare*” – deci, spre deosebire de colegul Șuțu, l-a socotit foarte grav bolnav (atât de „bolnav”, încât, până la externare, nu i-a pus nici un diagnostic!). Dacă ar fi să acordăm credit ambilor medici, ar trebui să luăm în calcul și o... recidivă a „bolii” lui Eminescu, declanșată pe traseul de o zi, cât a durat drumul din București la Viena.

Ne atrage atenția succintul *sumar* al „bolii”, așa cum ar fi figurat el – potrivit lui I. Grămadă – în registrul lui Obersteiner:

„*De 6 luni, survine o viață neregulată, irascibilă...*”

Știrea că „*viața neregulată*” a lui Eminescu ar fi început doar pe la sfârșitul lunii aprilie 1883 se găsește în contradicție totală cu imaginea creionată de acei „*memorialiști*” care o prezintă ca pe o permanență. Prin excepție, Slavici sugerează că, din primăvara lui 1883, Eminescu ar fi început, mai mult sau mai puțin brusc, să ducă o *viață neregulată*.

Să rememorăm însă ce scrie Maiorescu despre Eminescu:

„*Viața lui era neregulată; adesea se hrănea numai cu narcotice și excitante; abuz de tutun și cafea, nopți petrecute în citire și scriere, zile întregi petrecute fără mâncare, și apoi deodată la vreme neobișnuită, după miezul nopții, mîncări și băuturi fără măsură, așa era viața lui Eminescu*” (*Eminescu și poeziile lui*).

Oare, pentru Maiorescu, hrănirea „*doar cu narcotice și excitante*” era totuna cu „*zile întregi petrecute fără mâncare*”? Dacă magistrul nu ar fi invocat „*abuz[ul] de tutun și cafea*” separat, ca pe o altă anomalie, încă ne-am mai fi putut gândi că, poate, prin *narcotice* se referea la fumat, iar prin *excitante* avea în vedere consumul de cafea – cafeina conținută de aceasta fiind tot un alcaloid, asemenea

nicotinei, morfinei, stricninei etcetera. (În contradicție cu Maiorescu, Slavici acceptă că Eminescu „*bea multe cafele*”, dar precizează că „*fuma puțin*”.) Întrucât *narcoticele* și *excitantele* au acțiune diametral opusă, să înțelegem că Eminescu lua un narcotic, după care, făcându-i-se somn, servea un excitant sau viceversa, își mai tempera energia produsă de excitante, hrănindu-se cu narcotice? Oare, în cazul în care Eminescu ar fi consumat frecvent narcotice, care provoacă somn, ar mai fi fost capabil să țină ziarul *Timpul* la aceeași cotă foarte înaltă sau ar mai fi avut forță să încheie *Luceafărul* și *Doina*?

Chiar așa, „*după miezul nopții*”, Eminescu ieșea din casă, ca să consume „*mîncări și băuturi fără măsură*”? Unde, mă rog? Și cine-l însoțea, astfel încât să-l informeze (și) pe Maiorescu? Caragiale scrie și el că Eminescu se arăta „...*aici de o abstenență de pustnic, aici apoi lacom de plăcerile vieții*”, dar nu pretinde că bucuria de a gusta „*plăcerile vieții*” ar fi apărut la ore mici, când mai ațipește până și poliția.

Caragiale își mai amintește:

„*Și au fost oameni, nu de rând, oameni de seamă, cărora le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de vițiu. Era, în adevăr, un om dezordonat, dar nicidecum vițios*” (În *Nirvana*).

Când spune că Eminescu era „*un om dezordonat*” Caragiale îl confirmă pe Maiorescu sau afirmația lui are alt sens decât acela de *viață neregulată*? De pildă, știm că un copil poate să fie dezordonat, fără să ducă o viață neregulată, după cum un matur poate să aibă viață neregulată, fără să trăiască în dezordine. Prin „*om dezordonat*” Caragiale înțelegea un ins cu *viață neregulată* sau doar un *neglijent*? În vorbirea curentă, „*viață neregulată*” privește mai ales orarul zilnic al fiecăruia (deci, are drept axă principală *timpul*), în vreme ce „*om dezordonat*” se referă cu precădere la atitudini, la poziția insului în lumea materială. Desigur, *neglijența* este un cuvânt care își poate extinde aria de cuprindere și asupra programului de zi cu zi, dar nu credem că asta a vrut să spună Caragiale, care, în același text, invocă și „*disprețul lui [Eminescu] pentru disciplina socială*”.

Petrașcu–1934 notează despre Eminescu lucruri pe care (auto?)cenzura i le interzisese în 1892:

„*Părinții, profesorii, amicii, protectorii* îl voiau, se trudeau să-l ție în făgașul comun al omenirii, să fie un om disciplinat, să învețe ca oricine, toate obiectele de studii, să-și ia bacalaureatul, să-și iee titluri universitare, să fie ordonat, cum erau ei în mediocritatea lor trecătoare...” (subl. ns.).

Așadar, „*protectorul*” se multiplicase și strălucea prin *mediocritate trecătoare*?

„*Nu această viață i-a cauzat nebunia, ci germenul de nebunie înăscut a cauzat această viață*”, mai pretinde Maiorescu, omul care a lansat primul (și) teza privind caracterul ereditar al „*bolii*”. Potrivit lui Maiorescu, vreme de 33 de ani, Eminescu ar fi purtat în sine sămânța nebuniei, care ar fi răsărit în aprilie 1883, prima ei formă de manifestare fiind *viața neregulată*. Teoria aceasta, preluată de mulți, va fi negată de ucenicul Petrașcu abia în 1934, când Maiorescu devenise de multișor oale și ulcele:

„*S'a spus de mulți că boala lui a fost o moștenire de familie. E însă o afirmare nedovedită, repetată de toți, unii după alții. În familia lui un frate s'a sinucis. Acesta e singurul stigmat. Dar sinuciderea lui a fost urmarea boalei venerice incurabile și cu perspectivele ei înspăimântătoare. Câți oameni nu s'au sinucis fără a fi dat vre'un semn de nebunie înainte?*”

Șuțu nu a fost nici el adeptul ideii că „*boala*” lui Eminescu ar fi avut caracter ereditar. Admițând că, poate, aveau dreptate acei autori care îl includeau pe Eminescu între oamenii „*predispuși prin hereditate la o maladie nervoasă*”, Șuțu își exprimă și propria opinie, contestându-l pe Maiorescu, cu multe menajamente:

„*Adevărata cauză a maladiei lui Eminescu pare a fi surmenajul cerebral, oboseala precoce și intensă a facultăților sale intelectuale*”.

Din păcate, vreme de o jumătate de veac, această opinie a doctorului Șuțu nu a fost făcută publică, iar când a văzut lumina tiparului textul manuscrisului lui Șuțu a fost în mod greșit declarat ca fiind opera unui necunoscut. Acum, când taina acestui document a fost dezlegată, nu facem decât să contabilizăm încă un posibil motiv care să fi oprit tipărirea lui în epocă, sub semnătura autorului, doctorul Șuțu. rămas atâta amar de timp... „*anonim*”.

În anamneza de care s-a folosit doctorul Obersteiner, se mai specifică: de prin aprilie–mai 1883, viața lui Eminescu nu era numai *neregulată*, ci și *irascibilă*. Ne vine cam greu să-i credem pe „*amicii*” care l-au informat pe Obersteiner, deoarece, cu excepția lui Slavici, nu știm ca alt contemporan al lui Eminescu să mai fi pretins că acesta ar fi avut o stare de nervozitate deosebită, în prima jumătate a anului 1883. În plus, chiar și Slavici a pus pe hârtie „*memoriile*” la vreo 40 de ani de la petrecerea faptelor. Dar să recitim din amintirile acestuia:

...relațiunile dintre noi erau din ce în ce mai încordate. Eu eram din ce în ce mai stăruitor, iar el se făcea tot mai îndărătnic și zicea în cele din urmă că abuzez de afecțiunile lui și-l terorizez.”

Cine și cum ne dovedește că Slavici nu era mai „stăruitor” doar pentru că, de fapt, el însuși devenise mai irascibil? Fiindcă, tot în memorialistica lui Slavici, întâlnim și următoarele precizări privind propria stare de sănătate în vara lui 1883:

„În primăvara anului 1883, însă, el a început să se îndărătnicească și **nu mai eram nici eu tot cel de mai înainte**. Sufeream de câțiva ani acum de o hiperclorhidrie, ale cărei simptome, interpretate de medici drept manifestări ale unei alte boli, mai grave, **mă umpluseră de îngrijare și mă făcuseră nerăbdător**” (subl. ns.).

Din câte cunoaștem, „îngrijirea” și **nerăbdarea** nu sunt de natură să calmeze, ci să sporească irascibilitatea insului. Pe măsură ce cresc, acestea îl fac, între altele, să perceapă tot mai deformat atitudinile celor din jur – fapt care ne îndreptățește să ne întrebăm dacă Eminescu chiar începuse „să se îndărătnicească”, așa cum scrie Slavici, ori era numai o impresie a acestuia, agitat de problemele personale (pe lângă sănătate, avea ceva probleme și cu consoarta). Dacă raporturile dintre ei s-au deteriorat, nu mai este deloc sigur că vina i-ar aparține lui Eminescu – în nici un caz, nu în mod exclusiv. Escaladarea tensiunilor apare naturală, explicând intenția acestuia de a-și schimba gazda.

În *Amintiri*, Slavici pretinde că, la 25 iunie 1883, Eminescu l-ar fi implorat să nu plece în străinătate, lăsându-l singur la greu:

„Când era însă să-mi iau rămas bun de la dânsul, el a început să-mi facă imputări pline de amărăciune că profit de ocaziune ca să-l părăsesc în niște **împrejurări atât de grele pentru el**. În zadar îi spuneam că **sunt alții care țin la el și pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine**; el nu mă lăsa să plec.”

De aici, Slavici ar fi dedus, zice el, că Eminescu era „grav bolnav” – primul semn al „bolii” fiind refuzul de a-i da ascultare și a se culca la ora stabilită de el. Cel mai potrivit ajutor i s-a părut a fi trimiterea acestuia la „expertul” Maiorescu, pe care l-ar fi rugat în câteva rânduri scrise la repezeală pe colțul mesei „să-l observe bine” pe aducătorul biletului. Numai că, adaugă Slavici,

„Era prea târziu.

La d-l T. Maiorescu el s-a stăpânit, dar s-a dus apoi să ieie o baie, ca să-și potolească nervii, și de la baie a fost dus la casa de sănătate.”

Relatarea este puerilă și nu doar neconfirmată de Maiorescu, ci chiar contrazisă de acesta, care pretinde că semnalul de alarmă nu ar fi fost tras de șirianul nostru, ci de nevasta acestuia. Oricum, merită remarcat că Slavici nu scrie o vorbă despre varianta Petrașcu ori despre faptul că „amicul” Chibici nu l-a contrazis pe acesta, contestând informația potrivit căreia Eminescu ar fi tras în el cu revolverul. Slavici prezintă versiunea existentă în procesul-verbal al poliției – document despre a cărui existență, până în 1958, nu au știut decât câțiva „inițiați”. Întrebarea: „de ce nu a fost sincer Slavici?” se impune de la sine.

„Împrejurări atât de grele” pentru Eminescu? Posibil, dar în ce constau ele? Slavici nu furnizează nici un amănunt. El susține că aprecierea i-ar aparține lui Eminescu însuși. Fusesse acesta amenințat? Oare de aceea a publicat *Timpul*, chiar în ziua de 28 iunie 1883, un articol în care invocă „urâta pornire a guvernului asupra presei” și „monstruoasa sa pornire de a-și subjugă presa”? De aceea, oare, autorul textului (pe care destui îl pun în seama lui Eminescu) scria că, din acel moment, de la regim erau de așteptat „alte măsuri și mai odioase, pentru că panta este alunecoasă și nu are piedică până-n prăpastie”? Posibil. Sigur este că autorul articolului nu se arată deloc dispus să facă vreun compromis, cât de mic:

„Cât pentru presă, am putea să-l asigurăm pe regim că oricât de cumplite ar fi actele sale de răzbunare, nu va fi în stare nici el a abate unele caractere tari ce se găsesc într-însa...”

Oare, atunci când scrie că l-ar fi asigurat pe Eminescu că: „sunt alții care țin la el și pot să-i fie de mai mare ajutor decât mine”, avea în vedere Opoziția politică, din care făcea parte și *Junimea*? Ajutorul la care se referă privea stoparea unor acte „de răzbunare” ale Guvernului și susținerea oricăror „caractere tari” ce se găseau în presă?

Lucrurile par să se lege, dar, cât timp încă rămâne greu de spus ce anume este adevăr în spusele lui Slavici și ce, nu, considerăm hazardat să tragem concluzii. În schimb, avem motive prea destule pentru a ne îndoi că Eminescu ar fi fost atât de disperat pe cât ni-l prezintă acesta și, mai ales, pentru a nu accepta fără rezerve ideea că ar fi cerșit ajutorul cuiva, în general, și al lui Slavici, în special. Știut fiind că Eminescu avea în plan să-și schimbe gazda, este limpede că era cel puțin la fel de iritat de schimbarea produsă în atitudinea „amicului” la care locuia. Slavici ne-a lăsat impresii. Putem să îl credem sau nu. De la Eminescu ne-a rămas, din aceeași zi, rămășagul scris (manuscrisul

2292), făcut cu Simțion, „la una oră și 23 de minute după miezul nopții”, când „Mihai Eminescu a susținut că, amândoi viețuind încă, Simțion va lucra la podul care se va dura între Giurgiu și Rusciuc, într-un timp în care Carol I, rege al României, va fi ales de bulgari principe al Bulgariei”.

Simpla existență a acestui pariu, redactat în termeni mai degrabă glumeți, arată un cu totul alt Eminescu, decât cel pe care Slavici ni-l prezintă ca proptit în ușa casei, într-o deznădăjduită tentativă de a nu-l lăsa să plece. Mai mult sau mai puțin voalat, unii autori au interpretat acest document ca pe o dovadă de alienare, ca și cum numai un nebun s-ar fi putut gândi că regele Carol I ar putea deveni și principe al Bulgariei. În realitate, peste doar câțiva ani, în primăvara lui 1887, lui Carol I chiar i s-a făcut – în secret – această propunere, pe care a analizat-o cu mare atenție, împreună cu premierul I. Brătianu și, foarte probabil, cu trimiși ai unor cancelarii apusene. Faptul (asupra căruia vom reveni într-un alt context) dovedește cel puțin două lucruri: Eminescu avea o deosebită intuiție politică și, doi, el a fost și a rămas o căciulă mult prea mare pentru un literat obișnuit, care jonglează destul de abil cu frazele, dar cam atât.

Un ultim aspect, privind anamneza de care s-a slujit Obersteiner. Între întrebările pe care mulți istorici literari refuză să și le pună rămâne și aceasta: cine și cu ce suport probatoriu i-a furnizat doctorului vienez istoricul „bolii” lui Eminescu? Cine „sesizase” că Eminescu ar da semne de alienare, înainte de clipa în care acesta a fost imobilizat și sechestrat? Un singur om: Maiorescu, în jurnalul său, la 30 mai:

„Rămas cu toții în cea mai plăcută atmosferă până la 11 . [La] Eminescu, început de alienație mintală, după impresia mea.”

Prin urmare, Chibici și Popasu nu au fost decât ecoul „impresiei” acestuia. Și dacă Popasu ar mai avea scuze, întrucât, locuind la Viena, putea fi mai ușor păcălit, Chibici a știut foarte bine că minte.

Cât mai departe de Țară!

Faptul că, potrivit extrasului dat lui Grămadă spre publicare, ultima notă a lui Obersteiner (făcută la 14 februarie – stil vechi) informează despre Eminescu: „Pleacă cu domnul Chibici la Florența” pare ciudat, dacă ne gândim

că, atunci când Eminescu a părăsit Döblingul, era incertă nu numai destinația exactă (Italia e mare), ci însăși călătoria în această țară fusese pusă sub semnul întrebării, „convalescentul” insistând să se întoarcă în Țară. Florența nu era un oraș ales pentru calitățile lui terapeutice. De altfel, reamintim că, în programul transmis Emiliei, Maiorescu scrie că Eminescu ar urma să facă „...o călătorie, împreună cu Chibici, în Italia, nu chiar o călătorie de plăcere din cauza enervării, ci mai bine un popas la lacul Maggiore” (aflat la o zvârlitură de băț de Milano), în vreme ce „protejatului” îi sugerează să meargă „...poate până la Venezia, Padua sau Florența” (subl. ns.).

Este adevărat că, în scrisoarea către „protejat”, magistrul precizează că „amicul” Chibici va decide ținta călătoriei lor, „în înțelegere cu Dr. Obersteiner și după sfatul lui”. Astfel, aparent, încheierea din (să zicem ca I. Grămadă) condica stabilimentului vienez ar fi justificată. În realitate, prin aceste cuvinte, Maiorescu nu face decât să motiveze în ochii lui Eminescu „voiajul”, pe care i-l impunea din alte rațiuni și asupra căruia propria-i soră îi atrăsese atenția că va fi lipsit de orice valoare terapeutică. Emilia nu-i spusese o noutate: cunoscând foarte bine cât de mult dorea Eminescu să revină cât mai curând în Țară, Maiorescu știa și că acesta va urî în egală măsură drumul cu pricina – nu degeaba a recunoscut că nu programase „o călătorie de plăcere din cauza enervării” (subl. ns.).

Așa cum am arătat în alte pagini, în unica lui scrisoare către Maiorescu, Obersteiner nu a făcut decât să pună pe hârtie ideile cerute de oamenii care plăteau cazarea lui Eminescu. Dar, chiar făcând abstracție atât de faptul că nu Obersteiner propusese primul ca Eminescu să facă această călătorie (anunțată de Maiorescu înainte să primească epistola de la Döbling), cât și de acela că, din punct de vedere medical, nu conta dacă Eminescu mergea la Veneția, la Florența sau dacă bătea țărnul lacului Maggiore, tot rămân destule argumente pentru a arăta că Obersteiner nu avea cum să știe încotro se vor îndrepta Chibici și Eminescu, după externarea celui din urmă. De altminteri, dacă ne gândim bine, pe vienez nici nu-l interesa acest lucru și, în general, când cineva părăsește un spital, nimeni nu menționează încotro o apucă respectivul. Și, oricum, eventuala prezență în registrul stabilimentului a locului spre care plecase Eminescu nu dovedește (așa cum s-ar zice că dorea Maiorescu) că acesta fusese recomandat în mod expres de medicii ospiciului din Döbling.

În epistola către Maiorescu, din punctul de vedere al lui Obersteiner, nici măcar țara nu era obligatoriu să fie Italia: „...ar fi bine dacă s-ar găsi cineva care să se ducă cu d-l Eminescu pe câtva timp în Italia bunăoară” (subl. ns.). Esențial era un singur lucru: Eminescu să revină în România cât mai târziu cu

putință! Nu conta pe unde era purtat în acest timp, putându-se afla, la fel de bine, printre foci, în deșert ori în jungla amazoniană. În acest context, a crede că „amicul” Chibici chiar avea să aleagă ruta „în înțelegere cu Dr. Obersteiner și după sfatul lui” devine o naivitate.

Avem motive temeinice să credem că traseul era mult mai precis stabilit de liderii *Junimii*. Scrisorile despre care ni se spune că i-au fost trimise de Maiorescu lui Chibici au o serie de ciudățenii. De exemplu, la 14 martie, Maiorescu afirmă negru pe alb:

„La toată întâmplarea îți scriu, **după indicarea d-tale**, la Viena poste-restante” (subl. ns.).

La primă vedere, nimic deosebit, magistrul căutându-l pe Chibici la adresa indicată de acesta. Dacă ne uităm însă și peste epistola anterioară, din 8 martie, avem surpriza să citim:

„Fă bine și răspunde-mi, pentru a-ți mai scrie atunci și eu un rând poste-restante la Viena”.

Prin urmare, nu Chibici, ci Maiorescu decisese unde să-i scrie. Ceea ce surprinde este faptul că Maiorescu vorbește de Viena încă din primul sfert al lunii martie, când, potrivit tuturor declarațiilor, Eminescu și Chibici s-ar fi aflat spre mijlocul perioadei pe care ni se spune că au petrecut-o în Italia. Poate exagerăm, dar ne aducem din nou aminte de faptul că Eminescu nu a povestit nimănui nici un cuvânt despre această călătorie, care, în bine sau în rău, era imposibil să nu-l marcheze. De asemenea, Chibici prea nu a povestit nici el nimic coerent – și nu se poate spune că tăcerea lui ar fi fost din dragoste pentru Eminescu. Ceva pare să nu se potrivească în această poveste a călătoriei în Italia, care a fost și continuă să fie, de fapt, încă o pată albă în biografia lui Eminescu.

Apoi, scrisorile lui Maiorescu conțin neașteptat de multe repetări. El insistă, bunăoară, asupra ideii că n-ar fi primit prima scrisoare a lui Chibici, „*cea din Viena*”, repetând acest lucru de două ori la 8 martie („*Prima scrisoare a d-tale, cea dela Viena nu am primit-o*” și, respectiv, „...fiindcă s-a pierdut scrisoarea din Viena”) și reluându-l la 14 martie („*cea dintâi [scrisoare] a d-tale din Viena n-am primit-o*”).

Și, parcă pentru a se asigura că tot omul va pricepe că epistola din Viena s-ar fi pierdut, în ambele scrisori Maiorescu menționează că a primit „*numai o scrisoare din Florența*”. Unde-o fi această epistolă, despre care scrie la 8 martie: „*Nu am trebuință să-ți spun impresia ce ne-a făcut-o*”?

Teoretic, era de așteptat ca prima scrisoare a lui Chibici, cea (declarată) pierdută, să conțină multe detalii despre starea sănătății lui Eminescu, culese de expeditor direct de la Obersteiner. În plus, în ea trebuia să fie menționat orașul din Italia spre care porneau cei doi, deoarece, dacă ne-am lua după magistrul, ar trebui să presupunem că ținta călătoriei ar fi fost aleasă în preziua plecării din Viena și că, prin urmare, Maiorescu nu știa încotro hotărâseră Eminescu și Chibici să se îndrepte, chiar dacă putea bănuî.

Câteva zile după plecarea acestora, la 19 februarie 1884 (stil vechi), doctorul Popasu l-a informat pe Maiorescu doar că Chibici „*a avut o mică greutate până când l-a putut îndupleca [pe Eminescu] pentru călătoria prin Italia*”, fără a preciza însă orașul spre care se îndreptau, dacă intenționau să oprească pe traseu și unde anume. Ne vine greu să credem că, mai ales după ce Popasu invocase evaziv „*mică greutate*” dinaintea urcării în tren, Maiorescu a stat în incertitudine câteva zile bune, cât a durat drumul până la Florența plus timpul necesar sosirii scrisorii redactate în Italia (asta, presupunând că Chibici a raportat îndată ce au descins în oraș). La fel, pare puțin plauzibil faptul că, atunci când, după o perioadă de tăcere totală din partea lui Chibici, i-a sosit prima epistolă din Florența, Maiorescu nu s-a grăbit să răspundă, menționând că le pierduse urma. Totul s-ar explica, însă, în cazul în care ruta fusese stabilită încă din București, astfel încât, așa cum bănuim, magistrul a fost permanent la curent cu fiecare pas al celor doi.

Între altele, suspiciunea este întreținută și de evidența că Maiorescu a ascuns cel puțin o (altă) scrisoare trimisă de Chibici, cu prilejul călătoriei acestuia alături de Eminescu – ca să nu mai vorbim de abilitatea cu care și-a cenzurat întreaga corespondență, intervenind chiar și asupra unor scrisori aparținând altora. Oare, dacă ar fi aflat că prima lui scrisoare n-a ajuns la Maiorescu, Chibici nu i-ar fi prezentat principalele idei din ea, într-o altă misivă? Oare, dacă ar fi pierdut pe neașteptate orice legătură cu Chibici (și, implicit, cu Eminescu), Maiorescu nu ar fi notat absolut nimic în jurnal? Mai mult, în *Însemnări zilnice*, la 8 și, respectiv, la 14 martie 1884, nu numai că Maiorescu nu prezintă textul epistolelor trimise de el lui Chibici, dar nici măcar nu pomenește că le-ar fi redactat.

O altă repetare a lui Maiorescu privește regimul care, spera el, doctorul Obersteiner ceruse să-i fie impus lui Eminescu. Astfel, la 8 martie, citim:

„*Mai scrie-mi totodată... care este părerea lui Obersteiner asupra dietei de urmat mai departe*”.

Cam o săptămână mai târziu, reformulează:

„Nu ar fi mai bine să întrebi la Viena pe Obersteiner cum să fie dieta lui Em. mai departe? Și ce ocupațiune sfătuiește el?”

Nefiind medic, la prima întrebare, Chibici a dat replica pe care a socotit-o mai verosimilă, după ce, probabil, a făcut un scurt inventar al relelor mai cunoscute:

„În privința dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abțină de la băuturi aromatice și alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă” (subl. ns.).

Ăsta da, regim!

La cea de a doua chestiune, Chibici a preferat să tacă – după cum nu a spus nimic nici la altă insistență a lui Maiorescu, doritor să afle de ce „amicul Em.” nu se grăbea să răspundă scrisorii lui.

Un alt unghi de vedere asupra celor două scrisori ale lui Maiorescu oferă o nouă surpriză. Pe de o parte, prin epistola datată 8 martie, magistrul îl anunță pe Chibici că, până în acea clipă, primise de la el o unică scrisoare, din Florența. În consecință, deducem că, înaintea acestei scrisori, Maiorescu nu îi mai scrisese nici una. Pe de altă parte, în aceeași scrisoare, el scrie:

„Știi că Teod. Rosetti a oferit d-lui Eminescu să șadă la țară la d-sa, la Solești câteva timp. Nu știu, dacă d-l Em. va fi mulțumit de singurătatea aceea completă la Solești.”

În primul rând, nu există nici o dovadă că Rosetti i-ar fi făcut lui Eminescu oferta de mai sus, deși Obersteiner îi scrie lui Maiorescu că „D-l Rosetti a vizitat o dată pe d-l Eminescu”, fără a preciza data și în ce au constatat eventualele discuții. În al doilea rând, faptul că vârfurile *Junimii* discutau de mult timp variantele „la Solești la Rosetti, sau la Țibănești la Carp”, care le erau lor dragi, rămânea problema lor.

Ceea ce ne interesează aici este faptul că, înainte de a pleca din București spre Viena, Chibici fusese făcut părtaș al intențiilor șefilor *Junimii* față de viitorul apropiat al lui Eminescu. Și, cum Maiorescu avea tendința manifestă de a-l ține cât mai mult pe Eminescu în străinătate sau în locuri izolate, întrebarea dacă una dintre sarcinile lui Chibici nu consta în a-l convinge pe Eminescu să renunțe la șederea în Capitală nu este neîntemeiată. Deocamdată, nimic nu

contrazice ipoteza că aceste instrucțiuni i s-ar fi dat o dată cu cele privind – se pare – popasul obligatoriu făcut la Milano.

În sfârșit, există problema sursei care a făcut publice cele două scrisori trimise de Maiorescu lui Chibici, la 8 și la 14 martie 1884. Din câte cunoaștem, ele au fost publicate pentru prima oară de I. E. Torouțiu, în 1933. Numai că renumitul autor n-a precizat și izvorul care i le-a pus la dispoziție. Apoi, firesc, ne întrebăm de ce oare nu le-a publicat Maiorescu însuși, în *Convorbiri literare* (prin oameni ca Mehedinți sau Kirileanu) sau de ce nu i le-a pus la dispoziție lui N. Petrașcu? Nu cumva nu existau la acea dată?

Când punem această întrebare, avem în vedere și faptul că, în studiul lui Petrașcu, călătoria în Italia este comprimată în câteva fraze (pe care Călinescu doar că nu le copiază!). Cităm integral:

„Ajungând noaptea în Veneția – Veneția atât de scumpă lui Byron, cântata cetate a patricianilor, a curtezanelor și gondolierilor, – i se făcu frică. Strigătele lopătarilor, care-l aduceau la hotel, valurile apei, umbra palatelor proiectată pe canal, poate și oboseala drumului, îi făcură o impresie penibilă. El ceru decuseară chiar, să plece dis-de-dimineață spre Florența, ceea ce și făcu. În Florența se găsi mai bine. Aici, o engleză tip romanesc de al lui Shakespeare, care auzise de cine era el și care-l privea cu interesul ce inspira poetul în starea lui bolnavă, îi deșteptă vechile lui sentimente. În zioa în care plecă Engleza, el umblă rătăcit și nu se întoarce acasă până spre miezul nopții hotărât să plece și el adouazi, după ea. Peste câteva zile, sosi în țară, neștiind în ce parte se îndreptase engleza.”

În rândurile de mai sus regăsim un tablou pe placul lui Maiorescu. Cum ni se pare o făcătură de prost gust, continuăm să ne întrebăm: dacă Eminescu era „în starea lui bolnavă”, cum de-l lăsa Chibici singur, cum de nu l-a dus din nou la Obersteiner și cum de s-a însănătoșit brusc, îndată ce a trecut frontiera României? Și-apoi, dintr-o călătorie de o lună și jumătate asta era singura amintire? Dacă am admite că din Viena Eminescu și Chibici ar fi plecat ată spre Florența și că acolo, abia ajunși, Eminescu ar fi ochit-o pe „engleza” cu pricina, cu care și-ar fi trecut tot timpul, fie discutând, fie admirând-o în tăcere, ei bine, într-o asemenea ipoteză fantezistă, cum se face că Chibici nu i-a scris lui Maiorescu nimic despre această – ni se dă de înțeles – obsesie „tip romanesc”? Și cum se potrivește invenția lui Petrașcu cu afirmația din scrisoarea lui Chibici, care îl asigură pe magistrul, la 14 martie: „*Starea sănătății lui Eminescu s-a îndreptat mult la Florența*”?

Familia, involuntară sursă de dezinformare

Verdictul medical maiorescian e reînnoit și la **6 decembrie 1883**, când avocatul scria surorii Emilia (care, la rândul ei, informa și pe alții, răspândind, astfel, involuntar, minciunile fratelui ei):

„Despre Eminescu o notiță de la doctorul Obersteiner, asistentul doctorului Leidesdorf. El are un «ușor acces de paralizie, cu crampe», care deși n'a lăsat urme, înrăutățește și mai mult prognosa.

*Altminteri **aceleași deliruri în conversație**”* (subl. ns.).

Citatul folosit de Maiorescu nu provine din nici o „*notiță de la doctorul Obersteiner*”, așa cum pretinde magistrul. Obersteiner nu i-a acordat importanță zisului avocat decât o singură dată, cu puțin înainte de externare (la 29 ianuarie, după calendarul nostru, 10 februarie *stil nou*). Maiorescu primise informația transmisă Emiliei de la cu totul altcineva: de la vărul lui, C. Popasu. Acesta, și nu Obersteiner, îi scrie la 14 noiembrie (epistola e datată 26 noiembrie, Popasu folosind *stilul nou*):

„...a patra zi după ce l-am internat [Eminescu] a fost lovit de un atac de paralysie cu crampe...”

Mai târziu, Popasu avea să rectifice, fără ca Maiorescu să transmită acest lucru Emiliei:

„Atacul, care l' a avut se vede că n' a fost de paralysie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmări. Poate a fost numai o iritațiune mai mare a centrelor motorice, care a trecut imediat” (16 decembrie 1883, *stil vechi*).

Privitor la precizarea lui Maiorescu: „**aceleași deliruri în conversație**”, punem cu mai mult temei o întrebare, pe care în trecut am formulat-o cu rezervă: „*delirurile*” lui Eminescu constau în acuzații la adresa celor care îl răpiseră și, mai apoi, îl ținuseră sechestrat? De ce a ținut Maiorescu să precizeze că pretinsele deliruri s-ar fi evidențiat numai „*în conversație*”?

Mărturia lui Eminescu ne obligă să ne întrebăm în ce măsură spusele lui au fost sau nu interpretate greșit, fiind (în mod deliberat?) folosite drept pretext pentru a justifica, înainte de orice, reținerea lui în ospiciu. Cel care ajunge să scrie cuiva pe care, în sinea lui, nu-l mai socotește prieten:

„...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta, căci (chiar, cuvânt tăiat – n. ns.) și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”

este un om care a trecut prin multe și care a obosit să depindă de prostia sau de reaua-credință a unora și de puterea altora, care manevrează amenințător o cămașă de forță. Și acest lucru se cunoștea, fiind remarcat și de alții, chiar în modul în care Eminescu își scria epistolele. Bunăoară, de Caragiale:

„...pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuși de puțin nestăpânită...” (Ironie).

Ca și fiica ei Livia, Clara Maiorescu, soția magistrului, a fost un canal involuntar de dezinformare. De pildă, ea îi transmite cumnatei Emilia că Eminescu „nu recunoaște pe nimeni, nu rostește o vorbă legată. E zguduitoare, nici o urmă din ceea ce a fost”, dar nici un element documentar nu ne convinge că observația ei ar fi fost făcută în mod nemijlocit. Ba, dimpotrivă, faptul că, într-o altă epistolă, anterioară, ea anunță: „*Măine îi voi scrie* (subl. ns.) *lui Soutzo; de vrei îți voi da vești despre el*”, adică, despre Eminescu, arată pe ce cale (și cât de rar) îi parveneau informațiile. Faptul că nici un cuvânt din răspunsurile lui Șuțu nu a scăpat cenzurii magistrului nu mai miră, atâtea și atâtea documente similare fiind ciopârțite (Maiorescu însuși recunoaște că a rupt o scrisoare trimisă de Emilia soției lui, întrucât a socotit-o nepotrivită).

Fără să-l vadă pe Eminescu, Clara scrie: „*Fizicește e de tot desfigurată*”. I-a parvenit această informație de la Șuțu? De ce nu i-o fi trimis Emiliei chiar scrisoarea lui Șuțu, cum se proceda frecvent în epocă? A aflat Clara de „desfigurare” de la fratele ei, Wilhelm Kremnitz, soțul Mitei? Asta ar însemna că acesta a fost mai implicat în „chestiune” decât bănuim. Ciudata telegramă trimisă de Maiorescu pe numele Kremnitz (Wilhelm sau Mite?) chiar în ziua de 28 iunie 1883 („*Din păcate, încă incert. Altfel, toate bune. Titus*”), la adresa unui hotel din București, contribuie la deschiderea unor noi ipoteze, care sunt de natură să conteste data consacrată a internării lui Eminescu în ospiciul lui Șuțu.

Jucăria „doctorului” Maiorescu

Cum spuneam, și scrisoarea adresată de Eminescu lui Chibici la **12 ianuarie 1884** îndeamnă la o mai profundă analiză:

„*Neavând nimic de lucru, închis alături cu un alt individ, hrănit rău, precum se obicinuieste în spitale și lăsat în prada („plata”, în unele versiuni – n.n.) celor mai omorâtoare*

grije în privirea viitorului, *mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci (chiar, cuvânt tăiat – n. ns.) și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!*” (Eminescu).

Teama lui Eminescu de a-i fi răstălmăcite cuvintele sau de a nu i se da crezare este incontestabilă și are la bază experiențe trăite. Faptul că, în prima formă a frazei subliniate, a existat și un al doilea „chiar”, menit să accentueze până la ce limite ajunsese starea de teroare în care trăia, ne arată, pe de o parte, ușurința cu care vorbele lui erau transformate în simptome ale alienării și, pe de altă parte, ne fac să credem că nici în Chibici nu mai avea prea mare încredere, adresându-i-se acestuia numai pentru că Obersteiner îi lăsase să aleagă doar între el și Maiorescu. În mod neplăcut surprinzător, Torouțiu a eliminat complet cel de-al doilea „chiar”, iar despre primul a precizat că ar fi fost tăiat. În contextul dat, în care Torouțiu „retușează” portretul lui Maiorescu – inclusiv, prin publicarea unor texte denaturate – faptul nu mai pare o eroare accidentală.

În pofida lungimii scrisorii, dorințele lui Eminescu se rezumau doar la: „*răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine*”, restul textului fiind, în cea mai mare măsură, argumentație cu care își susține cererea de a fi eliberat din ospiciul vinez. Dacă cele notate de Maiorescu în jurnal, la 18 ianuarie 1884, nu sunt născociri, în această zi magistrul i-a trimis lui Eminescu o telegramă în numele lui Chibici:

„Telegramă. Eminesco, Wien Oberdöbling, Anstalt Leidesdorf.

Primit scrisoarea. Cea mai mare bucurie de însănătoșirea ta. Totul regulat bine pentru tine. Amănunte prin scrisoare. Chibici.”

Care scrisoare? Chibici nu i-a trimis „amicului” lui „intim” nici un cuvânt. Când, forțat de îndelunga tăcere a celor din București și împins de la spate de Popasu, i-a scris direct lui Maiorescu (28 ianuarie 1884), Eminescu a avut o singură solicitare, foarte precis exprimată:

„...cutez a solicita din nou îngăduința d-voastre și a vă cere ca, prin câteva șiruri, să mă lămuriiți dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în țară” (subl. ns.).

La această rugămințe atât de simplă, Maiorescu a conceput o adevărată pledoarie învăluitoare și justificativă, în care prezintă în mod evident propagandistic implicarea lui și a Junimii în întreaga țărășenie. Răspunsul a fost expediat peste circa două săptămâni și nu este cert dacă „protectorul” cu apucături de patron ar fi răspuns chiar și atunci, în lipsa anunțului formulat de văru-său, Popasu, care l-a informat că deputații români din Viena „se interesează

mult de Eminescu”. Este evident că nu ar fi fost deloc în interesul magistrului și al ciracilor săi ca lumea să afle că Eminescu, deși perfect sănătos, nu putea părăsi balamucul, pentru că nu se primise „undă verde” de la București.

În scrisoarea magistrului către Eminescu avem surpriza să citim:

„...vă veți întoarce împreună în țară, unde trebuie să te mai odihnești câteva luni, pentru a te întrema fizicește pe deplin” (10 februarie 1884).

Intenția lui Maiorescu de a amâna cât se poate de mult reîntrarea în normalitate a vieții lui Eminescu este evidentă, căci Obersteiner recomandă drept *„transație mult mai preferabilă”* spre ultima zi de convalescență drumul în Italia și nimic mai mult. Maiorescu, însă, mai adaugă alte *„câteva luni”*, necesare recuperării, în opinia lui de „specialist”, care, repetăm, de-a lungul primelor două internări ale „protejatului”, nu l-a văzut pe acesta decât de două ori și chiar și atunci doar pe fugă (câte un minut, de fiecare dată!), fără a intra în conversație cu el (dacă un dialog a avut totuși loc, el a rămas secret).

S-ar putea spune că explicația ar sta în grija deosebită pentru sănătatea lui Eminescu. Trecem peste faptul că grija excesivă poate sufoca chiar atunci când este autentică și întrebăm: oare, tot de „grijă” a schimbat Maiorescu diagnosticele medicilor? Tot din „grijă”, falsele lui diagnoze indicau un Eminescu irecuperabil?

Șmecherii ieftine

La 23 ianuarie 1884, Maiorescu își dezvoltă din nou propria teorie:

„De asemenea este de mirare, că nu-și amintește deloc de vizita mea și de colecția poeziilor sale. Pe atunci era încă pe jumătate întunecat, cu toate că a făcut observația că a devenit lucid înainte de scrisoarea sa, de acum 14 zile. O scrisoare alăturată a doctorului spune: numai de 8 zile. Și aceasta se potrivește mai bine” (scrisoare către Emilia).

Eminescu n-a spus niciodată că nu și-ar aminti de vizita lui Maiorescu, remarcând doar că acesta a stat mai puțin decât cioara pe un gard:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puțin de un minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește...” (12 ianuarie 1884).

Ce credit să-i mai acorzi lui Maiorescu?

În aceeași scrisoare către sora lui, magistrul pretinde și că ar fi primit o epistolă de la Obersteiner, din care susține că i-ar și cita. Invocata misivă **nu există**, sursa fiind cu totul alta. În esență, magistrul repetă metoda folosită la 6 decembrie 1883, când, preluând două-trei cuvinte dintr-o informare venită de la văru-său Popasu, a inventat o „*notiță de la doctorul Obersteiner*”, mințindu-și sora și, prin ea, pe toți ieșenii. Acum, la 23 decembrie, folosind informațiile dintr-o altă scrisoare trimisă de același Popasu cu 5 zile în urmă (18 decembrie 1883, stil vechi), născocoște un nou mesaj, venit, pasămite, de la Döbling. Dacă nu ar fi generată de dorința de a face rău unui nevinovat, disperarea cu care Maiorescu încearcă să pozeze în ochii celor apropiați sau mai mărunți decât el ar provoca milă.

Să alăturăm cele două texte.

Maiorescu către Emilia:

„Din scrisoarea doctorului copiez următoarele rânduri: «E un caz unic – că ameliorarea s’a făcut așa de repede și că ea e de dată recentă. Și tocmai acest lucru ne face să fim prevăzători: o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă».

Firește. Totuși cuvintele «unic» și chiar cuvântul «prevedere» sunt pentru viitor foarte îmbucurătoare și liniștitoare” (subl. ns.).

C. Popasu către Maiorescu:

„Starea lui se ameliorează din zi în zi și dacă progresul spre bine se va face tot așa de grabnic ca până acum, atunci este bună speranță, că peste puțin timp va putea eși din institut... (...) Și dacă nu va veni ceva la mijloc, de pe acum trebuie gândit, ce este de făcut cu el imediat după ce va eși din institut...” (subl. ns.).

Din neutra și preventiva condiționare „*dacă nu va veni ceva la mijloc*”, a vărului Popasu, Maiorescu a scos o avertizare mult mai serioasă: „*o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă*”. Formularea avocatului reprezintă o prelucrare abilă, făcută cu scopul de a spori spațiul de manevră necesar sieși și aranjamentelor lui și spre a pregăti terenul pentru următoare acte în forță, îndreptate împotriva gazetarului Eminescu.

În finalul scrisorii, Maiorescu revine obsesiv asupra pretinsei incertitudini privind „vindecarea” lui Eminescu:

„Ar fi minunat, dacă omul acesta și-ar reveni într-adevăr” (subl. ns.).

Relatarea lui Maiorescu se află în frapantă contradicție cu afirmația pe care avea să o facă Obersteiner o săptămână mai târziu, când îi va scrie acestuia:

„...starea d-lui Eminescu **se îndreaptă încet dar statornic**” (subl. ns.).

Cu toate că între fraza inventată („*E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut **așa de repede***”) și spusele lui Obersteiner („...starea d-lui Eminescu **se îndreaptă încet dar statornic**”) este, credem, o distanță suficient de mare pentru ca ea să fi justificat, dacă nu să fi *impus*, o analiză mai atentă a informațiilor, biografii și diverși autori de studii, cu care medicina se poate mândri mai mult sau mai puțin, nu au găsit cu cale să o propună, măcar. Să înțelegem că, pentru dumnealor, între *rapid*, *dar incert* și *lent*, *dar sigur* chiar nu este nici o diferență?

Să revenim la mesajul imaginarului medic vienez, din care „citează” Maiorescu în epistola din 23 ianuarie, dezinformându-și propria soră:

„*E un caz unic – că ameliorarea s'a făcut așa de repede și că ea e de dată recentă.*”

Deci, *ameliorarea* s-ar fi produs în luna ianuarie 1884, când se împlineau două luni și jumătate de la internarea lui Eminescu la Döbling și peste șase luni de la ziua sechestrării sale în București. Reamintim că Șuțu, în consens cu mari medici ai vremii, afirma că *mania acută „durează 2–3–5 luni și apoi se vindecă”*. Prin urmare, Eminescu nu avea cum să apară drept „caz unic” prin iuțea cu care s-ar fi „vindecat”. Dimpotrivă, făcea parte dintre cei a căror întremare a durat mai mult chiar decât de obicei.

A doua frază „citată” în scrisoarea către Emilia:

„*Și tocmai acest lucru ne face să fim prevăzători: o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă*” (subl. ns.).

Ce să înțelegem de aici? Că toți cei care se vindecă mai rapid au șanse sporite de a fi înțorși de boală?

Misterioasa scrisoare din care Maiorescu pretinde că ar fi copiat nu a fost niciodată văzută de cineva (ba, mai mult, cu excepția Emiliei, nici măcar el însuși nu a mai invocat-o și cu altă ocazie), iar pe fițuica prezentată nu dăm doi bani, socotind-o o plastrografie, care a avut șansa să fie depozitată la Arhivele Naționale – spre ghinionul posterității.

Astfel, la mesajul final de „avertizare” pare să se fi ajuns în trei etape: întâi a fost nevinovata exprimare a lui Popasu: „*Și dacă nu va veni ceva la mijloc...*”. Apoi, aceasta a fost transformată în: „*o posibilitate a întoarcerii răului nu este exclusă*”. În sfârșit, printr-o nouă distilare, s-a ajuns la versiunea ideală pentru scopul lui Maiorescu: „*o posibilă ameliorare sau vindecare parțială*”.

Cum ultima variantă a fost pe placul istoricilor literari, ea a fost adoptată ca formulă unică, apoi, prin asiduă repetare, a fost ridicată la rang de adevăr.

Asemenea deformări nu puteau sluji cu nimic interesului lui Eminescu. Dimpotrivă. Și, dacă au fost necesare neadevăruri, devine clar că lipsea argumentația reală privind pretinsa stare de alienare mintală a acestuia. Ticăloșia lui Maiorescu, demonstrată cu asupra de măsură, se află ascunsă în spatele unui fals respect și a unei imaginare simpatii pentru „protejat”, dindărătul cărora el nu face altceva decât să aprindă împotriva lui Eminescu „fitile” pregătite pe îndelete, în „olimpiana” liniște a sacralului său birou.

Dar dacă *această* scrisoare a lui Obersteiner – cu care se laudă Maiorescu – nu există, pentru că nu a fost scrisă, s-a găsit un alt mod de a transmite posterității mesajul dorit, astfel încât să pară că vine de la un terț: contrafacerea de tipul cărții de vizită prin care Slavicioaia îi chema în ajutor pe „amici”. Așa a apărut cunoscuta **fițuică anonimă, nedată, nesemnată și nu se știe cui adresată** (care nu este exclus să fi fost scrisă chiar de către Maiorescu):

*„Domnia Voastră, / Domnul Eminescu suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică. În consecință nu este exclusă o **posibilă ameliorare sau vindecare parțială**. Al dvs. prea devotat” (subl. ns.).*

Urmează o semnătură ilizibilă. Asupra ciudățeniilor din această anonimă (care conține prima referire scrisă la pretinsa infectare a lui Eminescu cu sifilis) nu mai insistăm, întrucât le-am prezentat pe larg anterior (caietul 2). Dar, chiar și fără o analiză aprofundată, simplul fapt că Maiorescu, care obișnuia să noteze pe scrisorile primite diverse mărunțișuri legate de corespondența respectivă, și-a încălcat obiceiul și nu a trecut pe un colț al „documentului” nici numele expeditorului, nici data la care i-a parvenit respectiva hârtiuță, ar fi trebuit – și el – să atragă atenția domnilor care au cercetat biografia lui Eminescu.

Diagnoze în viziune avocățească

Dacă textul scrisorii consemnate în jurnalul lui Maiorescu chiar i-a fost trimis lui Eminescu, atunci magistrul și-a informat „protejatul” că, din cauza căldurii, acesta s-ar fi căptușit cu o „*meningită*” care se cronicizase. Meningita și sifilisul sunt boli nițel diferite și, chiar dacă la acea vreme între ele nu se făcea distincția netă de astăzi, o diferență destul de substanțială trebuia să existe, fie și datorită căilor atât de diferite de îmbolnăvire.

În propria și imaginativa lui strategie medicală, Maiorescu nu prezintă un diagnostic personal unic. Numai în primele opt luni de după sechestrare, avocatul polivalent i-a descoperit lui Eminescu patru „boli”, în următoarea ordine cronologică:

alienare (fără a defini maladia)

manie delirantă (inexistentă, ca boală),

demență (inexistentă),

meningită (nesusținută nici de Șuțu, nici de Obersteiner).

Ne-am putea gândi că, cine știe, din noiembrie 1883 până în februarie 1884, Maiorescu și-o fi schimbat părerea despre „boala” lui Eminescu. Numai că:

1) pentru a-și modifica opinia, trebuia să fi primit informații noi și concludente (nu este cazul);

2) în situația în care și-ar fi constatat propria eroare, firesc era să o recunoască – măcar față de propria familie (nu a făcut-o);

3) nu a consemnat niciodată diagnosticul medicilor (nici măcar în propriul jurnal);

4) diagnoza de demență este pusă „din burtă”, pentru publicul ieșean.

Din multiple motive, curând după moartea lui Eminescu, Maiorescu avea să invoce în mod deschis *nebunia ereditară* a acestuia și, cum de slugi intelectuale nu se duce lipsă, papagalii și-au îndeplinit menirea, repetând cu patos cele auzite, cei mai talentați adăugând și de la ei.

În plus, de la o dată incertă, a început să acționeze și bilețelul contrafăcut, prin care se deschidea, practic, un număr nelimitat de variante. Formularea „*posibilă ameliorare sau vindecare parțială*” anunța că, din acel moment, totul devenea cu puțință. Indiferent ce s-ar fi spus despre ea, „boala” n-ar mai fi trezit îndoială sau uimire, deoarece căpătase, astfel, o premeditată explicație medicală, care pregătea publicul pentru orice rău, fie el cât de mare. (Bineînțeles, toate acestea erau destinate numai mediului din imediata apropiere a lui Eminescu, publicul larg căpătând, cât timp a trăit acesta, informații infinite mai vagi.)

Poate și mai importantă rămâne însă cealaltă precizare din această fițuică anonimă, prin care presupusul medic vienez face o primă și insidioasă trimitere la sifilis:

„*Domnul Eminescu suferă de o stare maniacală, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică*”.

Încet-încet, începem să ne explicăm cum de până și Harieta a acceptat atât de ușor diagnosticul de sifilis, pus în circulație de Maiorescu, pe asemenea abile căi, încă din primele luni ale anului 1884. În fraza sus citată, surprinde faptul că anonimul personaj inventat de scenaristul Maiorescu a căutat o formulare ocolită („*stare maniacală, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică*”), când, mult mai simplu, putea invoca *mania sifilitică*. Să vedem, însă, ce scria Șuțu despre mania sifilitică, în 1877:

„Toate formele dară de manie sifilitică se pot prezenta sub aceste trei varietăți. 1. Ca uă iritațiune a nervilor vasomotori care aduc anemia cerebrului, origina depresiunei melancolice, alternând cu agitațiune, și observată în prima perioadă a infecțiunei sifilitice. 2. Ca uă meningită sau uă meningoencefalită sifilitică, care aduce hallucinațiuni, delir, insomnie, febre, etc. 3. Ca un ramolism cerebral, care, după locul mai mult sau mai puțin întins ce ocupă în creeri, aduce paralisiile generale sau parțiale, convulsii epileptiforme, pierderea memoriei, idei de grandoare, etc.” (Alienatul...)

Să luăm pe rând cele trei posibilități, reamintind că tratăm lucrurile de pe poziția ingrată a nemedicului, pe care numai frapantele și nesfârșitele contradicții ale specialiștilor îl obligă să încerce să găsească și propria explicație:

1) *„Iritațiune a nervilor vasomotori.”* Nu credem că putea fi vorba de așa ceva, deoarece efectul ar fi trebuit să fie – zice Șuțu – *„anemia cerebrului”*. *Depresiunea melancolică, alternând cu agitațiune* provocată de această *anemie* era, în fond, un soi de *manie alternantă* – boală asemănătoare (dacă nu chiar identică) cu *psihoza maniaco-depresivă* de astăzi, despre care Șuțu scrie:

„Uneori mania și melancolia, adică excitațiunea și depresiunea sistemului nervos alternă între ele, fără tranzițiune, fără intercalare a unui interval lucid. Un individ spre ex., se află uă zi, uă săptămână, uă lună în stare de agitațiune maniacă, apoi cade în stupoare melancolică care durează asemenea zile, săptămâni sau luni, ca apoi fără tranzițiune să reîntre în starea de excitațiune. Aici avem uă manie alternantă.”

Când între *„agitațiunea maniacă”* și *„stupoarea melancolică”* intervenea un interval de *„luciditate perfectă”*, diagnosticul era de *„manie în îndoită formă”* (denumire dată de Baillarger) sau *„manie circulară”* (după Falret). Acesta ar fi, foarte succint, aspectul tehnic al chestiunii. În ciuda faptului că unii medici au avansat diagnosticul de psihoză maniaco-depresivă în cazul Eminescu, nu l-au și susținut cu argumente concrete și, mai ales, credibile. Dacă diagnoza ar fi fost reală, trecerea bruscă de la volubilitate și voioșie, la depresia cea mai adâncă nu putea să nu lase nici o urmă în scriitura lui Eminescu. Or, nu știm ca vreun autor să fi încercat, măcar, să probeze

acest diagnostic (psihoză maniaco-depresivă) cu pasaje elocvente din jurnalistica eminesciană (probă indubitabilă, singura mai presus de orice suspiciune). În schimb, au fost în mod abuziv folosite creațiile lui literare și, mai ales, „amintiri” pe care nu ziaristii trebuiau să le descopere ca fiind mincinoase. S-a ajuns, astfel, la aberații, în care realități din viața lui Eminescu se împletesc cu ficțiuni din *Sărmanul Dionis*, bunăoară. Chiar și în pretențioasa monografie a lui Gh. Călinescu întâlnim formulări precum:

„Prietenii, în frunte cu Titu Maiorescu, care plăti 300 lei, îl internară pe dată în Sanatoriul «Caritas» al d-rului Șuțu, din strada Plantelor, **pentru ca profecția poetului să se îndeplinească** (subl. ns.):

Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?

Ah! organele-s sfărmate și maestrul e nebun!”

Sau, și mai rău:

„Boala cauza poetului o copleșire și o silă de sine și de viață, doborându-l în cele din urmă sub deprimate turburări psihice. Visa, de pildă, că l-a lovit apoplexia, care-l împiedica să se ridice din pat, într-o agitație grozavă a inimii. O încercare de nuvelă din această vreme dezvăluie ebulițiunea de valuri înfuriate și învinețite a sângelui. Eroul, Ioan Vestimie, impiecat monoton, circulând zilnic între căsuța sa, cancelarie, birt economic și cafeneaua cu jurnale ilustrate, simte deodată o turburare înlăuntru, prevestită prin pulsațiuni și bătăi ale inimii tot mai neregulate. Memoria, până atunci așa de strălucită, îl părăsi deodată, încât pentru a găsi numele unei «fetițe blonde, pe care o iubea cu credință de 16 ani», trebui să caute în dicționar. Începu să creadă că fusese lovit de o afazie sau că o tumoră sub oasele craniului îi apasă creierul. (...) Suferințele lui Vestimie sunt, **fără îndoială, acelea ale lui Eminescu**” (subl. ns.).

La fel de adevărat, pe cât „divinul” a fost, de fapt, Biata-Otilia-din-Scrin!

2) „*Meningită sau uă meningoencefalită sifilitică.*” Conform aceluiași Șuțu, principalele simptome în aceste variante sunt: „*hallucinațiuni, delir, insomnie, febră*”. De febră, nici vorbă nu poate să fie. Despre *insomnii*, nu pomeneste nimeni dintre cei cunoscuți. Nici măcar Maiorescu, atunci când notează că Eminescu s-ar aliena sub ochii lui, nu face vreo legătură între strania lui impresie și ipoteticele *insomnii* de care ar fi suferit Eminescu. *Halucinațiile și delirul* au cel puțin un punct comun: acela că bolnavul crede cu tărie în lucruri false – idei (în cazul delirului) sau percepții (în cazul halucinațiilor, când insul aude, vede sau simte fenomene imaginare, imperceptibile pentru ceilalți). Nu putem să dovedim cu probe că Eminescu nu ar fi delirat ori nu ar fi avut halucinații, dar nici Șuțu & Co. nu ne conving de contrar, iar lipsa

oricărei exemplificări referitoare și la pretinsul delir și la halucinații ne face să fim și mai reținuți în a da crezare unor afirmații neacoperite. Dacă Maiorescu ar fi fost inocent, atunci când Eminescu a rostit pe peronul Gării cuvântul „conspirație” (cuvânt socotit de fiica magistrului rod al „delirului”), era de așteptat ca el, autodeclarat specialist în psihologie, să caute explicații pentru ciudata direcție a „aiurării”. Or, el nu a încercat decât să ascundă mărunțul, dar foarte semnificativul incident.

3) „*Ramoliment cerebral.*” Cum acesta aduce cu sine „*paralisii generale sau parțiale, convulsii epileptiforme, pierderea memoriei, idei de grandoare, etc.*” și cum – cu excepția unui „*atac cu crampe*” (și el, dovedit ca fiind înșelător: „*Atacul care l-a avut se vede că n-a fost de paralyisie, căci după atâtea săptămâni a rămas fără urmări*” – Popasu), nimic din toate acestea nu s-a regăsit în starea sănătății lui Eminescu, și această ipoteză se elimină singură.

În sfârșit, un ultim argument că nu se putea vorbi de manie sifilitică ni-l oferă însuși doctorul Șutu – întâi, prin faptul că diagnosticul lui era: „*manie acută*” și, apoi, prin mărturisirea tranșantă (făcută după autopsiere) că ipoteza celor care au susținut îmbolnăvirea lui Eminescu de sifilis s-a dovedit eronată.

În 1900, în lucrarea *Clasificarea psihoselor*, Șutu avea să adauge despre mania sifilitică:

„*Un simptom a căruia tenacitate și modul de aparițiune este propriu afecțiunii sifilitice care tinde a se localiza în encefal este cefalalgia. Ea nu cedează altei medicațiuni de cât mercurul și iodurul de potasiu; este remitentă, începe spre seară și își capătă cea mai mare intensitate în timpul nopții. Insomnia o însoțește tot-d' auna. Împreună cu cefalalgia apar și vertige, furnicături la membre, curbătura.*”

Eminescu nu avea dureri de cap (cum susține V. Russu-Șirianu, dovedit de noi ca penibil falsificator de biografie) și am arătat că, după moartea pacientului său, Șutu însuși a scris, negru pe alb, că acesta nu a suferit de sifilis. Atunci, de ce l-a supus chinuitorului tratament cu injecții mercuriale? Putem încuviința că această *otrăvire lentă* a fost cauzată fără voie?

De unde cuvântul *luetice*? Lues este un cuvânt latinesc, care se traduce prin „*molimă*”. Acum vreun secol și jumătate, îndeosebi medicii germani au început să-l folosească (*Luës*) pentru a evita să apeleze la termenul *sifilis* – după cum, de exemplu, epilepsiei îi spuneau *Lues divina*.

La 8 octombrie 1883, doctorul Popasu îi cere lui Maiorescu să-i comunice diagnosticul exact pus de Șutu lui Eminescu. Răspunsul magistrului nu a ajuns până la noi. Deținem însă date care ne ajută să ne apropiem de adevăr.

Concret, știm că, a doua zi după internarea lui Eminescu la Döbling, Popasu îi scrie lui Maiorescu:

„O diagnosă și o prognosă încă nu s'a putut face; abia după 10 zile, după ce se va studia pațientul se va putea spune” (scrisoare datată 3 noiembrie – stil nou).

Prin urmare, el, medicul, accepta ca firească pronunțarea medicilor în urma unui examen, care nu se făcea de azi pe mâine. Pe de altă parte însă, cum același Popasu se pronunță pe loc, fără să-l examineze pe Eminescu: *„...cred că mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică”*, avem temei să bănuim că diagniza lui se baza pe informații venite de la vărul Maiorescu (informații pe care, de altfel, le și ceruse în cel puțin o epistolă anterioară).

Când afirmă că, timp de peste 5 luni, Eminescu ar fi căzut pradă *„dezechilibrului sale stări sufletești stăpânite de animalitate”* (epistolă către Emilia, 23 ianuarie), Maiorescu contestă că, la plecarea spre Döbling, manifestările pretensei „manii acute” dispăruseră. Starea sufletească era singura despre care se putea spune orice, fără ca Eminescu sau altcineva să poată contrazice cu probe irefutabile. O persoană bine dispusă nu poate proba că veselia ei nu este o mască, îndărătul căreia se ascunde un ocean de tristețe.

Insul are păreri, vrând-nevrând. Existența naturală a jocului ideilor face ca orice om să aibă dreptul legitim de a pune oricâte și orice soi de întrebări, indiferent de domeniu. Asta nu înseamnă, însă, că poate da și verdicte în chestiuni pe care nu le stăpânește și cu atât mai puțin în probleme de viață și de moarte.

Atunci când se dezvăluie că un profesionist a nesocotit cu bună știință sau a măsluit adevărul, spre a-l face să servească anumitor interese oculte, indiferent de reputația de care se bucură respectivul la un moment dat, el devine, în fapt, infractor. *Din păcate, codul penal nu sancționează crimele care se produc în planul adevărului istoric.* Dezinformarea deliberată a publicului, cu scopul de a denigra sau culpabiliza persoane ori grupuri, pentru a minimaliza drepturi sau răspunderi colective etcetera constituie o înșelăciune înfinit mai gravă decât cele obișnuite, în care, cel mai adesea, există un unic păgubaș, iar pierderea – materială – mai poate fi recuperată. Deformarea istoriei este o spălare planificată a creierelor dublată de însămânțarea unei memorii fictive și, implicit, a unor scări valorice noi. Iar aceasta constituie o certă și violentă agresiune asupra entității numită *neam*, căruia i se retează, astfel, rădăcinile în timp și i se interzice să viețuiască după coordonatele lui interioare, *tipice*. Asemenea constrângeri, menite (formal) să civilizeze, nu fac decât să creeze în mod artificial monștri și suferințe, iar elementul de forță, care își impune prin

amenințări sau prin braț armat limitata lui percepție dovedește că el însuși este departe de a fi civilizat.

Maiorescu nu a greșit din ignoranță, ci a dezinforma în mod conștient. Ipoteza unei „erori” este infirmată și prin faptul că, în momentele în care până și el era obligat să recunoască public starea de sănătate psihică a lui Eminescu, magistrul l-a împiedicat pe acesta în mod constant să creeze, l-a lipsit în mod fraudulos de drepturi bănești și, în general, l-a denigrat, prezentându-l ca pe un ins irecuperabil, pierdut pentru societate.

Concludent în acest sens este și fragmentul din scrisoarea adresată de Missir șefului din București, la **24 ianuarie 1884**:

*„Prin bunătatea d-nei Humpel am aflat astăzi îmbucurătoarea veste despre Eminescu, am văzut și cuprinsul scrisoarei D-voastre și copia de pe scrisoarea amicului nostru am luat-o și am arătat-o imediat D-lui Negruzzi și **cu toții nu ne încredem că a fost cu puțință o prefacere atât de grabnică**” (subl. ns.).*

Acest pasaj arată cât de bine manipula Maiorescu opinia celorlalți și, pe de altă, parte, constituie o probă suplimentară privind faptul că magistrul a prezentat în mod constant situația lui Eminescu drept deosebit de gravă – poate, de nerezolvat. Tot de aici, reiese și marea încredere pe care i-o acordau ceilalți, care, fără să îl vadă pe Eminescu, și-l imaginau așa cum li se cerea să și-l închipuie. Nu degeaba la *Junimea* se făceau informări în grup, membrii de rând ascultând cu gura deschisă și cu un pișcot în mână noutățile transmise de la „centru”! Sub multe aspecte, *Junimea* rămâne unul dintre primele exemple de organizație care apelează la ceea ce numim astăzi *îndoctrinare*.

Avocatul plătește, medicul execută

Exasperat de faptul că, în ciuda deplinei stăpâniri de sine auto-impuse și în ciuda compromisului făcut cu sine, atunci când își călcase pe inimă și îi scrisese lui Chibici, nu se întrevedea nici o șansă ca porțile ospiciului să se deschidă pentru el, la **28 ianuarie 1884**, îndemnat și de Popasu, Eminescu pune pe hârtie câteva rânduri destinate lui Maiorescu. În foarte scurta epistolă, el îl anunță:

„dacă ar fi stat în putința mea, aș fi părăsit institutul, fie pentru a schimba mediul în care mă aflu, fie pentru a mă întoarce în țară”.

De dincolo de protocolul care încarcă finalul acestei scrisoare, răzbate starea de iritare, reprimată doar cu mare efort:

„cutez a solicita din nou îngăduința d-voastre și a vă cere ca, prin câteva șiruri, să mă lămuriiți dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în țară”.

Ultimele cuvinte, *„să mă lămuriiți dacă am perspectiva de-a mă întoarce curând în țară”*, prezintă foarte clar adevăratele gânduri ale lui Eminescu și, probabil, tocmai de aceea, răspunsul lui Maiorescu aduce, repetăm, a pladoarie *pro domo*. Eminescu nu cere explicații medicale, pentru că știe că nu starea sănătății îl adusese în acel ospiciu, ci, pur și simplu, îl întreabă pe cel pe care-l socotea gardian-șef dacă îi va permite sau nu să mai fie vreodată liber.

Pe aceeași linie se înscriu și rândurile trimise lui Chibici, cu circa două săptămâni înainte:

„Fii bun, iubite Chibici, și răspunde-mi cum stau lucrurile cu mine. Doctorii de aici vorbesc de d. Maiorescu și de tine. Eu știu despre tine că tu n-ai mijloace pentru a îngriji de mine în starea în care sunt. Îmi sunt dar necunoscute măsurile pe cari d. Maiorescu va fi binevoit să le ia în privirea-mi...” (subl. ns.).

La fel, *„Te rog să-mi lămurești poziția în care mă aflău”* nu are, de fapt, nici o legătură cu „boala” sau cu doctorii, ci cu insul nevăzut de care ascultau aceștia din urmă. Cu toate acestea, deși știa că Maiorescu lua „măsurile” în ceea ce-l privește, Eminescu nu s-a adresat acestuia – fapt care numai dovadă de prietenie nu este. Și nici de recunoștință! Un indiciu destul de limpede în acest sens îl reprezintă și una dintre frazele scrise la 12 ianuarie:

„...sper că nu voi fi condamnat a petrece aci ani întregi fără necesitate”.

Perfecta conștientizare de către Eminescu a faptului că nu trebuia deloc să fie nebun autentic pentru ca „amicii” să-l condamnă să fie „ani întregi” clientul ospiciului nu credem că mai trebuie demonstrată. Totodată, el nu excludea complet posibilitatea ca tocmai aceasta să-i fie soarta pregătită în Țară, de puternicii zilei. Dacă aceștia erau doar români sau doar politicieni conta mai puțin.

Sar în ochi câteva lucruri. Atunci când vrea să afle *„cum stau lucrurile”* cu el, Eminescu nu se adresează medicilor, ci unor... avocați (profesie comună lui Maiorescu și Chibici). Aspect semnificativ, din nici una dintre aceste scrisori ale lui Eminescu nu răzbate nici cea mai palidă grijă în ce privește starea sănătății lui sau asupra a ceea ce spun medicii.

De obicei, pacienții scriu acasă ca să-și anunțe familia sau prietenii că medicii care îi tratează îi socotesc ca vindecați și, prin urmare, *se impune* ieșirea lor din spital. Or, în cazul lui Eminescu, avem surpriza să constatăm că acesta

îl tratează pe Obersteiner ca pe un fel de recepționar de hotel, iar pe sine ca pe un client încuiat într-una din camere, la comanda unui terț care plătește cazarea. Eminescu nu scrie nici un cuvânt despre părerea lui Obersteiner privind starea lui de sănătate și nu face vreo referire la posibile urmări ale bolii, la dietă, interdicții temporare și altele asemenea. El nu e niciodată îngrijorat de „boala” pe care știe bine că nu o are. Scrisoarea lui Obersteiner către Maiorescu nu cuprinde nici ea datele la care ne-am fi așteptat, conținând, în esență, o unică atenționare, pe care, așa cum am arătat, avem motive să o suspectăm ca fiind scrisă dacă nu la cererea, atunci la sugestia destinatarului:

„întoarcerea sa în țară **din felurite puncte de vedere** nu se poate încă recomanda” (subl. ns.).

Care erau așa-numitele „felurite puncte de vedere”? Obersteiner nu mai spune, din bunul motiv că acestea nu erau de natură medicală. Fără să fi fost doctor, Emilia Humpel își atenționa savantul frate, la 13 martie 1884:

„O astfel de călătorie obligatorie în Italie cu distracții impuse poate fi, ca orice mijloc universal, problematică; în acest caz, **orice efect terapeutic este de la bun început paralizat de dorul lui Eminescu de țară**” (subl. ns.).

Ei, și?

În prima epistolă trimisă de la Döbling, Eminescu îl anunță pe Chibici:

„D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puțin de un minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește, încât... nu știu absolut nimic asupra sorții care mă așteaptă...” (12 ianuarie).

Răgazul extrem de redus al întâlnirii dintre Eminescu și Maiorescu, precum și faptul că primul nu a solicitat informațiile dorite atunci când magistrul s-a găsit, „mai puțin de un minut” în fața lui spun multe. De aici, înțelegem că sentimentele lui Eminescu pentru magistrul nu erau deloc dintre cele mai calde. Ne îndoim că, dacă nu i-ar fi impus-o situația extremă în care se găsea, Eminescu i s-ar mai fi adresat vreodată celui care, știa prea bine, se străduise să-l distrugă.

Informat probabil direct de magistrul, Petrașcu–1892 scrie:

„În timpul acesta D. Maiorescu i publică volumul de poezii și când, în o călătorie a sa la Viena, i-l presentă, Eminescu se uită puțin deasupra lui și-l puse deoparte **fără a zice nimic**” (subl. ns.).

Unii, ca Mite, au încercat să pună răceala lui Eminescu pe seama faptului că acesta era „*amarnic de supărat pe Titus*”, deoarece magistrul îi publicase poeziile, fără să-l întrebe. În realitate, Petrașcu scrie – și Maiorescu admite – că Eminescu nici măcar nu a deschis volumul în prezența magistrului. Publicarea poeziilor era un aspect secundar, un rău care putea fi reparat – spre deosebire de acreditarea ideii false că Eminescu ar fi fost alienat (asta ca să nu mai vorbim de atât de concretele suferințe îndurate).

Fiecare dintre scrisorile trimise de Eminescu lui Chibici și Maiorescu după 1883 sunt, cu adevărat, „*un minunat document psihologic*”, cum îi scrie magistrul surorii lui, la 23 ianuarie. Numai că, până acum ele nu au fost analizate tocmai sub acest aspect. De pildă, faptul că prima epistolă către Chibici începe cu cuvintele: „*Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienați*” a fost folosit drept un soi de mărturisire a propriei „nebunii”, fără a se ține cont de detalii esențiale din textul scrisorii și de informații colaterale. Dar, întrucât felul în care Eminescu a încercat să se autoprotejeze nu poate fi analizat în câteva cuvinte, asupra acestui aspect vom reveni.

Psihoza zvonistică, eterna boală molipsitoare

La cererea lui P. Missir, doctorul D. Boghean, aflat la Viena, merge la Döbling, discută cu Eminescu, apoi își redactează scrisoarea-raport din **1 februarie 1884**. El este primul (și ultimul, se pare) care afirmă că psihoza sifilitică sugerată în bilețelul anonim și nedatat (dar bine mediatizat) a fost o diagnostică falsă:

„*Azi însă Eminescu e de câteva săptămâni complet restabil. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreținut cu dînsul o jumătate de oră fără a fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cît de palidă de demență. Boala lui era o pseudopsichosă syphilitică care a trecut cu jodul care l-a luat*” (subl. ns.).

Reamintim că Boghean era medic, nu avocat, inginer sau agricultor. De aceea, spusele lui au altă greutate decât părerile Slăvicioaiei sau chiar ale lui Maiorescu. Pasajul este foarte important, deoarece el provine de la un martor ocular care, în plus, avea și calitatea de medic adevărat, nu închipuit, ca alții. Precizarea „*Eminescu e de câteva săptămâni complet restabil*” contrazice

afirmațiile lui Șuțu, care, fără a-l vedea vreo clipă pe Eminescu în perioada 1883 – 1889, afirmă că „restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă”. În cine să ne încredem?

Alte detalii, care merită atenție, se desprind din atenționarea cu care Boghean începe epistola către Missir:

*„Las la a percepția ta plină de tact, dacă **cele ce sunt constrâns, sper** în interesul lui Eminescu, a-ți comunica aici sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «junimei» întregi ori comunicate numai parțial unor junimiști aleși, pentru un scop anumit”* (subl. ns.).

Fragmentul relevă foarte multe. Boghean declară că este „constrâns” de realitate să spună că Eminescu nu era dement. Totodată, deși *speră* ca adevărul va fi „în interesul lui Eminescu”, el nu se arată convins de acest lucru! Pentru că, mai zice el, n-ar ști precis dacă era sau nu nimerit ca adevărul constat de el, personal, să fie spus integral și tuturor junimiștilor sau dacă nu trebuia adaptat după interesele șefilor organizației, știrile fiind comunicate „numai parțial” (astăzi, formula sugerată s-ar numi *dezinformare prin omisiune*) și doar „unor junimiști aleși”, Dumnezeu știe pe ce criterii. Cu alte cuvinte, doar naivii nu știau că la *Junimea* informațiile nu se găsesc la liber, ca prăjiturilele în serile în care se desfășurau ședințe mai mult sau mai puțin literare. Deși avea doar câteva zeci de membri, organizația beneficia de plăcerile perverse ale cenzurii. (Oare, Boghean și-o fi pus vreodată întrebarea în ce grupă l-au încadrat mai-marii de la București?)

Te întrebi: de ce trebuiau făcute atâtea socoteli atente, alegându-se cu grijă dacă să se spună sau nu un adevăr care, în mod normal, ar fi trebuit să-i bucure pe toți? Răspunsul îl găsim în cuvântul „demență”.

În momentul în care redacta epistola către Missir, Boghean știa precis că informațiile transmise de el erau deosebit de importante și că ele le contraziceau pe cele care circulau, deja, prin Iași, grație lui Maiorescu. Dovadă în acest sens este precizarea lui Boghean, care afirmă că n-a descoperit „nici o urmă cât de palidă **de demență**” (subl. ns.). Or, diagnoza de demență nu a fost stabilită decât de Maiorescu, care a transmis-o surorii lui, ca și cum ar veni din partea medicilor. Medic fiind, Boghean știa că demența nu are cale de întoarcere și că, așa cum scrie și Șuțu în lucrările lui, „este uă afecțiune a căreia diagnosă nu presintă dificultăți serioase” (*Alienatul...*). Prin urmare, pentru el era clar că Maiorescu greșise (nu credem că l-a suspectat vreo clipă de rea-credință). Pentru Boghean, chestiunea mai delicată era: va accepta Maiorescu să-și recunoască greșeala? Nici vorbă! Doar nu era...nebun!

„Delir” cu diagnostic pus după... „vindecare”

Potrivit jurnalului lui Maiorescu, la **10 februarie 1884**, acesta îi scrie lui Eminescu o lungă și mult cizelată scrisoare. În volumul în care o publică, I. E. Torouțiu opinează:

„...s’ au găsit oameni, cari au lansat ideea că scrisoarea lui Titu Maiorescu adresată lui Eminescu la Ober-Döbling, după însănătoșirea poetului și înainte de plecarea sa în Italia, ar fi apocrifă. De aceea credem că și d-l I. Al. Rădulescu-Pogoneanu, care și-a luat însărcinarea să publice «Însemnările zilnice» ale lui Titu Maiorescu, nu va ezita să dea și facsimilate unele pagini, pentru ca astfel odată pentru totdeauna să se spulbere neadevărurile, cari tind să întunece figura impunătoare și dominantă din perioada literară și culturală a secolului trecut” (I. E. Torouțiu, Studii și documente literare, vol. V).

Nu știm în ce măsură Torouțiu a scris aceste rânduri fiindcă era cuprins de reală revoltă sau doar s-a folosit de vorbele care circulau la vremea lui pentru a spune ceea ce credea. Ne gândim că, din moment ce și el publică unele scrisori ale lui Maiorescu și în facsimil, Torouțiu însuși putea face serviciul cerut lui Rădulescu-Pogoneanu, tipărint măcar o pagină din scrisoarea în discuție. Nu a făcut-o și nu avem știre să o fi făcut nici editorul *Însemnărilor zilnice*.

De asemenea, nu este foarte limpede dacă Torouțiu spera ca Pogoneanu să publice facsimile din manuscrisul jurnalului lui Maiorescu (unde se găsește, într-adevăr, textul scrisorii) sau chiar originalul disputatei epistole. Cum aceasta din urmă nu (mai?) există și cum o ciornă poate proba o eventuală intenție, dar nu și materializarea ei, deocamdată nu se poate spune dacă rândurile respective au fost ori nu expediate lui Eminescu. Dar, pentru că majorității istoricilor literari le sunt foarte dragi aceste pagini, vom pleca și noi de la premiza că ele au ajuns și sub ochii lui Eminescu, aduse de Chibici. Ne pare rău că trebuie să fim atât de prudenți, dar Maiorescu ne obligă să fim astfel, prin multele lui minciuni dovedite ca atare.

Între atâtea altele, magistrul îi spune lui Eminescu:

„Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început să suferi de o meningită... ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni, până când s’ a terminat procesul inflamațiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă...” (subl. ns.).

„*Deliriu continuu de peste 5 luni...*” Dacă delirul a început în ultimele zile ale lunii iunie, înseamnă că, până și după Maiorescu, el s-a încheiat în primele două săptămâni ale lunii decembrie. Dar dacă, probabil, pe Eminescu nu își permitea să îl mintă în față într-o chestiune în care acesta avea martori, în jurnalul personal, compus mai mult pentru alții decât pentru uz propriu, Maiorescu scrie altceva, la 18 ianuarie 1884:

„*Ieri mi-a adus Chibici scrisoarea cu totul cu minte a lui Eminescu către el. Și-a revenit deci pe la 5/17 Ianuarie, după vre-o 6 luni și 8 zile.*”

Dintr-o simplă trăsătură de condei, în jurnal, Maiorescu a „umflat” cu încă o lună durată „boli”. Dincolo de faptul că, spre deosebire de un întrerupător, care țacăne de câte ori aprinzi sau stingi lumina, starea maladivă nu se încheie chiar la fel, rămâne stupefianta ușurință cu care magistrul manipula cifre, diagnostice și diverse alte informații nu o dată divergente, fără a recunoaște vreodată că a greșit. Și nu mai puțin miră tăcerea celorlalți, care n-or fi fost chiar tâmpiți cu toții. La 12 ianuarie, Eminescu scrie: „*mi-am venit în fire de mai bine de două săptămâni*” – adică, dinainte de 31 decembrie 1883, când îl vizitase Maiorescu. Cum nu l-am crede pe Eminescu, mai ales când știm că despre această întrevedere magistrul nu a consemnat decât patru cuvinte: „*Am vorbit cu Eminescu*”. Păi, dacă putuse să converseze în mod normal cu Eminescu, nu înseamnă că acesta își „revenise” încă de atunci?

Afirmația că, timp de cinci (sau șase) luni, Eminescu ar fi delirat fără întrerupere se găsește în flagrantă contradicție nu numai cu spusele lui Șuțu, care susține că, atunci când a părăsit ospiciul lui, Eminescu era în convalescență, ci și cu realitatea medicală. Dar, cum am arătat mai înainte, Maiorescu a invocat și mania cronică și demența și boli nedefinite, care se vindecă miraculos de repede, băgând groaza în medici.

În epistola din 10 februarie, Maiorescu se autodemască:

„*Vezi, D-le Eminescu, diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu puțință*” (subl. ns.).

Rezultă clar că, vreme de câteva luni, până prin februarie 1884, „*diagnoza stării*” lui Eminescu ar fi fost imposibil de stabilit. De aici, câteva concluzii:

1) Maiorescu recunoaște, involuntar, că nu a avut nici un temei atunci când i-a scris Emiliei că, până prin octombrie 1883, Eminescu ar fi suferit de „*manie delirantă*” și după aceea de „*demență*”, ambele diagnostice fiind inventate de el;

2) implicit, magistrul contestă „*mania acută*” stabilită de Șuțu la 5 iulie (și reținută prin raportul medico-legal din 23 martie 1889, contrasemnat de colegii Alexianu și Petrini / Petrescu). În consecință, rezultă că Maiorescu însuși considera ireal respectivul document medical.

3) Diagnosticul vehiculat de vârfurile *Junimii* a fost determinat de Maiorescu, nu de Obersteiner, care, repetăm, în cazul lui Eminescu, nu a descoperit nici o suferință psihică concretă.

4) Pentru „*deliriul continuu de peste 5 luni*” (sau de „*vre-o 6 luni și 8 zile*”) nu s-a găsit o justificare medicală decât după ce „*boala*” ... *dispăruse*.

5) Întrucât Obersteiner nu i-a prescris lui Eminescu nici un tratament, înseamnă că „*meningita*” s-ar fi vindecat de la sine – caz neverosimil, unic în istoria medicinei.

Într-un cuvânt, Maiorescu îi cerea lui Eminescu să creadă că ar fi suferit de o „*meningită*” aparte, pe care medicii nu o depistaseră decât târziu, prin ianuarie–februarie 1884. Atunci, pe ce bază a fost ales tratamentul la care a fost supus Eminescu în stabilimentul lui Șuțu, în intervalul 5 iulie – 20 octombrie 1883?

De ce a ales Maiorescu meningita? Poate, pentru că între cauzele care o produc se numără și insolația, zisă și *soare sec* (atât Maiorescu, cât și Chibici, invocă teribilele călduri, care, din toată Capitala, l-ar fi înnebunit numai pe Eminescu), dar și bolile infecțioase, între care și sifilisul. Pentru a fi mai preciși, iată câteva cuvinte despre manifestările meningitei (vezi *Doctorul de casă*, 1910):

„*Meningita începe în mod brusc și de obicei prin febră (căldură), care este precedată de fiori (temperatura poate fi de 39–40° și mai mult), apoi se ivește durerea de cap, care este foarte mare și constantă (neîntreruptă). Ea se simte mai mult la frunte și este așa de puternică încât bolnavului i se pare că-i crapă capul. Durerea vine sub formă de svâcnituri, cari silesc bolnavul să ție și să geamă, rămânând nemișcat în pat, ferindu-se de lumină, nesuferind sgomotul și evitând să răspundă la întrebări. (...) Alt semn al acestei boli este delirul (aiurarea), care se arată prin vorbe neînțelese, prin țipete, prin halucinațiuni (vedenii), prin dorința de a sări din pat. Fălcile sunt încheștate și dinții scrâșnesc, iar bolnavul nu poate să bea și trebuie să-i introducem cu multă greutate băuturile în gură. Afară de acestea bolnavul mai are vărsături repetate, compuse la început de alimente, apoi de bilă (fiere) și de lichide groase. Constipația (încuietura) este îndărătnică și se combate cu anevoință prin purgative (curățenii) și clizme. Înțepenirea gâtului cu capul dat pe spate se observă dela începutul boalei, apoi strabismul (privirea încrucișată) sunt semnele de căpetenie ale meningitei.”*

Autorii subliniază, privitor la simptomele de mai sus: „*toate trebuie să fie unite pentru ca să putem afirma că avem a face cu o meningită*”.

Ajunge să așezăm acest tablou simptomatologic alături de o precizare făcută de magistru în epistola către Eminescu: „*În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă*”, pentru a înțelege că diagnoza de meningită este inacceptabilă în cazul acestuia.

Există și alt soi de meningită? Are acest cuvânt, *meningită*, și alte sensuri decât acela care trimite la boala mai sus descrisă? Se pare că și da și nu. În fond, meningita este o inflamare a cămășii protectoare a creierului și a măduvii spinării – meningele, și cum cauzele care o produc pot fi multiple, *astăzi* sunt cunoscute mai multe feluri de meningită (epidemică, virotică, cerebro-spinală, traumatică, purulentă etcetera). Convinși că orice epocă trebuie analizată în funcție de propriile-i etaloane și întrucât ne îndoim că amintita clasificare stufoasă a meningitelor exista în 1880, nici nu o vom folosi în continuare, încercând să ne apropiem de adevăr folosind cu precădere datele aflate la îndemâna oricărui medic contemporan cu Eminescu.

În lucrarea *Alienatul în fața societății și a științei* (1877), atunci când prezintă „*lesiunile organice care însoțesc demența, de ori ce natură ar fi ea*”, doctorul Șuțu afirmă:

„*Pe lângă aceasta se observă o meningită cronică caracterisată prin îngroșarea arachnoidei, prin nisce plăci lăptoase care o acoperă, prin liquidul seros care umple cavitățile ei, meningită care se observă în mai toate manile și melancoliile cronice, ca și în paralisia generală...*” (subl. ns.).

La rândul lui, într-o epistolă prin care îi răspundea lui A. C. Cuza, marele neurolog Gh. Marinescu declară:

„*Creierul era în adevăr voluminos, circumvoluțiunile bogate și bine dezvoltate și prezinta ca leziuni microscopice o meningită* (subl. ns.) *localizată în lobii anteriori*” (29 iulie 1914).

Savantul invocă boala numită *meningită*, dar nu se pronunță ferm asupra etiologiei acesteia. Precizarea privind localizarea „*în lobii anteriori*” are tocmai rostul de a separa meningita pe care pretinde că a descoperit-o la Eminescu de alte meningite? Nemedici fiind, nu ne hazardăm să răspundem, dar asta nu ne împiedică să ne gândim că, oricât cât de mare ar fi numărul cauzelor care provoacă meningita și oricât cât de deosebite ar fi acestea între ele, manifestarea bolii ar trebui, totuși, să fie (cam) aceeași, altminteri fiind

vorba de maladii distincte. Deci, indiferent care ar fi etiologia meningitei, pe lângă delir, simptomele ei ar trebui să cuprindă și febră, cumplită durere de cap, strabism, vărsături, înțepenirea gâtului, fotofobie etcetera. Diagnoza de „meningită” stabilită (și) de Gh. Marinescu pare să fie în contradicție cu ceea ce este consemnat privitor la „boala” lui Eminescu, în ultimele luni de viață. Mai exact, ceea ce ar fi găsit Marinescu *înăuntru*, nu corespunde cu ceea ce ni se spune că ar fi fost vizibil *în afara* trupului defunctului.

Remarcăm și curioasa coincidență (?) care face ca Gh. Marinescu să pomenească, fără a da detalii, numele aceleiași boli despre care i-a scris și Maiorescu lui Eminescu, la Döbling. Și mai ciudat este faptul că această informație, furnizată pe când Maiorescu trăia, a fost eliminată dintr-un text ulterior, amplu, publicat de Gh. Marinescu în ziarul *Universul*.

De asemenea, trebuie menționat un amănunt important: Gh. Marinescu se bâlbâie atunci când afirmă că Eminescu ar fi suferit de sifilis, el mărturisind că a stabilit acest diagnostic în urma unei simple priviri aruncate în fugă asupra, zice marele neurolog, creierului aflat „*într-o stare de descompunere, care nu permitea un studiu fin al structurii circonvoluțiunilor*”. În consecință, mărturisește el în epistola către A. C. Cuza, „*nu am făcut studiul istologic ceea ce e o mare lacună*” (29 iulie 1914). În schimb, Șuțu – care susține că a efectuat autopsia, împreună cu doctorul Alexianu – declară cu tărie că sub nici o formă nu se poate vorbi de sifilis în cazul Eminescu.

Fapte indubitabile sunt de natură a convinge că meningita a fost diagnoza preferată de magistrul, întrucât se cunoștea că „*această cumplită boală nu iartă mai niciodată*”. Mai știm că, înainte să îi scrie lui Eminescu despre pretinsa lui meningită, Maiorescu îi informase pe cei din Iași (și, poate, nu doar pe ei) că acesta ar fi „*trecut din mania delirantă în aceea de demență*”. Iar demența nu numai că era ireversibilă, dar, în lucrarea *Alienatul în fața societății și a științei*, Șuțu zice că, uneori, duce rapid la moarte:

„*Demența își percoră adesea foarte repede fazele ei, altă-dată durează ani întregi, desorganizațiunea cerebrală făcându-se încet și prin nisce gradațiuni neperceptibile. În cazul de d'întâi, când demența își percoră perioadele în câte-va săptămâni sau luni, se poate considera ca o demență acută...*” (subl. ns.).

Există și o serie de alte argumente, care ne determină să credem că Maiorescu nu a apelat la diagnosticul de meningită din delicatețe față de Eminescu. De exemplu:

1) precizarea că diagnoza ar fi devenit „*cu puțință*” doar la data la care i

se adresează el lui Eminescu este neadevărată. Singurul ei rost plauzibil pare să fie acela de a justifica nepermis de îndelungata sechestrare, zisă spitalizare.

2) În mod constant, avocatul Maiorescu s-a străduit să-i convingă pe ceilalți că starea sănătății lui Eminescu s-ar agrava permanent, chiar și atunci când medicii îl socoteau pe acesta convalescent.

Dar elementul cel mai important, care elimină complet ipoteza că s-ar fi vrut să fie cruțată sensibilitatea lui Eminescu rămâne faptul că acesta și Maiorescu știau la fel de bine când, cum și de ce ajunsese primul în ospiciu. După ce s-a întors din Italia, Eminescu a spus celor din Iași că este „*un om sacrificat*”. Prin aceste cuvinte, nu a făcut decât să repete sub altă formă acuzația adusă lui Maiorescu în Gara de Nord (cu ocazia transferării lui în Austro-Ungaria), când, prefăcându-se că panoramează peronul, a „zărit”, pe rând, fantoma unui reputat savant, „*marele moment*” și „*o conspirație*”. De altminteri, primele cuvinte ale epistolei expediate lui Chibici la 12 ianuarie 1884 („*Nu sunt deloc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici în ospiciul de alienați. Știu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut, deși fizic stau îndestul de prost*” – subl. ns.) arată că Eminescu știa foarte bine cum îl socoteau „amicii” și ce anume voiau să audă de la el. Aceste fraze au fost prețul fără de care, se convinsese, nu putea spera să-și recapete libertatea.

Maiorescu a lucrat pe două planuri: celor precum soră-sa, Emilia, nu le-a vorbit niciodată de o manie, nici cronică, nici acută, întrucât, în condiții normale, mai devreme sau mai târziu, o atare diagnoză însemna, de obicei, vindecare deplină. Or, Maiorescu a ținut să inducă ideea diametral opusă. Pe de altă parte, lui Eminescu nu a cutezat să-i spună că ar fi dement, ba, nici măcar nu i-a sugerat că „boala” ar putea să-i revină. A fost o dovadă de delicatețe a magistrului? Nici vorbă, din moment ce s-a străduit din răsputeri să îi creeze și apoi să îi mențină un cât mai viu complex de inferioritate, din zadarnica dorință de a-l dirija ca pe o păpușă.

În felul acesta, Eminescu a fost tot mai izolat de ceilalți, care, compătitori sau nu, credeau sincer că starea lui de normalitate (perfect firească) era un accident și-i vânau orice vorbă sau faptă cât de cât ciudată, pentru a-și întări propriile convingeri privind „nebunia” lui. În mijlocul lor, Eminescu credea, poate, că este doar compasiune pentru „boala” încheiată și pentru starea lui de sărăcie. Sau, și mai plauzibil, nu putea decât să constate, cu mirare și cu disperare, probabil, cât de ușor manevrabilă este mintea unora,

fiind capabilă să înghețe în neadevăruri de la cele mai mărunte, până la inegalabile ineptii, datorită lenei de a raționa, cumulată cu acea docilitate nativă, care provoacă nesăbuita încredere într-o anumită autoritate.

Dobling: Pacientul care nu lasă urme

La **14 februarie** (26 februarie stil nou), Eminescu este externat din balamucul din Döbling, iar a doua zi, după o zadarnică polemică cu Chibici, pornește spre Italia.

Elementul care trebuie remarcat este absența oricărui document, întocmit în relația pacientului cu stabilimentul medical vienez. Eminescu fusese dus acolo de Chibici și de C. Popasu, dar nici unul dintre ei nu a afirmat vreodată că ar fi semnat vreo cerere de admitere a „amicului” lor. Chibici îi trimite însă lui Maiorescu o telegramă chiar în aceea zi, la 21 octombrie 1883:

„Prin concursul Popasu internat imediat pațientul Leidesdorf cu 150” (suma este prezentată în florini, fiind echivalentul a 375 de lei).

A doua zi, raportează și Popasu:

„Deocamdată, Leidesdorf nu pretinde nici o garanță. Dacă va fi trebuință, ușor vom putea face aici această formalitate.”

Internarea s-a făcut, așadar, fără să se întocmească documente. Din corespondența lui Popasu nu există nici o informație că, ulterior, Obersteiner ar mai fi cerut numita „garanță”.

La plecarea din Döbling, informațiile sunt chiar și mai puține. De la Chibici nu ne-a rămas nici un cuvânt, iar din epistola lui Popasu către Maiorescu s-au păstrat doar primele două pagini, care se referă la starea de spirit a lui Eminescu:

„Cred că Dl. Chibici îți va fi dat informații despre Eminescu. Între altele, cred că îți va fi scris că a avut o mică greutate până când l-a putut îndupleca pentru călătoria prin Italia. Mă așteptam la aceasta, căci de când am început a vorbi cu Eminescu despre o atare călătorie îmi spunea că i-ar mai conveni a se întoarce în țară.”

Ca și în cazul internării, nici o altă mărturie nu face referire la întocmirea vreunui act oficial (medical, ori de altă natură), cu ocazia externării lui Eminescu. Cum la internare lucrurile s-au derulat în mod identic, devine

aproape cert că, în cel mai fericit caz, Eminescu a stat la Döbling într-un mod semi-legal, neavând statutul unui pacient obișnuit, autentic. Suspiciunea este întărită de faptul că Obersteiner nu pomeniște numele celui/celor care i-l aduseseră pe pacient și apoi îl externaseră și nu precizează nici starea lui Eminescu la plecarea din ospiciu. Din fericire, ne-a rămas amintitul raport al doctorului D. Boghean către Missir, prin care primul atestă starea de deplină sănătate psihică a lui Eminescu. Cu toate acestea, așa cum am mai spus, după un scurt interval în care se va mulțumi să susțină – vag și neargumentat – că „*mai stăruie o rămășiță patologică*”, evidența faptelor îl va sili pe Maiorescu să „treacă în rezervă” teza proprie, conform căreia Eminescu ar fi iremediabil pierdut. Dar nu pentru mult timp.

Eșec protocolar pe peronul Gării

26 martie 1884. Mite Kremnitz îi scrie Emiliei Humpel:

*„Eminescu sosește aici mâne sară... (...) Adese ori sunt și eu la fel, găsesc că Titus e prea lăsător, prea filosof; aș voi să se puie mai mult suflet în această chestie **spre a salva sufletește pe Eminescu. Titus zice că-i zadarnic.** Dar vezi că de cele mai multe ori a avut Titus dreptate în viață, iar nu noi femeile”* (subl. ns.).

Așadar, „*Titus zice că-i zadarnic*”! Mite ne convinge o dată în plus de reaua-credință a lui Maiorescu. Cum s-a văzut, la 1 februarie, doctorul Boghean l-a anunțat pe Missir că Eminescu era „*complet restabilit*” și că nu a „*putut descoperi în vorba lui nici o urmă cât de palidă de demență*”. Nici o săptămână mai târziu, la 7 februarie, Missir i-a trimis lui Maiorescu raportul lui Boghean, însoțit de câteva rânduri, din care cităm:

„Am primit alaltăeri alăturata scrisoare de la Boghean din Viena, în privința lui Eminescu. Veți vedea din această scrisoare cât de necesară este scoaterea lui Eminescu din ospiciu.”

Cu toate acestea, magistrul continua să inducă celorlalți părerea că nici un tratament nu l-ar mai putea ajuta pe Eminescu! Prima întrebare pe care credem că trebuia să și-o pună orice istoric literar este: în baza căror informații decreta Maiorescu ireversibilitatea „boli” lui Eminescu? Că Maiorescu a mințit mult sau că nu a dezvăluit oricui întreaga lui corespondență ne-am convins, căci el făcea un joc politic, al cărui rezultat îi putea afecta propriile interese. Rămâne

însă inexplicabil cum s-a putut lua de bună părerea acestui ins, care punea diagnostice de la mai bine de o mie de kilometri depărtare, trecându-se în plan secund anunțul diametral opus, venit din partea unor doctori autentici, între care și medicul curant al „bolnavului”.

Este semnificativ, de pildă, faptul că, încă din ziua de 29 ianuarie 1884 (stil vechi), Obersteiner îi transmisese „specialistului” Maiorescu:

„Spre răspuns la scrisoarea Dv. vă aduc vestea îmbucurătoare că starea d-lui Eminescu se îndreaptă încet dar statornic”.

De cu totul altă părere decât Maiorescu, Obersteiner anunța că Eminescu „*Nu mai este așa de închis în sine și se poate discuta cu el asupra tuturor chestiilor ce nu-l privesc personal*” (subl. ns.). În consecință, el apreciază că „*ar fi bine dacă s-ar găsi cineva care să se ducă cu d-l Eminescu pe câtva timp în Italia bunăoară*”. Mai mult, medicul vienez chiar cerea în mod delicat „amicilor” din România să vină să îl ia pe Eminescu din ospiciu:

„Asta îmi pare o tranșă mult mai preferabilă – având în vedere ocupațiunea lui de mai înainte – decât să fie ținut în institut peste timpul absolut trebuincios, unde, cu toate libertățile ce i se înlesnesc, trebuie să se simtă strâmtorat” (subl. ns.).

Din aceste rânduri deducem că, potrivit lui Obersteiner, în cel mai rău caz, Eminescu se afla atunci la Viena în aceeași situație în care fusese și la București, cu patru luni în urmă: era în convalescență, „*timpul absolut trebuincios*” șederii în ospiciu fiind depășit. Încă un pas și devenea deplin sănătos până și pentru Obersteiner! Doar la București, în strada Mercur numărul 1, cineva nu accepta vindecarea lui și-i îndemna și pe alții să fie la fel de sceptici cu privire la starea pacientului Eminescu, cel care, declarat bolnav prin grija altora, firește că nu avea după ce să se întrezeze.

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni”

Obersteiner nu scrie nici un cuvânt despre posibile sechele și nu face nici un fel de recomandare în ceea ce privește dieta sau renunțarea la practicarea unor anumite profesii. Chiar și la intervenția lui Maiorescu, din 8 martie 1884 („*Mai scrie-mi totodată, fiindcă s-a pierdut scrisoarea din Viena, care*

este părerea lui Obersteiner **asupra dietei de urmat mai departe**”), răspunsul lui Chibici, expediat la 14 martie 1884, este, repetăm, extrem de lapidar:

„În privința dietei de urmat i-a recomandat D-rul Obersteiner ca să se abțină de la băuturi aromatice și alcoolice; până la o litră de vin însă poate să bea la masă.”

Cum doctorul vienez nu-i prescrisese lui Eminescu o dietă propriu-zisă și cum pacientul venise în Țară, paradoxalul și incurabilul avocat nu mai putea inventa, ca până atunci, diagnoze precise, dar neverificabile. De aceea, el trece acum pe panta denigrării morale a lui Eminescu. Maiorescu îi va trimite Emiliei, la **7 aprilie 1884**, indicații precise și – cum altfel? – prețioase (sublinierile ne aparțin):

„Dragă Emilie,

*Cred că scrisoarea aceasta sosește prin d-l Chibici deodată cu Eminescu. Spun «cred», deoarece Eminescu este lipsit de voință și hotărâre, iar eu **nu sunt tocmai sigur că-l voi putea duce la gară.***

***În ceea ce privește gândirea logică, și-a revenit complet.** Extraordinara lui memorie de totdeauna, aceeași desăvârșită și evidentă. Mai observ însă unele trăsături patologice:*

1). Lipsă de voință; nu face nimic neîndemnat, nechemat, neadus la masă, la bărbierit etc.

Așadar, de toate acestea trebuie să se îngrijească cineva zilnic sau aproape zilnic. Dimineata i se va da regulat cafea cu lapte, apoi i se va servi masa. Regim: vinul nu-i exclus, însă puțin, cafeaua neagră și ceaiul oprite. Fumatul permis. Plimbări.

*2). Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raționale. Trebuie să așteptăm, așadar, **refacerea sistemului său nervos în starea normală.***

3). Zgârcenie și lăcomie de bani cu totală lipsă a oricărei demnități personale. Primește de la oricine câțiva franci și se plânge oricui ca să-i capete, deși poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuiește față de oricine e dispus să creadă și din cari nu vrea să scoată nici 50 bani pentru bărbierit. Simțul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor ș. a. au dispărut. Prin urmare, să nu vă înșele idealismul. Cum am mai spus, mai stăruie o rămășiță patologică.

Poate ar fi chiar bine ca din când în când să fie de-a dreptul forțat să dea ici coala din cei 850 franci – ca un exercițiu pentru completa revenire.

4). Nu-l interesează de loc chestiunile spirituale, nici familiare ș.a.m.d. E tăcut și liniștit, nu vorbește neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea.

Așadar: mâncarea, aerul, mișcarea, liniștea vor desăvârși în 4–6 luni cura.”

După cum se vede, Maiorescu insista cu încăpățănare patologică asupra ideii că Eminescu nu s-ar fi însănătoșit pe deplin nici după drumul în Italia, trebuind așteptată *„refacerea sistemului său nervos în starea normală”*. „Dovada” că sistemul nervos al lui Eminescu n-ar fi funcționat normal era,

după Maiorescu, „*Bolnăvicioasa preocupare de mijloace pentru existență, imposibil de înlăturat nici (?) cu argumente raționale*”. Cum însă în aceeași epistolă magistrul recunoaște: „*În ceea ce privește gândirea logică, [Eminescu] și-a revenit complet*”, rezultă că „argumentele” care s-ar fi dovedit ineficiente pentru a-l convinge pe Eminescu să uite grija zilei de mâine nu erau, totuși, chiar „raționale”. Și Maiorescu întărește această convingere, atunci când precizează că Eminescu „*nu vorbește neîntrebat, când îl întrebi însă ceva, răspunde cu toată luciditatea*”. Deci, „preocuparea” respectivă era perfect naturală.

De unde aceste contradicții? Răspunsul este simplu. Pe de o parte, Maiorescu știa că Eminescu, venind în contact direct cu Emilia, aceasta și-ar fi dat imediat seama că era perfect lucid. Pe de altă parte însă, el trebuia să găsească motivații pentru a susține că, pasămite, „*mai stăruie o rămășiță patologică*”. El își pregătește terenul pentru neprevăzutul viitor, în așa fel încât, dacă s-ar impune rearestarea lui Eminescu, faptul să nu surprindă opinia publică, acesteia argumentându-i-se că, dimpotrivă, „pacientului” i se făcea un mare serviciu.

În vreme ce medicii îl prezintă pe Eminescu drept convalescent sau chiar vindecat, Maiorescu nu numai că are o altă părere, dar chiar reușește să impună propria lui judecată, așa strâmbă cum era. Pe criterii care ne scapă, Maiorescu decretează că, pe lângă cele 7 luni și jumătate petrecute în ospicii, la izolare, ar mai fi necesar un răstimp de „4–6 luni” pentru, zice el, a desăvârși cura. Iar asta urma să se facă prin: mâncare, aer, mișcare și liniște. Dar, ne întrebăm, de ce aceste patru elemente... curative nu i-au fost asigurate lui Eminescu, îndeosebi, la Döbling? Cât timp grija lui Eminescu era sărăcia („*Mi mărturissea că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea*” – raport al junimistului Boghean, 1 februarie), cum putea spera Maiorescu să-i redea liniștea, în lipsa unui serviciu care să-i asigure traiul prin proprii puteri?

În ce consta „rămășița patologică” invocată? În „*Zgârcenie și lăcomie de bani*”, care l-ar fi făcut pe Eminescu să poarte „*cu dânsul încă din Viena 850 franci, pe cari îi tăinuiește față de oricine e dispus să creadă*” și într-o „*totală lipsă a oricărei demnități personale*”, care l-ar face să primească „*de la oricine câțiva franci și se plânge oricui ca să-i capete*”?

Să privim mai atent fiecare dintre aceste afirmații.

„*Zgârcenie și lăcomie de bani*”. Remarcăm că acest „simptom” se află în relație cu cel anterior: „*Bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență*”. Oare, grija cuiva pentru ziua de mâine poate fi socotită „*bolnăvicioasă*” sau, dimpotrivă, absența ei este cea care indică stare de inconștiență? Și-apoi, după experiențele trăite, nu era firească îngrijorarea lui Eminescu? Ba da, neliniștea lui este socotită justificată chiar și de un junimist care, pe furiș,

l-a urmărit o vreme, la Döbling. Acesta, medicul D. Boghean, îi scrie lui P. Missir, la 1 februarie 1884, răspunzând astfel solicitării acestuia:

„Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. Grija lui este sărăcia. Nu știe cine l-a trimis și în ce condiții se află în ospitiu și mai ales cine are să-l scoată. (...) Când i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena – mai ades, el’ mi mărturissi că e tare sărac, n-are nici un ban, [ceea ce] e momentan realitate” (subl. ns.).

La rândul ei, Emilia Humpel contestă afirmația lui Maiorescu (11 aprilie):

„N-am aflat confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el; așa de ex. faptul că ar fi lacom de bani într-un mod nedemn. Dimpotrivă, de îndată ce-a ajuns, a vrut să-și cumpere haine, și azi și-a cumpărat câte ceva plătind fără întârziere; trebuie să ne dăm zilnic osteneala să-l avem la masă, căci se teme mereu să nu fie o povară...”

Cum putea Maiorescu să constate lipsa „oricărei demnități personale” a lui Eminescu, din moment ce nu este dovedit că l-ar fi întâlnit și că ar fi discutat cu el înainte de plecarea acestuia la Iași?

De altminteri, Emilia, care a avut ocazia să vorbească în repetate rânduri cu „protejatul” în acele zile, își contrazice fratele și în această privință, transmițându-i cuvintele lui Eminescu:

„Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine să mor” (scrisoarea din 11 aprilie 1884).

Credem că această atitudine a lui Eminescu nu era o noutate, ea fiind, foarte probabil, discutată de acesta și cu Chibici, în timpul călătoriei în Italia. Nu este exclus ca Maiorescu să fi primit informații similare de la Chibici.

„Poartă cu dânsul încă din Viena 850 franci.” Câți și-au pus întrebarea: cu ce titlu i-au fost dați acești 850 de lei lui Eminescu? Poate cineva să demonstreze că „amicul” Chibici nu i-a spus că banii ar proveni din vânzarea volumului *Poesii*, despre care Maiorescu îi scrie cu mâna lui că „a avut cel mai neașteptat succes, așa încât Socec stă încă uimit”? Ce ar fi trebuit Eminescu să creadă, când află de la magistrul că „În aceste 7 săptămâni de la aparițiunea lui, s’au vândut 700 de exemplare”, dintr-un tiraj de o mie de bucăți, astfel încât, adăuga expeditorul, „de pe acum trebuie să te gândești la ediția a doua”?

Tănuia Eminescu acei 850 de lei „față de oricine e dispus să creadă”, doar pentru a cerși oricum „câtiva franci”? Unde se petrecea acțiunea și cine erau cei păcăliți de „avarul” Eminescu? Maiorescu nu precizează, pentru

simplul motiv că minte. În realitate, el nu știa nici măcar unde trăsesese „protejatul” lui în gazdă, de-a lungul celor câteva zile petrecute în Capitală, necum să aibă un control atât de strict asupra faptelor sale zilnice. Cu excepția anunțului suspect de sec, făcut de *România liberă* („*Azi amicul nostru Eminescu ne-a făcut deosebita plăcere de a ne vizita la redacțiune*”), nimeni nu mai pretinde că l-ar fi întâlnit pe Eminescu în perioada în care ni se spune că ar fi stat la București.

„*Totală lipsă a oricărei demnități personale.*” Dacă Eminescu ar fi fost decăzut moral, așa cum îl descrie Maiorescu, provocând contestarea Emiliei, ar mai fi fost atât de măcinat de dorința de a ști cine plătește pentru el? În scrisoarea către Chibici, lucrurile sunt limpezi:

„*Cine plătește pentru mine aici și cine are grijă de mine? D. Maiorescu a trecut pe aici într-o zi, dar a stat mai puțin de un minut și nu mi-a spus nimic în ce mă privește...*”

Scaiul otrăvitor

Maiorescu mai scrie: „*Simțul de jenă că ar cădea sarcină prietenilor și a. au dispărut.*” Citești și-ți faci cruce. Cum poate fi cineva atât de nerușinat? Deci, Eminescu se lăsase să cadă „*sarcină prietenilor*”? Poate cineva să probeze că Eminescu ar fi cerut ajutorul junimiștilor, când el nu știa cum să scape de acest scai otrăvitor, care se ținea de capul lui? Și-apoi, să fim serioși: care „*prieteni*”? Aceia care, pentru a păstra controlul total asupra persoanei lui, asigurându-se că va fi complet izolat de restul societății, se pronunțaseră că „*nimeni, oricât de mare sumă ar da*” nu va fi acceptat să participe cu bani pentru a-l ajuta? De ce acest principiu nu a funcționat și mai târziu? Simplu: deoarece izolarea a fost obligatorie doar pentru ca alții să nu intre în contact direct cu Eminescu, convingându-se personal că acesta nu era deloc alienat. Ea s-a impus ca măsură absolut necesară numai atâta timp cât opinia publicului încă putea fi ezitantă și a încetat în clipa în care, prin mediatizare insistentă, oamenilor le-a fost inoculată convingerea că Eminescu ar fi într-adevăr un bolnav irecuperabil, dar că va mai avea și clipe de luciditate. Diversiunea vindecării parțiale a creat aproape un reflex condiționat publicului, care, în clipa în care a aflat de o altă internare a lui Eminescu a rămas lipsit de orice reacție, socotind faptul tragic, dar inevitabil.

Nedumeririle iscate de atitudinea lui Maiorescu ne readuc în gând faptul că, potrivit lui Șuțu, Eminescu ar fi fost internat în stabilimentul lui privat doar

după ce, vreme de circa 10 zile, fusese sechestrat la o adresă necunoscută. În primul rând, nu putem să nu ne gândim că, poate, asupra acestui detaliu, Șuțu nu a fost informat. Apoi, dacă, într-adevăr, între 28 iunie și 8 iulie 1883 Eminescu s-a aflat în alt loc decât în ospiciu, neputând ști cum și cu ce a fost tratat în acest interval, deocamdată trebuie să luăm în considerare și ipoteza în care, atunci când Eminescu i-a fost adus lui Șuțu, medicul să fi fost parțial indus în eroare de posibilele reacții ale noului pacient – reacții provocate, repetăm, de un necunoscut și ipotetic tratament fizic și/sau medicamentos, aplicat anterior. Desigur, toate acestea nu ar micșora cu mult vina lui Șuțu, căci ele nu sunt de natură să explice șirul de ilegalități comise de acesta împotriva lui Eminescu. Există informații potrivit cărora Șuțu și Poliția ar fi cooperat mult mai strâns decât bănuim. Dar asupra acestor aspecte vom reveni.

Maiorescu – drumul cel mai scurt spre Morgă

În general, magistrul s-a folosit de mulți medici, dar pentru a-i informa pe apropiați (inclusiv, pe membrii familiei sale) a apelat mereu doar la propria și funesta lui „știință”. De ce? Pentru că „boala” de care avea el nevoie spre a motiva public „cazul Eminescu” nu exista în cărțile de medicină, iar complicitatea lui Șuțu nu era chiar necondiționată?

Cert este că, referitor la momentul în care Eminescu părăsește *ospiciul privat* al lui Șuțu pentru a fi dus la Döbling, afirmațiile lui Maiorescu se bat cap în cap cu spusele șefului balamucului românesc. Medicul scrie că Eminescu ar fi fost luat din grija lui cu un ceas înainte de a fi complet vindecat (învinovându-i, mai mult sau mai puțin voalat, pe „amici”). De cealaltă parte, avocatul care s-ar fi lăsat dominat de „*impaciență*” își anunță sora, insistând asupra ideii: „*Am găsit și găsesc ducerea lui la Viena cu totul nefolositoare*”. Cu toate că amândoi, medicul și avocatul, joacă aceeași carte, fiecare încearcă să se acopere pe sine.

Probă de complicitate între Șuțu și Maiorescu rămâne și faptul că, pentru a-l scoate pe Eminescu din pușcăria medicală din strada Plantelor, Maiorescu nu a făcut nici o cerere scrisă (cum prevedea Legea) și nu și-a asumat în nici un fel răspunderea pentru viitorul „bolnavului”, deși atât Decretul 1012/1867, cât și Regulamentul ospiciului Mărcuța (vezi articolul numărul 15 și, respectiv, articolul 16) prevedeau:

„Dacă veri-uă rudă, curator sau episcop al unui smintit sau chiar și particular, care va fi cerut admiterea lui, reclamă d'a se libera acel individ înainte d'a fi vindecat, se poate elibera d'a dreptul, dându-se în seama reclamantului după cererea lui înscrisă și formală; dacă însă pacientul ar fi primejdios pentru el însuși, atunci medicul ospiciului va raporta despre aceasta administrației și nu'l va libera de cât după autorizație și după temeiul garanției formale ce va fi dată postulantul d'a îngriji ca smintitul să nu fie în poziție de a săvârși nici un fapt vătămător.”

Regulamentul de funcționare al institutului privat *Caritatea* era mai evaziv în această privință („*Eșirea bolnavului înainte de termen nu dă familiei drept la nici o reclamațiune*” – articolul 16), tocmai pentru că detaliile erau cuprinse în normele legale general valabile, pe care nu avea rost să le repete.

Când scrie că „amicii” l-ar fi scos pe Eminescu din ospiciul lui datorită nerăbdării „*de a-l vedea cu o oră mai înainte vindecat*”, Șuțu se auto-inculpă, pentru că, într-un asemenea caz, el trebuia să primească drept acoperire o cerere „*înscrisă și formală*”, semnată de Maiorescu. Această solicitare nu există, din simplul motiv că Eminescu nu fusese internat la Șuțu pe căi legale. Formal, el nu exista în ospiciul *Caritatea*! În afară de aceasta, și doctorul Șuțu și avocatul Maiorescu știau că vindecarea unui *convalescent* nu depindea de meridianul pe care acesta ar fi fost transportat. Recuperarea forțelor fizice și psihice slăbite de boală se făcea în stare de libertate și presupunea hrană bună, (frecvent) tonice și multă liniște. Or, la Döbling, Eminescu a fost din nou azvârlit și zăvorât într-o cămăruță, cum îi confirmă și Missir lui Maiorescu, la 24 ianuarie 1884:

„*Boghean la ultima vizită făcută lui Eminescu îl găsisese deja în stare mai liniștită, dar că și lui i se pare că e prea mică odăița în care era așezat*” (subl. ns.)

După ce că i se dăduse o încăpere ca o celulă, și acea *mică odăiță* trebuia s-o împartă „*cu un alt individ*”, cu care fusese „*închis alături*”. Cum, capac la toate, hrana era și ea insuficientă, Eminescu încheie mult invocată, dar strâmb înțeleasa epistolă către Chibici, reamintind că e „*hrănit rău*”:

„*Eu aș vrea să scap cât se poate de curând și să mă întorc în țară, să mă satur de mămăliga strămoșească, căci aici, de când mă aflu, n-am avut niciodată fericirea de-a mânca până la sațiu. Foamea și demoralizarea, iată cele două stări continue în care petrece / Nenorocitul tău amic.*”

Cum se poate pretinde că „*prietenii*” ar fi dorit să-l vadă „*vindecat*” cât mai devreme, când, de fapt, ei nu au știut ce să facă pentru a-l transforma într-un suferind de/în perpetuă... convalescență?

S-ar putea pune întrebarea: dacă Șuțu a ascuns adevărul în anumite privințe (cum ar fi, să zicem, data reală a internării ori încălcarea grosolană a Legii), ce garanție avem că el a fost mai sincer atunci când a afirmat că Eminescu se afla în convalescență în clipa plecării spre Döbling? Primul argument este chiar faptul că Eminescu a ajuns în ospiciul lui Șuțu în urma răpirii lui și după ce, se pare, timp de zece zile, fusese sechestrat într-un loc necunoscut. Din moment ce împotriva lui Eminescu nu s-a putut acționa decât în mod ilegal, apelându-se la brutala forță fizică, conchidem că starea sănătății lui psihice rămăsese încă foarte bună, altminteri nici una dintre multele alunecări pe lângă Lege neavându-și rostul. Cum „alienarea” a fost trâmbițată imediat și s-a făcut publicitate străngerii de fonduri pentru ca *Junimea* să-l poarte „pe iubitul și nenorocitul nostru Eminescu” prin ospicii (inițial, private), nu se poate spune nici că ilegalitățile ar fi avut drept scop „protejarea” imaginii acestuia, prin ascunderea adevărului în fața publicului.

Al doilea argument este faptul că Șuțu, precizând că Eminescu ar fi fost convalescent, nu făcea nici sieși, nici altcuiva vreo favoare, întrucât externarea nu era condiționată de acest aspect. În schimb, contrazicea, astfel, toate mesajele mincinoase transmise de Maiorescu, în 1883. De aceea, amănuntul privitor la *starea de convalescență* pare a fi o „scăpare” a medicului nostru, care, bănuim, n-avea de unde să știe ce bazaconii împrăștia Maiorescu în Iași. Poate această „neatenție” a condus – și ea – la decizia ca textul lui Șuțu să nu devină public sub numele acestuia, fiind folosit însă de Petrașcu, în modul atât de bine cunoscut. Șuțu ar fi fost mai credibil dacă nu preciza că Eminescu intrase în convalescență, deoarece, măcar formal, ar fi justificat transferarea acestuia la Döbling, ștergând, astfel, mai bine urmele ticăloșiei. Din fericire, a încurcat minciuna cu adevărul și, tot grație norocului, textul lui, considerat timp de șapte decenii ca aparținând unui anonim, a ajuns până la noi, făcând posibilă folosirea lui ca probă palpabilă a mârșăviilor petrecute în cazul Eminescu.

În acest manuscris publicat de G. Potra în 1934 și identificat de noi ca aparținând doctorului Șuțu, acesta din urmă mărturisește :

„Nu putem cunoaște ultimile fase ale malatiei din 1883; Scim însă că, convalescența a fost adesea întreruptă de accesuri de agitațiune maniacă și că restabilirea fu anevoioasă și nici o dată completă. După o ședere de câte-va luni în cassa din Vienna, și după o călătorie de câte-va săptămâni în mai multe localități din Europa Eminescu reveni în 1884 la locul său natal, unde a încercat a reîncepe să lucreze. Însă el ducea o viață din care activitatea de odinioară era cu totul absentă. Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală; prin ce producțiuni litterare sau politice s'a manifestat în

acea perioadă a vieții sale, cea genială inteligență care fu capabilă a îmbrățișa în sânul ei universalitatea cunoștințelor omenești. **Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa malatie și cum lucra** și dacă lucrările sale au putut vre o dată atinge înălțimea celor dinainte; dacă în fine exista o concordanță o continuitate logică între debutul acelei strălucite carriere și mersul ei ulterior. Lăsăm zic amicilor și criticilor în literatură să răspundă la aceste întrebări. Ne este teamă însă, că Eminescu seamănă cu acel turist care pleacă plin de inimă și entuziasm, dar care se oprește în drum și în loc să ajungă la vârful muntelui unde plecase, se scoboară obosit, incapabil chiar de a se menține în regiunea ce o atinsese” (subl. ns.).

Dacă Șuțu nu cunoaștea „ultimele faze... din 1883”, în ce temei a afirmat, cu atâta siguranță, că vindecarea ar fi fost „adesea întreruptă de accese de agitațiune maniacă”? Răspunsul ni-l dă singur, când ne trimite la „amicii” lui Eminescu, pentru a obține de la aceștia relații precise. Pe de o parte, Șuțu declară sentențios despre perioada de după întoarcerea lui Eminescu de la Viena (1884): „restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă”, dar, pe de altă parte, tot el, profesionistul „urechist” ca un lăutar, lasă „amicilor și criticilor” dreptul de a stabili dacă, după trimiterea la Iași, lucrările lui Eminescu „au putut vreodată atinge înălțimea celor dinainte”. Diletantism?

Și-apoi, dacă Șuțu a subscris în final la ideea că Eminescu nu s-ar fi „însănătoșit” deplin niciodată, Obersteiner declară altceva. La 14 februarie, când Eminescu își face bagajele pentru a părăsi stabilimentul din Viena, Obersteiner nu îi recomandă (mai?) nimic „amicului” Chibici și, îndeosebi, nu îl avertizează asupra unor posibile reacții ciudate din partea lui Eminescu ori a existenței unor sechele.

Bolboroseala lui Șuțu din documentul considerat până astăzi „anonim” arată că el era totuși la curent cu creațiile eminesciene din perioada 1884–1889 și că era perfect conștient de valoarea lor. Din acest motiv, nici nu îndrăznește să le minimalizeze, ci lasă aceasta în seama „amicilor”. Să fi fost acesta un mod subtil de a se disocia de acțiunile „amicilor”? Nu este imposibil. Indiferent însă ce a avut în gând, atunci când sugerează că, poate!, Eminescu n-ar fi reușit să se mențină până la sfârșit la aceeași mare altitudine, involuntar sau în mod deliberat, psihiatrul nostru oferă un cec în alb criticilor (și, prin ei, istoricilor), cărora le dă ocazia să spună absolut orice despre „maladia” lui Eminescu.

De altminteri, putem dovedi cu documente că Șuțu a făcut jocul Cuiva, încălcând codul deontologic al profesiei și Legea. Așadar, la sfârșitul anului 1889 sau în primele luni ale lui 1890, el scrie, fără să-i tremure mâna:

„Amicii săi ne pot spune care a fost adevărata sa stare mintală... (...) Amicii săi ne pot spune dacă lucra după prima sa malatie și cum lucra și dacă lucrările sale au putut vre o dată atinge înălțimea celor dinainte...”

Să cităm acum și din ultimul certificat medical, semnat de medicii Șuțu, Alexianu și Petrini (Petrescu?) cu doar câteva luni înainte (23 martie 1889), în urma solicitării Parchetului:

„Din anamnesă aflăm că sunt 6 ani [de] când a fost isbit de o manie acută, pentru care a fost căutat și aci și în străinătate, de unde s’a întors calm, însă cu debilitate intelectuală. De atunci a mers, urmându-se debilitatea crescând, până acum două luni, când oare-cari fapte impulsive și scandaloase, au provocat reazezarea sa într-un asil special” (subl. ns.).

Păi, dacă despre „adevrata sa stare mintală” nu aveau știință decât „amicii”, în ce temei au semnat bravii noștri doctori certificatul medical fără de care Eminescu ar fi rămas liber? Sunt ei mai puțin vinovați decât avocatul Maiorescu, pe care l-au slujit cu jenantă obediență sau din considerente care nouă ne scapă?

Este adevărat că precizarea „din anamnesă” pare a fi de natură să disculpe pe medici, întrucât ne-am putea gândi că nu li se poate reproșa inexactitatea datelor culese de la „amici”. În majoritatea situațiilor, un asemenea raționament o fi corect. Cazul nostru, însă, are cel puțin două elemente care îl particularizează. Întâi: la prima lui „îmbolnăvire”, Eminescu fusese tratat de Șuțu, unul dintre semnatarii raportului medico-legal la care ne referim. În al doilea rând, în ziua în care cei trei doctori pun diagnostic pe baza anamnezei invocate, Eminescu se afla – **în mod ilegal!** – pe mâna aceluiasi Șuțu. Cu toate acestea (sau tocmai de aceea?), în raportul din martie 1889 nu se furnizează nici cele mai sumare informații despre prima internare, deși, în mod normal, cazul trebuia să se regăsească în arhiva ospiciului. Ba, mai mult, din raport nu aflăm nici în ce constaseră preținsele fapte „impulsive și scandaloase”, nici când anume fuseseră ele comise. Contrar prevederilor Legii, neprecizată rămâne și identitatea celor care i-l predaseră pe Eminescu lui Șuțu. Așa stând lucrurile, mențiunea „**Din anamnesă aflăm că...**” devine lipsită de orice acoperire. Este ca și când, în locul semnăturilor celor trei doctori, am fi citit: Un-grup-de-povestitori.

Când parcurgem acest raport medico-legal întocmit la comandă, parcă spre a justifica o viitoare crimă, mai avem și surpriza să aflăm că, la data redactării lui, Eminescu era încarcerat de două luni în balamuc, fără ca în acest

răstimp să îi fi fost pus vreun diagnostic! Or, Legea prevedea că o persoană poate (sau nu) să fie declarată smintită în interval de maximum trei zile de la internare – probabil, inclusiv pe considerentul că șederea unui om sănătos între bolnavi psihic riscă să-l alieneze. În plus, certificatul medical eliberat cu o atare ocazie „*nu poate servi de cât 15 zile de la eliberarea lui*” (Decretul 1012/1867, articolul 9).

În schimb, în manuscrisul „anonim”, pe care i l-a dat spre folosință (și?) lui Petrașcu, Șuțu oferă detalii pe care trebuia să le regăsim în raportul medico-legal:

„La 3 februarie 1889 Eminescu fu adus prin ordinul poliției Capitalei la Institutul «Caritatea», unde fu supus supravegherii și tratamentului medical, și motivele care au ocazionat izolarea sa au fost de un ordin cu totul moral” (subl. ns.).

Evident, ținând cont de puzderia de minciuni și inadvertențe cu care ne confruntăm în ancheta noastră, nu putem accepta orbește toate aceste informații, dar – deocamdată – nu putem elimina nici ipoteza că ele ar fi un fel de spovedanie a lui Șuțu. Iar dacă este adevărat că Eminescu a ajuns la Șuțu „*prin ordinul Poliției Capitalei*”, în primul rând constatăm implicarea autorităților Statului, condus pe atunci de un guvern junimist din care făcea parte și Maiorescu. În al doilea rând, constatăm că respectivele autorități au acționat în mod ilegal, ceea ce face ca, de data aceasta, Eminescu să nu mai fie doar victima unui grup de adversari, statutul lui fiind acela de deținut politic. În al treilea rând, remarcăm că el a fost supus unui „*tratament medical*” și claustrării – elemente despre care așa-numita „*anamnesă*” nu menționează nimic. În al patrulea rând, atenționăm că Șuțu, cel care își învăța studenții că „*secustrațiunea*” nu este benefică în cazul smintiților, a apelat, ca și la prima internare a lui Eminescu, la completa izolare a acestuia. Pretenția medicului profesor că măsura ar fi fost luată datorită demenței pacientului nu rezistă, întrucât, până mai ieri, „*dementul*” scrisese articole în *Fântâna Blanduziei* fără ca vreo persoană, medic sau nemedic, să găsească ceva anormal în comportarea și în scrisul lui. În sfârșit, pentru a nu insista acum prea mult asupra acestui aspect, atragem atenția și asupra faptului că nu este imposibil ca doctorii Alexianu și Petrini (Petrescu?) să fi fost induși în eroare de halul în care, poate, ajunsese Eminescu în urma celor două luni de tratament aplicat fără motivație medicală reală.

Cu apucături de lup moralist, același psihiatru Șuțu, care semna singur sub cele nici 50 de cuvinte ale certificatului medical fals, din 5 iulie 1883, se văita în lucrarea *Alienatul în față societății și a științei* (1877):

„...am avut ocasiunea uneori să deplâng **ușurința cu care sunt redigiate unele certificate medicale** (a redija sau a redige era un franțuzism, însemnând a redacta – n. ns.), din acele mai cu seamă cari ne vin din districte, și **cari nu corespund de loc cu textul regulamentului**. Ași fi dorit, pentru a împlini această lipsă, ca redactorii regulamentului să fi prevezut, afară de condițiunile ce prescrie art. 9, și aceste două următoare : ca **certificatul medical să fie subsemnat de trei doctori** și să fie redigiat după un formular special depus în mare număr de exemplare la diferitele autorități prefectorale și comunale” (subl. ns.).

Reamintim că, potrivit *Regulamentului* invocat de Șuțu (Decretul 1012 din anul 1867), administrația specială era cea „care orânduiesce **uă comisie medicală spre a examina starea mintală a individului**” (subl. ns.). Cum niciodată nu a fost imaginată o comisie alcătuită dintr-o singură persoană, devine cu atât mai limpede că, atunci când a iscălit de unul singur așa-zisul certificat medical prin care Eminescu a fost aruncat în ospiciu, Șuțu știa prea bine ce face. El, practicianul și profesorul care îi acuza pe alții că nu ar redacta corect certificatele medicale, motiv pentru care socotea că un asemenea document ar trebui „**să fie subsemnat de trei doctori**”, ei bine, tocmai el a dat exemplul invers, semnând de unul singur! Mai mult, tot el, omul care scria că „**Medicul nu va fi acusat nici ca complice al familiei, nici ca organ al vre uneia autorității, dacă în certificatul ce subscrie se văd cu deamănuntul cauzele, simptomele, diagnosa, felul și gradul alienațiunii de care este atins pacientul**” (subl. ns.), în primul certificat eliberat pe numele lui Eminescu a atestat, lapidar, doar că acesta ar suferi de manie acută, „**cauzele, simptomele... și gradul alienațiunii**” rămânând în ceață. În consecință, Șuțu însuși se incriminează, obligându-ne să-l bănuim că a fost „**complice**” și/sau „**organ al vre uneia autorității**”.

Dar asupra mizeriilor de natură profesională vom reveni cu detalii din lucrările numitului doctor – pe care, nu știm de ce, nimeni nu le-a invocat vreodată, deși acest lucru se impunea, fie și numai pentru a așeza față în față fițuicile emise de Șuțu în cazul Eminescu și rapoarte medico-legale redactate cu seriozitate, numărând zece, douăzeci sau chiar mai multe pagini.

Încercarea lui Șuțu de a justifica indirect internarea lui Eminescu la Döbling este penibilă. El nu se miră nici o secundă că fostul lui pacient, pe care îl adusese în ultima etapă a „vindecării”, aceea a convalescenței, ar fi fost subit și în mod misterios întors de „boală”, reluând întregul ei ciclu, ca și cum „boala” ar fi izbucnit abia atunci, în octombrie 1883 – deci, cam tot la vremea când, potrivit aceluiași Șuțu, Eminescu ar fi trebuit să fie externat, ca deplin sănătos, de la *Caritatea*.

Cum în 1883, la ieșirea din institutul *Caritatea* Eminescu era convalescent, îndelungata lui ședere la Viena, într-un alt balamuc, nu s-ar mai justifica decât,

să zicem, prin invocarea unei *recidive*, declanșate într-un moment și din pricini necunoscute. Aceasta, în plan pur teoretic, deoarece, practic, nici Chibici, nici Popasu sau Obersteiner nu se referă la așa ceva. Și, în lipsa unor dovezi privind ipotetica recrudescență a „bolii”, devine limpede că, potrivit mărturiei lui Șuțu, Eminescu a stat și la Döbling doar pentru că așa a vrut Maiorescu. Desigur, acest lucru a fost cu puțință numai cu acceptul lui Șuțu, care, repetăm, chiar și în cazul în care Eminescu ar fi fost bolnav, nu îl putea externa fără cererea scrisă a celui (celor?) care i-l încredințaseră pentru tratament.

Neadevărul diagnosticului pus de Șuțu cu ocazia ultimei internări a lui Eminescu în funestul edificiu din strada Plantelor (încă nu este clar la ce număr a fost sechestrată victima – 1 sau 9) reiese și din manuscrisul numitului psihiatru:

„Demența dar, era din primele zile observată și stabilită... La acea epocă a malatiei, simptomele somatice sunt încă rău desemnate și nu permit încă diagnosa varietății de demență de care era isbit.”

Deci, diagnoza de demență era indubitabilă, rămânând să fie determinat doar ce anume o provocase. Situația ne obligă să cităm iar dintr-o lucrare științifică a lui Șuțu (*Alienatul...*):

„Demența este într’ adevăr uă înfirmitate prin care se termină cele mai multe morbe mintale devenite incurabile...” (subl. ns.).

Nu discutăm acum dacă și în ce măsură afirmația are suport în realitate, pe noi interesându-ne preponderent convingerile din epocă. Pe de altă parte, știm că tot el îi pusese lui Eminescu primul diagnostic de manie acută, pe care îl va reaminti inclusiv în *Rapportul medico-legal* din 23 martie 1889, unde precizează că pretinsa boală ar fi avut drept urmare o „*debilitate intelectuală*”, care ar fi crescut de la an la an. Prin urmare, mania acută nu numai că se vindecase, dar „boala” progresa. De altminteri, nu era neapărată nevoie de această deducție, căci acest lucru este afirmat tranșant chiar în manuscris, unde Șuțu scrie negru pe alb că „*restabilirea fu anevoioasă și niciodată completă*”.

Și-apoi, mai este un aspect. Șuțu pretinde că „*diagnosa varietății de demență*” n-ar fi fost mult timp permisă, deoarece „*simptomele somatice sunt încă rău desemnate*”. Deși mai toată lumea știe ce înseamnă „*somatic*”, pentru a evita orice risc, iată cum definește acest cuvânt *Dicționarul limbii române contemporane*, editat de Academie: „(*Med.*; în opoziție cu *psihic*) Care se referă la corp, al corpului, de corp”. Cum psihosomatica a apărut doar după 1900, este limpede că Șuțu nu avea în vedere, de pildă, teoria lui

Freud, privind inconștientul (limitat, la începuturile psihanalizei, la „*pulsiuni*” – refulate – spre plăcere și situate de Freud chiar pe granița dintre somatic și psihic), și nici acea orientare din medicină, inspirată de filozofia lui M. Heidegger (născut în 1889).

În consecință, afirmația potrivit căreia a trebuit să treacă mai multe luni până a se putea ști ce soi de demență l-ar fi „*isbit*” pe Eminescu este mincinoasă, rostul fiind acela de a motiva internarea fără documente și ilegală absență a unei diagnoze, neexistând nici o probă că Șuțu ar fi fost preocupat de stabilirea acesteia.

În mod cert, Șuțu a comis fapte penale, care au dus la distrugerea unui om nevinovat. Are el circumstanțe atenuante? Așa cum am mai arătat, în cazul în care Eminescu ar fi fost dus la *Caritatea* în ziua de 8 iulie 1883, adică la 9 zile după ce fusese imobilizat și sechestrat în altă parte, nu ar fi imposibil ca, parțial, Șuțu însuși să fi fost indus în eroare de Maiorescu, întrucât, în această variantă, nu am ști în ce stare i-a fost predat „pacientul”. Un anume tratament medicamentos sau fizic aplicat în această perioadă putea provoca oricui reacții neobișnuite. În plus, Șuțu putea fi păcălit și de prestigiul de care se bucura Maiorescu, de interesul lui pentru anumite zone ale psihiatriei și, nu în ultimul rând, de influența lui în sfera Puterii.

Coincidență sau nu, se pare că sechestrarea din 1889 a urmat cam același scenariu. Mai exact, în manuscrisul lui Șuțu citim, referitor la situația lui Eminescu, în clipa în care în care i-a fost adus, la 3 februarie (sublinierea ne aparține):

„El vorbește clar, fără ezitațiune, fără dificultate în limbajiu, dar el cere mâncare și băutură, căci nu mâncase, zicea el, nici nu băuse de două zile”.

Șuțu prezintă spusele lui Eminescu ca pe o dovadă de alienare – cuvântul „*dar*”, intercalat între cele două jumătăți ale frazei, conducând la această concluzie. Și dacă, totuși, Eminescu chiar nu mâncase și nu băuse nimic în ultimele două zile, pe care nu știm unde și cum le petrecuse? Chiar mai alarmant decât necunoașterea în sine rămâne faptul că mulți istorici literari nici nu dau semne că ar dori să afle detalii despre aceste necunoscute esențiale în destinul lui Eminescu.

Tot o dovadă de inconștiență vede și medicul V. Vineș, salariatul lui Șuțu, atunci când scrie, la rândul lui, despre același moment :

„Nu era de loc impresionat de aducerea lui în Institut căci nu întreba nici cel puțin pentru ce a fost adus” (subl. ns.).

Fără voie, ne reamintim că, între altele, Eminescu i-a scris lui Chibici, de la Döbling:

„...mi-e frică chiar de-a-mi plânge soartea, căci (chiar, cuvânt șters – n. ns.) și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie!”

De ce am acorda credit absolut tuturor, mai puțin lui Eminescu?

În pofida evidențelor, Maiorescu a susținut că „boala” lui Eminescu ar fi fost incurabilă și ereditară. În esență, Șuțu acceptă doar prima jumătate a acestei sentințe. Întâi, doctorul își acoperă spatele, declarând că Eminescu era mai-mai să se „vindece” sub tratamentul lui. Apoi, explică eșecul curei prescrise de el prin lipsa de răbdare a unor amici fără nume, al căror zor ar fi întrerupt procesul de „însănătoșire” înainte de a fi complet, și, astfel, iacă-l pe pacient devenit irecuperabil (teză care servea de minune lui Maiorescu)! În felul acesta, destinul lui Eminescu era pecetluit.

Eminescu a fost internat și externat fără a se întocmi vreun document scris și fără a-i fi înștiințată familia (Matei a aflat pur întâmplător de reținerea fratelui său). Ilegalitățile nu s-au oprit aici. Așa cum am arătat, în primul dosar de curatelă întocmit pe numele lui (numărul 968/1883), primul-procuror, făcând niște jocuri asupra cărora vom reveni, a nesocotit rezoluția președintelui Tribunalului Ilfov, iar un slujbaș din subordinea respectivului magistrat a intervenit în mod abuziv (și stupid), oferindu-i primului-procuror pretextul pentru a bloca dosarul. În fine, anumiți istorici literari au ascuns în mod deliberat adevărul, comițând propriile falsuri. În slujba cărei cauze se găsesc acești domni, care, în ciuda pretențioaselor lor cărți de vizită, se dovedesc a fi autori de biografii strâmbe?

Nu chiar în ultimul rând, merită observat că nici în timpul claustrării lui Eminescu la Șuțu, nici după plecarea lui la Viena, ziarele nu au furnizat detalii legate de „boala” acestuia. Nici un gazetar – și cu atât mai puțin intelectuali cu alte profesii – nu pare să fi discutat direct cu medicul, pentru a afla amănunte. Asupra cauzelor concrete care au impus reclusiunea lui Eminescu în ospiciul din strada Plantelor (și/sau în altă parte?), s-a păstrat o tăcere suspectă, de mormânt timpuriu.

(va urma)

Călin L. Cernăianu

No.

268

1883

Julian

ROMANIA

TRIBUNALUL ILFOV

SECTIA II CIVILO-CORECTIONALA

DOSAR

*Interdictia Mihailu
"Chinesu"*

Vede Dos. No.

ISBN 973-99760-2-7

Semnele timpului